

**T. C.
ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI**

**SÂDIK DÎVÂNI
(İnceleme-Metin)**

(DOKTORA TEZİ)

Arif SUNAL

BURSA - 2014

**T. C.
ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI**

**SÂDIK DÎVÂNİ
(İnceleme-Metin)**

(DOKTORA TEZİ)

Arif SUNAL

**Danışman:
Yard. Doç. Dr. Sadettin EĞRİ**

BURSA - 2014

T. C.
ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

.....*Türk Dili ve Edebiyatı*..... Anabilim/Anasanat Dalı,
.....*Eski Türk Edebiyatı*..... Bilim Dalı'nda *71.04.1003*..... numaralı
.....*Atıf*.....*SUNAL*.....'nın hazırladığı
".....*Sâdık Divanı (İnceleme Metni)*....."
konulu *Doktora*..... (Yüksek Lisans/Doktora/Sanatta Yeterlik
Tezi/Çalışması) ile ilgili tez savunma sınavı, *11.08/2014* günü *13.00* - *14.00* saatleri
arasında yapılmış, sorulan sorulara alınan cevaplar sonunda adayın tezinin/çalışmasının
.....*BAŞARILI*..... (başarılı/başarısız) olduğuna *oy birliği*.....
(oybirliği/oy çokluğu) ile karar verilmiştir.

İmza
Yrd. Doç. Dr. Sadettin EĞRİ
Üye (Tez Danışmanı ve Sınav Komisyonu
Başkanı)
Akademik Unvanı, Adı Soyadı
Üniversitesi

Doç. Dr. İsmet EREN
Üye
Akademik Unvanı, Adı Soyadı
Üniversitesi

Doç. Dr. Hasan Başoğlu
Üye *Uludağ Üniversitesi*
Akademik Unvanı, Adı Soyadı
Üniversitesi

Yrd. Doç. Dr. Özlem EREN
Üye
Akademik Unvanı, Adı Soyadı
Üniversitesi

Yrd. Doç. Dr. Celal Duman
Üye
Akademik Unvanı, Adı Soyadı
Üniversitesi

11.08/2014

ÖZET

Yazar Adı ve Soyadı	: Arif SUNAL
Üniversite	: Uludağ Üniversitesi
Enstitü	: Sosyal Bilimler Enstitüsü
Anabilim Dalı	: Türk Dili ve Edebiyatı
Bilim Dalı	: Eski Türk Edebiyatı
Tezin Niteliği	: Doktora Tezi
Sayfa Sayısı	: XI + 816
Mezuniyet Tarihi	: .... / .... / 20.....
Tez Danışman(lar)ı	: Yard. Doç. Dr. Sadettin EĞRİ

SÂDIK DÎVÂNİ (İnceleme-Metin)

Bu tezde, III. Murat devri şairlerinden Edirneli Sâdık Ahmet Bin Yûsuf'un (ö.1588?) bilinen tek eseri olan Dîvân'ı, bilimsel yöntemlerle incelenmiştir. Sâdık Dîvânı (İnceleme-Metin) başlıklı söz konusu doktora tezinde Sâdık'la ilgili tespitler yapılmış, şairin sanat yönü değerlendirilmiş ve şiirlerin çevriyazısı aktarılmıştır. Tez üç bölümden oluşmaktadır.

Birinci bölümde şairin mesleği ve hayatıyla ilgili bazı bilgiler dikkatlere sunulmuştur. Bunun yanında şairin edebî şahsiyeti ortaya konmuş, şiirlerinin genellikle tevhit ve naat merkezinde yazılmış olduğu tespit edilmiştir. Sâdık, ayrıca Osmanlı Türkçesinin yanında Çağatayca, Farsça ve Arapça şiirler yazan bir şair olması yönüyle de değerlendirilmiştir.

Çalışmanın ikinci bölümünde Dîvân, şekil ve bazı muhteva özellikleri bakımından incelenerek Dîvân'daki muhteva hususiyetleri; din, tasavvuf, cemiyetle ilgili hususlar, tipler, tabiatla ilgili hususlar olmak üzere değerlendirilmiştir. Sâdık'ın bilhassa ayet ve hadislerden çokça iktibas yapmasının dikkati çeken bir özellik olduğu vurgulanmıştır.

Çalışmanın son kısmı olan metin bölümünde öncelikle metnin özgünlüğüne sadık kalındığı vurgulanmış, şairin niyeti bağlamında şiirlere en az müdahale ile metin kurulumunun yapıldığı belirtilmiştir.

Anahtar Sözcükler:

Sâdık, tevhit, naat, Osmanlı Türkçesi, Çağatay Türkçesi, XVI. yüzyıl

ABSTRACT

Name and Surname : Arif SUNAL
University : Uludağ University
Institution : Social Science Institution
Field : Turkish Language and Literature
Branch : Old Turkish Literature
Degree Awarded : PhD
Page Number : XI + 816
Degree Date : .... / .... / 20.....
Supervisor (s) : Yard. Doç. Dr. Sadettin Eğri

THE DÎVÂN OF SÂDIK (Analyses-Text)

Divan, the only known work of Sâdık Ahmed Bin Yûsuf who is from Edirne “a poet of III. Murat period” (d.1588 ?), is scientifically examined in the doctoral thesis which is entitled The Dîvân of Sâdık (Research-Text). In the thesis study, the facts about Sâdık are pointed, the poet’s art aspect is evaluated, and his poems transcription is performed. The thesis consists of three parts:

In the first part, some other information about the poet’s occupation and life are examined. In addition to these, the poet’s literary personality is presented, and it is detected that, his poems are generally written in tevhit (onness) and naat. Sâdık is also known as a poet who wrote poems in Chaghatais, Persian or Arabic.

In the second part of the work, in terms of components of content, Dîvân is analyzed under the following titles; religion, mysticism, points related to community, types, points about nature. Especially taking many quotations from verses and hadiths is an outstanding figure of his work.

In the last part of the work, the importance of the pence to the originality of the text, is emphasized. And in the context of the poet’s intention, minimum interference is applied to the set up of the text.

Keywords:

Sâdık, tevhit, naat, Ottoman Turkish, Chaghatai Turkish, 16th century

ÖN SÖZ

Altı asır gibi uzun bir zaman dilimini kapsayan divan edebiyatı, teşbihlerden istiarelere doğru incelenerek ve kendi üst dilini oluşturarak klâsik hale gelmiş büyük bir edebiyattır. Tarihsel süreç içerisinde toplumun gelenek ve göreneklerinden beğeni ve önceliklerine kadar birçok unsurun süzülüp taşındığı divan şiiri ve nesri, değişen koşullarda bugünkü okur için hangi anlam ve kıymetlere haizdir? Ya da bugünün okuru ile metnin ilk muhatapları, metni anlamlandırmada aynı heyecan ve zevki duyabilirler mi? XVI. asrın sonlarına doğru Edirne’de yaşamış bir şairin heyecanını, arzularını, hayata bakış açısını -klâsik şekil ve üslupla ifade edilmiş olsa bile- anlayabilmek için ya metni bugüne alıp getirmek ya da okuru metnin oluştuğu döneme götürmek gerekecektir. Aslında bu çalışma her iki metodu da içinde barındırmaktadır.

Doktora eğitiminin başında, danışman hocamla çalışma sahasının divanlar üzerine olmasına karar verildi. Uzun ve sabır gerektiren çalışmalar sonucunda Türkiye’deki kütüphanelerde doktora çalışmasına uygun, çalışılmamış divanların yok denecek kadar az olduğu yeniden tespit edilmiş oldu. Çalışmalar yurt dışındaki kütüphanelere yönlendirildi ve buralardan getirtilen divanların çoğunun katalog bilgisinin yanlış kaydedilmesinden dolayı, çalışılmış divanlar olduğu görüldü. Fakat hiç umulmadık bir ülkeden, Suudi Arabistan’ın Medine şehrindeki bir kütüphaneden temin edilen beş adet el yazması eserden bir tanesinin çalışılmamış bir divan (Sâdık Dîvânı) olmasıyla birlikte doktora konusu şekillenmiş oldu.

Dîvân’ın müellifi Sâdık Ahmed Bin Yûsuf (ö.1588?) hakkında çağdaşı olan tezkirelerde bilgi sahibi olmak mümkündür. Fakat bu bilgiler onun hattatlığının ve şairliğinin övülmesiyle ilgili benzer ifadelerdir. Sâdık Dîvânı’nın şimdilik bilinen tek nüshası, Suudi Arabistan’ın Medine şehrinde, Melik Abdülaziz Kütüphanesinde, Şeyhülislâm Ârif Hikmet Efendi Kütüphanesi bölümünde 155/811 sıra numarası ile kayıtlıdır.

Çalışma esnasında tetkik edilen ilgili yüksek lisans ve doktora tezlerinin inceleme kısmında, yazım ve imlâ konusunda birliğin hâlen sağlanamamış olduğu görüldü. Bilhassa kelimelerin çevriyazısı ile bugünkü imlâsı arasında önemli tereddütlerin devam ettiği tespit edildi. Bu konuda farklı imlâların kullanıldığı göz önüne alınarak tezin inceleme kısmında geçen kelimelerin (çevriyazısı yapılan beyitler haricinde) Türk Dil Kurumunun imlâ kılavuzuna göre yazılmasına gayret sarfedildi. Fakat imlâ kılavuzunun bu alandaki

tereddütleri gidermede şimdilik yeterli olmadığı görüldü. Bu bağlamda kılavuzda yer almayan birçok kelime özgün imlâlarıyla gösterildi. Ayrıca aşk hikâyelerinin başlıkları özgün imlâları ile yazılırken başlık sonrasında geçen hikâye kişilerinin isimleri günümüz imlâsına göre değerlendirildi.

Bu tür çalışmaların hazırlanmasında her ne kadar büyük bir gayret ve dikkat sarfedilse de eksik ve hatalar olabilmektedir. Muhtemelen bu hatalar doğru zannedilerek sorulmamış ve dikkatlerden kaçmış şahsıma ait hatalar olacaktır.

Çalışmanın başında Dîvân'daki Arapça şiirleri okuyup tercüme eden Yard. Doç. Dr. Lütfullah Yavuz'a teşekkürü bir borç bilirim. Bu şiirler daha sonra yeniden kendisiyle mütalaa edilerek yayımlanacaktır. Ayrıca tezin teknik hususlarında sabırla yardımını esirgemeyen değerli meslektaşım M. Emin Batmaz'a ve Türkçe şiirlerde geçen ayet ve hadis iktibaslarının okunup yorumlanmasına büyük katkı sunan Arif Şafak'a da teşekkürü bir borç bilirim.

Kendisiyle tanışmaktan büyük memnuniyet ve onur duyduğum ve her danıştığında kendisinden destek ve yardım gördüğüm değerli akademisyen Doç. Dr. Hakan Yekbaş'a, Çağatay Türkçesiyle yazılan bazı beyitlerin çevriyazısını inceleyerek aydınlatıcı bilgiler sunan Prof. Dr. Bilâl Yücel'e ve ayrıca bu alanda desteklerini esirgemeyen Prof. Dr. Hatice Şahin'e teşekkürler ediyorum.

Kendisini daima büyük bir saygıyla anacağım, bilgisi ve yönlendirmeleriyle bu tezin oluşmasında büyük katkısı olan ve emekli oluncaya kadar tez danışmanlığımı yapan değerli hocam Prof. Dr. Coşkun Ak'a, doktora sürecinin başından itibaren hem doktora derslerinde hem de tez izleme komitesinde nezaketiyle ve samimi ilgisiyle daima yardımını ve desteğini gördüğüm danışman hocam Yard. Doç. Dr. Sadettin Eğri'ye ve son olarak anlayış ve desteği için eşim Fatma Nur Sunal'a sonsuz saygı, sevgi ve teşekkürlerimi sunarım.

Arif SUNAL

Balıkesir 2014

İÇİNDEKİLER

	Sayfa
ÖZET.....	iii
ABSTRACT	iv
ÖN SÖZ.....	v
İÇİNDEKİLER.....	vii
KISALTMALAR.....	xi
GİRİŞ.....	1

I. BÖLÜM

SÂDİK AHMED BİN YÛSUF

1. SÂDİK'IN HAYATI VE MESLEĞİ İLE İLGİLİ HUSUSLAR.....	3
2. TEZKİRELERDE SÂDİK HAKKINDA BİLGİ	7
3. SÂDİK MAHLASLI DİĞER ŞAİRLER.....	13
3.1. SÂDİK DEDE (ö. 1529)	14
3.2. SÂDİK-I BELGRÂDÎ (ö. 1595)	14
3.3. SÂDİK (ö. 1657 ?)	15
3.4. SÂDİK (ö. 1671).....	15
3.5. SÂDİK (ö. 1709).....	15
3.6. SÂDİK (ö. 1709).....	15
3.7. SÂDİK (ö. 1781).....	15
3.8. SÂDİK (ö. 1819).....	15
3.9. SÂDİK (ö. 1834).....	15
3.10. ENDERUNLU SÂDİK (ö. 1853)	15
4. SÂDİK'IN EDEBİ ŞAHSİYETİ	16
4.1. BİR TEVHÎT VE NAAT ŞAİRİ OLARAK SÂDİK	18
4.2. ÇAĞATAY TÜRKÇESİ İLE ŞİİRLER YAZAN BİR OSMANLI ŞAİRİ OLARAK SÂDİK	19
4.3. FARŞÇA VE ARAPÇA ŞİİRLER YAZAN BİR ŞAİR OLARAK SÂDİK	23
4.4. SÂDİK'IN DİL VE ÜSLUBU	24
4.5. SÂDİK'IN ÜSLUBUNDA ETKİLİ OLAN EDEBİ SANATLAR	26
5. SÂDİK'IN ETKİLENDİĞİ ŞAHSİYETLER.....	32
6. SÂDİK'IN ESERLERİ	36

II. BÖLÜM

DÎVÂN İNCELEMESİ

1. SÂDİK DÎVÂN'ININ ŞEKİL ÖZELLİKLERİ	38
1.1. NAZİM ŞEKİLLERİ	38
1.1.1. Gazel.....	38
1.1.2. Kaside.....	39
1.1.3. Kit'a.....	40
1.1.4. Mesnevî	40

1.1.5. Metâli'	41
1.1.5. Muhammes	41
1.1.6. Muâşşer	42
1.1.7. Müfret	42
1.1.8. Müseddes	42
1.1.9. Müstezat	43
1.1.10. Nazm	43
1.1.11. Tahmis	43
1.1.12. Terkiibent	44
1.1.13. Terciibent	44
1.1.14. Tesmin	44
1.2. VEZİN	45
1.3. REDİF VE KAFİYE	47
2. MUHTEVA ÖZELLİKLERİ	50
2.1. DİNÎ UNSURLAR	50
2.1.1. Allah	50
2.1.2. Esmâ-i Hüsna (Allah'ın En Güzel İsimleri)	52
2.1.3. Melekler	55
2.1.4. Kutsal Kitaplar	57
2.1.5. Ayet, Hadis ve Arapça İbarelerden İktibaslar	58
2.1.6. Peygamberler	91
2.1.6.1. Hz. Âdem	92
2.1.6.2. Hz. Davut	93
2.1.6.3. Hz. Eyüp	93
2.1.6.4. Hz. İbrahim (İbrahim-i Azer, Halil, Halilullah)	94
2.1.6.5. Hz. İsa	96
2.1.6.6. Hz. Musa	97
2.1.6.7. Hz. Nuh	98
2.1.6.8. Hz. Süleyman	99
2.1.6.9. Hz. Şuayb	100
2.1.6.10. Hz. Yakup	100
2.1.6.11. Hz. Yusuf	101
2.1.6.12. Hz. Muhammed	102
2.1.6.12.1. Miracı Yönüyle Hz. Muhammed	104
2.1.6.12.2. Yaratılmışların En Şerefli ve Peygamberlerin En Üstünü Olması Yönüyle Hz. Muhammed	106
2.1.6.12.3. Fakrı ve Kanaati Yönüyle Hz. Muhammed	108
2.1.6.12.4. Şefaati Yönüyle Hz. Muhammed	109
2.1.6.12.5. Bir Sevgili Olarak (Güzellik Unsurları Yönüyle) Hz. Muhammed	110
2.1.6.12.6. Son Peygamber Oluşu ile Hz. Muhammed	114
2.1.6.12.7. Mucizeleri İtibariyle Hz. Muhammed	114
2.1.7. Dört Halife (Hülefâ-yi Râşidîn)	115
2.1.8. Âl-i Abâ	120
2.1.9. Sahabeler	122
2.1.10. On İki İmam	123
2.2. TASAVVUFİ İSTİLAHLAR	125
2.2.1. Abdal	126
2.2.2. Âşık	127
2.2.3. Dehr	128
2.2.4. Harabat	129
2.2.5. Mâsivâ	130
2.2.6. Nefs	130
2.2.6. Pîr-i Mugan	131

2.2.7. Züht ve Takva.....	132
2.3. CEMİYETLE İLGİLİ HUSUSLAR	133
2.3.1 Şahıslar	133
2.3.1.1. Tarihî ve Efsanevî Şahsiyetler	133
2.3.1.2. İran Kaynaklı Mitolojik Şahsiyetler.....	140
2.3.1.3. Meşhur Aşk Hikâyelerinde Geçen Kişiler	144
2.3.1.3.1. Leylâ vü Mecnûn	144
2.3.1.3.2. Ferhâd ile Şîrin	146
2.3.1.3.3. Husrev ü Şîrin.....	148
2.3.1.3.4. Vâmık u Azrâ.....	149
2.3.1.3.5. Yûsuf u Züleyhâ	150
2.3.2. Kavimler.....	152
2.3.2.1. Acem	152
2.3.2.2. Arap.....	153
2.3.2.3. Hint, Hindu.....	153
2.3.2.4. Moğolçin	154
2.3.2.5. Osman (Osmanlı)	154
2.3.2.6. Tatar	154
2.3.2.7. Türk.....	155
2.3.3. Ülkeler ve Şehirler.....	155
2.3.3.1. Aden	156
2.3.3.2. Azerbaycan, Karabağ, Nahçivân, Kûm Keşân.....	156
2.3.3.3. Bâbil	157
2.3.3.4. Bağdat	157
2.3.3.5. Bahreyn	158
2.3.3.6. Çin.....	158
2.3.3.7. Edirne	159
2.3.3.8. Ferhâr	160
2.3.3.9. Hıtâ, Hoten	160
2.3.3.10. Hicâz	161
2.3.3.11. Hint (Hindistan)	161
2.3.3.12. Irak	161
2.3.3.13. İsfahan/Sıfâhân.....	162
2.3.3.14. İstanpon (İstanbul)	162
2.3.3.15. Kenan	162
2.3.3.16. Kerbela.....	163
2.3.3.17. Bathâ (Mekke).....	164
2.3.3.18. Mısır	164
2.3.3.19. Necef	164
2.3.3.20. Rum.....	165
2.3.3.21. Semerkant.....	166
2.3.3.22. Şam	166
2.3.3.23. Şiraz	166
2.3.3.24. Tebriz	167
2.3.3.25. Turan	167
2.3.3.26. Yemen	168
2.3.4. Nehir, Deniz ve Dağlar.....	168
2.3.4.1. Nehirler	168
2.3.4.1.1. Aras.....	168
2.3.4.1.2. Dicle.....	168
2.3.4.1.3. Nîl	169
2.3.4.1.4. Şat	169
2.3.4.2. Dağlar: Bî-sütûn, Tûr	169
2.3.4.3. Denizler: Bahr-i Aden, Bahr-i Amîk, Bahr-i Necef	170

2.3.5. Musiki.....	171
2.3.5.1. Musiki ile ilgili Unsurlar	171
2.3.5.2. Musiki Makamları.....	171
2.3.5.3. Müzik Aletleri	175
2.3.6. Meslekler	179
2.4. BAZI TİPLER.....	182
2.4.1. Arif	182
2.4.2. Ehl-i Hired	182
2.4.3. Rakip	183
2.4.4. Rint	184
2.4.5. Sufi	185
2.4.6. Vaiz	185
2.4.7. Zahit	186
2.5. TABİATLA İLGİLİ HUSUSLAR	187
2.5.1. Bitkiler.....	187
2.5.1.1. Çiçekler	187
2.5.1.1.1. Benefşe (Menekşe)	187
2.5.1.1.2. Erguvan.....	188
2.5.1.1.3. Gül	188
2.5.1.1.4. Lâle	189
2.5.1.1.5. Nergis.....	190
2.5.1.1.6. Reyhan.....	191
2.5.1.1.7. Yasemin (Semen/Yâsemen).....	191
2.5.1.1.8. Sümbül (Sünbül).....	191
2.5.1.1.9. Sûsen.....	192
2.5.1.2. Meyveler	193
2.5.1.3. Tarımsal Ürünler	194
2.5.2. Hayvanlar	196
2.5.2.1. Kuşlar	196
2.5.2.2. Diğer hayvanlar	199

III. BÖLÜM (CİLT II)

SÂDİK DİVANININ METNİ

1. NÜSHA TAVSİFİ.....	205
2. METNİN HAZIRLANIŞINDA İZLENEN YOL	206
3. METİN TAMİRİ	207
4. ÇAĞATAYCA ŞİİRLERDEKİ BAZI İMLA VE YAZIM HUSUSLARI	207
5. ÇEVİRİ YAZI ALFABESİ.....	210
6. METİN	212
[GAZEL, KASİDE VE MUSAMMATLAR]	212
[TÜRKÇE GAZELLER]	270
[ÇAĞATAYCA GAZELLER]	553
[DİĞER ŞİİRLER].....	594
[KIT'A, NAZM VE METÂLİ'].....	687
[MÜFRETLE].....	797
SONUÇ.....	809
KAYNAKÇA	811
ÖZGEÇMİŞ.....	816

KISALTMALAR

Kısaltma	Bibliyografik Bilgi
a.g.e.	Adı Geçen Eser
a.g.m.	Adı Geçen Makale
AKM	Atatürk Kültür Merkezi
b.	Baskı
Bkz.	Bakınız
C.	Cilt
çev.	Çeviren
der.	Derleyen
D.İ.B.	Diyanet İşleri Başkanlığı
ed.	Editör
G.	Gazel
haz.	Hazırlayan
K.	Kaside
Kt.	Kıt'a
Mh.	Muhammes
Mf.	Müfret
Ms.	Müseddes
Mş.	Muaşşer
Mt.	Metâli'
Mz.	Müstezat
N.	Nazm
nu.	Numara
Ö.	Ölüm Tarihi
p.	Page
S.	Sayı
s.	Sayfa
Tb.	Terkibibent
Tcb.	Terciibent
TDK	Türk Dil Kurumu
T.D.V.	Türkiye Diyanet Vakfı
Th.	Tahmis
Tn.	Tesmin
ty.	Basım tarihi yok
vd.	Ve diğerleri
Vol.	Volume
vr.	Varak
vs.	Vesaire
y.y.	Basım yeri yok

GİRİŞ

XVI. asır, Türk tarihi ve edebiyatı açısından oldukça parlak bir dönemdir. Üç kıtaya yayılan Türk dünyası, her sahada olduğu gibi ilim ve edebiyat sahasında da önemli gelişmeler kaydetmiştir. Bilhassa İstanbul'un fethedilmesinden sonra şehri ilim ve kültür merkezi haline getirmeyi amaçlayan Osmanlı sultanları, şiire ve sanata büyük önem vermiş ve pek çok şair, cömert Osmanlı sultanlarından caize ve ihsanlar alabilmiştir.

Dönemin iki büyük kültür başkenti olan İstanbul ve Herat yüzyıllardır kültürel bağlarını koparmamıştı. Fetih hareketlerini çoğunlukla Batı'ya doğru sürdüren Osmanlı'nın, sanat ve edebiyat alanında yüzü daha çok geldiği topraklara, yani Doğu'ya dönük olmuştur. Bilhassa Çağatay lehçesine adını veren Ali Şîr Nevâî (ö.1501) asırlar boyunca Türk şairlerinin örnek aldığı bir model şahsiyet hâline gelmiştir. Aslında Ali Şîr Nevâî takipçiliği ve Çağatayca yazmış olduğu şiirler dahi, Sâdık Ahmed Bin Yûsuf'u özgün bir şair olarak vasıflandırmaya yetecektir. Bugüne dek Sâdık hakkında araştırma yapılmamış olması, onun Dîvân'ının Türkiye'deki kütüphanelerde bulunmamasına bağlanabilir.

Sâdık'ın, Dîvân'ını tevhit ve naat merkezinde yazması, Türkçe şiirlerinin yanında, Çağatayca, Farsça ve Arapça şiirlerinin her biri bir divançe hacminde olması onun farklı bir şair olduğunu göstermektedir. Hünerini Osmanlı Türkçesi, Çağatayca, Farsça ve Arapça şiirlerle gösteren şair, anlam inceliklerine önem vermesi ve bilhassa iktibaslarla kendini belli eden Kur'an bilgisine vukûfiyeti yönüyle tezahür etmektedir.

Üç bölümden oluşan tezin birinci bölümünde şairin hayatı ile ilgili hususlara değinilmiştir. Bu bölümün alt başlıklarını şairin mesleği, edebî şahsiyeti, tezkirelerde Sâdık hakkındaki bilgiler ve diğer Sâdık mahlaslı şairler oluşturmaktadır. Bunun yanında şairin edebî şahsiyeti daha teferruatlı incelenerek, şiirlerinin genellikle tevhit ve naat merkezinde yazılmış olduğu tespit edilmiştir. Sâdık, ayrıca Osmanlı Türkçesinin yanında Çağatayca, Farsça ve Arapça şiirler yazan bir şair olması yönüyle de değerlendirilmiştir.

Çalışmanın ikinci bölümünde Dîvân, şekil ve bazı muhteva özellikleri bakımından incelenmiştir. Dîvân'daki şekil özellikleri başlığında nazım şekilleri, vezin hususiyetleri, redif ve kafiye unsurları incelenmiştir. Muhteva bağlamında ise din, tasavvuf, cemiyetle ilgili hususlar, tipler, tabiatla ilgili hususlar incelenmiştir. Sâdık'ın bilhassa ayet ve hadislerden çokça iktibaslar yapmasının dikkati çeken bir özellik olduğu vurgulanmıştır. Ayrıca şairin büyük bir sevgi ile sıkça bahsettiği Hz. Muhammed, değişik hususlar açısından incelenmiştir.

Çalışmanın son kısmı olan metin bölümünde öncelikle metnin özgünlüğüne sadık kalındığı vurgulanmış, şairin niyeti bağlamında şiihlere en az müdahale ile metin kurulumunun yapıldığı belirtilmiştir.

I. BÖLÜM

SÂDİK AHMED BİN YÛSUF

1. SÂDİK'IN HAYATI VE MESLEĞİ İLE İLGİLİ HUSUSLAR

Çalışmaya konu teşkil eden Sâdık mahlaslı, bazı kaynaklarda Sâdık Bey¹, Sâdık-ı Edirnevî² ve Sâdık Çelebi³ olarak da geçen Sâdık Ahmed Bin Yûsuf, devrin büyük ve yetkin şairlerine nazaran daha az tanınan bir şairdir. Bu zamana kadar üzerinde herhangi bir çalışma yapılmamış olması onun Dîvân'ının Türk kütüphanelerinde bulunmamasına bağlanabilir. Sâdık Dîvân'ının şimdilik bilinen tek nüshası, Suudi Arabistan'ın Medine şehrinde, Melik Abdülaziz Kütüphanesinde, Şeyhülislâm Ârif Hikmet Efendi Kütüphanesi bölümünde 155/811 sıra numarası ile kayıtlıdır.

Sâdık'ın doğum tarihi bilinmemektedir. Fakat Dîvân'ının son bölümlerinde derkenar olarak yazmış olduğu bir şiirde yaşının elli beşe geldiğinden söz etmesinden hareketle XVI. yüzyılın ilk yarısında doğmuş olduğu söylenebilir.

Söz konusu şiirde Sâdık, Dîvân'ının adını “dîvân-ı tevvâbîn” (tövbeler dîvânı) koyarak artık yaşının elli beş olduğunu ve ömrünün sonuna yaklaştığını ima eder.

Olnca sâl-i 'ömrüm penc ü hamsîn

Tamâm oldu bu dîvân-ı tevvâbîn (Mf.64)

Tezkirelerde doğumundan söz edilmeyen şair pek çoktur. Buna karşılık ölümünden söz edilmeyen ise çok azdır. Hemen her şairin ölümü veya son durumu hakkında iki-üç

¹ Abdurrahman Hibrî, **Enîsü'l-Müsâmirîn** (Edirne Tarihi 1360/1650), çev. Ratip KAZANCIGİL, Türk Kütüphaneciler Derneği Edirne Şubesi Yayınları Nu. 24, Edirne Araştırma Dizisi: 14, Edirne, 1996, s.137.

² Bekir Kayabaşı, Kafzâde Faizî'nin Zübdetü'l-Eş'ârı, İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Malatya, 1996, s.368.

³ Mehmed Süreyya, **Sicilli Osmanî**, C.V, haz. Nuri Akbayar, Eski Yazıdan Yeni Yazıya 1, Tarih Vakfı Yurt Yayınları 30, İstanbul, 1996, s.1416.

kelimeyle de olsa bir bilgi verildiği görülür.⁴ Sâdık'ın çağdaşı olan ve ondan bahseden tezkirelerden *Gülşen-i Şuarâ*'da (1564) ve *Kınalızâde Tezkiresi*'nde (1585-86) Sâdık'ın ölümünden söz edilmediği görülmektedir. Hatta bu tezkirelerde şairin halen hayatta olduğuna dair izlenim uyandıran zaman kipleri kullanılmıştır. Şairin bu dönemlerde hayatta olması kuvvetle muhtemeldir. Ancak Gelibolu Âlî'nin son rüknünü 1007/1598-99'da bitirdiği genel tarih niteliğindeki eseri *Künhü'l Ahbâr*'da, şair hakkında kullanılan "idi" şeklinde geçmiş zaman ifadelerine bakılırsa, şairin bu tarihlerden önce vefat etmiş olması muhtemeldir. Ayrıca Âlî'nin, Sâdık'ı II. Selim dönemi şairleri arasında göstermiş olması da şaşırtıcı değildir, zaten eserin tezkire kısmı bu döneme kadar yazılmıştır.⁵

Daha sonraki tezkirelerde şairin ölüm tarihi konusunda daha net bilgi bulmak mümkündür. Fakat bu konuda da iki farklı tarihin verildiği görülmektedir. *Enîsü'l-Müsâmirîn* müellifi Abdurrahman Hibrî, şairin ölüm tarihini 100/1591 olarak verirken,⁶ *Riyâzî Tezkiresi*'ndeki tarih ise 997/1588'dir.⁷ Sâdık'ın *Dîvân*'ında Osmanlı-İran savaşları (1578-1590) başlamadan hemen önce yazıldığı anlaşılan bir şiirine bakılırsa şair bu savaşların neticesini görememiştir, ya da *Dîvân*'ını sona erdirdiğinde bu savaşlar yeni başlamıştır. Ayrıca Sâdık'ın Emrî Çelebi'nin bir gazeline yaptığı tahminin⁸ başlığında şair için "rahmetullâh" ifadesini kullanır. Yani Sâdık, Emrî Çelebi'nin ölüm tarihi olan 1575 tarihinde kesin olarak hayattadır.

Biyografik kaynaklarda ve *Dîvân*'ında Sâdık'ın ailesi ve eğitimi ile ilgili herhangi bir bilgi mevcut değildir. Ancak onun *Dîvân*'ında kullandığı dil ve üslup, Türkçe şiirlerinin yanında, Çağatayca, Farsça ve Arapça şiirlerinin her biri bir divançe hacminde olması iyi bir eğitim almış olduğunu göstermektedir.

Sâdık'ın III. Murat döneminde yaşadığı, Edirneli olduğu ve hattatlık yaptığı konusunda herhangi bir ihtilaf yoktur. Fakat şairin asıl mesleği konusunda genellikle iki temel görüş ileri sürülmüştür. Ahdî,⁹ Sâdık'ı "*ehl-i kalem kısmından*", Gelibolulu Âlî¹⁰ ise

⁴ Harun Tolasa, *Sehi, Latîfi ve Âşık Çelebi Tezkirelerine Göre 16. Yüzyılda Edebiyat Araştırma ve Eleştirisi*, Akçağ Yayınları, Ankara, 2002, s.55.

⁵ Mustafa İsen, *Gelibolulu Âlî Künhü'l-Ahbâr'ın Tezkire Kısmı*, Atatürk Kültür Dil ve Tarih Yüksek Kurumu AKM Yayını, S.93, Tezkireler Dizisi S.2, Ankara, 1994, s.311.

⁶ Abdurrahman Hibrî, a.g.e., s. 137.

⁷ Riyâzî, *Tezkire-i Riyâzî*, Millet Kütüphanesi, Nu. 765, vr. 83a.

⁸ Th.500

⁹ Süleyman Solmaz, *Ahdî Gülşen-i Şu'arâsı (İnceleme-Metin)*, Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları, AKM Yayını 330, Tezkireler Dizisi 10, Ankara, 2005, s.203-204.

¹⁰ İsen, a.g.e., s.311.

“*sipâh kısmından*” olarak tarif etmesi neticesinde muhtemelen bu kaynakları referans alan diğer temel kaynaklar da şairin mahlasına “bey” ya da “çelebi” unvanı getirmişlerdir. Bilindiği gibi Osmanlıda “bey” unvanı seyfiye “çelebi” ise ilmiye teşkilatına mahsustur.

Fakat şairin asıl mesleğinin sipahilik olduğu bazı beyitlerdeki ifadelerinden, Dîvân’ının sonlarına doğru mahlasının yanında kullandığı “bey” unvanından ve Osmanlı-İran savaşları (1578-1590) için yazmış olduğu bir şiirinden tespit edilmiştir. Aynı zamanda şairin hattat olduğu pek çok eser tahrir ve istinsah ettiği ayrıca kendi şiirlerini kendisinin yazdığı bütün kaynaklarda ittifakla kabul edilir.

Aşağıdaki beyitte şair, kendini dostluğun ve kardeşliğin yolunda (aynı zamanda Mevleviliği de çağrıştırmaktadır) bir sipahi olarak tanıtmayı dikkat çeker.

Biz mevâlî menzilüz şanma ilâhîlerdenüz

Tâbi‘-i sultân-ı ‘ışık olan sipâhîlerdenüz (G.160/1)

Şairin, Osmanlı-İran savaşları (1578-1590) için yazmış olduğu bir şiirde hâkim olan dil ve üslup diğer şiirlerinden farklı olarak, onun asker tabiatını ortaya çıkarmıştır. Söz konusu şiir, Muhibbî’nin “Allah Allah diyelüm sancak-ı şâhî çekelüm/Yürüyüp her yânedden şarka sipâhi çekelüm” matla’ıyla başlayan şiirini hatırlatmaktadır.¹¹

Sâdık “*adû-yı Ömer*” (Hz. Ömer’in düşmanı) olarak tanımladığı İran’a bir sefer düzenlenmesini ve bu toprakların Osmanlı’ya katılmasını arzulamaktadır. Dönemin İran eyalet ve şehirlerinin anıldığı metinde bir Osmanlı sipahisinin fethedilecek olan bu topraklara şah olması istenir. Şair, III. Murat Han’ın gülbankları çekilerek Hz. Osman ile Hz. Ali’nin manevi yardımlarıyla “surh-ser” (Kızılbaş) olarak tanımlanan İran’ın yerle bir edilmesini ister.

Sancağ-ı şâhî çeküp Şark’a idelüm seferi

Uralum yine Teberânî’ye tîğ-i teberi

Ser-‘ asker idüp ‘Osmân gibi bir şîr-i neri

---

¹¹ Bkz.: Coşkun Ak, **Muhibbî Dîvânı**, İzahlı Metin Kanuni Sultan Süleyman, Trabzon Valiliği Yayınları, Trabzon, 2007.

Hāke yeksān idelüm memleket-i surh-seri
Ḳıralum tîġ-i velāyetle ‘adū-yı ‘Ömer’i

Sürelüm Şark iline ‘asker-i ‘Oşmān ile at
İdelüm surh-serüñ şāhını la‘b ile māt
Olalum mālīk-i Tebrīz idelüm ‘azm-i Herāt
Götürülsün aramızdan o küre-i nekābāt
[Ḳıralum tîġ-i velāyetle ‘adū-yı ‘Ömer’i]

O siyeh-rūy-ı kızılbaş u la‘līn idi
Her biri kūh-ı şikānuñ gencūr-ı dīv dedi (?)
Ṭutmadılar çü yār-i Resūl-i şamedi
Niçün ol şāha idersüz deyü buġz-ı ḥasedi
Ḳıralum tîġ-i velāyetle ‘adū-yı ‘Ömer’i

Himmet-i ḥayl-i riḥālī yele hem-rāh idelüm
Vird-i şām u seheri her nefes Allāh idelüm
Şāh-ı şūmuñ ḥaremin bir ulu dergāh idelüm
Bir sipāhīmūzi milk-i Acem’e şāh idelüm
Ḳıralum tîġ-i velāyetle ‘adū-yı ‘Ömer’i

Gün gibi rāyet-i sultān-ı cihān-bānı çeküp
Meh-i nev gibi ḥisām-ı şeh-i merdānı çeküp
Allah Allah ile gülbāng-ı Murād Ḥān’ı çeküp
Üstine sürh-serüñ ‘asker-i ‘Oşmān’ı çeküp
Ḳıralum tîġ-i velāyetle ‘adū-yı ‘Ömer’i

Çünkü ol hayr ile yād eylemeyüp ecdādın
Komadı Rāfizī bañ eylemedi irşādın
Keselüm kendin esīr eyleyelüm evlādın
Çıkarup tācını terk itmez ise ilhādın
Kıralum tīg-i velāyetle ‘adū-yı ‘Ömer’i

Rūh-ı Şiddīk-i Nebī çün bize hem-yār oldu
Nuşret ü ‘avn-i ‘Alī yār-ı fu‘ ādār oldu
Şādıkā surh-serüñ bācı şübeh-dār oldu
Çün bize Hāzret-i ‘Osmān ner-i serdār oldu
Kıralum tīg-i velāyetle ‘adū-yı ‘Ömer’i (Mh.527)

2. TEZKİRELERDE SÂDIK HAKKINDA BİLGİ

Sâdik hakkında bilgi edinilecek en önemli kaynakların başında kuşkusuz tezkireler gelmektedir. Anadolu’da yazılmış XVI. asır tezkirelerinin ilki olan *Heşt-Behişt*’te (1538)¹² Sâdik hakkında herhangi bir bilgi yoktur. Sâdik’in hemşerisi olan Sehi Bey bu tezkireyi kaleme aldığı anda muhtemelen Sâdik henüz çocuk yaşta olmalıdır.

XVI. asrın en önemli tezkirelerinden olan *Latîfî Tezkiresi*’nde de (1546) Sâdik hakkında herhangi bir bilgi yoktur.¹³ Sâdik’in ölüm tarihinin 1588 olarak alındığında şairin bu devrede henüz şiir meclislerinde kendini gösterme fırsatı bulamamış olması muhtemeldir.

Sâdik hakkında temel bilgi sahibi olunabilecek en önemli kaynak Ahdî’nin *Gülşen-i Şu‘arâ*’sıdır (1564).¹⁴ Tezkirenin ilgili bölümünde Sâdik hakkında geçen ifadeler şöyledir:

“Edirne kurbünde Hasköy’ dendür. Ehl-i kalem kısmındân evkâtın ‘ilme sarf kılurken şî’re mâyil olup okımadan geçüp rûz u şeb nazm ile kitâbete müdâvemet gösterüp

¹² Sehi Bey, **Tezkire-i Sehi**, Matba‘a-i Âmid, İstanbul, 1325.

¹³ Rıdvan Canım, **Latîfî Tezkiretü’ş-Şuara ve Tabsirat’un-Nuzama (İnceleme-Metin)**, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu AKM Yayını: 225, Tezkireler Dizisi: 7, Ankara, 2000.

¹⁴ Solmaz, a.g.e., s.203-204.

her birinden sũdmend ũ hũsmend olmak ũzredũr. Sadâkat-ı tab'ı nazmda kem degũl gâyetle edâsı hũb ve ma'nâsı mergũbdur. Lâkin ũu'arâ içre sirkat-i ma'nâ ile ũohret-i tãm bulup ol bâbda benâm olmuũ. Râkım-ı hurũf-ı tezkire eũ'ârına vâkıf olup gũftârın tetebbu' itmiũdũr didũkleri gibi degũldũr. Hayfâ ki erbâb-ı hased ana 'adâvet-i bî-hadd itmiũlerdũr. Faraza her kande mezkũrun gazelin bulsalar Sâdık'un sâdınun baũın tıraũ idũp sin sũretine koyup ve dâlinin serin kesũp râ ũekline yazup Sâdık'ı sârik sũretine koyup meũhũr itmegi kendũlerine farz-ı 'ayn bilmiũler. Halbuki anun eũ'âr u ebyâtı zîb ũ zeyn bulup mezkũr merdũm-i hâfıkayn olmakdan hâlî degũldũr. Bu bir kaç matla' u beyt anlarundur sebt olundu. ũi'r :

İki 'âlemden geũrdi gũnlũmi tîrũn senũn
Gayr-i dilberden 'alâkam kesdi ũemũîrũn senũn

Diğەر :

ekũp yabana atınca okun yay
Gözi arduca kaldı ey yũzi ay

Diğەر :

Mürdeler ihyâ iden ol pâye-i devlet gibi
Deyr-i 'âlemde Mesîhâ bir kurı sũret gibi”

Görüldũğũ gibi *Gũlũen-i ũu'arâ Tezkiresi*'nde ũair hakkında ortalama bilgilerin ũzerinde bir bilgiye ulaũmak mũmkũn gũrũnmektedir. Öncelikle ũairin Edirneli olduğũnu öğreniriz ki zaten diğەر tezkirelerde de ũairin Edirneli olduğũ ũzerine ittifak vardır. Tezkireye göre ũair kalem ehlidir ve genç yaũta kendini ũiire vermiũtir. Her ne kadar onu kıskananlar kendisine dũũmanlık ve bũyũk haksızlık ederek Sâdık mahlasını “sârik” yani hırsız olarak evirmiũlerse de iũin aslı böyle değildir.

Kınalızâde Hasan Çelebi Tezkiresi'nde de (1585-86) Sâdık hakkında malumat bulmak mümkündür.¹⁵ Hasan Çelebi zarif üslubuyla Sâdık'ı över ve onun hattatlığı üzerinde durur:

“Zürefâ-yı Edirnedendir. Hattı hûb ve âsâr-ı aklâm-ı müşgîn-erkâmı mergûb olmagın eş'ârı mecmû'alarda kendi hattı ile mektûbdur. Hizâne-i eş'ârı ve 'ayn-ı mu'in-i güftârı şol hadde göredür ki mîzân-ı hâmesinden cârî olmagla nihâyet bulmak ve müsâfe-i eş'ârına hadd ü gâyet olmak emr-i muhâl ve mahz-ı hayâldur. Ber-her-hâl bu makâl anundur. Şi'r :

*Bir büt-i tersâdur ol nâzik beden
Görmedüm mislini gök altında ben*

Velehû :

*Sâkî sana göz kırpdugını gördi habâbun
Alındığı hep oydu meclisde şarâbun*

*Bezm içre safâ ehlini tutmaga mey geldi
Su başı mudır ney ki murâdı mey-i nâbun*

*Meclisde tutup çekmez idi şîşeyi Sâdık
Yel zahmeti olmasa ayagında habâbun*

Velehû :

*Salındurmak diler sahn-ı çemende serv-i âzâdı
'Aceb midür Süleymân-ı zemâna kovlasak bâdı*

---

¹⁵ Aysun Sungurhan Eydurhan, **Kınalızâde Hasan Çelebi Tezkiretü'ş-Şu'arâ**, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu, AKM Yayınları, Ankara, 2009, s.447-448.

*Uyutmaz gonçenün tıflın diyü feryâd-ı bülbülden
İder şâh-ı güle yırtup yakasın yâsemen dâdı”*

Kınalızâde’ye göre Sâdık’ın hattı oldukça güzel şiiri de herkesin kıskanmasına sebep olacak kadar beğenilen şiirlerdir. Şairin hattat olduğu ve kendi divanlarını kendisinin yazdığı ifade edilmektedir.

Bu asrın başka bir tezkiresi olan *Beyânî Tezkiresi*’nde (1597-98) ise Sâdık hakkında herhangi bir bilgi bulunmamaktadır.¹⁶

Kühü’l-Ahbâr’ın müellifi Gelibolulu Âlî, sözünü sakınmayan bir eda ile Sâdık hakkında belki de en olumsuz eleştirileri yapan tezkire müellifi olmuştur.¹⁷ Âlî, Sâdık hakkında şunları kaydeder:

“Edirne de toğmuşdur. Sipâh kısmından bir dîvâne-meşreb şahs-ı kemter idi. Her kim gazel söylese elbetde nazîre dimesi mukarrer her gazeli cönklerde muharrer idi. Ekseriyâ kendünün hattı ile musattar idi.

Nazmuhû

*Sâki sana göz kıpdugını gördi habâbun
Alundugı hep bu idi meclisde şarâbun*

*Meclisde tutup çekmez idi şişeye Sâdık
Yil zahmeti olmasa ayagında habâbun*

*Egerçi ki bu mazmûnı bizden tırâş eylemişdür. Lâkin edâda kusûr eyleyüp cehlîni
fâş itmişdür. Zîrâ ki bizden bu vech ile sâdır olmuş idi. Li münşiihî*

¹⁶ Aysun Sungurhan Eydurhan, *Beyânî Tezkiretü’ş-şu’arâ*, AKM Yay., Ankara, 2008.

¹⁷ İsen, a.g.e., s.311.

*Tabîb aydur şarâb iç vâ'iz aydur câm-ı meyden geç
Çü 'illet hân-ı gamdandır münâsib şîşe çekmekdür*

Ammâ Sâdıkun bu matla'ı kem degüldür. Ve lehû

*Salındurmak diler sahn-ı çemende serv-i âzâdı
'Aceb midür Süleymân-ı zamâne kovlasak bâdı*

*Uyutmaz goncanuñ tıflın diyu feryâd-ı bülbülden
İder şâhı güle yırtup yakasın yâsemin dâdı”*

Âlî'nin Sâdık için söylemiş olduğu “*dîvâne-meşreb*” sıfatı derin bir analize muhtaçtır. Acaba Âlî, bu ifadeyle şairin tarikatından veya neşvesinden mi bahsetmekte yoksa değersiz bir kişiliğe sahip olduğunu mu ima etmektedir? Her halükarda müellif, Sâdık'ı küçümseme eğilimindedir. Zaten sonraki ifadeleri de bunu kanıtlar. Gelibolulu Âlî, Sâdık Dîvânı'nda bulunan her şiirin bir anlamda harc-ı âlem şiirler olduğunu ve bundan dolayı da onun şiirlerine nazire dense yerinde olacağını ifade etmiştir. Hatta müellif, Sâdık'ı kendi şiirinden örnek vererek mana hırsızlığı ile suçlar. Fakat beğendiği şiirleri de vardır ve bu konuda şairin hakkını teslim eder gözükmektedir.

XIX. asırda yazılmış olan Edirneli Ahmet Bâdî'nin *Riyâz-ı Belde-i Edirne* adlı eseri Sâdık Dîvânı hakkında diğer eserlere göre en fazla bilgi veren kaynak eserdir. Bâdî, bir nevi tezkirelerin özeti niteliğinde olan “*Ravzatü'ş-Şu'arâ*” bölümünü, kendinden önce yazılmış tarih ve biyografi ile ilgili hemen hemen bütün eserleri görüp ve başta Hibrî'nin *Enîsü'l-Musâmirîn*'i olmak üzere *Tâcü't-Tevârîh*, *Kühü'l-Ahbâr*, *Nâimâ*, *Râşid*, *Lutfî târihleri*; *Sehî*, *Âşık Çelebi*, *Latîfî*, *Hasan Çelebi*, *Güftî* ve *Riyâzî Tezkireleri* gibi tarih ve edebiyat tarihi ile ilgili toplam 98 eseri inceleyip, bunun yanında başka eserlerde adı geçen şairlerin divanlarına bakıp kaleme almıştır.¹⁸ Söz konusu eserde şairle ilgili bilgiler şu şekildedir:

¹⁸ Niyazi Adıgüzel, Ahmet Bâdî'nin *Riyâz-ı Belde-i Edirne* Adlı Eserinin Tezkire Kısmı, Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Edirne, 2008, s.219.

“Faizi merhum Zübdetü’l-Eş‘âr’ında merhum Sâdık Bey’in eş‘âr-ı kesireyi müştemil yedi ‘adet divanı görüldü. Ve ‘Ahdî Tezkiresi’nde mumaileyhi sevmeyenler kendisine sirkat-i ma‘na isnat edip dest-resi oldukları gazellerinden Sâdık lafının sad u dal harflerini hakk u tagyir ile sârik şekline korlar idi. Amma hilaf-ı vaki‘ idi demişlerdir. Ve’l-hasıl mir-i mumaileyhin hattı hûb ve şi‘ri mergûb bir şa‘ir-i mahir idüğü ve re’s-i elf hududunda vefat eylediği Enisü’l-Müsâmirin’de ve dokuz yüz doksan yedi tarihinde irtihal eylediği Riyazi Tezkiresi’nde mesturdur. Bu eş‘ar mahsul-ı ab‘-ı dürerbarlarıdır.

Leb-i yâkûtuna her dem hat-ı reyhân getirür
Katl-i ‘uşşâka delil ayet-i Kur’ân getirür
Küfr-i zülfün sanemâ şem‘-i şebistan getirür
Kaldırup parmagını şevkle îmân getirür
Şevk-i ruhsârün eya kaşı hilâlüm her şeb
Zulmet-i gamda bana şem‘-i şebistân getirür
Çekmezem kuhl-i cilâ münteni çünki sabâ
Sâdika dideme hâk-i reh-i cânân getirür
Seni sevdim belâ vu derd u mihnet ihtiyâr itdüm
Giyüp şâl u ‘abâyı fakr u zillet ihtiyâr itdüm
Ben ol kat‘-i ta‘alluk eylemiş abdâl-ı ‘ışkam kim
Unutdum şehr-i yâri dâr-ı gurbet ihtiyâr itdüm
Ben ol hâkister olmuş bir belâlı bülbülem ey gül
Kanâ‘at gülşeninde hâr-ı hasret ihtiyâr itdüm
Kabâ vu tâcı terk itdüm mahabbet hangâhında
Mürîd-i pîr-i ‘ışkam kunc-i ‘uzlet ihtiyâr itdüm
Tecerrud ‘âleminde bir mesihâ-meşrebem Sâdık
Koyup zevk-i visâl-i yâri firkat ihtiyâr itdüm
Pervâne gibi yansam olur şem‘-i ‘ışka ben
Pervâne eyledi beni bir şem‘-i sîm-ten

*Bilmez o âteşin ruha yanup yakıldığım
Pervâne-var şem '-i şebistâna yanmayan
Suzında ateş-i gam-ı 'ışkunla kâ'inat
'Uşşâk şem '-i şevkine pervâne cümleten
Pervâne-veş döne döne cânım fedâ sana
Bir gice sanemâ gel eyâ şem '-i şu 'le-zen
Pervâneyi yakar diyu nâr-ı firâk ile
Şem 'un takıldı gerdenine Sâdikâ resen
Saki sana göz koydığını gördi habâbun
Alındığı hep o idi meclisde şarâbun
Çekilür işigüne 'âşık-ı bî-cân saf saf
San Süleyman 'a gider 'asker-i mûrân saf saf
Safâ bezminde erbâb-ı mezâk ey Husrev-i 'âlem
Seg-i kûyun sifâlin yeg tutarlar sâgar-ı Cem'den
Cism-i lazarda görinen sanma yer yer üstühân
Çıkmak için cân-ı nâlânım olupdur nerdübân''*

Görüldüğü gibi Sâdik hakkında en teferruatlı bilgiyi ve şiirlerinden en fazla örneği *Riyâz-ı Belde-i Edirne* adlı eserde bulabiliyoruz. Bu eserde belirtilen şiirler eldeki Sâdik Dîvânı'yla uyuşmaktadır. Fakat diğer tezkirelerde yer alan şiir örneklerinin çoğu eldeki tek Sâdik Dîvânı'nda bulunmamaktadır. Bu da elde bulunan Sâdik Dîvânı'nın bir seçki şiirler divanı olabileceğini akla getirmektedir.

Aynı zamanda bu eserde diğer tezkirelerde pek verilmeyen müfret örnekleri vardır. Gerçekten de Sâdik Dîvânı'nda dikkat çekici bir hacimde müfretlerden oluşan bölüm bulunmaktadır.

3. SÂDIK MAHLASLI DİĞER ŞAİRLER

Sâdik ismi konusunda yapılan araştırmalar neticesinde Sâdik mahlasını kullanan şairler aşağıya çıkartılmıştır:

3.1. SÂDIK DEDE (ö. 1529): Mevlevî'dir. Daha çok 15. asır şairi olarak değerdendirilen Sâdik Dede 1529 tarihinde vefat etmiştir. Tezkirelerde Sâdik'a ait olduğu ifade edilen bir şiir bazı kaynaklarda Sâdik Dede'ye ait olduğu kaydedilmektedir.¹⁹ Şiir Sâdik Dîvân'ında da mevize türü olarak geçmektedir. Söz konusu şiir şöyledir:

Seni sevdüm belâ vü derd-i maḥabbet ihtiyâr itdüm

Geyüp şâl u 'abâyı faqr u zillet ihtiyâr itdüm

Ben ol kaç' -ı ta' alluḫ eylemiş abdâl-ı 'ışḫam ki

Unutdum şehir-i yâri derd-i ḡurbet ihtiyâr itdüm

Ben ol ḥâkister olmuş bir belâlı bülbülem ey gül

Ḳanâ' at gülşeninde ḥâr-ı ḥasret ihtiyâr itdüm

Ḳabâ vü tâcı terk itdüm maḥabbet ḥânḳâhında

Mürîd-i pîr-i 'ışḫam genc-i 'uzlet ihtiyâr itdüm

Tecerrüd 'âleminde bir Mesîḥâ meşrebem Şâdik

Koyup zevḳ-i vişâli nâr-ı fürḳat ihtiyâr itdüm (G.343)

Sâdik'ın bu tarzda yazmış olduğu gazelleri vardır. Ancak bu şiir Sâdik'ın genel üslubuna göre daha sade ve akıcı durmaktadır. Muhtemelen şiir mecmualarında görülen bu gazel, mahlaslar aynı olduğu için iki farklı şaire mal edilmiştir. Bu konuda kesin bir değerdendirme yapmak şimdilik mümkün görünmemektedir.

3.2. SÂDIK-I BELGRÂDÎ (ö. 1595): Belgratlı olan şair, Sâdik-ı Belgrâdî olarak bilinir. Tezin konusu olan Edirneli Sâdikla aynı zamanlarda yaşamıştır. Kaynaklar bu şairin de hattat olduğunu belirtir. Şair İstanbul'da vefat etmiştir.²⁰

¹⁹ Mehmet Nail Tuman, **Tuhfe-i Naili Divan Şairlerinin Muhtasar Biyografileri**, c.II, haz. Cemal Kurnaz, Mustafa Tatçı, Bizim Büro Yayınları, Ankara, 2001. s.530; İlhan Genç, **Esrar Dede Tezkire-i Şuarâ-yı Mevleviye, İnceleme Metin**, Atatürk Dil ve Tarih Yüksek Kurumu AKM Yayınları, Ankara, 2000, s.300-301.

²⁰ Haluk İpekten vd., **Tezkirelere Göre Divan Edebiyatı İsimler Sözlüğü**, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara 1988, s.402.; Tuman, a.g.e., s.530

3.3. SÂDİK (ö. 1657 ?): Asıl adı Mehmet olup Fetvâ Emîni Şeyhzâde Mehmet Efendi'nin oğludur. Öğrenim görüp müderris olmuştur.²¹

3.4. SÂDİK (ö. 1671): Asıl adı Mehmet olan şair, Ebussuûdzâde Mehmet Efendi'nin oğludur. Validesi Şeyhülislâm Esad Efendi'nin kızıdır. İstanbul kadılığı yapmıştır. Eyüp'te Ebussuûd Efendi mektebinde medfundur.²²

3.5. SÂDİK (ö. 1709): Sadreddinzâde Mehmet Efendi olarak bilinir. Öğrenim gördükten yükselip şeyhülislâm olan şair İstanbulludur.²³

3.6. SÂDİK (ö. 1709): Acem Hâce olarak tanınan şairin asıl adı Mehmet'tir. Şair İsfahanlıdır.²⁴

3.7. SÂDİK (ö. 1781): İstanbullu olan şair babası dolayısıyla Hasekizâde Mehmet Efendi olarak bilinmektedir. Müderris olan şair aynı zamanda hattattır.²⁵

3.8. SÂDİK (ö. 1819): Mirza Sâdik olarak bilinen şair Buhâralıdır. Buhara padişahı Murat Bey zamanında mirzâ-yı münşî başkanlığına getirilmiştir.²⁶

3.9. SÂDİK (ö. 1834): Cafer Sâdik Paşa olarak bilinen şair Üsküdarlı Süleyman Paşa'nın oğludur.²⁷

3.10. ENDERUNLU SÂDİK (ö. 1853): Şair Edirnelidir. Sultan Abdulmecid zamanında vefat etmiştir.²⁸

Sâdik mahlasını kullanan şairlerin daha çok 17. asırdan sonra yoğunlaştığı göz önüne alındığında çalışma konusu olan XVI. asırda Edirneli Sâdik'la karıştırılma olasılığı yüksek olan tek şair Belgratlı Sâdik'tir. Bu şairin de Dîvan'ı olduğuna dair herhangi bir kayıt yoktur.

---

²¹ Tuman, a.g.e., s.530; İpekten vd., a.g.e., s.402-403.

²² a.g.e., s.531.

²³ a.g.e., s.531.

²⁴ a.g.e., s.531.

²⁵ a.g.e., s.532.

²⁶ İpekten vd., a.g.e., s.403.

²⁷ Tuman, a.g.e., s.532.

²⁸ a.g.e., s.534.

4. SÂDIK'IN EDEBÎ ŞAHSİYETİ

Sâdik'la ilgili bilgi veren kaynaklardan hareketle şairin edebî yönü hakkında şu bilgiler verilebilir: Hüsn-i hatta maharetli olan şair pek çok eser tahrir ve istinsah etmiştir. Asıl mesleği sipahiliktir. Birçok şiir mecmuasında kendi şiirini kendisi yazmıştır. Kendisini çekemeyen kişiler tarafından “mana hırsızlığı” ile suçlanmış olsa da aslında gerçek böyle değildir. Çünkü şairin hattı da şiiri de özgün ve güzeldir.

Sâdik'ın Dîvân'ında âşıkane bir tarzdan ziyade ilmiye sınıfına mensup bir şairde görülebilecek derecede ilmin, nüktenin ve anlam inceliğinin ağır bastığı görülür. Bu anlayışa uygun olarak yazılmış Dîvân'ında tevhit ve naat türündeki şiirlerin çokluğu dikkat çekicidir. Aynı zamanda Sâdik'ta belirgin bir şekilde sultan III. Murat'ın (ö.1595) edebî etkisi görülmektedir. Tasavvufî remizler, ayet ve kutsî hadis iktibasları her iki şairin de divanlarındaki genel üslubunu ortaya koymaktadır. Ayrıca Sâdik'ın üç ayrı dilde Dîvân'ı olan III. Murat gibi Arapça ve Farsça şiirlerinin bir divançe oluşturacak nitelikte olduğu dikkati çeken bir husustur.²⁹

Aşağıdaki beyitte şiirlerindeki nükteyi ve inceliği herkesin anlayamayacağını ifade eden şair, tarzının padişahlara ait seçkin bir tarz olduğunu söyler. İkinci beyitte ise Nevâ'î ifadesi tevriyeli kullanılarak hem şairin üslubu hem de Çağatay Türkçesine ismini veren Ali Şîr Nevâî (ö.1501) kastedilmiş olur.

Benim iklîm-i nazma rehberüm eş'âr-i şâhîdür

Âniñ-çün her sözüm erbâb-ı nazm içre penâhîdür

Nikât-ı na' t-ı rengînüñ gedâ tab' aňlamaz Şâdik

Senüñ nazm-ı Nevâ'î'nüñ çü tarz-ı pâdişâhîdür (G.510/1-7)

Şairin hattat olduğu kendi divanlarını kendisi yazdığı bilinmektedir. Fakat nesir sahasında şaire ait herhangi bir bilgi kaydı tezkirelerde bulunmamaktadır. Ancak

²⁹ III. Murat Dîvan'ı için bkz. : Ahmet Kırkkılıç, Sultan III. Murâd (Murâdî), Hayatı, Edebî Kişiliği, Eserleri ve Dîvânının Tenkidli Metni, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Erzurum, 1985.

Dîvân'ında geçen bir beyitte şair, bu dünyada güzel işler yaparak ahirete hazırlanmak gerektiğini ifade ederek, yarın ahirette kimsenin kendisi için “şiiir ve inşa”sı var diye iyilikte bulunmayacağını belirtir. Dolayısıyla şair, edebî formda da olsa şiiirlerinin yanında “inşa”sının olduğunu söyler.

Gel beri bunda hisābuñ defterin eyle beyāz

Kimse dimez irte bir gün şî'r ile inşāsı var (G.140/5)

Sâdık, alışılâgelen klâsik divanlardan farklı bir divan tarzına sahiptir. Onun Dîvân'ında nazım şekillerinin değil, nazım türlerinin dikkate alındığı görülür. Öyle ki Dîvân'ı III. Murat'ın (ö.1595) bir şiiirine tesminle başlamış olsa da aslında konu Allah'ın tekliğı ve sonsuz kudreti temelinde işlenen bir tevhittir. Bu tarz ve üslup Dîvân'ın sonuna kadar devam eder. Yani konu merkezinde değışik nazım şekilleri kullanılarak mürettep bir divanda olması gereken sıralamaya az çok uyulmuştur.

Sâdık, bu hususa dikkat çektiğı bir beytinde, bu yeni yöntemin kendine mahsus olduğunu ifade eder:

Kimse bu tarz u bu üslūba ğazel nazm itmedi

Saña maḥşūş oldı ey Şādık bu minvāl-i nemaṭ (G.236/8)

Benüm mu'cid bedī'ci-i nazm içinde böyle tertībi

Ben itdüm terk-i dīvān eylemekde ḥamse icādı (G.427/2)

Sâdık, Dîvân'ında genellikle ilim erbabının tefekkür alemine dalması gibi kainatı seyrederek görünmektedir. Şiiirlerinde telmih ve iktibaslarla dinî konulara referans veren şair anlam incelikleriyle örülü beyitlerinde ilmini ve irfanını ortaya koyar. Fakat şairin sayısı az da olsa bazı beyitlerinde aniden beliren bir askerî eda, divan şiiirinin kendine has estetiğı ile okuyucuya sunulur. Aşağıdaki beyitte kelime oyunları ve tevriye sanatını kullanan şair, *şâh-ı Rûm* olarak bahsettiğı III. Murat'ın (ö.1595) İran'a asker göndermesine telmihte bulunur.

Sen nevāy-ı cengile nūş eyle cāmı cāme-vār
Şāh-ı Rūm’uñ ‘azmi ya Ğazneyn ya Tebrīz ola (G.398/14)

4.1. BİR TEVHİT VE NAAT ŞAİRİ OLARAK SÂDIK

Sâdik hakkında ilk elden bilgi sahibi olunabilecek kaynaklar olan tezkirelerde onun şiirleri övülmüş ve yazısının güzelliği dile getirilmiştir.³⁰ Ancak onun tevhit ve naat vadisinde başarılı bir şair olduğuna dair herhangi bir bilgi ya da ima bulunmamaktadır. Fakat Sâdik’ın Dîvân’ı baştan sona adeta bir tevhit ve naat Dîvân’ı gibidir. Muhtemelen eldeki bu Dîvân tevhit ve naat merkezinde kaleme alınmış özel bir divandır.

Fâizi, *Zübdetü’l-Eş’âr*’ında (1621) Sâdik ile ilgili olarak yedi adet divanının tetkik edilip şiirlerin buna göre seçildiğini ifade eder.³¹ Bu bilgi, Sâdik’in hattat olması ve kendi divanlarını kendisinin yazması dolayısıyla kuvvetle muhtemel gözükmektedir. Tezkirelerde örnek olarak verilen şiirlerin çoğu Dîvân’da bulunmasa bile bunların üslup ve muhtevası Dîvân’daki şiirlerle uygunluk göstermektedir.

Sâdik Dîvân’ında 163 gazel, 1 terkihibent, 1 tesmin ve 1 muhammes olmak üzere toplam 166 adet tevhit türünde şiir bulunmaktadır. Ayrıca 185 gazel, 2 terciibent, 1 muhammes, 1 muaşşer şeklinde toplam 189 adet naat bulunmaktadır. Geriye kalan şiirlerin büyük çoğunluğu ise yine tevhit ve naat muhtevası dairesinde yazılmış olan mevize, hasbîhâl ve menkıbe türündeki şiirlerdir. Şair daha dünyevî olarak nitelendirilebilecek şiirleri Dîvân’ının sonuna yerleştirmiştir.

Sâdik bilhassa ayet ve kutsi hadislerden iktibasla tevhit ve naat türünde şiirler kaleme almıştır. Dîvân, III. Murat’ın bir şiirine tahmis şeklinde tevhit ile başlar daha sonra tevhit, naat, dört halifeye övgüden oluşan gazel, terkihibent ve terciibent şeklindeki şiirlerle devam eder. Bunların akabinde gazellere geçiş yapılmış ve gazel şeklinde tevhit ve naat türlerindeki şiirler hurûf-ı hecâyâ göre sıralanmıştır.

Dîvân’da yer alan tevhit türündeki şiirlerde Allah’ın birliğinin ve zatının akılla idrak edilemeyeceği vurgulanır. Kimse O’nun zatını bilemez ve O’nun zatının vafasını

³⁰ Solmaz, a.g.e., s.203-204; Eydurân, a.g.e., s.447-448.

³¹ Kayabaşı, a.g.e., s.368.

yazmaya kalkan kalemler suskun kalır. Bundan dolayı vahdetin kadehinden içip kendinden geçilmelidir. Güneş bile gökte O'nun aşkı ile divane olmuş dolaşmaktadır. Allah'ın sevgisi aşıkların kalbinde bir ateştir. Bu ateş alemin sevgisini yakıp mahvetmiştir. Vahdetin harareti bir çiçek gibi olan kalpleri soldurmak üzereyken Feyyâz olan Allah, can bahçesine âb-ı feyz akıtır. O'ndan gayrisini "lâm elif"ın makası ile kesenler, kalplerini riyadan arındırıp has altın gibi yapanlar, gönül aynasını onun vahdet nuruyla cilalayanlar şair tarafından övülür.

Dördüncü katta Hz. İsa'yı güneşle hemdem kılan, Hz. Musa'ya şeriatının çobanı olduğu için eline asa veren, Hz. Süleyman'ı aşk yüzüğünün emini kılan Allah, kainatı zebercet taklarla süsleyip Hz. Peygamber'i aydınlık bir çerağ yapmıştır.

Şair çoğu şiirinde Hz. Muhammed'i över ve onu kâinatın yaratılmasına vesile olarak Allah'ın nurundan ilk cevher olarak vafeder. Hz. Âdem'in cennetten çıkarılmasına sebep olan buğday aslında Hz. Muhammed'in benidir, Hz. İbrahim'in çuvallarının mercimekle dolması da aslında Hz. Peygamber'in hürmetindedir. Hz. İbrahim ateşe atıldığında Allah'ın ona ateşi serin ve selametli kılması, ateşin gülsuyuyla söndürülmesi olarak vafedilir.

Sâdık'ın naat türündeki şiirleri ilgili bölümlerde daha teferruatlı incelendiği için bu mevzudaki bilgiler yeterli görülmüştür.

4.2. ÇAĞATAY TÜRKÇESİ İLE ŞİİRLER YAZAN BİR OSMANLI ŞAİRİ OLARAK SÂDİK

Günümüzde dahi iki kıtada yayılmış bulunan Türk dünyası, XVI. asırda, tarihinde hiçbir zaman olmadığı kadar geniş bir alana yayılarak üç kıtaya sığabiliyordu. Bu muazzam coğrafyanın bir ucu Orta Avrupa'da Viyana önlerinden başlarken diğer ucu Hindistan'a kadar uzanmaktaydı.³²

Dönemin iki büyük kültür başkenti olan İstanbul ve Herat yüzyıllardır kültürel bağlarını koparmamıştı. Bilhassa Çağatay lehçesine adını veren Ali Şîr Nevâî (ö.1501) asırlar boyunca Türk şairlerinin örnek aldığı bir model şahsiyet haline gelmiştir.

³² Ahmet Taşağıl, XV. ve XVI. Asırlarda Türk Dünyasının Coğrafyasına Genel Bir Bakış, ed. Abdulkadir Özcan, XV. ve XVI. Asırları Türk Asrı Yapan Değerler, Tartışmalı İlmî Toplantılar Dizisi 26, Milletler Arası Toplantılar Dizisi 3, Ensar Neşriyat, İstanbul, 1997, s.33.

Aslında edebî alandaki bu iletişim Nevâî'den çok önce Şeyyad Hamza³³ ile başlayıp 20. yüzyıl başlarında Burhaneddin Belhî'ye³⁴ kadar devam ettiği artık bilinmektedir. Ancak bu şairlerin kategorik bir incelemeye tabi tutulmadan yüzyıllara göre sıralandığı görülmektedir. Oysa Nevâî öncesinde Çağatayca şiir yazan Osmanlı şairlerinin yanında, Nevâî döneminde ve sonrasında Nevâî'ye Batı Türkçesi veya Çağatayca ile nazire yazanlar,³⁵ Orta Asya'dan göçler yoluyla gelip Çağatayca şiir yazanlar³⁶, Kaygusuz Abdal gibi halk şairleri³⁷ göz önüne alındığında bu sınıflandırmanın elzem olduğu görülmektedir.

Sâdık, gerek Dîvân'ında Nevâî'den övgüyle bahsetmesiyle ve gerekse de Çağatayca yazmış olduğu 89 adet şiirle iyi bir Ali Şîr Nevâî takipçisidir. Sâdık'la ilgili zikredilen temel kaynaklardan hiçbiri Sâdık'ın Çağatayca şiirler yazdığından bahsetmez. Oysa şairin bahsedildiği gibi 89 adet Çağatayca yazılmış şiiri bulunmaktadır ve bu sayı diğer Osmanlı sahası şairleriyle kıyas edildiğinde hatırı sayılır bir rakamdır.

Sâdık, bir beytinde Molla Câmî (ö.1492-93) ile birlikte andığı Nevâî'nin (ö.1501) şiir sahasında haklı bir ünle geçip gittiklerini belirterek Allah'tan kendisini bu alanda bilgiyle donatmasını ve onların bıraktığı meydanı boş bırakmayıp kendisiyle doldurmasını niyaz eder.

Kéçdi çün Câmî Nevâyî naç' -ı nazm üzre şehâ

Şâdık'ı ferzâne kıl kim kalmasun halî bisât (G.462/5)

Sâdık, bir başka beyitte ise şiirinin herkes tarafından anlaşılamayacağını ima ederek Nevâî'nin sırlarını bilen ve adeta onun ruhu olan şair benim, demektedir.

Kelâm-ı nükte-âmîzin dilâ benden suvâl eyleñ

³³ Mecdut Mensuroğlu, “Şeyyad Hamza'nın Doğu Türkçesine Yaklaşan Manzumesi”, TDAY-Belleten, 1956 s.125-144.

³⁴ Bahattin Kahraman , “Burhaneddin-i Belhî'nin Çağatayca Şiirleri”, Turkish Studies, 4/2, 2009, s. 672/704.

³⁵ Osman Fikri Sertkaya, “Osmanlı Şairlerinin Çağatayca Şiirleri I”, S. XVIII, Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi, İstanbul, 1970, s. 133-138. ; Osman Fikri Sertkaya, “Osmanlı Şairlerinin Çağatayca Şiirleri, II”, Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi, S. XIX, İstanbul, 1971, s. 171-184. ; Osman Fikri Sertkaya, “Osmanlı Şairlerinin Çağatayca Şiirleri, IV” Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi, S. XXII, İstanbul, 1977, s. 169-189.

³⁶ Cemal Kurnaz, Türkiye-Orta Asya Edebî İlişkileri, Akçağ Yayınları, Ankara 1999.

³⁷ Abdurrahman Güzel, “Kaygusuz Abdal'ın Çağatayca Bir Gazeli”, S.17, Türk Kültürü, Ankara,1994, s. 37-39.

Benüm rûh-ı Nevâyî' nûñ cihānda maḥrem-i rāzı (G.426/3)

Sâdık'ın Çağatay'ca yazmış olduğu bazı gazellerin Nevâî'ye nazîre olduğu tespit edilerek matla beyitleri aşağıya çıkartılmıştır.³⁸

Nevâî:

Ƙılmadı cânımnı hicrān bendidin devrān ḥalāş

Min n'itip özni ḥalāş istey çu bolmas cân ḥalāş³⁹

Sâdık :

Éte élseng könglümi çāh-ı zenahdāndın ḥalāş

Yūsuf-ı Ken' ān'ı ƙılsang ƙa' r-i zindāndın ḥalāş (ÇG.459/1)

Nevâî:

Cān yitip ağzımgā tapman derd-i hicrāndın ḥalāş

Cannı hicrāndın ḥalāş it ya mini cāndın ḥalāş⁴⁰

Sâdık :

Pîr-i deyr étgeç télümni parsālıkdın ḥalāş

Keyf-i mey ƙıldı ḥiredni ḥod-nümālıkdın ḥalāş (ÇG.458/1)

Nevâî:

İy itip la' lıng meyidin rûḥuma āşār-ı feyz

Lem' asıdın kesb itip könglüm öyi envār-ı feyz⁴¹

³⁸ Verilen beyitler incelendiğinde bunların tam anlamıyla nazîre olmadığı Sâdık'ın redif ve ölçüyü aynı tutmak kaydıyla söyleyiş, üslup ve muhtevada kendine has olduğu da burada belirtilmelidir.

³⁹ Önal Kaya, **Ali Şîr Nevâyî Fevâidü'l-kiber**, Atatürk Kültür ve Tarih Yüksek Kurumu TDK Yayınları: 670, Ankara, 1996, s.287.

⁴⁰ Günay Kut, **Ali Şîr Nevâyî Garâibü's-sıgar**, TDK Yayınları, Ankara, 1996, s.287.

Sâdık :

Ey gumûm-ı keremüñ cāzibesî hāmîl-i feyz
Boldı ihsānıñ ulus barçasığa şāmil-i feyz (ÇG.461/1)

Nevâî:

Çün şebistān içre kılsa ‘arızın cānāne şem’
Meş’ al-i mihr olsa kim közge körünmes yana şem’⁴²

Sâdık :

Bolmağay ger kaşlarıñğa ‘āşık-ı pür-tāb-ı şem’
Tutmağay zāhid-meşel lîk kûşe-i mihrāb-ı şem’ (ÇG.470/1)

Nevâî:

İy cemāliñ ravzası firdevsî bâğı dek cemîl
Lebleriñning kevşeri ‘aynen tusemmā selsebîl’⁴³

Sâdık :

Ey cemāliñ cilve-gāhı bâğ-ı Rıdvān’dın cemîl
Çıkdı la’ lîngni görüp huldıñg közidin selsebîl (ÇG.482/1)

Nevâî:

Heçdin közümge ‘ālemni karāngu eyleding
‘Ömrđin köz yumğanım ol tünde uyqu iyleding’⁴⁴

---

⁴¹ Kaya, a.g.e., s.274.

⁴² Kaya, a.g.e., s.287.

⁴³ a.g.e., s.365.

⁴⁴ Kaya Türkay, *Ali Şîr Nevâyî Bedâyiü'l-vasat*, TDK Yayınları, Ankara, 2002, s.267.

Sâdik :

Çün berât-ı hüsniğe hattıñı tecdîd éyleding

Ebruvâniñ üstige tuğrâ-yı te'kîd éyleding (ÇG.478/1)

4.3. FARŞÇA VE ARAPÇA ŞİİRLER YAZAN BİR ŞAİR OLARAK SÂDIK

Sâdik'in Dîvân'ında 736 adet Anadolu Türkçesi, 89 adet Çağatay Türkçesi, 85 adet Farsça, 44 adet Arapça ve 36 adet Arapça-Farsçayla (mülemma) yazılmış toplam 990 şiir bulunmaktadır. Dolayısıyla şair, bu sahada bir şairin gösterebileceği bütün hüneleri ortaya koymuştur. Osmanlı sahasında hem Arapça hem Farsça hem de Çağatayca şiirler yazıp bu denli hacimli bir Dîvân'da toplayan Sâdik özgün bir şair olma vasfına sahiptir.

Sâdik'in Arapça ve Farsça şiirleri Türkçe şiirlerle aynı muhtevada yazdığı tespit edilmiştir. Mülemma da olsa bir beyti dahi Türkçe olan şiirler Türkçe şiir olarak kabul edilip incelemeye tabi tutulmuştur. Her biri, birer divançe oluşturacak kadar hacme sahip olan Arapça ve Farsça şiirler, çalışmanın dışında tutularak yeniden ele alınmak üzere bırakılmıştır. Ancak bir fikir vermesi açısından Sâdik'in Arapça bir şiiri, çevirisi ile birlikte dikkatlere sunulmuştur.

Der- Na' t

Yâ kameran müği 'en beyne nucümi's-sa' id

Hâcibüke fi'l-ğaşâ şâra hilâlen li-^c id ⁴⁵

Fâ 'ıku şubhı'ş-şafâ hâliku şemsi'd-đuhâ

Râziķu külli'l-verâ yesurruke mâ-türîd ⁴⁶

Şâra hilâli'l-felek münceletin bi'l-mülki

Li'l-ğaşdi'l-mezra' ake cā'e zamâne'l-ğaşîd ⁴⁷

⁴⁵ Ey mutluluk yıldızları arasında ışık veren ay (yüzlü sevgili), senin kaşın bayram hilâli gibi oldu.

⁴⁶ Mutluluk sabahının açıcısı, kuşluk güneşinin yaratıcısı, bütün yaratılmışların rızık vericisi (olan Allah'tan) istediğin şey sana sevinç veriyor.

⁴⁷ Hasad zamanı gelmiş tarlaların hasadı için feleğin hilâli bir orak olmuştur.

‘Iyşu müdāmūn lekūm kāne şafā’ en na‘īm

Nūru firākın lenā şāra ‘azābūn şedīd⁴⁸

Fī dūreri elsinekūm şana‘a nazme’l-bedī‘

Şāra lehū Sâdık’un li’ş-şu‘arā’i ferīd⁴⁹ (Sâdık Dîvânı 47/a)

4.4. SÂDİK’IN DİL VE ÜSLUBU

Sâdık’ın daha önce de değinildiği gibi tevhit ve naat türleri başta olmak üzere mevize, menâkıp, hasbıhâl türlerini kullanarak oluşturduğu Dîvân’ı, adeta ilmin, fehmin ve muhabbetin gösterilmeye çalışıldığı bir meydan olur. Bilhassa telmih ve iktibaslarla ilminin derinliklerini ortaya koyan şair, tevriyeler ile de mana inceliklerini sezdirir.

Bu bağlamda Sâdık’ın dili, kimi şiirlerinde üç ayrı dilin ve bir de Çağatayca’nın birleşmesiyle farklı tınıların oluşturduğu bir anlam dünyası hâline gelir. Aşağıdaki metinde şair; sevgilinin bakışlarını bir kılıç gibi çektiğini, kalbinin her tarafının kılıç yararı olduğunu, bu yaradan kurtulmanın mümkün olmadığını dile getirir ve korktuklarından kendisini emin kılması için Allah’a dua eder.

Mi-keşed çeşmet zi-behr-i katl-i ‘uşşâket meşâf

Şāra li’l-mecrūhi kalbī küllü ihrāyiki seyyāf

Bir yaña çekdi meh-i nev hançer-i sîmîn gılâf

Munca hūnîdin köngül bolğay mu ‘âlemde mu‘âf

Yā gıyāse’l-müsteğîsîn neccinā mimmā neḥāf (Mh.4/1)

Sâdık’ın dili, bilhassa tevhit türündeki şiirlerde her ne kadar ağırlaşırsa da bu durum fazla sürmez ve şiirdeki vecd hali, yerini daha selim bir hâle bırakır. Şair, adeta çokça söz konusu ettiği miracı manevi olarak yaşar gelir. Şair, -bilerek ya da bilmeyerek- bu durumu, şiirin içinde veya şiirler arasında tür değiştirerek, sözgelimi tevhitte sonra bir

⁴⁸ Nimetlerin sefası içinde yaşamak size, şiddetli azap içinde ayrılık ateşi de bize devamlı olsun.

⁴⁹ Dillerin incileri eşsiz bir nazm oluşturdu da Sâdık şairler içinde tek oldu.

mevize veya hasbîhâl getirerek de yapar. Peşi sıra birbirini takip eden türler, şairin ruh halindeki devinimini de ortaya koyar.

Sâdık, Arapça ve Farsça terkipleri sık kullanmıştır. Bilhassa iktibaslarda doğal olarak Arapça terkipler kullanılmıştır. Bunların yanında şair, şaşırtıcı derecede sade bir söyleyişle mahallî kelimeleri kullanarak farklı bir üslup da ortaya koymaktadır. Aşağıdaki beyitte şair, Hz. Peygamber'in miraçta Allah ile iki yay (kaş) arası kadar yakınlaşmasına telmihte bulunarak kayan yıldızların aslında bunu görüp imana geldikleri için göğü dolanıp durduklarını belirtir. Nüktelerle dolu beyitte Hz. Peygamber'in gelişinden sonra gökten haber almaya kalkan cinlerin ateşle cezalandırılmasına ve dokuz kat gökyüzüne telmih vardır. *Dokuz dolanmak, imana gelmek* deyimleri halen halk arasında kullanılan deyimlerdir.

Ellerine tîr alup toköz tolandı gökleri

Ķābe kavseynüñ görüp ĩmāna geldi çün şehāb (G.46/3)

Şair, divan şiirinde sıkça konu edilen sevgilinin zülfünü arsız ve cesaretli olarak niteleyip, sevgilinin başında durduğu yetmezmiş gibi bir de onun ağzını öpmeye kalkıyor, diyerek paylar. Halk arasında da sıkça kullanılan bir ifade şekli olan “... *yaptığı yetmezmiş gibi* ...” söylemi şair tarafından da kullanılmıştır.

Başında tırdığı yetmez o kākül-i ber-tāb

Dehānın öpmege şarķar o dil-berüñ güstāh (G.96/4)

Şair bir başka beyitte ise mutribin çaldığı sazlarla aşk derdiyle ettiği feryatların *ağız bir ederek* âşıkların gizli olan aşk derdini faş ettiğini söyler.

Degmesün feryādını mutribile ağız bir idüp

Fāş ider bezminde ‘uşşākuñ feryād-ı zārımuz (G.162/4)

Şair, günümüzde de çokça kullanılan “İster öldür, ister güldür” ifadesini sevgiliye seslenerek “İster öldür, ister dirilt” olarak kullanır. Bu ifadeyle anlam boyutu genişleyen beyitte, Allah’ın insanları diriltip yeryüzüne getirmesine ve onları tekrar öldürüp ölmemek üzere dirilteceğine telmih yapılmıştır.

Yoluñda şubh-veş Şâdık kuluñdur her ne eylerseñ
Gerek öldür gerek dirgür elüñde emrüñe tâbi‘

4.5. SÂDİK’IN ÜSLUBUNDA ETKİLİ OLAN EDEBÎ SANATLAR

Sâdik daha önce de belirtildiği gibi, telmih, iktibas, tevriye, hüsn-i ta’lil ve irsâl-i mesel sanatlarını oldukça sık kullanmış bir şairdir. İktibas konusuna muhteva incelemesinde değinileceği için diğer sanatlarla ilgili örnekler verilecektir. Söz konusu sanatlarda şairin anlam incelikleriyle örülü beyitlerinde, her kelimenin yerli yerinde durarak değişik tasavvurlar oluşturduğu görülecektir.

Bilgiyle ilgili sanatlardan olan **telmih**, insanlar tarafından bilinen, geçmişteki bir olaya, ünlü bir kişiye, bir inanca, bir atasözüne veya bir şiiire işaret etme sanatıdır. Daha çok hatırlatma amacına yöneliktir.⁵⁰

Aşağıdaki beyitte İbrahim peygamberin babası dolayısıyla aldığı Âzer ismi ve Allah’ın sevgili kulu olması dolayısıyla Halil sıfatı birlikte kullanılarak onun putları bir baltayla kırmasına telmihte bulunulmuştur. Şair aynı zamanda Hz. Peygamber’e ve Hz. Ömer’e de telmihte bulunmuş olur. Çünkü İslâm Peygamber’i zuhur ettikten sonra İran (Âzer ismiyle ilintili olarak) fethedilmiş ve Bizans (deyr kelimesiyle ilintili) geriletilmiştir. Deyr ifadesi ile şair, aynı zamanda Hz. İsa’ya telmihte bulunur. Bu bağlamda da Hz. Muhammed’in dini olan İslâm dininin en son din olduğu ve kendinden önceki hak dinleri kendine bağladığı ifade edilmiş olur.

Dest-i kahrıyla şapıldı bütleri düşmenlerüñ
Gözlerine deyr-i ‘ âlemde Halîl-i Âzer’üz (G.156/2)

⁵⁰ Hasan Aktaş, **Klasik Türk Şiirinde Edebî Sanatlar**, Yort-Savul Yayınları 12, 1.b., Edirne, 2004, s.191.

Şair, aşağıdaki beyitte ise Hz. Muhammed'in yüzündeki beni mercimeğe, yüzünü de güzellik harmanına teşbih eder. Mercimek, kıtlık zamanında Allah'ın ihsanı ile Hz. İbrahim'in çakıl taşlarıyla dolu çuvallarının mercimeğe dönüşmesine ve onun, eşine karşı mahcup düşmemesine bir telmihtir. Beyitte zikredilen bir başka telmih ise Hz. İbrahim'in putları ilah olarak kabul etmediği için Nemrut tarafından ateşe atılması olayıdır. Bütün bu olayları telmihlerle anan şair, telmihin en önemli yönü olan olaylara yeni bir bakış açısı getirmeyi de ihmal etmez. Hz. İbrahim'in ihsanlar görmesi de kendini ateşlere atması da aslında Hz. Muhammed'in muhabbetindedir. Aynı zamanda, Hz. Muhammed'in Hz. İbrahim'in nesebinden geldiği ifade edilmiş olur.

Bir 'adesdür hâl-i rûyuñ hırmen-i hüsnuñde kim
Hasretinden cānını otlara yakmışdur Hālîl (G.311/2)

Şair, bir sultanın şehre uğradığında başta çocuklar olmak üzere halkın koşarak seyre gitmesini, sevgiliyi düşündüğü anda gözyaşlarının hücum etmesine teşbih eder. Can şehri âşığın kalbidir ve bu şehrin sultanı da sevgilidir. Şair, aynı zamanda uzak çağrışımlarla, Hz. Muhammed'in Taif'te çocuklara taşlatıldığı olaya da telmihte bulunur.

Hayālũñ şāhı gelse şehir-i cāna
Segirdür seyrine eţfāl-veş yaş (Kt.83/1)

Aşağıdaki beyitte ise eski bir düğün adeti olan, gelinin çıkarılacağı zaman başına örtü konulup etrafına perde çekilmesi geleneğine telmih yapılmıştır.

Duhter-i rez görmesün nā-mahrem meclis deyü
Başına tıtdı zücācî perde çün oldı 'arūs (G.176/4)

Şair, Hz. Muhammed'in ne zaman geleceğini ve kim olduğunu bilemeyen kâhinler bu ilimlerini ateşlere atıp yok etseler yeridir, diyerek aslında Hz. Muhammed'in gelişinden

sonra kâhinliğin ve yıldızlardan haber almanın bittiğine telmihte bulunur. Şair aynı zamanda bu tip büyücü ve kâhinlerin ateşlere bir şeyler atarak büyü yapmalarına da telmihte bulunur.

ƘanƘı burcuñ kevkebidür bilmedi ol mâhı çün
Odlara yaƘsun müneccim ʿilm-i nâr necâtını (G.418/4)

Aşağıdaki tevhit türündeki şiirin her bir beyti ayrı bir kişiye telmihtir. Sırasıyla Hz. İsa, Hz. Muhammed, Hz. Musa, Hz. Süleyman ve son beyitte ise Veysü'l-Karânî'ye telmih yapılır.

Ol kim itdi hâmesin şâbün-ı taħrîr ile aƘ
Çarh-ı çârümde anı hürşide itdüñ hem-veşâƘ

Ol kim urmuşdur BurâƘ-ı himmete zeyn ü licâm
Cilve-gâh olmuşdur aña mâverâ-yi nüh-revâƘ

Ol kim oldı râʿî-şerʿ-i şerîfüñ gün gibi
Geşt iderdi tîh-i ʿışƘuñ baş aƘık yalın ayak

Ol kim oldı hâtem-i ʿışƘa emînüñ murğ-veş
Uçururdu anı gökde mesned-i gerdün niâƘ

Tâzelükde öykünüp bunlara ŞâdıƘ-ı haste dil
Kaʿbe-i ʿışƘuñ ziyâret eyledi varup yayâƘ (G.297/1-2-3-4-5)

Sâdık'ın üslubunu etkileyen önemli bir sanat da **tevriye**dir. Tevriye asıl söylenilmek isteneni kapalı olarak söylemektir. Anlatıma incelik katmak amacıyla birden fazla anlamı bulunan bir sözcüğün yakın anlamı söylenip uzak anlam kastedilir.⁵¹

Şair, Hz. Osman'ı methettiği aşağıdaki beyitte *mısr* ve *azîz* kelimeleri ile tevriye yaparak Yusuf peygambere telmihte bulunur.

Mısr-ı vücûda cân-ı Azîz olmasa eger
Dimezdi aña şâh-ı rûsul Yûsuf-ı zamân (Tb.5/5/7)

Şair, kadr ve berat kelimeleri ile tevriye yaparak hem Kadir ve Berat Gecesi'ne hem de Kadir suresine ve Hz. Peygamber'e verilen berata telmihte bulunulur. Beyitte Hz. Peygamber'in hattı ile yüzündeki tüylerden ziyade diğer sure adları bağlamında kendisine inen Kur'an ifade edilmiş olur.

Ey yüzüñ nev-rûz u 'îd u saçlarıñ Kâdr u Berât
Muşhaf-ı hüsnünde hattıñ süre-i *Ve'l-mürselât* (G.53/1)

Aşağıdaki beyitte ise *tîmâr* kelimesi tevriyeli kullanılarak hem sevgilinin ilgi ve vefası hem de Osmanlıdaki toprak sisteminin adı olmuştur. Aslında Sâdık da bir tımarlı sipahi olarak Osmanlı sultanına ecnebi olanların tımara layık olmadığını ifade eder. Bu ifade üzerinde durmaya, hakkında makaleler yazmaya değer bir konudur. Acaba Sâdık Türk ya da Müslüman olmayanlara tımar geliri verilmesine mi karşı çıkmaktadır? Beyit, XVI. asırda bilhassa III. Murat döneminde daha da bozulan tımar sistemine şairin ilginç bir bakış açısını yansıtır.

Rakîb-i ecnebî lâyıķ degül tîmâra sulţānum
Anı erbâb-ı 'ışkuñ defterinden idelüm iħrâc (G.71/3)

---

⁵¹ Aktaş, a.g.e., s.105.

Şair, aşağıdaki beyitte ise *murâd* ifadesini tevriyeli kullanarak hem istek hem de sultan III. Murat'ı kastetmiştir.

‘Arz-ı hâl itmek isterin Şâdık
Dergeh-i şehde bir murâdum var (G.143/5)

Hüsn-i ta’lîl, bir hadiseye veya bir duruma, ifadeye güzellik katacak tarzda, kendi sebebi dışında bir sebep göstermektir. Olup bitenin akla ve bilgiye dayanan makul bir açıklamasının yapılması yerine içinde bulunulan ruh halinin tesiri altında hayal ile izahıdır.⁵²

Şâdık, yaratılmışların en şerefli olan Hz. Muhammed'in, tasavvufî akideye göre ilk yaratılan ruh olması ve kâinatın onun hürmetine yaratılmasına telmihte bulunarak, ilk insan Hz. Âdem'in Hz. Peygamber'in buğday gibi olan benine tutkun olduğu için dünyaya geldiğini ve çiftçi olduğunu ifade eder. Şair, Hz. Âdem'in cennetten çıkarılmasına sebep olan buğdayı ve dünyaya getirilişini daha farklı bir sebebe bağlayarak hüsn-i ta’lîl sanatı yapar.

Olaldan hâl-i gendüm-gümü hâdis
Benî Âdem olupdur cümle hâriş (G.65/1)

Şair içinde Hz. Muhammed'e olan muhabbeti gerçekten de muhteşem ifadelerle dile getirmiştir. Aşağıdaki beyitte güneşin her sabahki doğuşu Hz. Peygamber'in naatını altın kalemlerle altın sayfalara yazmaya bağlanır. Güneş ışıkları kaleme, güneşin kendisi ise sayfaya teşbih edilmiş olur.

Her seher elde tutar altın kalemle şehâ
Na‘ t-ı hüsnüñ yazmağa mihr-i mu‘ allâ zer-varağ (G.293/2)

---

⁵² M.A. Yekta Saraç, **Klâsik Edebiyat Bilgisi, Belâgat**, Gökkuşbu Yay. 3. b., İstanbul, 2004, s.209.

Aşağıdaki beyitte Hz. Ebu Bekir'in ilk Müslümanlardan olmasına telmihte bulunan şair, onun bu özelliğini Hz. Peygamber'in sattığı kumaşa herkesten önce müşterinin Hz. Ebû Bekir olduğunu söyleyerek hüsn-i ta'lil sanatıyla över.

Şādīkā kālāy-ı dīn-i Aḥmed'e
Cümleden öñ müşteri Şadīk'dür

Sâdık, bir başka beyitte ise hayâsı ile tanınan Hz. Osman'ı överek; o ay yüzlü, gül bahçesine gelse su, onun yüzündeki hayâdan utanıp yere geçerdi, demektedir. Suyun bir şekilde toprağa süzülmesini güzel bir nedene bağlayan şair, aynı zamanda yere geçmek ifadesiyle tevriye yapmış olur.

Yire geçerdi görse yüzün haclesinden âb
Gülzâra gelse nâz ile ol serv-i meh-likâ (G.33/3)

Şair, çimenlerle bezeli bir bahçeye ilk ışıklarını gönderen güneşi, bir yeri maiyetiyle fetheden bir sultana benzeterak çimenlerdeki çiğ tanelerinin güneş ışıklarıyla uçup gitmesini, muhteşem bir hüsn-i ta'lil ile bu sultana verilen bir haraç olarak yorumlar.

Tîg-i zerrîn ile fetḥ itdügiçün bâgı çemen
Jâle nakdini virür ḥusrev-i gerdûna ḥarâc (G.82/2)

Sâdık bir başka beyitte ise Mevlevilikle ilgili bazı ifadeleri tenasüplü kullanarak dünyanın ve kâinatın bir yörünge üzerindeki dönüşünü güzel bir sebebe dayandırır. Aynı zamanda Mevlana'nın demirciler çarşısında duyduğu seslerden vecde gelerek ilahî bir coşkunluğa ulaşmasına da telmih yapılmıştır.

Biz bugün şol ' aşık-ı dīvāneyüz kim kâ'inât
Rağşa girdi işidüp âvāze-i şemşīrimüz (G.157/2)

Şâdık'ın üslubunu etkileyen bir başka edebî sanat ise **irsâl-i meseldir**. İrsâl-i mesel, söylenen bir düşünce veya fikri pekiştirmek amacıyla onu bir atasözü veya deyim niteliğinde bir sözle destekleyerek kuvvetlendirmektir.⁵³

Şair, saba rüzgârını sevgiliden haber getirmesi yönüyle vasfederek nasıl ki Cebrail rahmet ayetleriyle ashabın gönlünü şad etmişse benim gönlümü de sevgilinin hattından gelen haberler mutlu eder, demektedir. Aslında sevgili, Hz. Peygamber ve onun hattı da Kur'an olarak tavsif edilir.

Şâd ider gönülüm peyâm-ber-i haţtuñla şabâ
Âyet-i rahmetle aşhâbı nitekim Cebre'îl (G.311/4)

Şair, düşüncesine bir destek olarak Leyla'nın Mecnun'un kasesini kırmasına telmihte bulunarak irsal-i mesel sanatı yapmaktadır. Beyitte zikredilen sümbül sevgilinin saçı, gül ise sevgilinin yanağı olarak tavsif edilir.

Şikest itse urup sümbül 'aceb mi lâle-i bâğı
Ki Kays'uß kâse-i 'arzın şımışdur Şâdıķâ Leylâ (G.389/5)

Şair, bir başka beyitte ise darbimesel niteliğinde bir sözü düşüncelerine dayanak yapmaktadır.

Varsam ne 'aceb hâl-i zür itmege yâre
Hall itmek için müşkili aħbâba varurlar (G.139/4)

5. ŞÂDIK'IN ETKİLENDİĞİ ŞAHSİYETLER

Şâdık, Dîvân'ına III. Murat'ın (ö.1595) tevhit şeklindeki bir gazeline yapmış olduğu tesmin ile başlar. Şairin tasavvufî remizlere olan düşkünlüğü, Kur'an'dan bolca

---

⁵³ Aktaş, a.g.e., s.216.

iktibaslar yapması onun III. Murat'la aynı tarza sahip olduğunu göstermektedir. Söz konusu tesmin şeklindeki şiirin Dîvân'ın başına alınması da muhtemelen şairin bu şiirle padişah'tan ihsan görmüş olabileceğini akla getirir. Sâdık'ın söz konusu şiirde başarılı bir şekilde sanki III. Murat'ın beyitlerini tefsir eder gözükmektedir.

Noқта-i 'ilm-i ezel kim levhada mezbûrdur
Keşret-i a' dâd anuñ zımnında heb mezkûrdur
Kilk-i nûr-âşâm-ı kudret şerhinî mestûrdur
Naqtebis min nûriküm işbâtına menşûrdur
'Ayn-i 'ibretle bakarsan nâzıra manzûrdur
Âmir-i hikmetle 'âlem cümleten me'mûrdur
Ferd-i muţlak Vâhid'üñ nûrında çün mestûrdur
Kün fekân emrin kılan cârî hemân ol nûrdur (Tn.1/1)

Aşağıdaki beyitte ise Sâdık, Dîvân'ında gazellerine en çok tahmis yazdığı şair olan Bâkî'yi (ö.1600) anmaktadır. Bâkî ismiyle tevriye yapan şair, artık çağdaşı olan Bâkî'yi taklitten vazgeçip parmakla gösterilen meşhur şairlerden olmayı arzularken aslında Cem'in tanrılık iddiasında bulunmasına da telmihte bulunur.

Taklîd-i na' t-ı Bâkî'yi ço Şâdıķā yûri
Tarz-ı kelâm-ı husrev-i Cem iştihârı [gör] (G.138/7)

Şair bir başka beyitte ise meşhur İranlı şair Hâfız'ı (ö.1389-90) anar ve kendisinin de inciler saçan sanatını olgunlaştırıp Osmanlı memleketinin Hâfız-ı Şîrâz'ı olduğunu belirtir.

Nazm-ı gevher-bârumı Şâdıķ kemâle irgürüp
Milket-i 'Osmân içinde Hâfız-ı Şîrâz'ıyam (G.341/5)

Sâdık'ın adını çokça andığı bir başka şahsiyet ise Mevlâna Celaleddîn-i Rûmî'dir (ö.1273). Gerek Mevlevilikle ilgili terimler ve gerekse de Mevlevilik ritüellerini

anımsatan bazı tasvirlerden hareketle Sâdık'ın Mevleviliğe yakın durduğu, en azından Mevlâna muhibbi olduğu söylenebilir.

Şair, Mevlânâ ve sema ayinine telmihte bulunarak, Mevlânâ Celâleddîn, pirimiz olalı aşk uğruna çektiğimiz ahlar gökte sema etmektedir, der.

Mevlevîler gibi gökde âhımız eyler semâ^ç

Hâzret-i Monlâ Celâleddîn olaldan pîrimüz (G.157/4)

Şair bir başka beytinde ise *mevâlî* ifadesini Mevleviliği de çağrıştıracak şekilde kullanarak, kendisini aşk sultanına bağlı bir asker olarak tanımlar. Gerçekten de bir sipâhi olan şair, aslında Mevlânâ'nın aşkla yoğrulmuş olan yolundan söz etmektedir.

Biz mevâlî menzilüz şanma ilâhîlerdenüz

Tâbi^ç -i sulţân-ı ^ç ışık olan sipâhîlerdenüz (G.160/1)

Şair, Mevlevilikle ilgili ıstılahları tevriyeli olarak kullanıp hem Hz. Peygamber'in miracına telmihte bulunurken hem de bir sufinin çileye girmesi (mübtedî) ve çileyi tamamlayıp dede olmasına (müntehî) telmihte bulunur.

Remz-i sipihri añlamağa müntehî gerek

Virmez haber bu dâ'ireden yoğsa mübtedî (G.399/3)

Sâdık rindane bir eda ile, ney sesine benzer iniltisini duyan kadehin, şarabın kabarcıklarını kendisine Mevlevî tacını yaptığını söyler.

Meclisde nây-ı nâlüm işidüp semâ^ç ider

Sâğar habâb-ı meyden idüp tâc-ı mevlevî

Sâdık, Mevlevilikle ilgili unsurları kullanarak, kendisinin neye benzer iniltisini duyan Mevlevinin, ahının rüzgarıyla sema etmeye başladığını ifade eder. Neden böyle

sema ediyorsun, sorusuna ise Mevlevinin cevabı şöyledir: “*Aşk ayininde geçmeyen ömrümün tamamı zayi oldu.*”

Gird-bād-ı āhumile ḥāk-i çeşm-i Mevlevî

Şavt-ı nāy-ı nālemi gūş eyleyüp eyler semā^ç

Ben dedüm böyle semā^ç etmek neden döndi dedi

Küllî ‘ömrin lā-yemürrü fî-semā ‘i’l- ‘ışkı dā^ç (Kt.140/1-2)

Sâdık, Dîvân’ının başında Gülbaba,⁵⁴ ve Kerim Dede Efendi⁵⁵ için şiirler yazmıştır. Gülbaba adı 948’de (1541) Budin seferinde şehit düşen ve Budapeşte’nin Buda yakınındaki kalenin dışında bir bölgeye defnedilip türbesi herkes tarafından ziyaret edilen Bektaşî dervişi olarak bilinmesine rağmen bunun yanında tarihi ve efsanevî mahiyette Gülbaba adında başka kişiler de bulunmaktadır. Bunların en önemlisi Fatih Sultan Mehmet zamanında yaşayan ve asıl adı Mehmed olan başka bir Gülbaba’dır. Şirvan’dan İstanbul’a gelen ve Fatih Camii’nde sekiz yıl tefsir, hadis gibi dersler okutan Gülbaba, padişaha da tefsir dersi vermiştir. Bu hizmetlerine karşılık maaş almayan Gülbaba, padişahla birlikte Edirne’de bulunduğu bir sırada av münasebetiyle gittikleri Korucu köyünü görüp beğenince burası kendisine verilmiş, bu köyde yaptırdığı zaviyesiyle şöhret bulmuş ve şöhreti ölümünden sonra da devam etmiştir. Edirneli şair Tîğî’nin ve Mevlevî şairlerinden Şeyhülislâm Çelebizâde Âsım Efendi’nin Gülbaba’yı öven birer manzume yazmaları, Gülbaba’nın şöhretinin XVII. ve XVIII. yüzyıllara kadar geldiğini göstermektedir.⁵⁶ Muhtemelen Edirneli Sâdık’ın bahsettiği Gülbaba, Edirne’ye gelip yerleşerek burada şöhret bulmuş olan bu Gülbaba’dır.

Aşağıya, Gülbaba ile ilgili bilgi içeren şiirden birkaç bölüm alınmıştır.

Velâyet illeriniñ mürşid-i erkânı Gülbaba

Hidâyet yollarınıñ ḥucet u burhânı Gülbaba

⁵⁴ Ms.23

⁵⁵ Mş.22

⁵⁶ Mustafa S. Kaçalın, “Gülbaba”, **T.D.V. İslam Ansiklopedisi**, I-XXIX, C.XIV, İstanbul, 1996, s. 227-228.

Maḥabbet ‘āleminūñ fāris-i meydānı Gülbaba
Ṭarīkat ıulzūminūñ güher-i ‘irfānı Gülbaba
Şerī‘ at ıarḥınuñ hūrşid-i nūr-efşānı Gülbaba
Haḳıkat milkinūñ sulṫān-ı ‘ālīşānı Gülbaba

Neyistānuñ kenārı pāy-i taḫt-ı bār-gāhidür
Baṫ u murğābiyānı göllerūñ ḫayl-i sipāhidür
Cuyuş-ı murğ u māhinūñ şeh-i zerrin külāhidür
Çerāğı şu‘ lesi evc-i süpihrūñ mihr ü māhidür
Sevād-ı şeb fetil-i şem‘ inūñ düd-ı siyāhidür
Haḳıkat milkinūñ sulṫān-ı ‘ālīşānı Gülbaba (Ms.23/1-2)

Kerim Dede Efendi için kaynaklarda herhangi bir bilgiye rastlanmamıştır.

6. SÂDIK’IN ESERLERİ

Daha önce de belirtildiği gibi Sâdik’in şimdilik bilinen tek eseri Dîvân’ıdır. Dîvân’ının bilinen tek nüshası, Suudi Arabistan’ın Medine şehrinde, Melik Abdülaziz Kütüphanesinde, Şeyhülislâm Ârif Hikmet Efendi Kütüphanesi bölümünde 155/811 sıra numarası ile kayıtlıdır.

Dîvân’ın zahriyesinde Farsça “bâ hatt-ı ū” yani “onun hattı ile” ibaresi vardır. Ayrıca sayfanın birkaç yerine “tâli’u’l-fakîr Ahmed Bin Yûsuf” yazılmıştır. Yani Dîvân’ın müellifinin asıl adı Ahmed Bin Yusuf’tur. Sâdik ile ilgili bilgi veren kaynakların hepsi ittifakla şairin hattat olduğunu ve kendi divanını kendisinin yazdığını belirtir. Dîvân’ın sonunda müellifin ketebe kaydı yoktur. Dîvân’da, müellif hatlı divanlarda görülen tashih notlarını ve derkenarlara iliştirilen ve sonradan ilave edildiği anlaşılan şiirleri görmek mümkündür. Söz konusu tasarruflar Dîvân’ın, müellif hatlı karalama nüshası olabileceğini düşündürmektedir.

187 varaklık Dîvân ortalama bir divana göre oldukça hacimli bir divan olarak değerlendirilebilir. Dîvân’ın satır sayısı çoğunlukla 17 satır olup talik yazıyla kaleme

alınmıştır. Dîvân'da 736 adet Anadolu Türkçesi, 89 adet Çağatay Türkçesi, 85 adet Farsça, 44 adet Arapça ve 36 adet Arapça-Farsçayla yazılmış toplam 990 şiir bulunmaktadır.

II. BÖLÜM

DÎVÂN İNCELEMESİ

1. SÂDİK DÎVÂNI'ININ ŞEKİL ÖZELLİKLERİ

1.1. NAZIM ŞEKİLLERİ

Sâdik Dîvânı'nda, ilk Türkçe şiir olan tesminden başlayarak en sonda müfretlere kadar Türkçe ve Çağatayca yazılmış nazım şekillerinin sayısı 899'dur. Dîvân'daki söz konusu nazım şekillerinin klâsik bir divan tertibiyle değil, tür merkezinde ele alınarak yerleştirildiği tespit edilmiştir. Müellif hatlı olan Dîvân'ın incelenmesinde, şairin bu tasarrufuna herhangi bir müdahale yapılmamış ve şairin niyeti merkezinde dinî muhtevalı şiirler bazı küçük müdahaleler dışında aynen yerlerini korumuştur. Dîvân'ın sonlarına doğru muhtemelen daha dünyevî olarak düşünülmüş şiirlerin sıralandığı görülmüştür. Bütün bu düzeni sağlayan ana unsur daha önce de değinildiği gibi nazım şekilleri değil nazım türleri olmuştur.

Dîvân'daki Osmanlı ve Çağatay Türkçesi ile yazılmış nazım şekilleri şunlardır:

1.1.1 Gazel

Beyitlerle kurulan, tek kafiyeli nazım şekillerinden olan gazelin kelime anlamı "*kadınlarla aşk üzerine sohbet etmek, kadınlar için söylenmiş güzel söz*"dür. Divan şiirinde en çok kullanılan nazım şeklidir. Klâsik edebiyatın kuruluş dönemlerinden başlayıp Tanzimat'a kadar yüzyıllar boyunca çok yaygın olarak kullanılmıştır. Hemen her şairin başka türlerde olmasa da gazel şeklinde şiirleri mevcuttur.

Sâdik Dîvân'ında 538 adet Türkçe ve Çağatayca gazel bulunmaktadır. Bu gazellerin 160 adeti tevhit, 193'ü naat, 72'si mevize, 15'i hasbîhâl, 6'sı ise methiye türünde yazılmıştır. Tür merkezli oluşturulan Dîvân'da nazım şekilleri adeta bir araç haline gelmiştir.

Bilindiği gibi divan şairleri kafiye ve redif bakımından en elverişli harfleri tercih ederler ve bütün harflerde gazel yazmazlardı. Fakat Sâdık bütün harflerde başarılı bir şekilde gazel yazabilmiş bir şairdir. Sâdık 538 gazelden 435 adedini Osmanlı Türkçesi ile yazmıştır. Şair Osmanlı Türkçesi ile yazdığı bu gazellerden yirmi bir adedini elif (ا), yedisini be (ب), onunu te (ت), yedisini peltek se (ث), on üçünü cim (ج), on beşini ha (ح), beşini hı (خ), onunu dal (د), dördünü zel (ذ), yirmi dördünü rı (ر), yirmi birini ze (ز), on dokuzunu sin (س), sekizini şın (ش), on üçünü sad (ص), on dördünü dad (ض), on sekizini tı (ط), onunu zı (ظ), on beşini ayn (ع), sekizini gayn (غ), on üçünü fe (ف), on beşini kaf (ق), sekizini kef (ك), on altısını lâm (ل), yirmi ikisini mim (م), on birini nun (ن), on dördünü vav (و), on dördünü güzel he (ه), on altısını lam elif (لا), otuz dördünü ise yâ (ی) harfiyle kaleme almıştır.

Şairin 52 adet Çağatayca gazelinden dördünü elif (ا), ikisini be (ب), üçünü peltek se (ث), üçünü cim (ج), üçünü ha (ح), ikisini dal (د), birini (ر), ikisini ze (ز), birini sin (س), birini şın (ش), üçünü sad (ص), ikisini dad (ض), ikisini tı (ط), üçünü zı (ظ), beşini ayn (ع), ikisini gayn (غ) birini fe (ف), ikisini kaf (ق), dördünü kef (ك), üçünü lam (ل), üçünü mim (م), ikisini vav (و), ikisini güzel he (ه), beşini yâ (ی) harfiyle kaleme almıştır. Buna göre şair Türkçe gazellerinde en çok yâ (ی) ve mim (م), harflerini, Çağatayca gazellerinde ise ayn (ع) harfini tercih etmiştir.

Sâdık'ın gazelleri beyit sayısı bakımından değerlendirilecek olursa bu şiirlerin büyük çoğunluğunun beş beyitten ibaret olduğu tespit edilmiştir. Beşten daha fazla beyit ihtiva eden gazel azdır.

Şair, şekli değil türü merkeze alarak özgün bir tarz oluşturmuştur. Bu özgünlüğünü bir beytinde ifade eden şair, kimsenin şimdiye kadar böyle bir tarzı denemediğini belirtir.

Kimse bu tarz u bu üslûba gazel nazm itmedi

Saňa maşşûş oldı ey Şâdık bu minvâl-i nemaţ (G.236/7)

1.1.2.Kaside

Şairin özgün bir tarzı olması dolayısıyla klâsik divanlarda önemli bir yer tutan kasideler Sâdık Dîvân'ında yok denecek kadar azdır. Hatta söz konusu kasideler, klâsik

kaside nazım şeklinin bütün özelliklerini taşımamaktadır. Genellikle bu kasidelerde nesip ya da teşbib bölümüyle birlikte methiye ve dua bölümü yer almaktadır. Şairin gazel şeklinde methiye yazması da bunda önemli bir rol oynamıştır.

Dîvân'da toplam üç adet Türkçe kaside mevcuttur ve bunların üçü, III. Murat için biri de hazaniye türünde yazılmıştır.¹ Şairin kaside şeklinden uzak duruşu onun hiç kimseye el açmaması, istiğnada olması ile değil onun özgün üslubuyla yorumlanabilir. Çünkü III. Murat için yazılan bir kasidede bahar tasviri yapılırken III. Murat'ın cömertliğine de telmihte bulunulmuştur. Bu beyitten hareketle şairin sultandan ihsan ve caizeler aldığına hükmedilebilir.

Şâdıkā yılda bir olmasa eger sîm-efşân
Aña beñzerdi sehâda şecer-i bâğ u behâr (K.516/24)

1.1.3. Kıt'a

Sözlük anlamıyla parça demek olan kıt'a, nazım terimi olarak iki ya da daha çok (9-10 beyte kadar) beyte sahip olan, matla ve mahlas beyti bulunmayan, xa xa xa xa şeklinde kafiyelenen nazım şeklinin adıdır.²

Sâdıık, 212 adet kıt'a ile Türk edebiyatında en çok kıt'a yazan şairler arasında yerini almaktadır. Kıt'a nazım şekli Dîvân'ın sonunda nazm ve metâli' nazım şekilleriyle birlikte yer almıştır.

1.1.4. Mesnevî

Mesnevî, kendi arasında kafiyeli beyitlerden oluşmuş bir nazım şeklidir (aa/bb/cc...). Beyit sayısı bakımından hiçbir kısıtlayıcı kurala bağlı değildir. İki ile on binlerce beyit arasında değişen bir genişliktedir.³

¹ K. 514, K. 516, K. 517, K. 519

² Haluk İpekten, *Eski Türk Edebiyatı Nazım Şekilleri ve Aruz*, 1.b., Dergâh Yay., İstanbul,1994, s.42.

³ İsmail Ünver, "Mesnevî", *Türk Dili Türk Şiiri Özel Sayısı II (Divan Şiiri)*, S.415-416-417, Ağustos-Eylül 1986, s.432

Dîvân'da iki adet kısa mesnevî bulunmaktadır. Bunlardan ilki beş beyitlik nâ-tamâm⁴ diğeri yedi beyitlik olmak üzere⁵ menkabe türünde yazılmıştır.

1.1.5. Metâli'

Gazel veya kasidenin kafiyeli ilk beyti olarak tarif edilen matlaların oluşturduğu musarra beyitlere metâli' denilmiştir. Bir nazım şekli olarak kabul edilen metâli', genellikle divanların sonlarında müstakil olarak veya diğerk benzer nazım şekilleri olan kıt'a, nazm, müfret gibi nazım şekilleriyle birlikte yer almaktadır.

Sâdik Dîvân'ında da yedi adet metâli' nazım şekli, benzer nazım şekilleri olan kıt'a ve nazımlarla birlikte iki musarra beyt halinde yer almıştır.⁶

1.1.5. Muhammes

Beşer mısralık bentlerden oluşan muhammeste bütün mısralar aynı vezinde yazılır. Bend sayısı genellikle 4 ile 8 arasında değişmektedir. Kafiye yapısı itibariyle müzdevic ve mütekerrir olmak üzere ikiye ayrılır. Mütekerrir muhammeste her bendin sonunda tekrar edilen mısra ya da mısralar vardır. Tekrar bölümü tek mısra olabileceği gibi iki mısra da olabilir. Şair son bentte mahlasını söyler.⁷

Sâdik Dîvân'ında yedi adet muhammes bulunmaktadır. Bunların biri münacat,⁸ biri naat,⁹ ikisi dört halifeye övgü (methiye),¹⁰ biri sultan III. Murat için methiye türünde yazılırken biri âşikâne yazılmış¹¹ birinde de Osmanlı-İran savaşları (1578-1590) konu edilmiştir.¹²

---

⁴ M.15

⁵ M.16

⁶ Mt.1, Mt.5, Mt.9, Mt.206, Mt.267, Mt.293, Mt.294

⁷ Halil Erdogan Cengiz, "Divan Şiirinde Musammatlar", *Türk Dili Türk Şiiri Özel Sayısı II (Divan Şiiri)*, S. 415-416-417, Temmuz-Ağustos Eylül1986, s. 340; İpekten, a.g.e., s. 84-86.

⁸ Mh.4

⁹ Mh.9

¹⁰ Mh.17, Mh.18

¹¹ Mh.522

¹² Mh.527

1.1.6. Muaşşer

Aynı vezinde onar mısralık bentlerden oluşan musammatlara muaşşer adı verilir. Müzdevic ve mütekerrir şekilleri olmasına rağmen müzdevic şekline pek rastlanmaz.¹³

Sâdık Dîvân'ında iki adet muaşşer bulunmaktadır ve bunların biri naat¹⁴ biri de menakıpname¹⁵ türünde yazılmıştır. Naat türünde yazılan muaşşer dokuz bentli mütekerrir bir muaşşer olup Kerim Dede Efendi için yazılan muaşşer ise dört bentli ve mütekerrirdir.

1.1.7. Müfret

Şair müdredât başlığı koymadan kıt'a nazm ve metâli' nazım şekillerinden sonra Dîvân'ını birer beyit halinde 68 adet müfretle bitirmiştir. Sanki birbirinin devamı gibi duran bu müfretler, son iki müfrete kadar hurûf-ı hecâyâ göre yazılmıştır.

1.1.8. Müseddes

Aynı vezinde altı mısralık bentlerin birleşmesiyle meydana gelen musammatlara müseddes denir. Müseddeste her mısrada aynı vezin kullanılır. Bent sayısı genellikle 5-7 bent arasındadır. Az olmakla birlikte 12 bente kadar uzayan müseddesler de vardır. Müseddeste ilk bentin beş ve altıncı mısraı ya da yalnızca altıncı mısraı yineleniyorsa müseddes-i mütekerrir; bentlerin sonunda mısra tekrarı yoksa müseddes-i müzdevic adını alır.¹⁶

Dîvân'da iki yerde kullanılan müseddes, mütekerrir müseddeslerdendir. Bunlardan ilki Gül Baba adına yazılmış yedi bentli bir menakıpname türündedir.¹⁷ Diğeri ise bahariye türünde yazılmış yedi bentli bir müseddestir.¹⁸

---

¹³ İpekten, *age.*, s. 99.

¹⁴ Mş.7

¹⁵ Mş.22

¹⁶ İpekten *a.g.e.*, s. 91-95.

¹⁷ Ms.23

¹⁸ Ms.521

1.1.9. Müstezat

Müstezat Arapça ziyade kökünden “arttırılmış, eklemiş” anlamlarındadır. Nazım şekli olarak gazelden türetilmiş bir nazım şeklidir. Müstezatlarda genellikle aruzun “mef’ûlü mef’âilü mef’âilü fa’ûlün” kalıbıyla yazılır ve her mısranın altına “mef’ûlü fa’ûlün” cüzleriyle yazılmış kısa bir mısra eklenir.¹⁹

Dîvân’da iki adet müstezat bulunmaktadır ve bunlar mevize türünde yazılmıştır.²⁰

1.1.10. Nazm

Sözlüklerde “dizmek, düzeltmek, ipliğe inci dizmek” anlamlarında anlamına gelen nazm özel anlamıyla ilk beyti kafiyeli olan, kafiye örgüsü gazelde olduğu gibi aa / xa / xa şeklinde sıralanan bir nazım şeklidir. Yalnız mahlas beytinin bulunmaması ve konusunun değişik olmasıyla gazelden ayrılır. Kıt’ada olduğu gibi iki beyitten başlayarak 10-12 hatta daha çok beyte kadar uzayabilir. Konusu geniştir. Gazel konusu dışında hemen her konuda yazılabilir. Birbirine çok benzemeleri yüzünden nazm, kıt’a ve rubai çok yerde birbirine karıştırılmış; dîvân tertiplerinde bir ayırım yapılmadan “*mukattaât*” hatta “*rübâ’iyyât*” başlıkları altında toplanmıştır.²¹

Dîvân’da son bölümde kıt’a ve metâli’ nazım şekilleriyle aynı yerde bulunan nazmdan 76 adet mevcuttur.

1.1.11. Tahmis

Beşleme anlamına gelen tahmis aynı zamanda bir muhammestir. Bir gazelin ya da kasidenin her beytinin önüne aynı vezin ve kafiyede üç mısra eklenerek muhammes haline getirmeye “tahmis etme” ve ortaya çıkan muhammese de tahmis denir.²²

Dîvân’da on iki adet tahmis bulunmaktadır. Bunlardan ikisi III. Murat,²³ altısı Bâkî,²⁴ biri Emrî Çelebî,²⁵ biri Kara Fazlî,²⁶ biri Mecdî,²⁷ biri de Himmet²⁸ adlı bir şairin gazeline yapılmıştır.

¹⁹ İpekten *a.g.e.*, s. 22.

²⁰ Mz.506, Mz.507

²¹ İpekten *a.g.e.*, s. 47.

²² İpekten *a.g.e.*, s. 88.

²³ Th.20, Th.498

1.1.12. Terkiibent

Aynı vezinde 8-20 mısralık bentlerin birleştirilmesiyle yapılan nazım şeklidir. Bentlerin mısra sayısı aynı olması gerekirken bazı terkiibentlerde buna uyulmamaktadır.²⁹

Dîvân'da iki adet terkiibent kullanılmıştır ve bunların biri tevhit,³⁰ diğeri ise sakiname türündedir.³¹ Tevhit türündeki terkiibent 16 beyitlik 9 bentten oluşurken sakiname türündeki terkiibent, üçer beyitten oluşan 54 bentlik bir şiirdir. Her iki şiir de diğere nazım şekillerine oranla hacimlidir.

1.1.13. Terciibent

Terciibentler de terkiibentler gibi 8-20 mısralık bentlerin birleşmesiyle yapılır ve bent sayısı genellikle 5-7 arasındadır. Terciibentin terkiibentten ayrıldığı nokta vasıta beyitlerinin her bendin sonunda tekrar etmesidir.³²

Dîvân'da altı adet terciibent vardır ve bunlardan ikisi naat,³³ ikisi sakiname,³⁴ biri menakıpname,³⁵ biri ise methiye³⁶ türünde yazılmıştır.

1.1.14. Tesmin

Bir gazelin her beytinin önüne aynı vezin ve kafiyeyle altı mısra getirilerek yapılan müsemmenlere tesmin denir.³⁷ Dîvân'da ilk Türkçe şiir bir tesmindir ve III. Murat'ın şiirine yapılmış bir müsemmendir.³⁸ Şair bu şiiri adeta sanatını ve gücünü göstermek aynı

---

²⁴ Th.499, Th.501, Th.523, Th.525, Th.528, Th.529

²⁵ Th.500

²⁶ Th.524

²⁷ Th.526

²⁸ Th.518

²⁹ İpekten, *a.g.e.*, s.101.

³⁰ Tb.5

³¹ Tb.505

³² İpekten, *a.g.e.*, s. 107.

³³ Tcb.6, Tcb.8

³⁴ Tcb.505

³⁵ Tcb.502, Tcb.503

³⁶ Tcb.515

³⁷ İpekten, *a.g.e.*, s.98.

³⁸ T.1

zamanda Dîvân'ın genel üslubunu ortaya koymak istercesine en öne almıştır. Şiir tevhit türünde yazılmıştır.

1.2. VEZİN

Sâdık Dîvânı'nda bütün şiirlerde aruz vezni kullanılmış, aruzun en çok remel, hezec ve muzâri' bahirleri tercih edilmiştir. En çok kullanılan en aza doğru Dîvân'da yer alan aruz kalıpları şunlardır:

fâ'ilâtun fâ'ilâtun fâ'ilâtun fâ'ilun : 373 şiirle Dîvân'da en çok kullanılan aruz vezni, divan şiirinde de en çok tercih edilen aruz kalıbıdır. Bu vezinle 202 gazel, 92 kıt'a, 34 müfret, 30 nazm, 3 terciibent, 3 kaside, 2 metâli', 2 tahmis, 1 müsemmen, 1 müseddes, 1 muaşşer, 1 muhammes, 1 tesmin yazılmıştır.

mefâ'ilun mefâ'ilun mefâ'ilun mefâ'ilun: Bu vezin 84 gazel, 26 kıt'a, 21 nazm, 21 müfret, 4 muhammes, 4 tahmis ve 1 müseddes olmak üzere toplam 161 adet nazım şeklinde kullanılmıştır.

mef'ûlu fâ'ilātu mefâ'ilu fâ'ilun: Bu vezinle 76 gazel, 19 kıt'a, 5 müfret, 4 nazm, 4 metâli', 2 kaside, 2 tahmis, 1 müstezât, 1 terkiibent ve 1 terciibent olmak üzere toplam 115 adet nazım şekli yazılmıştır.

mefâ'ilun fe'ilâtun mefâ'ilun fe'ilun : Bu vezin 37 gazel, 16 kıt'a, 4 nazm ve 4 müfret olmak üzere toplam 58 nazım şeklinde kullanılmıştır.

mefâ'ilun mefâ'ilun fa'ûlun : Bu vezin 17 gazel, 27 kıt'a, 4 nazm, 2 müfret ve 1 terciibent olmak üzere toplam 51 nazım şeklinde kullanılmıştır.

fâ'ilâtun fâ'ilâtun fâ'ilun : Bu vezin 24 gazel, 13 kıt'a, 2 müfret ve 1 nazm olmak üzere toplam 40 nazım şeklinde kullanılmıştır.

fe'ilâtun fe'ilâtun fe'ilâtun fe'ilun : Bu vezin 16 gazel, 11 kıt'a, 4 tahmis, 4 nazm olmak üzere toplam 35 şiirde kullanılmıştır.

mef'ûlu mefâ'ilu mefâ'ilu fa'ûlun : Bu vezin 14 gazel, 1 müstezât ve 1 nazm olmak üzere toplam 16 nazım şeklinde kullanılmıştır.

fe'ilâtun mefâ'ilun fe'ilun : Bu vezin 9 gazel, 3 kıt'a ve 1 nazm olmak üzere toplam 13 nazım şeklinde kullanılmıştır.

mef'ūlu fā'ilātun mef'ūlu fā'ilātun (Mustef'ilun fa'ūlun mustef'ilun fa'ūlun) : Bu vezin 8 gazel ve 1 kıt'a olmak üzere toplam 9 nazım şeklinde kullanılmıştır.

müstef'ilun müstef'ilun müstef'ilun müstef'ilun : Bu vezin 4 gazel, 1 kıt'a ve 1 müfret olmak üzere toplam 6 nazım şeklinde kullanılmıştır.

fa'ūlun fa'ūlun fa'ūlun fa'ūl : Bu vezinle 2 gazel, 1 terciibent ve 1 terkihibent olmak üzere toplam 4 nazım şekli yazılmıştır.

Sâdık'ın en çok kullandığı aruz kalıpları olan remel bahrinin *fā'ilātun fā'ilātun fā'ilātun fā'ilun* kalıbı divan şiirinde de en çok tercih edilen kalıptır. Yine şairin bundan sonra en çok kullandığı vezin olan hezec bahrinin *mefā'ilun mefā'ilun mefā'ilun mefā'ilun* kalıbı da aynı şekilde çok tercih edilmiş aruz kalıbıdır. Dolayısıyla Sâdık, divan şiirinin geleneğine uyarak şiirlerinde en çok tercih edilen aruz kalıplarını kullanmıştır.

Sâdık, aruz ölçüsünü kullanma bakımından bazı istisnalar haricinde başarılı bir şairdir. Aruz ölçüsünde kusur kabul edilen zihaf ve imale gibi durumlara rastlansa da Dîvân'ın bütünlüğü içerisinde bu durum fazla göze batmaz.

Aşağıdaki şiirde muhtemelen mahlas koyma lüzumundan dolayı vezin aksamıştır.

Ta'lim-i 'ilmüñ ile Şâdık'a olduñ çü Ādem'e

Üstâd-ı ders-i 'alleme'l-esmâ-i küllehâ (G.24/7)

Aşağıdaki beyitte sūzun ifadesi aslen uzunken vezin gereği kısa okunması gerekir.

Cân meşâmın Şâdıkâ hūş-büy eylerdi sūzuñ

Olmasa dil fikr-i hâl-i 'anberinüñ micmeri (G.413/5)

Aşağıdaki beyitte ise yine aslen uzun okunan fâ'ik kelimesi vezin gereği kısa okunur.

Çün yazdı haṭıng şafha-i hūrşide raḡamnı

Āhum fā'iking ḡal'asıġa tékdi 'alemni (G.495/1)

1.3. REDİF VE KAFİYE

Divan şiirinde kafiye ses, redif ise söz tekrarlarının mısra sonlarında simetrik olarak kullanılmasıdır. Kafiye, bir araya getirdiği unsurlar arasında ilişkiyi zorunlu kılar. Redif ise; simetrik tekrürü ile şiiri belirli bir kavram etrafında toplar.³⁹

Sâdık, başta gazeller olmak üzere kullandığı nazım şekillerinde daha çok kafiye tercih eden bir şairdir. Sayısı az olmakla beraber, rediflerin şiirin konusunu teşkil ettiği, yani şiirin merkezine yerleştiği görülür. Örneğin “yâ Resûl” (G.10), “Sadıkdür” (G.11), “yâ Ömer” (G.12), “Osman'dur” (G.13), “yâ Alî” (G.14), “Gül Baba” (Ms.23) gibi rediflerin muhtevayı oluşturan kişileri işaret ettiğinden şiirin hâkim unsuru olduğu söylenebilir. Aynı şekilde “görsünler” (Mh.17, Mh.18, Mh.19), “oldı tut” (G.59, G.60) gibi rediflerin de şiirlerin genel üslubunu ve muhtevasını etkilediği tespit edilmiştir. Osmanlı Türkçesi ve Çağatayca olarak yazılan gazellerdeki kafiye ve redifler aşağıya çıkartılarak parantez içinde gazel numaraları verilmiştir.

Osmanlı Türkçesi ile yazılan gazellerdeki redifler şunlardır: çarh (98); -müz vardır (123); -dür (124); -dedür (125); oynar (126); gibidür (130); nedür (131); -lar gelür (132); -muz vardır (133); -ler vardır (134); -nın dutar (135); -mız vardır (136); -ı gör (137, 138); -a varurlar (139), -sı var (140); bilür (141); n'eyler (142); -dum var (143); -müz (152); olmuşuz (153); 154 (ne'ydüğün bilmez (154), -muz (155); -lerdenüz (160); -muz (162, 163); -ı gör (164); imiş (193); itmiş (195); nakş (196); -ı feyz (210, 211); -ı hıfz (237); ihtilât (239); -dan ne hazz (244); elfaz (245); lafz (246, 249); vâ'iz (247); melhûz (248); va'z (250, 251); -a bak (294); ol (316); al (317); bul (318); sünbül (325); -üm (333); bezm (340); -iyem (341); çekelüm (342); itdüm (343); -den (354); -da (378); ola (387, 390, 394, 395, 396, 397, 398); cilâ (393); belâ (403); oldı (406); -yı (407); -i (408); oldı (414); -si (415, 416); gibi (417); -ını (418); -a döndi (420); el virmedi (421); idi (432); oldı (433).

³⁹ Muhsin Macit, **Divan Şiirinde Ahenk Unsurları**, Akçağ Yayınları, Ankara, 1996, s. 87-88.

Çağatayca yazılmış olan gazellerdeki redifler ise şöyledir: yâ Rabb (440); feyz (461); şem^c (470); nınglîğ (473); inğ (477); eyleding (478); eyleseng (479); ığa (490); ola (492); i- (493); -ı (494), -ni (495); -mı (496); -ı nétey (497).

Osmanlı Türkçesiyle yazılmış olan gazellerdeki kafiyeler şunlardır: -â (24, 25, 26, 27, 28, 29, 30, 31, 32, 33, 34, 35, 36, 37, 38, 39, 40, 41, 42, 43, 44); -âb (45, 46, 47); -îb (48); -ayb (49), -ân (50,51), -ât (52, 53, 54,58); -ût (55, 56, 57); -et (61); -is (62, 63, 64, 65, 66, 67, 68); -âc (69, 70, 71, 72, 73, 74, 75, 77, 79, 82); -ûc (78, 81); îh (83, 85, 86, 91, 92); -uğ (84); -âğ (87, 88, 89, 90, 93, 94, 95, 96, 97); -ağ (99, 100, 102); -ûğ (101); -ed (103, 104, 105, 106, 108, 110) ; -âd (107); -îd (109); -âd (112); -âz (113, 114, 115, 116); -ar (118, 119) ; -er (117,121) ; -ur (120,122,127); -îr (128, 129); -âz (144, 145, 146, 147, 149, 150, 159, 161); -îz (148), -üz (156, 157, 158);- es (165,166, 167, 169, 171, 172, 173, 174, 179, 180, 181); -âs (168, 170, 182) -ûs (175, 176, 178, 183); -is (177); -ûş : (184,185, 186, 188, 189, 190, 191, 192); eş (187); âş (194); âş (197, 198, 199, 201, 202, 203, 205, 206, 207, 209); -îs (200,208); -az (212, 215, 216, 217, 218, 219, 223); -arz (213, 220, 222); -iz (214); z (221); -at (224, 225, 226, 227, 228, 229, 230, 231, 232, 236); -ât (233, 234, 235, 240, 241); -â^c (252, 253, 254, 255, 256, 257, 259, 260, 261, 264); -î^c (258, 262, 263, 265, 266); -âğ (267, 268, 269, 271, 272); -îğ (270, 273); -ığ (274);-âf (275, 276, 277, 278, 286); -if (279, 283, 284); -ef (281, 282, 285, 287); -ağ (288, 289, 292, 293, 296, 297, 298, 302); -îk (290, 291, 295, 299, 300, 307, 309); -uğ (301);-âk (303, 304, 305); -îk (307, 309); -eng (308) -üñ (310); -îl (311, 315, 319, 322, 324); -âl (313, 326); -ûl (320, 321); -âm (329, 330, 333, 336); -em (327, 328, 331, 337, 338, 344, 345); -îm (334, 335, 339); -ân (350); -în (348, 349, 351); -ün (346, 347, 352, 353); -en (355); -û (357, 358, 359, 363, 364, 365, 366, 367, 368, 369, 370); -ev (360, 361), -âh (371, 372, 373, 374, 379, 380, 381, 382, 383, 384); -âde (375); -âze (377); -ide (376); -lâ (388, 389, 391, 392); î (399, 400, 401, 404, 405, 409, 410, 411); -mı (422); -ni (412); -âkî (429).

Çağatayca gazellerdeki kafiyeler şunlardır: -â (435,436, 437, 438); -âb (439); -is (441, 442, 443); -âc (444, 445, 446); -âh (447, 448); -rûh (449); -ed (450, 451); -ûr (452); -âz (453); -îz (454); -âs (455); -eş (456); -âs (458, 459); -az (460); -ât (462, 463); -ûz (465); -i^c (467,469, 471); -â^c (468); -ağ (472); -af (474); -ağ (475, 476); -âğ (480); -l (481); -il (482); -el (483); -em (484,485); -ru (487); -u (488); âh (489); lâ (491).

Verilen bu bilgilerin modern kafiye bilgilerine göre değerlendirildiği unutulmamalıdır. Klâsik kafiye bilgilerine göre kafiye kelimesinin sonunda yer alan illet/med harfleri, tesniye elifi, tekit, tenvin ve müennes “nûn”ları, sekt “he”si (ه), önu harekeli bitişik he (ه), “ ه ” zamiri ve hitap kâfi (ك), ötreyi izleyen vav zamiri (و) ve kesreyi izleyen ya zamiri (ي) gibi harfler kafiye olmamaları veya ziyâde harf olmaları sebebiyle revî sayılmazlar, revî harfi bunlardan önceki harftir. Bir kafiye veya seci düzeninde revî olabilecek başka harf yoksa bu sayılan harflerden bazıları, özellikle elifler revî kabul edilir. Bahsedilen bu tür kafiyeler revî harfi olarak kabul edilen elif-i maksûre ile yapılır.⁴⁰

Bu tür kafiye örnekleri Sâdık Dîvân’ında çokça kullanılmıştır. Hatta elif harfi ile yapılan kafiyelerin tamamına yakını böyledir. Aşağıdaki beyitler bu tür kafiyelere örnek teşkil etmektedir.

Yâ ğāfira’l-ḥatiyyete yâ sāmi‘ a’ d-du‘ ā
Fağfir zünüb-i ‘abdike bi’l-lutfi ve’l-‘atā (G.2871)

Yâ men leke’t-tefāḥuru ve’l-‘azze ve’l-bekā
Entellezī teşarrafē an cümlet’il-verā (G.30/1)

Rükn-i serā-yi şer‘ üñe ey serv-i meh-likā
Ol çār-ı yār-ı şun‘-ı Ḥudā kıldı çār-pā (G.31/1)

Kafiyenin temel harfi olan ve sonda bulunan revî harfinden önce ridf harfi denen elif, vâv ve yâ ile kafiye yapılıyorsa buna kafiye-i mürdefe denir.⁴¹ Aşağıdaki beyitler kafiye-i mürdefeye örnektir:

Sırr-ı zāt-ı kibriyāsın yâ Resûl
Nûr-ı çeşm-i enbiyāsın yâ Resûl (G.10/1)

⁴⁰ İsmail Durmuş, Mürsel Öztürk, İskender Pala, “Kafiye”, **T.D.V. İslam Ansiklopedisi**, I-XXIX, C. XXIV, s.149-153.

⁴¹ Cem Dilçin, **Türk Şiir Bilgisi**, TDK Yayınları 517, Ankara, 1983, s. 61.

Ka‘be-i ehl-i şafâsın yâ ‘Alî
Sırr-ı zât-ı Muştafâ’sın yâ ‘Alî (G.14/1)

Aşağıdaki beyitte ise şair, daha çok halk şiirinde görülen bir uyak çeşidi olan cinaslı uyağı kullanmıştır.

Biz bugün meydân-ı ‘ışık içre dilâ bir serverüz
Dönmezüz cefâsından nigâruñ ser verüz (G.156/1)

2. MUHTEVA ÖZELLİKLERİ

2.1. DİNÎ UNSURLAR

2.1.1. Allah

Sâdık Dîvân’ında Allah ismi ile birlikte Allah için kullanılan *Dâver*, *Hudâ*, *Hudâvend*, *Îlâh*, *Mevlâ*, *Rab* ve *Yezdân* isimleri zikredilir.

Allah, yüce Yaratıcı’nın özel ismidir. Bu isim O’nun kemal, cemal ve celal sıfatlarının ifade ettiği anlamların tamamını kapsar. Allah’ın diğer isimleri ise Allah’ı tasvir eder.⁴² A’raf suresinde “*En güzel isimler Allah içindir, o isimlerle O’na dua ediniz.*”⁴³ ayeti diğer isimlerin Allah ismine nispet edilmesine delil olarak gösterilmiştir.

Arapça ibarelerde ve ayet iktibaslarında geçen “*lî-me‘allâh*⁴⁴, *Allâhü’s-samed*⁴⁵, *tayyeballâhu serâh*⁴⁶ vb. kullanımlar haricinde şair, Allah adını iki yerde bilinen anlamıyla kullanmıştır.⁴⁷

Dîvân’da en çok zikredilen kelimelerden olan Hudâ⁴⁸, hod ile ay kelimesinin birleşmesiyle vacibü’l-vücüd anlamına gelirken diğer şekilde sahip ve malik anlamlarına gelmektedir.⁴⁹

⁴² İsmail Karagöz vd., *Dinî Kavramlar Sözlüğü*, 5.b., DİB Yayınları, Ankara, 2010. s.151.

⁴³ A’raf: 7/180

⁴⁴ Allah’la beraber

⁴⁵ İhlas (112/ 2): “*Allah Samed'dir. (Her şey O'na muhtaçtır; O, hiçbir şeye muhtaç değildir.)*”

⁴⁶ Toprağı bol olsun anlamına gelir.

⁴⁷ Mh.5/7/4, Kt.54/2

⁴⁸ Tb.5/3/11, Tb.5/6/11

Hudâ⁵⁰ adını tıpkı Allah isminde olduğu gibi yüce Yaratıcının özel ismi olarak alan şair bir gün mutlaka düşmandan/rakipten intikamını alacağını ifade eder:

Alursun intikāmuñ ‘ākībet düşmenden ey Şādık
Hudâ’nuñ çünkü bir adı ‘Azīz’dür intikām oldı (G.433/5)

Efendi, malik, sahip, terbiye eden, yetiştiren, düzelten anlamında Arapça bir kelime olan Rab kelimesi terbiye anlamında mastar iken mübalağa kastı ile terbiye ediciye isim olmuştur.⁵¹ Dîvân’da, Arapça dua ve ayet iktibasları haricinde Rabbe⁵² ismi nida, yalvarma, niyaz ve şaşkınlık ifadelerinde kullanılmıştır.

Şair, öldüğü an huzurlu bir kalp ile Allah’ın varlığını birliğini tanıyarak, yani Müslüman bir şekilde ölmüş olmak istemektedir. Bunun için Rabbine yalvarmaktadır.

Yā Rab huzūr-ı kalb ile tevḥīd-i zātuñı
Şādık faḳīre eyle münīr dem-i memāt (G.52/6)

Aşağıdaki beyitte ise Hz. Peygamber’in, ayı parmağı ile ikiye bölmesi mucizesine telmihte bulunan şair, şaşkınlığını ve heyecanını “Ya Rab” nidası ile göstermektedir:

Nedür bu mu‘ cize Yā Rab ki tīg-i engüşti
Felekde sine-i mäh-ı tamāmı kıldı şikāf (G.276/2)

⁴⁹ Mütercim Âsım Efendi, **Burhân-ı Kâti**, 2.b., haz. Mürsel Öztürk-Derya Örs, TDK Yayınları, İstanbul, 2009, s.365.

⁵⁰ Tb.5/3/11, Tb.5/6/1, Tb.5/7/4, Tb.5/9/3, Mş.7/9, Tcb.8/5/2, G.10/6, G.12/4, G.13/2, G.14/5, Tcb.21/2/1, Tcb.21/2/6, Tcb.21/6/5, G.31/1-2, G.32/5, G.47/8, G.103/5, G.128/1-3, G.156/5, G.189/1, G.192/1, G.198/1, G.271/4, G.275/1, G.276/3-4, G.301/3-5, G.386/1, G.390/4, G.391/1, G.424/2, G.433/5, G.484/1, G.498/3, Tcb.502/1/4, Tcb.502/1/4, Tb.505/8/1, G.36/1, Mz.506/20, Mz.507/11-21, K.508/10, K.514/1, Th.524/11, Mf.64, Mf.65

⁵¹ Karagöz vd., *a.g.e.*, s.541.

⁵² G.16/7, Th.20/4, G.95/3, G.127/5, G.208/4, G.234/4, G.259/7, Th.20/4, G.95/3, G.127/5, G.208/4, G.234/5, G.259/8, G.456/3, G.458/2, G.483/5, Kt.77/1

Şair, kimi beyitlerde dua ve yakarma için “Ya İllâhî⁵³” nidasını kullanır:

Yâ İllâhî nūr-ı pāk-i Aḥmed-i muḥtār için

Āteş-i dūzaḥdan eyle bu dil-i nālâmı hıfz (G.237/4)

Dîvân’da ayrıca Dâver⁵⁴, Hudâvend⁵⁵, Mevlâ⁵⁶ ve Yezdân⁵⁷ isimleri zikredilir.

2.1.2 Esmâ-i Hüsnâ (Allah’ın En Güzel İsimleri)

Ayet ve hadislerde zikredilen esmâ-i hüsnâ, Allah’ın nasıl bir varlık olduğunun, O’nun niteliklerini, özelliklerini ve hangi vasıflara sahip olup olmadığını beyan eden isim ve sıfatlardır.⁵⁸

Eserde Allah’ın yüce isimlerinden, Bârî⁵⁹ (her şeyin bütün cihazatını birbirine uygun yaratan), Basîr⁶⁰ (aydınlık ve karanlıkta her şeyi gören), Cebbâr⁶¹ (hüküm ve kararlarını yaptırmaya gücü yeten), Celâl⁶² (yücelik sahibi), Fettâh⁶³ (iyilik kapılarını açan), Feyyâz⁶⁴ (bolluk veren), Gaffâr⁶⁵ (çok affeden), Hakk⁶⁶ (varlığı hiç değişmeden duran), Hakîm⁶⁷ (hikmet sahibi), Hâlık/Hallâk⁶⁸ (her şeyi yoktan yaratan), Hayy⁶⁹ (gerçek hayat sahibi olan), Kâdir⁷⁰ (çok güçlü ve kudretli olan), Kahrî⁷¹ (daima galip gelen),

⁵³ Tcb.21/7/1, G.208/5, G.275/3-5, G.425/5, ÇG.101/2, G.489/1, G.491/4, ÇG.494/5, Th.523/2, Kt.105/2

⁵³ G.140/1, Mz.506/31

⁵⁴ Mş.7/9, Tcb.21/1/1, Mz.506/7

⁵⁵ Tb.5/3/10

⁵⁶ G.140/1, Mz.506/31

⁵⁷ G.143/1, G.308/5

⁵⁸ Karagöz vd., *a.g.e.*, s.23.

⁵⁹ Tevhit türündeki gazellerin hemen hepsinin başlığında bu ad kullanılmıştır.

⁶⁰ G.467/2, Kt.139/1

⁶¹ Tcb.21/4/1, K.516/27, Th.528/8, N.285/1

⁶² G.3/7, Tb.5/1/10-12, Tb.5/3/1, Mh.9/4, Tcb.515/4/8

⁶³ Mş.7/2, G.447/5, Tcb.21/3/1-7-5, G296/1

⁶⁴ G.210/5, G.212/2, G.214/2, G.215/5, G.223/5, G.461/5, Kt.100/2, Kt.105/2

⁶⁵ Tcb.21/4/6

⁶⁶ Tb.5/5/6, Tb.5/7/10, Mh.9/1, G.12/2, G.16/6, Tcb.21/6/7, G.29/4, G.33/5, G.53/6, G.54/1, G.75/4, G.120/3, G.224/1, G.288/5, G.313/3, G.334/2, G.349/2, G.381/1, ÇG.468/1-4, ÇG.475/3, Th.498/5, Mz.506/8-20, K.514/16-18, K.516/1, Th.518/6, K.519/1, Th.524/4-5-9, Kt.48/2, Kt.125/2, Kt.206/1, Kt.291/1

⁶⁷ G.90/4, G.339/4

⁶⁸ G.55/1, G.63/3, G.67/3

⁶⁹ Tb.5/3/10-12, Tb.5/5/13, Mş.7/9, G.55/3, Tb.505/20/2, Mz.506/19-22, Mz.507/19

⁷⁰ Th.500/1

⁷¹ G.137/4

Kerîm⁷² (iyilik ve ikramı bol olan), Mucîb⁷³ (duaları ve istekleri kabul eden), Mübdi⁷⁴ (Varlıkları ilk defa yaratan), Münşî⁷⁵ (ilk defa yaratan), Nâfi⁷⁶ (bütün yaratıklara faydası olan), Rahîm⁷⁷ (rahmet sahibi), Rahmân⁷⁸ (bütün mahlûkatı rızıklandıran), Semî⁷⁹ (gizli ya da açık sözleri işiten), Vâhid⁸⁰ (tek olan), kullanılır.

Şâdık, bilhassa tevhit türündeki şiirlerde esmâ-i hüsnâdan aldığı isimleri beytin genel anlamına göre seçerek kullanmıştır. Allah'ın sıfatlarından bahseden bu isimler beytin anlamında belirleyici ve anahtar konumdadırlar.

Şair, aşağıdaki beyitte içten ve samimi olarak “ya Fettâh” diyerek, bir kalenin fethedilmesi gibi ümit kapılarını feth etmek yani açmak ister:

Ola ki bâb-ı ümîd gibi feth éte Şâdık
Gele ki cân u kõngüldin dégeli yâ Fettâh (G.447/5)

Şair, günah işleyen milletlere rahmet edip doğru yolu gösteren, kalbinde fesatlık bulunanlara rahmetiyle şifa veren Hakk'ın yolundan giderek hiç kimseden yüz çevirmemek gerektiğini ifade eder. Hak, Rahim ve Şâfi isimlerinin anlamlarını merkeze alan şair “ne olursa olsun Allah'ın rahmetinden ümit kesme” demektedir:

Yüz çevirme ehl-i 'ısyândan çü kıldı Hâk
Râhim-i kavm-i cinâyet Şâfi'-i hayl-i 'uşât (G.53/6)

Şair, *varlığı ile tek gerçek* demek olan Hak ismini tevriyeli kullanarak, vahşi hayvanların bile Hz. Peygamber'in peygamberliğine ve onun hak olduğuna şahitlik yapacağını belirtir:

⁷² G.184/1, KG.278/4, G.335/1, ÇG.474/4

⁷³ N.5/2

⁷⁴ Tb.5/1/1, G.52/1, G.506/1

⁷⁵ G.138/1, G.170/2, Kt.58/1

⁷⁶ G.467/4

⁷⁷ G.181/5

⁷⁸ Tcb.8/5/2, G.71/2, G.11/4, G.148/1, G.364/1, G.418/2

⁷⁹ G.467/2

⁸⁰ Th.20/1-3, G.62/1, Th.524/3

Sensin ol kim müdde‘î işbât-ı i‘câz istese
Hâk Resûlûsin deyü şâhidlük virür saña sibâ‘ (G.253/2)

Şair, Allah’ın *Münşi* ismini, mektup türünde usta ve başarılı olan, inşası güçlü kimse anlamıyla birlikte tevriyeli kullanarak beytin anlam boyutunu geliştirir:

Bu ne hikmet ola ki Münşî-i divân-ı ezel
Küfri vechünde ider defter-i imâna raqam (G.331/2)

Şair, nasıl ki güneşin yakıcılığında susuz kalmış bitkiler suyla yeşillenirse, âşıkların kalpleri de bir olan Allah’ın feyziyle can bulacağını ifade eder:

Her giyâhı ki teb-i vahdetine ola güvâ
Âb-ı feyz aqıda çün gülşen-i câna Feyyâz (G.219/3)

Şair, Allah’ın iyiliği ve cömertliğini ifade eden *Kerîm* ismini devamlı zikreden kişinin Allah’ın keremiyle keramet sahibi olacağını ifade eder:

Olmağ isterseñ eger şadr-ı kerâmetde muqîm
Genc-i gâmda gitmesün dâyim dilüñden yâ Kerîm (G.335/1)

Bir başka beyitte ise ölüleri nefesiyle diriltten Hz. İsa’nın virdinin Hayy ismi olduğu ifade edilerek, sözün/kelamın kalpleri ihya etmesi için bu ismin zikredilmesi gerektiği ifade edilir. Kelam kelimesi ile Hz. Muhammed ve onun en büyük mucizesi olan Kur’an-ı Kerim anlaşılmalıdır.

Düşürme Mesîhâ gibi Hayy ismini dilden
Kesb eyle seherde
Kim vire sözüñ ‘âleme keyfiyyet-i ihyâ
Ey tûî-i güyâ (Mz.507/19)

2.1.3 Melekler

Melek, sözlükte *haberci ve kuvvet* anlamına gelmektedir. Çoğulu *melâikedir*. İslâmî ilimler terminolojisinde ise nurdan yaratılmış, yemeyen, içmeyen, erkeklik ve dişiliği olmayan, uyumayan, gençliği ve ihtiyarlığı bulunmayan ve günah işlemeyen, ağırlığı olmayan, latif, ruhanî ve nuranî varlıklardır.⁸¹

Din ile ilgili pek çok hususu şiirlerinde işleyen Sâdık, Dîvân'ında, melekleri de konu eder. Özel isimlerinin yanında cins ismi olarak melek muhtelif beyitlerde ele alınır.

Peygamberlere vahiy getirmekle görevli *Cebrail*, rızık ve rahmet meleği *Mikail*, eceli gelenlerin ruhunu kabzedenden *Azrail* ve kıyametin kopması sırasında sûra üflemele görevli *İsrafil* dört büyük melek olarak bilinir ki bu meleklerle *kerrûbiyan* da denmektedir.

Arşın etrafında bulunan bu meleklerle, şiddet ve hüznün anlamına gelen “kerb” kökünden türeyen *kerrûbiyyûn* denmesinin sebebi onların Allah'tan çok korkmaları sebebiyledir.⁸² Dîvân'da, İsra Gecesi'nde *kerrûbiyânın* Hz. Peygamber'in önünde yaya olarak gittiği, ellerinde meşaleler taşıdığı, dualar ettiği ifade edilir.⁸³

Sâdık, melekler içinde de en çok vahiy meleği olarak bilinen *Cebrail*'den bahseder. *Cebrail*'in ismi *Cibrîl*, *Cebre'îl*, *Rûhu'l-Emîn* ve *Rûhü'l-Kuds* ve *Nâmûs-ı Ekber* şeklinde geçer.

Cebrail, İsra Gecesi'nde Hz. Muhammed'le birlikte arşa yükselmesi bağlamında konu edilir ve en son gelebildiği yer olan “*sidretü'l-müntehâ*” ile anılır. İsra Gecesi'nde yolculuk esnasında *Cebrail*'in kanadının kötülere ve kem gözlere karşı bir perde olduğu kimi beyitlerde ise yolculuk için bir merdiven olduğu ifade edilir.⁸⁴

Hz. Muhammed'in göğe yükseldiği gece olan İsra'da Burak bir binek, *Cebrail* ise bu yoldaki bir haberci olarak nitelendirilir:

Gitdi Burāk 'ışkile çün rāh-ı Hâzret'e

Kıldı öñince Hâzret-i Cibrîl peyk-i rāh (G.372/3)

⁸¹ Karagöz vd., *a.g.e.*, s.421.

⁸² *a.g.e.*, s.421.

⁸³ Tb.5/7/3, Tcb.8/3/2, Mş.22/4, G.43/3, G.111/2, G.182/3, Kt.151/2

⁸⁴ Tcb.6/2/1, Mş.22/1, G.37/5, G.166/1-3, G.185/4, G.315/1, G.319/1, G.324/1, G.339/2, G.482/3, G.533/14, Kt.71/2,

Cebrail; Hz. İsa, leb, ihya kelimelerinden tenasüp oluşturularak zikredilir. Burada amaç Hz. Muhammet'in bütün peygamberlerden üstün olduğu ve Allah'ın habibi olduğu anlayışını ortaya koymaktır.⁸⁵

Şair, Hz. Muhammet'in kalbini Nâmûs-ı Ekber olarak adlandırdığı Cebrail'in iniş yeri olarak vasıflandırır:

Halka-i beyt-i muṭahhirdür o zülf-i *Yā vü S̄m̄*
Mehbiṭ-i Nāmûs-ı Ekber'dür o kalb-i Muṣtafā (Tcb.6/4/3)

Şair, Hz. İsa'nın ölüleri dirilten nefesine telmihte bulunarak bu mucizelerin aslında Hz. Muhammed'in hürmetine gerçekleştiğini ifade eder:

Ḳalem naḳṣ itmeden deyr-i cihānda naḳṣ-ı 'İsā'yı
Lebüñ ta'lim iderdi Ḥazret-i Cibril'e ihyāyı (G.407/1)

Hz. Muhammed'in göğe yükseldiği gece olan İsrâ Gecesi'ni aklın alamayacağını ifade eden şair, mesafelerin ve zamanın akıl ve fizik ötesi olduğunu anlatmak için Cebrail'in kanadını teşbih eder:

Menzil-i ḳavsın ebrûsına irmez 'aḳl-ı küll
Nāvek-i fikrine Cibril itse anuñ şehperi (G.413/4)

Bir başka beyitte ise şair, İsrâfil'in kıyamet gününü sûra üfürerek duyuracak olmasına telmihte bulunarak, sûrun sesinin ne kadar gür çıkarsa çıksın âşıkların nağmesine erişemeyeceğini belirtir:

---

⁸⁵ G.159/1, G.311/4, G.407/1, ÇG.493/1, K.516/4

Nağme-i ‘ uşşāka irişmek ne mümkindür dilā
Her ne deñlü perde-i şürin Sirāfil itse tîz (Kt.62/2)

Rıdvân, cennet kapısında görevli büyük meleğin adıdır. Dîvân’da “*bâg-ı Rıdvân*”, “*ravza-i Rıdvân*”, tamlamaları ile Hz. Peygamberin güzel yüzüne erişilmeyecek güzellikler ele alınır.⁸⁶

Şair aşağıdaki beyitte ise, sabaha kadar süren yıldız kaymalarını, Hz. Peygamber’in gelişiyile birlikte gökten haber almaya kalkan şeytanın (Azazil) askerlerinin kayan yıldızlar tarafından yakalanıp mahvedilmesi olarak yorumlar.

Nîze-bâz-ı ‘ arşa-i mührüñ olup tâ şubh-dek
Cenk ider cünd-i ‘ Azâzil’le feleklerde şihâb (G.45/3)

2.1.4 Kutsal Kitaplar

Dîvân’da geçen dört kitap,⁸⁷ Tevrat,⁸⁸ Zebur,⁸⁹ ifadelerinin yanında Kur’an-ı Kerim ad olarak geçmese de Furkan,⁹⁰ mushaf,⁹¹ Kelâm-ı Hak,⁹² Kitâb-ı Muhammed,⁹³ Kelâm-ı Mustafa,⁹⁴ Kitâb-ı Şer’⁹⁵ gibi adlarla geçmektedir.

Şair, bir naatında Hz. Muhammet’e hitap ederek “Ey yüzü nevrüz ve bayram gibi saçları Kadir ve Berat gecesi gibi olan sevgili, cemalinin kitabında hattın *Ve’l mürselât* ayeti gibidir.” demektedir. Murselât suresi birinci ayetten iktibas yapılan ifade “*Art arda (marufla, irfanla) gönderilenlere andolsun.*” anlamına gelmektedir.

⁸⁶ G.91/2, G.361/5, ÇG.492/4, Mn.520/2, Ms.521/3, G.530/5

⁸⁷ G.464/2

⁸⁸ G.230/3

⁸⁹ G.62/12, G.165/2, Tb.505/50/1, G.509/4

⁹⁰ Tb.5/5/10

⁹¹ G.53/1, G.95/2, G.105/1, G.179/3, G.193/1, Kt.95/2, N.33/1

⁹² G.334/2

⁹³ Tb.5/9/7,

⁹⁴ G.243/1

⁹⁵ G.225/3

Ey yüzüñ nev-rüz u 'îd u saçlarıñ kâdr u berât
Muşhaf-ı hüsnünde hattıñ sûre-i *Ve'l-mürselât* (G.53/1)

Zebur, Hz. Davut'un demiri eritmesi ve Zebur'u ahenkli okuması ile birlikte anılmaktadır. Günümüzde de geçerli bir kullanım olan davudî okuyuş ifadesi, sesin gür ve çok yüksek çıkması hali için kullanılır. Şair, tıpkı Hz. Davut'un Zebur'u okuduğunda bütün yaratıkların bu sestem etkilenerek toplaşması gibi sen de aşk kitabını öyle oku ki felekte Zühre bile duysun, demektedir:

Bir Dāvūdî lahn ile oķı 'ışk Zebūr'ın
Ravz üzre felekde işidüp Zühre-i zehrâ (G.509/4)

Ayrıca divanlarda nadir rastlanan bir isim ve kitabı "Kitâb-ı Danyâl" olarak geçmektedir.⁹⁶ İsrailoğulları peygamberlerinden olduğu rivayet edilen Danyâl, Hirekyel'in oğludur. Ancak ikinci bir Danyal'ın da Nuh ile İbrahim peygamberlerin zamanları arasında yaşadığı rivayet edilmektedir.⁹⁷

2.1.5 Ayet, Hadis ve Arapça İbarelerden İktibaslar

Sâdık, bilhassa ayetler olmak üzere hadisleri ve Arapça ibarelere şiirinde oldukça fazla yer vermiş bir şairdir. Öyle ki şiirlerinin bazılarını ayetlerden yapılan iktibaslarla oluşturan şair bu vadide oldukça maharetlidir.

Divan şairlerinin Kur'an'dan iktibas, telmih, sure adlarını tevriyeli kullanmak suretiyle yararlandıkları bilinmektedir. Sözlük anlamı itibariyle ateş yakmak için bir yerden alınan kor demek olan iktibas, bir ayeti bir hadisi ya da bir sözü tam veya yarım olarak anlamlı bir biçimde aktarma sanatıdır.⁹⁸

Sâdık genellikle kısmî iktibaslar yapma yoluna girer. Kimi durumlarda ise manen iktibas yaparak telmihle birlikte anlamı zenginleştirir. Şairin Kur'an'dan bu kadar çok

⁹⁶ G.312/1

⁹⁷ İskender Pala, *Ansiklopedik Dîvân Şiiri Sözlüğü*, 19. b., Kapı Yay., İstanbul 2010, s.105.

⁹⁸ Aktaş, a.g.e., s.107

iktibas yapması ve bunları ustalıkla şiirinde kullanabilmesi onun ilmî seviyesini göstermektedir.

Şâdık Dîvân'ında oldukça fazla iktibas örneği vardır ve bu iktibaslar genellikle ayetlerden yapılmıştır. Aşağıdaki beyitlerde şair, Hz. Muhammed'i kendisine gönderilen en büyük mucize olan Kur'an'dan ayetlerle övmüş ve vasıflandırmıştır.

‘Ârızuñ *İnnâ fetahnâ* şüretüñ *Tâhâ* gibi
Nâvek-i ğamzeñ *İzâ cā* kaşlaruñ *Ḳul yâ* gibi

Ḥaṭṭuñ Er-Raḥmân çeşmüñ *kāşirātu't-tarfî* ‘ayn
Kākülüñ *Ve'l-leyl* zülfinüñ *İzâ yağşâ* gibi (Tcb.6/6/1-2)

Şiirlerde geçen ayetlerin mealleri ve Kur'an-ı Kerim'deki yerleri önce sure numarası sonra ayet numarası şeklinde (43/44 vb.) dipnotta gösterilmiştir. Ayetlerin anlamları verilirken başvurulan kaynak Türkiye Diyanet Vakfı'nın Kur'an-ı Kerim Meali⁹⁹ olmuştur.

Şâdık Dîvân'ında tespit edilebilen ayet, hadis ve Arapça ibarelerden oluşan iktibaslar şunlardır:

alâ hulkin azîm: Kalem suresinden (68/4) iktibas edilen ayetin anlamı şöyledir:
“*Sen elbette yüce bir ahlâk üzeresin.*”

Şair Hz. Peygamber'in tebliğinde çekmiş olduğu sıkıntıları ve dertleri de hatırlatırcasına âşıkların safa dağıtan kadehinin ‘*alâ hulkin azîm* olduğunu belirtir.

Heb berâber tutmağıçün bâde-i nüşân ğamı
Oldı ol cām-ı şafâ-güster ‘*alâ hulkin azîm* (G.335/3)

⁹⁹ **Kur'an-ı Kerim ve Açıklamalı Me'âli**, haz. Ali Özek vd., Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları 86, Ankara 1993.

alleme'l-esmâ:¹⁰⁰ Bakara suresi 31.ayetten iktibasla kullanılan ibare “*isimleri öğretti*” anlamına gelir. Ayetin tam meali şöyledir: “*Allah, Âdem'e bütün varlıkların isimlerini öğretti. Sonra onları meleklerle göstererek, 'Eğer doğru söyleyenler iseniz, haydi bana bunların isimlerini bildirin.'* dedi.”

Yeryüzünde insan yaratılmadan önce Yüce Allah meleklerle yeryüzünde insan yaratacağını, ona birtakım yetkiler vereceğini, kendisini temsil ettireceğini bildirir. Melekler insanın tabiatında fesat çıkarma, kan dökme özelliğinin olduğunu bildiği için önce bu varlığın yaratılışına içlerinde bir itiraz duyarlar. Meleklerin bilmediği hikmetleri bilen Allah Hz. Âdem'i yaratarak, ona bütün eşyanın adlarını öğretir. Meleklerden bunların adlarını sorar. Cevaptan aciz kalan meleklerle Hz. Âdem'e secde etmelerini emreder.¹⁰¹

Şair, bilhassa tasavvuf çevreleri tarafından, ilmin bir nokta olduğu ancak herkesin anlayabilmesi için Allah tarafından yayılıp açıldığına olan inanç ve kanaate telmihte bulunarak ezel ve ebed ilmini bir noktada toplayan Allah'ın o noktadan Hz. Âdem'e isimleri öğrettiğini belirtir.

Bir nokta kılıp 'ilm-i ebedni vü ezelnî

Ol noktadın admağa bolur *'alleme'l-esmâ* (ÇG.435/3)

Allâhü's-samed:¹⁰² İhlâs suresinden iktibas edilen ayetin (112/2) anlamı şöyledir: “*Allah Samed'dir. (Her şey O'na muhtaçtır; O, hiçbir şeye muhtaç değildir.)*”

Şair, İhlâs suresinden iktibas ettiği ayetlerle Allah'ı medh ü sena etmektedir.

Ey ki zât-ı dil-pezirüñ *kul hüvallahü ahed*

Vaşf-ı şân-ı bî-nazirüñ oldı *Allâhü's-samed* (G.103/1)

¹⁰⁰ G.2/8, G.24/7, G.40/3, G.435/3, Th.524/6, Mt.1/1

¹⁰¹ Mehmet Yılmaz, **Edebiyatımızda İslami Kaynaklı Sözler**, Enderun Kitabevi, Enderun Yayınları 35, İstanbul 1992, s.20.

¹⁰² G.103/1, G.451/1

ayne'l-yakîn:¹⁰³ Yakîn; sağlam, kesin bilgi demektir. Ayne'l-yakîn bir şeyi bizzat gözüyle görüp ne olduğunu kesin bilme demektir.¹⁰⁴ Şair tarafından Hz. Peygamber'in gözlerindeki sürme için "*sürme-i ayne'l-yakîn*" ifadesi kullanılmıştır.

aynen tüsemâm selsebîl: Selsebîl, Kur'an'da İnsan suresinde (76/18) geçen cennette bir pınarın adıdır. Ayetin anlamı şöyledir: "*Orada bir pınar ki ona "selsebil" adı verilir.*"

Şair sevgilinin/Hz. Muhammed'in dudakları Cennetteki selsebîl ırmağı olsa bile bu yaralı gönlüne bir katre değmeyeceğini ifade eder.

Dil-i mecrûra çün bir kaçre degmez ey gül-i cennet

Ṭotalum leblerüñ '*aynen tüsemâm selsebîl oldı* (G.406/2)

bâkiyâtü sâlihât: İyi işler kalıcı olur anlamındaki Arapça ifade Kehf suresinden (18/46) iktibas edilmiştir. Ayetin tamamı şöyledir: "*Mallar ve evlatlar, dünya hayatının süsüdür. Baki kalacak salih ameller ise, Rabbinin katında, sevap olarak da ümit olarak da daha hayırlıdır.*"

Şair, Baki olan Allah'tan gelen her şeyi kabullenmeye hazırdır çünkü O'ndan gelen her iş hayırlıdır ve kalıcıdır.

Emr-i haqqıyla olur hem n'ola Bâkî'den şerîf

Şâdıķâ meşhûrdur kim *bâkiyâtü şâlihât* (G.54/5)

belâğ-ı 'ale'r-resûl:¹⁰⁵ Maide (5/99) suresinden kısmen ve manen iktibas olan ifadenin geçtiği ayet şu şekildedir: "*Peygamberin üzerine düşen ancak tebliğdir. Allah, sizin açıkladığınızı da, gizlediğinizi de bilir.*"

¹⁰³ Tcb.6/2/2, G.396/5, Mş.22/1

¹⁰⁴ Yılmaz, a.g.e., s.26

¹⁰⁵ G.321/5

beyne's-semâ 'i ve'l-arz :¹⁰⁶ Arapça olan ifade *gökler ve yer arasında* anlamına gelmektedir. Şair daha çok karşılaştırma yaptığı, iki şeyin eşit olmadığı durumlarda bu ifadeyi kullanmıştır.

Şair, baştan sona tevhit ve naatla süslediği Dîvân'ında sevgili olarak vafsettiği Hz. Muhammed'in diğer peygamberlerle farkının sema ile arz arası kadar büyük olduğunu ifade eder:

Mâh-ı felek yüzünden nûr almadıysa da kıarz
Mihriyle farkı anuñ *beyne's-semâ 'i ve'l-arz* (G.220/1)

Bismillâh:¹⁰⁷ Allah'ın adıyla demektir. Fatiha (1/1), Hûd (11/41) ve Neml surelerinde (27/30) geçmektedir. Dîvân'da sevgilinin/Hz. Muhammed'in yüzü bir güzellik kitabına benzetilirken kaşları da o kitabın "*bismillâh*"ı olmaktadır.

denâ fetedallû: "*Yaklaştı derken daha da yaklaştı*" anlamına gelen ifade Necm suresinden (53/8) iktibas edilmiştir. Hz. Muhammed'in hiçbir peygamberin ulaşamadığı yüceliğe ulaşarak miraçta Allah ile yakın olmasını anlatan ayetin mealî şöyledir: "*Sonra (ona) yaklaştı derken sarkıp daha da yakın oldu.*"

Şair, Hz. Muhammed'in Allah ile buluştuğu Miraç Gecesi'ne telmihte bulunarak beden engelinden kurtulan varlığın sevgiliye daha da yaklaşacağını ifade eder.

Olur *denâ fetedallâ*da yârına vâşıl
Bulınca kıayd-ı bedenden vücûdî istihlâs (G.198/3)

Er-Rahmân:¹⁰⁸ Kur'an'ın 55. suresinin adıdır. Aynı zamanda Allah'ın merhamet eden, acıyan vasfını anlatan ismidir. Şair Hz. Muhammed'in hattını bu sureye benzetmiştir.

¹⁰⁶ G.213/1, G.218/1, G.222/3

¹⁰⁷ Tcb.6/6/3, Mş.7/5, G.373/1, G.379/2

¹⁰⁸ Tcb.6/6/2

Şair, Rahman suresinde övülen cennet ırmaklarına da telmihte bulunarak sürekli akıp duran nehrin cennetin vasfını anlatmak için Rahman suresini okuduğunu belirtir.

Cennet evşâfını bildürmek için gülşende
Okıdı süre-i Raḥmân'ı müselsel enhâr (K.516/3)

erselnâk:¹⁰⁹ “*Seni gönderdik*” anlamındaki ifade Enbiya suresinden (21/107) iktibas edilmiştir. Ayetin tamamı şöyledir: “*(Ey Muhammed!) Seni ancak âlemlere rahmet olarak gönderdik.*”

elem neşrah:¹¹⁰ İnşirah suresinden (94/1) iktibas edilen ayet “*Biz açmadık mı*” anlamına gelir. Ayetin tam meali şöyledir: “*(Ey Muhammed!) Senin göğsünü açıp genişletmedik mi?*”

ene'l-Hakk :¹¹¹ Hallac-ı Mansur'a it olan söz *Ben Hakk'ım* demektir. Hallac bu sözü yüzünden asılmıştı. Bir görüşe göre Hallac bu sözü sekr halinde söylemişti, sehv haline gelince bu sözün yanlışlığını kabul etti. Diğer bir görüşe göre Hallac bu sözü Hak'tan hikâye ederek söylemiştir.¹¹²

Şair, eğer bezminin sakisi (Hz. Peygamber) Ene'l Hak kadehini sunmasaydı Hallac o kadehi içmezdi, demektedir:

Eger sâķi-i bezmün şunmasaydı
Ene'l-Hakk cāmını içmezdi Hallâc (G.69/3)

ev-ednâ :¹¹³ “*Daha da yakın*” anlamına gelen ifade Necm suresinden (53/9) iktibasla kullanılır. Ayetin tamamı şöyledir: “*(Peygamber'e olan mesafesi) iki yay aralığı kadar, yahut daha az oldu.*”

---

¹⁰⁹ G.303/1, Th.524/9

¹¹⁰ Tcb.6/3/3

¹¹¹ G.141/4

¹¹² Süleyman Uludağ, **Tasavvuf Terimleri Sözlüğü**, Kabalcı Yayınevi: 185, Sözlük Dizisi: 5, İstanbul 2001, s. 123.

¹¹³ Tcb.6/5/4, Mh.9/1

Dîvân'da bu ifadenin geçtiği beyitlerde Hz. Muhammet'in miraçta Allah ile buluşması anlatılarak makamının ne denli yüce olduğu ifade edilir.

eyne tezhebün:¹¹⁴ Tekvir suresinden (81/26) iktibas edilen ayetin meali şöyledir: “(Hâl böyle iken) nereye gidiyorsunuz?”

Şair, aşağıdaki beyitte ayeti bağlamından koparıp farklı bir mecrada kullanmıştır. Hz. Muhammed'in miracında Allah ile buluşmasından sonra Allah'ın “nereye gidiyorsun” nidasının devlet olarak ona yeteceğini ifade etmiştir:

Devlet yeterdi leyle-i esrâda Şâdıkâ
Ol meh diyeydi ‘âşıkına eyne tezhebün (G.347/5)

Fâtiha :¹¹⁵ Kur'an'ın birinci suresinin adıdır. Fatiha kelimesi fatih sıfatından aktarılmıştır. Açılacak veya kademeli olarak oluşacak şeylerin başlangıcı anlamında kullanıldığı için sureye ad olmuştur.

Şair tarafından vafedilen Hz. Muhammet'in yüzü Fatiha'ya benzetilmiştir:

Şacı Ve'l-leyl hatı süre-i Tâhâ gibidür
Şüreti Fâtiha ebrûları Kul Yâ gibidür (G.130/1)

fethun karîb:¹¹⁶ Yakın bir fetih anlamına gelen ifade Saf suresinden (61/13) iktibas edilen bir ayettir. Ayetin tamamı şöyledir: “Seveceğiniz başka bir kazanç daha var: Allah'tan bir yardım ve yakın bir fetih (Mekke'nin fethi). (Ey Muhammed!) Mü'minleri müjdele!”

festakim:¹¹⁷ Kur'an-ı Kerimde Hûd (11/112) suresinde geçer. Anlamı “Emrolunduğun gibi dosdoğru ol” demektir. Hz. Peygamber'e yöneltilen bir emir cümlesidir. Dîvân'da “bâg-ı festakim” ve “emr-i festakim” şeklinde geçerek Hz. Peygamber'i övme vesilesi yapılır.

---

¹¹⁴ G.346/1, G.347/5

¹¹⁵ G.52/2, G.130/1

¹¹⁶ G.48/1

¹¹⁷ Tcb.6/3/2, G.347/3

Aşağıdaki beyitte Hazret-i Peygamber'in boyu ve gözleri ile teşbih edilen unsurlar İsrâ Gecesi'nde kimsenin ulaşamadığı makama telmih içindir:

Nahl-i kaddûn devhâ-i gülzâr-ı bâğ-ı *festakim*
Çeşm-i mestûn nergis-i bustân-ı *mâ-zâğa 'l-başar* (Tcb.6/3/2)

fîhâ tahtihe 'l-enhâr : “Orada içinden ırmaklar akan” anlamına gelen ifade Âli İmran suresinden iktibas edilmiştir. Cennetliklerin konu edildiği ayetin tamamı şöyledir: “Fakat Rablerine karşı gelmekten sakınanlar için, Allah katından bir konaklama yeri olarak, içinde ebedî kalacakları, içinden ırmaklar akan cennetler vardır. Allah katında olan şeyler iyiler için daha hayırlıdır.”

Sevgilinin/Hz. Muhammed'in övüldüğü beyitte onun cevher saçan gözleri ve Cennet misali ırmaklar akıtan gözyaşları konu edilir:

Eşiği altında anuñ çeşm-i gevher-bârı gör
Cennetûn vaşfinda *fîhâ tahtihe 'l-enhârı* gör (G.137/1)

fî'l- 'ukad: Felak suresinden iktibas edilen ayetin tam meali şöyledir: “Düğümlere üfleyenlerin kötülüğünden...”

Şair sevgilinin saçlarını büyücüye benzeterek gönlünün ona bağlanıp kaldığını ifade etmektedir:

Kâküli perçîni bir sehâredür kim Şâdıkā
Bağladı efsûn idüp sihriyle gönlüm *fî'l- 'ukad* (G.105/5)

fî'n-nâri cahîni hâlidîne fîhâ ebed : “Ateşdedir ve orada ebedi kalacaklardır” anlamına gelen ifade Kur'an'da 24 yerde geçen ateş halkı veya cehennemlikler olarak adlandırılan kişiler için uyarıcı azap ayetlerinden iktibastır.

Kur'an'da cehennemlikler *ateş halkı* ve *ateşe mahkumlar* olarak anılır. Cennetlikler ise orada ebedi kalacakları Cennet isimleriyle bahsedilir. Azab ve müjde ayetleri adeta mecz edilerek korku ve ümit arasında aşk ateşiyle yanıp kavruken ve bu ateşi sonsuz olarak isteyen aşıklar ifade edilir.

Şair, aşk ateşinin aşıklar için devamlı olduğunu, ruhların yaratılmasından dünyaya geliş kadar olan zamanda bu ateşin devam ettiğini anlatır. Bu gerçeğe dikkat çekmek isteyen şair, Kur'an'da aslında cehennemlikler için “*Ateşdedir ve orada ebedi kalacaklardır.*” ayetini, bağlamını değiştirerek aşıklar için kullanmıştır:

Cennet-i küyün koyup terk-i diyâr étem dédüm
Dédi *fi'n-nâri cahîmi hâlidîn fîhâ ebed* (G.451/3)

fi's-subhi ve'l-mesâ :¹¹⁸ Arapça olan ibare *sabah ve akşamda* anlamına gelmektedir. Zımmen *her daim* anlamına gelen ifade şair tarafından sürekli zikir ile meşgul olma anlamında kullanılmıştır.

hablu'l-metîn:¹¹⁹ Âli İmran suresindeki (3/103) ayetten iktibas olarak alınan ifade “*sağlam bir ip*” demektir. Ayetin tamamı şöyledir: “*Hep birlikte Allah'ın ipine (Kur'an'a) sınımsız sarılın. Parçalanıp bölünmeyin. Allah'ın size olan nimetini hatırlayın. Hani sizler birbirinize düşmanlar idiniz de O, kalplerinizi birleştirmişti. İşte O'nun bu nimeti sayesinde kardeşler olmuştunuz. Yine siz, bir ateş çukurunun tam kenarında idiniz de O sizi oradan kurtarmıştı. İşte Allah size âyetlerini böyle apaçık bildiriyor ki doğru yola eresiniz.*”

Şair *hablu'l metîn* ifadesini Hz. Yusuf'un kardeşleri tarafından atılan kuyudan çıkması olayına telmih için kullanmıştır:

Çâh-ı belâdan eylese cân Yûsuf'ın olur
Hablü'l-metîn şer' -i şerîfün eger rehâ (G.30/3)

¹¹⁸ G.3/3, G.37/1, G.44/2

¹¹⁹ Tcb.9/2/3, G.30/3, G.399/5

Hâ Mîm:¹²⁰ Kur'an-ı Kerim'de "Hâ-Mim" ile başlayan 7 sure vardır. Bu sureler: Mümin (Gafir) suresi, Fussilet Suresi, Şura suresi, Zuhruf suresi, Duhan suresi, Casiye suresi ve Ahkaf suresi.

Hâ-Mim Hurûf-ı mukatta'adandır. Hurûf-ı mukatta'a Kur'an'ın 20 suresinin başında bazen bir bazen de birkaç harfin birleşmesinden oluşan rumuzlara denmektedir.¹²¹

Şair hurûf-ı mukata'a harfleri olan Hâ Mîm ve Meryem suresinin ilk ayeti olan "Kâf Hâ" yı Hz. Peygamber'i anlatan rumuzlar olarak tavsif eder.

Şâdık hurûf-ı muqatta' dan *Hâ vü Mîmle*

Oldı lügâz ü na' t ü mu' ammâsı *kâf u hâ* (G.43/5)

Hayy-i lâ-yenâm :¹²² Allah'ın kudretinden ve diğer vasıflarından bahsedildiği Bakara suresinden(2/255) iktibas edilmiş bir ayettir. "*O Hayy'dir, uyumaz*" anlamına gelen ayetin tamamı şöyledir: "*Allah, kendisinden başka hiçbir ilâh olmayandır. Diridir, kayyumdur. O'nu ne bir uyuklama tutabilir, ne de bir uyku. Göklerdeki her şey, yerdeki her şey O'nundur. İzni olmaksızın O'nun katında şefaatte bulunacak kimdir? O, kulların önlerindeki ve arkalarındakileri (yaptıklarını ve yapacaklarını) bilir. Onlar O'nun ilminden, kendisinin dilediği kadarından başka bir şey kavrayamazlar. O'nun kürsüsü, bütün gökleri ve yeri kaplayıp kuşatmıştır. (O, göklere, yere, bütün evrene hükmetmektedir.) Gökleri ve yeri koruyup gözetmek O'na güç gelmez. O, yücedir, büyüktür.*"

Şair tarafından ayetin anlamına uygun olarak Allah'ı övmek amacıyla kullanılmıştır.

hel etâ :¹²³ "*Geldi mi*" anlamına gelen ifade İnsan (Dehr) suresi birinci ayetten iktibastır. Ayetin tam meali şöyledir: "*İnsan (henüz) anılır bir şey değilken (yaratılmamışken) üzerinden uzunca bir zaman geçti.*"

¹²⁰ G.43/5

¹²¹ Yılmaz, a.g.e., s.62.

¹²² G.55/3

¹²³ Tb.5/6/9, G.34/1-5, G.280/2, G.282/5, Mf.2

Şair, Hz. Ali'yi övdüğü gazel şeklindeki methiyelerinde Hz. Ali'nin *hel etâ* ayetine mazhar olduğunu belirterek bu ifadeyi genellikle *lâ fetâ* ile kafiyeli olarak kullanır. *Lâ fetâ* “(Hz. Ali'den başka) yiğit yoktur” anlamına gelir.

Şîr-i jiyân-ı vaşf-ı nişân-ı *hel-etâ*

Çübük-süvâr-ı midhat-i meydân-ı *lâ-fetâ* (G.34/1)

Şair, bir beyitte ise *hel etâ* ayetini Hz. Ali övgüsü için değil, daha çok ayetin genel manasına uygun olarak, insanoğlunun var oluş macerasını anlatmak için kullanır.

Sem' -i cāna ireli şavt u şadā-yi *hel etâ*

Girmez oldu gūşuma Şādık nevā-yi çeng ü def (G.282/5)

hel min mezâil : “Daha var mı” anlamındaki ifade Kaf suresinden iktibas edilmiş bir ayettir. Ayetin tamamı şöyledir: “O gün Cehenneme, "Doldun mu?" deriz. O da, "daha var mı?" der.”

Sâdık, tıpkı cehennem doldukça daha yok mu diyeceği gibi sevgilinin kendisini daha çok kanatmasını ve üzmesini ister.

İmtilā-yı hūn-ı lūţfuñ eyle Şādık mücrimi

Acıgup şol demde kim düzaḥ diye *hel min mezâid* (G.109/5)

huddrin ve abgarî:¹²⁴ Rahman suresinden iktibas edilen ifade “yeşile ve yaygılara” anlamına gelmektedir. Ayetin tam meali şöyledir: “Onlar yeşil yastıklara ve güzel yaygılara yaslanırlar (nimetlenirler).”

hûri'l-‘în : “İri gözlü” anlamına gelen ifade Duhan suresinden (44/54) iktibas edilmiştir. Ayetin meali şöyledir: “İşte böyle. Ayrıca onları iri siyah gözlü hurilerle evlendirmişsinizdir.”

---

¹²⁴ G.351/2

Şair sevgilinin/Hz. Muhammed'in bulunduğu yeri cennet olarak tavsif ederken onun hasretiyle orada döktüğü kanlı gözyaşlarını iri gözlü huriler görseydi kına ederlerdi demektir.

Gözümden akduğu hūmı behişt-i kūyında
Göreymi destine hınā iderdi *hūri'l- 'm̄* (G.351/4)

ihdine's-srāt :¹²⁵ Fatiha suresinden (1/6) kısmen iktibas olan ayet “*bizi doğru yola sevk et*” anlamına gelir. Şair, ayetin ruhuna uygun olarak hidayet edici sıfatıyla yakardığı Allah'tan kendilerini doğru yola iletmelerini ister.

Ṭutdum reh-i ḍalāleti pūr-bīm ü ihtiyāt
Yā Hādi's-sebīlū lenā ihdine's-ş-srāt (G.241/1)

iktedeytüm ihdedeytüm : “*Uydunuz, ve yol aldınız/ilerlediniz.*” anlamına gelen bu ifade aslında sahihliği tartışılan bir hadisten iktibastır. Hadisin tamamı şöyledir. “*Benim ahabım gökteki yıldızlar gibidir, hangisine uyarsanız hidayet bulursunuz.*”

Şair, dört halifeyi medhettiği methiye türündeki bir şiirinde Hz. Peygamber'in sözünü iktibas eder.

Ki zīra *iktedeytüm ihdedeytüm*
Dedi bunlar hakkında faḥr-i ebrār (Tcb.8/4/7)

innā fetahnâ:¹²⁶ Elbette biz fethettik anlamına gelen ayet Fetih suresinden (48/1) iktibastır. Ayetin tamamı şöyledir: “*Şüphesiz biz sana apaçık bir fetih verdik.*”

innemâ :¹²⁷ *Sadece, ancak, bununla beraber* gibi anlamlara gelen kelime bir şeyi teyid için kullanıldığında diğer alternatifleri ortadan kaldıran durumlar için söz konusu

¹²⁵ Tcb.8/1/5, G.226/3, G.228/1, G.234/5, G.241/5

¹²⁶ Tcb.6/6/1, Tcb.515/2/5

edilmiştir. Kur'an-ı Kerim'de 155 yerde bu ifade geçmektedir. Fâtır suresinde (35/28) “Allah'a karşı ancak; kulları içinden âlim olanlar derin saygı duyarlar. Şüphesiz Allah mutlak güç sahibidir, çok bağışlayandır. ” ayeti ile İnsan suresindeki (76/9), “(Yedirdikleri kimselere şöyle derler:) ‘Biz size sırf Allah rızası için yediriyoruz. Sizden bir karşılık ve bir teşekkür beklemiyoruz.’ ” ayeti esas alınarak Hz. Ali için övgü vesilesi yapılmıştır.

Sâdık, Hz. Ali için yazdığı methiye türündeki gazellerinde bu ifadeyi *selûnî* ile birlikte kullanmıştır. Hz. Ali'nin bazı şeyler sormak için gelen heyete *sorunuz* demesine telmih yapılan bu ifade ile *innemâ* ifadesinin aynı beyitte kullanılması kelimeyi yorumlama açısından önemli bir anahtardır. Dolayısıyla iktibas edilen *innemâ* ifadesi Fatır suresindeki (35/28) “... Allah'a karşı ancak; kulları içinden âlim olanlar derin saygı duyarlar...” ayetiyle daha çok uyum göstermektedir.

Hz. Ali'nin İslâm hakkında soru sormak için gelen heyetin bütün sorularına cevap vermesi olayına telmih yapılan *selûnî* ifadesiyle, Fatır suresindeki (35/28) “... Allah'a karşı ancak; kulları içinden âlim olanlar derin saygı duyarlar...” ayetinden iktibas olan *innemâ* ifadesi birlikte kullanılmıştır. Söz konusu ifadeler Hz. Ali'nin ilminin övülmesi maksadıyla kullanılmıştır.

Vaşf-1 *selûnî* besdür aña *innemâyile*

Münkirlerine rif' atinüñ vech-i i' tirâf (Tb.5/6/10)

innî enallâh : “Şüphesiz ki ben Allah'ım” mealindeki iktibas, Taha suresinden (20/14) alınmıştır. Hz. Musa'nın muhatap olduğu bu ayetin tamamı şöyledir: “Şüphesiz ki ben Allah'ım. Benden başka hiçbir ilâh yoktur. O hâlde bana ibadet et ve beni anmak için namaz kıl.”

Şair, Hz. Musa'nın Tur dağında işittiği nidaya telmihte bulunan şair, *innî enallâh* (*Şüphesiz ben Allah'ım*) ile aşıkların yüreklerine ateş düşürdüğünü ifade ediyor.

---

¹²⁷ G.14/2, G.34/2, G.280/4

Mikhel-i ünzur ileyk birle çekdüñ çeşme kuhl
Āteş-i innī enallāhile yaqduñ cāna dāg (G.268/2)

izâ câ : Nasr suresinden (110/1) alınan ayetin iktibas edilmiş şekli “*geldiği zaman*” anlamına gelir. Ayetin tam anlamı şöyledir: “*Allah'ın yardımı ve fetih (Mekke fethi) geldiğinde...*”

Sâdik Kur'an'a vakıf bir şair olarak surelerin ve ayetlerin anlamlarından hareketle Hz. Muhammed'i överek teşbih ve telmihlerle zengin bir tasavvur dünyası oluşturur.

‘Ārızuñ İnnā fetahnā şüretüñ Tāhā gibi
Nāvek-i gamzeñ İzā cā kaşlaruñ Kul yā gibi (Tcb.6/6/1)

izâ câe'l-gazâ 'umiye'l-basar : “*Allahın takdiri geldiğinde göz görmez olur.*” anlamında bir darbimeseldir.

Sevgilinin kılıç gibi keskin gamzeleri geldiğinde bunu gözlerinin göremeyeceğini yani tedbir alamayacağını ifade eden şair *çünkü kaza geldiğinde göz görmez olur* zaten şeklinde açıklar.

Tîr-i gamzeñ gelse görmez çeşm-i ter
Çün izā cāe'l-gazā 'amye'l-başar (G.119/1)

iz hümâ fi'l-gâri: “*İki kişiden biri olarak*” anlamına gelen ifade, Tevbe suresinden (9/40) iktibas edilmiştir. Ayet, Mekke'de müşriklerin baskıları sonucu Hz. Muhammed'in Hz. Ebu Bekir'le birlikte Medine'ye hicreti esnasında Hira mağarasına sığınmalarını anlatır. Ayet şöyledir: “*Eğer siz ona (Peygamber'e) yardım etmezseniz, (biliyorsunuz ki) inkâr edenler onu iki kişiden biri olarak (Mekke'den) çıkardıkları zaman, ona bizzat Allah yardım etmişti. Hani onlar mağarada bulunuyorlardı. Hani o arkadaşına, 'üzülme, çünkü Allah bizimle beraber' diyordu. Allah da onun üzerine güven duygusu ve huzur indirmiş, sizin kendilerini görmediğiniz birtakım ordularla onu desteklemiş, böylece inkâr edenlerin*”

sözünü alçaltmıştı. Allah'ın sözü ise en yücedir. Allah, mutlak güç sahibidir, hüküm ve hikmet sahibidir.”

Aşağıdaki beyitte dört halifeyi metheden şair ilk halife Hz. Ebu Bekir'i mağaradaki iki kişiden biri olarak vasıflandırır:

Birisi şāh-ı kevnüñ iz hümā işneyni ğārıdur
Birisi milk-i şer' üñ şıhne-i hıdmet güzārıdur
Biri milk-i hayānuñ hüsrev ü gerdün vaqārıdur
Biri rüz-ı gamuñ çābük düldül süvārıdur
Ne 'ālī pādişālardur o çār-aḥbābı görsünler (Mh.17/2)

kâbe kavseyn :¹²⁸ “İki yay arası” demek olan ifade miraç hadisesinin anlatıldığı Necm suresinden (53/9) kısmen alıntıdır. Ayetin tam meali şöyledir: “(Peygamber’e olan mesafesi) iki yay aralığı kadar, yahut daha az oldu.” Dîvân’da Hz Muhammed’in makamının büyüklüğü anlatılmak için kullanılmıştır.

kâsirâtu’t-tarfi:¹²⁹ Rahman suresinden (55/56) iktibas edilen ayet “gözlerini yalnız eşlerine çevirmiş güzeller” anlamına gelmektedir. Ayetin tam meali şöyledir: “Oralarda bakışlarını sadece eşlerine çevirmiş dilberler vardır. Onlara eşlerinden önce ne bir insan, ne bir cin dokunmuştur.”

kâzimîne gayz: Âli İmran suresindeki (3/134) ayetten iktibas olarak “öfkelerini yenerler” anlamına gelir. Ayetin tamamı şöyledir: “Onlar bollukta ve darlıkta Allah yolunda harcayanlar, öfkelerini yenenler, insanları affedenlerdir. Allah, iyilik edenleri sever.”

kerremnâ : İsra suresinden iktibasla (17/70) Allah’ın insanı yüceltip şereflelendirmesine işaret ettiği *yücelttik,şereflelendirdik* anlamına gelen ayettir. Ayetin tamamı şöyledir: “Andolsun, biz insanoğlunu şerefli kıldık. Onları karada ve denizde taşıdık. Kendilerini en güzel ve temiz şeylerden rızıklandırdık ve onları yarattıklarımızın birçoğundan üstün kıldık.”

---

¹²⁸ Mş.7/7, G.70/3

¹²⁹ Tcb.6/6/1

kul hüvallahü ahed :¹³⁰ İhlas suresinden iktibas edilen (112/1) ayet “De ki: "O, Allah'tır, bir tektir." anlamındadır.”

Akıl ehlinin o sevgilinin güzellik kitabını tefsir etmeye gücü yetmeyeceğini söyleyen şair, bunun sebebi olarak da sevgilinin yanağındaki ayva tüyelerine *kul hüvallahü ahed* yazılı olmasına bağlar. Ayva tüyü tevriyeli olarak Hz. Muhammed'e inen Kur'an-ı Kerim'dir:

Muşhaf-ı hüsnin nice tefsîr ider ehl-i hıred

Oldı çün hatt-ı ıızârı *kul hüvallahü ahed* (G.105/1)

kul yâ:¹³¹ Kâfirûn suresinden iktibas edilen ayetin (109/1) kısaltılmış şekli “De ki ey” anlamına gelir. Şair iktibas ettiği ayeti Hz. Muhammed'in kaşlarını vasfetmek için kullanır. Ayetin tamamı şöyledir: “De ki: "Ey Kâfirler!"

Kum fe 'enzir:¹³² Müddessir suresinden (15/72) iktibasla “Kalk ve uyar” anlamındadır. Allah'ın Hz. Peygamber'e tebliğ için göndermiş olduğu ilk ayetlerdendir.

Şair, gece yarısında arşılâdan öten horozun bezm ehline nida eylediğini belirterek bu nidanın “ey susuzlar kalkın ve uyarın” olduğunu ifade eder:

Qum fe-enzir eyyüh'el- 'atşân deyü bezm ehline

Nışf-ı şebde ' arş-ı a' lâdan nidâ eyler hürüs (G.183/2)

kurretü'l- 'ayn:¹³³ Göz bebeği, göz aydınlığı gibi anlamlara gelen ifade Kur'an'da Furkan suresi (25/47), Kasas suresi (28/9) ve Secde suresi (32/17) olmak üzere üç yerde geçmektedir.

Bu ifade Dîvân'da, Hz. Peygamber'in torunları Hz. Hasan ve Hüseyin için kullanılmıştır. Şair aşağıdaki beyitte Hz. Hasan'ın Allah tarafından pak olan dinin

¹³⁰ G.103/1, G.105/1, G.106/5, ÇG.456/1

¹³¹ G.451/2

¹³² Tcb.6/5/5, G.183/2

¹³³ G.15/3, G.16/3

peygamberi Hz. Muhammed'in gözünün aydınlığı ve dinin nuru kılındığını ifade etmektedir:

Kıldı añı Hâlık nūr-ı yaq̄in
Kurretü'l- 'ayn-ı Resül-i pāk-i dīn (G.15/3)

küllî 'ilmin leyse fi'l kırtâsi dâ: “Kağıtta yazılı olmayan her şey unutulup gider.” anlamında bir darbimeseldir.

Şair, darbimeseli hatırlatarak sevgilinin yüzünde vefaya dair yazı yazılsa yeridir, çünkü sevgili her zaman vefasızdır ve aşığı unuttur, ihmal eder demektedir:

Levh-i ruhsâruñda yazulsa n'ola resm ü vefâ
Kim dimişler külli 'ilmin leyse fi'l kırtâsi dâ'

küllî sırrın câveze'l-issneyni şâ:¹³⁴ “İki kişiye ulaşan sır sır değildir.” anlamında Arapça bir atasözüdür.

Şâdık, kendine hitapla, kalbindeki sırrı bedenine açmaması gerektiğini çünkü ikiye ulaşan sırrın sır olmaktan çıkacağını ifade eder:

Sırr-ı 'ışkı Şâdıķâ cismüñde câna açma kim
Çün dimişler külli sırrın câveza'l-ışneyni şâ' (G.260/5)

kün fekân:¹³⁵ Kur'an-ı Kerimdeki ayetlerde *kün fe-yekûn* şeklindedir. Bakara (2/117), Al-i İmrân (3/47, 59), En'âm (6/73), Nahl (16/40), Meryem (19/35), Yasin (36/82) surelerinde geçer. Vezin gereği kelimeyi eksilterek kullanan şair “Ol deyince olur.” anlamındaki ayetten iktibas yapmıştır.

---

¹³⁴ G.257/3, G.468/4

¹³⁵ Tn.1/1

küntü kenzen:¹³⁶ “Küntü kenzen mahfiyyen..” ile başlayan ve daha çok mutasavvıfların dilinde yaygın olan bu sözün kudsi hadis olduğuna inanılır. Anlamı “*Ben bir gizli hazine idim*” demektir.

“Ben bilinmeyen bir hazine idim, bilinmeyi diledim, birtakım kimseleri yarattım, onlara kendimi bildirdim ve onlar da beni bildiler.” Bu sözü ünlü hadis bilginleri uydurma hadisler arasında gösterirler.¹³⁷

Aşağıdaki beyitte Hz. Muhammed gizli bir hazine olan Allah’ın hazine odasındaki enbiyaların gözünün nuru olarak vasıflandırılmaktadır:

Küntü kenzen mahzeninde mā-ḥaşal
Nūr-ı çeşm-i enbiyāsın yā Resūl (G.10/2)

lâ-fetâ :¹³⁸ Cebrail tarafından Uhud savaşındaki yararlılığı dolayısıyla Hz. Ali hakkında söylendiği rivayet edilen bir sözden yapılan alıntıdır. Tamamı şöyledir: “*Lâ fetâ illâ Ali, lâ seyfe illâ zü’l-fekâr*”. Bu cümle “*Ali’den başka yiğit, Zülfekar’dan başka kılıç yoktur*” demektir.¹³⁹ Kahramanlık ve yiğitlik merkezindeki destan kültürüyle yetişen Türkler açısından kahramanlığı, cömertliği, derunî ilmi vb. güzel hasletleri ile Hz. Ali ideal bir tip haline gelmiştir.

Şair, aşağıdaki beyitte Hz. Ali’yi arslan, kaplan, fil gibi güçlü canlılar ile fiziksel özellikler merkezinde överek Döldül olarak rivayet edilen atıyla birlikte anar:

Hüsrev-i Döldül-süvâr-ı ‘arşa-gâh-ı *lâ-fetâ*
Zaygem-i pîl-efgenānan [u] şîr-i zâr-ı *hel etâ* (Mf.2)

¹³⁶ Mş.7/2, G.10/2, G.344/4

¹³⁷ Yılmaz, a.g.e, s.91.

¹³⁸ Tb.5/6/13, G.14/3, Mh.18/5, G.34/1, G.35/1, G.280/5, Mf.2

¹³⁹ Abdülbaki Gölpınarlı, **Tasavvuftan Dilimize Geçen Deyimler ve Atasözleri**, İstanbul, 2004, s. 201.

lâ uhsî :¹⁴⁰ “*Lâ uhsî sanâ’en*” ile başlayan duadan iktibastır. Kelime anlamı *saymam* demek olan ibare şair tarafından Hz. Muhammed’in zikri olarak vasıflandırılmaktadır.

lâ-raybe :¹⁴¹ “*şüphe/tereddüt yoktur*” anlamına gelen ifade başta Bakara suresi (2/2) olmak üzere 14 ayette geçer. Bakara suresindeki ayet şöyledir: “*Bu, kendisinde şüphe olmayan kitaptır. Allah'a karşı gelmekten sakınanlar için yol göstericidir.*”

lâ seyf: Hz. Ali'nin kılıcı dolayısıyla övüldüğü sözün tamamı “*Lâ fetâ illâ Ali, lâ seyfe illâ zü'l-fekâr*”dır. Bu cümle “*Ali'den başka yiğit, Zülfekar'dan başka kılıç yoktur*” demektir.¹⁴²

lâ-tehaf :¹⁴³ *Korkma* anlamına gelen kelime Hz. Musa'ya elindeki asayı yere bırakmasını isteyen Allah'ın asanın yılan olması dolayısıyla çekinen Musa'ya olan nidasıdır. Konu ile ilgili olarak Tâhâ (20/21,67), Naml (27/10), Kasas (28/35,31) surelerinde bu olay anlatılır.¹⁴⁴

Şair, aşk şarabını bir gece içmeye çekindiğini, ancak gizliden bir nidanın kendisine “Korkma” dediğini ifade eder. Hz. Musa'nın hikâyesine telmih yapılmıştır:

Bir gice deyr içre terdid eyledüm cām içmege
Hâtif-i ğayb-i nidâ itdi ki Şādık lâ-tehaf (G.287/5)

le-‘amrük: “*Ömrün hakkı için*” demek olan ibare Hicr suresinden (15/72) iktibastır. Surenin meali şöyledir: “*Ömrüne andolsun ki onlar (şehvetten) gözleri dönmüş hâlde, sarhoşlukları içinde bocalayıp duruyorlar (Bu durumda asla seni dinlemezler)*”

Le-‘amrük sözündeki hitap ihtilafı olmakla beraber Hz. Muhammed’edir.¹⁴⁵ Burada Allah Peygamberimizin ömrü için kasem etmektedir. Bu söz Peygamberimizin başına konmuş bir tac, bir menşur olarak ele alınır.¹⁴⁶

¹⁴⁰ Tcb.3/1, G.275/1

¹⁴¹ Mş.7/9

¹⁴² Yılmaz, a.g.e, s.103.

¹⁴³ G.280/5, G.287/5

¹⁴⁴ Yılmaz, a.g.e, s.106.

¹⁴⁵ a.g.e, s.109.

¹⁴⁶ Pala, a.g.e., s.285.

lem yekün:¹⁴⁷ Kur'an'da 21 adet muhtelif ayette geçen kelime “*olmamıştır, olamaz*” gibi anlamlara gelmektedir. İhlâs suresinin son ayeti (112/4) “*Hiçbir şey O'na denk ve benzer değildir.*” mealinde bir ayettir ve daha çok buradaki anlamıyla düşünülerek Allah'a hiçbir şeyin denk ve ortak olmayacağı bağlamında kullanılmaktadır. Aynı zamanda ifade *Beyyine* suresinin bir başka adı olarak da kullanılmaktadır. Kelime anlamı olarak “açık delil, kesin belge” anlamına gelen *Beyyine* suresi ehli kitabın imanı konusunda uyarıcı mahiyettedir.

lem-yezal:¹⁴⁸ Arapça olan ibare “*zail olmayan, daimi*” anlamlarına gelir. Allah'ı övme amacıyla yazılan tevhit türündeki şiirlerde bu ifade geçmektedir.

Sâdık, bir tevhidinde, Allah'ın ebedi bir ilim ve hikmet sahibi olduğunu söyleyerek hikmet konusunda Aristoların dillerinin tutuk olacağını belirtir:

Şifâ-sâz olmada ol bir *Hakîm-i lem-yezeldür* kim
Aristûlar olupdur hikmetinde elken ü ebkem

lev küşif:¹⁴⁹ “*Eğer perde açılsaydı kesin bilgimde bir artış olmazdı*” manasına gelen ve Hz. Ali'ye atfedilen sözün ilk kelimesidir.¹⁵⁰

Şair, Hz. Ali için methiye türünde yazdığı gazellerinde *lev-küşif* ibaresini *selûnî* ve *innemâ* ifadesiyle birlikte sık kullanmıştır. Aşağıdaki beyitte ise iki yüzlü sofiyi şekilci ve kaplumbağa gibi kendine dönük olmakla eleştiren şair, onun sırları anlayamadığını belirtir:

Şûfî-i sâlûse keşf olmaz rumûz-ı *lev küşif*
Başını çekse burka^ç içre mânend-i keşef (G.281/1)

levlâk: *Şayet sen olmasaydın* anlamına gelen ifade kutsi bir hadisten iktibas edilmiştir. Allah'ın Hz. Muhammed için söylediği rivayet edilir. Sahihliği üzerinde

¹⁴⁷ Tb.5/9/12, G.54/3

¹⁴⁸ G.52/4, G.344/3, G.514/2

¹⁴⁹ G.14/2, G.34/2, G.281/1, G.287/3

¹⁵⁰ Mehmet Yılmaz, **Kültürümüzde Arapça Farsça Asıllı Veciz Sözler Sözlüğü**, İstanbul, 2009, s. 671.

mutabakat olmasa da şiirlerde bolca kullanılan hadisin tamamı şöyledir: “*Sen olmasaydın felekleri yaratmazdım.*”¹⁵¹

Şair, Hz. Muhammed’in, insanlığın ve bütün peygamberlerin en yücesi olduğuna işaret ederek onun gelmesinden önce yaratılan âlemin aslında onun hürmetine var olduğunu belirtir.

Çetr-i levlâki fezâ-yı ‘ arş-ı a‘ lâda kırup
Nebet-i kūs u nefirũñ şavt-ı ev-ednâ idi (Tcb.6/5/2)

leylen izâ gasak : İyice karardığında geceye anlamına gelen ifade mana olarak Felak suresinden (113/3) iktibas edilmiştir. Ayetin meali şöyledir: “*Karanlığı çöktüğü zaman gecenin kötülüğünden...*”

Şair, sevgilinin yüzünü sabah ve akşam andığını ifade etmek için bu ifadelerden yararlanmışır:

Vaşf-ı ‘ izâr u zülfũñ ider cân u dil sebak
Şubhı izâ teneffesü leylen izâ gasak (G.289/1)

leyse fî- kalbî velâkin sivâk :¹⁵² “*Senden başka kalbimde hiçbir şey yoktur.*” anlamında Arapça bir ibaredir.

Şair, kalbindeki gam tozlarının silinmesiyle gönül evinin temizlendiğini ifade ederek kalbinde Allah’tan başka bir şeye yer bırakmadığını ifade ediyor.

Gerd-i gamdan hâne-i dil oldı pāk
Leyse fî- kalbî velâkin sivâk (N.193/1)

---

¹⁵¹ Yılmaz, a.g.e., s.113.

¹⁵² Mh.4/2, G.304/1, N.193/1

leyse mislûke fi'l- 'arzi ve 's-semâ: Arapça olan ibare “Gökte ve yerde senin eşin ve benzerin yoktur.” anlamına gelir.

Şair, tevhit türündeki bir gazelinde bütün bitkilerin Allah’ın birliğine şahit ettiğini ifade ederek onların hal diliyle “Gökte ve yerde senin eşin ve benzerin yoktur.” dediğini söyler.

Her berg-i tâze vahdet-i zâta olup güvâ
Dirler ki *leyse mislûke fi 'l- 'arzi ve 's-semâ* (G.2/1)

lev kâne fâhimâ :¹⁵³ Enbiya suresi 22. ayetten iktibas olan ifade “..o ikisinde (yerde ve gökte) olsaydı.” anlamına gelir. Ayetin tam anlamı şöyledir: “Eğer yerde ve gökte Allah'tan başka ilâhlar olsaydı, kesinlikle ikisinin de düzeni bozulurdu.”

lî- me 'allâh:¹⁵⁴ “Allah’la beraber” anlamına gelen ifade sofilerin ağzında dolaşan “Benim Allah ile öyle anlarım olur ki, ne bir mukarreb melek, ne de gönderilmiş bir Nebi öyle bir yakınlığı elde edebilir” mealinde rivayet edilen bir sözden iktibastır.”¹⁵⁵

illâ rahmeten lil- 'âlemîn : Enbiya suresinde geçen (21/107) ayetten iktibas olarak alınmıştır. Hz. Muhammed’e bir hitap ve övgü olan ayetin meali şöyledir: “(Ey Muhammed!) Seni ancak âlemlere rahmet olarak gönderdik.”

Sâdık, Hz. Muhammed’in âlemlere rahmet olarak gönderildiğini ifade eden ayeti zikrederek Allah’tan ümidini kesmeyeceğini belirtir:

Çün dedi mâ-câ’ e illâ rahmeten lil- 'âlemîn
Raḥmetinden dimezen Şâdık ümîdi saña kes (G.166/5)

¹⁵³ G.3/4

¹⁵⁴ Tcb.6/3/3, Mş.7/2, Mş.22/3

¹⁵⁵ Yılmaz, a.g.e., s.115.

mâ-evhâ : Necm suresinden (53/10) iktibas edilen ayet Hz. Peygamber'in Rabbiyle iki kaş arasından daha yakın olduğu Mirac Gecesi'ni anlatır. Ayetin meali şöyledir: "Böylece Allah kuluna vahyedeceğini vahyetti."

Şair Hz. Peygamber'in İsrâ Gecesi'nde ulaştığı makamı *mâ-evhâ* olarak vasıflandırıp onun başına bir taç gibi giydirildiğini ifade eder:

Başına tâc-ı *mâ-evhâ* geyürdi sûre-i Tâhâ
Gözine sürme-i *mâ-zâğa* çekdi Leyle-i İsrâ
Geçüp cāy-ı tedelliden maḳâmı oldı *ev ednâ*
Bisât-ı ḳurba irdi nuṭḳ-ı Ḥaḳḳ'ı eyledi işgâ
Nebîler de aña olan bu 'ızz u cāhı görsünler (Mh.9/1)

mâin ma'în :¹⁵⁶ *Temiz su/akarsu* anlamına gelen ifade Mülk suresinden (67/30) iktibastır. Ayetin tamamı şöyledir: "De ki: 'Söyleyin bakalım: Suyunuz çekilirse, size kim temiz bir akarsu getirir?'"

Şair, Medine'de Ravzatü'l-Mutahhara olarak anılan Hz. Peygamber'in kabri başında hasretle dökülen gözyaşlarının melekler tarafından bahçeyi sulayan bir akarsu eyelendiğini ifade eder:

Hasret-i la' lüñle gözden dökülen yaşı revân
Eyledi ḥayl-i melâ'ik ravzada *mâ'în ma'în* (G.349/5)

mâ-lem tekün :¹⁵⁷ *Bilmediğinizi öğreten* anlamındaki ifade Hz. Peygamber'in övüldüğü Bakara suresinden (2/151) iktibastır. Surenin tamamı şöyledir: "Nitekim kendi aranızdan, size âyetlerimizi okuyan, sizi her kötülükten arındıran, size kitap ve hikmeti öğreten, ayrıca bilmediklerinizi de öğreten bir peygamber gönderdik."

mâ-rameyte: *Enfal* suresi 17. ayetten iktibas olan ifade "Sen atmadın." anlamına gelir. Ayetin tam meali şöyledir: "(Savaşta) onları siz öldürmediniz, fakat Allah onları

¹⁵⁶ Mş.22/1, G.349/5, Kt.161/1

¹⁵⁷ Mş.22/1

öldürdü. Attığın zaman da sen atmadın, fakat Allah attı. Mü'minleri, tarafından güzel bir imtihanla denemek için Allah öyle yaptı. Şüphesiz Allah hakkıyla işitendir, hakkıyla bilendir.”

mâ-ûhî:¹⁵⁸ “Sana vahyolunan şey” demektir. Kehf suresi (18/27), Ankebut suresi (29/45) ve Zuhuruf suresinde (43/43) geçen bu ifade ile Hz. Muhammed’e vahyedilen Kur’an-ı Kerim kastedilmektedir.

mâ-zâga’l-basar: Necm suresinden iktibasla (53/17) “gözü kaymadı/şaşmadı” anlamına gelir. Hz. Muhammed’in Rabbiyle buluştuğu İsrâ Gecesi’ndeki durumundan övgüyle bahseden bir ayettir. Ayetin tamamı şöyledir: “Göz (gördüğünden) şaşmadı ve (onu) aşmadı.”

Divanda *mâ-zag*¹⁵⁹ ile *mâ-zaga’l-basar*¹⁶⁰ ibareleri kullanılmıştır. Sâdık “*kuhl-i mâ-zag*”, “*sürme-i mâ-zag*” tamlamaları ile Hz. Peygamber’in İsrâ Gecesi’ndeki ulaştığı makamı ve durumunu över.

Beyitte, Hz. Muhammed’in saçlarının siyahlığını İsrâ Gecesi ile ıtırlandığı, gözlerinin ise mâ-zag sürmesi ile sürmelendiği ifade edilir:

Ƙılduñ sevâd-ı zülfüñi İsrâ’yile ‘ıtır

Andañ ğazâl-i çeşmüñi *mâ-zâg* ile kehîl (Tcb.8/2/4)

min ‘alak : Alak suresinden (96/2) iktibas olan ifade *kan pıhtısı, aşılanmış yumurta* gibi anlamlarda tefsir edilmiştir.

Şair, ayetin anlamına uygun olarak, Allah’ın değersiz bir katreden en güzel surette insan yaratmasına telmihte bulunmuştur:

Şun‘uñ yiter ki Ƙatre-i mâh-ı mehîñüñi

İnsânı Ƙıldı ahsen-i şüretde *min ‘alak* (G.288/2)

¹⁵⁸ Tcb.6/5/1, G.10/5

¹⁵⁹ Mş.7/6, Mh.9/1, G.29/7, G.47/6, G.117/4, G.118/4, G.144/2, G.269/1, G.271/1, G.313/5, G.324/4, G.424/1, ÇG.464/4, ÇG.472/2, ÇG.487/3, ÇG.489/6, Mz.506/15

¹⁶⁰ Tcb.6/3/2, G.10/8, G.86/4, ÇG.482/4

men ‘aref: ¹⁶¹ “*Men arefe nefsehû fekad arefe Rabbehû*” olarak bilinen hadisten iktibas olarak anılmıştır. Hadis, “*Kendini bilen Rabbini bilir.*” anlamına gelir.¹⁶²

Şair, *men aref* olarak ifade ettiği kendini bilme sırrına vakıf olanın Allah’ı da bileceğini belirtir:

Hiżmet-i ‘irfān gerek kūy-ı ħarābāt içre kim

Nükte-i tevĥīdle keşf ola sırr-ı *men ‘aref* (N.159/2)

mine’z-zulumāti yüncüküm bi-dûni’ş-şemsi ve’ş-şârik : Bakara suresinden (2/257) lafız ve mana olarak iktibas edilen ifade “*ıŷık ve güneş olmaksızın sizi karanlıklardan kurtarıyor*” anlamındadır. Bakara suresindeki ilgili ayetin meali şöyledir: “*Allah, iman edenlerin dostudur. Onları karanlıklardan aydınlığa çıkarır. Kâfirlerin velileri ise tâğüttür. (O da) onları aydınlıktan karanlıklara (sürükleyip) çıkarır. Onlar cehennemliklerdir. Orada ebedî kalırlar.*”

Şair, sevgilinin yanağının ışığını güneşin ışığına benzeterek bu ışığın kendisini karanlıklardan aydınlığa çıkardığını ifade eder:

Olaldan ŷem‘-i ruĥsârı o māhūn mihr-veŷ bārik

Mine’z-zulumāti yüncüküm bi-dûni’ş-şemsi ve’ş-şârik (G.291/1)

min ke ‘si’l-kirâm : “*Cennette inananlara ikram edilen bir kadeh cennet içeceği*” anlamına gelen ifade İnsan suresinden (76.17) iktibastır. Ayetin meali şöyledir: “*Orada kendilerine, katkısı zencefil olan içeceklerle dolu bir kâseden içirilir.*”

Şair, sakiye seslenerek kendilerine iman içkisi olan bir kadeh cennet içeceğini içirmesinin vaktinin geldiğini söyler:

¹⁶¹ G.14/3, Tcb.21/4/5, N.160/2

¹⁶² Yılmaz, a.g.e, s.122.

Vaqtidür m̄`e`l-girevī ŧun bize
S̄ākiyā luṭf ile *min ke ḡi`l-kirām* (G.336/3)

min mesed: ¹⁶³ Tebbet suresinden iktibas edilen ayetin anlamı ŧöyledir: “*Boynunda bükülmüş hurma liflerinden bir ip olduğu hâlde...*”

ŧair bu ifadeyi Ebu Cehil ismiyle birlikte kullanarak onun Hz. Peygamber’in yoluna kurmuş olduğu tuzakların cehennemde boynunda *min mesed* olacağını ifade eder:

Yolına Bū Cehl-i a`dā ḡurduđı dām-ı ḡabl
Gerdenine ḡabl olur dūzaḡda ŧādık *min mesed* (G.104/5)

min semmi`l-hiyât : Araf suresinden (7/40) iktibas edilen ifade “*iğne deliğinden*” anlamına gelir. Allah cehennemdekilerin oradan hiçbir zaman çıkamayacağını buyurmasını konu alan ayetin meali ŧöyledir: “*Āyetlerimizi yalanlayanlar ve o āyetlere uymayı kibirlerine yediremeyenler var ya, onlara göklerin kapıları açılmaz. Onlar, deve iğne deliğinden geçinceye kadar cennete de giremezler! Biz suçluları işte böyle cezalandırırız.*”

ŧair, aşk ateşinde yanıp durduğunu ve o ateşten kurtulamayacağını ifade etmek amacıyla ayetten “*min semm`il-hiyât*” iktibasını kullanmaktadır.

ŧöyle inceldi tenüm fikr-i miyān-ı yār ile
Kim vülüc eylerdi ŧādık belki *min semm`il-hiyāt* (G.228/5)

min ŧerri mâ halak : Felak suresinden (113/1) iktibas olan ayet “*Yarattığı ŧeylerin ŧerrinden*” anlamına gelmektedir.

ŧair, karanlıkları açan insanların ve cinlerin Rabbi olan Allah’a yalvararak yarattıklarının ŧerrinden korumasını diler:

---

¹⁶³ G.104/5, G.451/4, N.34/2

Ey Rabbi cinn u nās u güşāyende-i felak
Hırz eyle cāna ismüñi *min şerri mā ḫalak* (G.288/1)

min tarfin hafıyyin :¹⁶⁴ “göz ucuyla, gizli gizli” anlamına gelen ifade Şuara suresi 45. Ayetten iktibastır. Ayet şöyledir: “*Ateşe sunulurken onların zilletten başlarını öne eğmiş, göz ucuyla gizli gizli baktıklarını görürsün. İnananlar da, ‘İşte asıl ziyana uğrayanlar, kıyamet günü kendilerini ve ailelerini ziyana sokanlardır’ diyecekler. İyi bilin ki zâlimler, sürekli bir azap içindedirler.*”

mübdelün minh:¹⁶⁵ Arapça gramer kurallarına göre bedelden (kendinden önceki isimi daha açık hale getiren isim) önce gelen isme *mübdelün minh* denir. Kelime anlamı “ondan bedel olarak” demektir.

Şair, bir tevhidinde Allah’ı överek O’nun varlığının başka bir şeye muhtaç veya dayanak olmadığını açıklamak için “mübdelün minh” tabirini kullanır.

Ol ki nāmın hırz-ı cān itmişdür edyān-ı milel
Mübdelün minh oldu ‘ālem yok vücūdından bedel (Tn.1/3)

müntehâ:¹⁶⁶ Necm suresinden iktibas olan (53/14) ifadenin anlamı “*en son*” demektir. Ayetin tamamı “*Sidretü’l-Müntehâ’nın yanında*” anlamına gelir.

Hız. Muhammed’in Miraç gecesinde Cebrail’le birlikte bir yere kadar süren yolculuğu ve Allah ile buluşmasına telmihle *kâbe kavseyn*, *Tûba*, *Sidre* gibi kavramlarla tenasüplü olarak kullanılır.

Şair, Cebrail’in dahi gelip durduğu nokta olan ve *sidretü’l müntehâ* olarak ayette ifade edilen nihai makamın yüceliğini övmek maksadıyla Hız. Peygamber’i hiçbir ağacın boyca ulaşamayacağı en yüksek ağaç olarak vasıflandırır.

¹⁶⁴ Tn.1/4

¹⁶⁵ Tn.1/3

¹⁶⁶ G.10/4, G.37/5, G.70/3, G.123/7, G.193/3, G.350/2

Şahñ-ı harîm-i sidrede ey naħl-i muntehā
Kaddūñ mişāli bitmedi bir serv-i ser-firāz (G.150/3)

naktebis min nūrikūm:¹⁶⁷ *Nurunuzdan iktibas edelim* anlamına gelen ayet Hadid suresi on üçüncü ayetten yapılan iktibastır. Bu sözü Kur'an'da cehennemlikler cennetliklere hitaben söylemişlerdir.

Hz. Muhammed'in göğe yükselip Allah ile buluştuğu gece olan İsra Gecesi'ni tasvir eden şair, hak din olarak gördüğü İslâm'ın nurunun her tarafa ulaştığını ifade etmek amacıyla Kur'an'da cehennemliklerin/kâfirlerin cennetliklere söylemiş olduğu sözü iktibas eder.

Şaldı envār-ı tecellî *naktebis min nūrikūm*
Toldı ervāh-ı melā'ik fevķ u taħt u piş ü pes (G.166/4)

nūn ve'l-kalem:¹⁶⁸ Nun veya Kalem suresi olarak adlandırılan sureden iktibas edilen ayet (68/1) "*Nūna ve kaleme*" demektir. Ayetin meali şöyledir: "*Nūn. (Ey Muhammed) Andolsun kaleme ve satır satır yazdıklarına ki, sen Rabbinin nimeti sayesinde, bir deli değilsin.*"

Rabbi heblî :¹⁶⁹ "*Allah'ım bana bağışla*" demek olan ifade, Saffat (37/100) suresinden iktibas edilmiştir. Ayetin tamamı şöyledir: "*Ey Rabbim! Bana salihlerden olacak bir çocuk bağışla.*"

seb'an mine'l-messânî:¹⁷⁰ Hicr suresinden (15/87) iktibasla "*tekrarlanan yedi veya ikişerden yedi*" anlamına gelmektedir. Ayetin tam meali şöyledir: "*Andolsun, biz sana tekrarlanan yedi âyeti ve büyük Kur'an'ı verdik.*"

Bu sözün alındığı ayetteki mesânî, mesnanın çoğulu olabildiği gibi senâdan da gelebilir. Mesnânın çokluğu ise ayet: "*Sana ikişerden yedi verdik.*" demektir. Bu yedi şeyin ne olduğu ihtilaflıdır. Hz. Muhammet'e Kur'an'dan ayrı olarak verilen yedi mucize

¹⁶⁷ Tn.1/1, G.166/4

¹⁶⁸ Tcb.8/3/3, G.338/2

¹⁶⁹ Mh.18/4

¹⁷⁰ Mş.7/5

olduğu da düşünülebilir. Fakat genel kabule göre bunlar, Fatiha'nın yedi ayetidir. Her namazda bir bütün olarak iki rekâtın ikisinde okunduğu için bu surenin ayetleri ikişerli yedi ayet vasfını almıştır.¹⁷¹

selûnâ:¹⁷² Hz. Ali'nin ilminin övüldüğü beyitlerde geçen ifade “*sorunuz*” anlamına gelir. Bu ifade Hz. Ali'nin soru sormak için gelen Yahudi din adamlarının bütün sorularına cevap vermesine telmih için kullanılmaktadır. Bu ifadeyle genellikle, âlimlerin övüldüğü ayet olan Fatır suresi 28. ayetinde geçen *innemâ* ifadesi birlikte kullanılmıştır. Söz konusu ayet şöyledir: “... *Allah'a karşı ancak; kulları içinden âlim olanlar derin saygı duyarlar. Şüphesiz Allah mutlak güç sahibidir, çok bağışlayandır.*”

Aşağıdaki beyitte Hz. Ali methedilerek onun açığa çıkan ilim incilerinin hazinedarı olduğu belirtilmektedir.

Hâzin-i dürr-i *selûnî* lev keşef

Naqd-i genc-i *innemâsın* yâ ‘Alî (G.14/2)

subhî izâ teneffes: Tekvir (81/18) suresinden iktibas olan ayet “*Andolsun, aydınlandığı zaman sabaha ki,*” anlamına gelmektedir.

Şair ayetlerin lafzî ve mana olarak anlamlarına uygun bir kullanımla sevgilinin yüzünü *ağardığı zaman sabah ve karardığında geceyle birlikte* ders gibi tekrar ettiğini, andığını anlatır.

Vaşf-ı ‘izâr u zülfüñ ider cân u dil sebak

Subhî izâ teneffesü leyleñ izâ ğasaq (G.289/1)

sübhâne’llezî esrâ :¹⁷³ İsrâ suresinden (17/1) iktibas edilen ayet “*Gece yolculuğu yaptıran Allah’ı tenzih ederim.*” anlamındadır. Hz. Muhammed’in İsrâ Gecesi’nde göğe yükselişini anlatır. Dîvân’da genellikle virt ve tespih ile tenasüplü olarak kullanılmıştır.

¹⁷¹ Yılmaz, a.g.e, s.139.

¹⁷² G.14/2, G.34/2, G.280/2

¹⁷³ Tcb.6/5/1, G.102/2, G.166/3

Ayetin tamamı şöyledir: “Kendisine âyetlerimizden bir kısmını gösterelim diye kulunu (Muhammed’i) bir gece Mescid-i Haram’dan çevresini bereketlendirdiğimiz Mescid-i Aksa’ya götüren Allah’ın şanı yücedir. Hiç şüphesiz O, hakkıyla işitendir, hakkıyla görendir.”

şems-i duhâ :¹⁷⁴ Kuşluk vaktinin güneşi anlamına gelen ifade Hz. Muhammed için kullanılmaktadır. Maddî ve manevî açıdan dünya halkını en iyi aydınlatan Hz. Muhammed olduğu için ona bu unvan verilmiştir.¹⁷⁵ Aynı zamanda bu ifade tevriyeli olarak Duha suresine de işaret etmektedir. Kur’an’ın 93. suresi olan Duha suresi, Hz. Peygamber’in Allah tarafından yalnız ve yardımsız bırakılmayacağını müjdeleyen bir suredir.

Şair, Hz. Peygamber’in güzelliğini karanlıkların bitip aydınlığın başladığı kuşluk vaktinin ışığı olarak görenlerin, onun yanağını her şeyi gösterdiğine inanılan İskender’in aynası olarak düşündüklerini belirtir.

Cemâlün eyleyenler pertev-i şems-i duhâ melhûz
‘İzârûñ eyledi âyine-i ‘âlem-nümâ melhûz (G.238/1)

ta ‘dflü’n-nehâr:¹⁷⁶ Arapça olan bu ibare, günlerin değişmesi veya peş peşe gelmesi anlamındadır ve gece ile gündüzün birbirini takip etmesini anlatır.

Tâ Hâ : ¹⁷⁷ Kur’an’ın 20. Suresidir. İsmi, surenin başındaki “tâ-hâ” harflerinden (huruf-u mukatta’a) almıştır. Bu sureye "el-Kelâm" suresi de denilir. Tâ Hâ suresi 135 ayettir.

Yasîn suresi ile birlikte (36. sure) kullanılarak Hz. Muhammet’in vasıfları övülür.

turfetü’l-‘ayn: Arapça olan ibare göz açıp kapama anı anlamına gelmektedir.

Şair, Hz. Muhammed’in miraç gecesinde göğe yükselip on sekiz bin alemi seyretmesini, Rabbiyle buluşmasını ve sonrasında döndüğünde yatağının hala sıcak kaldığına telmih olarak göz açıp kapama zamanı olan turfetü’l-ayn ifadesini kullanır:

¹⁷⁴ G.13/4, G.238/1

¹⁷⁵ Yılmaz, a.g.e, s.149.

¹⁷⁶ Tn.1/4

¹⁷⁷ Tcb.6/6/1, Mş.7/5, G.130/1

On sekiz bin ‘ālemi seyr eyleyüp eflākde
Turfetü’l-‘aynūñ içinde eyledi andan ‘urūc (G.78/4)

ve’l-duhā:¹⁷⁸ Duha suresinin (93/1) ilk ayeti olup “*Kuşluk vaktine andolsun...*” anlamına gelmektedir.

Şair, sevgilinin yüzünü sure adları ile tevriye yaparak güneşe ve kuşluk vaktine benzetmektedir:

Ey vaşf-ı hüsn-i ‘ārızı ve ‘ş-şemsi ve ‘d-đuhā
Şerh-i kemend-i kāküli ve ‘l-leyli izā secā (G.43/1)

ve’l-‘ādiyât: Adiyât suresinden (100/1) iktibas edilen ayetin tamamı şöyledir: “*Nefes nefese koşanlara andolsun.*”

Şair bu ifadeyi, hem İslâm dini için dört bir tarafa yayılan sahabeyi hem de Hz. Peygamber’in miraca yükselmesini çağrıştıracak şekilde kullanmaktadır:

Bād-veş çok yeldiler meydān-ı rezm içre velī
İrmedi gerd-i semend-i ‘azmüñe *Ve’l-‘ādiyāt* (G.53/2)

ve’l-leyl: “*Ve geceye*” anlamına gelen ayet, Leyl suresinden (92/1) iktibastır. Ayetin tam meali şöyledir: “*(Ortalığı) bürüdüğü zaman geceye andolsun.*”

Şair, bu iktibası Hz. Muhammet’in saçını için¹⁷⁹ ve Leyla ile tenasüp oluşturarak Leyla ile Mecnun hikâyesine telmih oluşturmak için kullanmıştır:

Behāneyle añılur nām-ı Leylī diyü mektebde
Dem-ā-dem sūre-i *Ve’l-leyl* okurdı tıfl iken Mecnūn (Kt.216/2)

¹⁷⁸ G.39/3, G.43/1, G.438/2

¹⁷⁹ Tcb.6/6/2, G.130/1

Ayrıca ayetin tam şekli olan *ve'l-leyli izâ yağşâ* bir yerde kullanılmıştır.¹⁸⁰

ve'l-leyli izâ secâ :¹⁸¹ Duha suresinden (93/2) iktibas olan ayetin anlamı şöyledir:
“Karanlığı çöktüğü vakit geceye andolsun ki,”

ve'l-leyli izâ yağşâ : Leyl suresinin ilk ayetinden iktibas olup anlamı şöyledir:
“(Ortalığı) bürüdüğü zaman geceye andolsun,”

Şair kendisinin *Ve'd-dduhâ* suresini yedi defa okurken Mecnun'un daha devamı olan ayeti, yani *ve'l-leyli izâ yağşâ* ayetini söyleyemediğini ifade eder. Şair tezattan yararlanarak günün ağarmasına doğru zamanı ifade eden kuşluk vakti ile gecenin karanlığına doğru olan vakti birlikte kullanır.

İter kiyn *ve'd-duhâ*nı vech-i seb' ile kırâ'at min

Tige ilmesti Mecnûn belki *ve'l-leyli izâ yağşâ* (G.438/2)

ve'l-mürselât:¹⁸² Gönderilenler anlamına gelen ifade Murselat suresinden (77/1) iktibas edilmiştir. Ayetin tamamı şöyledir: “*Art arda (marufla, irfanla) gönderilenlere andolsun.*”

Şair Dîvân'da bu ifadeyi Hz. Peygamber'in hattı için kullanmak suretiyle tevriye yaparak Kur'an'ı kastetmiştir.

Ey yüzüñ nev-rûz u 'îd u saçlarıñ Kıadr u Berât

Muşhaf-ı hüsnünde hatıñ süre-i *Ve'l-mürselât* (G.53/1)

---

¹⁸⁰ G.438/2

¹⁸¹ G.43/1

¹⁸² G.53/1

ve'n-şakka'l-kamer:¹⁸³ Kamer suresinden iktibas edilen ayet (54/1) “Ay yarıldı.” demektir. Ayetin tam meali şöyledir: “Kıyamet yaklaştı ve ay yarıldı.”

ve't-tîn:¹⁸⁴ Tîn suresinin¹⁸⁵ ilk ayeti olan “Tîn'e ve Zeytûn'a andolsun.” ayetinden iktibas edilmiş bir ifadedir. Tin kelimesi incir veya bir dağ ismi anlamına gelmektedir.

Surede dört şeye yemin edilmektedir. “Tin”e, “Zeytun”a, “Tûr-ı Sînîn”e ve “Beledü'l-emîn”e. Tûr-ı Sînîn Hz. Musa'nın Allah ile konuştuğu dağın adıdır. Beledü'l-emîn Mekke şehridir. Tîn incir, zeytûn ise zeytindir. Fakat anlam ilişkisi bakımından diğerlerine pek uymayan bu kelimeleri coğrafî bölgeler olarak yorumlayanlar olmuştur. Nitekim Cüneyd-i Bağdâdî Tîn'in İlyâ mescidi “Zeytûn”un da Beytü'l-Mukaddes olduğunu söylemiştir. Fahri Râzî ise bunların Arz-ı Mukaddes'te Tûr-ı Sînâ ve Tûr-ı Zeydâ denen iki dağ olduğunu söylemiştir.¹⁸⁶

yâ gıyâse'l-müstegâsîn neccinâ mimmâ nehâf:¹⁸⁷ Arapça bir dua olan ibarenin anlamı şöyledir: “Ey bereketi bol olan Rabbim bizi korktuklarımızdan koru.”

Şair, tevhit türündeki şiirlerde Allah'a yalvarma ve O'na sığınma amacıyla bu ifadeyi kullanmıştır.

Geldi biñ havfıyla Şâdık kapuña yüz sürmege

Yâ gıyâse'l-müstegâsîn neccinâ mimmâ nehâf (G.278/5)

Yâ Sîn:¹⁸⁸ Kur'an'ın 36. suresinin ilk ayeti ve aynı zamanda surenin adıdır. Kur'an'da yine ismini sure başındaki huruf-ı mukatta'a harflerinden alan *Tâ Hâ* suresiyle birlikte Hz. Peygamber'in miracı için zikredilmektedir. Yâ Sîn ve Tâ Hâ sureleri arşın en yükseğine çıkmaya birer kement olarak vâsfedilir.

¹⁸³ Tcb.6/3/1

¹⁸⁴ G.121/4

¹⁸⁵ G.95/1

¹⁸⁶ Yılmaz, a.g.e, s.176.

¹⁸⁷ Mh.4/1-2-3-4-5, G.278/5, ÇG.474/1

¹⁸⁸ G.29/6, G.30/4, G.32/3, G.37/4, G.47/5

‘Arş-ı berîne çıkmâğa ol mâh-ı şeb-revüñ

Oldı kemend-i kâküli *Yâsîm ü Tâ vü Hâ* (G.37/4)

yez-kürünallâhe:¹⁸⁹ Hadid suresinden(57/14) iktibas edilen ayetin tam meali şöyledir: “Onlar ayaktayken, otururken ve yanları üzerine yatarken Allah’ı anarlar. Göklerin ve yerin yaratılışı üzerinde düşünürler. ‘Rabbimiz! Bunu boş yere yaratmadın, seni eksikliklerden uzak tutarız. Bizi ateş azabından koru’ derler.”

yuhyi’l-‘ızâm: Yasin suresindeki (36/78) ayetten iktibas olan ifade *kemikleri diriltme* anlamına gelir. Ayetin tam anlamı şöyledir: “Bir de kendi yaratılışını unutarak bize bir örnek getirdi. Dedi ki: ‘Çürümüşlerken kemikleri kim diriltecek?’”

Şair, Hz. İsa’nın mezardaki kemikleri yeniden hayata döndüren nefesine telmihte bulunarak bizim de Hz. İsa gibi sözlerimiz adeta ölmüş halde bulunanları diriltemezdi demektedir. Diriltmeye vesile olarak da “*Rûh-ı kudsîler*”in kendilerine sırdaş olmasını gösteriyor. Aslında şair öncelikle Hz. Muhammed’i sonrasında Kur’an’ı ve Muhammed ümmetini dile getiriyor.

Nuḫkımız *yuhyi’l-‘ızâm* olmazdı mânend-i Mesîḥ

Rûḥ-ı ḫudsîler demâdem olmasa hem-râzımız (G.162/8)

2.1.6. Peygamberler

Klâsik Türk edebiyatının en önemli kaynağı şüphesiz İslâm dinidir. Dinle ilgili olarak Kur’an-ı Kerim başta olmak üzere tefsir, hadis, akait, fıkıh, kelam, siyer, tasavvuf gibi bilim dalları klâsik edebiyatımıza kaynaklık etmiştir. Telmih ve teşbihlerle şiiirlerde konu edilen peygamber kıssalarının başlıca kaynağı Kur’an olmasına rağmen bu kıssalara zaman zaman rivayetlerin ve İsrâiliyattan bilgilerin karıştığı da görülmektedir.

Sâdık Dîvânı’nda, Hz. Âdem, Hz. İbrahim, Hz. Süleyman, Hz. Yakub, Hz. Yusuf, Hz.İsa, Hz. Davut, Hz. Yunus, Hz. Musa, Hz. Muhammed gibi peygamberlerin adları

---

¹⁸⁹ G.54/3

zikredilir. Aslında zikredilen peygamberlerin hemen hepsi Hz. Muhammed övgüsüne vesile olarak değerlendirilebilir.

2.1.6.1. Hz. Âdem

Kur'an-ı Kerîm'de "Âdem" kelimesi yirmi beş yerde geçmektedir.¹⁹⁰ Dîvân'da Hz. Âdem, Hz. Muhammed'i övmek amacıyla konu edilmiştir. İlk insan olan Hz. Âdem daha dünyaya gelmeden önce Hz. Muhammed'in makamının yüce olduğu belirtilir.¹⁹¹ Şair, Hz. Âdem'in cennetten çıkarılmasına sebep olarak gösterilen yasak meyveyi (buğday) sevgilinin (Hz. Muhammet) beni olarak teşbih ederek, aslında Hz. Âdem'in bu bene vurgunluğu sebebiyle dünyaya düştüğünü ifade eder.¹⁹² Şair bir beyitte ise Hz. İbrahim kıssasına telmihte bulunarak Hz. Âdem'i anmaktadır.¹⁹³

Şair, ilk insanlar olan Hz. Âdem ile Havva'nın var olma gerekçesinin aslında insanların en seçkini olan Hz. Muhammed vesilesi ile olduğunu ifade eder:

Vücūdın Aḥmed-i Muḥtâr'ıñ itdũñ
Vücūd-ı Âdem ü Ḥavvâ'ya bā' is̄ (G.64/4)

Bir başka beyitte ise buğdaya benzer sevgilinin beninin Hz. Âdem'i cennetten yeryüzüne çıkararak dane olduğu söylenir:

Senũñ ol dāne-i ḥālũñ ümĩdi oldı ey ḥũrĩ
Cināndan Ḥazret-i Âdem zemĩne çıķmaġa bā' is̄ (Kt.14/1)

¹⁹⁰ Bakara: 31, 33, 34, 35, 37; Âli İmrân: 33; Mâide: 27; A'râf: 11, 19, 26, 27, 31, 35, 172; İsrâ: 61, 70; Kehf: 50; 19 Meryem: 57; Tâhâ: 115, 116, 117, 120, 121; Yâsîn: 60.

¹⁹¹ Tcb.6/5/1, Mş.7/2, G.40/2,

¹⁹² G.2/8, G.65/1, G.134/4, G.417/4, G513/1, Th.523/4, Th.525/7, Kt.15/1

¹⁹³ Kt.70/2

2.1.6.2. Hz. Davut

Hz. Davut, demiri eritmesiyle bilinen peygamberdir. Aynı zamanda sesinin güzelliği okuduğu Zebur'un tüm yaratıklara teshir etmesi gibi hususiyetler divan şiirinde konu edilmiştir.

Sâdık Dîvân'ında, Hz. Davut'la ilgili olarak iki yerde bahsedilir.¹⁹⁴ Bu beyitlerde Hz. Davut'a indirilmiş olan Zebur da zikredilmiştir.

Şair, Hz. Davut'un etkileyici sesi ile Zebur'u okuması ve bu okuyuşa/zikre dağların, taşların ve canlıların iştirak etmesine telmihte bulunarak işret bezminin gazelhanına ikinci Davut benzetmesi yapar.

Bir ayağı üzre kitâb-ı Zebûr
Olup bezme Dâvûd-ı şânî okur (Tb.505/50/1)

2.1.6.3. Hz. Eyüp

Başta gelen musibetlere tahammülü “darbimesel” olan Hz. Eyüp'ün adı Kur'an-ı Kerim'de dört yerde geçmesine rağmen hakkında oldukça fazla rivayetlerde bulunulmuş ve başta Kitab-ı Mukaddes olmak üzere İslâm dışı kaynaklardan birçok iktibas yapılmıştır.¹⁹⁵

Dîvân'da Hz. Eyüp, genellikle sabrı bağlamında konu edilmiştir. Gamla Hz. Eyüp gibi vücudunu feda etmeyen kavuşma merhemine layık olamayacaktır.¹⁹⁶ Sevgilinin derdine Hz. Eyüp gibi alışmak adeta mihnet döşeğinde yatmak gibidir.¹⁹⁷

Sâdık, Çağatayca beytinde sevgiliden gelen her belayı kabul eden aşığın Hz. Eyüp gibi bela esiri olduğunu ifade ederek, aslında âşıkların bezm-i elestten itibaren aşk belasına düştüğünü, fakat Hz. Eyüp gibi hallerine şükrettiklerini anlatmak ister:

Her belâyığa belî déb ' aşık
Buldı Eyyüb-veş esîr-i belâ (ÇG.491/2)

¹⁹⁴ G.2/12, Tb.505/50/1

¹⁹⁵ Karagöz vd., a.g.e., s.97.

¹⁹⁶ G.85/3

¹⁹⁷ G.242/3

Hz. Eyüp ile ilgili diğer beyitlerde de bela ve sabır ön planda tutulmuştur.¹⁹⁸

2.1.6.4. Hz. İbrahim (İbrâhîm-i Âzer, Halîl, Halîlullah)

İslâmî eserlerde mühim bir yer tutan Hz. İbrahim, Kur'an-ı Kerim'de adı ile anılan İbrahim suresi haricinde altmış sekiz yerde geçmektedir. Hz. Peygamber'in hadislerinde Hz. İbrahim'den ve onun sünnetlerinden detaylarıyla bahsedilir. Neticede Hz. İbrahim'in ismi etrafında ciltler dolusu bilgiyi ihtiva eden pek çok rivayetler varsa da bunların bazıları İslâmî olmaktan uzaktır.¹⁹⁹

“Hz. İbrahim Türk edebiyatında, Nemrûd'un zulmü dolayısıyla mağarada büyüülüşü, aklıyla Allâh'ı buluşu, Kâbe'deki putları kırması, Nemrûd tarafından ateşe atılışı ve ateşin ona gülistan haline getirilişi, cömertliği ve sofrasının bereketi, oğlu Hz. İsmâîl'i kurban etmeye niyetlenmesi, onunla birlikte Kâbe'yi onarması, kıtlık esnasında kum dolu çuvalların buğday veya un oluşu mucizesi gibi çeşitli hususlara telmih ve teşbihlerle geçer.”²⁰⁰

Dîvân'da Hz. İbrahim ile ilgili olarak ades (mercimek) birçok beyitte zikredilmiştir.²⁰¹ Söz konusu bazı beyitlerde ise hân (sofra) ve hûn (kan) kelimeleri geçmektedir. Beyitler, sofraya bağlamında düşünüldüğünde bütün ruhlar güzellik sofrasına üşüşen sinekler olarak tasvir edilmiştir. Kan bağlamıyla düşünüldüğünde ise ervah, kana üşüşen sinekler olarak tasvir edilir. Bunları kovalayan ise Cebrail'dir. Bazen de sevgilinin beni mercimeğe teşbih edilir.

‘Ades hâlûñ nemek la‘ lûñ hâttuñ hûn-ı Halîl oldı

Megesrânı ser-i zülfüñle anuñ Cebre’îl oldı (G.406/1)

¹⁹⁸ G.221/4, G.385/3, G.491/1, Kt.126/1

¹⁹⁹ Abdullah Aydemir, **İslâmî Kaynaklara Göre Peygamberler**, 7.b., TDV Yayınları 90, Kaynak Eserler Serisi:6, Ankara, 2012, s.57.

²⁰⁰ Semra Tunç, “Divan Şiirinde Hz. İbrâhîm ve Ades (Mercimek) Kıssasına Dâir”, **Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi** 17, 123-131, 2005, s.127
<http://www.turkiyat.selcuk.edu.tr/pdfdergi/s17/tunc.pdf> (11.03.2014)

²⁰¹ G.165/1, G.167/1, G.171/2, G.243/5, G.315/2, G.406/1, N.75/1

Hız. İbrahim ve mercimek ilişkisi konusunda Semra Tunç, “*Divan Şiirinde Hz. İbrâhîm ve Ades (Mercimek) Kıssasına Dâir*” adlı makalesinde birçok araştırmadan sonra bu ilişkiyi gösteren kıssayı sadece 1414 yılında telif edilmiş olan *Halil-nâme*’de bulunduğunu ifade eder. Kıssa şöyledir:

“Hz. İbrâhîm, ailesi ve inananlarla birlikte Filistin’e göç eder. Bir süre orada kalmaları için Cebrail vasıtasıyla Allâh’tan emir gelir. Fakat bir zaman sonra bölgede kuraklık ve kıtlık baş gösterir. Cıvarda Hz. İbrâhîm’i seven zengin bir dostu vardır. Zahire almak için ona gider. Ancak onda da yoktur. Dostu, bulursa satın alması için ona altın verir. Fakat satın alacak bile yoktur. Bunun üzerine İbrâhîm(as) boş dönmek için çuvallara kum doldurtur, evlerine dönerler. Çok üzgün bir şekilde oturmakta olan Hz. İbrâhîm(as)e karısı Sara gelir. Dostunun dünyada hiç görülmedik buğday ve mercimek verdiğini söyler. Hz. İbrâhîm çok şaşırır, çuvallara bakar ve çuvallardaki kumun Allâh’ın lutfuyla buğday ve mercimek olduğunu görerek Allâh’a şükürler eder.. Bu buğday ve mercimeği halkı arasında paylaşırıp bir kısmını tohumluk ayırır, tohum isteyeneye verir, İlâhî lutfıyla bu tohumlardan bereket hiç eksik olmaz. Bu buğdaya sultânî buğday, mercimeğe Halîlî mercimek denir. Dünyada ekilip biçilen buğday ve mercimek de bu tohumdandır.”²⁰²

Şair, hem Hz. Âdem’e hem de Hz. İbrahim’in kıssasına telmihte bulunarak mercimek ve sevgilinin beni arasında ilişki kurmaktadır.

Dâne-i gendüm kadar gelmez Hâlîl’ün ‘aynine

Hâl-i rüyûşuz tölarsa hırmen-i ‘âlem ‘ades (G.166/2)

Şair, bir başka beyitte ise gerçekten muhteşem tenasüplerle Hz. İbrahim’in ateşe atılması mazmununu oluşturur. Sevgilinin (Hz. Muhammed) yüzündeki ben, güzellik harmanındaki bir mercimek gibidir. Hz. İbrahim sevgilinin bu güzelliğinin hasretiyle canını ateşlere salmıştır:

---

²⁰² Tunç, a.g.m., s.125.

Bir ‘adesdür hâl-i rûyuñ hürmen-i hüsnuñde kim
Hasretinden cânını otlara yakmışdur Hâlîl (G.311/2)

Hiz. İbrahim’in putları bir baltayla kırıp dökmesine telmihte bulunan şair, “deyr-i alem” dediği dünyada birçok putun sevgilinin gelişyle birlikte kırıldığını ifade eder.

Dest-i qahrıyla şapıldı bütleri düşmenlerüñ
Gözlerine deyr-i ‘âlemde Hâlîl-i Âzer’üz (G.156/2)

Ayrıca Hiz. İbrahim’in çamurdan bir kuş yapıp uçurması,²⁰³ ateşe tahammül etmesi,²⁰⁴ bir koçun evladı yerine gökden indirilmesi,²⁰⁵ gibi kendisiyle ilgili kıssalara telmih oluşturacak beyitler de bulunmaktadır.

2.1.6.5. Hiz. İsa

Kur’an’a göre Hiz. İsa Meryem’in oğludur. Bakire olan Meryem’den Allah’ın yaratıcı kudretinin bir nişanesi olarak doğmuştur; Allah’tan bir “kelime”dir veya “Allah’ın kelimesi”dir ki Allah onu Meryem’e ilka etmiş ve ona “ol” (kün) demiş o da olmuştur. (Nisa, 4/171). Hiz. İsa’nın babasız dünyaya gelişini yadırgayanlara Kur’an, Hiz. Âdem’i örnek göstermektedir.²⁰⁶

Dîvân’da Hiz. İsa ile ilgili geçen telmihler genellikle Hiz. Muhammed’in övgüsü dolayısıyla olur. Hiz. Muhammed ile hiçbir peygamber eşit değildir. Nasıl ki Hiz. Muhammed’in İsra’da göğe yükselirken biniti olan Burak’la Hiz. İsa’nın merkebi bir görülmezse, Hiz. Muhammed ile diğer peygamberler de bir makamda görülemez.²⁰⁷

Şair, Hiz. Muhammed’i kastederek, senin sevgi tekkende Hiz. İsa kalender bir rint olalı, Pervin yıldızının salkımı onun için kâfi derecede azık olmuştur, demektedir. Aynı zamanda Hiz. İsa’nın göğe yükselip orada bulunmasına da telmih yapılmıştır.

---

²⁰³ G.319/4

²⁰⁴ G.423/5

²⁰⁵ Tb.5/10/6

²⁰⁶ Aydemir, a.g.e., s.235

²⁰⁷ Tcb.8/4/1

‘İsî olalı tekye-i mihrûñ kalendarı

Oldı felekde hūşe-i Pervîn aña kefâf (Tb.5/6/7)

Şair, Hz. Muhammed’i övmek maksadıyla onun inciler saçan ağzını, cana can katan dudağını Hz. İsa teşbihi ile örneklendirir. Hz. İsa, Hz. Muhammed’in dudağındaki mucizeyi görseydi hayretinden aciz kalırdı diyen şair, zaten Hz. İsa’nın ölülerini diriltme mucizesinin de Hz. Peygamber hürmetine sahip olduğunu ifade eder.²⁰⁸

Hz. İsa’nın ölülerini diriltme mucizesine telmihte bulunularak, eğer Hz. İsa Hz. Muhammed’in devrinde gelip, ölü kalplerini dirildiğini görseydi bu konuda meşhur olamazdı, denilmektedir:

O deñlü iştiħâr itmesti ħâşıl ‘ilm-i ihyâda

Lebing devride gelmiş bolsa irdi ‘İsî-i Meryem (ÇG.485/2)

Ayrıca Hz. İsa’nın meskenin gökte olması,²⁰⁹ onun kimseye muhtaç olmadan yaşaması²¹⁰ ile ilgili telmihlerde bulunan beyitlere de yer verilmiştir.

2.1.6.6. Hz. Musa

Hz. Musa, ülü’l-azm olarak bilinen beş büyük peygamberden biridir. Dîvân’da, Tûr-ı Sinâ’da Hz. Musa’nın bir ateş parçası görmesi ve ondan bir parça alabilmek için ona doğru gitmesi,²¹¹ Tûr-ı Sinâ’da iken elini koynuna sokması ve çıkardığında elinin parlak bir nur haline gelmesi (yed-i beyza),²¹² Hızır ile olan yolculuğu,²¹³ asasının yılanı dönüşmesi,²¹⁴ çobanlık yapması²¹⁵ ile ilgili olarak telmihler yapılmıştır.

²⁰⁸ G.84/2, G.171/4, G.231/1, G.286/6, G.2922/6, G.370/2, ÇG.449/1, K.516/5, Kt.69/2

²⁰⁹ G.59/3

²¹⁰ G.82/7, G.121/1, Mz.506/6-11

²¹¹ 119/3

²¹² G.230/3, Kt.118/1

²¹³ G.24/4, G.196/2

²¹⁴ G.130/3

²¹⁵ G.3/10, G.49/5, G.62/3, G.407/3

Hz. Musa, Allah kendisine hitap edip konuştuğu için *Kelîm* sıfatıyla anılır. Şair, Hz. Musa'nın elindeki asayı kastederek onu şeriatın çobanı olarak nitelendirir. Aynı zamanda elindeki asa ile aşk mürşidinin bir dervişıdır:

Rā'î-i şer' uñ olduğıçün Mūsî ü Kelîm
Viridi eline mürşid-i 'ışkuñ anuñ 'aşā (G.2/11)

Şair, Hz. Muhammed'i övmek amacıyla diğer peygamberlerin belirgin vasıflarını zikrederek Hz. Peygamber'in onlardan daha üstün olduğunu belirtmek ister. Hz. Muhammed güzellik ülkesinin sultanı olan Yusuf peygamberden daha güzel ve fasihlik ülkesinin sultanı olan Hz. Musa'dan daha fasih konuşandır. Aslında Hz. Musa'nın peltek konuştuğu ve bunun için kardeşi Harun'un kendisine yardımcı kılındığı Kur'an'da belirtilmektedir.²¹⁶ Şair kişilerden ziyade dönemin anlayış ve itibarlık göstergelerini yansıtmak istemektedir:

Ey cemālũñ Yūsuf-ı Mısr-ı melāhatden melîh
Nuḡ-ı pākî Mūsî-i milk-i feşāhatden faşîh (G.86/1)

Hz. Musa'nın çobanlığını yaptığı ve kendisi de peygamber olan Hz. Şuayb Dîvân'da iki yerde Hz. Musa'yı ifade etmek amacıyla (çûbân-ı Şu'ayb) zikredilmiştir.²¹⁷

2.1.6.7. Hz. Nuh

Divan şiirinde, Nuh peygamber²¹⁸ uzun ömür, gemi ve tufan kelimeleriyle tenasüplü olarak anılır. İnsanlık yeryüzünde Hz. Âdem'den sonra Hz. Nuh ve oğullarından türemiştir, bu yüzden Hz. Nuh, ikinci Âdem olarak nitelendirilir.

²¹⁶ Bk.Taha: 29-32, Kasas: 34

²¹⁷ G.49/5, G.509/5

²¹⁸ Tb.51/3, G.84/3, G.87/2

Çağatayca bir şiirinde şair, Hz. Muhammed'in insanlığı içinde bulunduğu çukurdan kurtaran müjdecî bir hilal, Nuh'un gemisi şeklinde aşk kadehi olarak vasıflandırıyor. Aynı zamanda hilal, bayramı müjdelemesi ve karanlıkları aydınlatması yönüyle de değerlendirilmektedir:

Bahr-i gâmdın kōnglūmi kırtargalı mellāh-ı dehr
Kıldı ey sākī hilālī sāğar bigi fülk-i Nūh (G.449/2)

2.1.6.8.Hz. Süleyman

Hz. Süleyman, İsrail oğullarına gönderilen peygamberlerden biri olup Hz. Davut'un oğludur. Saltanatının uzun ve kudretli olması, kuşdilini bilmesi, insanlar, cinler ve hayvanlar ve rüzgâra hükmetmesiyle bilinir.

Kur'an-ı Kerim'de Hz. Davut ölünce ona halef olarak Hz. Süleyman'ın seçildiği ve kendisine kuşdilinin öğretildiği²¹⁹, rüzgârın, cinlerin ve yapı ustası şeytanların onun emrine verildiği,²²⁰ Saba melikesi Belkıs'ı kendi dinine davet ettiği ve onunla mektuplaştığı,²²¹ öldüğünün bir ağaç kurdu tarafından anlaşıldığı²²² vb. yönlerle zikredilmektedir.

Hz. Süleyman'ın karınca ile konuşması olayına telmih yapan şair karıncanın acizliği ile Hz. Süleyman'ın muhteşem saltanatı arasında karşılaştırma yaparak aciz olan karıncanın bir gün üstün olabileceğini, kendine güvenmemek gerektiğini öğütler.²²³

Şair, kelimelerin anlam ve çağrışım dünyasından yararlanarak kendi nefesine şöyle sesleniyor: “Yeryüzüne hâkim olan Süleyman peygamber gibi saltanat sürsen de en sonunda ecel seni bulacak ve toprağa atılan dane gibi seni toprağa iletecek.”

Dāne-veş ilter zemīne ‘ākıbet mūr-ı ecel

Vuḥş u ṭayra sen gerek kendüñ Süleymān [oldı tut] (G.59/4)

²¹⁹ Neml suresi:16

²²⁰ Enbiya suresi:81, Sebe:12, Sad: 36-37

²²¹ Neml suresi:20-44

²²² Sebe suresi:14

²²³ G.2/13, Ms.23/5, G.59/4, G.60/1, G.165/2, G.405/3, G.419/1, ÇG.485/6, Tb.505/21/2

Hz. Süleyman'ın hükmetme gücünün yüzüğünde yazılı olan "ism-i âzam" sayesinde olduğu inancı birçok beyitte işlenen bir konu olmuştur.²²⁴ Başka bir beyitte ise bir cinin Hz. Süleyman'ın yüzüğünü elde ederek onun yerine geçmesine telmih yapılmıştır.²²⁵

Şair, Hz. Süleyman'ın yüzüğünü tevriye yaparak cömertliği ile meşhur Hâtem-i Tay için kullanıp zamanın Süleyman'ı olmak istersen aşk kadehini Cem gibi elinde tutmalısın demektedir:

Sâkiyâ destüñde tut cām-ı meyi Hâtem gibi
Ger Süleymân-ı zamân olmağ dilersen Cem gibi (G.120/1)

2.1.6.9. Hz. Şuayb

Hz. Şuayb, Hz. Musa dolayısıyla Dîvân'da iki yerde zikredilir. Bilindiği gibi Hz. Musa, Hz. Şuayb'in sürüsüne çobanlık yapmış ve onun kızlarından biriyle evlenmiştir.

Şair, Hz. Şuaya'in koyunlarına çobanlık yapan Hz. Musa'yı anarak kendi kendine seslenir ve Musa gibi Şuayb'in çobanı olsaydın, koyun gibi olan bu canı gamlardan kurtarırdın, der. Aslında Hz. Musa'nın haksızlık karşısında susmayışı, yiğit bir peygamber oluşuna da telmih yapılmıştır:

Zîb-i gamdan kösfend-i cānı eylerdüñ ħalāş
Şādıkā Mūsî-veş olsañ rā'î-i deşt-i Şu' ayb (G.49/5)

2.1.6.10. Hz. Yakup

Klâsik şiirimizde daha çok oğlu Hz. Yusuf dolayısıyla anılan Hz. Yakup, İshak Peygamber'in oğudur. Dört yerde geçen Hz. Yakup "Yâkûb-ı giryân" olarak vasıflandırılır.

Oğlu Yusuf peygamberden ayrılığı ve ağlamaktan kör olması cihetiyle telmihlere konu edilir.²²⁶

²²⁴ G.15/3, G.160/6, G.163/7, G.354/2, G.365/4, G.417/1

²²⁵ Kt.95/1

²²⁶ G.141/2, G.153/3, G.315/4, N.126/1

Hz. Yusuf için ağlamaktan gözleri kör olan Hz. Yakup'un durumuna telmihte bulunan şair, nergislerin gözlerinin de Yusuf çehreli güllerin hasretinden hastalandığını belirtir:

Yūsuf-ı gül hasretinden giryeden nergislerüñ

Dīde-i gam dīdesi Ya' kûb-veş oldı ' alīl

2.1.6.11. Hz. Yusuf

Hz. Yakub'un oğlu olan Hz. Yusuf, babasının kendisine olan sevgisi sebebiyle kardeşlerinin kıskançlığını celbetmiş ve onların elinde işkenceler çektikten sonra küçük yaşlarda köle diye satılmış, ömrünün mühim bir kısmını ana ve babasından ayrı olarak Mısır ülkesinde kah saraylarda kah zindanlarda geçirmiştir.²²⁷

Dîvân'da kendisine oldukça fazla yer verilen Hz. Yusuf diğer peygamberlerde olduğu gibi son peygamber Hz. Muhammed'i övmek amacıyla zikredilmiştir. Hz. Yusuf'un paha biçilmez güzelliği, kendisini satın alan ve Züleyha'nın kocası olarak rivayet edilen Aziz ile birlikte anılarak Aziz ve Mısır kelimeleri ile tevriye yapılır.²²⁸

Hz. Yusuf'un, kardeşleri tarafından atıldığı kuyudan kervancılar tarafından çıkarılıp köle olarak satılması ve sonrasında Mısır'a sultan olmasına bazı beyitlerde telmih yapılmaktadır.²²⁹ Aşağıdaki beyitte, Ali İmran suresi 103. ayetten kısmî iktibas ile "sağlam bir ip" ifadesi kullanılarak Hz. Yusuf'un kuyudan kurtulması gibi gam kuyusundan kurtulmanın vücut ülkesine sultan olacağı belirtilir:

Maḥpes-i gamdan çıkan ḥabl'ul-met̄n-i şabr ile

Hük̄m ider Mısr-ı vüçüda Yūsuf-ı Ken'ân olup

²²⁷ Aydemir, a.g.e., s.75

²²⁸ G.2/9, Tb.5/5/7, Tcb.21/5/4, G.44/1, G.84/6, G.86/1, G.91/1-5, G.92/3, G.121/3, G.123/2, G.131/3-5, G.135/13-15, G.156/4, G.266/1, G.283/2, G.315/5, G.337/1, G.395/4, G.449/5, G.512/2, Th.526/4, Kt.31/1, Kt.46/2, Kt.93/1, Kt.214/1, N.221/1, Kt.227/2, Kt.232/2

²²⁹ G.30/3, G.130/5, G.208/2, G.244/1, G.367/4, G.415/2, G.416/3, G.422/4, ÇG.459/1, ÇG.488/6, ÇG.497/5, G.536/2, G.537/4, Kt.93/2, Kt.216/2, Kt.293/1, N.224/2,

Bir başka beyitte ise Hz. Yusuf'un Mısır ülkesinde vezir olmasından sonra yiyecek almak için huzura gelen kardeşlerinden Bünyamin'i bir hile ile alıkoymasına telmih yapılmıştır. “Kesr-i mizan” ifadesi devletin aldığı bir vergi çeşidini ifade etmektedir:

Behāda kesr-i mīzān idicek Mısr-ı melāhatde
Kalur üstinde naqd-i hüsn-i Yūsuf dan bezer bākī (G.429/6)

Şair, Hz. Yusuf'a seslenerek, eğer Hz. Muhammed'in güzelliğini görmüş olsaydın esas güzelliği ve pahayı o zaman anlardın, demektedir:

Göreydüñ bārī ey Yūsuf bilürdüñ sen de miqdāruñ
Cihānı yalñuz bulduñ n'ola germ olsa bāzāruñ (Kt.190/1)

Hz. Yusuf'un gömleğinin Züleyha tarafından arkadan yırtılması olayına telmihte bulunan şair, bazı beyitlerde gül, gömlek ve saba/nesim ile tenasüp oluşturur.²³⁰

Kur'an-ı Kerim'in on ikinci suresi Yusuf ismi ile adlandırılmıştır. Allah Hz. Yusuf'a ait olan bu sureyi “ahsenü'l-kasas” şeklinde vasıflandırmıştır.²³¹ Divanda Yusuf suresi ve ahsenü'l-kasas ifadesi ile tansüplü olarak geçen beyitler de kullanılmıştır.²³²

2.1.6.12. Hz. Muhammed

Hz. Peygamber'le ilgili çeşitli bilgiler, Türklerin Müslüman olmasından itibaren ortaya koydukları edebiyat eserlerinde büyük bir zenginlikle yer almıştır. Bunda Kur'an'ın, hadislerin ve peygamber kıssalarının başından beri Türk edebiyatının muhtevasını belirleyen kaynakları arasında bulunmasının yanında Türklerin Müslümanlığı samimiyetle benimsemelerinin de payı vardır. Ayrıca milli unsurlarla örtüşen İslâm kültürünün Türk

²³⁰ G.141/2, G.208/3, G.305/4, G.376/4, G.535/8, Mf.23

²³¹ Aydemir, a.g.e., s.75

²³² G.179/3, G.199/2, G.201/1

kültürü ve yaşayışı üzerindeki kuvvetli etkisiyle bu iki kültürün zamanla birbirinden ayırt edilemeyecek şekilde kaynaşması da rol oynamıştır.²³³

Divan şiirinde dinî ya da lâ-dinî eserlerin tevhit, münacat, ve naat tertibiyle başlaması vazgeçilmez bir gelenek olmuştur. Divan şairlerimizi Hz. Peygamber'in methinde ve vafında naatlar yazmağa sevk eden amillerin başında bu tertip özelliği gelirken, büyük nispette sevgiye ve sevgiliye hasredilen edebiyatımızda naatların sevgiyi terennüme müsait bir tür olması, hem Allah'ın hem insanların sevgilisi olan Hz. Muhammed'e naatlar vasıtasıyla muhabbet ve hürmet hislerinin ifade edilmesi; ayrıca şefaata talebi gibi sebepler mevcuttur.²³⁴

Sâdık, Dîvân'ının büyük bir kısmını Hz. Muhammed için yazmış olduğu naatlara ayırmıştır. Onun dünyasında Hz. Peygamber bir sevgili olarak vafedilir. Divan şairlerinin sevgili için kullandığı bütün vasıflandırmalar Hz. Muhammed için kullanılmıştır.

Dîvân'da geçen naatlar incelendiğinde bazı hususların şair tarafında daha belirgin kullanıldığı tespit edilmiştir. Bu hususların başında Hz. Peygamber'in miracı, bütün yaratılmışların en şerefli oluşu, makamının bütün peygamberlerden daha üstün olması, şefaata ediciliği, parmağı ile ayı ikiye ayırma mucizesi, bir sevgili olarak cemalinin tavsifi gibi hususlardır.

Sâdık, o denli bir peygamber aşığıdır ki gerek halk arasında anlatılan rivayetler ve gerekse kendi hayal gücüyle Hz. Peygamber'in bebekliğini anlattığı tasvirler vardır. Bu tasvirleri içeren beyitlerin birinde, Hz. Peygamber'in annesi daha Hz. Peygamber beşikte iken her gece Kabe'yi tavaf ettiği bu esnada bebeğin beşikte ağlaması üzerine ay sanki yere inip onun beşiğini salladığı, anlatılmaktadır:

Rû-mâhın tıfl-iken her gice ânı mâder-i pinhân
Harîm-i Ka'bede mehd ile kodı gitti ol sultân
Tavâfa başlanıcağ ol uyanup tıfl olur giryân
Mübârek mehdini şalranup gökden meh-i tâbân
Ne sultân-ı mu'azzamdur o şehen-şâhı görsünler (Mh.9/5)

²³³ Mustafa Uzun, "Muhammed (Türk Edebiyatı)", **T.D.V. İslam Ansiklopedisi**, I-XXIX, C.XXX, İstanbul 1998, s. 457.

²³⁴ Emine Yeniterzi, **Türk Edebiyatında Na'tlar**, TDV Yayınları 99, Dini Edebiyat Serisi: 7, Ankara, 1993, s. XXII.

Dîvân'da Hz. Peygamber değişik açılardan övülmüş ve kendisiyle ilgili hususlara telmihte bulunulmuştur. Bunlar aşağıdaki şekillerde incelenecektir:

2.1.6.12.1. Miracı Yönüyle Hz. Muhammed

Sâdık, Hz. Peygamber'le ilgili her naatında uzak veya yakın çağrışımlarla ve telmihlerle miraç hadisesine dikkat çekmiştir. Hz. Peygamber İsrâ Gecesi'nde göğe yükselirken birçok melek kandil ve چراغlarla onun etrafında olmuştur. Kerrûbiyânın yanında yaya yürüdüğü, meleklerin maiyetindeki askerler gibi dizildiği bir tablo resmedilerek sanki bir sultanın şaşaa ve debdebe ile tören geçidi yaptığı izlenimi verilir.

İsrâ Gecesi'nin rengi ve kokusu Hz. Peygamber'in zülfünden alınmıştır. Yâ Sîn ve Tâ Hâ sureleri arşa çıkmağa bir kement olur ve bu sureler Hz. Peygamber'in misk kokulu saçına teşbih edilir.

Hz. Peygamber'in biniti olan Burak, ata teşbih edilerek onun nallarından çıkan kıvılcımların her biri sanki bir hidayet yıldızı olarak vâsfe edilir. Onun atının nalını en yüksekteki çarh bile başına taç yapmak ister.

Arşa çıkarken bir yere kadar gelindiğinde (harîm-i sidre) Cebrail'in adeta kolu kanadı kırılır ve o daha öteye gidemez. İşte bu andan sonra Rabbi ile buluşan Hz. Muhammed iki kaş arası kadar yakınlık mertebesinde (*kabe kavseyn*) Rabbiyle söyleşir ancak gözleri ne haddi aşar ne de başka tarafa bakar (*mâ-zâg*). Şair bu durumu meleklerin Hz. Peygamber'in gözüne *mâ-zâga* sürmesini çekmesi olarak yorumlar.

Daha önce Allah tarafından göğe yükseltilen Hz. İsa'ya telmihte bulunularak Hz. İsa'nın makamı ile Hz. Peygamber'in ulaştığı makamın kıyaslanamayacağı ifade edilir. Bunun için de Hz. İsa'nın merkebi ile Hz. Muhammed'in biniti olan Burak'ın karşılaştırılmasının ne denli manasız olduğu belirtilir. Enbiyanın hiç böyle bir yolculuk yapmadığı belirtilerek Hz. Muhammed'in ulaştığı bu makam övülür.

Aşağıdaki beyitlerde Allah'ın habercisi olarak vâsfe edilen Cebrail'in Hz. Peygamber'in yolunu aydınlatmak için ay kandilini yakıp meşale yaptığı belirtilir. O gece cennetin hurileri saçlarını Hz. Peygamber'in yolunu aydınlatan kandilin amber kokulu fitili yaparlar. Hz. Peygamber'in saçının rengi ve kokusu İsrâ Gecesi'nin rengi ve kokusuna

hasredildiği ifade edilerek Hz. Peygamber'in gözlerine *mâ-zâga* sürmesinin çekildiği belirtilir:

Peyk-i Cenâb-ı Hâzret-i 'İzzet olup delîl
‘Arz itdi aña meş‘al-i mâhı yaqub sebîl
Hūrân-ı kâşırât o gıce târ-ı zülfini
Kandîl-i mâh-ı çarha ider ‘anberin fetîl
Kılduñ sevâd-ı zülfüñi İsrâyile ‘ıtır
Andañ ğazâl-i çeşmüñi *mâ-zâg* ile kehîl (Tcb.8/2/1-3-4)

Şair bir başka beyitte ise Hz. Peygamber'in cemalini överken İsra gecesine telmihte bulunur. Söz konusu telmihte Cebrail'in bir yere kadar gidebilmesi ve sonrasında Hz. Muhammed'in Allah ile yalnız görüşmesi, Cebrail'in kanadının düşürüp bu kanatların Hz. Peygamber'e kaş olması şeklinde muhteşem mecazlarla örülü İsra Gecesi tasavvuru ifade edilir:

Ravza-i hüsnuñde kaşuñ mı âyâ hūr-ı cemil
Şeh-perin düşürdi ya perdâz iderken Cebre‘îl (G.315/1)

Hz. Peygamber'in daha önce hiçbir beşere nasip olmayan İsra gecesindeki sidretü'l-müntehâya kadar ulaşıp Allah ile buluşmasına telmihte bulunulur. Bu yükseliş o derece nihai bir noktadır ki Hz. Peygamber'in boyuna hiçbir servinin boyu yetişemeyecektir:

Şahñ-ı harîm-i sidrede ey nahl-i *müntehâ*
Kadduñ mişâli bitmedi bir serv-i ser-firâz (G.150/3)

Hz. Muhammed'in İsra Gecesi'nde on sekiz bin âlemi seyr eyledikten sonra geri döndüğünde yatağının hala sıcak olduğuna dair ayete ve rivayetlere telmihte bulunan şair göz açıp kapayınca kadar bütün bu olayların cereyan ettiğini belirtir:

On sekiz bin ‘ālemi seyr eyleyüp eflākde

Ṭurfetü’l-‘aynüñ içinde eyledi andan ‘urüc (G.78/4)

2.1.6.12.2. Yarattılmışların En Şerefli ve Peygamberlerin En Üstünü Olması Yönüyle Hz. Muhammed

Hz. Peygamber daha Hz. Âdem yaratılmadan önce varlık âlemine gelmiştir. Hz. Âdem’i cennetten çıkararak yasak meyve olarak buğday gösterilerek aslında bu buğdayın Hz. Muhammed’in hâli (ben) olduğu ve Hz. Âdem’in bu bene aldandığı belirtilir. Şair, “Hz. Âdem’in aldandığı yerde biz nasıl aldanmayalım?” diyerek hem insanoğlunun cennetten çıkarılıp dünyaya geliş macerasını hem de Hz. Muhammed sevgisinin aslında kâinatın yaratılmasının başlıca amili olduğunu belirtir.

Hz. Musa, Hz. Peygamber’in şeriatının çobanlığını yaptığı için elindeki asa büyük bir ejder olmuş ve Firavun olan sinelere ateş düşürmüştür. Hz. Yusuf eğer Hz. Muhammed devrinde gelmiş olsaydı güzellik davası gütmezdi diyen şair, Hz. Muhammed’in hasretiyle Hz. Yakup gibi gözyaşları akıttığını ifade eder.

Şair, Hz. Âdem’in ve insanlığın cennetten çıkıp yeryüzünde toprakla uğraşmasının sebebi olarak Hz. Âdem’in Hz. Muhammed’in buğdaya benzettiği benine kanmasına bağlar:

Olaldan hâl-i gendüm-gümü hâdis

Benî Âdem olupdur cümle hâris

Hz. İbrahim ile ilgili rivayetlerde geçen mercimek (ades) Hz. Muhammed’in benine teşbih edilir. Şair oldukça zengin telmihlerle Hz. Peygamber’in hattını (daha çok Kur’an-ı Kerim anlamıyla) herkesin gelip nimetlendiği Halil İbrahim sofrasına, benini mercimeğe benzetir. Hz. Peygamber’in güzel yüzü/cemali ise kan ve kırmızılıkla bağlantılı olarak teşbih edilir. Böylelikle Hz. Muhammed’in hürmetine yaratılan kâinattaki varlıklar onun cemaline doğru uçan kelebekler olarak vâsfe edilir.

Ey haṭṭuñ ḥān-ı Ḥalīl ü dāne-i ḥālūñ ‘ades
Oldı ervāḥ-ı melāik ḥūn-ı ḥüsñüñe meges (G.167/1)

Şair, Hz. İsa'nın ölüleri diriltten nefesine telmihte bulanarak aslında Hz. İsa'ya verilen bu mucizenin sebebinin Hz. Muhammed'in dudağının Hz. İsa'yı ihya etmesi izah edilir:

İḥyā-yı la' lūñ olduğı-çün Ḥüsrevā medīḥ
İḥyā iderdi mürdeleri Ḥazret-i Mesīḥ (G.83/1)

Hz. Yusuf'un kardeşleri tarafından atıldığı kuyudan çıkmasına telmihte bulunan şair, canı/bedeni Hz. Yusuf'a teşbih ederek bu kuyudan çıkmanın yolunun Hz. Peygamber'in sağlam ipine (*hablu'l metin*) yani dinine sarılmak olduğunu belirtir:

Çāh-ı belādan eylese cān Yūsuf'ın olur
Ḥablü'l-metīn şer' -i şerīfüñ eger rehā (G.30/3)

Hz. Yusuf'un güzelliğine ve Kur'an'da Allah'ın *ahsenü'l-kasas* olarak vafettiğı en güzel kıssaya telmihte bulunan şair, aşk ehline Hz. Peygamber'in cihanı tutan güzellik efsanesi kadar güzel bir hikâye ve onun cemali kadar güzel bir yüz olamayacağını belirtir:

Dünyede efsāne-i ḥüsñ-i cihān-gīrūñ gibi
Olmaz ey Yūsuf-liḳa ' ışḳ ehline aḥsen-i ḳaşaş

Şair, Hz. Peygamber'in cihan bağıının en seçkin dalı olduğunu söyleyerek cihanın onun kokusu ile hoş koktuğunu söyler:

Şemme-i lūṭfüñ ile ḥuş būdur cihān
Verd-i bāğ-ı ıştıfāsın yā Resūl (G.10/9)

Aşağıdaki beyitlerde ise aşk yolunun şehitleri olarak görülen iki büyük mutasavvıfın adı zikredilerek eğer senin bezminin sakisi bu şarabı sunmasaydı Hallâc böyle aşk coşkunu olamazdı, Mansur da kaza oklarına kendini böyle hedef yapmazdı denilmektedir:

Eger sâķī-i bezmüñ şunmasaydı
Ene'l-*Hakk* cāmını içmezdi Hallâc

Rızāñı gözleyüp Manşūr-veş dil
Kazā tīrine hānın kıldı āmâc (G.69/3-4)

2.1.6.12.3. Fakrı ve Kanaati Yönüyle Hz. Muhammed

Hz. Muhammed dünya malına meyletmemesi, fakirliği ile övünmesi ve kanaatkâr olması dolayısıyla da konu edilmektedir. Fakrın kelime anlamı yoksulluktur. Fakr, salikin hiçbir şeye sahip ve malik olmadığının şuurunda olması, her şeyin gerçek malik ve sahibinin Allah olduğunu idrak etmesidir.²³⁵

Şair, bütün cihanın sultanı ve sevgilisi olarak vasıflandırdığı Hz. Muhammed'in dünyalık olarak çok az şeye sahip olduğunu belirtir. Zaten hicrî ikinci asırda ortaya çıkmaya başlayan tasavvufî akımların da Hz. Peygamber'in bu yönü dolayısıyla da yayılıp genişlediği ifade edilebilir.

Aşağıdaki beyitte on sekiz bin âlemin sultanı olan Hz. Muhammed'in giydiği elbisenin ya bir aba ya da eski bir çul olduğuna dikkat çekilir:

On sekiz biñ 'âlemüñ sultānı iken Şādıkā
Geydüği ya bir 'abâyidi ya bir köhne pelās (G.182/5)

---

²³⁵ Uludağ, *a.g.e.*, s. 131.

Şair, Hz. Muhammed'in taçsız, kaftansız bütün memleketlerin şahı olduğuna dikkat çekerek onun yolunu tutanların da fakr ve fenada sultan olduklarını ifade eder. Yokluk, hiçlik demek olan fena, kulun fiilini görmemesi halidir.²³⁶

Şehler olur memâlik-i fakr u fenâda kim
Bilmez cihânda ziynet-i tâc u kabâ nedür (G.131/2)

Hz. Muhammed'in ne tahtının olduğu ne de ipekli kaftanlar giydiğini belirten şair, onun nazarının gönüllerdeki dünya arzusunu yağma ettiğini söyler. Hz. Muhammed öyle bir sultandır ki maiyetsiz cihandan vergi alır ve padişahlar eşiğinde muhtaç bir köle olarak kalır.

Ne taht-ı devlete geçdi ne geydi hil' at-i dîbâc
Gönüller milkini Tâtâr-ı çeşmi eyledi târâc
Alur hayl u haşemsüz niçe yıl milk-i cihânda bâc
Olupdur pâdişehler işigünde bende-i muhtâc
Ne 'âlî-şân olur ol dil-rubâlar şâhı görsünler

2.1.6.12.4. Şefa'at Etmesi Yönüyle Hz. Muhammed

Şâdık bilhassa naatlarının sonunda Hz. Peygamber'in kendine ve Müslümanlara şefa'atçi olması için dua eder. Bilindiği gibi Hz. Muhammed, ümmeti içerisinde büyük günahları olanlara şefa'at edecektir.

Şâdık, mahşer gününde Hz. Peygamber'in kendisine şefa'atçi olmasını çünkü onun ceza gününün şefa'atçisi olduğunu söyler:

Rûz-ı mahşerde şefî' ol Şâdık'a
Şâfi' -i rûz-ı cezâsın yâ Resûl (G.10/13)

---

²³⁶ Uludağ, a.g.e., s. 134.

Şair, işlediği günahların çok büyük olmasına rağmen Hz. Muhammed'den şefaht isteme arsızlığı gösterdiğini söyleyerek buna şaşılmayacağını belirtir. Çünkü Hz. Peygamber'in müjdesi olan, ümmetinden büyük günah işleyenlere şefaht edecek olması, şairi böyle cesaretli kılmıştır:

Bu denlü cürm ile Şâdık şefâ' at ister yine
Ne tañ çün eyledi lütfuñ şehâ anı güstâh (G.95/5)

Sâdık, birçok telmihi içinde barındıran beytinde Hz. Peygamber'i, Allah tarafından gönderilen mühürlü bir beraat fermanı olarak vasıflandırır:

Sen ümmetüñe o zahri mühürlü mektûbsın
Şefâ' atičün idüpdür seni Hudâ iblâg (G.271/4)

2.1.6.12.5. Bir Sevgili Olarak (Güzellik Unsurları Yönüyle) Hz. Muhammed

Sâdık, divan şiirinde sevgili için kullanılan bütün güzellik unsurlarını Hz. Peygamber için kullanmıştır. Hz. Peygamber'in yüzü bazen mushafa ya da divana benzetilir. O zaman hattı *peyamber-i hat* olur ve Cebrail de seher rüzgârı olarak gönülleri şad eder. Kimi zaman saçı *Ve'l-leyl*, hattı *Tâhâ*, sûreti *Fâtiha*, ebruları *Kul yâ* olur. Onun ağzı âb-ı hayat gibidir. O zaman da hattı Hızır'a teşbih edilir.

Hz. Peygamber'in zülfü bazen Hz. Musa'nın ejderine teşbih edilir, bazen de İsrâ Gecesi'ne rengini ve kokusunu veren bir unsur olur. Bazen de onun zülfünün karanlığı Ebû Leheb'in gamı ve kederi olur. O zaman zülf, Ebû Leheb'in kabirde boynuna bükülmüş bir ip (hablün min-mesed) olarak dolanacaktır.

Onun çene çukuru can Yusuf'unu bela çukuruna düşüren bir tuzak gibidir. Ay, onun güzel yüzündeki parlaklığı ödünç almıştır ama yine de ikisinin arasındaki fark yerler ve gökler arasındaki mesafe kadardır.

Onun lebinin kenarındaki amber kokulu beni görenler sanırlar ki zemzem kuyusunun kenarında hilal abdest almaktadır. O'nun beni, Hz. Âdem'i cennetten dünyaya getiren buğday, Hz. İbrahim'i ummadık şekilde nimetlendiği ades (mercimek) olur.

Onun dehanının zikri yokluk, fikri ise aklın alamayacağı yerdir. Bazen dehanı sır içinde sırdır ve fikir eyleyemez.

O'nun lal dudakları Hz. Süleyman'ın yüzüğüdür ki herkes o dudaklardan dökülen sözlere kul köle olmuştur. Onun sözünü dinleyenler karınca gibi hakir olsalar bile mutlaka Hz. Süleyman gibi kudret ve saadete ulaşırlar.

Şair, muhteşem telmihlerle Hz. Peygamber'in yanağının bir şeye teşbih edilemediğini belirtir. Kimisi onun yanağını ateşe teşbih eder ki bu aşk ateşidir ve uzun, meşakkatli bir yolculuğa işaret eder. Ayrılıklar ve hüznlerle dolu olan bu yolun sonunda kavuşma istenmez. Çünkü âşık onun hasretiyle mutludur. Aynı zamanda bu aşk ateşi aşığın karanlık dünyasının ışığıdır.

Hz. Peygamber'in yanağını suya teşbih edenler aslında daha çok nimetleri öncelemişlerdir. Bu zümreden insanlar, O'na kavuşmanın iştiağıyla doludurlar ve cennette Kevser havuzunun kenarında Hz. Peygamber'le olmayı dilerler:

Ruhsārımı bir nesneye teşbīh idemezler

Şādık kimisi nāra kimi āba varurlar (G.139/5)

Aşağıdaki beyitlerde ise sufinin sabah ve akşam Hz. Muhammed'in yanağını ve zülfünü zikrettiği belirtilir. Sabah ile yanak, zülf ile akşam arasında tenasüp oluşturularak kavuşma ve ayrılık temaları işlenmiştir. Hz. Peygamber'in yeni ay gibi kavisli olan ebrularını görenlerin salâvat getirdikleri belirtilir. Kaşların yay gibi olması sevgilinin aşığa karşı merhametsiz oluşu veya aşığın kavuşmasının yakın olduğu anlamında yorumlanabilir. Aynı zamanda salâvat getirmek genellikle zorda kalındığında Hz. Peygamber'in hürmetine yardım istemek anlamında kullanılmaktadır:

Vaşf-ı zülf ü 'ızāruñı şūfī

Zikr ider *fi'l- 'iṣā-i ve'l-gadevāt*

Şādıkā ol meh-i nev ki getirür

Ham-ı ebrūların gören şalavāt (G.58/1-2-5)

Klâsik şiirimizde her zaman görebileceğimiz klişe teşbihleri kullanan şairin hitap ettiği sevgili Hz. Peygamber olunca beyit adeta tasavvur dünyasına açılmış olur. Buna göre sevgilinin saçlarının altında berat güneşinin ışığı yani yanağı vardır. Aslında Berat Gecesi'ne telmih yapılan beyitte bu gece Hz. Muhammed'in ümmeti için birçok müjdeler getirdiğine dikkat çekilmiş olur. Kaşlarının üstündeki alın ise âşıklar için bayramı ve coşkunu ifade eder:

Şaçlaruñ altında vechüñ şu' le-i şem' -i berât

Kaşlaruñ üstinde alnuñ gurre-i ğarrâ-yi 'id (G.109/3)

Şair, Felak suresi dördüncü ayetten iktibas yaparak sevgilinin kâkülü ve perçemini gönülleri bağlayan büyücüye teşbih eder. Şair ayeti bağlamından kopararak Hz. Muhammed'in saçları için kullanmaktadır:

Kâküli perçini bir sehhâredür kim Şâdıķā

Bağladı efsün idüp sihriyle gönülüm *fi'l- 'uķad* (G.105/4-5)

Hz. Muhammed'in bakışı âşıkların gönüllerinde dünya adına hiçbir şey bırakmayan bir yağmacıya benzetilir:

Moğolçin gözleruñ iqlim-i hânın

İder ' ışķ ehlünüñ her laħza tārāc (G.70/2)

Sâdıķ, büyü ilmini yasak olmasına rağmen insanlara öğrettiği için Demâvent kuyusuna baş aşağı olarak sarkıtılan Hârut adlı meleğe telmihte bulunur. Söz konusu telmihte; Harut, sevgilinin/Hz. Muhammed'in çene çukurunu görseydi o saat başı yere iner asıl büyüünün burada olduğunu itiraf ederdi, denmektedir:

Göreydi Şâdıķ eger ol çeh-i zenehdānı

Düşerdi aña o sâ' at nigün-i ser-i Hârüt (G.57/5)

Şâdık yine tasavvufî anlam incelikleriyle dolu beytinde Hz. Peygamber'e seslenerek "Kim ki senin mahallenin toprağını güneş gibi başının tacı yaparsa ona misk kokulu zülfünün (dünya hayatı) kıvrımları miraç olarak yeter demektedir:

Şu kim hâk-i ser-i kūyuñ idindi gün gibi ser-tâc
Şikenc-i zülf-i müşgînüñdür aña leyletü'l-Mi' râc (G.71/1)

Hz. Peygamber'i yalnız insanların değil bütün kâinatın bildiği ve sevdiğini ima eden şair O'nun zülfüyle ilkbahar ağlar, coşar; onun yüzünün aydınlığı ile sabahın güneşi güler demektedir. Yani O'nun sevgisi ile var olan kâinat elbette O'nun hasreti ve sevinciyle dertlenecek ve sevinecektir:

Giryân olurdu zülfüñle ebr-i nev-behâr
Handân olurdu vechüñ ile mihr-i şubh-gâh (G.380/4)

Şair, o ay yüzlü sevgilinin güzelliğinden Hz. Yusuf'ta eser olmasaydı bu denli kendine Züleyha'yı âşık edemezdi, demektedir:

Cemâlüñden eşer olmasa ey meh-i hüsn Yūsuf da
Bu deñlü kendi kendine ' âşık idemezdi Züleyhâ'yı

Şair, Hz. Peygamber'in dudaklarından dökülen sözlerin nice ölü kalpleri dirilttiğini ve saçının zindan karasının ise nice imansız imana getirdiğini ifade eder:

Lebinüñ zikri ihyâya ilette niçe mevtâyı
Saçınüñ küfri imâna getürdi niçe tersâyı

Şair, beşerî aşktan tasavvufî aşka yükselmenin bir sembolü olan Mecnun'un sevgilinin leylî saçından dolayı şaşkın ve aşüfte olduğunu ifade eder:

Eger Leylî saçî āşuftesi olmasa ey Şādık

Düşürmezdi belā kühsārına Mecnūn-ı şeydāyı (G.407)

2.1.6.12.6. Son Peygamber Oluşu ile Hz. Muhammed

En son peygamber olan Hz. Muhammed'in tebliğ ettiği din en son ve en mükemmel din olarak dünya yıkılıncaya kadar devam edecektir. O insanlık için kurtuluş ve iftihar vesilesi olarak indirildiği için dünyanın yeniden dirilişi O'nun sayesinde olacaktır.

Şair, son peygamber olan Hz. Muhammed'in dininin her tarafa yayılacağını ve kıyamete kadar herkesin ondan haberdar olacağını belirtir.

Şöyle çaldurduñ şerî' at kūsini āfākda

Kim girivinden anuñ taldı şimāh şeş-cihāt (G.53/4)

Şair, Hz. Muhammed'e inmiş olan Kur'an'a telmihte bulunarak onun kalpleri diriltici ve dünyaya yeniden nizam verici olduğunu ve onun ışığının en parlak olacağını ifade etmektedir:

Ey Mesîhā-dem hayāt-efzā-yi şer' uñ luṭf ile

Gayri edyānuñ içinde rūḥdur şan *fi'l-cesed* (G.104/4)

2.1.6.12.7. Mucizeleri İtibariyle Hz. Muhammed

Şādık, Dîvân'ında Hz. Muhammed'in bazı mucizelerine de telmihte bulunmuştur. Beyitlerde sık tekrar edilen mucize Hz. Peygamber'in ayı parmağı ile ikiye ayırması mucizesidir. Aslında Hz. Peygamber'in en önemli ve en büyük mucizesi kendisine inmiş olan Kur'an-ı Kerim'dir. Daha önceki konularda bu hususa değinildiği için farklı örnekler verilecektir.

Şair, ayı bir çeşit tatlıya benzeterek, Hz. Muhammed'in mavi gökyüzü sofrasında parmağı ile onu ikiye ayırdığını adeta iman ziyafeti verdiğini ima eder.

İşâret eyledi çünkü bisât-ı ezrakda

Benân-ı mu' cizi ile iki şakç oldu gümâc (G.72/3)

Hiz. Peygamber'in müşriklere karşı göstermiş olduğu mucizeye telmihte bulunan şair O'nun kurumuş hurma dalından hurma çıkarttığını söyler. Aslında söz konusu olan Hiz. Muhammed'in kendi içinde kan davaları olan, kız çocuklarını diri diri toprağa gömen, şaşırmuş ve bitmiş bir toplumdaki yeniden medeniyet kurmasıdır:

Ne mu' cize ola yâ Rab öñinde ol servün

Ki dökdüğü gibi hürmâ virür kurumuş şâh (G.95/3)

2.1.7. Dört Halife (Hülefâ-yi Râşidîn)

İslâm tarihinde Resûl-i Ekrem'in vefatından sonra Hiz. Ebû Bekir'e biat edilmesiyle başlayan, daha sonra Hiz. Ömer ve Hiz. Osman'ın hilâfetleriyle sürüp Hiz. Ali ile sona eren döneme Hülefâ-yi Râşidîn devri denilir. Hulefa halife kelimesinin, râşidîn ise "doğru yolda olan, doğruya ve hakka sınımsıkı sarılan, kemale ermiş" anlamındaki râşid kelimesinin çoğuludur. Dört halife için dört seçkin dost (çehâr yâr, çehâr yâr-ı güzîn, çehâr dost) tâbiri kullanılır.²³⁷

Sâdık Dîvân'ında daha çok *çehâr yâr* olarak adlandırılan dört halife için methiye türünde gazeller bulunmaktadır. Dîvân'da dört halifenin hepsi de zikredilerek onların bilinen özelliklerine telmihte bulunulmuştur. Bilhassa Hiz. Ali'nin kahramanlığı ile ilmi birlikte ele alınarak şiirlerde işlendiği ve Müslüman Türklerde model şahsiyet olarak Hiz. Ali'nin ön planda tutulduğu söylenebilir.

Aşağıda verilmiş olan muhammes şeklindeki methiye, dört halifenin birlikte ele alınarak övüldüğü bir şiirdir. Metinde dört halifenin halk arasında en çok bilinen ve divan şiirinde en çok işlenen özellikleri belirtilmiştir. Hiz. Ebû Bekir sadakat, Hiz. Ömer adalet, Hiz. Peygamber'in iki defa damadı olma şerefine erdiği için kendisine *Zü'n-nûreyn* denilen Hiz. Osman hayâ ve Hiz. Ali ise kahramanlığı ile ele alınmıştır.

²³⁷ Mustafa Fayda, "Hülefâ-yi Râşidîn", **TDV İslam Ansiklopedisi**, C. XVIII, İstanbul 1998, s. 324-325.

Şadâkatde ‘atîk-i zümre-i ahbâbı görsünler
‘Adâlet itmede Fârûk bin Hattâbı görsünler
Hayâ burcında Zü’n-nüreyn olan meh-tâbı görsünler
Şecâ‘atde Emîr Bū Tūrābı görsünler
Hidâyet şem‘i isterler ise aşhâbı görsünler (Mh.17/1-2)

İlk halife olan **Hz. Ebû Bekir**, Dîvân’da birçok yerde geçmekte ve kendisinden *yâr-ı atîk, yâr-ı gâr, sadîk, siddîk* gibi vasıflarla bahsedilmektedir.

Şadık, Dîvân’ını oluştururken türü dikkate aldığı için nazım şekillerinde klâsik bir divana göre farklılıklar görülse de konu sıralaması açısından herhangi bir farklılık yoktur. Bu bağlamda Dîvân’ın başında yer alan tevhit ve naatlardan sonra dört halifenin övgüsü gelmektedir. Beşinci şiir olan terkebî bent şeklindeki şiir, tevhit ve naattan sonra üçüncü bent ile birlikte dört halife övgüsüne Hz. Ebû Bekir ile başlar.

Hz. Ebû Bekir, iyi huy sahibi olanların en iyisi ve sadakatin timsalidir. Aynı zamanda o en eski ve vefalı dost, Allah’ın sevgilisi Hz. Muhammed’in sırdaşıdır:

Şadîk-i ekber efdal-i maḥlûk-ı zü’l-hısâl
Yâr-ı ‘atîk u hem-dem-i maḥbûb-ı Zü’l-Celâl (Tb.5/3/1)

Hz. Ebû Bekir, mağara arkadaşlığı (yâr-ı gâr)²³⁸ burada bir yılanın onu ısırması ve sadakati (siddîk)²³⁹ ile ön plana çıkartılarak övülmüştür.

Aşağıdaki beyitte, Hz. Ebû Bekir’in Hz. Muhammed ile birlikte gizlice Medine’ye hicreti esnasında Sevr Mağarası’nda bir müddet sığınmalarına telmih yapılmıştır. Mağaranın girişine bir örümceğin ağını kurup Hz. Muhammed’i gizlemesiyle Hz. Ebû Bekir’in vefalı bir dost oluşu ilişkilendirilmiştir.

²³⁸ Tb.5/3/5, Tb.5/3/16, Tb.5/10/9, Tcb.6/7/1, Tcb.21/3/2, Tcb.21/5/2, Mt.292/1,

²³⁹ Tcb.21/6/2

‘Ankebüt-āsā idüp ser-rişte-i cismini rāz

Hāzret-i Şadīk-i Ekber oldı añā yār-ı ğār (Tcb.6/7/1)

Dîvân’da sadece Hz. Ebû Bekir’in övüldüğü menkabe türündeki gazeller de bulunmaktadır.²⁴⁰ Aşağıdaki metin buna güzel bir örnek teşkil etmektedir.

Metinde, şariat bir aya, İslâm dini de yıldıza benzetilerek bunların en önemli temsilcisinin Hz. Ebû Bekir olduğu vurgulanmıştır. Hz. Ebû Bekir’in ilk halifelik döneminde dinden çıkan veya dinin bazı emirlerini yapmayı reddedenlerle yaptığı mücadeleye telmih olarak karanlıklarda kalanların rehberinin Hz. Ebû Bekir olduğu belirtilmiştir. Şair son beyitte ise Hz. Muhammed’in dininin kumaşına herkesten önce müşteri olan Hz. Ebû Bekir’dir diyerek onun ilk Müslümanlardan olmasına telmihte bulunur.

Māh-ı şer‘ uñ enveri Şadīk’dür

Necm-i dīnūñ ezheri Şadīk’dür

Rāh-ı zulmetde kalan t̄āġilerūñ

Şām-ı ğamda rehberi Şadīk’dür

Şadīkā kālāy-ı dīn-i Aħmed’e

Cümleden oñ müşteri Şadīk’dür (G.11/1-2-5/1-2-5)

H. Ömer adaleti, yiğitliği ve dönemin Pers İmparatorluğu’na son vermesiyle anılmaktadır.²⁴¹ Dîvân’da sadece Hz. Ömer için üç şiir yazılmıştır. Bunlardan biri naat,²⁴² biri menkabe²⁴³ biri de vâsfe-i Fârûk²⁴⁴ adı altında methiye türünde yazılmış şiirlerdir.

Şair, Hz. Ömer’i şefkat ve lütuf ülkesinin sultanı, cömertlik ve adaletin padişahı olarak övmektedir. Bunca din ve milletlerin arasında onun namı Allah’ın dininde iyi ile

²⁴⁰ G.11, G.31, G.299

²⁴¹ Mh.17/4, Tcb.21, G.118/3

²⁴² G.32

²⁴³ G.33

²⁴⁴ G.12

kötüyü birbirinden ayıran anlamına gelen *Fârûk* olarak bilinmektedir. Şair gönlünün padişahı olarak övdüğü Hz. Ömer'in haline nazar kılmasını isteyerek aslında onun vasıflarıyla donanmak ister.

Kişver-i lütf ü ' aţāda mā-ھاşal
Hüsrev-i ' adl ü sehāsın yā ' Ömer

Bunca edyān u milelde nām ile
Fārūķ-ı dīn-i Hūdā'sın yā ' Ömer

Kıl nazar Şādık faķīrūñ hāline
Milk-i dilde pādişāsın yā ' Ömer (G.12/3-4-5)

Bir sipahi şair olan Sādık, Hz. Ömer'in düşmanları olarak vafettiği İran için sefer düzenlenmesini istemektedir. Şiir, III. Murat (ö.1595) döneminde başlayan, ülkenin sosyal ve ekonomik dengelerini alt üst eden İran savaşlarına, asker bir şairin bakış açısını vermesi açısından oldukça enteresan bilgiler taşımaktadır.

Sancaķ-ı şāhī çeküp Şark'a idelüm seferi
Uralum yine Teberānī'ye tiĝ-i teberi
Ser- ' asker idüp ' Oşmān gibi bir şīr-i neri
Hāke yeksān idelüm memleket-i surh-seri
Kıralum tiĝ-i velāyetle ' adū-yı ' Ömer'i (Mh.527/1)

Hız. Ömer için rivayet edilen menkıbelerden biri de şeytanın ondan korkması ve onu gördüğünde yolunu deĝiştirmesidir.

Dīv-i mu' annid ol şeh-i milk-i şecā' atūñ
Görse kaçardı sāyesini itmeyüp ' inād (Tcb.5/4/2)

Üçüncü halife olan **H.z. Osman**²⁴⁵ cömertliği, hayâ sahibi oluşu, Kur'an'ı yazıya geçirip kitap haline getirmesi ile konu edilmiştir. Dîvân'da Hz. Osman için üç adet menkabe mevcuttur.²⁴⁶

Şair Hz. Osman için iki nur sahibi denmesini onun hayânın membaı olmasına bağlar. Şair devam ederek eğer Hz. Peygamber'in ışığı ile nurlanmasaydı elbette kimse ona iki nur sahibi demeyecekti şeklinde izahat yapar. Aslında Hz. Osman'ın Hz. Peygamber'in iki defa damadı olması sebebiyle verilen bu ad konusunda şair, hüsn-i talil sanatı yapmış olur. Hz. Osman'ın hayâ sahibi olmasına telmih yapan şair onu gören herkesin ve her şeyin onun ahlakı ile ahlaklanmasını ister. Son beyitte ise şair, Hz. Osman'ın Kur'an'ı derleyip bir kitap haline getirmesine telmihte bulunarak, ona eğer Kur'an'ı cem eden derlerse yeridir, demektedir.

Derler o şâha şâhib-i nûreyn muṭlaḳâ
Zât-ı şerîfi olduğıçün menba' -ı hayâ

Ger bulmasaydı gözleri ' aynüñ ile nûr
Dimezdi kimse şâhib-i nûreyn aña behâ

Yire geçerdî görse yüzün ḥaclesinden âb
Gülzâra gelse nâz ile ol serv-i meh-liḳâ

Cem' itdi çünkü nâzil olan âyeti tamâm
Dirlerse aña câmi' -i Ḳur'ân eger sezâ (G.33/1-2-3-4)

Dört büyük halifenin sonuncusu olan **H.z. Ali**, İslâm'ı çok küçük bir yaşta kabul ettiği ve yüzünü hiç puta döndürmediği için "*Kerremullahu veche*" diye tazim edilir. Künyesi Ebu'l-Hasan (Hasan'ın babası), Ebû Turab (toprağın babası) ve Murtaza (seçilmiş, gözde) olarak bilinir. Lâkabı Esedullah (Allah'ın aslanı)'tır. Ayrıca Şâh-ı Merdân, Merd-i Hudâ, Şîr-iYezdân ve Haydar-ı Kerrâr lâkaplarıyla anılır. Peygamber'in Medine'ye hicreti esnasında yatağına yatmakla canını tehlikeye atıp onun hayatını kurtaran

²⁴⁵ Tcb.8/5/2, Mh.17/1-4, Tcb.21/2/5, Mh.527/1-7

²⁴⁶ G.13, G.33, G.334

Ali'dir. Atı Döldül ve çatal uçlu kılıcı Zülfekâr dolayısıyla çokça anılan Hz. Ali "Lâ fetâ illâ Ali, lâ seyfe illâ Zülfekâr" müfrediyle de iktibaslara konu olur.²⁴⁷

Hz. Ali, Dîvân'da üç müstakil şiirde övülmüştür.²⁴⁸ Hz. Ali ile birlikte *hel-etâ, lâ-fetâ, lahmike lahmî, lev küşif, selûnî, innemâ* gibi ayet, hadis vb. sözlerden iktibaslar kullanılmaktadır. Bu iktibasların anlam ve bağlamları daha önceki konularda değinildiği için bunların üzerinde durulmayacaktır. Ayrıca Hz. Ali'nin ismi, *gevher-i Bahr-i Necef, Şâh-ı merdân, şîr-i Hudâ, Şîr-i jiyân (kükreyen arslan), Hayder-i Kerrâr (Döne döne hamle yapan arslan)* olarak da geçmektedir.²⁴⁹

Şair, Hz. Ali'yi Allah'ın aslanı olarak överek onun düşmanla savaş meydanlarında mücadele ederken vücudundaki her kılının adeta ciğerleri delici bir ok olduğunu söyler. Hz. Ali'nin Hayber Kalesi'nin fethi esnasında kalenin kapısını omuzlayıp yerinden sökmeye telmihte bulunan şair, düşman kalesinin Kaf dağı gibi olsa da Hz. Ali'nin onu sökmeye gücü yeteceğini ifade eder. Bir başka beyitte ise düşmanları katletmekte ölümsüz olan Allah, hilal şeklindeki ayı ona altın kılıflı bir hançer olarak vermiştir, denilmektedir.

Şîr-i Hudâ ki eylese a' dâyle meşâff

Olurdu tende her kılı tîg-i ciger-şikâf

Kal' eyley idi kuvvet-i bâzûyile eger

Olsa kalâ' -i düşmeni mânend-i küh-i kâf

Katl-i 'adû-yi denîne Üstâd-ı lâm-yezel

Kıldı hilâlî şun' ile bir tîg-i zer-ğılâf (Tb.5/6/1-2-3)

2.1.8. Âl-i Abâ

Âl-i Abâ, Hz. Peygamber'i ve yakın akrabasından belli kişileri ifade eden, daha çok Fars ve Türk edebiyatında kullanılan bir tabirdir. Sünnî ve Şîf hadis kitaplarında yer alan

²⁴⁷ Pala, a.g.e., s. 18-19.

²⁴⁸ G.14/, G.34, G.280

²⁴⁹ Tb.5/8/1, G.5/2, G.15/2, Mh.17/4, Tcb.21/6/5, G.36/4, G.287/3, Mh.527/7

bir rivayete göre, Hz. Peygamber Ümmü Seleme'nin evinde iken, "Ey ehl-i beyt! Allah kusurlarınızı giderip sizi tertemiz yapmak ister" (Ahzâb 33/33) meâlindeki ayet nazil olmuş, bunun üzerine Peygamber Hz. Ali'yi, Fâtıma'yı, Hasan ve Hüseyin'i abâsının altına alarak, "Allahım, benim ehl-i beytim işte bunlardır; bunların kusurlarını gider, kendilerini tertemiz yap!" diye dua etmiştir.²⁵⁰

Betûl lakabıyla bilinen **Hz. Fâtıma** âl-i abâdandır. Hz. Fâtıma Dîvân'da, Hz. Peygamber'in kızı, Hz. Hasan ve Hüseyin'in annesi ve Hz. Ali'nin eşi olarak zikredilir.²⁵¹

Dîvân'da Hz. Hasan ve Hüseyin *hasaneyn*²⁵² ve *necmeyn-i ezheren*²⁵³ (ay ile güneş) olarak da vafedilir.

Hz. Hasan, yiğitlikte kendisine eş olmayan, Allah'ın aslanı Hz. Ali'nin gönlünü hoşnut kılan evladı ve gözbebeği olarak tavsif edilir. Sâdık mahşer günü kendisini çıplak ve aciz gören Hz. Hasan'ın kendisine bir aba vermesini umduğunu belirtmiştir. Aslında şair Hz. Peygamber'in âl-i abâsı içinde olanların makamına nail olmayı arzulamaktadır.

Ferzend-i dil-pesend-i şeh-i milk-i *lâ-fetâ*

Ya' ni Hasan ki kurre-i 'ayneyn-i murtażâ

Şâdık umarın ol ibâdın görünce 'ür

Mahşer gününde püşişin ide baña bir 'abâ (G.35/1-5)

Dîvân'da Hz. Hasan hakkında iki müstakil şiir bulunmaktadır.²⁵⁴

Hz. Hüseyin, Kerbelâ'da aç, susuz bırakılıp şehit edilmesi olayına telmih yapılarak zikredilmektedir. Hz. Hüseyin için iki müstakil şiir²⁵⁵ yazan şair, onun acısını ve ağıtını beyitlerde çok başarılı işleyebilmiştir.

²⁵⁰ Süleyman Uludağ, "Âl-i Abâ", **T.D.V. İslam Ansiklopedisi**, C. II, İstanbul 1998, s. 306-307.

²⁵¹ Tb.5/7/16, G.15/1, G.16/2, G.34/3

²⁵² Tb.5/9/2

²⁵³ G.35/3

²⁵⁴ G.15, G.35

Hz. Hüseyin'in Kerbelâ'da şehit edilmesine telmihte bulunan şair kendisini Hz. Hüseyin'in sakası olarak vasfederek gözyaşlarının aşk yolunun kerbelasında sebil olduğunu ifade eder.

Ben ol şâh-ı Hüseyin'ün âbkeş-i şakḳâsiyam Şâdık
Ki eşküm Kerbelâ'yı rāh-ı ışkında sebîl oldı (G.406/5)

Başka bir beyitte ise yine Kerbelâ vakasına telmihte bulunan şair Hz. Hüseyin'in susuz bir şekilde şehit edilmesini anar.

Toprak başına âb-ı hayātuñ ki Şâdıkā
Dil-teşne gitdi dimedi bir katre aña mā (G.36/5)

2.1.9. Sahabeler

Dîvân'da sahabenin ileri gelenlerinden Bilâl-i Habeşî, Muaz bin Cebel, Zeyd, Amr, Hâlid ve sahabi olmasa da Hz. Peygamber'i görmek için yollara düşen ancak annesine verdiği sözden dolayı O'nu göremeden geri dönen Veysü'l-Karanî²⁵⁶ zikredilir. Hz. Bilal Ka'be'nin ferrâşı olarak iki yerde zikredilmiştir.²⁵⁷ Muaz Bin Cebel ise cebel (dağ) kelimesi tevriyeli kullanılarak beş yerde zikredilir.²⁵⁸

Muaz Bin Cebel'in uykucu olmasına da telmihte bulunan şair eger Muaz Hz. Peygamber'in inciler saçan nazmını (Kur'an) görseydi şehre artık gelmezdi, demektedir. Ayrıca metinde, şehrin biraz uzağında bulunan Hz. Peygamber'e vahyin indiği Hira mağarasına da telmih yapılmaktadır.

Şehre gelmezdi cebelden haşr dek
Nazm-ı gevher-bāruñi görse Mu'āz (G.115/2)

---

²⁵⁵ G.16, G.36

²⁵⁶ G.419/2

²⁵⁷ Mh.9/4, G.362/5

²⁵⁸ G.113/5, G.114/5, G.115/2, G.116/4, G.314/1

Aşağıdaki beyitte Hz. Peygamber’i ilk tasdik eden kimse olması dolayısıyla sıddık lakabı verilen Hz. Ebû Bekir zikredilerek Resûl-i Ekrem’i tasdikte diğer sahabilerin sonradan Müslüman olmalarına telmihte bulunulur.

Ben Ebû Bekr’üm Resûl-i Ekrem’i taşdikde

Sen gerek Zeyd ol gerek ‘ Amr ol gerekse Hâlid ol (G.323/3)

2.1.10. On İki İmam

Dört halife döneminden sonra Emevîler’in ve ardından Abbâsîler’in Ehl-i beyt aleyhine yürüttüğü politikalarla giderek gruplaşmaların başladığı, hilâfetin Hz. Ali ve evlâdına ait olduğu fikri etrafında birçok grubun zuhur ettiği, başta yönetimle ilgili hususlar olmak üzere çeşitli düşünceler geliştirilip bunların dinî prensiplerle ilişkilendirilmesine çalışıldığı bilinmektedir.²⁵⁹

“İsnâaşeriyye mensupları, imamları benimsemeyi inanç konusu haline getirdikleri için İmamiyye, fikhi görüşlerini Ca’fer es-Sadık’a nisbet ettiklerinden Ca’feriyye, on ikinci imamın gelişini beklemeleri sebebiyle Ashabü’l-intizar ve on ikinci imam için çokça kullanılan “kaim” (hayatta olan) unvanına nisbetle Kaimiyye diye de anılmaktadır. Hz. Ali, Hasan ve Hüseyin zamanında siyasi bir taraftarlık olarak ortaya çıkıp giderek Şia adıyla özel bir grup hüviyeti kazanan, Keysaniyye ve Zeydiyye'nin ayrılmasıyla Rafıza olarak da anılan fırka, Ca’fer es-Sâdik zamanında Şiatü Ali, Tûrabiyye ve Ca’feriyye diye isimlendirilmiştir. İmamlar dönemi ilk imam Ali b. Ebu Talib ile başlar ve on ikinci imam Muhammed el-Mehdi'nin 260 (874) yılında küçük gaybete intikaline kadar devam eder. Şiiliğin tarihinde imamların sayısına ve isimlerine göre çok değişik fırkalar oluşmuşsa da İsnâaşeriyye’ye göre on iki imam şunlardır: Ali b. Ebu Talib (ö. 40/661), Hasan b. Ali (ö. 49/669), Hüseyin b. Ali (ö. 61/680), Ali Zeynelabidin (ö. 94/713), Muhammed el-Bakır (ö. 114/733), Ca’fer es-Sadık (ö. 148/765), Musa el-Kazım (ö.183/799), Ali er-Rıza (ö. 203/818), Muhammed et-Taki el-Cevad (ö. 220/835), Ali en-Naki el-Hadi (ö. 254/868),

---

²⁵⁹ İlyas Üzümlü, “İsnâaşeriyye”, **T.D.V. İslam Ansiklopedisi**, C. XXIII, İstanbul 2001, ss. 147-149.

Hasan b. Ali el-Askeri (ö. 260/874), Muhammed el-Mehdi el-Muntazar (el-Kaim. el-Hüce; doğumu, 15 Şaban 255/29 Temmuz 869).”²⁶⁰

Sâdık, terkibibent şeklinde kaleme aldığı tevhit türündeki şiirinin dokuzuncu bendini on iki imamın medhine ayırır. Bu bentte on iki imamın ismi tevriyeli olarak anılmış olur. Söz konusu bent şöyledir:

1. Şānī ‘aliyy-i ‘Ālī şeh-i haydarī birāz
Şāliş imām-ı vālī meh-i burc-ı ‘izz u nāz
2. Şavt-ı derā-yi kūyı Ḥasaneynlerūñ nühüft
Virdi şimāḥ-ı cānına āvāze-i ḥicāz
3. Necm-i hüdā Muḥammed-i Bākır imām-ı dīn
Sırr-ı Ḥudā emīr-i mükrim künūz-i rāz
4. Kāzım ḥidiv-i kātibe-i *kāzim īne ḡayz* ²⁶¹
Kalbin Kelīm-i Ṭūr-ı niyāz itdi kār-sāz
5. Ḥurd oldı seng-i ḥikmet ile sīnesinde hep
Dil ka‘besini yapmağa eşnām-ı ḥırş u az
6. Ca‘fer imām-ı Ka‘be-i şıdk olub eyledi
Kendin ḥalīl-i ḥazret-i Dādār-ı bī-niyāz
7. Ezrak-ı giryede neyyir ile zerr-i ca‘ferī
Buldı Kitāb-ı Muḥammed’ten ḥall içün güdāz
8. ‘İsī cenāb u Ḥızr-ı ḳadem Mūsī-i Rızā
Bālā-niṣīn ü mihr-i nişān ferḳadān ṭırāz

²⁶⁰ Ethem Ruhi Fıḡlalı, “İsnâaşeriye”, **T.D.V. İslam Ansiklopedisi**, C. XXIII, İstanbul 2001, ss. 142-147.

²⁶¹ Ali İmran (89/ 134): “... öfkelerini yutarlar..”

9. Bāğ-ı server u maḥmeded vaşfa ʿandelīb
Şayd-ı tıyūr-ı maʿrifet u ʿilme şāh-bāz
10. Naḥl-i Taḳī ki olmış idi āb-ı zühd ile
Ḳadd-i nihāli gülşen-i taḳvāda ser-firāz
11. Vech-i Naḳī ki tāze idi āb-ı dest ile
Buldı anuñla bāğ-ı neḳāvetde imtiyāz
12. Her dem sirişk-i eşk ile olmazdı emel-i ʿışk
*İn lem yekün vüdü ʿi lenā bi'd-dümü ʿi cāz*²⁶²
13. Ḥākān-ı mihteri meh-i ḥusrev ü şiʿār-ı pārs
Sultān-ı askeri şeh-i çābük süvār-ı tāz
14. Mizmār-ı ʿilm ü dīnde seni raḥş-ı ṭabʿ ile
Didi görünce ḥayl-i melāik ʿaleyke fāz
15. Mehdī-i ḳurb-ı Ḥazret ü Hādī-i nehc-i dīn
Mühdī-i ʿizz ü nuşret ü Muʿtī-i iʿtizāz
16. Geçmezdi kimse maʿber-i şeş-süy-ı şeş-deri
Olmasa ʿavn u lutfinuñ ʿālemde ʿaskeri

2.2. TASAVVUFÎ İSTILAHLAR

Sâdık tasavvufî terimleri kullanan ve şiirlerinde dinî bilgilerle tasavvufu birlikte ele alarak seçkin ve nüktelerle dolu bir dil oluşturmaya çalışan bir şairdir. Onun şiirleri daha çok medrese eğitimi almış ve Kur'an'a vakıf olan okura hitap etmektedir. Dolayısıyla kullanılan dil ilk bakışta bilgi merkezli kuru bir dil gibi gözükse de aslında şair tanındıkça onun Allah ve Peygamber sevgisi ile dopdolu heyecanlı bir şair olduğu görülecektir. Şairin

²⁶² Abdestimiz ancak kan ile olduğu zaman caizdir.

beşeri aşkı terennüm ettiği şiirler yok denecek kadar azdır. Bunlar da zaten Dîvân'ın en sonunda bulunmaktadır.

Dîvân'da geçen bazı tasavvufla ilgili hususiyetler şunlardır:

2.2.1. Abdal

Birinin yerine geçen, karşılık anlamına gelen *bedel* ve *bedil* kelimelerinin çoğuludur. Tasavvufî bir terim olarak ise “dünya ilgilerinden kurtularak kendisini bütünüyle Allah yoluna adayan ve *ricâlî'l-gayb* diye adlandırılan veliler topluluğu içinde yer alan “sufi” veya “erenler” anlamında kullanılmaktadır.²⁶³

Nefislerine ruhlarına bedel ettikleri diledikleri zaman diledikleri yerde kendilerine bedel birer cesetle görülebildikleri yahut erenlerden biri ölünce Allah tarafından bir başkasının onun yerine geçirilmesi dolayısıyla Hak âşıklarının bir kısmına abdal denmiştir.²⁶⁴

Sâdık, abdal²⁶⁵ kavramını dünya sevgisinden arınmış, Hak aşkı ile dolu erenler anlamında kullanmıştır. XVI. asrın sonlarına doğru bu kavramın halen olumlu vasıflarla anılması kayda değer bir konudur.

Aşağıdaki beyitte aşkın şevki ve cezbesiyle değişik mertebelere erişmiş ve kalbinde Hak'tan başka her şeyi atmaya azmetmiş abdalımız vardır, denilmektedir. Şair sanki bir tekke veya dergâh tasviri yaparak burada aşk ateşi ile olgunlaşan kişileri vasfetmiştir.

Şoyınmış dest-i şevk-i cezbe-i seyr-i maḥabbetle

Fenâ ocağına düşmüş nice abdâlimuz vardur (G.136/3)

Yalın ayak, başı açık gezgincilik yapan ve mala, mülke, kıyafete önem vermeyen dervişlere telmihte bulunan şair kalbindeki dünya sevgisinin arınması için dünya malına olan meylin gitmesi ve bunlardan ari olunması gerektiğini söyler. Çünkü abdalın kalbindeki aşk bu sevgilerin katilidir.

²⁶³ Karagöz vd., *a.g.e.*, s.3

²⁶⁴ Pala, *a.g.e.*, s.2.

²⁶⁵ Tb.5/7/15, G.50/2, G.136/3, G.155/1, G.343/2, ÇG.472/3, K.519/20, Mf.31

Şoyun abdāl-ı ‘ ışk ol kayd-ı şāl u pīrehen n’eyler

Ḳatīl-i tīg-i ‘ ışk-ı yār olan fikr-i kefen n’eyler (G.142/1)

2.2.2. Âşık

Tutkun, düşkün, vurgun, haddinden çok fazla ve aşırı derecede seven demek olan âşık tasavvufî istilahta Allah Teâlâ’yı son derece ve azamî mertebede seven demektir.²⁶⁶

Sâdık birçok yerde bahsettiği “âşık”ı gönül hastası, sevgilinin yolunda sadık, korkusuzca sevgili yolunda can vermeye ve aşk şehidi olmaya hazır bir cefa eri olarak vasıflandırır. Âşık her belaya “belî” diyerek Hz. Eyüp gibi belanın esiri olmuştur. Âşıkların gönüllerine vaizlerin aklı önceleyen nasihatleri fayda etmez. Çünkü “âşık”ın aklı başından gitmiştir. Âşık, sevdiğinin herkese lütuf kendisine cefa göstermesinden şikâyet etse de kalbinde ondan başka bir sevgi bulundurmaz, ne cennetin hurilerine ne de başka bir dil-rübânın hattına bakar.²⁶⁷

Şair, aşk yolunda kalbi olgunlaştırmak için çekilen çileleri ve verilen mücadeleyi bir savaş meydanının uğultusuna benzeterek bunu işiten kâinatın vecde gelip raksa başladığını söylüyor.

Biz bugün şol ‘ âşık-ı dīvāneyüz kim kâ’ināt

Rakşa girdi işidüp āvāze-i şemşīrimüz (G.157/2)

Sâdık, Hakk’ın önce kendi kalbinde aranması gerektiğine telmihte bulunarak hal böyle iken âşıkların önce Kâbe’yi tavaf etmesinin aslında gönül kabesindeki Hakk’ı bulmak için olduğunu ve bu amaçla ilk adımı attıklarını ifade eder.

Ṭavāf-ı kūy-ı dildār itmeden ‘ âşıklar ey şūfī

²⁶⁶ Uludağ, *a.g.e.*, s.49.

²⁶⁷ Mh.4/5, Tb.5/1/15, Mh.19/10, G.84/3, g.135/3, G.135/7, G.141/1, G.142/3, G.164/4, G.168/3, G.186/4, G.226/4, G.251/3, G.272/2-8, G.302/4, G.304/4, G.306/5, G.314/4, G.317/3, G.347/2, G.347/5, G.348/3, G.382/3, G.388/1, G.392/1, G.407/2, ÇG.440/3-4-6, G.453/3, G.457/4, G.470/1-5, G.473/2, G.481/5, G.491/2, Tb.505/9/3, Mz.506/14, Th.524/8, Th.529/3, G.532/8, G.533/6, Kt.55/2, N.183/2, N.195/2, Kt.220/1, Kt.262/1

Garaz bu kim iderler Ka' be-i ehl-i şafâ melhûz (G.248/3)

Aşğın kalbini aydınlatan aşk ateşidir. Aslında bu ateş bütün bir kâinatı aydınlatır. Âşık bir mum gibi bu ateşin iştiyakıyla erir ve eridikçe daha çok sevgiliye yaklaşır. Şair, sevgilinin cemalinin ışığının âşıkların kalbinde yandıkça onların canını dünyadan vazgeçireceğini ifade eder.

Şu'le-i şem' -i cemâlûñ pertevi ' âşıklarûñ

Cânına virdi fûrûğ-ı mihr-i ' âlemden ferâğ (G.267/2)

Beşerî aşktan ilahî aşka geçişin en önemli timsali olan Mecnun'a telmihte bulunan şair, âşıkların Leyla'sını gönlünde bulduklarında Kays gibi insanlardan uzak Allah'a yakın yerleri vatan eylerler, demektedir.

Göñülde bulduğundan soñra Leylâ'sın koyup şehri

Varup tağlar başında Kays-veş eyler vañan ' âşık (Kt.184/1)

2.2.3. Dehr

Dünya, âlem, zaman, devir anlamlarına gelen kelime tasavvufta “an” manasında kullanılır. Ezel ile ebed “dehr”de birleşir.²⁶⁸ Sâdık bu kavramı daha çok dünya hayatı için kullanmaktadır. Cennetten kopup dünya hayatına düşen insan için dehr²⁶⁹ (dünya) adeta yolcunun yolunu kesen eşkıyadır.

Şair, gönlünü kuşa, dehri de çayırılığa teşbih ederek sevgilinin zülfünün tuzağı olmasa çoktan bu çayırılığı terk ederdim, demektedir.

²⁶⁸ Pala, *a.g.e.*, s.110.

²⁶⁹ Mh.4/4, Tb.5/1/3, Tb.5/8/5, Mş.7/2, Mh.19/5-6-10, G.68/1, G.82/6, G.98/4, G.126/12/25, G.141/2, G.145/1, G.158/4, G.175/4, G.197/4, G.226/1, G.232/4, G.236/1, G.240/2, G.242/2, G.269/5, G.276/4, G.289/4, G.296/7-8, G.336/2, G.351/7, G.411/5, G.420/5, G.421/4, G.426/1, G.427/4, G.433/4, ÇG.442/3, ÇG.443/1-3, ÇG.448/2, ÇG.449/2, ÇG.496/2-4, Th.501/5, Tcb.503/2/4, Mz.506/1-2, Mz.507/4, K.517/4, Mn.520/3, Ms.521/3, Mt.5/1, Kt.14/2, Kt.15/1, Kt.26/1, Kt.47/2, Kt.87/1, Kt.109/1, N.123/1,

Merg-zār-ı dehri çokdan terk iderdi murğ-ı dil
İtmese dām-ı ser-i zülfi nigāra irtibāt (G.228/3)

Bir başka beyitte ise dehri bir misafirhaneye benzeten şair, buraya uğrayanların adeta bir gölgelikte dinlenmiş gibi uğrayıp geçtiklerini söyler.

Eylemişlerdür misāfir hāne-i dehre sevād
Kim serā-yı ‘āleme cā’iz degüldür i‘ timād (G.112/1)

Başka bir beyitte şair gönlün dehrin sefasını sürmesi için üzümün kızı ile nikāh yapmasını yani aşk içkisine mülazemet etmesi gerektiğini söyler.

Sürer şafāsını dehring köñgöl ‘ale’l-ıtlāk
Eger ki duşter-i rezğa éterse ‘ıkd u nikāh (ÇG.448/2)

2.2.4. Harabat

Harap yerler, viraneler demek olan kelime mecazen meyhane ve tasavvufi istilahta tekke ve gönül anlamlarına gelir. Ayrıca beşerî vücudu, bedeni ve nefsanî arzuları tahrip, süflî duyguları imha ve kötü huyları yıkmak anlamlarına gelir.²⁷⁰

Sâdık, harabat kavramını genellikle gönül ve tekke anlamları ile kullanmıştır. Aşıklar harabatta Allah’ın zikri ile tevhidin nüktelerini keşfedebilirler.²⁷¹

Ben o rind-i bāde peymānım harābāt içreyim
Cur‘a-i cāmum ider öñümde her dem hāk-i būs (G.183/3)

Sâdık bir tekkede dervişlerin sesli zikir ayinine benzer bir tablo çizerek vecd ve coşkunlukla dolu zikir uğultusunun kendini uyutmadığını belirtir. Aslında şair, kalbindeki sevgiliye olan iştiyak ve arzudan bahseder.

²⁷⁰ Uludağ, a.g.e., s.158.

²⁷¹ Mh.18/7, G.162/9, G.188/2, G.281/2, ÇG.481/1, Kt.48/1-2, Kt.82/1, Kt.107/1, Kt.161/2, Kt.265/1, Kt.280/1

Dün gece küy-ı harābāt içre zikrullāh ile
Şubh-dek uyutmadı ‘ uşşākī āvāz-ı hurūş (G.188/2)

2.2.5. Mâsivâ

Bir şeyden başka olan şeylerin hepsi demek olan “Mâsivallah” kelimesinin kısaltılmışı olarak “Allah’tan gayri sayılan şeyler” anlamında kullanılır. Mâsivâdan geçmek kendini Allah’a vermektir. Sufilere göre gönülde, Tanrı’dan başka bir şey bulunmaz. Gönülünde başka bir sevgi olan kişi mâsivadan kurtulmuş sayılmaz.²⁷²

Sâdik şiiirlerinde mâsiva kavramını gönülden atılması gereken nakış olarak kullanır. Gönül aynasının saf olması için mâsiva nakışı gönülden atılmalı ve dünyanın kalbi bağlayan ipleri “lâ” makası ile kesilmelidir.²⁷³

Mâ-sivâ nakşın gönülden maḥv kıl kim Şâdik
Şüret-i ma‘ nî görünmez olmasa āyine-i şâf

2.2.6. Nefs

Can, benlik, ruh, aşağı duygular gibi anlamlara gelen ifade tasavvufî olarak kulun kötü huyları ve çirkin vasıfları, kötü his ve huyların mahallî anlamlarına gelir.²⁷⁴ Tasavvufta nefis kavramı, kendisinde iradi hareket, duygu ve hayat kuvveti bulunan latif bir cevher şeklinde tanımlanmaktadır. Kötülüğü emreden anlamlarına geldiği gibi, Allah tarafından insana üflenen ruh-ı Rahmani, ilahî ben anlamlarında da kullanılmıştır.²⁷⁵

Sâdik, nefis kavramını uğursuz, katil gibi olumsuz sıfatlarla ele alır. Nefs kendi haline bırakılırsa bir ejder haline bile gelebilir. Kötü ve aşağılık olan nefsten kurtulmak için Allah’ın ismini can muskası yapmak lazımdır.²⁷⁶

²⁷² Pala, a.g.e., s.298.

²⁷³ G.18/1, G.242/1, G.243/5, G.286/7, G.316/1, G.323/2, G.342/5, G.381/2, G.467/3, Tb.505/21/2, Kt.49/2, Th.524/6

²⁷⁴ Uludağ, a.g.e., s.270.

²⁷⁵ Karagöz vd., a.g.e., s.522.

²⁷⁶ Mh.4/1, Mh.9/6, G.121/1, G.143/4, G.156/3, G.224/4, G.275/5, G.341/2, G.383/2, Th.499/1-2, Tcb.515/4/7, Th.523/17, G.525/1, Th.528/5, Kt.175/1

Şair nefsi ıslah ve sürekli kontrol edilmesi gereken bir varlık anlamında kullanıp kendi kendine seslenerek, eğer nefsi ıslah etmek istersen gözyaşından ona gümüş bir zincir takmalısın, demektedir:

Eger kim nefsüñ ıslāhına eylerseñ dilā tedbīr
Sirişküñ katresinden eyle aña bir gümüş zencīr (G.129/1)

Şair, uzun ve meşakkatli aşk yolunda bir taraftan bir merkebe benzettiği bedeninden bir taraftan da alçak nefsin yönlendirmesinden çekinme ve ihtiyat halindedir:

Bir yañadan merkeb-i bār-ı bedenden ihtizāz
Bir yañadan rehber-i nefsi denīden ihtiyāṭ (G.228/2)

Şair, kötülüğü emreden nefisle kalbinin mücadelesini, karınca ile ejderhanın mücadelesine benzetir. İlk bakışta ümitsiz bir tablo sunan şair, aslında hakir bir karıncanın dahi Hz. Süleyman ordularına yetebilecek kudrete erişebileceğine olan inanca telmihte bulunur:

Hiç gönül emmāre-i nefse muḳābil ola mı
Mūr dahi ejdehāyile nice itsün maşāff (G.278/2)

Şair aşk yolunda düşman olan nefisten hiçbir korku duymadığını çünkü kalbinde yanan aşk ateşinin karanlık yollarını aydınlattığını ve bu yollarda eşkıya gibi bekleyen nefsi durdurmak için de keskin bir kılıç gibi duran “âh”ının olduğunu söyler:

Ne ḳorḳu nefsi-i ‘adūdan ṭarīḳ-i ‘ışk içre
Olursa ḥançer-i ser-tiz elüñde şu‘le-i āh (G.383/2)

2.2.6. Pîr-i Mugan

Divan şiirinde eğlence mahallî olan meyhanenin başkişilerinden birisi pîr-i mugandır. O, sırları açığa döken, herkese miktarınca içki sunan, meyhaneyi çekip çeviren,

yaşlı, güngörmüş, nur yüzlü, sözleri daima hikmetli, dünyaya itibar etmeyen, cömert ve saygı gösterilmesi gereken bir kişidir. Mecazî ve tasavvufî manasıyla pîr-i mugan tekkede müride feyz ve neşe sunan kişidir.²⁷⁷

Şair pîr-i mugan kavramını meyhane ve mecazi olarak tekke ile ilişkilendirmektedir.²⁷⁸ Şair, zühdü terk edip pîr-i muganın kölesi olursan bir kadeh içkiyle Mısır'a yani beden ülkesine sultan olursun, demektedir:

Terk-i zühd idüp olaldan bende-i pîr-i muğān
Bir kadeh meyle serîr-i Mışra sulţānsın henüz (G.160/5)

Kendisine aşk içkisini bırakıp akıl ile Allah'ı bulmasını vaaz eden vaize seslenen şair, eğer sana pir-i mugan sersemlikten kurtarıcı bir kadeh sabah içkisi sunsaydı senin sadece maddeyi gören gözlerinden bütün perde kalkardı, demektedir:

Şabūhı şunsa bir sāgar saña pîr-i muğān vā' iz
Gözünden ref' olurdu perde-i kevn ü mekân vā' iz (G.247/1)

2.2.7. Züht ve Takva

Sözlükte “ilgisiz davranmak, yüz çevirmek, rağbet etmemek” anlamına gelen züht, tasavvufta ahirete yönelmek, dünyaya doludizgin dalmamak, elde mevcut bulunsa bile gönülde mal ve mülk sevgisine yer vermemek demektir.²⁷⁹

Sözlük anlamı bir şeyi korumak, zarar verecek şeylerden sakınmak anlamlarına gelen vikaye kökünden gelen ittikâ, kuvvetli bir himayeye girerek sakınmak, kendini muhafaza altına almak demektir. İttikanın isim şekline takva denir.²⁸⁰

Şair, züht ve takvayı genellikle birlikte kullanmaktadır.²⁸¹ Şair bu kavramların yanında genellikle rindlikle ilgili mey, meyhane ve pîr-i mugan kavramlarını kullanarak aşk yolunun daha efdal olduğundan bahseder.

²⁷⁷ Pala, a.g.e., s.372.

²⁷⁸ G.89/1, G.93/1, G.115/5, G.420/2, G.431/8, Th.501/4, Kt.227/1

²⁷⁹ Karagöz vd., a.g.e., s.722.

²⁸⁰ Karagöz vd., a.g.e., s.348.

Aşağıdaki beyitte meclisin sakisi o acımasız ve aynı zamanda âşıkları tuzağına çeken sevgili ise şimdiden sonra züht ve takvaya elveda demek gerektir, denilir:

Sâkı̄-i meclis eger kim ol büt-i ‘ ayyār ise

El-vedā‘ şimdengerü ey zühd ü taqvā el-vedā‘ (G.260/3)

2.3. CEMİYETLE İLGİLİ HUSUSLAR

2.3.1 Şahıslar

Sâdık Dîvân’ında şahıslar kadrosu oldukça zengindir. Klâsik edebiyatımızın çok dilli, çok uluslu ve kültürlü bir toplum yapısının ürünü olduğunu düşündüğümüzde bu şahsiyetlerin çokluğuna şaşmamak gerekir. Dîvân metni incelendiğinde, Doğu’nun ve Batı’nın tanıdığı olduğu gerçek şahısların yanında bilhassa İran menşeli mitolojik şahsiyetler ve ayrıca dini ve tasavvufî şahsiyetlerin olduğu görülecektir.

2.3.1.1. *Tarihî ve Efsanevî Şahsiyetler*

Geçmişte yaşamış gerçek şahsiyetlerin kimi zaman hayatlarına menkıbeler ve rivayetler karıştırılarak efsanevi hale getirildiği bilinmektedir. Şairin bu kişilerle ilgili tasavvurları az çok diğer divanlarda ortaya konan düşüncelere benzemektedir. Dîvân’daki şahsiyetler genellikle bilinen özellikleriyle kullanılmıştır. Söz konusu kişiler Aristû, Bihzâd, Felâtun, Hâtem-i Tayy, Leclâc, Mahmûd-ı Gaznevî, Mânî, Şeyh Şan‘ân olarak harf sırasına göre incelenmiştir.

Aristo ünlü Yunan filozofudur (M.Ö. 384-322). Klâsik felsefenin kurucularındandır. Eflâtun’un kurmuş olduğu Akademia’da 20 yıl süre ona asistanlık

---

²⁸¹ Tb.5/9/10, Mh.19/3, G.160/5, G.221/5, G.420/2, Çg.490/4, Tcb.502/6/1, Tcb.502/7/1-3, Th.524/3, Kt.279/1, Kt.282/1

yapmıştır. İslâmiyet'ten sonra onun eserleri Arap diline çevrilmiş ve sonrasında Müslüman âlimler tarafından bu eserlerden hayli istifade edilmiştir. Edebiyatta ilim, akıl, isabetli görüşe sahip olma, mantık gibi alanlarla anılan ve memduhun teşbih edildiği bir kişi olmuştur.²⁸²

Aşağıdaki beyitte Allah'ın sıfatı o denli derin bir okyanusa teşbih edilir ki akıl bir dalgıç olsa ona ulaşamaz. Aklın ve mantığın sembolü olan Aristo dahi bu konuda yetersiz kalır:

Şifâtı baħrünüñ 'umķına ğavvâş-ı ħired irmez
Nice olsun Aristü ħimmetinde zâtınuñ bāħiş (G.62/2)

Büyük bir Türk minyatür ressamı olan **Bihzâd**, Herat'ta yaşamış, Hüseyin Baykara ve Ali Şîr Nevâyî'den teşvik görmüştür. Eserleri hala müzeleri süslemektedir.²⁸³ Genellikle nakış kavramıyla tenasüplü olarak anılan Bihzâd,²⁸⁴ şairin nakkaşlığı karşısında suskun ve aciz kalmıştır.

Aşağıdaki beyitte Bihzâd ile birlikte Hüsrev'in Şâvur adlı nedimine de telmih yapılmıştır. Her ikisi de şairin nakkaşlığı karşısında acizyet içindedir:

Ben ol naķķâş-ı deyr-i lu'bet-i Şîrîñ nigârum ki
Ferâmûş itdiler devrümde Şâvur ile Bihzâd'ı (G.427/3)

Felâton şeklinde de ifade edilen Eflâton, M.Ö. 430-348 yılları arasında yaşamış, Sokrat'ın öğrencisi, Aristo'nun hocası, Yunanlı filozoftur.²⁸⁵

Şair, kelem ve mantık hususunda sembol olmuş Eflâton'un aşk mantığı konusunda kendisi ile yarışamayacağını ifade eder. Çünkü şair, aklın ve mantığın kabul etmediği bir cezbe ve aşk sarhoşluğu içindedir:

²⁸² Pala, a.g.e., s.26.

²⁸³ Pala, a.g.e., s.72.

²⁸⁴ G.427/3, G.477/3, N.66/1

²⁸⁵ Dursun Ali Tökel, **Divan Şiirinde Mitolojik Unsurlar Şahıslar Mitolojisi**, 1.b., Akçağ Yayınları 309, Kaynak Eserler :85, Ankara, 2000, s.422.

Bahş itse gelüp mantık-ı ‘ışk içre benümle

Yanumda Felâṭun olamaz tıfl-ı nevā söz (G.151/4)

Cahiliye devrinde cömertliğiyle ünlü **Hâtem**, Tây kabilesinden olduğu için Hâtem-i Tâî olarak anılır. Cömert ve misafirperver olduğundan yalnız Arap edebiyatında değil İran ve Türk edebiyatlarında da cömertlik timsali olarak tanınmıştır.²⁸⁶

Dîvân’da kimi beyitlerde kerem ve cömertlik hususlarının yanında zikredilen Hâtem hem yüzük hem de Hâtem-i Tâî’yı çağrıştıracak şekilde kullanılmıştır.²⁸⁷

Aşağıdaki beyitte III. Murat methedilerek cömertlikte Hâtem-i Tay ile ilişkilendirilir:

Olupdur Bâyezîd’i zühd ü taḳvānuñ ‘ibâdetde

Nitekim Ka‘benüñ Ḥasân’ı i‘câz-ı feşâhatde

İdüpdür âtem’üñ Ṭayy defterüñ milk-i şehâvetde

Kemâl-i ḥüsn-i ḥulḳ ile buḡün çarḥ-ı ‘adâletde

Melik görsem diyenler ol felek-i ḥar-gâhı görsünler (Mh.19/3)

Hallac-ı Mansur (ö. 309/922) babasının mesleği dolayısıyla Hallac olarak tanındığına ait rivayetler vardır. Horasan, Talekan, Maveraünnehir, Türkistan. Maçın, Turfan vb. yerlerdeki halk için eserler yazarak onların İslâm’a girmelerinde etkili oldu. Onun tesiriyle Müslüman olanlara Mansûri deniliyordu. Mansur adı babasına nispet edilen bir ad olduğu gibi aynı zamanda onun davasının zaferle neticelenmesine de işaret eden bir ad olmuştur. Onun birçok görüşü, baştan karşı çıkılmasına rağmen sonradan kabul edilip tasavvuf literatürüne girmiştir. Birçok rivayet ve efsanelerle telmihlere konu olan Hallac’ın idam fetvası dini olmaktan çok siyasi bir karar olup ancak siyasi baskılar ve entrikalar sonucunda çıkarılabilmektedir. Onun büyük bir üne sahip olması, çevresinde çok sayıda mürit

²⁸⁶ Süleyman Tülücü, “Hâtemü’t-Tâî”, **T.D.V. İslam Ansiklopedisi**, C. XVI, İstanbul 1997, s. 472-473.

²⁸⁷ Mh.19/3, G.178/5, G.189/4, G.417/1, G.512/4

toplaması, sarayda ve yüksek rütbeli devlet adamları ve kumandanlar arasında bile taraftar bulması, zenci kölelerin isyanına sıcak bakması, mehdi olduğu ve Abbasilere karşı Karmatîlerle gizlice iş birliği yaptığı yolunda söylentiler çıkması devlet adamlarını endişelendirmiş, bu yüzden baskı altında çalıştığı ileri sürülen bir hakimler kurulundan fetva alıp idamı gerçekleştirmişlerdir.²⁸⁸

Dîvân'da Hallac-ı Mansur'un daha çok ilahi coşkununla söylediği rivayet edilen "Ene'l-Hak" sözü ile darağacına asılmasına telmih yapılmıştır.²⁸⁹ Aşağıdaki beyitte Hallac'ın "ene'l-Hak" kadehini içerek aşk meydanında şehit edilişi yani darağacına asılışına telmih yapılır. Aynı zamanda aşk meydanı olarak nitelenen meydanda Mansur, yayını çeken ve herkesçe takdir edilen bir kahraman olarak tasvir edilmiş olur:

Hallâc-ı mesti cām-ı *ene'l-Hakkı* nûş idüp

Meydân-ı 'ışık içinde kemânın çeken bilür (G.141/4)

Sevgilinin zülfü aşığın kalbinin asılı kaldığı bir darağacı olarak tavsif edilerek Mansur'a telmihte bulunulur. Zülf, tasavvufi boyutta aşığın aşk hasretini çektiği dünya âlemi olarak da alınır:

Gönlümi zülfünde ol gîsü-yı 'anber-târa aş

Ya' nî bir Manşür-ı 'ışık kâkülüne dâra aş (N.97/1)

İbrâhim Edhem'le (ö. 161/778 ?) ilgili rivayetler daha ziyade tasavvufi bir mahiyet arzeder. Buna göre İbrâhim Edhem, tahtının üzerinde uyuyakaldığı bir gece rüyasında tavanın sallandığını hisseder. Orada kimin bulunduğunu sorunca, "Tanıdık biriyim, devemi kaybettim, onu arıyorum" cevabını alır. İbrâhim Edhem, damda deve aramanın şaşkınlık olduğunu söyleyince sesin sahibi ona, Allah'ı altın taht üzerinde ve atlas elbise içinde aramanın damda deve aramaktan daha büyük bir şaşkınlık olduğunu hatırlatır. Bunun üzerine İbrâhim Edhem düşünceye dalar. Daha sonra yaşadığı bazı

²⁸⁸ Süleyman Uludağ, "Hallac-ı Mansûr", **T.D.V. İslam Ansiklopedisi**, C.XV, İstanbul, 1997, s. 377-381.

²⁸⁹ G.69/3-4, G.71/5, G.72/4, G.75/4, ÇG.445/3, N.97/1

sıradışı olaylarla beraber âniden ruhî bir değişime uğrar, keşfi açılır. Allah’a tövbe eder ve “Rabbim! Beni koruduğun sürece bugünden itibaren sana âsi olmayacağım” diyerek üzerindeki kıymetli eşyaları, elbiselerini ve atını orada karşılaştığı çobanlarından birine verir, sürüyü de bağışlar ve çobanın elbiselerini giyip Belh’ten ayrılır. İbrâhim Edhem’in bilhassa Allah sevgisinin mal ve evlât sevgisinden üstün olduğunu göstermesi, Hızır’la arkadaşlık yaptığına inanılması, yaşadığı dönemde başta Ebû Hanîfe olmak üzere birçok kişiyle yakın dostluk kurması, kendi el emeği ve alın teriyle geçimini sağlaması, menkıbesinin halk arasında yaygınlık kazanmasına sebep olmuştur.²⁹⁰

Dîvân’da İbrâhim Edhem²⁹¹ tacını bırakıp gitmesi dolayısıyla telmihlere konu olur. Şair, aşağıdaki beyitte, aşıkların sultanlık hilatlarının İbrâhim Edhem’in giymiş olduğu yamalı hırkalardır diyerek İbrâhim Edhem’in saltanatını bırakıp Hak uğruna her şeyden vazgeçmesine telmihte bulunur:

Pâresidür hil’ at-i sultân-ı ‘ ışkuñ Şâdıkā

Câ-be-câ ol jindeler kim hırka-i Edhem’dedür (G.125/6)

Leclâc, kumarbazların piri ve satrancı icat eden kişi olarak bilinir. Tereddütlü kişilere veya peltek konuşanlara da leclâc denir.²⁹² Dîvân’da bilhassa mat eylemek ifadesi ile alınarak “*felek leclâcı*”, “*dehr-i leclac*” gibi vasıflandırmalar yapılır.²⁹³

Şair kendini, bir tavla oyunu gibi gördüğü aşk oyununda dünyanın en iyi tavla ustası olarak tanıtarak bu vadiye kendisine Leclac’ın piyade bile olamayacağını söyler:

Ben ol nerrâdeyüm naṭ’ -ı zemînüñ ‘ ışk-ı bâzide

Piyâdem olmağa lâyıķ degüldür ‘ arşada Leclâc (G.71/4)

²⁹⁰ Nurettin Albayrak, “İbrahim b. Edhem”, **T.D.V. İslam Ansiklopedisi**, I-XXIX, C. XXI, İstanbul, 2000, s. 295-296.

²⁹¹ Ms.23, G.125/6, G.354/4, ÇG.486/3

²⁹² Mütercim Âsım Efendi, *a.g.e.*, s. 483-484.

²⁹³ G.70/4, G.82/6

Şeyh San'an, Mekke'de, dervişleri olan âlim bir tarikat piridir. Rum ilinde bir kâfir kızına âşık olur. Aklı başından gider. Dinini, imanını terk eder. Mey içer, kızın domuzlarına çoban olur. Müritleri onu bu yoldan çevirmek için çok uğraşsalar da muvaffak olamazlar. Ancak itikâfa girip kırk gün yemeden içmeden dua ettikten sonra müritlerin duası kabul olunur. Şeyh kendine gelir ve tövbe eder. Kız da sonra Müslüman olur.²⁹⁴

Şair, Şeyh San'an'ın kafir kızına âşık olup din değiştirmesine telmihte bulunan şair kendi gönlünün de acımasız olan sevgilinin kafir saçlarına takılıp kaldığını, artık sevgilinin de bunu zünnârına (kuşak) asmasını söyler:

Şeyh Şan'ân gibi gönülüm kâfir-i 'ışık oldu çün
Ey büt-i sîmîn-beden bend eyleyüp zünnâre aş (N.97/2)

Halk geleneğinde değişik kişiliklerle karşımıza çıkan tarihî bir şahsiyet olan **Lokman**'ın Kur'an-ı Kerim'de adına bir sure vardır. Eski Araplar arasında da meşhur olan Lokman'ın bir peygamber veya nebi olduğu hakkında tefsirlerde rivayetler vardır. Ancak çoğunluk, onun salih bir kul olduğunu kabul eder. Anlatılanlara göre o hikmet ve hekimliğin piri ve sembolü olarak bilinir. Lokman hakkında Hıristiyan ve Museviler arasında da yaygın inanışlar vardır.²⁹⁵

Dîvân'da genellikle şifa vericilik, çare, deva merkezinde anılan Lokman, sevgilinin dudakları olmadan derde derman verici değildir.²⁹⁶ Ayrıca Lokman hikmet yönüyle de ele alınmıştır.²⁹⁷

Aşağıdaki beyitte ise şair, "Sevgilinin dudağı Lokman olsa ne çıkar ki, derde derman olmaya yanaşmadıktan sonra..." demektedir:

‘Âşık-ı haste dilüñ derdine dermân itmez
Tütalum la‘l-i lebüñ Hâzret-i Loqmân oldu (G.419/3)

²⁹⁴ Ahmet Talat Onay, **Eski Türk Edebiyatında Mazmunlar**, 2.b., haz. Cemal Kurnaz, MEB Yayınları, İstanbul 2004, s. 398; Tökel, *a.g.e.*, s.411-414.

²⁹⁵ Pala, *a.g.e.*, s. 290.

²⁹⁶ G.51/1, G.60/4, G.75/2, G.291/4

²⁹⁷ G.61/1

Gazneli Mahmut (970-1031) Gazneliler Devleti'nin büyük hükümdarıdır. Devrinde şiir ve şaire büyük itibar gösteren Sultan Mahmud edebiyatımızda cömertliği, şairleri koruması ve kölesi Ayas ile birlikte çok anılır.²⁹⁸

Dîvân'da Ayas ile birlikte anılan Gazneli Mahmut'un, kölesi Ayas'a olan muhabbeti dile getirilmiştir.²⁹⁹ Aşağıdaki beyitte de bu muhabbette telmih yapılarak Gazneli Mahmut'un güneş ışığının kendisini yanıltmasıyla gökteki yeni ayı, Ayas'ın kaşı sanırdı, denmektedir. Aslında Ferhat için de söz konusu edilen bu tavır gerçek sevgiliye ulaşmanın önemini idrak ettirmek ister gibidir:

Taglî-i farṭ-ı mihr ile Maḥmūd-ı Gaznevî

Kaşın şanurdı görse Ayās'ıñ meh-i nevi (G.411/1)

Mânî, Sasanîler döneminde İran'a gelip Zerdüştlük ve Hıristiyanlığı birleştirerek yeni bir din kurmuş olan meşhur Çinli bir nakkaş ve ressamdır. Kurduğu bu yeni dine Manihaizm denmiştir. Şapur'un hekimi iken kızını iyileştiremediği için bir aralık İran'a sürülmüş ve Hürmüz zamanında geri dönmüştür. Hürmüz'ün oğlu Behrâm tarafından derisi yüzülerek öldürülmüştür. Mânî; Nigâristân, Erteng veya Erjeng adlı resim mecmuası ile ünlüdür.³⁰⁰

Şair, meşhur ressam Mânî ve onun eseri Nigâristân'a telmihte bulunarak, eğer Mânî sevgilinin güzel yüzünü görseydi bir daha eline nakış ve tasvir için kalem almazdı, demektedir:

Eline ḥāme almazdı Nigâristân-ı ḥüsn içre

Eger bu vech ile Mânî göreydi nakş u taşvîrin (Kt.221/2)

---

²⁹⁸ Pala, a.g.e., s.294.

²⁹⁹ G.149/5, G.409/5, G.411/1,

³⁰⁰ Pala, a.g.e., s.296.

2.3.1.2. İran Kaynaklı Mitolojik Şahsiyetler

Edebiyat sahasında diğer milletlere göre İranlılarla daha çok münasebet kurulduğu bilinen bir gerçektir. Bilhassa Şehname kahramanlarının yüzyıllar boyunca değişmeden ancak bizdeki memduhun değişerek zikredildiği, şairlerin kendilerini meşhur İran şairleriyle bir ya da ileride görerek övündüğü, cesaret ve kahramanlıkların söz konusu kişiler teşbih edilerek referans verildiği bilinmektedir.

Dîvân'da Acem menşeli şahıslar tespit edilerek harf sırasına göre incelenmiştir. Tespit edilebilen şahsiyetler şunlardır: Behmen, Behrâm, Cem, Dahhâk, Dârâ, Ehrimen, Ferîdûn, İskender, Key, Keyhusrev, Keykubâd, Nerîmân, Nûşirevan, Pehlevân, Rüstem, Zâl.

Asıl adı **Cem** olan Cemşid, İran hükümdarlarından Pişdâdiyan'ın dördüncüsü olan padişattır. Tahmurs'un oğludur. Pek çok alet ve teçhizatın imaliyle birlikte şarabı icat etmesiyle meşhurdur.³⁰¹

Burhân-ı Katı'da Cem kelimesine dair şu açıklamalar yapılmaktadır: “Hâtem veya bâd ile anılırsa Süleyman peygamber; mey ve câm ile anılırsa murat Cemşid'dir; sed ve âyine ile zikrolunsa murat İskender'dir.”³⁰² Ahmet Talât Onay da Tuhfe-i Vehbî Şerhi'ne dayandırarak yaptığı açıklamalarda şu bilgileri vermektedir: “Hâtem, taht, bâd, havâ, Belkîs, Âsaf, Hüdhüd ve dîv ile zikrolunursa murâd Süleyman'dır. Mukâbele, âyine, sed, hikmet, seyâhat ve emsâliyle zikrolunursa maksûd İskender'dir. Piyâle, câm, şarap ve emsâli ile zikrolunursa murâd Cemşid'dir.”³⁰³

Dîvân'da Cem ismi safa ve mutluluk ile birlikte ele alınarak kadehle tenasüplü olarak “Cem-i devrân” veya “Cem-i vakt” gibi tamlamalarla kullanılır. Şair, Cem'in şarabı bulmasına telmihte bulunarak şerbet-i Cem'le gönül derdine şifa bulmak ister. Cem kimi beyitlerde ise memduha teşbih edilir ya da ondan daha aşağıda görülür.³⁰⁴

Şair, aşağıdaki beyitte Cem'in kadehine telmih yaparak Hz. Âdem'den beri sakilerin sevgilinin mahallesindeki köpeklerin çanağını, Cem'in kadehinden üstün

³⁰¹ Tökel, a.g.e., s.125-133.

³⁰² Mütercim Âsım Efendi, a.g.e., s. 113.

³⁰³ Onay, a.g.e.,s. 153-154.

³⁰⁴ Tb.5/4/5, Mh.19/4, G.56/2, G.138/7, G.226/5, G.238/4, G.247/5, G.437/3, Th.501/2, Tb.505/15/3, G.511/7, Tcb.515/1/6, G.530/6, Kt.25/2, N.81/2, N.142/2, Kt.210/1, Kt.228/1, Kt.282/2, Kt.283/2, Mf.52

tuttuklarını belirtir. Muhteşem bir telmih ve mecaz örüntüsüyle işlenen beyitte, sakiler peygamberler, sevgili ise Hz. Muhammed ya da Allah olarak düşünülebilir:

Şafâ bezminde sâķiler nigârâ devr-i Ādem'den
Seg-i kūyın sıfâlin yeg çutarlar sâġar-ı Cem'den (G.354/1)

Aşğıdaki beyitte ise Cem ile birlikte anılan safa ve mutluluġa telmihte bulunarak, “*Biz de bu zamanın Cem’iyiz ancak bizim işret bezmimizde sazımız ve çengimiz, sevgili için ağlayıp inlemelerimizdir*” denmektedir:

Şādıkâ bezm-i ġarâbātuñ Cem-i devrânıyuz
Nâledür çeng-i belâda sâz-ı ‘ işret-sârımız (G.162/9)

Dârâ, Keyâniyân’ın dokuzuncu ve sonuncu hükümdarıdır. Kimi rivayetlere göre Dârâ ve Dârâb aynı kişiler olarak kabul edilirken, Tâberî gibi kaynaklar Dârâ’nın Dârâb’ın oġlu şeklinde gösterirler. Ekber, Keykubad da denir. İskender’le yaptığı savaşta mağlup olmuş, vefatıyla sülalesi sona ermiştir.³⁰⁵

Dîvân’da tacı dolayısıyla ele alınan Dâra,³⁰⁶ aynı zamanda Keykûbâd olarak yine taçla birlikte zikredilir.³⁰⁷

Şair, aşğıdaki beyitte Mecnun’un kulübesindeki karga yuvasını başına yuva yapan kuşlara telmihte bulunarak, *Mecnun’un tacı, bu karga yuvası iken o, Dârâ’nın altın işlemeli tacına boyun eğmez*, demektedir:

Efser-i zerkübine Dârâ’nuñ itmez ser-fürü
Aşiyân-ı zâġ olursa külbe-i Mecnûn’a tâc (G.73/2)

³⁰⁵ Tökel, *a.g.e.*, s. 150-156.

³⁰⁶ G.69/1, G.73/2, G.132/5, G.238/4, Mz.507/17, K.514/14

³⁰⁷ Tb.5/4/5, G.107/4

Divan şiirinde **İskender** adı oldukça fazla anılmış ve adına yazılan mesnevî türleri bile oluşturulmuştur. Divan şairlerinin İskender’i farklı tasavvurlarla ele almasının sebebi biraz da İskender adının karıştırılmış olmasıdır. Değerli iki bilim adamı İskender Pala ve Ali Nihat Tarla’nın bu konudaki görüşleri aynı minval üzeredir:

Eski kültürümüz iki İskender tanır. Bunların birincisi İskender-i Zülkarneyn, diğeri de İskender-i Yunanî (yani Makedonyalı Filip’in oğlu İskender)’dir. Hayatları, yaşadıkları bölgeler ve başarıları yönünden birbirlerine benzeyen bu kişileri eski tarih, tefsir ve edebiyat vs. müellifleri çok defa aynı kişi sanmışlardır. Oysa Kur’an-ı Kerim’de hayatı hakkında bilgi verilen Zülkarneyn ile hayatını Yunan kaynaklarına dayalı batılı eserlerden öğrendiğimiz Büyük İskender (Alexander The Great)’in birbirleriyle hiç alakaları olamaz.³⁰⁸

“Zülkarneyn iki zattır: Biri İskender-i Kebir’dir. Kur’an’da mezkûr olan bu İskender’dir ki Sâm İbn-i Nûh evlâdındandır. İbrahim ile muasırdır. Hızır ile münasebeti vardır. Ab-ı hayat-ı aramışsa da içmeye muvaffak olamamıştır. Zülkarneyn-i Asgar, Dârâ’nın memleketini zapt eden İskender-i Yunanî’dir. Bu iki İskender arası 1900 seneden fazladır. İskender-i Kebir, Süleyman gibi hem peygamber hem padişahdır.”³⁰⁹

Şair İskender’i doğru olarak Makedonya kralı Büyük İskender anlamıyla kullanmıştır.³¹⁰

Aşağıdaki beyitte İskender’in meşhur aynasına telmih yapılarak sevgiliye hitaben, “*Kâinatın şeklini ortaya çıkartan güzelliğin İskender’i aynası mıdır?*” denilmektedir:

Ṭal‘ atun mirât-ı İskender midür
Şüretü’l-ekvānu fîhi kad zahar (G.119/2)

Nûşirevan, M.S. 531 ila 579 yılları arasında hükümdarlık yapmış, İran’ın Sasanî sülalesinden, adaletiyle ünlü bir hükümdardır. Nûşirevan’ın asıl adı Hüsrev’dir ve Kısra lakabını da ilk o almıştır. Adil bir hükümdar olan Nuşirevan, halkın şikâyetlerini ve isteklerini dinlemek amacıyla, sarayının dışına bir zincir bağlatmıştır. Zincirin ucundaki

³⁰⁸ Pala, a.g.e. s.236

³⁰⁹ Ali Nihat Tarlan, **Seyhî Divanı’nı Tetkik**, Akçağ Yayınları, Ankara 2004, s. 259.

³¹⁰ Tb.505/16/2

çan sallanınca, şikâyetçi geldiği anlaşılırmış. Bu zincire adalet zinciri anlamında zencîr-i adl denirmiş.³¹¹

Sâdık, Dîvân'ında Nûşîrevân'ı adaleti ile öne çıkartarak memduhun ne denli adaletli olduğunu ifade gayesiyle kullanmıştır. Aşağıdaki beyitte sevgilinin güzelliği köşke, kaşları köşkün güzellik takına, saçı ise Nuşîrevân'ın adalet zincirine benzetilerek bu zincirde asılı olan şeyin Nuşîrevân'ın dudağı olduğu ifade edilmiştir :

Şaçı zencîr-i 'adl aşmış leb-i Nûşu'l-Revânî'nüñ
Ham-ı ebrûları çekmiş cemâl-i kaşına tākı (G.429/5)

Dîvân'da zikredilen bir başka isim olan **Rüstem**, *Şehname*'de adı çok geçen efsanevî kahramandır. Nerîman'ın torunu, Zâl'in oğludur. Keykubad'ın asrından Keyhüsrev'in saltanatı sonuna kadar cihan pehlivanı ve emirü'l-ümera olarak görev yapmıştır. Bu dönemde Zabilistan ve Seyistan onun tasarrufunda bulunmuştur. Sekiz yüz sene ömür sürdüğü nakledilmektedir. Bîjen'i kuyudan kurtarmıştır. Bir lakabı da Temehten, yani iri vücutlu pehlivandır.³¹²

Dîvân'da zikredilen Rüstem genellikle yayı ile birlikte ele alınmıştır.³¹³ Aşağıdaki beyitte Rüstem'e, babası Zâl ile birlikte telmih yapılarak onun kuvveti ve yiğitliği söz konusu edilmiştir. Şair, ak saçlı bir ihtiyar olarak vassfettiği feleğin yayını çekenin kendi nazarında yiğitlikte Rüstem'den daha üstün olacağını ifade eder :

Sipîhr-i Zâl'uñ ey Şadık kemân-ı cevriñi çekmek
Benüm yanumda ortağdur bahâdırluğda Rüstem'den (G.354/5)

Zâl, Rüstem'in babasıdır. Anasından saç, kirpik ve kaşı beyaz doğduğundan ihtiyar demek olan Zâl ismi verilmiştir.³¹⁴ Dîvân'da ihtiyar demek olan Zâl adı tevriyeli olarak hem Rüstem'in babası hem de felek anlamında kullanılmıştır.³¹⁵

³¹¹ Onay, a.g.e., s. 75; Tökel, a.g.e., s. 242-243.

³¹² Onay, a.g.e., s. 76.

³¹³ G.354/5, G.417/2, G.445/3

³¹⁴ Onay, a.g. e., s. 13

Metinde bir ihtiyar olarak vesfedilen feleğin gecesinde ay gümüşten bir miğfere benzetilerek, şairin “ah” cılası ile o miğferin cilalandığı belirtilir :

Zāl-ı gerdünuñ şebinde sîm-i miğferdür kamer
Şaykal-i āhumla boldı gökde ol miğfer cilā (Kt.253/1)

Dîvân’da ayrıca Behmen,³¹⁶ Behrâm,³¹⁷ Dahhâk,³¹⁸ Ehrimen,³¹⁹ Ferîdûn,³²⁰ Key,³²¹ Keyhusrev,³²² Nerîmân,³²³ Pehlevân³²⁴ adlı şahıslar da birer defa kullanılmıştır.

2.3.1.3. Meşhur Aşk Hikâyelerinde Geçen Kişiler

Dîvân’da; Leylâ vü Mecnûn, Ferhâd ile Şîrîn gibi halk arasında söylenen hikâyeler olduğu gibi daha az tanınan Vâmık u Azrâ, Hüsrev ü Şîrîn gibi Fars kaynaklı ve Yûsuf u Züleyhâ gibi Kur’an’dan alınan hikâyeler mevcuttur.

Sâdik bir beytinde ashab-ı kehf olarak bilinen yedi gencin hikayesine telmihte bulunarak, muhabbet mağarasının yolunda Mecnun, Ferhat ve Vâmık’tan sonra ben dördüncü köpeğim demektedir.

Reh-i kehf-i maḥabbet içre Şâdik kelb-i râbî’dür
Tuyalum Vâmık u Ferhâd u Mecnûn oldılar şâliş (G.67/5)

2.3.1.3.1 Leylâ vü Mecnûn

---

³¹⁵ G.417/1, Tcb.515/4/1

³¹⁶ G.294/7

³¹⁷ Kt.213/2

³¹⁸ G.294/7

³¹⁹ G.142/5

³²⁰ ÇG.486/3

³²¹ G.425/2

³²² Kt.226/1

³²³ G.126/21

³²⁴ G.387/5

Leyla ve Mecnun mesnevîsinin konusu kısaca şöyledir: Necid çöllerinde Benî Âmir kabilesinden Kays ve Leyla daha çocukken birbirlerini severler. Birlikte okula giden iki arkadaşla ilgili dedikodular çoğalınca Leyla eve kapatılır. Kays ise sevgilisini göremeyince, üzüntüyle aklı basından gider ve sahralara düşer. Bir müddet sonra da Mecnun (deli) diye anılmaya başlar. Kays'ın babası oğlunun derdini örgenince Leyla'yı ailesinden isterse de Kays, Mecnun diye anıldığı için kızı vermezler. Bunun üzerine babası, iyileşmesi için onu Kâbe'ye götürür fakat Kays, derdinin çoğalması ve aşkının artması için duada bulunur. Duası kabul olur ve babası çaresizlik içinde evine döner. Mecnun artık çöllerde yabanî hayvanlarla dostluk kurup arkadaşlık etmektedir. Bu arada yanık şiirler yazmaktadır. Nevfel adlı bir Arap beyi onun şiirlerini okur ve acıklı hâline bir son vermek için Leyla'yı babasından Mecnun'a ister. Kızı iyilikle alamayınca ordusunu toplayıp Leyla'nın kabilesi ile savaşa girişir. Mecnun Leyla'yı o kadar sevmektedir ki ona ait hiçbir şeye zarar gelmesini istemez ve Leyla'nın kabilesi savaşı kazansın diye dua eder. Nevfel yenilir. Ancak bu mağlubiyeti nefesine yediremez ve tekrar savaşa baslar. Bu defa galip gelir ama Mecnun'un duasını öğrendiği için kızı almadan çekip gider. Sonra Leyla'yı İbni Selâm adlı biriyle evlendirirler. Leyla , Mecnun'un aşkına sadık kalmak için çocukluğundan beri bir cin tarafından sevildiğini, eğer ona ilişirse her ikisinin de öldürüleceği yalanını söyler ve İbni Selâm'ı kendine yaklaştırmaz. Bir müddet sonra Mecnun'un intizarları sonucu İbni Selâm ölür. Serbest kalan Leyla , Mecnun'u aramaya çıkar. Mecnun'u çölde bulursa da Mecnun onu tanımaz ve kavuşmaya gücü olmadığını bildirir. Çünkü artık maddî olanla ilgisini kesmiş ve manevi bir aşk ile sarhoş gezer olmuştur. Leyla, umutsuz bir şekilde geri döner. Bir müddet acı çektikten sonra da ölür. Bunu duyan Mecnun, Leyla'nın mezarına koşar ve orada kendisinin de ölmesi için Allah'a yakarır. Yakarışı kabul edilir ve Leyla'nın mezarına sarılarak can verir.³²⁵

Dîvân'da genellikle birlikte anılan Leyla ile Mecnun,³²⁶ hikâyenin de özüne uygun olarak çöl, toz, aşk vadisi, hortum vb. unsurlarla tenasüplü olarak konu edilir. Ayrıca Leyla'nın saçı dolayısıyla siyahlık ve tutkunluk, devesi dolayısıyla da hasret ve kavuşma temaları işlenir.

³²⁵ Pala, a.g.e. s.288.

³²⁶ G.50/1, G.61/3-5, G.132/1, G.135/8, G.140/1, G.167/4, G.173/2, G.194/1, G.195/3, G.239/1, G.272/11, G.323/4, G.352/4, G.388/2, G.389/5, G.427/1, G.436/5, Mn.520/3, G.532/7, N.50/1, N.75/2

Ayrıca hikâyenin bir yerinde sevgilileri kavuşturmak üzere araya giren kişi olan Nevfel de konu edilmektedir.³²⁷

Aşağıdaki metinde şair saçını Leyla olarak teşbih ettiği sevgiliye seslenmektedir. Şair, Mecnun'un gerçek adı olan Kays ismini kullanarak aşk yolunda muradına erememiş Kays gibi ben de delilik mülküne sultan olsam şaşılmaz, çünkü bugün Kays'ın mirasına sahip olan benim, demektedir:

‘ Aceb mi ey ey saçı Leylâ cünün milkine şâh olsam
Çün oldum Kays-ı nâşâduñ bugün mirâşına vâriş (G.67/2)

Mecnun'un halk nazarında deli olup çocukların maskarası olmasına telmihte bulunan şair bunun sebebinin Mecnun'un içindeki aşkı saklayamamasına bağlıyor. Aslında bahis konusu olan Hz. Peygamber'dir. İlahi tebliğ için gittiği Taif'te taşlanan Hz. Muhammed'in de ilahi aşkın sırrını açık ettiği ima edilir.

Gördiler râz-ı gam-ı Leylâ'yı Mecnün itdi fâş
Her yañadan urdılar eţfâl-i mekteb aña tâş (G.194/1)

Bir başka beyitte ise şair, Mecnun'un ten toprağı, Leyla'nın zülfünün hevâsı ile mihnet çölünde rüzgârla raks eder, demektedir:

Deşt-i miñnetde hevâ-yı zülf-i Leylâ'dan dilâ
Gird-bâd ile ider hâk-i ten-i Mecnün rakş (Kt.90/1)

2.3.1.3.2. Ferhâd ile Şirin

Genel olarak Ferhat ile Şirin mesnevîsinin konusu şöyledir: Erkek çocuk bırakmadan ölen Ermen hükümdarının yerine Mehin Bânû adlı kızı geçer. Mehin Bânû'nun Şirin adlı bir kız kardeşi vardır. Mehin Bânû, Şirin için bir köşk yaptırır. Bihzâd adlı ressam bu köşkü güzel resimlerle süslemektedir. Bihzâd'ın Ferhat adlı bir oğlu vardır. Ferhat, babasıyla çalışırken Mehin Bânû ona âşık olur. Oysa Ferhat Şirin'i sevmektedir.

³²⁷ Kt.159/2, Kt.184/1, N.254/1

Şirin bir gün aşkını ispat için Ferhat'tan şehrin dışındaki bir pınarın köşke bağlanmasını ister. Ancak arada Bîsütun dağı vardır. Hikâyenin bazı şekillerinde pınar yerine bir mandıra anılır. Ferhat'tan istenen, bu mandıradan saraya taze süt gelmesi için bir kanal yapmasıdır. Ferhat bu isteği kabul ederek külüngüyle dağı delmeye başlar. Mehin Bânû Ferhat'ın Şirin'i sevmesinden dolayı onu hapse attırsa da bir müddet sonra gördüğü rüya üzerine serbest bırakır. Karamsarlığa kapılan Ferhat ise dağda bir mağara açıp oraya Şirin'in resimlerini çizer ve yalnız yaşamaya başlar. Bu arada Hüsrev'in babası Hürmüz, Şirin'i Ferhat'a almak için Mehin Bânû ile savaşıyor. Hürmüz'ün oğlu Hüsrev de Şirin'e âşık olmuş ve hastalanıp yatağa düşmüştür. Ferhat, dağı delmeye devam eder. Tam dağı deleceği sırada Hüsrev'in dadısı Ferhat'ın yanına gelip ona Şirin'in öldüğünü söyler. Ferhat bir ah çekip külüngüyle başına vurup ölür. Şirin bunu haber alınca sevgilisinin ölüsü başında ağlar ve belindeki hançerle canına kıyar. Hüsrev'in dadısı ise dağdan inen bir arslan tarafından parçalanır.³²⁸

Dîvân'da Ferhat ile Şirin³²⁹ genellikle birlikte ele alınmaktadır. Bilhassa Ferhat ile birlikte Bî-sütûn, tîşe, sanat gibi kavramlar tenasüplü olarak kullanılır. Şirin ise tevriyeli kullanılarak "cân-ı Şîrîn" tamlamasıyla hem Şirin'e hem de can tatlılığına göndermede bulunulur. Aynı zamanda Ferhat'ın trajik sonu da konu edilmiş olur. Ferhat'ın tek başına anıldığı beyitlerin³³⁰ yanında Kûh-ken³³¹ olarak bahsedildiği beyitler de vardır.

Divan şairlerinin Ferhat için takınmış oldukları tavır Sâdık'ın şiirleri için de geçerlidir. Ferhat aslında deruni bir aşkın temsilcisi değildir. Surette kalmıştır. Eğer onun yaratılışında letafet olsaydı Şirin'in resmini dağlara, taşlara değil kalbine kazırdı, denilmektedir:

Eger ıtab'ında Ferhâd'ın lefâfet olsa ey Şâdık

O seng-i suhte taşvîr eylemezdi naqş-ı Şîrîn'i (G.412/5)

Ferhat'ın Şirin için Bî-sütûn dağı delmesine telmihte bulunan şair, bunun sebebini Ferhat'ın gözyaşlarını Şirin'e ulaştırma isteğine bağlar. Dikkat çeken bir başka husus ise

³²⁸ Pala, a.g.e. s.152.

³²⁹ G.67/5, G.194/4, G.273/5, G.274/2, G.336/2, G.346/3, G.496/1, N.252/2,

³³⁰ G.415/1, G.416/1, G.477/1, N.176/1

³³¹ G.141/3, Tcb.502/5/2, Tb.505/11/1, N.209/2

Hüsrev'in Şirin için yaptırmış olduğu meşhur köşkün de anılmış olmasıdır. Bu durumda ise şair her iki aşığa da telmihte bulunmuş olur:

Kesti Ferhād-ı zamāne Bî-Sütün'ing taşını

Kaşr-ı Şîrîn'ğa aqızmağa köziŋ yaşını (ÇG.496/1)

Bir başka beyitte ise Şirin tevriyeli olarak kullanılmıştır. Kûh-ken olarak anılan Ferhat'ın bütün uğraşları güzel bir çaba olan Şirin'e ulaşmak olduğu halde sonunda tatlı canından ve Şirin'inden olmuştur:

Kûh-ken-i miskini gör kim itdügi sa'y-i belîğ

Cân Şîrîn'inden çıkardı 'ākıbet anı dirîğ (G.273/1)

2.3.1.3.3. *Hüsrev ü Şîrîn*

Sasanî Padişahı Nûşirevan'ın torunu ve Hüsrev ü Şirin mesnevîsinin erkek kahramanı olan **Hüsrev**, İran efsanevi hükümdarlarından biridir. Hüsrev adını taşıyan birkaç padişah varsa da içlerinden en meşhuru kendisine Pervîz lâkabı verilenidir.

Hüsrev, Şirin'e olan aşkı yüzünden dillere destan olmuş, tarihî kişiliği ortadan kalkarak tamamen efsanevi bir karaktere bürünmüştür. Şirin için yaptırdığı sarayla (Kaşr-ı Şîrîn) efsaneleşen Hüsrev hazineleri ile de anılır. Hüsrev kelimesi zamanla kendi anlam dairesinin dışına çıkararak bu şahsı ifade etmekten başka padişah anlamını da kazanmış ve ekseriyetle bu anlamıyla şiirde kullanılır olmuştur.³³²

Dîvân'da birçok yerde geçen Hüsrev kelimesi genellikle padişah anlamında Hz. Peygamber veya sultan III. Murat gibi memduhlar için kullanılmıştır.³³³ Dîvân'da, Hüsrev adı kendi anlamı olan İran hükümdarı Hüsrev olarak da kullanılmıştır.³³⁴

³³² Tökel, a.g.e., s 177.

³³³ Tn.1/5, Tb.5/2/15-16, Tb.5/9/13, Tcb.9/4/2, G.12/3, Mh.17/2, Mh.19/7, Tcb.21/3/9, G.47/1, G.81/5, G.82/2, G.83/1, G.138/7, G.147/2, G.153/3, G.272/9, G.274/4, G.314/1, G.338/1, G.345/2, G.411/5, Tcb.503/1/5, G.511/6, Tcb.515/1/7, Tcb.515/3/1, K.519/5, G.533/14, G.533/6, Kt.47/2, Kt.155/2, Kt.182/2, Kt.271/1, Mf.1, Mf.2, Mf.5, Mf.25

³³⁴ Mh.19/4, G.114/5, G.173/4, G.256/2, G.409/2, Kt.14/2

Aşağıdaki beyitte Hüsrev'in meşhur atları olan Gülgûn ve Şebdîz anılarak ne zaman Hüsrev ve Şirin adı anılsa sevgilinin yanağının aksisi Gülgûn, hattı ise Şebdîz olur denilmektedir. Gülgûn ve Şebdîz adları ilgili kelimelerle tenasüplü kullanılmıştır:

Geçmeye bir Hüsrev ü Şîrî'n dehen meydânda
‘Aks-i la‘l-i ‘ârızî Gülgûn hattı Şebdîz ola (G.398/12)

Şair, Hüsrev ile Ferhat'a telmihte bulunarak, *eğer Hüsrev Ferhat'ın dağlara nakşettiği Şirin'in resmini görseydi Bihzâd'ın resimlerini ateşlere atardı*, demektedir:

Görse Hüsrev nakş-ı Şîrî'n'ingni taşvîr étgenüm
Otğa salurdu o sâ‘at nakşını Bihzâd'ing (ÇG.477/3)

2.3.1.3.4. Vâmık u Azrâ

Aristokrat hayatın romanı olan ve ilk defa kahramanların birbiriyle buluştuğu Vâmık u Azrâ'nın konusu kısaca şöyledir: Çin Hakanı Talmus ile Turan şahının kızının evlenmelerinden doğan Vâmık, olağanüstü bir güzelliğe sahiptir. Bu güzellik, yine güzelliğiyle dillere destan olan Gazne padişahının kızı Azrâ'nın kulağına gider. Azrâ daha görmeden Vâmık'a âşık olur. Dadısı onun resimlerini Vâmık'a göndererek Vâmık'ın da Azrâ'yı sevmesini sağlar. Vâmık, Azrâ'ya kavuşmak için sırdaşı Behmen'le yola çıkar. Birçok tehlikeyle karşılaştıkları zorlu yolculukta çeşitli mücadelelere girerler. Bu mücadelelerde Sultan Erdşîr'in kızı Dilpezîr onlara yardımcı olur. Bu arada Vâmık'ı aramaya çıkan Azrâ ile Vâmık ayrı ayrı tutsak olurlar. Vâmık, ateşperestlerce ateşe atılırsa da yanmaz. Azrâ ise zencilere tutsak olmuş ancak daha sonra kurtulmuştur. Vâmık ve Azrâ kurtulunca birbirlerini bulur ve evlenirler.³³⁵

Aşağıdaki beyitte *dil aynasını saf etmedikten sonra gerçek sevgiliyi bulamazsın* imasında bulunan şair Vâmık'ın Azrâ'ya âşık olma şekline telmihte bulunmuştur. Bilindiği gibi Azrâ'nın dadısı, Vâmık'a Azrâ'nın resmini göstererek onu âşık etmiştir:

³³⁵ Pala, a.g.e. s.471.

Mir'ât-ı dili Şu gibi Şâf eylemeyince

EŐgâl ü Şuverden

Vâmîk gözine 'arz-ı 'ızâr olmadı 'Azrâ

Mânend-i gül-i ter (Mz.506/4)

2.3.1.3.5. Yûsuf u Züleyhâ

Dünyanın en güzel insanı olarak bilinen Yusuf peygamberin kıssasını anlatan Yûsuf u Züleyhâ (Yûsuf u Zelihâ) mesnevîsi, Kur'an'da 111 ayetli Yusuf suresinde anlatılır. Bu kıssa için surede, "ahsenü'l-kasas" (kıssaların en güzeli) ifadesi kullanılır. Mesnevînin konusu kısaca Şöyledir: Yusuf, çocukken rüyasında on bir yıldız ile güneş ve ayı kendisine secde ederken görür. Babası Yakup peygamber bu rüyayı, diğer kardeşlerine söylememesini tembih eder. Yusuf'un hepsi erkek olan on bir üvey kardeşi ile Bünyamin adlı bir öz kardeşi vardır. Üvey kardeşleri, babalarının Yusuf'a daha fazla ilgi göstermesini kıskanarak ona kötülük etmeyi planlarlar. Onu gezinti bahanesiyle götürüp bir kuyuya atarlar. Sonra da babalarına, Yusuf'u kurt yedi, diye kanlı gömleğini getirirler. Yakup peygamber anlatılanlara inanmamıŐtır. Nitekim oğlunun hasretiyle yıllarca ağlamaktan gözleri kör olur. Yusuf kuyuda beklerken bir kervan gelir. Kervanın sakası su almak için kovasını kuyuya salar. Yusuf kova ile birlikte yukarıya çıkar. Yusuf'u uzaktan izleyen kardeşleri, onu birkaç dirhem karŐılıđında kervana satarlar. Kervan Mısır'a gitmektedir. Kervandakiler Mısır'da Yusuf'u ağırlığınca altın karŐılıđında Mısır azizine verirler. Yıllar geçer, Yusuf delikanlı olur. Bu arada güzelliği dört bir yana yayılır ve Mısır azizinin sureta hanımı olan Zeliha ona âşık olur. Ancak Yusuf bu yasak âŐka yanaŐmamaktadır. Zeliha'nın âŐkı Mısırlılarca duyulur. Zeliha tanınmıŐ kadınlara bir davet verir. Kadınlar Yusuf'un güzelliğini görünce kendilerini unutup ellerini keserler. Yine bir gün Zeliha onu kendi odasına çağırır. Yusuf onun niyetini anlayınca kağmaya başlar. Zeliha da arkasından koşar. Kapıdan çıkınca veziri karşılarında bulurlar. Zeliha o zaman Yusuf'a iftira edip kendisine saldırdığını söyler. Vezir de Yusuf'u zindana attırır. Yusuf yedi yıl zindanda kalır. Zindanda Allah ona rüya yorumlama ilmini bağışlar. Mısır hükümdarı bir gün bir rüya görür. Rüyasında yedi semiz ineği, yedi cılız inek yemekte; yedi yeşil baŐak da yedi kuru baŐak tarafından sarılmaktadır. Bu rüyayı inandırıcı bir Şekilde yalnız Yusuf yorumlar

ve yedi yıl bereketten sonra yedi yıl kıtlık olacağını söyler. Hükümdar onu çağırıp kendisine maliye danışmanı yapar. Bu arada Yusuf'un suçsuzluğu anlaşılmıştır. Zeliha bir türlü onu unutmamaktadır. Kocası da ölmüştür. Nihayet yedi bolluk yılından sonra kıtlık yılları gelir. Zeliha bütün varını Yusuf'tan haber getirenlere dağıtıp fakir düşer. Herkes zor günler yaşamakta, ülkede kuraklık hüküm sürmektedir. Yusuf ise bollukta geçen yedi yıl boyunca biriktirilen zahireyi adaletli bir şekilde halka dağıtmaktadır. Kıtlık, Kenan (Filistin) diyarında da etkili olmaktadır. Yusuf'un kardeşleri yiyecek almak üzere Mısır'a gelirler. Yusuf görür görmez onları tanısa da belli etmez. Onlara iyi davranıp yiyecek verir ve ikinci seferde diğer kardeşlerini de getirmelerini söyler. Onlar da Yakup'tan Bünyamin'i zorla alıp getirirler. Yakup ise hâlâ Yusuf'un hasreti ile yanmakta ve Bünyamin'i de kaybetmekten korkmaktadır. Bünyamin gelince Yusuf bir hile ile onu yanında alıkoyar. Kardeşlerine de kendi gömleğini verir ve bu gömleği babalarına sunmalarını söyler.

Yakup, Yusuf'un kokusunu duyar ve gömlek gelince gözlerine sürer. Gözleri açılır. Sonra hanımı ve çocuklarını alıp Mısır'a giderler. Oraya varınca Yusuf'un huzuruna çıkarlar. Kardeşleri yere eğilip onu selamlarlar. Yusuf da kendi kimliğini açıklar. Böylece çocukken gördüğü rüyası gerçekleşmiş olur. Yusuf bir gün şehri gezmeye çıkınca yaşlanmış olan Zeliha onu görür. Yusuf önce onu tanımasa da bir dileğini yerine getirmeye söz verir. Zeliha kendisinin eski güzelliğine kavuşması için Yusuf'tan dua etmesini ister. O da dua eder. Zeliha eski güzelliğine kavuşur ve Yusuf'un dinini kabul eder. İki evlenir ve uzun yıllar mutlu yaşarlar.³³⁶

Daha önce peygamberler bölümünde incelenmiş olan Hz.Yusuf bu bölümde Zeliha/Züleyha ile olan aşkı dolayısıyla incelenecektir. Dîvân'da geçen Yusuf ile Züleyha daha çok Yusuf'un gömleğinin arkadan yırtılması bağlamında ele alınmıştır.³³⁷

Şair Hz. Yusuf'un kardeşleri tarafından kuyuya atılmasına telmihte bulunarak canı Hz. Yusuf'a benzettir ve eninde sonunda felek denilen Züleyha seni bu kuyuya atacaktır, der:

Yūsuf-ı cānı şalar çāhı belāya āhîr

³³⁶ Pala, *a.g.e.* s.484.

³³⁷ G.61/5, G.135/1, G.376/4, G.407/2, G.358/2, Mf.33

Şādıkā çarḥ-ı sitem-kāre Züleyhā gibidür (G.130/5)

Aşağıdaki beyitte ise Züleyha'nın Hz. Yusuf'un gömleğini yırtmasına telmihte bulunulur, gülün yapraklarını açan sabah rüzgarı ise Züleyha'ya teşbih edilir:

Züleyhā-yı şabā uyup hevāya şunmasa destin
Neden olurdu ya gül Yūsuf'ın dāmeni şad-çāk (G.305/4)

2.3.2. Kavimler

2.3.2.1. Acem

Mesleği sipahilik olan Sâdık, döneminin ruhuna uygun olarak Acem ifadesiyle Osmanlı'nın rakibi olan İran'ı kastetmiştir. Bazı beyitlerinde ise Acem ismi üzerinde tevriye yaparak kelimeyi, hem kavim hem de müzikte makam adı olarak kullanmıştır.

Şair, makam adlarını anarak ne irak, ne isfahan ne de acem makamının sevgilinin makamına eşit olmadığını belirtir. Tevriyeli olarak kullanılan Irak, Isfahan ve Acem isimleri aynı zamanda şehir ve ülke adları olarak birer mekân adı olur. Bu sefer de anlam Osmanlı ülkesine/sultanına denk bir memleket ya da sultan başka bir yerde bulunmaz şeklinde olur:

Maḳām-ı dil-beri Şādık ' Acem kıyās idüp
Ne İsfahān'ı ḳodı seyrin itmedük ne ' Irāk (G.296/9)

Sâdık Çağatay Türkçesi ile yazdığı bir başka beytinde ise yine makam adlarıyla birlikte tevriyeli olarak kullandığı mekân adlarını söz konusu ederek Hz. Peygamber'in mekânının hiçbir şeyle kıyas edilemeyeceğini belirtir:

Sén o mehveşning̃ Hicāz-ı kūyıda āhengsüz

Kim ‘Acem irmes neter Şadık Şıfâhân ü Hicâz (ÇG.476/5)

Acem kelimesi Dîvân’da yedi yerde belirtilmiştir.³³⁸

2.3.2.2. Arap

Dîvân’da yedi yerde³³⁹ geçen Arap kelimesi genellikle siyah renk ve millet kavramlarıyla ilişkili olarak kullanılmıştır. Şair bir beyitte ise “envâr-ı benî Arabî” tamlamasıyla Hz. Peygamber’i kasteder.³⁴⁰

Şair, Dîvân’ında daha çok son bölümlerde yer verdiği dünyevî şiirlerinden birinde Arap kelimesini, hadım ağasına benzettiği Zühal yıldızı için kullanır:

Gel ey çengi Zühre-i sîma güzel
Kapuñda tavâşî ‘Arab’dur Zühâl (G.494/5)

2.3.2.3. Hind, Hindû

Dîvân’da on dört yerde geçen³⁴¹ Hindu kelimesi klâsik divan örneklerinde olduğu gibi siyah renk, hırsız, kâfir, bekçi gibi kelimelere karşılık olarak kullanılmıştır.

Şair, sevgilinin saçını geceleri kement kullanıp hırsızlık yapan Hindulara benzetmiştir:

Ne düzd olur ser-i zülfin kemend idüp yâruñ
Harîm-i hüsnine şarkar giceyle ol Hindû (G.359/4)

Şair, sevgilinin benlerini sihir işi yapan kâfir Hintliye, gözlerini de hileyi bir ilim haline getiren büyücüye benzetmiştir:

³³⁸ Tb.5/7/14, G.135/14, G.296/9, G.338/1, G.345/1, ÇG.476/5, ÇG.495/5

³³⁹ G.296/7, G.338/1, G.345/1, G.366/2, G.378/6, G.494/5, Tb.505/35/3

³⁴⁰ G.494/5

³⁴¹ G.42/1, G.60/2, G.79/5, G.245/2, G.274/3, G.313/4, G.355/6, G.359/1, G.359/4, G.374/2, G403/2, G.412/13, G.517/14, N.236/1

Beñleri bir Hindî-kāfirdür ki itmiş sihri kār
Gözleri bir rengi sāhirdür ki kılmış mekri fenn (G.355/6)

2.3.2.4. Moğolçîn

Sâdık, dört yerde kullandığı³⁴² Moğolçîn kelimesini Hz. Peygamberin nazarına teşbih etmiştir. Onun bakışı, âşıkların gönüllerinde dünya sevgisini bitirir, yağmalar. Ortaçağ boyunca büyük bir korku ve dehşetle anılan Moğolların yağma edici vasfının olumlu bir özelliğe çevrilerek Hz. Peygamber'in bakışları için kullanılması dikkate şayan bir durumdur:

Moğolçîn gözlerüñ iklîm-i hânın
İder ' ışık ehlünüñ her lahza tārâc (G.70/2)

2.3.2.5. Osman (Osmanlı)

Dîvân'da bir yerde geçen kelime, Osmanlı Devleti anlamında kullanmıştır. Osman kelimesi diğer kullanımlarda üçüncü halife Hz. Osman'ı kastetmektedir:

Nazm-ı gevher-bārumı Şâdık kemâle irgürüp
Milket-i ' Osmân içinde Hâfız-ı Şîrâz'ıyam (G.341/5)

2.3.2.6. Tatar

Dîvân'da iki yerde geçen kelime³⁴³ Sâdık'ın özgün üslubuyla Hz. Peygamber'in dünya sevgisini yağma edici bakışları için kullanılmıştır.

Şair; Hz. Peygamber'i şaşaalı kıyafetlere ve tahtlara gerek duymayan, padişahların eşiğinde muhtaç bir köle olduğu, şanı yüce padişah olarak tavsif eder. Onun bakışı gönüller

³⁴² G.70/2, G.74/3, ÇG.445/5, ÇG.495/5

³⁴³ Mh.9/2, G.126/3

mülkünü yağmalar ve o gönüller sultanı, askersiz ve maiyetsiz cihandan vergi alacak kudrette bir sultandır:

Ne taht-ı devlete geçdi ne geydi hil' at-i dībāc
Gönüller milkini Tātār-ı çeşmi eyledi tārāc
Alur hayl u haşemsüz niçe yıl milk-i cihānda bāc
Olupdur pādişehler işigüñde bende-i muhtāc
Ne 'ālī-şān olur ol dil-rubālar şāhı görsünler (Mh.9/2)

2.3.2.7. Türk

Sâdık, Türk kelimesini klâsik divanlarda kullanıldığı gibi “cesur, kan dökücü” gibi vasıflarla ele almaz. Şairin, Türk kelimesini dönemine göre dikkat çekici bir şekilde, gerçek anlamına uygun olarak, millet kavramıyla mündemiç bir kullanımı söz konusudur.

Dîvân'da dört yerde geçen³⁴⁴ kelime daha çok Türk dili anlamında kullanılmıştır. Şair sade bir Türkçe ile Türk/Osmanlı şarkıcısına seslenerek Türkî havalarla kendilerini şad eylemesini ister:

Gele ey muğannî-i Rūmî nejād
Bizi eyle Türkî nevālarla şād (Tb.505/50/3)

2.3.3. Ülkeler ve Şehirler

Sadık Dîvânı'nda çeşitli ülke ve şehir adları geçmektedir. Bu adlar coğrafi bir mekân olmaktan çok şiirdeki anlama uygun olarak değişik tasavvurlarla zikredilen mekânlar haline gelmiştir.

---

³⁴⁴ Tb.505/50/3, Tb.505/51/1-2

2.3.3.1. Aden

Yemen'in güneyinde bir sahil şehri olan Aden, incisi dolayısıyla ele alınır. Divan'da beş³⁴⁵ yerde geçen Aden, değerli incisi ve denizi ile anılmaktadır. Aşağıdaki beyitte Aden incisi çiğ tanelerine benzetilerek, uzak ve yakın çağrışımlar ve telmihlerle Hz. Yusuf'un Mısır ülkesine sultan olması, kardeşi Bünyamin'i alıkoymasına bağlamında kullanılmıştır:

Vezn için gül Yūsuf'ın Mısr-ı çemende gūyiyā
G̃isesin t̃oldurdı jāle goncanuñ dürr-i ' Aden (Kt. 214/1)

Aşağıdaki beyitte ise Aden, deniziyle birlikte ele alınır. Aden denizinden çıkan parlak incinin güzellik şahının bulunduğu İstanbul'a gitmesi konu edilir:

Kul olmağa çıkup baħr-i ' Aden'den İstanpon'a
Dizin dizin gelür ol şāh-ı h̃üsne lü'lü'-i lālā (Kt. 259/2)

2.3.3.2. Azerbaycan, Karabağ, Nahçıvan, Kûm Keşân

Azerbaycan, asıl adı Âzerbaygân iken sonradan Azerbaycan olan ve Tebrîz'i de içine alan bir vilayet adıdır.³⁴⁶ Sipahi asıllı olan şair, Osmanlı-İran savaşları (1578-1590) için yazmış olduğu bir şiirinde, dönemin Safavî toprakları olan Azerbaycan, Karabağ, Nahçıvan, Kûm Keşân ve Revân üzerine seferler yapıp buraların Osmanlı topraklarına katılacağına olan inancını belirtmiştir.

Bâkî'nin gül redifli gazeline nazire yazan şair, kendi asker karakterini şiire yansıtarak sevgiliye ait güzellik unsurlarıyla gerçek hayatın unsurlarını terkip etmiş ve zengin bir duygu ve tasavvur dünyası oluşturmuştur. Şair sevgilinin yanağındaki misk kokulu ayva tüylerini Azerbaycan üzerine sefere çıkan Osmanlı askerine benzeterak kelimeler üzerinde derin manalar oluşturacak şekilde anlam dünyasına kapı açar:

³⁴⁵ G. 245/1, G. 249/1, K. 214/1, Kt. 259/2, K. 508/3, K. 516/26

³⁴⁶ Mütercim Âsım Efendi, *a.g.e.*, s.34.

Ruḥ-ı zībāsı üzre ḥaṭṭ-ı müşgîn ol şeh-i Rûm'uß

Şanasın ʿ asker-i Rûmîdür Āzerbaycân üzre (G.533/11)

Aynı şiirin bir başka beytinde ise Osmanlı sultanının yeryüzünde bir muhatabının olmadığını ima eden şair, sultanın bir kulunun dahi Nahçıvan'ı fethetmeye kadir olduğunu söyler:

ʿ Acem şāhı cevāba oldı mı kâdir şeh-i Rūmuñ

Bir ednā kulu ʿ askeri çekdi geldi Nahçıvān üzre (G.533/8)

Ayrıca diğer şehirler de aynı şiir içinde ve aynı terkip anlayışıyla zikredilmiştir.³⁴⁷

2.3.3.3. *Bâbil*

Dîvân'da iki yerde geçen Bâbil³⁴⁸ ile daha çok kulesi ve asma bahçeleriyle meşhur olan Bâbil'in içindeki derin çukura işaret edilir. Sevgilinin çene çukuru karşısında Bâbil kuyusunun hayretten başını eğeceği ifade edilir. Aynı zamanda “baş eğmek” ifadesiyle Bâbil kuyusuna atılan Hârut ve Mârut adlı meleklerle telmihte bulunulur:

Böyle ol çāh-ı zenaḥdānda ne ḥikmet var ki anūn

Ḥayretinden nice Bâbiller idüpdür ser-fürū (G. 367/2)

2.3.3.4. *Bağdat*

Dîvân'da dört yerde geçen Bağdat³⁴⁹ şehri özellikle Dicle ve Fırat'ın birleştiği yer olan Şatt ile birlikte anılmıştır:

Şehr-i Bağdād oldı güyā şāḥe-i şāhn-ı çemen

³⁴⁷ G.533/6-10-12

³⁴⁸ G.367/2, Kt. 47/1

³⁴⁹ G. 224/2, G. 23/4, Ç.G. 477/2, Tcb. 503/II/2

Her yañadan aqđı şular üstine mánend-i Şattı (Tcb. 503/II/2)

Kelime, aynı zamanda “Bağdâd-ı hüsn” ve “Bağdâd-ı kûy” tamlamalarıyla sevgilinin güzelliğini övme vesilesi yapılır:

Görelî Bağdâd-ı hüsnüñ kılmayup bir dem karar

Cüst u cû itmekdedür ol nañl-i hüş-reftârı bağ (G. 224/2)

2.3.3.5. *Bahreyn*

Klâsik şiirimizde Aden gibi Bahreyn de incisiyle birlikte ele alınır. Kelime anlamı iki deniz olan bahreyn bir ülke adı olarak kullanıldığı gibi Basra körfezi ve Hint Okyanusu anlamında da kullanılmıştır. Şair iki nur sahibi yani Hz. Peygamber’e iki defa damat olan Hz. Osman’ı, bahreyn olarak tavsif eder:

Lü’ lü’ -i kân-ı mecma’ -i bahreyn-i bî-girân

Şems-i cihân-ı şahib-i nûreyn-i dür-efşân (Tb.5/V/1)

2.3.3.6. *Çin*

Çin, klâsik şiirimizde en çok adı geçen ülkelerden biridir. Çin kelimesiyle, meşhur ressam ve nakkaş Mânî; Nigâristân, Erjeng gibi adlarla anılan kutsal kitaplardaki minyatürler dolayısıyla büt, sanem, nigâr, nigâristân, nakş, nakkâş, sûret, tasvîr, put vb. ilgili kelimeler bir araya getirilir.

Divan’da, Çin muhtelif yönleriyle ele alınır.³⁵⁰ Şair, sevgilinin hasretiyle döktüğü kanlı gözyaşlarının o dereceye geldiğini söyler ki Çin ülkesinin nakkaşının Hz. İsa’nın ölüleri diriltten dudağını bu kızılılıkla resmettiğini belirtir:

Şöyle sürh itdi sirişküm ‘ aks-i la’ l-i yâr kim

³⁵⁰ Tb. 5/VI/7, G. 176/3, G.272/9, G.349/6, G.375/6, Ç.G. 445/2, K. 519/11, M 520/1, G.530/10, Kt. 10/2, Kt. 276/2.

Yazdı ‘İsā’nuñ lebin ol sürhile naqqāş-ı Çin (G.349/6)

Şair, Çin kelimesini “kıvrım”, “büklüm” anlamlarını kullanarak sevgilinin misk kokulu saçlarıyla ilgi kurar ve göbeğinden misk elde edilen ceylanlarla tenasüplü olarak kullanır:

Çin-i zülfinden haber almağa āhū-veşlerüñ

Hüsrev-i gül bād-ı şubhı eyledi çabük ulağ (G.272/9)

Çin ile birlikte anılan “*fağfür*” hem Çin sultanı hem de meşhur Çin porselenleri için kullanılır:

Eger devrinde gelse ol büt-i Çin’üñ şeh-i Fağfür

İderdi üstüh’ân-ı kellesin bezminde fincânı (G.530/10)

2.3.3.7. Edirne

Osmanlı’nın Bursa’dan sonra başkenti olan şehir, kültür ve sanatta önemli bir yerleşim merkezi olagelmıştır.

Sâdık, Dîvân’ının zahriyesinde “Sâdık-ı Edirnevî” ifadesini kullanmıştır. Ayrıca birçok şiirin başlığında bu ibareyi kullanmaya devam etmiştir. Buna rağmen Edirne ismi Dîvân’daki şiirlerde bir yerde geçerek Edirne dilberinin güzelliği anılır ve bu güzelliğin Edirne zürafasına Selanik dilberini unutturduğu ifade edilir:

Olaldan bezm-i hüsne ol Selānik dilberi sākî

Unutdurdı Edirne çahve-nüşânına Rıdvān’ı (G. 531/10)

2.3.3.8. *Ferhâr*

Türkistan’da Hitâ ile Kaşgar arasında güzelleriyle ünlü bir şehir; aynı zamanda bir put hanenin adıdır.³⁵¹ Burası aynı zamanda güzel resim ve heykellerin bulunduğu yer olarak anılırdı. Dîvân’da da şair Ferhâr’ı iki yerde³⁵² putlarıyla birlikte anar ve vaizin gönlünden geçen şeyin maddî güzellikler olduğunu ifade eder:

Büt-i Ferhâr’ı ceyb-i destânuñdan çıkarmazsun

İdersin Ka‘be mizâbın şarâba nāv-dân vâ‘iz (G. 247/3)

2.3.3.9. *Hitâ, Hoten*

Günümüzde Çin Halk Cumhuriyeti’ne bağlı Sincan Uygur Özerk Bölgesi içinde kalan bir şehirdir. Divan şiirinde daha çok misk ve göbeğinden misk elde edilen ceylanlarla birlikte kullanılmıştır. Ayrıca “hata” kelimesi ile tevriyeli olarak da kullanılır.

Aşağıdaki beyitte ise Çin ile birlikte Hitâ kelimesi nakkaşların meşhur olduğu memleket olarak anılmıştır:

Bir naķış idüpdür kalem-i şun‘-ı cemâlüñ

Kim mişlin anuñ görmediler Çin ü Hitâ’de (G. 375/6)

Aşağıdaki beyitte ise Hitâ kelimesi göbeğinden misk elde edilen ceylanlarla birlikte anılmıştır.

Hitâ-ı ‘anber-sâ geeldin ol gâzâl-i Çin’iğa

Rûm’da misk-i Hitâ’ğa Şâdıķā yoktur revâc (Ç.G. 446/5)

³⁵¹ Mütercim Âsım Efendi, *a.g.e.*, s.247.

³⁵² G.247/3, Kt.78/1

2.3.3.10. *Hicaz*

Arap yarımadasında Mekke ve Medine'nin bulunduğu bölgeye denir. Dîvân'da Hicaz ismi dört yerde geçer ve hepsinde de tevriyeli olarak bölge isminin yanında musikide makam adı olarak da kullanılır:

Şavt-ı derā-yı kūyî Ḥasaneynlerüñ nühüft
Virdi şimāḥ-ı cānına āvāze-i Ḥicāz (Tb.5/1)

Nāle-i murḡān-ı kūy-ı yārda
Ögredür 'uşşāka āheng-i ḥicāz (G.159/3)

2.3.3.11. *Hint (Hindistan)*

Şair, Hindistan'da değerli mücevherlerin çıkarılmasından hareketle sevgiliyi (Hz. Muhammed) seçilmiş ve en değerli inci olarak tavsif eder:

Eşdāf-ı Hind'e eyledi Ḥaḳḳ-ı zāt-ı pākūñi
Dürr-i yetīm-i ma' den-i deryā-yı ıştıfā (G.29/5)

2.3.3.12. *Irak*

Türk müziğinin en eski makamlarından olan Irak, Dîvân'da üç yerde³⁵³ geçerek tevriye ve îhâm-ı tenâsüble coğrafi bölge olan Irak anlamında da kullanılmıştır:

Maḳām-ı dil-beri Şādık 'Acem kıyās idüp
Ne İsfahān'ı ḳodı seyrin itmedük ne 'Irāk (G.296/6)

³⁵³ G.29/6, G.433/3, Tb. 505/XLII/2

2.3.3.13. *İsfahan/Sıfâhân*

İsfahan, Dîvân'da yedi yerde geçer.³⁵⁴ Söz konusu beyitlerde İsfahan sürme ile kullanıldığı gibi tevriye ve îhâm-ı tenâsüble Türk müziğinde makam adı olarak da kullanılmıştır. Aşağıdaki beyitte şair sevgilinin ayva tüyelerinin siyahlığını İsfahan sürmesine benzetirken bir sonraki beyitte ise İsfahan makam adı ve mekân adı olarak geçmektedir:

Haṭuñ naḫşını göz ki seyrân ide
Sevâdını kuḫl-ı Şıfâhân ide (Tb.505/XL/2)

Gehî idüp âheng-i semt-i ' Irâk
Hüseynîde vech-i Şıfâhân'a baḫ (Tb.505/XLIII/2)

2.3.3.14. *İstanpon (İstanbul)*

Şair İstanbul'u pay-i taht şehri olarak bir yerde kullanır. Güzellik şahının bulunduğu İstanbul'a Aden denizinin incileri dizin dizin kul olmaya gelmektedir:

Ḳul olmaḡa çıḫup baḫr-i ' Aden'den İstanpon'a
Dizin dizin gelür ol şâh-ı ḫüsne lü'lü'-i lâlâ (Kt.259/2)

2.3.3.15. *Kenan*

Dîvân'da Kenan memleketi, Hz. Yakup ve Hz. Yusuf dolayısıyla anılır. Beş yerde geçen³⁵⁵ kelime “*meh-i Ken'ân*” *Yûsuf-ı Ken'ân*” tamlamaları ile kullanılır. Şair gam mahpusluḡuna sabredenin Allah'ın sağlam ipine sarılıp çıkacağını ve tıpkı Yusuf peygamberin Kenan ülkesine sultan olduḡu gibi varlık ülkesine sultan olacağını ifade eder:

Maḫpes-i ḡamdan çıḫan ḫablu'l-metîn-i şabr ile

³⁵⁴ G.422/3, G.433/3, Ç.G.476/5, Tb.505/XL/2, Tb.505/XLIII/2, G.510/5, G.422/3

³⁵⁵ G.50/4, G.86/3, G.310/3, ÇG.459/1, G.492/3

Hüküm ider Mısr-ı vücūda Yūsuf-ı Ken‘ān olup (G.50/4)

Bir başka beyitte ise şair, Yusuf yüzlü sevgilisini bir güzelle seyretmiştir ve bunun tabirini yapmak istemektedir. Bu beyitte Hz. Yusuf’un gördüğü rüya ve rüyaları tabir etmesine telmih söz konusudur:

Vākı‘ amda seni bir hüs-nile seyr itdüm ki

Hele ben ey meh-i Ken‘ān ideyüm ta‘bīrūñ (G.310/3)

2.3.3.16. Kerbelâ

Şair Kerbelâ’yı Hz. Peygamber’in torunu Hz. Hüseyin dolayısıyla anar. Bilindiği gibi Hz. Hüseyin burada şehit edilmiş; öncesinde aç, susuz bırakılmıştır. Beyitte Hz. Muhammed’in torunu Hz. Hüseyin “şah-ı şehidan” yani şehitlerin şahı olarak anılırken Şehzade Mustafa ismi de uzak çağrışımlarla konu edilir:

Şeh-zāde-i güzīde-i evlād-ı Muştafā

Ya‘ni Hüseyin-i şāh-ı şehīdān-ı Kerbelā (G.36/1)

Başka bir beyitte ise şair Hz. Hüseyin’in Kerbelâ’daki susuzluğuna telmihte bulunarak kendisinin Hz. Hüseyin’in sakası olduğunu ve gözyaşlarının aşk yolunda tıpkı Hz. Hüseyin’in kanı gibi sebil olduğunu ifade eder:

Ben ol şāh-ı Hüseyin’ün ābkeş-i şakḳāsiyam Şādık

Ki eşküm Kerbelā’yı rāh-ı ‘ışkında sebīl oldı (G.406/5)

Ehl-i Beyt sevgisini yoğun olarak dile getiren şair altı yerde Kerbelâ ismini kullanmıştır.³⁵⁶

2.3.3.17. *Bathâ (Mekke)*

Hz. Muhammed'in doğduğu yer olan Mekke, Dîvân'da iki yerde geçmektedir.³⁵⁷ Şair Mekke'yi sadece hacıların ziyaretgâhı olarak değil rüzgârların, nehirlerin ulaşmak istediği bir menzil olarak görür:

Yeller yelişür bulmağičün gülşen-i kudsî
Şular aqışur olmağičün zâyir-i Baḥâ (K.508/11)

2.3.3.18. *Mısır*

Şair üç yerde³⁵⁸ bahsettiği Mısır ülkesini Hz. Yusuf'a telmih için kullanmaktadır. Aynı zamanda “*Aziz*” ismini tevriye yaparak, hükümdarlara verilen unvan ile izzetli olmak anlamında kullanmıştır. Hz. Osman'ı methettiği bir şiirinde, memleket anlamına da gelen Mısır kelimesiyle varlık âlemini kasteden şair, Hz. Osman'ın, peygamberlerin şahı olan Hz. Muhammed tarafından zamanın Yusuf'u olarak övüldüğünü söyler. Aziz kelimesi üzerinde Hz. Yusuf'u köle olarak satın alan Züleyha'nın kocası Aziz anlamı da verilerek tevriye yapılmıştır:

Mısır-ı vücûda cân-ı Azîz olmasa eger
Dimezdi aña şâh-ı rûsul Yûsuf-ı zamân (Tb.5/V/7)

2.3.3.19. *Necef*

Şair Necef şehrini Hz. Ali'yi övmek amacıyla kullanır. Dîvân'da “*dürr-i bahr-i Necef*”, “*gevher-i bahr-i Necef*” tamlamalarıyla övülen Hz. Ali'nin sevgisi, Sâdık'ta yoğun olarak hissedilmektedir.

³⁵⁶ Tb.5/V/9, Tb.5/VIII/15, G.16/1, G.406/5, Mf.3, Mf.4

³⁵⁷ M.506/12, K.508/11

³⁵⁸ G.2/9, Tb.5/V/7, G.168/1

Şair, Hz. Ali'nin yedi kat semanın ilmini taşıdığını ifade ederek onun gibi bir zatın gelmediğini, Necef denizinin onun gibi değerli inciye bundan sonra çıkaramayacağını ifade eder. Şair aynı zamanda Hz. Ali'nin kabrinin Necef'te bulunmasına da işaret etmiştir:

Zātuñ mişâli olmağa eşdāf-ı seb'adan

Baħr-i Necef'de gelmedi lü'lü-i pāk u şāf (Tb.5/VI/8)

Necef ismi Dîvân'da altı yerde geçmektedir.³⁵⁹

2.3.3.20. Rum

Şair, Rum tabiriyle Anadolu'yu ve Osmanlı topraklarını kastetmektedir. Yirmi dört yerde³⁶⁰ geçen kelime “sultan-ı Rûm”, “iklim-i Rûm”, “şah-ı Rûm” tamlamalarıyla çoğunlukla Osmanlı sultanı için kullanılır. Kendisi tımarlı sipahi olan şair, şiirlerinde kimi zaman askerî bir coşkunlukla güzellik unsurlarını terkip etmiştir.

XVI. yüzyılın sonlarına doğru ortaya çıkan Celâlî isyanlarına telmihte bulunan şair, sevgilinin ayva tüylerini Osmanlı sınır hududunda bulunan Celâlîlere benzetir. Bunlar karanlığın orduları gibi Osmanlı'ya hücum etmek istemektedirler. Aynı zamanda şehir anlamına da gelen Şam yüzdeki ayva tüylerinin siyahlamaya başladığını ifade eder. Böylelikle sevgilinin aydınlık yüzünün zülfü tarafından kapatıldığı da ima edilir:

Bir celâlîdür haţuñ serħadd-i Rûm içre şehā

Kim cünüd-ı şām ile itmek diler Rûm'a ħurûc (G.81/3)

Şair, asker edasını devam ettirerek III. Murat dönemindeki Osmanlı-İran savaşlarına (1578-1590) telmihte bulunur. Rum şahının yani Osmanlı sultanı olan III. Murat'ın en değersiz askerinin bile Acem mülkünde geniş toprakları zabt edebileceğini belirtir:

³⁵⁹ Tb.5/VI/8, G.14/4, Mh.17/4, G.280/1, G.282/2, G.287/3

³⁶⁰ Mh.14/3, G.67/1, G.81/3, G.135/4, G.204/6, G.220/5, G.398/14, ÇG.446/5, G.531/2, G.533/7-8-11-12-14-15, Kt.46/1, Kt.59/2, Kt.89/2, Kt.285/1,

ulıyuz bir řāh-ı Rūmuñ ki ‘Acem sultānının
Eñ muhākkir bendesi Īrān’a Tūrān’ın tıtar (G.135/14)

2.3.3.21. Semerkant

şair, Semerkant şehrini bir beyitte zikrederek sevgilinin dudağı ile Semerkant isminde geçen kand (şeker) kelimesiyle ilinti kurar. Aynı zamanda Semerkant’ın o dönemlerde meşhur olan kāđıdı da örtülü olarak anılmış olur:

Ceyř-i hāl-i Semerķand-ı lebinñ vaşfin
Yazmağa kāđıduñı eyleye řādık hařebī (G.404/5)

2.3.3.22. şam

Dünyanın en eski yerleşim yerlerinden olan tarihi şam şehri önemli bir kültür merkezi durumundaydı. şair birçok yerde ‘şam’ kelimesini ‘akşam’ anlamında kullanmıştır. Ancak iki yerde ‘şam’ ile şam şehri akla gelebilmektedir.³⁶¹ şair ‘şam’ kelimesini tevriyeli kullanarak hem akşam hem de şam şehrinin savaş aletleri yapımındaki meşhurluğuna telmihte bulunur:

Felekde kehkeřānı hsām-ı řāmīdr
İder meh-i nevi amağın āña mışkal (G.483/2)

2.3.3.23. şiraz

Dvān’da altı yerde geen³⁶² kelime şirazlı olan meşhur şairler Sādī ve Hāfız’la birlikte anılmıştır. Baheleriyle nl şiraz şehrinin bülbülleri olarak görülen bu şairlerin eserlerine de telmih yapılır.

³⁶¹ G.81/3, G.483/2

³⁶² G.341/5, G.426/5, G.534/9, G.535/6, G.537/7, Kt.130/1,

Şair, sözlerini bir gül bahçesindeki güller gibi toplayıp Anadolu'dan Şirazlı Sa'dî'ye gönderdiğini söyler. Gülistan ifadesiyle aynı zamanda Sa'dî-i Şîrâzî'nin eserine telmih yapılır:

Her sözin mecmû' asınuñ bir gülistân eyleyüp
Rûm'dan gönderdi Şâdık Sa' dî-i Şîrâz'e gül (G.534/9)

2.3.3.24. Tebriz

Sipahi asıllı bir şair olan Sâdık, üç yerde zikrettiği³⁶³ Tebriz şehrini fethedilmesi gereken bir şehir olarak görür ve III. Murat dönemindeki Osmanlı-İran savaşlarına (1578-1590) telmih için kullanır.

Şair, cenk nidalarıyla coşup sürâhi gibi kadehleri içmek gerektiğini çünkü Osmanlı'nın İran'a olan seferinin başladığını belirtir. Bu seferin durağı ya Tebriz olacaktır ya da Gazneyn:

Sen nevâ-yı cengile nüş eyle cāmı cāme-vār
Şāh-ı Rûm' uñ ' azmi ya Ğazneyn ya Tebrîz ola (G.398/14)

2.3.3.25. Turan

Aynı zamanda asker olan şairin Osmanlı-İran savaşlarına (1578-1590) telmih olarak zikrettiği isim "Mâverâünnehir ülkesi"³⁶⁴ olarak tarif edilir:

Kulıyuz bir şāh-ı Rūmuñ ki ' Acem sulţānınınun
Eñ muhâkķir bendesi Ğrān'a Tūrān' ın tutar (G.135/14)

³⁶³ G.398/14, Mh.528/2, G.533/7

³⁶⁴ Mütercim Âsım Efendi, a.g.e., s.785.

2.3.3.26. Yemen

Şair üç yerde bahsettiği³⁶⁵ Yemen'i akik taşı ve Süheyl yıldızı ilgisiyle kullanır. Şair, sakinamesinde Süheyl yıldızı dolayısıyla parlak hale gelen akik taşına işaret ederek aşıkların yüzlerinin de akik taşı gibi parlak olmasını yani neşe içinde olmalarını ister:

Getür bezme sākī Süheyl-i Yemen

‘ Akīk ola reng-i ruḥ-ı ‘ āşıkān (Tb.505/9/3)

2.3.4. Nehir, Deniz ve Dağlar

2.3.4.1. Nehirler

2.3.4.1.1. Aras

Âşığın gözyaşlarının ne denli çok olduğunu anlatmak gayesi ile mübalağa yapılarak Aras nehri ile aşğın gözyaşları kıyas edilir. Dîvân'da üç yerde³⁶⁶ geçen Aras coşkunu akan suyu ve belli bir istikamet üzere gidişi ile konu edilir.

Şair Nil ve Aras nehrini hac yolculuğu için yollara düşen hacılara benzeterek nehirlerin vadiler aşarak durmaksızın akışını Kâbe'yi ziyaret isteğine bağlar.

Yüz yere sürüp gelürler nice vādiler geçüp

Ka'be-i küyuñ ziyâret itmege Nîl ü Aras (G.181/3)

2.3.4.1.2 Dicle

Dicle nehri bir yerde zikredilerek Hz. Ali'nin üzüntü ve gözyaşlarının ne denli çok olduğunu anlatmak için kullanılmıştır.

Şair, Kerbela'da şehit edilen Hz. Hüseyin'i andıktan sonra Hz. Ali'nin gözlerinden Dicle kadar gözyaşı çıksa buna kimsenin şaşırmayacağını belirterek peygamber torunu Hz. Hüseyin'in susuz bir şekilde şehit edilmesine telmihte bulunur.

³⁶⁵ G.141/1, Tb.505/IX/3, Tb.505/10/2

³⁶⁶ G.181/3, G.408/7, Kt.75/1

Dicle çıkarsa ‘ ayn-i ‘ Alīden aceb midür
Rahm eyleyüp o teşne dile virmedi cevāb (Tb.5/8/10)

2.3.4.1.3 Nil

Şair, Nil nehrini “*deryâ-yı Nil*”, “*kulzüm-i Nil*” tamlamalarıyla ifade ederek on dört³⁶⁷ yerde kullanmıştır.

Şair, “Sevgilinin yanağındaki benin aksini gözyaşımda görenler sanırlar ki Nil nehrinde bir Habeş çocuğu yüzmektedir.” der

‘ Aks-i hāl-i ‘ arızuñ yaşumda görenler şanur
Baħr-i Nīl içre şināverlik ider tıfl-ı Habeş (G.187/4)

2.3.4.1.4. Şat

Genellikle aşığın gözyaşlarının çokluğu ile kıyas olunan nehir iki yerde geçmektedir.³⁶⁸ Şair Fırat nehrinin Bağdat şehrinde kollara ayrılmasına işaret ederek her tarafta baharın adeta bir sel halinde gelişini kutlamaktadır.

Şehr-i Bağdād oldı güyā şāhe-i şahn-ı çemen
Her yañadan aqđı şular üstine mānend-i Şattı (Tcb.503/2/2)

2.3.4.2. Dağlar: Bî-sütûn, Tur

Bugün Bağdat-Hemedan arasında Kirman Şah’ın 30 km. kadar doğusunda kalan; dik, kayalık ve sarp bir dağdır. Edebiyatta daha çok *Ferhâd ile Şîrîn* kıssasından dolayı anılır.³⁶⁹

³⁶⁷ Tb.5/1/9, Tb.5/4/15, Tcb.8/1/4, G.168/1, G.181/3, G.187/3, G.222/2, G.308/3, G.315/5, G.319/1, G.447/4, Tcb.503/3/2, Tb.505/25/2, Ms.520/4

³⁶⁸ G.225/5, Tcb.503/2/2

Şair sekiz yerde kullandığı³⁷⁰ Bî-sütûn kelimesini Ferhat, tîşe gibi kelimelerle tenasüplü kullanır. Aşağıdaki beyitte şair kelimeler üzerinde tevriye yaparak Ferhat ile Hz. Yakup'un hikâyesine telmihte bulunur. Dağların doruklarındaki bulutları matem elbisesi giymiş Ferhat'a benzeten şair, kelime oyunları ile “külbe” kelimesini Hz. Yakup'un “külbe-i ahzân”ına benzetirken kelimenin farklı okunuşu ile (kulbe) kelimeye kazma anlamı vererek Ferhat'a telmihte bulunur.

Bî-sütûn-ı ‘ âlemüñ Ferhād’ı mı oldı ‘ aceb

Külbe-i kühsârda mâtem libâsın geydi mîğ (G.274/2)

Hz. Mûsâ'nın Allah'ın hitabına mazhar olduğu dağdır. Tûr dağı, Dîvân'da, Hz. Musa ile birlikte dört yerde anılır.³⁷¹

Şair son peygamber Hz. Muhammed'in “habîbullâh” yani Allah'ın en sevdiği kul olduğunu ifade ederek onun yüzünün aydınlığının yani Allah indindeki değerinin çok yüce olduğunu belirtiyor. Şair ayrıca, kendisine mucize olarak “yed-i beyzâ” (beyaz el) mucizesi verilen Hz. Musa'nın bu sevgiyi görmesi halinde Rabb'ine olan niyazının ve muhabbetinin artacağını belirtmiştir.

Ṭûr olsa daḥî nâr-ı ḥalâline yiterdi

Envâr-ı cemâlini göreydi yed-i beyzâ (G.39/2)

2.3.4.3. Denizler: *Bahr-i Aden, Bahr-i Amîk, Bahr-i Necef*

Şair deniz adlarını pek kullanmamıştır. Denizlere ait özel adlar yerine “bahr-i ışk”, “bahr-i vefa” gibi soyut adları kullanmayı daha çok tercih etmiştir. Bunun yanında şair, “Bahr-i Necef”, “Bahr-i Aden”, Bahr-i Amîk” gibi gerçek isimleri kullanarak gözyaşına ya

³⁶⁹ İskender Pala, *a.g.e.*, s. 73.

³⁷⁰ G.274/2, G.346/3, G.352/5, G.416/1, G.416/4, G.427/1, ÇG.416/1, Tcb.502/5/26

³⁷¹ Tb.5/9/4, G.39/2, G.334/4, Th.518/4

da Hz. Ali örneklerinde olduğu gibi içinde bulundurduğu değerli incilere işaret eder. Dîvân'da beş yerde deniz adı geçmektedir.³⁷²

2.3.5. Musiki

Sâdık, özellikle sakinamesinde³⁷³ kullandığı musiki terimlerini yeri geldiğinde birçok şiirde tevriyeli olarak kullanmıştır. Mevlevîliğe yakın durduğu anlaşılan şairin, bilhassa bu alandaki musiki alet ve terimlerini kullandığı hatta bazı beyitlerde Mevlevî ayinlerinden bahsettiği tespit edilmiştir.

2.3.5.1. Musiki ile ilgili Unsurlar

Dîvân'da; makam, usûl, form adlarının yanında musiki ile ilgili alet adları geçmektedir. Alet adları başka bir bölümde incelendiği için musiki ile ilgili bazı terimlerle; makam, usûl ve form adlarının geçtiği bölümler incelenecektir.

Form, bir musiki parçasının yazılmasına esas teşkil eden kalıp olarak tarif edilir. Türk musikisinde, eşit sayıda, muhtelif vuruşlardan meydana gelmiş kalıplara ise usûl denir. Usûller vuruşlarla belirtilir.³⁷⁴

Dîvân'da o dönemin müzik literatüründe geçen evtâr³⁷⁵ (saz telleri), perde³⁷⁶ (musiki parçasını oluşturan sesler), şedd-i ruh³⁷⁷ (notayı bir başka perdeye bağlama), zîr u bem³⁷⁸ (sazın en ince ve kalın teli) gibi kelimeler tespit edilerek beyit numaraları verilmiştir. Bu kelimelerin genellikle makam adları ile tenasüplü olarak işlendiği görülmektedir.

2.3.5.2. Musiki Makamları

Musikiyi yüceltme ve ona ilahi nitelik kazandırma amacıyla Türk musikisi ile astronomi ve astroloji arasında ilişkiler kurulduğu bilinmektedir. Eski inanışa göre on iki burca göre on iki makam vardır: Uşşâk, Nevâ, Bûselik, Rast, Hüseyinî, Hicâzî, Rehâvî,

³⁷² G.14/4, G.280/1, G.249/1, G.282/2, Mf./47

³⁷³ Tcb.505

³⁷⁴ Zeki Yılmaz, **Türk Mûsikîsi Dersleri**, Kardeşler Matbaası, İstanbul 1988, s.32.

³⁷⁵ G.181/1, G.261/2, G.376/2, Tcb.503/5/4, Tb.505/30/2, Kt.208/2

³⁷⁶ G.125/2, G.338/4

³⁷⁷ G.490/1, Tb.505/34/2

³⁷⁸ G.125/2

Zengûle, Irak, Isfahan, Zirefkend, Bozorg (Büzürg). Bazılarına göre ise Rast, Pençgâh, Nevâ, Çargâh, Dügâh, Hüseyinî, Aşirân, Acem, Muhayyer, Irak, Uzzal, Segâh makamlarıdır.³⁷⁹

Sâdık Dîvân'ında, acem³⁸⁰, bûselik³⁸¹, cân-fezâ³⁸², çâr-gâh³⁸³, evc³⁸⁴, ferah-fezâ³⁸⁵, gonca-i ra'c nâ³⁸⁶, gülistân³⁸⁷, hicâz³⁸⁸, hüseyinî³⁸⁹, ırâk³⁹⁰, nâz³⁹¹, nevâ³⁹², niyâz³⁹³, nühüft³⁹⁴, penc-gâh³⁹⁵, râhatü'l-ervâh³⁹⁶, râst³⁹⁷, rehâvî³⁹⁸, ruh-efzâ³⁹⁹, sabâ⁴⁰⁰, segâh⁴⁰¹, sünbüle⁴⁰², şehnâz⁴⁰³, şevk⁴⁰⁴, uşşâk⁴⁰⁵ gibi makam adları ile çeng-harb⁴⁰⁶, darb⁴⁰⁷, fâhte⁴⁰⁸ peşrev⁴⁰⁹, semâî⁴¹⁰ gibi usûl ve form adları geçmektedir. Dîvân'da, makamlardan en çok kullanılanları nevâ, hicâz ve uşşâk makamlarıdır.

³⁷⁹ M. Nazmi Özalp, **Türk Mûsikîsi Tarihi I**, MEB Yayınları, Araştırma-İnceleme Dizisi, İstanbul 2000, s.87

³⁸⁰ G.476/5, G.495/5, Tb.505/41/1, G.510/5, Kt.42/3, Kt.51/1

³⁸¹ G.479/4, Tb.505/37/1

³⁸² G.3/9, G.24/5, G.37/3

³⁸³ Tb.505/45/3

³⁸⁴ G.144/1, G.161/2, G.229/2, G.232/4 Tcb.502/4/17, Tb.505/37/1, Tb.505/45/2, N.92/2, Kt.110/1, Kt.118/2

³⁸⁵ Mş.7/7, G.454/2

³⁸⁶ Md.521/1

³⁸⁷ G.422/1

³⁸⁸ G.144/1, G.150/5, G.265/4, G.298/8, G.392/3, ÇG.453/1, ÇG.476/5, Tb.505/31/1, Tb.505/43/1, Tb.505/45/3, Kt.64/2, Kt.209/1

³⁸⁹ Tb.505/37/1, Tb.505/43/3

³⁹⁰ G.296/9, G.433/3, Tb.505/43/2

³⁹¹ G.150/1

³⁹² Mh.18/4, Mş.21/5, G.76/1, G.76/4, G.87/1, G.157/3, G.161/2, G.162/1, G.162/5, G.296/8, G.377/4, G.432/4, G.433/2, G.437/1, G.439/5, G.478/2, Th.499/6, Tcb.502/4/17, Tb.505/31/2, Tb.505/35/1, Tb.505/37/1, Tb.505/40/1, Tb.505/43/3, Tb.505/50/3, Tb.505/51/1, Mz.507/3, G.510/5, G.511/4, G.525/6, N.12/2, N.252/1, Kt.269/1, Mf.48

³⁹³ G.479/4, Tb.505/43/3

³⁹⁴ Tb.5/9/2, G.162/2, G.398/5, Tcb.303/5/2, Tb.505/30/2,

³⁹⁵ G.453/1, Tb.505/34/1

³⁹⁶ G.87/1, Tb.505/42/1,

³⁹⁷ G.250/4

³⁹⁸ Tb.505/31/1, Tb.505/33/2

³⁹⁹ ÇG.479/3, Tcb.503/5/4, Tb.505/42/2

⁴⁰⁰ G.138/3, G.305/4

⁴⁰¹ Tb.505/45/1

⁴⁰² G.257/5, Tb.505/37/3

⁴⁰³ G.479/4, Tb.505/38/1, Kt.161/1

⁴⁰⁴ G.260/2, G.261/2

⁴⁰⁵ G.53/5, G.76/4, G.87/1, G.115/3, G.147/4, G.149/1-2, G.150/1, G.159/3, G.162/2, G.262/1, G.296/8, G.377/4, G.392/3, G.403/2, G.408/4, G.429/3, G.430/3

⁴⁰⁶ Tb.505/52/2

⁴⁰⁷ G.398/4, Tcb.503/4, Tb.505/34/1, Mn.520/5

⁴⁰⁸ G/398/4, Tcb.503/4, Tb.505/34/1, Mn.520/5

⁴⁰⁹ G.361/2, Tcb.503/1/4, Tb.505/40/1

⁴¹⁰ G.115/3, G.116/3, G.170/3, Tb.505/40/1

Şair, son peygamber olan Hz. Muhammed'in ilk önce yaratıldığını ve bütün peygamberlerden daha üstün olduğunu ifade etmek amacıyla, onun ruhunun nefesleri Hz. İsa'ya ulaşmasaydı Hz. İsa'nın böyle cana can katan nefesi olmazdı, demektedir. Derin anlamlar yüklü bu beyitte, cân-fezâ kelimesi nefesle birlikte ele alındığında tevriyeli olarak makam adı da olmaktadır.

Enfās-ı rūḥuñ irmese 'İsî-i Meryem'e

İ' cāz-ı nuṭḩı olmaz idi böyle cân-fezâ (G.3/9)

Şair, bir başka beyitte ise yer adları ile makam adlarını tevriyeli kullanmıştır. Şair yine tevriye ile Kerbelâ'da şehit edilen Hz. Hüseyin'i makam adı olarak da anmaktadır.

Gehî idüp āheng-i semt-i 'Irāk

Hüseynîde vech-i Şıfâhân'a bak (Tb.505/43/3)

Şair, Hz. Ali'yi methettiği bir şiirde Hz. Hasan ve Hüseyin'in yasını söz konusu ederek, makam adları olan nühüft ve hicaz kelimelerini tevriyeli olarak kullanmıştır.

Şavt-ı derā-yı kūyı ḩasaneynlerüñ nühüft

Virdi şımāḩ-ı cānına āvāze-i ḩicāz (Tb.5/9/2)

Şair Çağatayca bir başka şiirinde ise hicâz ve penc-gâh kelimelerini tevriyeli olarak kullanmaktadır. Hz. Peygamber'i Hicaz bahçesinin kumrusu olarak vasıflandıran şair, onun müjde ve rahmet olarak getirmiş olduğu beş vakit namazın yedi iklime yayıldığını ifade eder. Aynı şekilde âvâz; ses, nağme, perde anlamına gelir. "Kevâkib-i Seyyâre" denen gezegenlerin yalnız yedi tanesi bilindiğinden, bu yedi gezegene göre yedi âvâze olduğu

ileri sürülmüştür.⁴¹¹ Hicâz ve penc-gâh adları makam adı olarak düşünüldüğünde ise kumru ve âvâz kelimeleri ile tenasüp oluşturmaktadır.

Sénsin ol muḳrî-i ḳumrî çemen-zâr-ı Hicâz
Penc-gâhîngle yedi çarḫa şalıbsın âvâz (G.453/1)

Şair, işret meclisinin şarkıcısına seslenerek başka bir makama başlamasını ister. Nâz kelimesi hem makam hem de nazlanma anlamıyla kullanılmıştır.

Gele ey muḡannî yiter nâz ḳıl
Yine büselükden ser-âḡâz ḳıl Tb.505/34/3

Aşağıdaki beyitlerde ise uşşâk, hicâz ve nevâ kelimeleri tevriyeli olarak kullanılmıştır.

Zühre-i zehrâ gelür ser-vaktüme ta‘ lîm olur
Sâz-ı ‘ışḳı olalı ‘uşşâḳ içinde muḫteri‘ (G.258/6)

Hicâz-ı küy-ı nigârî öñince mişl-i ceres
Şimâh-ı dehri pür eyler nevâyile ‘uşşâḳ (G.296/8)

İşret meclislerinin çalgıcısı olarak vasıflandırılan Zühre yıldızını mutribe benzeten şair, nevâ, dil-sûz, uşşâk adlarını tevriyeli olarak makam adları olarak da kullanmıştır. Aynı şekilde musikide bir usûl olan semaiyi çağrıştıracak şekilde sema kelimesi kullanılmıştır.

Ne mâh-ı Zühre ṭal‘ atsun şafâ bezminde ey muṭrib

---

⁴¹¹ Özalp, a.g.e., s.88

Nevā-yı nāy-ı dil-sūzuñ semā‘ a koydı ‘uşşākı (G.430/3)

2.3.5.3. Müzik Aletleri

Dîvân’da, berbat/barbet, çeng, def, kanun, keman, nefîr, ney/nây, rebâb, sâz, şeştâ, tabl, tanbûr, ud adlı sazlar konu edilmiştir.

Çeng, arpa benzeyen çanak, boyun, deste ve kirişler olmak üzere beş bölümden oluşan yirmi dört telli, parmakla çalınan, eski bir Türk sazıdır.⁴¹² Eski Yunan ve Roma uygarlıkları arasında esatir sazı olarak görülen üç telli şekillerinin daha sonra Türkler tarafından tel sayısının artırılarak mızraplı saz olarak kullanıldığı da ifade edilmektedir.⁴¹³

Kopuza benzeyen perdeli bir saz olan berbat/barbet, Dîvân’da yedi yerde kullanılmıştır.⁴¹⁴ Bu sazın İran’ın mitolojik kahramanı Hüsrev’in çalgıcısının adı olduğu söylenmektedir.⁴¹⁵

Şair, aşk acısıyla inlemelerinin o denli hisli ve nağmeli olduğunu söyler ki eğer felek çalgıcısının kulaklarına bu nağmeler gitmiş olsaydı altın telli berbatını yere çalardı, der.

Yire çalardı felekde berbat-ı zer-târını

Muṭrib-i gerdünuñ irse gūşına āvāzımız (G.162/2)

Şair, çengi çoğu kez el vurmak anlamında kullandığı gibi, sesinin etkileyiciliği ve telli saz oluşuyla anmıştır.⁴¹⁶ Şair çengin telini can ipine teşbih ederken, çengten çıkan sesin, aşığın son nefesi veya son ahı gibi etkili ve acıklı bir ses olduğunu belirtiyor.

Bir şadā peydā olur kim irdügi dem gūşına

Çeng-i muṭrib eyledi cān riştesine inkiṭā‘ (G.252/2)

⁴¹² Gelibolulu Mustafa Âli, *Mevâidü’n-Nefâis fi Kavâidi’l-Mecâlis*, haz. Orhan Şaik Gökyay, İstanbul, 1978, s.360.

⁴¹³ Özalp, a.g.e., s.184.

⁴¹⁴ G.162/2-3, G.319/2, G.432/4, Th.499/6, Tb.505/37/3, G.525/6

⁴¹⁵ Özalp, a.g.e., s.184.

⁴¹⁶ Mh.18/6, G.26/1, G.144/4, G.162/1-9, G.260/1, G.282/5, G.338/4, G.377/4, G.428/5, G.429/3, G.430/2, ÇG.479/4, Tcb.503/4/17, Tb.505/3/4, Tb.505/31/3, Tb.505/35/3, Tcb.515/3/4, N.92/1, Kt.288/2, Mf.48

Aşağıdaki beyitte ise şair çeng kelimesini pençe vurmak anlamında kullanarak kelimenin alet anlamını da düşündürmüştür.

Nevā-yı nāleye gön̄lüm çü āheng oldı ey muṭrib

Demidür sen de ʿuşşāk içre çeng ursañ eger sāze (G.377/4)

Kimi beyitlerde ise şair çengin şeklini de esas alarak teşbihlerde bulunur. Çeng, rebâbla birlikte kullanılarak beli bükülmüş bir âşık tasviri yapılır. Aynı zamanda beyitte, ibadetin ötesinde, aşk acısıyla hemhal olma durumu anlatılmaktadır. Döndü kelimesi tevriyeli kullanılmıştır:

Evrād-ı şubhı şūfī pīr-i muḡāna virdi

Zühd ü şalāhı ḳodı çeng ü rebāba döndi (G.420/2)

Şair, Çağatayca bir şiirinde sevgilinin kaşlarını çeng sazının telleri için kullanmaktadır. Şair, Hz. Peygamber'in Rabbine “*kab-ı kavseyn*” yani iki kaş arası kadar yakın durduğu İsra Gecesi'ne telmihte bulunur:

Çeng ḳılḡanda miyāning birle āheng-i nevā

İtti ʿuşşāḳıḡa her tārıdın irsāl-i şadā (ÇG.437/1)

Şair, defî⁴¹⁷ sazla⁴¹⁸ birlikte ele alıp daha çok neşeli ve coşkun bir tablo çizmektedir:

⁴¹⁷ G.282/5, G.285/4, G.287/1, Tb.505/53/1, Kt.162/2

⁴¹⁸ G.26/1, G.116/3, G.157/5, G.162/9, G.229/2, G.258/6, G.261/2, G.262/1, G.331/5, G.377/4, G.415/5, ÇG.435/2, ÇG.479/4, G.490/1, Th.449/6, Teb.503/1/5, Teb.503/2/5, Teb.503/4/5, Tb.505/31/5, Tb.505/33/3, Tb.505/46/1, Tb.505/47/1-3, Tb.505/49/3, Tb.505/52/3, Tb.505/53/1-2, G.525/6, G.535/9, Kt. 36/2, N.64/1, Kt.87/2, Kt.211/1, Mf.48

İdüp rûh-ı üstâd getir çün kerem
Ele sâz u def alup eyleñ nağam
Def u sâzla zevk ü ' âlem idüñ
Dil-i Şâdık'ı şâd u hurrem idüñ (Tb.505/53/1-2)

Mızraplı sazlardan olan ud⁴¹⁹ ve kanun⁴²⁰ aynı beyitte zikredilerek diğerk müzik unsurlarıyla birlikte tenasüp ve tevriye sanatıyla bir meclis tasvir edilmiştir. Şair, zamane çalgıcısının, udun kanuna uymadığını görünce udun yüzüne mızrap vurarak şehnaz makamına başladığını ifade eder. Kanun beyitte tevriyeli kullanılmıştır:

Zamâne muṭribi kânûna uymaz gördi bir nâ-sâz
Yüzine tiğ-i mızrâbıyla ' üduñ çaldı bir şehnâz (G.161/1)

Şair, ud sazını, sıkıntı ve gam denizinin girdabından bezm ehlini kurtaran bir sandal olarak tavsif eder. Bir mızraplı saz olan ud, bu beyitte şekli itibariyle ele alınıp teknesinin büyük oluşuyla sandala teşbih edilir:

Halâş eylersün ' âlâm-ı gam-ı girdâb-ı miḥnetden
Eger bezm ehline ' üduñ iderseñ muṭribâ şandal (G.326/4)

Şair bir başka beyitte ise rebâb sazını, çeng ve keman ile aynı beyitte kullanmaktadır. Rebâb, yaylı Türk sazlarının en eskilerindedir. Hindistan cevizinden yapılan teknesi yuvarlak ve armudi şeklinde olabilir.⁴²¹

Şeriatın üstadı olarak tanımladığı kişinin çengin burnuna kıl taktığını ifade eden şair, bunu gören rebabın, kemanını boynuna asıp meclisten gittiğini söyler. Çengi daha çok neşeli havalar için kullanan şair, sevgilinin ayrılığında bahsedecek sazları ve havaları

⁴¹⁹ G.161/1, G.326/4, G.337/3, G.428/4, Teb.503/4/2, Tb.505/44/1, Kt.38/2, N.191/1

⁴²⁰ Mş.7/2, G.161/1, G.287/1, ÇG.479/4, Tb.505/30/1

⁴²¹ Özalp, a.g.e., s.195.

ister. “Üstad-ı şer” ifadesi Hz. Peygamber olabileceği gibi, Ramazan ayı vb. dinî unsurlar da olabilir.

Gördi çengün enfine kıl tağduğın üstād-ı şer^ç

Boynına aşup kemānın gitdi meclisden rebāb (Tcb.515/3/4)

Şair, tablı (davul)⁴²² kullandığı bir başka beytinde ise “tabl u alem” mehterini de konu eder. Sancakları koruyan alemdarla musikiyi simgeleyen davul mehterinden oluşan mehtere “tabl u alem” mehteri denilirdi. Protokolde yeri yüksek olan bu kadro, yeniçeri ağasından sonra gelirdi.⁴²³

Şair, mehtersiz ve sancaksız yani debdebesiz ve şaşasız, cihana sultan olduklarını söyleyerek bu durumun sultan adetlerine aykırı olduğunu ifade eder:

Livā u tabl u ‘alemsüz cihāna hüküm idük

Hilāf-ı ‘ādet-i şāhī umūrumuz vardur (G.133/3)

Nefesli sazlar içinde divan şairlerimizin en fazla ilgisini çeken musiki aleti ney (nây)dir.⁴²⁴ Ney, kamyıştan yapılmış olması, içinin hava ile dolu olması, deliklerinin kızdırılmış demirle yakılarak açılması, rengi ve şekli, sesinin özelliği ile değişik teşbih ve istiarelere sebep olmuştur.

Şair, sevgili için etmiş olduğu ahları işiten kadehin, içindeki kabarcıkları Mevlevî tacı yapıp sema ettiğini söyler:

Meclisde nây-ı nâlem işidüp semā^ç ider

Sāğar habāb-ı meyden idüp tāk-ı mevlevî (G.411/2)

⁴²² Tb.5/10/2, Mh.19/2, G.133/3, G.116/4

⁴²³ Özalp, *a.g.e.*, s.38.

⁴²⁴ **nây**: G.162/1, G.163/5, G.165/4, G.229/2, G.264/5, G.295/1, G.411/2, G.430/3, ÇG.468/2, Tcb.503/1/4, Tcb.503/3/4, Tb.505/14/2, Tb.505/31/3, Tb.505/37/3, Tb.505/44/2, G.511/4, N.110/2, Kt.140/2, Kt.145/2, N.280/1, **ney**: G.94/5, G.145/3, G.425/1, Tcb.502/3/11, Tcb.503/4/1, Tcb.503/5/3, Tcb.503/7/5, Tb.505/1/3

Neyin şeklini esas alarak teşbih yapan Sâdık, bağrının elem oklarıyla yüz parça olsa da, gönül aşk hevâsını bırakmaz, demektedir:

Hevâ-yı ʿışkını ney gibi dil kıomaz Şâdık
İderse bağrını tîr-i elemle şad sürâh (G.94/5)

Neyin nefesli bir saz olmasından hareketle şair, varını yoğunu yele vermeden kadeh gibi baş açık, yalın ayak meydana girmesi gerektiğini söyler:

Baş açık yalın ayak meydâna gir sâgar mişâl
Ney gibi varuñ hevâya virmeden her pâre yel

Ayrıca Dîvân'da girift⁴²⁵, nefir⁴²⁶, şeştâ⁴²⁷ adlı sazlar da geçmektedir.

2.3.6. Meslekler

Dîvân'da, *çoban*, *gavvâs*, *fellâh*, *kâtip*, *mellah*, *meşşâta*, *mey-fürûş*, *muhtesib*, *müzehhib*, *nessâh*, *pâsbân*, *rakkâs*, *sâhir-pîşe*, *şahne*, *şütürbân*, *tabîb*, *üstâd* gibi iş ve meslek adları kullanılmıştır.

Sâdık, Dîvân'ında meslek isimlerinden dolayı olarak bahseder.⁴²⁸ Aklın alamayacağı derinlikteki konular için gavvâs, Zühre'yi anlatmak için rakkâs, tabiattaki

⁴²⁵ G.30/2

⁴²⁶ Tcb.6/5/4, G.411/5

⁴²⁷ Tb.505/45/3

⁴²⁸ **Çübân:** G.509/5 **ferrâş:** Mh.9/4 **fellah:** G.87/3, G.442/2 **gavvâs:** G.62/2, G.197/1, G.184/4, G.206/2, Kt.89/2 **kâtip:** Tb.5/4/15, G.39/6, G54/1, G.103/3-5 G.108/3, G.227/3, Kt.54/2, Kt.112/1, N.121/1, Kt.260/2, N.272/2, Kt.276/1 **mellah:** G.236/1, ÇG.447/4, ÇG.449/2 **meşşâte:** G.104/1, G.313/5, G424/2, G.472/2, G.482/4, G.487/2, G.489/1, G.489/6, Ms.506/27, G.534/4, Kt.283/1 **mey-fürûş:** G.186/2, G.188/1, N.183/2 **müzehhib:** G.439/2 **nessâh:** G.94/2, G.95/2, G.99/5, Kt.31/2 **pâsbân:** Tb.5/8/6,

değişiklikleri anlatmak için ezal meşşâtesi, Mecnun’u anlatmak için aşk üstadı vb. tabirleri kullanır. Bilhassa üstat kelimesini çokça kullanan şair, Allah’ı anlatmak için “üstâd-ı kader”, “üstâd-ı ezal”, “üstâd-ı zaman” gibi tamlamaları kullanmıştır.

Şair, ezal üstadı olarak tarif ettiği mutlak varlık olan Allah’ın sevgisinin dünya yaratılmadan önce kalbine düştüğünü anlatarak, sevgi konusunda Mecnun’un kendisinin yanında acemi bir çocuk olarak kalacağını ifade eder:

Ben üstâd-ı ezal şâkirdi oldum cümleden esbak
Debistânümde Mecnûn tıfl-i nev-âmûz idi açmak (Th.498/5)

Sevgiliyi tohum saçan bir çiftçiye (fella) benzeten şair; kalbini tarla, aşkı bela bitkisi, sevgilinin benini tohum olarak görür:

Cân mezra⁶ ina tırma şaçar tohum-ı belâyı
Şol hâl-i siyeh-kâr ki olan ol kara fellâh (G.87/3)

Şair, denizci demek olan mellah kavramını Hz. Nuh ile birlikte zikreder. Felek, bir denizci gibi şairi gam denizinden kurtarmıştır. Muhteşem bir anlam dünyası ile şair, Nuh’un gemisinin selamete ermesi gibi gamdan kurtulduğunu ifade eder. Ancak şair, hilal ile kurban bayramını ya da aşk uğrunda ölmeyi kastetmektedir:

Bahr-i gâmdın kõnglümi kırtarğalı mellâh-ı dehr
Kıldı ey sâkî hilâli sâğar bigi fülk-i Nüh (ÇG.449/2)

Mş:22/5, G.313/4, **rakkâs**: G.197/5, G.198/2, G.206/4, Kt.85/2, Kt.92/2, Kt.286/2 **remmâl**: G.224/3, G.232/3, G.373/2 **sâhir-pîşe**: Kt.47/1, **sipâhî**: Ms.23/2, G.160/1, Mh.527/4 **Şahne**: G.240/4, N.96/2 **Şütürbân**: G.80/5, G.419/2, **tabîb**: G.61/1, G.243/2, N.128/2 **üstâd**: Tb.5/6/3, Mş.7/4, Tb.8/1/1, Mh.7/6, G.24/7, G.79/5, G.92/2, G.104/3, G.125/2, G.126/9, G.169/4, G.173/2, G.200/2, G.213/4, G.339/6, G.358/3, ÇG.443/2, ÇG.463/3, ÇG.464/3, ÇG.490/5, Th.498/5, Th.509/4, Tc.502/2/11, Tc.503/5/2, Tb.505/37/3, Tb.505/39/1, Tb.505/53/1, Tc.515/2/3, Tc.515/2/5, Tc.515/3/4, Th.528/1, Th.528/5, G.534/1, Kt.150/1, Kt.184/1, Kt.210/1, Kt.260/1

Başka bir beyitte ise şair, İsrâ Gecesi'ne telmihte bulunarak Hz. Muhammed'in Allah ile olan buluşmasında Necm suresinde geçen “*gözü kaymadı*” ifadesini iktibas ederek Hz. Peygamber'i över. Şair, ezelden beri var edici olan Allah'ın İsrâ Gecesi'nde Hz. Peygamber'in gözüne sürme çektiğini belirtir:

Şadık kemâl-i şun' ile meşşâtta-i ezel

Mā-zāğa ile çeşmin o şeb eyler iktihâl (G.313/5)

Şair bir başka beyitte ise gökyüzündeki kayan yıldızları, her şeyin yaratıcısı olan Allah'ın ya da emri altındaki meleklerin gökyüzü üzerinde altın kalemle çizgi çizmesiyle açıklar. Kâtiplerin vuku bulan olayları kayda geçirmesinden hareketle şair, insanların yazgısının Allah tarafından yazılmış olduğunu ima eder:

Bilmeyen şanur şihâb atıldı şun' uñ kâtibi

Āsmân üzre kaçan altun kalemle çekse medd (G.103/3)

Şair, Veysü'l Karânî'nin deve çobanı olması dolayısıyla “şütürbân” kelimesini kullanarak, Veysü'l Karânî'yi aşk kfilesinin reisi yapar. Böylelikle şair, aşk yolunda çileli ve ıstıraplı yolculuğu anlatmış olur.

Olalı kâfile-sâlârı tarîk-i 'ışkuñ

Geldi Veysü'l-Ķarani baña şütürbân oldı (G.419/2)

2.4. BAZI TİPLER

2.4.1. Arif

Şâdık, Dîvân'ında dört yerde zikrettiği⁴²⁹ arif kişilikli insan tipine saygıyla bakar. Çünkü arif, meselelerin iç yüzünü anlar, hakikati bilir. Aslında bu tutum diğer divan şairlerinin de ortak bir tavrıdır.

Şair, ilmin tek bir noktada toplandığı, ancak herkesin bilebilmesi için bu noktanın kâinatla açıldığı düşüncesine telmihte bulunur. Sevgilinin boyunu “elif” harfi gibi gören şair artık başka bir şeye heves etmediğini söyler. Elif, Allah lafzının ilk harfi olarak mutlak vücûd olan Allah'ı ifade eder. Nitekim şair, meselenin künhüne vakıf olan arife bir harfin yeteceğini ifade eder:

Qāmetüñ gördüm elif-veş itmedüm gayre heves

Bu meşeldür kim dimişler ‘ârife yek harf bes (G.180/1)

2.4.2. Ehl-i Hired

Şâdık, ehl-i hired olarak nitelediği bazı kişileri Dîvân'ında eleştirir. Onlar Allah'ın vahdet sıfatını anlamada idrak sahibi değillerdir. Çünkü her şeyi akıllarıyla çözmeye ve anlamaya çalışmaktadırlar. Bilhassa tevhit türündeki şiirlerinde “ehl-i hired”in yıllarca güzel işlerde uğraşsalar bile Allah'ın yüceliğini fehmetmekte yetersiz kaldıkları ifade edilir. Engin denizlerin derinliğine akıl dalgıcının ulaşamayacağı belirtilerek buralara ancak aşk ile gelinebileceği ima edilmiş olur.⁴³⁰

Aşağıdaki beyitte şair, sevgilinin güzel yüzünü bir kitaba benzeterek akıl ehlinin bu kitabı tefsir etmede yetersiz kalacağını söyler. Çünkü sevgilinin yanağındaki hat Allah'ın tekliğini söylemektedir.

Muşhaf-ı hüsnin nice tefsîr ider ehl-i hired

Oldı çün hatt-ı ‘ızârı *kul hüvallahü ahed* (G.105/1)

⁴²⁹ Tb.5/8/3, G.52/2, G.154/3, G.180/1

⁴³⁰ G.62/2, G.82/3, G.92/3, G.103/4, G.108/2, G.110/1-5, G.185/5, G.200/1, G.266/4, G.290/4, G.302/1, G.349/2, G.373/2, G.374/4, ÇG.451/5, ÇG.458/1, ÇG.480/1, K.508/9-17, K.514/8, Kt.33/1, Kt.110/1

Bir başka beyitte ise Allah'ın varlığı konusunda akıl ehlinin fikir yürütemeyeceğini ifade eden şair çünkü aklı ön plana alan kişilerin başvurduğu kıyas metodunun benzeri olmayan Allah'ı anlamada yetersiz kalacağını söyler.

Nice fehm itsin ĥired ĥadd u kıyās ol şehūñ
Ne kıyās olur anuñ evşāfına Şādık ne ĥadd (G.110/5)

2.4.3. Rakip

Şair, Dîvân'ında klâsik rakip tipinden biraz ayrılarak daha farklı bir tipi yansıtmaya çalışır. Bu tipin en önemli kişisi İslâm'ın baş düşmanı olan Ebû Cehîl'dir. Kimi beyitlerinde Kur'an-ı Kerim ayetlerinden kısmî iktibaslar yapan şair, rakip olan Ebû Cehîl'in döneminin bittiğini, kötü bir namla anılacağını belirtir. Tebbet suresi beşinci ayette geçen “boynunda bükülmüş bir ip olduğu halde” ibaresini iktibas eden şair bu ipin onun kabrinde yılan olacağını ifade eder:

Ṭın-ı kem oldı hevāsından raķīb-i Bū Leheb
Gerdenine mār olsun ķabr içinde *min mesed* (G.106/3)

Şair, bir başka beyitte ise “tumar” kelimesini tevriyeli kullanarak rakibi ecnebi bir kişi olarak tarif eder. Böylelikle şair, kalbinin sultanı olan sevdiğinden aşk acısına çare olmasını umarken, diğer taraftan Osmanlı sultanından tumar gelirlerini yabancılara vermemesini bir anlamda Müslümanlara/Türklere vermesini arzulamaktadır. Şairin tumarlı sipahi olduğu göz önüne alınırsa bu beyitten tarihî ve sosyolojik çıkarımlar yapmak mümkündür:

Raķīb-i ecnebī lāyık degül tīmāra sulṭānum
Anı erbāb-ı ıṣkuñ defterinden idelüm iħrāc (G.71/3)

Dîvân'da rakîp kelimesi on bir yerde geçmektedir.⁴³¹

2.4.4. Rint

Rint, korkusuz, laubali, kayıtsız, münkir kişidir. Bunlara münkir denmesinin sebebi, kayıt ve salah ehlini inkâr etmeleridir. Rint, zahirinde melâmet, batınında selamet olan şahıstır.⁴³²

Şair rint ifadesini “sahib-i seccade” ve “ehl-i hırka” olan zahit tipi ile karşılaştırarak kendilerinin devrin şarap içen rintleri olduğunu ifade eder. Deyr kelimesini hem meyhane hem de kilise olarak düşündürecek şekilde kullanan şair, mutlak varlık olan Allah'a aşk ile ulaşılabileceğini belirtmek ister:

Deyr-i 'ışkuñ bir iki rind-i kadeh peymâsıyuz

Biz ne ehl-i hırkayuz ne şâhib-i seccâdeyüz

Bir diğer beytinde ise kelimeler arasına adeta sırlı nakışlar koyan şair, kendi kendine seslenerek; “Gerek Molla Câmî gerekse de Hâfız-ı Şîrazî ol, bu dünyada itibarın yok.” demektedir. Şair, kendisini kıskananların olduğunu, ancak haset edenlerin mutlu olamayacağını belirtir. Bu beyitte Molla Câmî'nin Cam kasabasında Hâfız'ın ise Şîraz'da doğduğu ifade edilerek bu şairlerin karakterlerine de telmih yapılmaktadır:

Husûdu lâ-yesûd içinde Şâdık i' tibârûñ yok

Gerekse 'ârif-i Câm ol gerekse rind-i Şîrâzî

Şair rint kelimesini on sekiz yerde kullanmıştır.⁴³³

⁴³¹ G.71/3, G.106/3, G.126/3, G.142/2, G.126/5, G.142/2, G.170/1-2-3, G.234/2, G.244/2, Th.501/3, Kt.34/2

⁴³² Mütercim Asım Efendi, a.g.e., s.630.

⁴³³ G.158/2, G.183/3, G.199/4, G.226/5, G.248/4, G.281/2, G.340/1, G.426/5, G.431/8, Tb.505/27/2, G.530/9, G.531/2, Kt.25/1, Kt.80/2, Kt.134/2, N.136/2, Kt.161/1, Kt.266/1

2.4.5. Sufi

Dîvân'da sufi, ibadetini nefsî arzuları için yapan ve kalbinde aşk barındırmayan kişi olarak tarif edilir. Şair, sufi için “sâlûs” yani ikiyüzlü sıfatını yakıştıır. Çünkü söyledikleri ile kalbindekiler bir değıldir. En küçük bir imtihanda nefesine yenilebilir ve yeminini unutabilir. Sufi, giydiğı hırka ile kimi beyitlerde kaplumbağaya benzetilir. Çünkü o giydiğı hırkanın dahi amacını kavrayamamıştır.

Şair, sufinin cennette vaat edilen Kevser sözünü duyar duymaz coşmasını, ham şarabın köpürüp taşmasına benzeter.

Şâdık derûnı cûşa gelür ham-ı mey gibi
Şûfî hadîş-i Kevşer-i la' lin iderse gûş (G.189/5)

Dîvanda on yerde sufi kelimesi kullanılmıştır.⁴³⁴

2.4.6. Vaiz

Vaiz divan şiirinde aşığı şarap içmekten men eden, kürsüde cennetin nimetlerinden bahsedip cehennemle korkutan kişi olarak tanıtılır. Âşık, aşk şarabıyla kendinden geçmek isterken vaiz, aklı ve hesabı ön planda tutar.

Sâdık, mevize türündeki bir gazelinde, görünüşte pek fena şeyler söylüyor gözükürken aslında divan şiirinin anlam dünyası içerisinde, rindane bir edayla aşkın coşkunluğunu dile getirir. Şair, vaize şöyle seslenir:

“Ey vaiz, (sen içkiyi yasaklar durursun ama) pîr-i mugan sana bir sabah içkisi sunsa gözündeki perde kalkar, kâinatı asıl o zaman görmüş olurdun.

Ey vaiz, (dışın başka söylese de) için/kalbin putların bulunduğu bir mabet gibidir. Bunu boşuna saklama, çünkü bu gerçek apaçık ortadadır.

Ey vaiz, Ferhâr şehrinin güzellerini dilinden düşürmezsin. (O kadar şekle bağlasın ki) Kabe'nin altın oluğunu şarap oluğu yaparsın.

⁴³⁴ G.131/1, G.177/5, G.189/5, G.206/5, G.220/3, G.281/1, G.295/2, G.300/3, G.388/3, G.481/1, N.159/1

Ey vaiz, ben işret meclisinin vazgeçilmezi, şarabın ve eğlencenin simgesi olan Cem'im. O bahsedip durduğun gılmanlar ve cennet bahçeleri senin olsun, bana bir meyhaneci çırağının sakilik yapması yeter.

Şabūhı şunsa bir sāgar saña pīr-i muġān vā' iz
Gözüñden ref' olurdu perde-i kevn ü mekân vā' iz

Derūnuñ ma' bud-ı eşnām iken Beytü'l-Ḥarām itme
Nihān itme ne ḥacet ol ki olmışdur 'ıyān vā' iz

Büt-i Ferḥār'ı ceyb-i destānuñdan çıkarmazsun
İdersin Ka' be mizābın şarāba nāv-dān vā' iz

Ben Cem-i Şādık'a bir muġbeçe sākīyle kāfīdür
Senüñ olsun yüri ğılmān ile bāġ-ı cinān vā' iz (G.247)

2.4.7. Zahit

Sâdık, Dîvân'ında zahide oldukça fazla yer vermiştir.⁴³⁵ Zahit, kimi beyitlerde yolunu şaşırmiş olarak kimilerinde ise dinin kurallarına hassasiyetle bağlı ama incelikleri görmeyen kişi olarak tarif edilir. Zahit ibadetleriyle cennete ulaşmak ister ancak ilâhî aşktan yoksundur. Onun çalışıp çabalaması boşunadır, çünkü onun amacı mala yani maddî ve nefsî istekleredir. Şair, zahide boşuna öğüt verip kendini yormamasını, çünkü onun sözlerinin tesirli olamayacağını belirtir.

Şair, herkese dünyaya dair paylarının verildiği hikmet gününde, payları bölüştürenin zahide kitabı aşığa ise saf şarabı verdiğini söyler.

Takṣīm idünce evvel ḳassām rüz-ı hikmet

⁴³⁵ Mh.19/8-9, G.49/2, G.73/4, G.107/3, G.114/2, G.116/3, G.135/9, G.154/5, G.158/3, G.191/2, G.212/1, G.215/1, G.216/1, G.216/4, G.216/5, G.217/3, G.221/5, G.223/1, G.224/5, G.235/6, G.250/1-2-3, G.251/1-3, G.281/3-5, G.287/4, G.318/5, G.320/3, G.323/5, K.398/16, G.413/5, G.418/2-5, G.420/3, G.429/8, ÇG.469/3, ÇG.470/1, Th.498/4, Th.518/3, Th.524/3-10, Kt.30/1, Kt.44/2, Kt.67/1, N.98/2, Kt.102/2, Kt.104/1, Kt.106/2, N.133/2, N.147/1, Kt.161/1, Kt.266/1, Mf.38

‘ Āşık şarāb-ı nāba zāhid kitāba döndi (G.420/3)

Şair, bir kıta’sında ise zahide seslenerek hile ve efsunla o ahu bakışlı sevgilinin elde edilemeyeceğini söyleyerek sabahlara kadar elinde tespihle sevgiliyi zikretsen de kalbinde başka şeyler olduğundan sevgiliye kavuşamazsın, der:

Ol perī-ruhsārı teşhīr itmek-içün şubh-dek
Tutalum yakduñ şafağ nārında encümden sipend

Mekr u efsünile zāhid şayd olınmaz ol gazāl
Kehribā tesbīhi itseñ aña bir zerrīn-kemend (Kt.44)

2.5. TABİATLA İLGİLİ HUSUSLAR

2.5.1. Bitkiler

Divan şiirinde bitkiler şekil, renk, tat gibi kendi özellikleri esas alınarak başta sevgili olmak üzere peygamberler veya meşhur kişiler için değişik tasavvurlar ortaya konulmasında teşbih unsurları olmuştur. Bazı bitkiler şiirlerde çokça geçmesine rağmen, bazıları ise nadir olarak kullanılmaktadır. Fakat bitkilerin duruşundan dahi türlü anlamlar çıkarabilen Osmanlı şairi, yüzyıllar boyunca aynı bitkilerin aynı özelliklerini kullanarak şiirini klâsik bir edebiyat haline getirebilmiştir.

2.5.1.1. Çiçekler

2.5.1.1.1. Menekşe (Menekşe)

Sevgilinin saç ve ayva tüylerine benzetmek amacıyla Dîvân’da on üç yerde kullanılmıştır.⁴³⁶ Menekşe baharın ilk habercisi olarak lâcivert rengini yeryüzüne nakşeder. Şair, menekşeyi nevrüzla birlikte ele alarak baharın ilk müjdecileri gibi görür:

⁴³⁶ G.137/3, G.196/3, G.325/5, G.3330/3, G.398/6, ÇG.448/4, ÇG.490/1, K.516/17, Kt.25/1, Kt.60/2, Kt.153/2, Kt.155/1

Bülbüle şavt-ı nevāda nağmeler ta' līm iden
Mağdem-i nev-rūz ile nağş-ı benefşe-zārı gör (G.137/3)

Şair menekşenin kısa boyundan hareketle tevazu ve tevekkül sahibi olduğunu ima ederek Hz. İsmail'in kurban olmak için bıçak altına yatmasına telmihte bulunur:

Zīr-i berkinde benefşe sūsenūñ
Hānçer altında şan İsmā' il' dür (Kt.60/2)

2.5.1.1.2. Erguvan

Şair erguvan kelimesi⁴³⁷ ile eski bir çalgı aleti olan erganun arasında değişik yollardan ilişki kurmaktadır. Kelimeyi hem rengi hem de faydası bağlamında kullanan şair, mecliste erguvan renkli bir kadehin âşıklar arasında dolaştırılmasını tasvir ederken erganun çalgısının her bir kılının dilleniş söyleyeceğini belirtiyor. Ahmet Talat Onay “Ergavân, kırmızıya mail bir çiçek. Eski tıbbā göre tabiatı soğuk ve kuru olduğundan şerbeti sarhoşu ayıltırmış, mahmurluğu giderirmiş, şarabı ferahlık verirmiş. Yakılmış ağacının külü vücutta kıl çıkmayan bir yere sürülürse, kıl bitirir, ellere yakılırsa kınadan daha güzel parlak düşürmüş” demektedir.⁴³⁸ Dolayısıyla şair, bitkinin tüy çıkarma özelliğine de dikkat çekmektedir.

Bir ayağ üzre tolınsun bezmi cām-ı erguvān
Her kılı bir dil olup güftāre gelsün ergānūn (Tcb.503/6/5)

2.5.1.1.3. Gül

---

⁴³⁷ G.533/2, Tcb.503/6/5

⁴³⁸ Onay, a.g.e., s.212.

Divan şiirinde oldukça fazla işlenen çiçeklerden biri de güldür.⁴³⁹ Sevgilinin güzel yüzü gül bahçesine benzetilirken, yanağı da rengi dolayısıyla güle teşbih edilir. Gül; renk, koku ve şekil özelliklerinin yanında çiçeklerin en kıymetlisi olarak ele alınır.

Şair, gülü diğer çiçeklerin şahı olarak görür ve ne zaman sevgilinin yanağı gibi al gülleri görmek için bağa gitsem, lâlelerin kırmızılıklarıyla gülü işaret ettiğini görürüm, der:

Al fânusun tutar önümde ey gül lâleler
Şevk-i ruhsârûnla her şeb eylesem gülgeşt-i bāğ (G.272/3)

Şair, tevriyeli kullanım ve anlam incelikleriyle örülü bir başka beytinde ise gül padişahının ahu gözlü sevgilinin kıvrım kıvrım saçının kokusundan haber almak için sabah rüzgarını haberci olarak gönderdiğini söyler:

Çîn-i zülfinden haber almağa âhû-veşlerûñ
Hüsrev-i gül bād-ı şubhı eyledi çâbük ulağ (G.272/9)

2.5.1.1.4. Lâle

Dîvân'da en çok kullanılan kelimelerden biri de lâledir.⁴⁴⁰ Rengi dolayısıyla sevgilinin yanağına, ortasındaki siyahlık dolayısıyla da şairin kalbindeki yaraya, bazı beyitlerde ise şekli dolayısıyla kadehe teşbih edilmiştir.

Şair, lâlenin ortasındaki siyahlığa benzettiği aşk yarasının bir gün geçip gideceğini yani sevgiliye kavuşacağını ummaktadır. Böylelikle aşığı kimse yaşlı göremeyecektir:

Bu gün ola ki lâle-veş maḥv ola dağ-ı sînemüz

⁴³⁹ G.26/5, G.41/4, G.56/1-4, G.81/4, G.106/1, G.126/24, G.135/4, G.138/3, G.141/2, G.142/3, G.148/1, G.171/5, G.173/4, G.175/3, G.176/1, G.179/6, G.180/3, G.195/4, G.208/3, G.229/1, G.236/2, G.245/3, G.272/9

⁴⁴⁰ G.16/1, Mh.18/5, G.85/5, G.152/3, G.167/4, G.169/4, G.186/2, G.195/2, G.206/3, G.235/1, G.236/2, G.241/3, G.272/2-3, G.337/2, G.340/1, G.348/5, G.371/4, G.381/2, G.389/2-5, G.398/6, ÇG.485/5, Th.500/6, Th.501/2, Tcb.502/4/15, Tb.505/12/3, Tb.505/27/1, K.508/5, K.511/7, K.516/22, Ms.520/3-5, Mn.521/1-2-3, G.533/4-5-10, G.535/4, G.536/1, Kt.35/2, Kt.93/2, Kt.129/1, Kt.153/2, Kt.159/1, Kt.205/1

Bir daħı şahn-ı sebze de görmiye kimse kâremüz (G.152/3)

Bir başka beyitte ise sevgilin saçına teşbih edilen sümbülün lale bağına dağıtıp mahvetmesinin şaşılacak bir şey olmadığı çünkü vaktinde Leyla'nın da Mecnun'un kaşığını kırdığı ifade edilmiştir. Bu beyitte de sümbül aşığa ve aşığın mahzun gönlüne teşbih edilir:

Şikest itse urup sümbül 'aceb mi lāle-i bāğı

Ki Kays' uñ kāse-i 'arzın şımışdur Şādıkā Leylā (G.389/5)

Şair, genel üslubuna uygun olarak lâleyi kimi beyitlerinde “şâh-ı şehîdân” olarak nitelendirdiği Hz. Hüseyin'in kanına benzetir:

Kanlı kefenle lāle-i şahrāyı Şādıkā

Gören şanur ki şâh-ı şehîdân-ı Kerbelā (Mf.4)

2.5.1.1.5. Nergis

Genellikle sevgilinin gözlerini vasıflandırmak için kullanılmıştır.⁴⁴¹ Sevgilinin gözü şehlâ, baygın, mestane olarak tavsif edilir.

Sâdık, o mest edici bakışları ile sevgilinin bir kez nazar etmesinin dahi kendine yeteceğini ölükten sonra bile mezarından nergislerin biteceğini ifade eder:

Mezârı üzre biten Şādık' uñ ola nergis

İderse ol gözi mestâne bir kez aña nigâh (G.379/7)

⁴⁴¹ Tcb.9/3/2, Mş.7/6, G.29/7, G.82/1, G.86/4, G.106/2, G.137/2, G.260/2, G.269/1, G.283/4, G.284/4, G.294/9, G.311/1, G.315/4, G.318/4, G.324/4, G.332/4, G.393/3, G.340/2, G.374/3, G.379/7, G.381/5, G.389/4, G.398/8, G.414/3, ÇG.438/4, ÇG.454/3, ÇG.469/2, ÇG.488/4, Tcb.503/1/3, Mz.506/17-28, Mz.507/6, K.508/1, K.516/2-19-21, Md.520/5, Mn.521/4-5, Th.526/1, Kt.25/2, Kt.28/2, Kt.60/1, Kt.155/1, Kt.233/2, Kt.263/1, Mf.58

Bir başka beyitte ise nergis ifadesini yine sevgilinin bakışı için kullanan şair, Hz. Peygamber’i kastederek bir daha onun gibi sevgilinin bu dünyaya gelmeyeceğini söyler:

Cihân naqqâşı yazdı gerçi nice nergis-i şehlâ
Şaf-ı müjgânını bir kıl kadar beñzetmedi ašlâ (Mf.61)

2.5.1.1.6. Reyhan

Dîvân’da kokusu itibariyle sevgilinin saçı ve ayva tüyleri için kullanılmıştır.⁴⁴² Şair, sevgilinin ayva tüylerini reyhana benzetererek “muhakkak” kelimesini hem mutlaka hem de bir yazı çeşidi anlamında kullanarak tevriye yapar:

Mu‘ ammâdur fem-i dildâr-ı muğlağ
Gubâr-ı haṭṭı reyḥândur muḥaḳḳağ (G.292/1)

2.5.1.1.7 Yasemin (Semen/Yâsemen)

Dîvân’da sevgilinin saçı, sinesi ile benzerlik gösterilerek zikredilen semen⁴⁴³, aynı zamanda tırmanıcı özelliği de dikkat çekilerek kullanılmıştır.

Şair, Hz. Peygamber’i yasemin çiçeğinin sardığı servi ağacına benzetererek onun en yüce makam olan Firdevs-i âlâ makamında Rabbine kavuştuğunu ifade eder:

Ṭūṭî-i Firdevs-i nâza şaḥn-ı bâğ-ı ‘işvede
Serzenişler eyleyen serv-i semen-sâ sen misin (G.532/4)

2.5.1.1.8. Sümbül (Sünbül)

---

⁴⁴² G.292/1, G.294/7, Kt.31/2

⁴⁴³ G.367/1, G.378/6, G.408/2, Mz.506/8, Mz.507/1, K.516/18, Md.521/4, Mf.18, Mf.56

Sümbül,⁴⁴⁴ özellikle şeklinin kıvrımlı ve dalgalı olması sebebiyle sevgilinin saçına benzetilmiştir.

Şair, seher rüzgârını (saba) vergi memuru olan mültezime benzetererek, sabanın vergi olarak, o gönül alan sevgilinin sümbül saçından koku almak istediğini belirtir:

Şabā bir mültezimdür almağ ister
Şemīm-i sünbül-i dildārdan bāc (G.74/5)

2.5.1.1.9. Sûsen

Görünümü nedeniyle daha çok kılıç, hançer gibi savaş aletleriyle anılan sûsen,⁴⁴⁵ muhafız ya da hizmetçi olarak vasıflandırılmıştır.

Şair, sûsen bitkisinin bağda, sevgilinin muhafızı olmasından sonra elinden şeş-per denilen savaş aletinin gitmediğini söyler:

Bāğda serheng-i sultān-ı reyāhīn olalı
Sûsenüñ gitmez elinden lâciverdī şeş-peri (G.405/4)

Bir diğer beyitte ise şair, nehirlerin söğüt dalını hançer yaparak sevgilinin kılıcı (gönül alıcı bakışları) için sûsenle savaştığını ifade eder:

Hançer idüp berg-i bīdi cūylar gülzārda
Tīğ-i dildār için eyler tırma sûsenle mesāf (Kt.181/1)

⁴⁴⁴ Tcb.8/3/1, G.74/5, G.100/2, G.137/2, G.148/3, G.179/6

⁴⁴⁵ G.82/1, G.171/5, G.273/6, G.311/1, G.374/3, G.405/4, G.484/5, Tcb.515/3/3, K.516/8-9-19, Md.521/5, Kt.35/2, Kt.60/2, Kt.182/1,

2.5.1.2. Meyveler

Dîvân'da, meyve olarak ayva, badem, elma, hurma, hünnap, nar, narenc, şemâme, üzüm adları geçer.

Divan şiirinde şairler, meyveleri, özelliklerine göre soyut ve somut birçok unsurla ilişkili olarak kullanmışlardır. Ayva âşığın yüzünü, badem sevgilinin gözlerini, elma sevgilinin çenesini, hurma ve hünnap sevgilinin dudağını anlatmada birer araç olarak kullanılır. Aslında divan şairlerindeki bu ortak anlam ilişkisi yüzyıllar boyunca devam eden bir edebiyatın ortak dilini oluşturmaktadır.

Dîvân'da geçen meyvelerden⁴⁴⁶ badem (bâdâm) daha çok şekil özellikleriyle kullanılmıştır. Bilhassa sevgilinin gözleri bademe benzetilir ve “çeşm-i bâdâm” tamlaması kullanılır.

Şair, sevgilinin badem şeklindeki güzel gözlerini gören zahidin bu durumdan çekinmeyeceğini söyler. Çünkü dinin emir ve yasaklarında hassasiyet gösteren zahit, bademi erbain gıdası yapmıştır. Bilindiği gibi müritlerin nefsi terbiye ve manevi yükseliş için kırk gün halvete çekilmelerine erbain denmektedir.

Görüp bâdâm-ı çeşmüñ zâhid-i şehri ide mi i' râz

Gıdâ-yı erba'în itmîşdür anı çünki ol mirtâz (G.215/1)

Şair hurmayı Hz. Peygamber'in bir mucizesi ve boyu için kullanmıştır. Divan şiirinde sevgilinin boyu ile hurma fidanı arasında ilişki kurulmaktadır. Şair aşağıdaki beyitte, her şeyi yaratan Allah'ın kudretinin bir göstergesi olarak Hz. Peygamber'in kurumuş bir hurma ağacından hurma ve taştan su çıkarmasını örneklendirmiştir.

Sen o Şâni' in kemâl-i kudretüñ işbât için

Hârdan hürmâ çıkarduñ şun' ile hârâdan âb (G.45/4)

⁴⁴⁶ **ayva:** K.517/5 **bâdem :** G.53/3, G.57/4, G.177/4, G.215/1, G.216/1, G.223/4, G.339/3, G.378/1, G.431/4, K.517/16, Mn.521/2, G.533/2, G.534/2, G.537/8 Kt.104/1 **elma:** Th.526/1, K.517/10 **hurma:** G.45/4, G.95/3, G.362/3, Mz.506/1, Kt.71/2 **nar:** G.534/3 **narenc:** G.337/1, K.517/8, K.517/15 **şemâme:** G.351/3, G.363/3 **üzüm:** G.120/3, G.125/4, G.176/4, G.284/3, G.296/4, ÇG.448/2, G.511/8, N.49/2, Kt.57/1, Kt.172/1 Kt.232/2, Mf.24

Üzüm, şekli ve şarabı dolayısıyla konu edilmiştir. Şair, üzümün kızı anlamında “duhter-i rez” tabirini kullanır. Kimi beyitlerde ise üzüm taneleri ile tespih taneleri arasında ilgi kurulmuştur.

Şair, işret meclisindeki şarabı “üzümün kızı” olarak tarif ederken meclisteki topluluğu ise düğün alayına benzetir. Gelinlerin başlarına örtülen örtüyü “zücâci” olarak vasıflandıran şair hem cam rengi hem de kadehle ilişkili olarak bir anlam dünyası oluşturmaktadır.

Duhter-i rez görmesün nâ-mahrem meclis deyü

Başına tıtdı zücâci perde çün oldı ‘urüs (G.176/4)

Şair, nar ile aynı anlama gelen rummân kelimesini bir beyitte kullanarak nar ağacından rüzgârla uçuşan kırmızı yaprakları tasvir eder. Güvercin böyle bir bahçenin köşkünde ateşe dönmüştür.

Uçurur evrâk-ı surhuñ bādile rummândan

Döndi kaçır-ı Mısr-ı gülşende kebüter nâre gül

2.5.1.3. Tarımsal Ürünler

Dîvân’da, tarım ürünleri olarak, afyün (afyon), alef (yulaf), beng, cev (arpa), erzen (darı), gendûm (buğday), (ades) mercimek, sipend (üzerlik tohumu), ney-şeker (şeker kamışı) adları geçer.

Divan şiirinde meyvelerde olduğu gibi tarımsal ürünlerde de şairler değişik ilgi ve benzetmelerle soyut veya somut tasavvurlar oluşturur. Genellikle bu ürünlerin şekli ve rengi esas alınarak türlü benzetmeler yapılmıştır.

Afyon ve bir çeşit ot olan beng bitkisi genellikle birlikte kullanılarak uyuşturucu özelliği ile dikkate alınır.⁴⁴⁷ Şair, saki-namesinde sakiye seslenerek, iştret meclisine yakut renkli ve sevgilinin dudağı gibi kırmızı şarabı getirmesini, çünkü beng ve afyonun keyfe kâfi gelmeyeceğini belirtir:

Getür meclise la‘l-i yâkût-ı reng

Ki yetmez dile keyf-i afyûn u beng (Tb.505/25/3)

Bir başka beyitte şair gendûm kelimesini⁴⁴⁸ rengiyle ve Hz. Âdem’le ilişkili olarak kullanırken aynı beyitte ades⁴⁴⁹ kelimesiyle Hz. İbrahim’e telmihte bulunur:

Ey ki lütfuñ kişt-zârından Halîl umar ‘ades

Ħirmenüñden Âdem’e gendümdür ancak mültemis (G.165/1)

Şair bir başka beyitte sipend kelimesini kullanarak Hz. Muhammed’in İsra Gecesi’nde göğe yükselişine telmihte bulunarak büyük meleklerin o peri yüzlü sevgiliyi çekmek amacıyla göğün en yükseğine üzerlik tohumundan buhurdanlık yaptığını ifade eder:

Ol perî ruhsârı teşhîr itmege kerrübiyân

Micmer-i çarĥ-ı mu‘allâda buĥûr itdi sipend (G.111/2)

Diğer bitkiler ise Dîvân’da daha az yer almıştır.⁴⁵⁰

⁴⁴⁷ Tb.502/2/1, Tb.505/4/16, Tb.505/25/3

⁴⁴⁸ G.65/1, G.165/1, G.166/2, G.167/2, G.188/3, G.251/5, G.442/2, G.443/3, G.513/1, Kt.16/2

⁴⁴⁹ G.165/1, G.166/2, G.167/1, G.169/1, G.172/2, G.173/1, G.311/2, G.315/2, G.406/1, N.70/2

⁴⁵⁰ **ades:** G.165/1, G.166/2, G.167/1, G.169/1, G.171/2, G.173/1, G.311/2, G.315/2, G.406/1, N.70/2, N75/2
alef: G.281/5, arpa:G.361/3, **erzen:** G.360/1, **ney-şeker:** K.517/20

2.5.2. Hayvanlar

Dîvân'da, özellikle kuşlar başta olmak üzere birçok hayvan teşbih veya istiare unsuru olarak kullanılmıştır. Divan şairleri kimi zaman hayvanların biyolojik özelliklerini, kimi zaman yaşadığı coğrafyayı, kimi zaman da efsanevi özelliklerini konu ederek beyitlerinde kullanmışlardır. Hayvanları kuşlar ve diğer hayvanlar olmak üzere ikiye ayrılarak incelenmiştir.

2.5.2.1. Kuşlar

Dîvân'da birçok beyitte yer alan kuşlar kendi içinde sınıflandırıldı. Öncelikle genel adıyla kuş kavramı altında yer alan anlamlardan örnekler verildi.

Murg⁴⁵¹, ve tayr⁴⁵² adları ile beyitlerde geçen kuş; bela tuzağına düşmüş, sevgilinin zülfüne takılıp kalmış olan aşığın gönlüne teşbih edilir. Aynı zamanda Hz. Âdem'in cennetten çıkmasına sebep olan buğday ile anılarak, bir buğday tanesi için belalara düşen kuş tasviri yapılır.

Şair, sevgilinin aşk tuzağına düşen can kuşunun bin yıl uça dahi uzayıp giden o mekândan çıkmasının mümkün olmadığını ifade ediyor. Âşığın kalbi, sevgilinin uzayıp giden saçlarının tuzağına düşmüştür.

Biñ yıl uçarsa deşt-i şifâtında murğ-ı dil

Bulmaz kıyūd-ı dām-ı teselsülden ol rehā (G.25/4)

Bir başka beyitte ise insanın ezel-ebed macerası anlatılarak “murg-ı kudsi” tamlamasıyla insan ya da ruh yüceltilir:

⁴⁵¹ G.2/4-12, Tb.5/1/4, Tb.5/2/5, Tcb.21/6/5, G.23/2-5, G.25/4, G.44/3, G.56/5, G.76/1, G.79/3, G.91/2, G.93/2, G.109/1, G.135/10, G.136/5, g.138/5, G.159/3, G.162/6, G.165/4, G.167/2, G.169/3, G.171/6, G.174/3, G.188/5, G.196/3, G.199/5, G.200/5, G.228/3, G.229/1, G.237/2, G.259/7, G.269/2, G.280/2, G.297/4, G.319/4, G.336/4, G.378/3, G.397/3, G.398/7, G.408/1, G.431/5, G.432/3, G.454/1, ÇG.458/3, ÇG.459/2, ÇG.496/5, Tcb.503/4/5, Tb.505/38/1, Mz.507/12-16, K.508/8, K.511/3, K.516/11-13, Mn.520/3, G.533/6, G.536/4-6, Kt.18/1, Kt.22/1, N.30/2, Kt.71/1, Kt.79/1, Kt.110/1, Kt.130/1, Kt.200/2, Kt.203/2, Kt.266/1, Kt.288/1

⁴⁵² G.2/13, G.79/3

Dilā çün murğ-ı ƣudsīsın bu hāşākī vaţandan geç
Kenār-ı merg-zarında biten serv ü çemenden geç (G.80/1)

Dîvân'da, andelîb⁴⁵³, Ankâ, Simurg, bâz/şâh-bâz, bûm⁴⁵⁴, hümâ, fâhte⁴⁵⁵, kebk-i derî, kebûter⁴⁵⁶, kuffâş⁴⁵⁷, tâvus⁴⁵⁸, tûtî⁴⁵⁹, zâg gibi kuşlar değişik şekillerde konu edilmiştir.

Doğan avcı bir kuştur ve genellikle divan şiirinde sevgili yerine kullanılır. Şair bâz/şâh-bâz⁴⁶⁰ kavramını avlamak merkezinde değişik şekillerde de kullanabilmektedir. Avcı, kimi zaman sevgili olurken kimi zaman da “mana avcısı” sıfatıyla şair olabilir.

Şair tasavvufî remizlerle yüklü beytinde Hz. Cebrail'i sırların doğanı olarak nitelendirmesine rağmen Hz. Muhammed'in İsrâ'da eriştiği makama erişemeyeceğini ifade eder:

Olmaz Burâķ-ı himmetine hem-cenâh anuñ
Seyr-i maķâm-ı sidre iden şâh-bâz-ı râz (G.150/2)

Şair, kalbini mana avcısına benzeterek kendisinin yanında efsanevi kuşlar olan Simurg ve Anka'nın av konumunda birer sinek olabileceğini ifade eder:

Bir megesdür kim ider Simurg u 'Anķā'yı şikār
Ķabza-i bāzū-yı ƣudretde dil-i şehbāzımız (G.163/4)

⁴⁵³ Tb.5/1/9, G.10/10, G.532/1, Mf.9

⁴⁵⁴ G.101/4, G.247/4

⁴⁵⁵ Tcb.503/1/4

⁴⁵⁶ Th.526/2, G.534/3

⁴⁵⁷ G.216/2

⁴⁵⁸ G.40/5, Tcb.502/1/2, Th.529/2

⁴⁵⁹ G.10/10, G.121/2, G.526/4

⁴⁶⁰ bâz: Tb.5/2/10, G.151/2, G.341/1 şâh-bâz: Tb.5/9/9, Tcb.8/4/3, Th.20/1, G.111/5, G.126/16, G.144/1, G.145/5, G.150/2, G.161/5, G.162/3-6, G.163/4, G.306/1, G.341/4, G.350/2, G.426/2, Th.526/2, Kt.202/1-2, Kt.241/2, Mf.26

Dîvân'da dağ keklîği (kebk-i derî) ötüşü itibariyle ele alınarak onun ötüşü padişahın maiyetindeki mehtere benzetilmiştir. Kebk-i derî⁴⁶¹ ile kimi zaman da dağlardaki ıssızlık, yalnızlık temaları ile Mecnun mazmunu yapılmıştır.

Şair, kendisini aşk sultanı olarak görerek dağ keklîğinin ötüşünü mehter davulunun sesine benzetir:

Biz ol şehüz ki sebzedür deşt-i belâda hâremüz
Kebk-i derî şadâsıdur velvele-i nekkâremüz (G.152/1)

Bir başka beyitte yine dağ keklîğinin ötüşü müjde verici davula benzetilmiştir. Kekliğin sedası ile horozun ötüşü birlikte verilerek gün doğuşunu resmeden bir mazmun kullanılmıştır:

Kūhda kebk-i derî çaldı beşâret tablını
Başladı rakşa füsün-ı ‘arşuñ üstinde hurūs (G.176/2)

Daha çok çirkin ötüşü ve siyah rengi ile konu olan karga (zâg)⁴⁶², olumlu bir imaj unsuru değildir. Şair bazı beyitlerde vaizi kargaya benzetirken kimi beyitlerde ise karganın bakışını “zâg-ı çeşm” tamlamasıyla ön plana çıkarır.

Şair, aşk yolunda sufinin kendisine özenmemesini söyleyerek, bu konuda karganın keklîğın yürüyüşüne öykünüp kendi yürüyüşünü unutması örneğini veriyor. Karga ile sufi birbirine benzetilerek, sufinin aslında aşk insanı olmadığı, sadece velveleci olduğu ifade eder:

Verziş-i ‘ışkuñda şūfî Şādık’a öykünmesün
Bir degüldür şīve-i reftārda kebkile zâg (G.268/5)

⁴⁶¹ Tn.1/2, G.88/6, G.116/4, G.152/1, G.176/2, G.183/1, G.268/5, G.405/2, G.423/3, Tb.505/40/3, Mh.522/3, Kt.200/1

⁴⁶² G.73/2, G.76/2, G.101/4, G.151/2, G.179/5, G.196/4, G.247/4, G.350/2, G.382/4, G.268/5, G.269/1, G.294/1-5-9, G.383/3, ÇG.477/4, Mz.506/2, K.519/2, Kt.137/1, Kt.169/2, Kt.257/2, Mf.42

Bir başka beyitte ise en uzun gece demek olan “şeb-i yelda” kargaya benzetilerek nevrûz şahinin kanat açınca onu yuvasından uçurduğu ifade ediliyor. Baharın gelişi tasvir edilmektedir:

Zâğ-ı şeb-i yeldâ-yı uçurdu yuvasından

Açınca kanat uçmağa bāz-ı şeh-i nev-rûz (G.151/2)

Dîvân'da efsanevi kuşlar olan Anka⁴⁶³, Hüma⁴⁶⁴, Simurg⁴⁶⁵ kuşları da zikredilerek onların yükseklerde uçuşu bağlamında değişik tasavvurlar oluşturulur.

Şair, bir tevhidinde Allah'ı överken Anka kuşunun yuvası olan Kaf Dağı'na konmasını çok yüce olan Allah'ın büyüklüğünün gölgesine sığınması olarak tarif eder:

‘Ankâ ‘Azîm ismine mazhar düşüp anuñ

Eyler züyül-ı kâf-ı Celâl’ine ilticâ (Tb.5/1/12)

Anka'nın büyüklüğü ve yüceliği karşısında sinek ne ise aşıkların gönlü de aşığın rakipleri karşısında o denli yücedir ve eşit değildir:

Hem-‘inân ola mı ağıyâre dili ‘uşşâkuñ

Hem-cenâh eyleye mi kendine ‘Ankâ megesi (G.408/6)

2.5.2.2. Diğer hayvanlar

Dîvân'da, kuşlar haricinde diğer hayvanlar da yer almıştır. Ahu (ceylan), gazal (ceylan), hâr (eşek), harçeng (yengeç), hink (kır at), ejder (yılan), esb (at) , mâhî (balık),

⁴⁶³ Tb.51/12, G.140/3, G.163/4, G.341/2, G.408/6, Mz.506/20, Mz.507/16

⁴⁶⁴ Tb.5/1/2/10, Tb.5/1/7/13, G.140/3, G.163/1, G.174/3, G.204/5, G.257/7, G.263/3, G.313/1, G.341/1-4, G.350/3, G.378/1, G.382/5, G.488/1, Mz.506/12, K.514/1, Th.526/2, G.537/6, Kt.17/1, Kt.76/2

⁴⁶⁵ G.163/4

mâr (yılan), meges (sinek), merkep, nahçîr (yaban keçisi), neheng (timsah), rahş (at), peleng (kaplan), pervane (kelebek), seg (köpek), şîr (aslan), mûr (karınca), üstür (deve), zembûr (arı) gibi hayvan adları değişik beyitlerde farklı tasavvurlarla geçmektedir.

Ahu (ceylan), koku yönüyle sevgilinin saçlarıyla birlikte ele alınırken, bakışı ve av olması dolayısıyla da değişik beyitlerde konu olmuştur.

Şair, sevgilinin kirpiklerinin arasından gözlerinin görülmesini, bir meşelikte yatıp da boynuzları ve sürmeli gözleriyle uzaktan bakan bir ahuya⁴⁶⁶ teşbih eder. Şair, beyitte geçen “aks” kelimesi ile de sevgilinin ok gibi bakışlarına av olmuş olan kalbini anlatır:

Görenler gözde müjgân içre ‘aks-i çeşm-i dildârı
Şanurlar mîşe-zâr içinde yatur bir siyeh âhû (G.368/3)

Ahu, bir başka beyitte ise göbeğinden misk elde edilmesi yönüyle konu edilir. Baharın geldiğini söyleyen şair, sevgilinin gülleri kışkırtan yanaklarını, sümbül saçını anarak gelmesini ve kalbine baharı yaşatmasını istemektedir:

Gözlerüñ âhû-yı misk ü ruħlaruñ gülzâr-ı çîn
Vaqtüdür gelseñ mu‘atţar eyleseñ gülzâr için (G.348/1)

Sâdık, esb⁴⁶⁷ (at) kelimesini daha çok İsrâ Gecesi’ndeki bineğe teşbih eder. Dîvân’ın baştan sona bir tevhid ve naat divanı olduğu düşünüldüğünde bu teşbih son derece normal hale gelir.

Şair, “peyk-i Hüdâ” tamlamasıyla ifade ettiği Cebrail’in, İsrâ’da Hz. Peygamber’le birlikte bir yere kadar gelişini, Hz. Peygamber’in atı olarak teşbih ettiği Burak’ın eğerine takılı kalmasına bağlayarak hüsn-i ta’lîl sanatı yapar:

⁴⁶⁶ G.62/7, Mş.22/3, G.97/2, G.100/2, G.129/3, G.225/3, G.272/9, G.331/1 G.338/3, G.356/4, G.358/1, G.359/5, G.364/1, G.365/1, G.366/1, G.368/3, G.369/2, G.370/1, G.412/1, G.415/3, G.416/2, ÇG.490/2, Th.524/6, Kt.231/2, Kt.237/2, Kt.238/1, Mf.19, Mf.57

⁴⁶⁷ Tcb.9/2/3, Mh.17/3, G.43/4, G.78/2, G.126/12, G.128/3, G.169/2, G.173/4, G.179/4, G.226/2, G.259/4, G.313/1, G.356/2, G.366/4, G.373/4, G.382/5, G.453/4, G.456/2, G.469/4, G.475/3, G.488/2, Tcb.515/4/2, G.533/14, G.536/9, Kt.76/2, N.170/1, Kt.187/2, Kt.244/1,

Seyr eylemezdi peyk-i Hudā saña taķılıp
Fitrāk-ı esb-i himmetüñe olmasa es̄ir (G.128/3)

Sâdık, Çağatayca bir gazelinde, kendisinin, meydanların tek süvarisi olan sevgilinin bir kulu olduğunu ifade ederek, göğsünde bir damga gibi duran sevgilinin atının nal izlerini ise bunun kanıtı olduğunu söyler:

Ḳulı boldıgıma ol şehvâr-ı milk-i meydânıñg
Nişân-i na‘l-i esbi s̄inem üstide iter bilgü (G.488/2)

Hâr⁴⁶⁸ (eşek), Dîvân’da daha çok “*terbiye edilmesi gereken nefis*” anlamında kullanılmıştır. Kimi beyitlerde ise Hz. İsa’nın eşiği ile Hz. Muhammed’in İsrâ Gecesi’nde ata teşbih edilen Burak adlı binitinin bir olmayacağı ifade edilir:

Evvel kademde ‘arşa çıkar ol şeh-i cihân
‘İsî h̄ârı semendüñe olsun mı hem‘inân (Tcb.8/41)

Şair, dağların bile yüklenmediği insan olma mesuliyetini kastederek, çok günah işlediğini bu günahları dağların bile çekemezken, zayıf ve yaralı olan canının hiç çekemeyeceğini ifade eder. Can burada merkebe⁴⁶⁹ benzetilir:

Bâr-ı ısyân ki işledüñ çekmez anı yüklense kâf
Nice çeksün merkebüm zâr u za‘îf u ten-şikâf (G.278/1)

⁴⁶⁸ Tcb.8/4/1, Mh.4/4, G.100/3, G.224/4

⁴⁶⁹ G.228/2, G.278/1, G.439/4, G.462/2, G.489/2, Kt.26/2, Kt.115/2

Sâdık, mâr⁴⁷⁰ kelimesini, Ebû Leheb'e kabirde azap çektirecek olan yılanlar için kullanır. Bazı beyitlerde ise sevgilinin saçlarının kabirde bir yılan gibi boynuna dolanacağını ifade eder:

Kabre girdüm düşde fikr-i kākülünle her kılı
Gerden-i cāna tolandı mār-ı müşg-efşān olup (G.51/2)

Daha çok cüssesinin küçüklüğü ile anılan mûr⁴⁷¹ (karınca), rengi ve Hz. Süleyman'la olan konuşması itibariyle de ele alınır.

Şair, kendini karınca gibi küçük bir hayvan olarak görürken bile Hz. Süleyman gibi insan, hayvan ve cinlere hükmeden büyük hükümdar ve peygamberi dahi yenebilecek güçte olduğunu ifade eder. Aslında Hz. Süleyman ile Hüdüd kuşu arasında geçen kıssayı şair karınca için kullanmıştır:

Biz o mûruz eylerüz bir āhile berbād eger
Olsa dünyāca Süleymān Nebī'nün 'askeri (G.405/3)

Peleng⁴⁷² (kaplan), avcı bir hayvan olması itibariyle şair tarafından aşk ve mana avcısı anlamıyla kullanılmıştır.

Şair, kendini aşk ormanının kaplanı, avını da feleğin ceylanı olarak tarif ettiği aşk veya aşkın ilhamlarına benzeter:

Mîşe-i 'ışkuñ biz ol ser peleng-endāzıyuz
Kim gāzāl-i çarḥ olur dāyim bizüm naḥçirimüz (G.157/3)

⁴⁷⁰ Tb.5/3/5, G.106/3, G.125/3, G.250/4, G.294/7, G.369/1, G.406/3, G.423/4, G.476/2, K.516/15, Kt.9/1

⁴⁷¹ G.59/4, G.120/2, G.120/5, G.125/3, G.163/3-7, G.165/2, G.240/2, G.258/4, G.278/2, G.286/2, G.405/3, G.414/2, G.419/1, G.425/3, ÇG.458/6, Kt.54/1, Kt.149/2, Kt.226/1, Mf.44, Mf.62

⁴⁷² G.123/5, G.157/3, Tcb.503/3/1

Pervane⁴⁷³, kendini ateşte sessizce mahvetmesi ile ele alınır. Şair, gerçek aşıkların pervane gibi aşk ateşinde sessizce yanıp yakıldığını ifade ederek, bülbül gibi aşkı terennüm eyleyenlerin gerçek aşık olamayacağını, onların daha çok velveleci olduğunu belirtir:

Cismini pervâne yanglîğ ortuban cān bérme-yen
‘İşk ara bülbül-şifat hiç urmasun lâf u güzâf (ÇG.474/3)

Rahş⁴⁷⁴ (at) kelimesi de “esb” gibi İsrâ Gecesi’nde Hz. Peygamber’in bineği olan Burak için kullanılmaktadır.

Şair, sevgilinin ayrılığı için etmiş olduğu ahlarn, feleğın atından daha hızlı olduğunu ifade ederken, kelimelerin muhteşem uyumu ile Hüsrev’in atı olan Şebdîz, pûye (koşu), esrâ (dakik) ve meydan kelimeleri ile tenasüp oluşturur. Ayrıca Hz. Peygamber’in İsrâ’da göğe yükselip Allah ile konuşmasına telmih de yapılmıştır:

Göñül şeb-dîz-i dūd-ı āh ile almazdı meydānı
Eger kim pūyede rahş-ı felekden olmasa esra‘ (G.256/2)

Dîvân’da, seg⁴⁷⁵ (köpek) kelimesi, sevgilinin mahallesini bekleyen itler olarak kullanılmıştır. Dünya yaratılalı beri âşıkların yalnızca o sevgilinin aşkıyla mest olduklarını belirten şair, sevgilinin mahallesindeki köpeklerin çanağını bile Cem’in kadehinden yeğ tuttıklarını ifade eder. Söz konusu sevgili Hz. Âdem dahi yaratılmadan önce yaratılmış olan habîballâh, yani Hz. Muhammed’dır.

Şafâ bezminde sâķiler nigārâ devr-i Âdem’den
Seg-i kūyın sıfâlin yeg tutarlar sâğar-ı Cem’den (G.354/1)

⁴⁷³ Tcb.6/8/1, G.295/5, G.322/5, ÇG.474/3, G.532/3

⁴⁷⁴ Tb.5/9/14, Tcb.8/1/1, Tcb.8/3/4, G.189/2, G.256/2, G.266/2, G.475/2, Tcb.515/3/6, Tcb.515/4/1, N.42/1, Kt.239/1

⁴⁷⁵ G.69/1, G.134/3, G.170/1, G.170/3, G.338/5, G.354/1, G.360/2, G.375/7, G.432/5, G.437/3, G.445/4, ÇG.457/4, ÇG.473/3-5, Tcb.502/3710, Mz.507/17, Tcb.515/1/6, G.537/1, Kt.72/1, Kt.285/2, Mf.52

Uzun yolculuklarda sabrı ve tahammülü ile bilinen deve (üştür)⁴⁷⁶ ile aşkın zorluklarına katlanan âşık arasında ilinti kurularak sabrın sonunun sevgiliye kavuşmak olduğu belirtilmiştir.

Tahammül itdügi-çün üştür-i ser-mest-veş bāra
Getürdi yanına Leylā'yı Kays'ıñ nāqa-i kudret (G.61/3)

Dîvân'da ayrıca ejder⁴⁷⁷, gazâl⁴⁷⁸, harçeng⁴⁷⁹, hınk⁴⁸⁰, mâhî⁴⁸¹, nahçîr⁴⁸², neheng⁴⁸³, zenbûr⁴⁸⁴ gibi hayvanlar da benzetme aracı olarak kullanılmıştır.

---

⁴⁷⁶ Tb.5/3/3, Tcb.8/4/2, G.61/3, G.155/3, G.169/4, G.255/2, Mf.29

⁴⁷⁷ Tb.5/10/6, G.130/3, G.156/3, G.193/5, G.369/4, Th.500/7, Mz.506/9, G.509/5, Kt.118/2, N.199/1

⁴⁷⁸ Tcb.8/2/4, G.178/3, G.272/10, G.277/4, G.314/5, G.363/3, G.374/5, G.378/7, G.398/4, G.446/5, ÇG.463/4, Tcb.515/4/4, Kt.44/2, Kt.217/2

⁴⁷⁹ G.308/3

⁴⁸⁰ G.182/1, G.469/4

⁴⁸¹ Tb.5/5/5, Ms.23/2/5, G.308/3, G.412/2, G.510/4, K.519/4

⁴⁸² G.129/3, G.157/3, G.306/4, Tcb.503/3/1

⁴⁸³ Tcb.502/4/13, Tcb.503/3/2, Kt.89/2

⁴⁸⁴ G.41/3, G.95/4, G.120/4, G.434/6, Tb.505/7/1

III. BÖLÜM

SÂDIK DİVANININ METNİ

1. NÜSHA TAVSİFİ

Sâdik Dîvânı'nın şimdilik bilinen tek nüshası, Suudi Arabistan'ın Medine şehrinde, Melik Abdülaziz Kütüphanesinde, Şeyhülislâm Ârif Hikmet Efendi Kütüphanesi bölümünde 155/811 sıra numarası ile kayıtlıdır. Bu nüsha Türkiye Yazmalar Toplu Kataloğu'nda kayıtlı değildir.

Eserin;

Başı : Tūṭiyān-ı şekeristān-ı ḥamd ü senā

Vü bülbülān-ı dıraḥtistān-ı gülşen-i inşā

Sonu : Ey gönül kaṭlan belāya kıl taḥammül itme lec

Kim buyurmuşdur Nebî eş-şabru miftāhu'l-ferec

Dîvân'ın zahriyesinde Farsça “bâ hatt-ı û” yani “onun hattı ile” ibaresi vardır. Ayrıca belirtilen sayfanın birkaç yerine “*tâli 'u 'l-fakîr Ahmed Bin Yûsuf*” yazılmıştır. Yani divanın müellifinin asıl adı Ahmed Bin Yûsuf'tur. 187 varaklık Dîvân talik yazıyla ve ortalama 17 satırla yazılmıştır. Dîvân'da 736 adet Anadolu Türkçesi, 89 adet Çağatay Türkçesi, 85 adet Farsça, 44 adet Arapça ve 36 adet Arapça-Farsçayla (mülemmâ) yazılmış toplam 990 şiir bulunmaktadır.

Dîvân'ın birçok yerinde müellifin müdahale ve tasarrufunu gösteren tashih notları düşülmüş ve sonradan yazıldığı intibası veren der-kenar şiirler kaydedilmiştir.

2. METNİN HAZIRLANIŞINDA İZLENEN YOL

Daha önce de belirtildiği gibi eserin bilinen tek nüshası vardır ve metin bu nüshaya dayandırılarak oluşturulmuştur. Metin yazılırken ilmi eserlerde genel kabul görmüş transkripsiyon alfabesi kullanılmıştır. Müellif hattı olması dolayısıyla Divân'ın tertibi korunmuş, şiirler baştan sona numaralandırılmıştır. Numaralarının altında şiirlerin nazım şekli köşeli ayraçla belirtilmiştir. Ancak Türkçe ve Çağatayca gazeller bölümünde nazım şeklinin belirtilmesine gerek duyulmamıştır.

Her şiirin sol tarafına varak numarası (1a, 2b vb.) yazılarak yazma eserde şiirin başladığı sayfa belirtilmiştir. Böylelikle Dîvân'da az da olsa yeri değiştirilmiş şiirlerin nereden alındığı gösterilmiştir. Ancak kıt'a, nazm, metâli' ve müfretler bölümünde herhangi bir müdahale yapılmamış ve şiirlerin hacimce küçük olması dolayısıyla sayfa başları esas alınarak numaralandırılmıştır.

Beyitler de tek tek numaralandırılmıştır. Anlamlandırılmayan beyit ya da kelimelerden sonra soru işareti (?) konulurken, okunamayan kelimeler ise sıra noktalar (...) halinde gösterilmiştir.

Vezinler, manzumelerin başlarında verilmiştir. Vezin gereği sözcüklerde oluşan ses düşmeleri ve buna bağlı olarak sözcüklerin birbirine bağlanarak okunması gerektiği durumlarda, kesme işareti (') kullanılmıştır.

Arapça ve Farsça kelimeler bu dillerin sözlüklerindeki yaygın imlâ şekilleri ile alınmıştır. Bu bağlamda âftâb, rûzgâr, pâmâl, gibi Farsça kelimeler aslına uygun olarak yazılmıştır.

Dîvân'da geçen özel isimlerin ilk harfleri büyük yazılarak, sonlarına gelen ekler de kesme işareti ile ayrılmıştır.

Arapça ve Farsça beyit ve ibareler transkripsiyon alfabesi ile yazılarak metinde iktibas edilen ayet, hadis, Arapça ve Farsça ibareler italik yazı ile gösterilmiştir. Bunların Türkçe anlamları dipnotta belirtilmiştir. Şiirlerde geçen ayetlerin mealleri ve Kur'an-ı Kerim'deki yerleri önce sure numarası sonra ayet numarası şeklinde (2/18 vb.) dipnotta gösterilmiştir. Ayet iktibaslarının çoğu kısmi iktibaslar olduğu için ayetin tamamı değil, iktibas edilen kısım esas alınarak manalandırılmış ve gerek duyulan yerlerde ayetin tamamı dikkatlere sunulmuştur. Ayetlerin anlamları verilirken başvuru kaynağı Türkiye Diyanet

Vakfi'nın Kur'an-ı Kerim Meali¹ olmuştur. Dipnotlarda ayrıca bu kaynak tekrar zikredilmemiştir. Ayrıca bazı hadis ve diğer İslâmi sözler, ilgili bölümlerde kaynaklarıyla verildiği için dipnot açıklamalarında yeniden bu kaynaklar belirtilmemiştir.

Şiirlerde görülen “Der-Tevhîd-i Bâri”, “Der- Na't-ı Resûl”, “Velehû” şeklindeki başlıklar metinde geçtiği şekilde alınmıştır.

3. METİN TAMİRİ

Metinde sayılamayacak kadar çok miktarda unutulmuş noktalar bulunmaktadır. Bu durumlarda kelimenin doğrusu yazılmış ancak bu tür küçük tasarruflar dipnotta gösterilmemiştir. Sayısı az da olsa unutilan kelimeler veya kelimelerin bir bölümü köşeli parantez içine alınarak tamir edilmiştir. Aynı şekilde muhtemelen unutulmuş olan atıf vavları da köşeli parantezlere yazılmıştır.

4. ÇAĞATAYCA ŞİİRLERDEKİ BAZI İMLÂ VE YAZIM HUSUSLARI

Sâdık, Çağatay Türkçesiyle seksen dokuz adet şiir yazmıştır. Bu sayı bir Osmanlı şairi için önemli bir rakamdır. Şairin Çağatayca yazmış olduğu bu şiirlerin bazılarında kimi ekler Çağatayca yerine Osmanlı imlâsı ile yazılmıştır. Şairin bu tür tasarruflarına müdahale edilmemiştir.

Aşağıdaki beyitte Çağatay Türkçesinde sert sessizle gösterilen ek fiil geniş zaman eki, şair tarafından Osmanlı Türkçesinde olduğu gibi “dur/dür” şeklinde yazılmıştır:

Késme ümîdi nişâb-ı h̄ân-ı Aḥmet'din Şâdık ol

Hâlik-i h̄ur u melekdür Râzîk-i cinn ü ve'n-nâs (G.455/5)

Şair aşağıdaki beyitte ise ikinci tekil şahıs iyelik ekini hem Osmanlı Türkçesi hem de Çağatay Türkçesi imlâsı ile göstermiştir:

---

¹ **Kur'an-ı Kerim ve Açıklamalı Me'âli**, haz. Ali Özek vd., Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları 86, Ankara 1993.

Ruĥlaruñsız bāĝ ara gŭlberg-i ĥandānı nétey
Yā nihāl-i kāmētīngsiz naĥl-i bustānı nétey (G.497/1)

Şairin Çāĝatay Türkçesinde *kōngŭl* olarak yazılan kelimeyi bir beyitte *kōñŭl* olarak yazması da ayrıca dikkati çeken bir husustur. Muhtemelen şair Osmanlı Türkçesi imlâsını dalgınlıkla kullanmıştır.

Yine Bihzād-veş kilik-i ĥayālŭm bérle ey vā‘ iz
Kōñŭlning levĥide bir naĥş-zībā éyledŭm engĭz (N.66/1)

Sâdık’ın söz konusu şiirlerinde kök hecede bulunan kapalı “e” ünlüsü “é” işaretiyle gösterilmiştir. Ayrıca ikinci tekil şahıs iyelik ekinde ve ilgi halinde kullanılan “ng” harfi de metinde gösterildiği gibi yazılmıştır.

Aşağıdaki beyitte olduğu gibi gelecek zaman için -ĝay eki kullanılmıştır:

Étmegey mén Ĥazret-i Ĥaĥ ĥadı olĝanda nizā‘
‘Arz-ı dīdār éylegey sén ger mañĝa ruz-ı vedā‘ (G.468/1)

Aşağıdaki beyitte örneklendirildiği gibi kelime başındaki “b”, bol- fiilinde korunmuş, hâl eklerinden önce gelen zamir “n”si kullanılmamıştır.

Aĥaldın közlerinĝni sürme-i mā-zāĝ ile ĥikmet
Teĝâfŭl bisteri üstide bir şeb bolmadıng nāĥız (G.464/4)

Şiirlerde kelime başındaki k/ĥ korunmuştur. Aşağıdaki beyitte geçen “kéĝdi” ifadesi bunu doğrulayacak bir örnek teşkil etmektedir.

Kéçdi çün Cāmī Nevāyī nat' -ı naẓm üzre ŧehā
Şādık'ı ferzāne kıı kim almasıun ħalī bisāṭ (G.462/5)

5. ÇEVİRİYAZI ALFABESİ

ا (ā) : a, ā

ا (ā) : a, e, ı, i, u, ü

ب : b, p

پ : p

ت : t

ث : s

ج : c

چ : ç

ح : h

خ : h

د : d

ذ : z, d

ر : r

ز : z

س : s

ش : ş

ص : ş

ض : z, d

ط : t

ظ : z

ع : ‘

غ : g

ف : f

ق : k

ك : k, g, ñ

ك : ñ

ل : l

م : m

ن : n

و : v, u, ū, ü, o, ö

ه : h, a, e

لا : lā

ی : y, ı, i, ī

ء : ‘

نك : ng

ط : t

Farsçadaki vâv-ı mâ’ düleler üst bilgi (˘) ile, Çağatayca şiirlerdeki kapalı “e”ler “é” işaretiyle gösterilmiştir.

METİN

6. METİN

[GAZEL, KASİDE VE MUSAMMATLAR]

1

[Tesmîn]

3a

Müsemmen Fî-Tevhîdi ‘Azze İsmühü

fâ‘ ilâtün fâ‘ ilâtün fâ‘ ilâtün fâ‘ ilün

1. Noқта-i ‘ilm-i ezel kim levhada mezbürdur
Keşret-i a‘ dād anuñ zımnında hep mezkürdur
Kilk-i nūr-āşām kudret şerhini meşürdur
*Naḳtebis min nūriküm*² işbâtına menşürdur
‘Ayn-ı ‘ibretle bakarsañ nāzıra manzürdur
Âmir-i hikmetle ‘âlem cümleten me’mürdur
Ferd-i muṭlaḳ Vāḥid’üñ nūrında çün mestürdur
*Kün feḳân*³ emrin kılan cārî hemân ol nürdur
2. Ol ki bildi sırr-ı Haḳḳ’ı leyletü’l-esrârda
Kıldı derdin zikr-i *sübḥānellezî*⁴ güftârda
Her sözi dürr-i beḳâdur *lüccetü’l-ebrârda*⁵
Yazdı maḥdüm-ı kirâmı *tuḥfetü’l-aḥrâr*⁶ da
Bir degildür şâve-i der-kebk ile reftârda
Vâli-i şer‘ ile taḳdîr eyledi aḥbârda

² Hadid (57/13) suresi: “nurunuzdan iktibas edelim..”

³ Nahl (16/40) suresi : “ Kün feyekûn (Ol deyince oluverir.)” ayetinden iktibas olarak “ol, oldu” anlamına gelir.

⁴ “Noksan sıfatlardan uzak olan...”

⁵ Molla Câmi’nin (ö.1492) *Lüccetül-Esrâr ve Sohbetü’l-Ebrâr* adlı meşhur kasidesine telmih yapılmıştır.

⁶ Molla Câmi’nin (ö.1492) eserine telmih yapılmıştır.

Serverün bālā kelāmın şerh iden eṭvārda
Āşinā-yı sırra emr-i ḥāl ile destürdur

3. Ol ki nāmın hırz-ı cān itmişdür edyān-ı milel
*Mübdelün minh*⁷ oldı ‘ālem yok vücūdından bedel
Bilmeyen ḥarf-i müşebbehde nedür *leyte*⁸ *le* ‘*al*⁹
Zātını gördi *tereccī* vü *temennīye*¹⁰ maḥal
Kürre-i nārīn cismin iḥtirāk itse ḥamel
Devrine zātü’l-burūcuñ kārger olmaz ‘ilel
Mū-be-mū şerhinde mevcūd u vücūdı lā-meşel
Şol mümessil kim ṭulū’ın bilmeyen mehcürdur

4. Mün‘ akisdür vechi mir’āt-ı zeberced-fāmda
Reng-i ḥamret nitekim cām server-i encāmda
Ḥükm-i naḫş-ı āferīniş böyledür aḥkāmda
Cilve eyler keşret-i āşār-ı ḳudret şāmda
Zā’il olmaz nesr-i vāki‘ ārız u a‘ dāmda
Sırr-ı *ta’ dāiū’n-nehāri*¹¹ arz ider eyyāmda
*Mā hüve’l-vāki*¹² *durur gerçi vukū’-ı tāmda*
*Līk min ṭarfīn ḥafīyyin*¹³ *āḥirinde dūrdur*

⁷ “Ondan bedel olarak” anlamına gelen ifade Arapça’da kendinden önceki ismi daha açık hale getiren kelimeye denir.

⁸ Arapça’da edat görevinde olan kelime “keşke” anlamına gelir.

⁹ Arapça’da “*umulur ki, ihtimal ki*” gibi anlamlara gelir.

¹⁰ “Tereccī” umarım ki, şayet ki anlamında inşallah sözünün yerine kullanırken, “temennī” geçmiş ve gelecek için kullanılabilir.

¹¹ “Günlerin değişmesi, peş peşe gelmesi” anlamındadır.

¹² “O şey meydana geldi.”

¹³ “... göz ucuyla gizli gizli...” anlamındadır. Şuara suresindeki ayetin (42/45) meali şöyledir: “Ateşe sunulurken onların zilletten başlarını öne eğmiş, göz ucuyla gizli gizli baktıklarını görürsün. İnananlar da, İşte asıl ziyana uğrayanlar, kıyamet günü kendilerini ve ailelerini ziyana sokanlardır, diyecekler. İyi bilin ki zalimler, sürekli bir azap içindedirler.”

5. Añlamaz her bî-başar ehl-i cihāduñ kavlini
 Diñlemez erbāb-ı dil her bed-nihāduñ kavlini
 Diñle Şādık husrev-i hayru'l-‘ibāduñ kavlini
 Şāhib-i ‘ilm-i ledün añlar cemāduñ kavlini
 Her gedā tab‘ añlamaz ol mis nejāduñ kavlini
Havl ile hem-ḥāl olan añlar Murād’uñ kavlini
Añlayan miftāḥ-ı ğaybi ‘indehū mesrūrdur

2

[Gazel]

3b

Der-Tevhīd-i Bārī ‘Azze İsmühū

mef‘ ulü fā‘ ilātü mefā‘ ilü fā‘ ilün

1. Her berg-i tāze vahdet-i zāta olup güvā
 Dirler ki *leyse mişlüke fi ‘l-‘arzi ve ‘s-semā*¹⁴
2. Eyler elinde sübḥa idüp dürr-i şebnemi
 Her bir giyāh u tāzelik *eş-şükr ü ve ş-şenā*¹⁵
3. *İnşā ‘ünā bifazlike yā Ze ‘l-Kerem*¹⁶ deyü
 Şükr ü sipās u minnet ider aña her bir giyā
4. *Sübḥānek ‘el- ‘Azīmü leke ‘l- ‘azzü ve ‘l-celāl*
*Güyed zī-şāḥ-ı sidre seher-i murğ-ı ḥüş-nevā*¹⁷
5. *Evc-i şifāt-ı ‘izz u celāleş kuçā resed*
*Pervāz-gāh-ı ṭāir-i ‘akl-ı ulü ‘n-nühā*¹⁸

¹⁴ Gökte ve yerde senin benzerin yoktur.

¹⁵ Şükreder ve över.

¹⁶ Bizim yetişmemiz senin lutfunladır, ey kerem sahibi!

¹⁷ Hoş ötüşlü kuş sidre dalında der ki: “Ulu olan izzet ve celal sahibi, Sen’i her türlü noksanlıklardan tenzih ederim.”

6. İrebilür mi nāvek-i fehm-i zü'l-‘ ukül
Menzilüñün şifâtına çün yokdur intihā
7. *Har mā zi-hār mî-dihed ez-seng-i hāre l'al*
*‘Anber zekā vü misk-i ter ez-āhu-yı hıṭā*¹⁹
8. Bir mest-i ḥākî Ādem idüp ‘ aql-ı küll virüp
Olur aña mu ‘ allim-i *esmā-i küllehā*²⁰
9. Bir kaçre-i mühîni dürr-i şāh-vār idüp
Cān ‘ Azîz’i Yūsuf-ı Mısr’ı virür behā
10. Düşdi şifāt-ı ḥabbe-i mezher-i fikr-i ezel
K’oldı Mesîḥ Meryem’ün enfāsı cān-fezā
11. Rā‘î-i şer‘ üñ olduğıçün Mûsi vü Kelîm
Virdi eline mürşid-i ‘ ışkuñ anuñ ‘ aşā
12. Oldı Zebür ‘ ışık ile Dāvūd-ı āheni
Der-gülşen-i şifāt o murğ-ı suḥan-verā
13. Virüp eline ḥātem-i emn ü emāneti
Ṭayr u vuḥuş kıldı Süleymān’ı pādişā
14. Bilmem künüz-ı vaşfuñı dil nice keşf ide
*İkşif bi-nūri fazlike yā kāşife ‘l-lezā*²¹
15. Böyle gedā-yı küyuñ iken Şādıku’l-fakîr
Vird-i zebānı dilde bû-kaṭ‘ itmeyüp recā (?)

---

¹⁸ Sonsuz akıl kuşunun kanatları izzet ve celal sıfatlarının zirvesi karşısında nereye kadar ulaşabilir? (Sonsuz akıl sahibi olsa bile senin izzet ve celâlinin sıfatlarını anlamaya gücü yetmez.)

¹⁹ Dikenden hurma, taştan lal çıkarana (Allah), Hitâ ahusundan taze misk ve saf amber çıkarır.

²⁰ Bakara (2/31): “Ona (Adem’e isimleri/eşyayı) öğretti.”

²¹ Ey karanlıkları ve kederleri bertaraf eden, faziletinin nuruyla bizi aydınlat!

16. *İftah lenā bi-lutfike yā fātiha'l-kulūb*²²
*İşbah lenā bi-kurruke yā rāfi'a'l-mesā*²³

3

[Gazel]

4a

Der-Tevhīd-i Bārī 'Azze İsme ve Celle

mef' ulü fā' ilätü mefā' ilü fā' ilün

1. *Sübḥāne men te'azzame bi'l-mecdi ve'l-'ulā*²⁴
Yokdur kemāl-i zātuña hiç ḥadd u intihā
2. Vaşf-ı şerīfün oldı münezzeh naķızden
Dutmaz kemāl-i zātuña yā çün ü yā çirā
3. Arz u semāda ins ü melek kalb-i şāf ile
Takdīs ider şifātuñı *fī's-şubḥi ve'l-mesā*²⁵
4. Naşş u vücūdı şirketini muķtezā degül
Yiter delīl-i vaḥdeti *lev kāne fīhimā*²⁶
5. Oldı kemāl-i zāt ile çün vācibü'l-vücūd
Zātı vücūdın itse 'aceb midür iķtizā
6. Her yerde görse nūr-ı cemālün n'ola gözüm
*İşrakat nūru vechike fī külli mā bedā*²⁷
7. Vaşf-ı Celāl'ün eşhedü en lā-ilāh²⁸ ile
İşbāt ider vücūduñı hem nefy-i mā' adā

²² Ey kalpleri açan, lutfunla bizi (kalbimizi) de aç!

²³ Ey karanlıkları dağıtan, bizi sabahın aydınlığına ulaştır!

²⁴ Ulu ve yüce, hürmete layık olan (Rabb'imi) noksan sıfatlardan tenzih ederim.

²⁵ "Sabah ve akşamda (Zimnen her daim)."

²⁶ Enbiya (21/22): "...o ikisinde (yerde ve gökte) olsaydı"..

²⁷ Senin yüzünün nuru meydana gelen her bir şeyde parlar.

8. Hāk-i cenāb-ı izzetüñe rüy-i māl olan
Olur serir-i arş-ı mu allāya fark besā
9. Enfās-ı rūhuñ irmese İsi-i Meryem'e
İ cāz-ı nuṭkı olmaz idi böyle cān-fezā
10. Mūsī şubānuñ olmasa Fir avn-ı gürgene
Elde aşā-yı mu cizi olmazdı ejdehā
11. Şādık faḳiri vaşfuña mu ciz beyān kııl
Yā Rab bi-haḳḳı mu cize-i faḫr-i enbiyā

4

[Muḫammes]

16b

Velehū Mūnācāt-ı Bārī İsmühū

fā ilātün fā ilātün fā ilātün fā ilün

1. *Mi-keşed çeşmet zi-behr-i katl-i uşşāket meşāf*²⁹
*Şāra li'l-mecrūhi ḳalbī küllü ihrāyiki seyyāf*³⁰
Bir yaña çekdi meh-i nev ḫançer-i simin ḡılāf
Munca hūnidin köngül bolgay mu ālemde mu āf
*Yā ḡiyāse l-müsteḡisim neccinā mimmā neḫāf*³¹
2. *Her kücā çeşm-efgenüm binem türā ey nūr-ı pāk*³²
*Kāne fi-aynī mekānik leyse fi-ḳalbī sivāk*³³
Ḳayd-ı ḡamdın dilge hiç mümkin imestür infikāk

²⁸ "...hiçbir ilah olmadığına şahitlik ederim..." Kelime-i şehadetin ilk bölümünden iktibas olan ifade, beyit bütünlüğünde anlam kazanır..

²⁹ Gözlerin, aşıklarının katli için savaş meydanında (kılıç) çekiyor.

³⁰ Kalbimin her tarafı kılıç yarası oldu.

³¹ Ey bereketi bol olan Rabbim, bizi korktuklarımızdan korusun!

³² Ey tertemiz nur, her nereye baksam seni görüyorum!

³³ O benim gözümde, O'ndan başkasına kalbimde yer yoktur.

Her yañadan étmek ister tiĝ-i miñnet cismi çāk
Yā ğiyāse 'l-müsteg̃is̃m̃ neccinā mimmā neħāf

3. Şūd zi-hecr-i la 'l-i ter pāket eyā sulţān-ı Rūm ³⁴
Turreek lil- 'āşiki 'l-misk̃m̃i ke 'l-ħayyi 's-semūm ³⁵

Ĥaţţ-ı dil-ber yañlıĝ oldu cān-ārā peydā humūm
'Asker-i ğam her tarafdın üstime étdi hüçūm
Yā ğiyāse 'l-müsteg̃is̃m̃ neccinā mimmā neħāf

4. Çün ber āh-ı ğuşşāet mihr-i tū bāşed reh-nümūn
Fi-muħūfi 'ş-şāmi lā-tec 'al binā min nā 'imūn ³⁶

Bir tarafdın nefsi-kātil bir tarafdın dehr-i dūn
Maţlubum dūr ü dirāz u merkebūm zār u zebūn
Yā ğiyāse 'l-müsteg̃is̃m̃ neccinā mimmā neħāf

5. Mihr-veş kūn ez ser-i burc-ı vefā 'arz-ı cemāl ³⁷
Şirtü ħayrānen bi-ferti 'l- 'ışki fi-caħħi 'd-dalāl ³⁸

Bulmuşam körgeç yüzinĝni 'āşık-ı şūrīde ħāl
Éyleme Şādık kuluñ rāh-ı belāda pāy-māl
Yā ğiyāse 'l-müsteg̃is̃m̃ neccinā mimmā neħāf

³⁴ Ey Rūm sultānı, senin pak ve taze lal gibi dudaklarından ayrı düştüm.

³⁵ Senin saçının kıvrımları miskin aşıklar için zehirli yılan gibi oldu.

³⁶ Madem ki senin aşkınla çekilen ahlar senin aşkının yoluna bir rehber oluyor, uğursuzluğun sınırında bizi gafillerden (uyuyanlardan) eyleme.

³⁷ Vefa burcunun başında cemâlinin arzı güneş gibi oluyor.

³⁸ Senin aşkının fazlalaĝı ile ben yoldan çıkıp sapıklıĝa düştüm.

[Terkīb-i Bend]

4b Der-Tevhīd-i Bārī Te'ālā 'Azze İsmühü ve Celle Zikruhü

mef' ülü fā' ilātü mefā' ilü fā' ilün

1. Bir zerre mihr-i kudretüñ ey Mübdi' -i semā
Seng-i siyāh içinde ider l' al-i zī-behā
2. Top-nigūnı urmağa çābük süvār-ı çarḥ
Eyler hilāli sun' ile çevgān-ı sīm-sā
3. Dīvān-ı dehre māh-ı nevi kıavs idüp atar
Tīr-i şehābı her yañadan encüm-i semā
4. Encüm gözine mīl-i şehāb ile çekmege
Eyler sevād-ı zülf-i şebi kuḥl-ı rüşenā
5. Subḥa tırāz-ı maḥfil-i eşcār olup oḡur
Tesbīḥ-i zāt-ı aḡdesüñi murḡ-ı ḥuṣ-nevā
6. Biñ yıl iderse pūye eger peyk-i ' aḡl-ı küll
Bulmaz fezā-yı milk-i şifātına intihā
7. Devr itmege ḥabābını ḥürşīd eşi' ' adan
Pīr-i sipihre eyledi bir zer-nişān ' aṣā
8. Pervīn-i çarḥı sübḥa-i billūr-nāb ider
Verd-i celīle şuffe nişīnān-ı kibriyā
9. Murḡābiyān sīm-i cenāhını her gice
Nīl-i muḥīṭ-i ḥikmetine eyler āşinā
10. Mihr-i cemāli cümlede olmuṣdı cilve-ger
Ebr-i Celāl'i olmasa hā'il eger aña

11. Şāfī idüندی virdini çün naḥl-i şehd-i nāb
Şānında irdi şerbetinüñ āyet-i şifā
12. ‘Ankā ‘Azīm ismine maḥzar düşüp anuñ
Eyler züyül-ı kâf-ı Celāl’ine ilticā
13. Luṭfuñ beyāz-nāmesidür çihre-i şabāḥ
Ḳahruñ sevād-ı nüshāsıdur lücce-i mesā
14. Şun‘uñdur ol ki şa‘şā‘adan kilik idüp güneş
Yazar kebūdī şafḥaya tefsīrū’d-Ḍuḥā
15. Dūd-ı sevād-ı āh-ı dil-i ‘āşıkuñ seher
Ḥayl-i melāik eyledi çeşmine tütüyā
16. Mennān-ı dīn ü devlet-i maṭlūbu *kün fekān*³⁹
Sulṭān-ı milk ü millet-i maḥbūb-ı ins ü cān

2

1. Şarf-ı hüviyyet içre iken zāt-ı Girdigār
Sırr-ı nihānı istedi kim eyne āşıkār
2. Kān-ı muḥīṭ-i vācibi çün oldu mevc-zen
Şaldı kenār-ı mümkinine bir dürr-i şāh-vār
3. Bir lü’lü’-i yetīm idi eşdāf-ı Hind’e kim
Ebḥār iderdi gevher-i zātıyla iftiḥār
4. Ḳıldı komāc-ı māhı benān ile iki şakḳ
Buldı simāṭ-ı mu‘ciz ile andan iştiḥār
5. Maḳşūd ideydi ṭā’ir-i gülzār-ı sidre-veş
Murğ-ı riyāz-ı vaḥy olurdu anuñ hezār

---

³⁹ Nahl (16/40): “*Ol deyince oluverir (Kün feyekün)*” ayetinden iktibas olarak “*ol, oldu*” anlamına gelir.

6. Mu‘ciz yeter ki revzen-i kehfinde ‘ankebüt
Oldı ‘adūya rişte-i dām ile perde-dār
7. Kıldı şihābı kabza-i gerdūnda dest-i şun‘
Dīv-i racīm-i ümmetine tiğ-i zer-nigār
8. İsrī şebinde encüm-i rahşān olurdu hep
Pāy-i Burāķ-ı ‘azmi semenden çıkan şerār
9. Çıkdı çü kiş-i nāvek-āmiz *mā-rameyteden*⁴⁰
Kavsiniñ itdi menzilini oķ gibi güzār
10. Şaldı çü bāz-ı himmetini dest-i sa‘y ile
Kıldı hümā-yı vuşlatı ‘ālemde ol şikār
11. Zülf ü ‘ızārı mu‘cizesin didi her gören
*Āmentü billezī ħalaķa ‘l-leyle ve ‘n-nehār*⁴¹
12. *Ente ‘r-rasūlü neşhedü naĥnü*⁴² dedi aña
Görüp kemāl-i mu‘cizesin şīr ü susmār
13. Nūĥ olmasaydı ķulzümüne şer‘inüñ re‘īs
Felek vücūdı bulmazdı sāĥil ü kenār
14. Faĥr eyler idi faķr ile itmezdi ol güneş
Bir zerre deñlü devlet-i dünyāya i‘tibār
15. Na‘l-i sümm-i semendüñi tāc itdi ĥusrevā
Farķ-ı felekde şanma hilāl oldu āşikār

---

⁴⁰ Enfal (8/17): “*Sen atmadın..*”

⁴¹ Geceyi ve gündüzü yaratana iman ettim.

⁴² Senin Allah’ın elçisi olduğuna biz şahidiz.

16. Na‘l-i Burāk-ı ‘azmüñi ey şāh-ı zü’l-ḥaşem
Bulsa iderdi ḥusrev-i seyyāre ser-‘alem

3

1. Şadīk-ı ekber efḍal-i maḥlūk-ı zü’l-ḥıśāl
Yār-ı ‘atīk u hem-dem-i maḥbüb-ı Zü’l-Celāl
2. Taşdıq-ı ḳalbi eyle idi hergiz urmadı
Āyine-i ‘aḳīdesine gerd-i inḥılāl
3. Şadıklığıyla şubḥ-ı şafāda o meh-veşüñ
Ağarmış idi ḥaṭṭ-ı ruḥı şa‘ şa‘ a mişāl
4. Vaḳt-i seherde āh-ı derün eylese kaçen
Memlū olurdu mīg ile deşt ü der ü cibāl
5. Hem-gār iken Resūl ile pāyın ısırdı mār
İtdi ölünce anuñla nāziş u delāl
6. Ḳāyim maḳām Ḥāzret-i Peygamber oldu çün
Dāru’l-beḳāya eyledi dünyādan intiḳāl
7. Efzūnı olsa nāmı çihāruñ ‘aceb midür
Ḥarfūñ ziyāde olması ma‘ nāya oldu zāl
8. Evvel o geçdi mesned-i milk-i ḥilāfete
Evvel ol açdı eṭ‘ame-i şofra-i nevāl
9. Oldı burūc-ı çār meh-i necm-i hüdā aña
Buldı necāt zulmet-i küfr iden imtişāl

10. ‘İzzetler idüp aña dedi H̄azret-i Nebī
Sensin ḥalīl-i Ḥayy-i Ḥudāvend-i lā-yezāl
11. Zikr-i Ḥudā’da bülbül-i destān-serā iken
Bī-hūde sözde olmuş idi gonca gibi lāl
12. K̄ufl-ı na‘īm-i feth idicek pişrev ider
Ehl-i behište ḥazretini Ḥayy-i bī-hemāl
13. K̄ayd-ı zamāne üştür-i sermest-veş anuñ
Urmazdı pāy-i ‘aqlına bir vechile ‘ıķāl
14. Vākıf degüldi kimse derūnında sırrına
Vār idi gizlü dürc-i derūnında nice ḥāl
15. Geçdī semūm-i ḥayye-i kahr ile dünyeden
Tiryāk-ı ‘ayş u ‘işret için çekmedi melāl
16. Serdār-ı ceyš-i ḥayl-i ümem evliyā ḥaşer
Şadīķ-i yār-ı gār-ı Nebī efḍalü’l-beşer

4

1. Fārūķ-ı ḥaķķ u bātıl u sultān-ı ‘adl u dād
Mi‘mār-ı milk-i ‘atıl u müstahfız-ı bilād
2. Dīv-i mu‘annid ol şeh-i milk-i şecā‘atüñ
Görse kaçardı sāyesini itmeyüp ‘inād
3. Gayret kemerlerin koşup beyle tīg-veş
Nice gāzāda çalışup eylerdi ictihād

4. Şem^ç -i cināndı bakī-i meş^ç al-i kamer
Olurdu nūr-ı mihr cemāliyle müstefād
5. Bir şāh-Cem mizāc idi yanında şöyle kim
Köhne sifāle degmez idi tāk-ı Keyķubād
6. Yaķdı celālī mihri anuñ şem^ç -i rūyına
Germiyyetiyle eyledi çün^ç arz-ı izdiyād
7. Kāv-m-i^ç adūyı şeş-der-i miħnetde zār idüp
Virdi dū-seyile çār olup iķlīme ol güşād
8. Açdı künūz-i hikmetini halk-ı^ç āleme
Buldu metā^ç -ı mekr u ħiyel orada kesād
9. Vaz^ç eyledükde hāne-i İslāmı dest-i şun^ç
Kıldı^ç imād o çārı aña eyle i^ç timād
10. Gelse eger ki ba^ç de Nebī^ç āleme resūl
Lāyık olurdu didiler ol merd-i ħūş-nihād
11. Ser-defter iken adını ol şāh-ı zū'l-ħaşem
Yazdı kenār-nāmesine ez^ç afü'l-^ç ibād
12. Buğz u nifākı şafħa-i dilden idüp tırāş
Taħrīr iderdi rik^ç asına ħālīşü'l-vidād
13. Gören şanur ki māh-ı nev öldürdügi şehūñ
Dellāl-ı çarħuñ olup ider efserin mezād
14. Firdevs içinde ħāzin-i rahmetden egnine
Evvel ümemden alan odur ħil^ç at-i murād
15. Yetmez kitāb-ı vaşfını yazmağa ol şehūñ
Deryā-yı Nīl'i kātib-i çarħ eylese midād

16. Māh-ı sipihr-i ma' delet u āftāb-ı dīn
Şem' kerde-i mekrümet-i dīde-i bakīn

5

1. Lü 'lü' -i kān-ı mecma' -i bahreyn-i bī-girān
Şems-i cihān-ı şāhib-i nūreyn-i dūr-efşān
2. Bāğ-ı hayāda ol gül-i gülzār u devleti
Dürler dökerdi görse eger ebr-i āsmān
3. Tahrire manzumātı kandil-i māhdan
Her şeb yakardı şem' ini Bircis-i nüktedān
4. Çini tabakda tir-i felek lāciverd ezüp
Kıldı şihāb-ı simi aña kilik-i zer-nişān
5. Halvet-gehinde takmağ için şem' -i fikreti
Māhī sipihrüñ oldu aña sim-i şam' dān
6. Āyāt-ı Haqqı şubh u mesā tıfl-ı beççe-veş
Ta' līm olurdu aña gelüp āsmāniyān
7. Mısr-ı vücūda cān-ı Aziz olmasa eger
Dimezdi aña şāh-ı rūsul Yūsuf-ı zamān
8. Āyāt-ı mecdi başlasa tahrire hāmesi
Olurdu elde elsine-i gaybe tercümān
9. Kerb-ı belāda oldu meh-i Kerbelā-şifat
Tig-i sitemle şāh-ı şehidān-ı şahidān

10. Kat^ç eyledükde h̄āme-şıfat başını ç adū
Levh-i zemīne sūre-i Furk̄ān yazdı kan
11. İzhār idüp muhabbetini Eb-i Fāṭıma
Didi virirdüm añā eger olsa duḡterān
12. Şanurdı yüzde ç arız u ruḡsārını gören
Burc-ı şerefde eyledi şemseyn-i iḡtirān
13. Gencūr-ı kenz-i cevher-i kırān idüp dilin
Miftāḡ-ı ġaybi virdi añā Ḥayy-i müsteç ān
14. Ḥāk u ġubār-ı maḡdemini çeşm-i cānına
Kuhlu'l-cevāhir eyler idi bulsa neyyirān
15. Muḡrī-i bāġ-ı ḡamdele-i muşḡaf-i şerīf
Ḳumrī-i naḡl-i besmele-i ġülşen-i laṡīf

6

1. Şīr-i Ḥudā ki eylese aç dāyile meşāff
Olurdı tende her kılı tīġ-i ciger-şıkāf
2. Ḳalç eyler idi kuvvet-i bāzūyile eger
Olsa ḡalāç -i düşmeni mānend-i kūh-i ḡāf
3. Ḳatl-i ç adū-yı denīne Üstād-ı *lem-yezel*⁴³
Ḳıldı hilāli şunç ile bir ṡīġ-i zer-ġılāf
4. Serv-i ç atīḡ-i ġülşen-i taḡḡīka itmedi
Bāġ-ı ḡilāfet içre o naḡl-i ḡaram ḡilāf

---

⁴³ “Zâil olmaz, daimi...”

5. Olurdu fark-ı düşmene tenvîn-i kesre-veş
Çāk eyledükçe tîğ-i du-ser añı hemçü-kāf
6. Olsa ‘aceb mi nāfe-i deşt-i Hoten gibi
Kahruñ elinde nāfe-i Çin’i bürîde nāf
7. ‘İsî olalı tekye-i mihrüñ kalendarı
Oldı felekde hüşe-i Pervîn aña kefāf
8. Zātuñ mişāli olmağa eşdāf-ı seb‘adan
Baħr-i Necef’de gelmedi lü’lü-i pāk u şāf
9. Menşür-ı *hel etā*⁴⁴ yeter ol şāh-ı ‘āleme
Tevkî‘-i hükmi ‘izzet ü ta‘rif-i ittişāf
10. *Vaşf-ı selūnî*⁴⁵ besdür aña *innemāyile*⁴⁶
Münkirlerine rif‘atinüñ vech-i i‘tirāf
11. İrer meşām-ı cānına büy-ı vefā anuñ
Her kim iderse merkadını şıdķ ile tavāf
12. Ol kim belā vü ‘ışkınuñ ola müsellimi
Yazar ru’üsa nāmın anuñ bende-i mu‘āf
13. Vaşf-ı husāmı oldu çü *lā seyf*⁴⁷ ol şehüñ
Urta ‘aceb mi rezm-gehe *lā-fetāde*⁴⁸ lāf

⁴⁴ İnsan (76/ 1): “İnsan (henüz) anılır bir şey değilken (yaratılmamışken) üzerinden uzunca bir zaman geçti.” ayetinden iktibasla Hz. Ali övgüsü için kullanılır.

⁴⁵ “Sorunuz” anlamına gelen ifade Hz. Ali’nin ilmini övmek için kullanılır.

⁴⁶ “Sadece, ancak” gibi anlamlara gelen ifade Hz. Ali’nin bilhassa ilminin överken kullanılır ve Fatır suresindeki (35/28) “... Allah’a karşı ancak; kulları içinden âlim olanlar derin saygı duyarlar...” ayetindeki anlamla daha çok uyum gösterir.

⁴⁷ Arapça, “Lâ seyfe illâ zü’l-fekâr ve lâ fetâ illâ Ali” sözünden iktibasla “Hz. Ali’nin kılıcı gibi kılıç yoktur.” anlamına gelir.

⁴⁸ Arapça, “Lâ seyfe illâ zü’l-fekâr ve lâ fetâ illâ Ali” sözünden iktibasla “Hz. Ali gibi yiğit yoktur.” anlamına gelir.

14. Cām-ı şarāb-ı kevseri şun haste dillerüñ
Buldı ferāhı der-fırākuñla inhirāf
15. Hāk-i süm-i semendini şāh-ı sitāregān
Farq-ı ser-i sa‘ ādetine eyledi zu‘ āf
16. Ehl-i dilā ki didi velī nāmına belī
Virdi netice nāde ‘ Aliyyen senecli

7

1. Şol şāh-zāde kim yüzine reşk iderdi māh
Hürşid olurdı sāye-şifat aña hāk-i rāh
2. Bolsa sevād-ı vaşf-ı hatt-ı hüsnini eger
Hayl-i melāik eyler idi sürme-i siyāh
3. Her gün tavāf-ı Ka‘ be-i kūyn idüp anuñ
Kurdı eşigi taşına kerrūbiyān cāh
4. Hızmet iderdi bir ‘ acemī oğlanı şıfat
Büstān-ı bāğ-ı kadrine hürşid-i zer-külāh
5. Feth-i kalā‘ -i dīn ü düvel eyler idi ol
Olup yanınca zümre-i rühāniyān sipāh
6. Necmeyn-i ezhereyn idi bir çin ü deste
Ahh-i halef-i şı‘ār ile ol meh-i sitāre şāh
7. Çeşm ü çerāğ-ı Hazret-i Zehrā iken ‘ adū
Zehr-i sitemle hāll-i dilin eyledi tebāh
8. Yumdı femin o gonca-dehen zehr-i hand ile
‘ Arz itmedi şümü‘ gibi dilden duhān-ı ah

9. Zehrāb içürdi gülşen-i ‘ālemde rūzgār
Nahl-i vücūdı zerd ü nizār oldı hemçü-kāh
10. Tiryāk olurdı hoşka-i l‘ alinde zikr-i Hāk
Didükçe zāk *Hālikü Rabbī velā sivāh*⁴⁹
11. Zehr-i helāhil eyler iken zehresini çāk
Lafzın şükr iderdi anuñ zikr-i lā ilāh
12. Şehd ü şekerden olmadı eksük harāreti
Kand-i lebüne degdügiçün zehr-i bī-günāh
13. Pervāz idince hākī kafesden hümā-şıfat
Oldı fezā-yı evc-i bekā aña cilve-gāh
14. Dünyā-yı dün sa‘ ādetini görmeyüp sezā
Dāru’l-bekāda virdi Hudā aña ızz u cāh
15. Alup eline seng-i meh ü mihri haşr dek
Abdāl-ı çarḥ sīne döküp itsün āh u vāh
16. Burc-ı bekāda eyledi hūrşid-veş vaṭan
Nūr-ı çerāğ-ı bintü Nebī Hazret-i Hasan

8

1. Nūr-ı çerāğ-ı ‘ayn-i ‘Alī şem‘-i māh-i tāb
Dü-i cinān-ı bintü Nebī nūr-ı āfitāb
2. Hūrşid-i sūd-mend-i cevān-baht-ı kām-bīn
Ferzend-i ercümend-i şehen-şāh-ı kām-yāb

---

⁴⁹ Sen benim Yaratıcı’mısın, senden başkası yoktur.

3. K̄alb-i latīfi mahzen-i esrār idi anuñ
Her bir kelāmı ‘ārife olurdu bir kitāb
4. Şemşīr-i nuṭṭ-ı pāk ile ol ḥurde sālede
İklīm-i ‘ilme oldu şeh-i mālīkū’r-riḳāb
5. Bir pādīşāh-ı dehr idi itmüşdi şubḥ u şām
Dāru’s-selām-ı pāyini rūḥāniyān bāb
6. Fānūs-ı māhi alup ele çarḥ-ı sāl-i ḥord
Oldı serā-yı ni‘ metine pāsbān-ı bāb
7. Kāndīl-i pāk-i cāmi‘ ehl-i şafā gibi
Yaḳdı derūn-ı sīnesini farṭ-ı iltihāb
8. Kerb-i belāda kalmış idi teşne ḥuşk-leb
Virmezdi kimse aḡzına bir ḳatre āb-ı nāb
9. Görđi gelū-yı gonca-i sīr-ābı ḥuşk-ter
‘Unnāb-ı bāḡuñ oldu yüzi gūne-i ḥıdāb
10. Dicle çıkarsa ‘ayn-i ‘Alī’den aceb midür
Raḥm eyleyüp o teşne dile virmedi cevāb
11. Bir lū‘ bet itdi şu‘bede-bāz felek yine
Nat‘-ı felekde görmedi mislini şeyḥ u şāb
12. Elmāsı çaldı çünki bilūrīn sürāḥiye
Aḳdı içinden ol dem anuñ āteş-i ḳırāb
13. Kānmaz ḥayātuñ ābına cān virmeyen deyü
Ḳat‘ī virürdi ol şeh-e tīḡ-i ecel cevāb
14. Bir ḳatre āba teşne gider baḥr-i dünyeden
Āb-ı ḥayātuñ ‘aynī iken ol der-i ḥuş-nāb

15. Tîg-i kazāya virdi çün ol gerden-i rızā
Oldı cihānda şāh-ı şehidān-ı Kerbelā⁵⁰
16. Geçmez kimse ma' ber-i şeş-süy u şeş-deri
Olmasa 'avn u lütfinuñ 'ālemde askeri

9

17. Şānī 'aliyy-i 'Ālī şeh-i haydarī birāz
Şāliş imām-ı vālī meh-i burc-ı 'ızz u nāz
18. Şavt-ı derā-yı kūyı Hasaneynlerüñ nüहुft
Virdi şimāh-ı cānına āvāze-i hicāz
19. Necm-i hüdā Muḥammed-i bākır imām-ı dīn
Sırr-ı Hudā emīr-i mükrim künūz-i rāz
20. Kāzım hidiv-i kātibe-i *kāzim īne ğayz*⁵¹
Kalbin Kelīm-i Tūr-ı niyāz itdi kār-sāz
21. Hurd oldı seng-i hikmet ile sīnesinde hep
Dil ka' besini yapmağa eşnām-ı hırş u az
22. Ca' fer imām-ı Ka' be-i şıdk olup eyledi
Kendin ḥalīl-i ḥazret-i Dādār-ı bī-niyāz
23. Ezrak-ı giryede neyyir ile zerr-i ca' ferī
Buldı Kitāb-ı Muḥammed'ten ḥall için güdāz
24. 'İsī cenāb u Hızr-ı kadem Mūsī-i rızā
Bālā-nişīn ü mihr-i nişān ferḳadān tırāz

⁵⁰ Der-kenār olarak yazılmış beytin kafiyesi diğerk beyitlere uymamaktadır.

⁵¹ Ali İmran (89/ 134): "... öfkelerini yutarlar.."

25. Bāğ-ı server u maḥmeded vaşfa ʿandelīb
Şayd-ı tıyūr-ı maʿrifet u ʿilme şāh-bāz
26. Naḥl-i taḳī ki olmış idi āb-ı zühd ile
Ḳadd-i nihāli gülşen-i taḳvāda ser-firāz
27. Vech-i naḳī ki tāze idi āb-ı dest ile
Buldı anuñla bāğ-ı neḳāvetde imtiyāz
28. Her dem sirişk-i eşk ile olmazdı emel-i ʿışk
*İn lem yekün vüdü ʿi lenā bi'd-dümü ʿi cāz*⁵²
29. Ḥākān-ı mihteri meh-i ḥusrev ü şiʿār-ı pārs
Sultān-ı askeri şeh-i çābük süvār-ı tāz
30. Mizmār-ı ʿilm ü dīnde seni raḥş-ı ṭabʿ ile
Didi görünce ḥayl-i melāik ʿaleyke fāz
31. Mehdī-i ḳurb-ı Ḥazret ü Hādī-i nehc-i dīn
Mühdī-i ʿizz ü nuşret ü Muʿtī-i iʿtizāz
32. Geçmezdi kimse maʿber-i şeş-süy-ı şeş-deri
Olmasa ʿavn u lutfinuñ ʿālemde ʿaskeri

10

1. *Yā Rab bi-ḥaḳḳı ḥazret-i esmāike'l-ʿizām*⁵³
*Yā Rab bi-ḥaḳḳı ni ʿmeti ālā ʿike'l-kirām*⁵⁴
2. Yā Rab bi-ḥaḳḳı muʿcize-i fecr-i enbiyā
Yā Rab bi-ḥaḳḳı debdebe-i ṭabl-ı zü'l-fiḥām

⁵² Abdestimiz ancak kan ile olduğu zaman caizdir.

⁵³ Ya Rab, büyük isimlerinin hatırına!

⁵⁴ Ya Rab, ikram ettiğin nimetlerinin hürmetine!

3. Yā Rab bi-ḥaqqı ḥayl-i rusūl kılduñ anları
Ḥalkuñ içinde luṭf ile zü'l-ḳadr u iḥtişām
4. Yā Rab bi-ḥaqqı bānī-i Ka'be ki itdiler
Genc-i ḥarīm-i 'izzetini Meş'aru'l-Ḥarām
5. Yā Rab bi-ḥaqqı āhenī-i cān-güdāz kim
Mu'ciz-i kefinde muma dönerdi anuñ ruḥām
6. Yā Rab bi-ḥaqqı rā'ī-i keş-i Ḥalīl-i dīn
Elde 'aşāsın eyler idi ejder-i liyām
7. Yā Rab bi-ḥaqqı zāde-i Meryem ki her nefes
Zinde iderdi ḥāşşiyet-i nefḥ ile 'ızām
8. Yā Rab bi-ḥaqqı server-i ḥayl-i rūsul kim ol
Hem zübde-i kirām idi hem meḥḥar-i enām
9. Yā Rab bi-ḥaqqı Ḥazret-i Şadīḳ-i yār-ı gār
Nūr-ı yakīni olmuş idi *kāşşifü 'z-zalām*⁵⁵
10. Yā Rab bi-ḥaqqı Ḥazret-i Fārūḳ-ı zü'l-ḥaşem
'Adl ü seḥāda olmuş idi kisrī-i benām
11. Yā Rab bi-ḥaqqı Ḥazret-i nūreyn-i ezhereyn
Ḥilm ü ḥayāda bulmuş idi ḳadr u iḥtirām
12. Yā Rab bi-ḥaqqı şīrīnistān-ı *men 'aref*⁵⁶
Ḥıfz itmiş idi ḳā'ide-i 'ilmi bi't-tamām
13. Yā Rab bi-ḥaqqı pertev-i necmeyn-i ezhereyn
Oldı çerāğ-ı leyle-i zulmānī-i ḳıyām

⁵⁵ “Karanlıkları yok eden...”

⁵⁶ “Kendini bilen Rabbini bilir (*Men arefe nefseḥû fe-kad arefe Rabbehû*)”, olarak bilinen hadisten iktibas olarak alınmıştır.

14. Maḥşer güninde ḥaşr idüp anlarla Şādıkı
Baḥtı yüzünü şubḥ gibi eyle sîm-fâm
15. Eyle şarābı merḥametın anlaruñ naşîb
Budur niyāzı ‘aşık-ı dil-teşnenüñ müdām
16. Kıldı ‘azāb-ı Hāviye’den saña i‘ tiyāz
Eyle behişt-i ‘ārifetüñ melce’ ü melāz

6

[Tercî-i Bend]⁵⁷

9a fâ‘ ilātün fâ‘ ilātün fâ‘ ilātün fâ‘ ilün

1

1. Tā ki vaşf itdi ‘Utārid ol şeh-i meh-peykeri
Atlas-ı mihrine Bircis oldı anuñ müşteri
2. Peyk-i rāh-ı maḥdeminüñ tācını iklîl idüp
Kelle-i gūsāle’i söyletdi sihr-i Sāmiri
3. Na‘ licek şeklindedür cism-i hilālüñ heykeli
Kebkebüñ resmindedür dîbā-yı çarḥuñ Ülker’i
4. *Ey hadîs-i la‘li dehrüñ ‘İsî-i cān-perveri*
Ḥaṭṭ-ı ḥüsnüñ nokṭa-i dîbāce-i peygamberi

⁵⁷ Bir önceki şiirin devamı iken gerek şekil ve gerekse de muhteva farklılığı dolayısıyla müstakil bir şiir olarak alındı.

1. Sāye-i rahş-ı gūzīnūñ Hāzret-i Rūhū'l-Emīn
Meş' al-i rāh-ı ta' bīnuñ aḥter-i çarḥ-ı berīn
2. Gerd-i na' leyn-i şerīfūñ dīde-i ümmīdine
Eyledi ḥayl-i melāik sürme-i 'ayne'l-yakīm⁵⁸
3. Farḫın iletđi rikāb-ı maḫdem-i meymūnuña
Eyleyen fitrāk-i esb-i şer' iñi hablu'l-metīm⁵⁹
4. Ey hadīs-i la'li dehrūñ 'İsī-i cān-perveri
Ḥaṭṭ-ı ḥüsnūñ nüşha-i dībāce-i peygamberi

1. Elde lā uhşī senāen⁶⁰ oldı tesbīh-i ḥacer
Mu' ciz-ārā-yı benānuñ şerḥi ve inşakka'l-kamer⁶¹
2. Naḥl-i ḫaddūñ devḥa-i gülzār-ı bāğ-ı fe'staḫim⁶²
Çeşm-i mestūñ nergis-i bustān-ı mā-zāğa'l-başar⁶³
3. Eyledi āyine-i şadruñ elem neşraḥ⁶⁴ beyān
Ṭutdı ḫalbūñ bār-gāh lī me'allāhi⁶⁵ maḫar
4. Ey hadīs-i la'li dehrūñ 'İsī-i cān-perveri
Ḥaṭṭ-ı ḥüsnūñ nüşha-i dībāce-i peygamberi

⁵⁸ “Gözle görülen” anlamına gelir.

⁵⁹ Al-i İmran (3/103): “... sağlam bir ip..”

⁶⁰ Seni gereği gibi övemedik.

⁶¹ Kamer (54/1): “Ay yarıldı...”

⁶² Hud (11/112): “Dosdoğru ol!”

⁶³ Necm (53/17): “... gözü kaymadı...”

⁶⁴ İnşirah (94/1): “Biz açmadık mı...”

⁶⁵ “Allah’la beraber...”

1. Muḳtedā-yı dīn ü devlet rāfi‘ u zulum ü ‘anā
Müctebā-yı milk ü millet şāfi‘ -i rüz-ı cezā
2. Hüsrev-i milk-i fütüvvet server-i ḫayl-i rüsul
Şu‘le-i şem‘ -i nübüvvet nūr-ı çeşm-i enbiyā
3. Halkā-i beyt-i muṭahhirdür o zülf-i *Yā vü Sīm*⁶⁶
Mehbiṭ-i Nāmūs-ı Ekber’dür o ḳalb-i Muştafā
4. *Ey hadīs-i la‘li dehrüñ ‘İsī-i cān-perveri*
Ḥaṭṭ-ı ḫüsnüñ nüşḫa-i dībāce-i peygamberi

1. Gelmeden Ādem maḳāmuñ ḳaşr-ı *mā-ūḫī*⁶⁷ idi
Dilde virdüñ zikr-i *sübḫāne’l-lezī esrā*⁶⁸ idi
2. Çetr-i *levlākı*⁶⁹ fezā-yı ‘arş-ı a‘lāda ḳurup
Nevbet-i kūs u nefīrüñ şavt-ı *ev-ednā*⁷⁰ idi
3. Başıña tāc-ı *le-‘amrük*⁷¹ efser teşrīf idüp
*Ḳum fe’enzir*⁷² egnüñe dībā-yı keremnā idi
4. *Ey hadīs-i la‘li dehrüñ ‘İsī-i cān-perveri*
Ḥaṭṭ-ı ḫüsnüñ nüşḫa-i dībāce-i peygamberi

⁶⁶ Yâsîn suresinin (36/1) ilk ayetinde geçen kelimelerdir.

⁶⁷ Kehf (18/27), Ankebut (29/45), Zuhuf (43/43): “*Bana vahy olunmadı...*”

⁶⁸ İsrâ (17/1): “*Gece yolculuğu yaptıran Allah’i tenzih ederim.*”

⁶⁹ Sen olmasaydın bu alemleri yaratmazdım (Levlâke levlāk lemâ halaktu'l-eflak) kutsi hadisinden iktibasla “şayet sen olmasaydın” anlamına gelir.

⁷⁰ Necm (53/9): “*... daha da yakın...*”

⁷¹ Hicr (15/72): “*Ömrün hakkı için...*” Hazret-i Peygamber’e hitaben söylenmiştir.

⁷² Müddessir (74/2): “*Kalk ve uyar!*”

1. ‘ Ārızuñ *Innā fetahna*⁷³ şüretüñ *Tāhā*⁷⁴ gibi
Nāvek-i ğamzeñ *İzā cā*⁷⁵ kaşlarıñ *Qul yā*⁷⁶ gibi
2. Haţtuñ *Er-Rahmān*⁷⁷ çeşmüñ *kāşirātu*’t-*tarfi* ‘ayn⁷⁸
Kākülüñ *Ve’l-leyl*⁷⁹ zülfinüñ *İzā yağşā*⁸⁰ gibi
3. Kaşlarıñ evşāfını tuğrā-yı *bismillāh*⁸¹ idüp
‘ Āleme hüküm eyledi haţtuñ yed-i beyzā gibi
4. *Ey hadîş-i la ‘li dehrüñ ‘İsî-i cān-perveri*
Haţt-ı hüsnüñ nüşha-i dîbāce-i peygamberi

1. ‘ Ankebüt-āsā idüp ser-rişte-i cismini rāz
Hażret-i Şadîk-i Ekber oldu aña yār-ı ğār
2. ‘ Adl ile Fārūk esās-ı şer‘ i niyāz eyleyüp
İbn-i ‘ Affān cem idüp *Qur’ān*’ı kodı yādigār
3. Hedde-i mu‘ cizle kurdı milk-i dîni fetḥ idüp
Tîğ-i ‘ ālem-gîrine bu beyti şāhib zü’l-fekār
4. *Ey hadîş-i la ‘li dehrüñ ‘İsî-i cān-perveri*
Haţt-ı hüsnüñ nüşha-i dîbāce-i peygamberi

⁷³ Fetih (48/1): “*Elbette biz fethettik...*”

⁷⁴ Tāhā suresinin (20/1) ilk ayetidir. Hurûf-ı Mukattaa’ denilen bu harfler sureye adını vermiştir.

⁷⁵ Nasr (110/1): “*Geldiği zaman..*”

⁷⁶ Kâfirûn (109/1): “*De ki ey..*”

⁷⁷ Rahman (55) suresinin adı ve ilk ayeti.

⁷⁸ Rahman (55/56): “*.. gözlerini yalnız eşlerine çevirmiş güzeller...*”

⁷⁹ Leyl (92/1): “*Ve geceye...*”

⁸⁰ Leyl (92/1): “*(Ortalığı) bürüdüğü zaman...*”

⁸¹ “Allah’ın adıyla” demektir.

1. Şem^ç -i ruhsāruñ şeb-i maḥşerde nihān eyleme
Ümmetüñ pervāne-veş sermest ü ḥayrān eyleme
2. Mücrim ü ^ç āşīlerüñ cürm ü şevābı veznine
Şīşe-i ebrūlaruñ mānend-i mīzān eyleme
3. Nāme-i a^ç mālīne idüp nazar maḥşer günü
Meskenin Şādık faķirüñ nār-ı sūzān eyleme
4. *Ey hadīş-i la^çli dehrüñ ^çİsī-i cān-perveri*
Ḥaṭṭ-ı ḥüsnüñ nüşḥa-i dībāce-i peygamberi

[Mu^ç aşşer-i Mütekerrir]

10a

Der-Na^ç tü'n-Nebiyi Şalavātullāhi ^çAleyhi ve Selāmehū

mef^ç ülü fāi^ç ilātün mef^ç ülü fā^ç ilātün

1. Erbāb-ı milk-i ma^ç ni olup n'ider zamāne
Vaşf-ı bedī^ç -i ḥüsnüñ kâbil degül beyāne
Ger şāh-beyt olursañ manzūme-i cihāne
Lāyık ki ibtidāsın eşcār-ı bī-girāne
Çekdi berāt-ı ḥüsne kaşuñ iki nişāne
Tā ola hükmi cārī ^çālemde ins ü cāne
Tıoķındı đarb-ı tīgüñ māh-ı felek mekāne
Kılmadı cāy-ı engüşt Bircīs-i nüktedāne
Barmaķ başar mı ḥāme ol iki ebruvāne
Çün oldı ḥüsn-i maṭla^ç dībāce-i zamāne

2. Kıldı mizāc-ı dehri k̄nūn-ı şer' ũñ işlāh
Nehc-i uşūl-i dīne işlāhuñ oldu ĩzāh
Lafzuñı *lī-me 'allāh*⁸² dārında şun' -ı Fettāh
Ma' nī-i *küntü kenzūñ*⁸³ k̄flına kıldı miftāh
Vaşf-ı merāh-ı la' lūñ kılssa ' aceb mi ervāh
Maķşūda irdi Ādem anuñla buldı iflāh
Kılduñ beyāz-ı haddūñ şubh-ı şafāya işbāh
Dū-i cemālūñ oldu şām-ı belāya mişbāh
Barmaķ başar mı hāme ol iki ebruvāne
Çün oldu hūsn-i maṭla' dībāce-i zamāne
3. Evc-i melāhat ũzre ' arz eyledi hilālin
Tā göre ' ayn-i ' ālem ' ıyd-i şeb-i vişālin
Nakķāş-ı hayl-i encüm yazmağa nakş-ı hūlin
Çinī ṭabaķda ezdi ruhsār-ı zer misālin
Açdı femin devātı görince ḥaṭṭ u hūlin
Götürdi hāme engüşt iştidi çün kemālin
Ḥaṭṭāṭ-ı melek-i kudret ' arz itmese hayālin
Mümkin midür ki yaza levḥe kalem mişālin
Barmaķ başar mı hāme ol iki ebruvāne
Çün oldu hūsn-i maṭla' dībāce-i zamāne
4. Levḥ-i cemāl ü hūsn-e levḥ-i debīr-i kudret
Teshīr-i ḥalka yazdı iki ṭılısm-ı hikmet
Kādī-i ḥaṭṭı virdi ' Uşşāķ-ı zāde ḥucceṭ
Ebrū-yı hūsn-i çekdi imzā-yi dīn ü devlet
Kalb-i ' adūya kaşı olalı ḥarf-i ' illet
Ef' āl-i pāke maşdar olduğı buldı şihḥat

⁸² “Allah’la beraber...”

⁸³ “Ben gizli bir hazine idim..” anlamına gelen ifade “Küntü kenzen mahfiyyen..” ile başlayan kudsi hadisten kısmen iktibastır.

Üstād-ı nesl-i Ādem ider mi aña cür`et
Ol maқта`un-nebīdür ھاtm oldı anda şan`at
Barmağ başar mı hāme ol iki ebruvāne
Çün oldı hüsni-i maṭla` dībāce-i zamāne

5. Gencūr-ı naḡd-i *Tāhā*⁸⁴ sultān-ı zü'l-ma`ānī
Keşf itmek isteyince gencīne-i nihānı
Üktüb deyince hāme raṭb eyleyüp lisānı
Levh-i vücūda yazdı *seb`an mine`l-meşānī*⁸⁵
`Arz itdi ebr-i kudret olup güher-feşānı
Eşdāf-ı hikmetde lü`lü`-i şāygānī
Bulmağ için cihānda `unvān-ı kāmranī
Şadr-ı kitāb-ı hüsne *bismillāh*⁸⁶ itdi ānı
Barmağ başar mı hāme ol iki ebruvāne
Çün oldı hüsni-i maṭla` dībāce-i zamane

6. Çün muşhaf-ı cemāli mecmū`a-i ezeldür
Ser-süresini encüm yazmağa şīm-i ḡaldür
Her beyt-i vaşf-ı zülfi bir maқта` ḡazeldür
Bir ḡarf kāmetininde biñ ma`nī muḡtemeldür
Ol nūn-ı nergisine *mā-zāḡa*⁸⁷ ḡuş güzeldür
Zahrına mihr-i hikmet naḡş itseler maḡaldür
Ḥattuñ şefā`at için mektüb-ı bī-bedeldür
Kaşuñ melāḡat için `unvān-ı *lem-yezeldür*⁸⁸
Barmağ başar mı hāme ol iki ebruvāne
Çün oldı hüsni-i maṭla` dībāce-i zamāne

⁸⁴ Tāhā suresinin (20/1) ilk ayetidir. Hurūf-ı Mukattaa` denilen bu harfler sureye adını vermiştir.

⁸⁵ Hicr (54/87): "... tekrarlanan yedi ayet ..."

⁸⁶ "Allah'ın ismiyle" demek olan ifade besmeleden iktibastır.

⁸⁷ Necm (53/17): "Gözü kaymadı."

⁸⁸ "Zail olmayan, daimi" anlamına gelen ifade Allah'ı medhü senada kullanılır.

7. Çekmek olurdu resmin ol iki ebruvānuñ
Ey hāme *kābe kavseyn*⁸⁹ olsa eger nişānuñ
Kārı degüldür ey dil bir merd-i pehlevānuñ
Birin çeke cihānda ol iki misk-i yāyun
Ham-geştelükde hemçün māh-ı nevi zāmānuñ
Bir pāre beñzeri var gerçi aña kemānuñ
Ey tab^ç -ı kec velīkin hīç olmasun gümānuñ
Nağş-ı ferağ-fezāsı mu^ç ciz-nümādur anuñ
Barmağ başar mı hāme ol iki ebruvāne
Çün oldı hüsn-i maṭla^ç dībāce-i zamāne
8. İsrī şebinde ol māh çün itdi ^ç azm-i eflāk
Öñinde Peyk-i Hāzret başında tāk-ı *levlāk*⁹⁰
^ç Arz itdi ebruvānın hayl-i nücūma bī-bāk
Görünce oldı ^ç aklı nağğāş-ı encümüñ çāk
Hall itdi nūr-ı çeşmin ol demde cust u çālāk
Kim yaza nağş u resmin levḥ-i semāya bī-zāk
Güşına irdi nā-geh bir şayḥa-i sehm-nāk
Didi eyā ^ç Utārid fikr ile ḫanı idrāk
Barmağ başar mı hāme ol iki ebruvāne
Çün oldı hüsn-i matla^ç dībāce-i zamāne
9. Çün nām-ı enbiyāyı şebt itdi Hāyy-ı Dāver
Nām-ı şerīfin itdi ser-defter-i peyam-ber
Oldı çü dīn-i Aḫmed edyān içinde eşher
Ḳayd oldı defterine ol çār-i yār-i server
Çün oldı zāt-ı pāki sırr-ı Hudā'ya mazhar
Olursa n'ola ḳalbi ef^ç āl-i pāke maşdar

⁸⁹ Necm (53/9): "... iki yay (kaş) arası.."

⁹⁰ "Sen olmasaydın bu alemleri yaratmazdım (Levlāke levlāk lemā halaktu'l-eflak)" kutsi hadisinden iktibasla "şayet sen olmasaydın" anlamına gelir.

Dīvān u şaff *lā-raybe*⁹¹ olunca aşl-ı defter
Şadık kuluñ dedi kim ey Dāver-i mużaffer
Barmağ başar mı hāme ol iki ebruvāne
Çün oldı hüs-n-i matla‘ dībāce-i zamāne

8

[Tercī‘-i Bend]

11b **Der-Na‘ tü’n-Nebiyi Şalavātullāhi ‘Aleyhi**

mef‘ ülü fā‘ ilātü mefā‘ ilü fā‘ ilün

1

1. Raşş-ı felek şitābuña üstād-ı cüz’ ü küll
İtdi sipihrüñ atlasını lāciverdī cül
2. Pervīn-i çarhı boynına zencīr idüp
Tavķ-ı hilāli ayağına kıldı sīm-ğull
3. Tarşī‘-i der-nücüm ile jengārı zeyn idüp
Zeyn içün itdi ķurş-ı mehi zer-nişān-ı gül
4. Kavs-i kuzah zümüröd ü yāķüt-ı nāb ile
İsrī şebinde Kuzüm-i nīlī’de ķurdı pül
5. *Yā kāşife’l-ğayāhibi yā Hādi’s-sübül*
*Eşfa‘ lenā bi-lutfike yā eşrafe’r-rusül*⁹²

⁹¹ Bakara (2/9): “... şüphe/tereddüt yoktur ...”

⁹² Ey zifiri karanlıkları açan ve hidayet yoluna rehberlik yapan, ey peygamberlerin en şerefli! Lutfunla bize şefaet et!

2

1. Peyk-i Cenāb-ı Hāzret-i ‘ İzzet olup delīl
‘ Arz itdi aña meş‘ al-i māhı yaqup sebīl
2. Miftāh-ı māh nevle ‘ ale’l-infirād aña
Olur güşāde ol gice akfāl-i kaşr-ı nīl
3. Hūrān-ı kaşırāt o gice tār-ı zūlfini
Kandīl-i māh-ı çarha ider ‘ anberīn fetīl
4. Kılduñ sevād-ı zūlfüñi İsrāyile ‘ ıtır
Andañ ğazāl-i çeşmüñi *mā-zāğ*⁹³ ile keñil
5. *Yā kāşife’l-ğayāhibi yā Hādi’s-sübül*
Eşfa ‘ lenā bi-lutfike yā eşrafe’r-rusül

3

1. Dūd-ı siyāh-ı sünbülüñ ey şem‘ a-i kadem
Dökdi burūc-ı ‘ arş-ı muhīṭ üstine ‘ alem
2. Gitdi öñince zümre-i kerrūbiyān yayak
Oldı yanuñca ‘ asker-i quddüsiyān haşem
3. Oldı nişān-ı nāhuñ-ı engüşt-i mu‘ cizeñ
Levh-i semāda naqş-ı haṭ-ı *nūn ve’l-kalem*⁹⁴
4. Kıldı harīm-ı sidrede zār u şikeste bāl
Pervāz-ı raḥşuñ idemedi tā’ir-i harem

⁹³ Necm (53/17): “Gözü kaymadı.”

⁹⁴ Kalem (68/1): “Nūna ve kaleme..”

5. *Yā kāşife 'l-ğayāhibi yā Hādi 's-sübül*
Eşfa ' lenā bi-lutfike yā eşrafe 'r-rusül

4

1. Evvel kademde ' arşa çıkar ol şeh-i cihān
'İsī hārı semendüñe olsun mı hem' inān
2. İrdi verā-yı üstür-i ' arşuñ kulağına
'Arşuñ hurūsı raksa girüp eyledi figān
3. Şehbāz-ı sidr nice erişe Burāk'ına
Pervāz-gāhı oldu anuñ evc-i lā-mekān
4. Sağ u solında tıldı nüfūs-ı mücerrede
Her cānibinde nāle idüp didi kudsiyān
5. *Yā kāşife 'l-ğayāhibi yā Hādi 's-sübül*
Eşfa ' lenā bi-lutfike yā eşrafe 'r-rusül

5

1. Olup ğamuñla Hāzret-i Şadīk-i yār-ı ğar
Kodı yoluñda başını Fārūķ nām-dār
2. 'Osmān yanuñda āyet-i Raḥmān'ı cem' idüp
Şer' -i şerīfe şīr-i Hudā virdi iştihār
3. Şadīķ olupdur ol iki necmeyn-i ezhereyn
Bezm-i cinānda her biri bir şem' -i tāb-dār
4. Ağlar elemde dīde döküp eşk-i ter müdām
Söyler ğamuñda gönlüm idüp nāleler hezār

5. *Yā kāşife 'l-ğayāhibi yā Hādi 's-sübül*
Eşfa' lenā bi-lutfike yā eşrafe 'r-rusül

9

13a

[Muhammes]

1. Başına t̄ac-ı *mā-ūhī*⁹⁵ geyürdi süre-i T̄ahā⁹⁶
Gözine sürme-i *mā-zāğa*⁹⁷ çekdi Leyle-i İsrā
Geçüp cāy-ı tedellīden maḳāmı oldu *ev ednā*⁹⁸
Bisāt-ı ḳurba irdi nuṭḳ-ı H̄aḳḳ'ı eyledi ışğā
Nebīler de aña olan bu 'ızz u cāhı görsünler
2. Ne taht-ı devlete geçdi ne geydi ḫil' at-i dībāc
Göñüller milkini Tātār-ı çeşmi eyledi tārāc
Alur ḫayl u ḫaşemsüz niçe yıl milk-i cihānda bāc
Olubdur pādişehler işigüñde bende-i muhtāc
Ne 'ālī-şān olur ol dil-rubālar şāhı görsünler
3. Nihāl-i ḳāmetin dāl itmede her dem 'ibādetle
İrişür vāḫide āḫir elif-veş istiḳāmetle
İderdi ḫalka menşūr-ı cemāli ḫükmi āyetle
Ḍalālet kişverin fetḫ eyleyüp tiğ-i hidāyetle
Firāz-ı 'arşa degmüşdi livā-yı cāhı görsünler
4. Divāl-i pāki na'leyn-i şerīfinüñ hilāl iken
Ḥarīm-i Ka'be-i küyında ferrāşı Bilāl iken
Yolında sāye-veş ḫalkı cihānuñ pāy-māl iken

⁹⁵ Kehf (18/27), Ankebut (29/45), Zuhruf (43/43): “*Bana vahy olunan şey...*”

⁹⁶ Tāhā suresinin (20/1) ilk ayetidir. Hurūf-ı Mukattaa' denilen bu harfler sureye adını vermiştir.

⁹⁷ Necm (53/17): “*gözü kaymadı...*”

⁹⁸ Necm (53/9): “*... daha da yakın...*”

Bu denlü kerr ü ferriyle Ḥabīb-i Zü'l-Celāl iken
Kemerde ṭāḳ-ı ʿ ayyūḳa çıkardı āhı görsünler

5. Rū-māhın ṭıfl-iken her gice ānı māder-i pinhān
Ḥarīm-i Kaʿ bede mehd ile ḳodı gitdi ol sultān
Ṭavāfa başlanıcaḳ ol uyanub ṭıfl olur giryān
Mübārek mehdini şalranup gökden meh-i tābān
Ne sultān-ı muʿ azzamdur o şehen-şāhı görsünler
6. Göreñ bu nefsi bed-şüm ile cān-zāruñ aḥvālin
Urup seng-i melāmetle şikeste eyledi bālin
Devā yok ʿ işyāna çürütüdi yolına mālin
Şefāʿ at manzarından Şādıḳ-ı dil-ḥastenüñ ḥālin
Açup şefḳat gözin ol cān-ı ṭabīb-gāhı görsünler

10

[Ḡazel]

19a **Der-Naʿ t-ı Resūlüʿ-Şeḳaleyn ü İmāmü'l-Ḥaremeyn**

fāʿ ilātün fāʿ ilātün fāʿ ilün

1. Sırr-ı zāt-ı kibriyāsın yā Resūl
Nūr-ı çeşm-i enbiyāsın yā Resūl
2. *Küntü kenzen*⁹⁹ maḥzeninde mā-ḥaşal
Nūr-ı çeşm-i enbiyāsın yā Resūl
3. Leyle-i İsrāʿ da şemʿ -i hüsn ile
Pertev-i necm-i hüdāsın yā Resūl

⁹⁹ “Ben gizli bir hazine idim..” anlamına gelen ifade “Küntü kenzen mahfiyyen..” ile başlayan kudsi hadisten kısmen iktibastır.

4. *Fe'staḳim*¹⁰⁰ gülzārnuñ s̄ir-ābesi
Serv-i nāz-ı *müntehāsın*¹⁰¹ yā Resūl
5. Bāḡ-ı *mā-ūḫī de*¹⁰² ṭībū'l-ḫānla
Būlbūl-i destān-serāsın yā Resūl
6. Ḥāk-i pāyūñdür husūlī-i vüçüd
Mebde-i şun' -ı Ḥudāsın yā Resūl
7. Ḥācinūñ kūşe-i mihrāb-ı dīn
Ka' be-i ehl-i şafāsın yā Resūl
8. Ḥāk-i pāyūñ kuḫl-i *mā-zāḡa 'l-başar*¹⁰³
Çeşm-i cāna tūtiyāsın yā Resūl
9. Şemme-i lūṭfūñ ile ḫuş būdūr cihān
Verd-i bāḡ-ı iştifāsın yā Resūl
10. Hem-zebānuñ ' andelīb-i vaḫy olan
Ṭūtī-i şekker-ḡidāsın yā Resūl
11. ' İllet-i ' isyāna cām-ı luṭf ile
Şerbet-i şehd-i şifāsın yā Resūl
12. Ṭā'ir-i Bathā ma' ānī şayd iden
Şā'id-i Yeşrib-fezāsın yā Resūl
13. Rūz-ı maḫşerde şefī' ol Şādıḳ'a
Şāfi' -i rūz-ı cezāsın yā Resūl

---

¹⁰⁰ Hûd (11/112): “*Dosdoḡru ol!*”

¹⁰¹ Necm (53/14): “*... en son...*”

¹⁰² Tâhâ (20/38): “*... bana vaḫyolunan şey...*”

¹⁰³ Necm (53/17): “*... gözü kaymadı...*”

[Gazel]

Der-Menkabet-i Şadîk Rađiyallāhü ‘ Anh

fā‘ ilātün fā‘ ilātün fā‘ ilün

1. Māh-ı şer‘ uñ enveri Şadîk’dür
Necm-i dīnūñ ezheri Şadîk’dür
2. Rāh-ı zulmetde kalan tãġīlerūñ
Şām-ı ġamda rehberi Şadîk’dür
3. Ehl-i şıdka Ka‘ be-i maķşūdda
Na‘ l-i pākūñ maşdarı Şadîk’dür
4. Ehl-i şer‘ uñ şır‘ atü’ l-İslām’ da
Huccetinūñ maħzarı Şadîk’dür
5. Şadıķā kālāy-ı dīn-i Aħmed’e
Cümleden öñ müşterī Şadîk’dür

[Gazel]

19b **Vaşfet-i Fārūķ (ġ.L.M)¹⁰⁴**

fā‘ ilātün fā‘ ilātün fā‘ ilün

1. Mālik-i tãc-ı revāsın yā ‘ Ömer
Sālik-i rāh-ı hüdāsın yā ‘ Ömer

---

¹⁰⁴ Bu harfler muhtemelen Hz. Ömer’in belirgin vasıflarının baş harfini ya da rumuzlarını teşkil etmektedir.

2. Düşmen-i İslâm'a şalmış dest-i Hâk
Seyf-i bâzû-yı kazâsın yâ 'Ömer
3. Kışver-i lütf ü 'atâda mâ-ğaşal
Husrev-i 'adl ü şehâsın yâ 'Ömer
4. Bunca edyân u milelde nâm ile
Fârûk-ı dîn-i Hudâ'sın yâ 'Ömer
5. Kıl nazar Şâdık faķirûñ hâline
Milk-i dilde pâdişâsın yâ 'Ömer

13

[Çazel]

19b

Der-Şıfat-ı Zü'n-Nüreyn A.M.

fâ' ilâtün fâ' ilâtün fâ' ilün

1. Kevser-i kân-ı şehâ 'Oşmân'dur
Kevkeb-i burc-ı hayâ 'Oşmân'dur
2. Dürcine şuhf-i kadîmüñ dürr gibi
Derc iden nuţķ-ı Hudâ 'Oşmân'dur
3. Kumrî-i muķrî-i serv-i sünbüle
Tütî-i elham-serâ 'Oşmân'dur
4. Nâmı zü'n-nüreyn olursa tañ midir
Şemse-i şems-i duhâ 'Oşmân'dur
5. Şerbet-i luţf ile maşşerde benüm
Derdüme Şâdık devâ 'Oşmân'dur

[Çazel]

19b Der-Şıfat-ı Emîrû'l-Mü'minîn

fâ' ilâtün fâ' ilâtün fâ' ilün

1. Ka' be-i ehl-i şafâsın yâ ' Alî
Sırr-ı zât-ı Muştafâ'sın yâ ' Alî
2. Hâzin-i dürr-i *selûnî*¹⁰⁵ *lev küşif*¹⁰⁶
Naqd-i genc-i *innemâsın*¹⁰⁷ yâ ' Alî
3. Tâc-dâr-ı taht-gâh-ı *men 'aref*¹⁰⁸
Şehvâr-ı *lâ-fetâsın*¹⁰⁹ yâ ' Alî
4. Gevher-i pākîze-i Baħr-i Necef
Kaṭre-i ebr-i seħasın yâ ' Alî
5. Kıtmîrũndür Şâdık'a eyle nazār
Şâh-ı merdân-ı Hũdâsın yâ ' Alî

¹⁰⁵ “Sorunuz” anlamına gelen ifade Hz. Ali'nin ilmini övmek için yapılan telmihtir.

¹⁰⁶ Hz. Ali'ye atfedilen “Eğer perde açılsaydı kesin bilgimde bir artış olmazdı” manasına gelen sözün ilk kelimesidir.

¹⁰⁷ “Sadece, ancak” gibi anlamlara gelen ifade Hz. Ali'nin bilhassa ilminin överken kullanılır ve Fatır suresindeki (35/28) “... Allah'a karşı ancak; kulları içinden âlim olanlar derin saygı duyarlar...” ayetindeki anlamla daha çok uyum gösterir.

¹⁰⁸ “Kendini bilen Rabbini bilir.” (Men arefe nefsehû fe-kad arefe Rabbhû) olarak bilinen hadisten iktibas olarak alınmıştır.

¹⁰⁹ Arapça, “Lâ seyfe illâ zü'l-fekâr ve lâ fetâ illâ Ali” sözünden iktibasla “Hz. Ali gibi yiğit yoktur.” anlamına gelir.

[Mesnevî]

20a **Der-Şıfat-ı Hazret-i Hasan**

fâ' ilâtün fâ' ilâtün fâ' ilün

1. Ol hasen şüret meh-i bedr-i tamām
Nūr-ı çeşm-i duhter-i hayru'l-enām
2. Olmış idi ol şeh-i 'ālī tebār
Hayder-i Kerrār'a ferzend-i kibār
3. Kıldı añı Hālîk nūr-ı yaqîn
Kurretü'l-ayn-ı ¹¹⁰ Resül-i pāk-i dîn
4. Eyleyüp zehr-i gamı eyyām-ı nüş
Güft ü güyından cihānuñ tutdı güş
5. Şu'le-i şem'-i likāya irdi ol
Çeşme-i āb-ı bekāya irdi ol

[Mesnevî]

Der-Şıfat-ı İmām-ı Hüseyin

fâ' ilâtün fâ' ilâtün fâ' ilün

1. Ol şehīd-i şahidān-ı pür-belā
Lāle-i nu' māt-ı deşt-i Kerbelā
2. Merdüm-i çeşm-i cihān-bīn Betül
Gevher-i yektā-yı dāmād-ı Resül

¹¹⁰ Kasas (28/9): "... göz aydınlığı..."

3. Şu‘le-i şem‘ -i çerāğ-ı şeş-cihāt
Kurretü’l-‘ayn-ı Resül-i kā’ināt
4. Hāfıķayn enverinüñ ezheri
Kevkebeyn es‘adınun enveri
5. Serv-i nāz-ı gülşen-i āzādegān
Cilve-sāz-ı mesned-i şehzādegān
6. Gösterüp Hakk’uñ kazāsına rızā
Eylediler terk-i iklīm-i fenā
7. Eyle yā Rab hācetin idüp qabül
Şādık’ı hāk-i derrāk-i Resül

17

[Muhammes]

13b

Der-Menākıb

mefā‘ ilün mefā‘ ilün mefā‘ ilün mefā‘ ilün

1. Şadākatde ‘atıķ-i zümre-i aḥbābı görsünler
‘Adālet itmede Fārūķ bin Ḥaṭṭābı görsünler
Ḥayā burcında Zü’n-nüreyn olan meh-tābı görsünler
Şecā‘ atde Emīr Bū Tūrābı görsünler
Hidāyet şem‘i isterler ise aşḥābı görsünler
2. Birisi şāh-ı kevnün iz hümā işneyni¹¹¹ ġārıdur
Birisi milk-i şer‘ ün şıḥne-i ḥıdmet güzārıdur
Biri milk-i ḥayānuñ ḥusrev ü gerdün vaķārıdur

¹¹¹ Tevbe (9/40): “... iki kişiden biri olarak...”

Biri rûz-ı ğamuñ çâbük düldül süvâridur
Ne ‘âlî pâdişâlardur o çâr-aḥbâbı görsünler

3. Cemâli Ka‘be-i ‘ulyâ zülâli zemzem-i nâ-yâb
‘Izârı midḥatinde heşt-behiştüñ devḥası bir bâb
Olupdur âsitân-ı devleti çün kıble-i aşḥâb
Kosunlar secdeyi bir ğayri miḥrâba dil-i aḥbâb
‘Alî’nüñ na‘l-i esbi itdügi miḥrâbı görsünler
4. Ebû-Bekr oldı evvel ‘arz iden şıdḳ ile ĩmânın
‘Ömer’dür ba‘zârın diren Resûl’üñ yolına cânın
Yazan ‘Oşmân bin ‘Affân olupdur ḥüsni dîvânın
Necf deryâsı içre gevher-i sîr-âbı görsünler
5. Şafâ burcında bunlar maḥzar-ı nûr-ı sa‘âdetdür
Nazar kıılmağa ḥâl-i ‘âleme ‘ayn-i ‘inâyetdür
‘Adû-yı denî ilzâm itmek için rûşen âyetdür
Cemâli her birinüñ pertev-i necm-i hidâyetdür
Ne gevherlerdür o dört mihr-i ‘âlemnâyı görsünler
6. Kemâl-i şan‘atında her biri üstâd iken mâhir
İmâm-ı dîn-i İslâma iderler iktidâ âḥir
Ṭarîḳinde idince her biri mâhiyetin zâhir
Kodı baḥşinde dîn-i Aḥmed’üñ ilzâm idüp kâşir
Nice râm eylediler zümre-i a‘dâyı görsünler

[Muhammes]¹¹²

- 13b mefâ'îlün mefâ'îlün mefâ'îlün mefâ'îlün
1. Çeküp ser-büstân-ı hüsn içinde serv-i kâmetler
 Kopardı ehl-i 'ışkuñ başına dürlü kıyâmetler
 Zuhûr itdi ki işrâk-ı sâ'atde 'alâmetler
 Kaçen eyler tülû' ol kevkeb-i burc-ı sa'âdetler
 Müneccimler kanı kim 'ilm-i usturlâbı görsünler
  2. İdüp teşrîf-i keremnâyı kudret bunlara nâme
 Döner Bâğ-ı İrem'den her biri serv-i gül-endâme
 Olur rehber reh-i milk-i hüdâda hâş ile 'âme
 Nice revnağ virüpdür şeş-cihât bâğ-ı İslâm'e
 Şerî'at gülşeninde dört gül-i sır-âbı görsünler
  3. Geçelden sancağ-ı İslâmı aşhâb-ı şafâ himmet
 Olupdur her birisi şuhuf-i İslâm içre bir âyet
 Virür edyân içinde dîn-i Aḥmed bunlara şöhret
 Olınca râh-ı 'isyânda zelîl-i ḥaşar-ı 'izzet
 Nice meyl itdiler anlara şeyḫ ü şâkî görsünler
  4. Verâ-yı perdeden bezm-i şafâda merdüm-i nâsût
 Nidâ-yı *Rabbi heblî*¹¹³ güş idince kaldılar mebhût
 Muḥâlîf olana budur nevâ-yı na' me-i Ṭâlût
 Ṭariḳat meclisinde muṭribân-ı 'âlem-i lâhût
 Şerî'at sâzına urdukları mızrâbı görsünler
  5. Ol iki nûr-ı 'ayneyn-i Resûl-ı bâ-şafâ kanı
 Nücümüñ ezhereyni pertev-i şems-i duḫâ kanı

¹¹² Bu metin Dîvân'da der-kenâr olarak yazılmıştır.

¹¹³ Saffat (37/100): "Rabb'im bana bağışla..."

Ol iki gonca-i gülzâr-ı bâğ-ı *lâ-fetâ*¹¹⁴ kanı
O hûn-âğişte berg-i lâle-i kerb-i belâ kanı
Meded cân gözleri ol gonca-i sîr-âbı görsünler

6. İçeler bâdeyi meclis kurup çeng u rebâb ile
Şurâhîler tura karşılarında tolu âb ile
Elemden teşne olduğca be-ğâyet ıztırâb ile
Gülûsin gonca-veş huşk eyleyenler zehr-i nâb ile
Elinde âteşin kâse ile pür-zührâbı görsünler
7. Yeri yokdur harâbât-ı suhanda rind-i qallâşuñ
Ola hâme-şifat râh-ı feşâhatde ayakdaşuñ
Çeker yokdur ayâguñ maḥlas-ı nazm içre uyaşuñ
Kanı şol râfiżî mel^cunları kavm-i kızılbaşuñ
Nice medḥ itdi Şâdık ḥazret-i aşḥâbı görsünler

19

[Muḥammes]

14b

Velehü Eydan¹¹⁵

mefâ^c ilün mefâ^c ilün mefâ^c ilün mefâ^c ilün

1. Serîr-i milk-i ^c izzetde cemâl-i şâhı görsünler
Sipihr-i evc-i rif^c atde ^c ızâr-ı mâhı görsünler
Cenâb-ı arş-ı a^c lâdan yüce dergâhı görsünler
Delîl-i meş^c al-i ḥüsnüñ güc ile râhı görsünler
Nice sâye şalarmış ḥâke Zıllullâh'ı görsünler

¹¹⁴ Arapça, “Lâ seyfe illâ zü'l-fekâr ve lâ fetâ illâ Ali” sözünden iktibasla “Hz Ali gibi yiğit yoktur.” anlamına gelir.

¹¹⁵ Bu metin Dîvân'da der-kenâr olarak yazılmıştır.

2. Çeküp ‘ asker emîr-i hükmi tabl u ‘ alemlerle
Şadâ-yı kûsı tutdı kâinâtı dem bu demlerle
Yazulmaz defter-i ihsânı ‘ âlemde kalemlerle
Olup bu nüh kılâ‘ ı ‘ asker encüm-i haşemlerle
Burûc-ı çarha döksünler livâ-yı şâhı görsünler
3. Olupdur Bâyezîd’i zühd ü taqvânuñ ‘ ibâdetde
Nitekim Ka‘ benüñ Hasân’ı i‘ câz-ı feşâhatde
İdüpdür Hâtem’üñ Tayy defterüñ milk-i şehâvetde
Kemâl-i hüsn-i hulûk ile bugün çarh-ı ‘ adâletde
Melik görsem diyenler ol felek-i har-gâhı görsünler
4. Kanı bir Husrev ü Cem rütbe-i şâh-ı bahr u ber-âsâ
Cihânı tutdı nûr-ı şevketi şems ü kamer-âsâ
Hâdinüñ çeşmine sine tutup anuñ siper-âsâ
Kosunlar yok yire lec itmesünler sürh-ser-âsâ
Şehenşehler aña lâyıķ serîr ü câyı görsünler
5. Mürîd-i kâm-yâbdur ehl-i keşf için kerâmetüñ
Kefîl ü zamînidür halk-ı dehr için mühimmâtuñ
Eşigi maṭlubıdur zümre-i erbâb-ı hâcâtuñ
Aķar her yañadan üstine aşhâb-ı münâcâtuñ
Olupdur Ka‘ be-i ehl-i şafâ dergâhı görsünler
6. Yüzinde dâne-i hâl-i sipâs görmeyüp Âdem
Vücûdî hırmenin nâr-ı firâķa yakmasun her dem
Olup bâdı bu deñlü fitne vü aşûb-ı dehre hemm
Kılıb ğam zulmetinde birbirine girmesün ‘ âlem
Verâ-yı perdeden mihr-i cemâlin gâhî görsünler
7. Li-ḥamdillâh saña ey husrev ü milk-i cihân-ârâ
Ne kim maķşûd idündüñse münîr eyledi Mevlânâ

Yeter ehl-i behiřt olduđuña řāhid benūn-ı dūnyā
Delīl-i rūřen isterse eger kim řıdkına a‘ dā
Yanuñda hūr u ğılmān ile ‘ iřret-gāhı gōrsünler

8. şeh-i ‘ālī nazarsın kıl ri‘āyet mezheb ü ğüftüñ
şakın iĝvāsına aldanma aĝyār-ı bidāyetüñ
Eline virme tıfluñ zāhidā nādān gibi riřüñ
şorup hālını eger kim eyleyüp dervīř ü dil-riřüñ
Nedür řapuñda ol itdüĝi şey ‘ullāhi¹¹⁶ gōrsünler
9. Egerçi řüfī-i sālūs ider āvāz ile zikri
Çekerdi ħalvetinde bulsa amma bāde-i bekri
Eger kim ħātırında ni‘met-i dūnyā olup fikri
Řapuñdan ĝayri pāya eyler ise secde-i şükri
Ne milletdür ‘aceb ol zāhid-i ğümrāhı gōrsünler
10. Cihānda mihr-veş řubĥ u řāl-i dehre lāyık
Şanı rāh-ı řadākatde bugün ‘āřık-ı řādık
Olup Mecnūn gibi dīvānelük fūnünde bir fāyık
Yılar mı Leylī-i zūlfüñ hevāsına düřüp řādık
Belā vādīlerinde ol şeh-i ħar-gāhı gōrsünler

---

¹¹⁶ “şey'en billāh”tan iktibas olan ifade “Allah için bir şey” anlamına gelir. Dilencilik yapan kalenderi dervīřler için kullanılır.

[Taḥmīs]

14a fe' ilātün fe' ilātün fe' ilātün fe' ilün

(fā' ilātün)

(fā' ilün)

1. Levḥayüz naḳş u ḥat u reng u şuverden pāküz
 Noḳta-i dāire-i merkez-i nüh eflāküz
 Şāhbāz-ı ḥarem-i şayduña *levlāküz*¹¹⁷
Vāhidüz 'arşa-i vahdetde bugün çālāküz
Şeş-cihetden geçübēn vāhidīyüz bī-bāküz
2. Midḥat-i sırr-ı femūñ fikr-i daḳāyık oluben
 Şıfat-ı şehd-i lebūñ nükte-i fāyık oluben
 Ṭab' -ı şekker-şikenüm ṭūṭī-i nāṭık oluben
Nāzıra āyine-i levḥ-i ḥakāyık oluben
Ehl-i dānişdenüz 'ilmiyle 'acep derrāküz
3. Du cihān varlığınıñ bā' işi el-ḥak çü bizüz
 'Ālem-i kevne viren ziyet ü revnaḳ çü bizüz
 Naşş-ı kātı' da olan nükte-i muḡlaḳ çü bizüz
İkilikte yürürüz vāhid-i muṭlaḳ çü bizüz
Varlığından çü biz āfāka gelen idrāküz
4. Ṭıfl-ı dil ād-ı Nebī' den alalı ders ü edeb
 Şun' -ı Ḥaḳḳ' uñ ne imiş bildi kemāline sebeb
 'Arşa çıḳsa ne 'aceb silsile-i nāle-i Rab

¹¹⁷ “Sen olmasaydın bu alemleri yaratmazdım (Levlāke levlāk lemâ halaktu'l-eflak)” kutsi hadisinden iktibasla “şayet sen olmasaydın” anlamına gelir.

*Limen 'il-mülk*¹¹⁸ oğuruz 'āleme her rüz ile şeb
*Hāliku külli*¹¹⁹ bizüz cümle melekden pāküz

5. Kāf u nūn emri ger olmasa 'ıyān *mā-fihā*¹²⁰
Şādık açılmaz idi dīde-i cān *mā-fihā*
Añmağ kılmış idi kevn ü mekān *mā-fihā*
Olmasak olmaz idi cümle cihān mā-fihā
*Ey Murādī yine sırr-ı hükm-i levlāküz*¹²¹

21

[Tercī' -i Bend]

14a **Der-Menākıb-ı Çihār-ı Yār-ı Bā-Şafā Rıdvanullāhi 'Aleyhim Ecma'ın**

mefā'ılün mefā'ılün fe'ülün

1

1. *Bi-şun 'i'l-Ḳādiri'l-Ḳayyūm*¹²² u Dāver
Yapıldı cāmi' -i pīrūze manzar
2. Muğarnes tākına kavı-i kuzahdan
Kemerler oldu anuñ sürh u aḡdar
3. Ḳanādīl-i nücūm ile olup zeyn
Yağar zerrin çerāğın mihr-i hāver
4. İçinde hālenüñ māh-ı şeb-ārā
Miyān-ı halkada āyine-i zer

¹¹⁸ Mülk (40/16): “..mülk kimindir..”

¹¹⁹ “...her şeyi yaratan..”

¹²⁰ “Onun içinde olan şey”

¹²¹ “Sen olmasaydın bu alemleri yaratmazdım (Levlāke levlāk lemā halaktu'l-eflak)” kutsi hadisinden iktibasla “şayet sen olmasaydın” anlamına gelir.

¹²² Her şeye gücü yeten ve sonsuzluk sahibi (Kâdir ve Kayyûm) olan Allah'ın yaratması ile..

5. Fürūğından şümū^c -1 aḥterānuñ
Kıbāb-1 lāciverd oldı münevver
6. Süreyyā zarf-1 nīlī içre gūyā
Yedi kandīl-i zer oldı mücevher
7. Çün oldı muḳtedā rūḥ-1 Muḥammed
İderler iḳtidā aña melekler
8. Midād-1 zerle saḳf-1 lāciverd
Kalem idüp şehābı yazdı aḥter
9. Çerāğ-1 mescid ü miḥrāb ü minber
Ebū Bekr ü ‘Ömer ‘Osmān u Ḥayder

2

1. Ḥudā ḥulḳ itdi çün faḥr-i cihānı
Cemī^c -i ḥulḳuñ itdi kām-rānı
2. Muşāḥib kıldı aña çār-1 yārı
K’ide anlarla ‘ayş u zindegānı
3. Biri Şiddīḳ-i ekberdür o māhuñ
Tutupdur nūr-1 şıdḳı milk-i cānı
4. Biri Fārūḳ-1 dīn-i ḥaḳḳ u bātıl
Fırār eylerdi şeyṭān görse anı
5. Biri ḥurşīd-i Zü’n-nūreyn andan
Ḥayā eylerdi mäh-1 āsumānı
6. Biri Şīr-i Ḥudā merd-i ‘adū-keş
Ser-i şemşīrinüñ ṭamlardı ḳanı

7. Açıpdur kişver-i İslām'ı bunlar
Olup her biri 'ālem pehlevānı
8. Eger kimdür deyü bunlar cihānda
Şorarsañ ey göñül benden nişānı
9. Göñüller milkinüñ tahtına server
Ebū Bekr ü 'Ömer 'Oşmān u Hayder

3

1. İdüp şeh Hāzret-i Hāllāḳ-ı Bārī
Velāyet tahtına ol çār-ı yāri
2. Olupdur kimi rüz-ı ibtidādan
O şāh-ı enbiyānuñ yār-i gāri
3. Kiminüñ heybetinden ehl-i küfrüñ
Yıkıldı başına dār u diyāri
4. Kimini mecma' u l-baḥreyn-i 'irfān
İdüp virdi aña ḥilm-i vaḳārı
5. Kimini 'arşa-gāh-i hilātınuñ
İdüpdür şeh-süvār-ı tāk-dārı
6. Cihāna virdiler 'adl ile revnaḳ
Olup iklīm-i şer' üñ şehriyāri
7. Kilīsālarda nākūs ötmez oldı
Tutuşdı ehl-i küfrüñ dilde nārı
8. Alurlar çarb-ı dest ile ḥarācın
Zebün idüp 'adū-yı ḥāk-sārı

9. Hıdīv-i husrevān-ı na‘ t-ı kişver
Ebū Bekr ü ‘Ömer ‘Oşmān u Hayder

4

1. O çāruñ her birinine ālī yār
Birer haşlet kōmışdur şun‘ -ı Cebbār
2. Dehān maħzenine şamt-ı sengin
Beri kōmışdı fāş olmaya esrār
3. Biri ‘ adl ile Nūş-ı Revān-ı şānī
Olub mīzān-ı inşāfiyla mi‘ yār
4. Biri cem‘ eyleyüp āyāt-ı Hakk’ı
Olur hilm-i hayā hayline serdār
5. Birisi *men ‘aref*¹²³ iklīmi içre
Kerīmü’ş-şān u sulţān-ı cihān-dār
6. Bu çārı birbirinden itme ifrāz
Dilerseñ ide raħmet saña Ğaffār
7. Ki zīra *ıktedeytüm ihtedeytüm*¹²⁴
Dedi bunlar haħkında faħr-i ebrār
8. Eger ey tālīb-i dīn ü şerī‘ at
Suvāl itdūñse baña kimdür ol çār
9. Resūl-i Ekremūñ sırrına mazħar
Ebū Bekr ü ‘Ömer ‘Oşmān u Hayder

¹²³ “*Kendini bilen Rabbini bilir.*” (*Men arefe nefsehū fe-kad arefe Rabbehū*) olarak bilinen hadisten iktibas olarak alınmıştır.

¹²⁴ “Uydunuz, taklit ettiniz ve hidayet erdiniz.”

1. Temāşā eyle kim Ḥallāk-ı ʿālem
Kodı her birisinde sırr-ı mübhem
2. O kim femde tutardı seng-i şamtı
Olubdur *iz hümā fi 'l-gāri*¹²⁵ maḥrem
3. O kim ʿādil idi baʿde'l-Muḥammed
Nebī olsa gelürdi aña peygām
4. ʿAzīz oldı biri ḥilm ü ḥayādan
Dedi Yūsuf aña ol faḥr-i Ādem
5. ʿAlīm oldı biri sırr-ı ʿarefden¹²⁶
Dediler cümlesinden oldı aʿlem
6. Kerāmetiyle küffār-ı laʿīni
İderlerdi kaçan baḥş olsa mülzem
7. Birinüñ yetmiş erce kuvveti var
Mebāḥisler nice olmaya ebkem
8. Bilād-ı milk-i dīni kıldı ābād
Velāyetle o şāhān-ı muʿazzam
9. Olubdur her birine yār u hem-ser
Ebū Bekr ü ʿÖmer ʿOşmān u Ḥayder

1. Olup her biri bir şāhib-i velāyet
İderdi ʿāleme keşf-i kerāmet

¹²⁵ Tevbe (9/40): "... onların ikisi mağarada iken..."

¹²⁶ "Kendini bilen Rabbini bilir." (Men arefe nefsehû fe-kad arefe Rabbehû) olarak bilinen hadisten iktibas olarak alınmıştır.

2. Tutardı kâ'inâtı derd-i Şadîk
Kaçen itse ol şubh-ı sa'adet
3. Celâliyle yüzine baksa Fârûk
Yağardı şemsi ol şem'-i melâhat
4. Birine cāmî'-i âyât-ı Kur'an
Hurûf-ı levhi 'arz eyler temâmet
5. Gelür şîr-i Hudâ toğdukdâ bir murg
Yazar nâm-ı 'Alî şadrında âyet
6. Bunun gibi hezârândur hezârın
İderler 'âleme 'arz-ı kerâmet
7. İder a'dâ içinde hark-ı 'adî
İdince bir kişiye Hâk 'inâyet
8. Dalâlet zulmetinde yol azana
Olubdur her biri şem'-i hidâyet
9. Sa'adet burcına ferhunde-ahter
Ebû Bekr ü 'Ömer 'Osmân u Hayder

7

1. Çü anlardur şerî'at pâdişâhı
Beni anlardan ayırma İlâhî
2. Beni anlarla haşr eyle kıyâmuñ
Kaçen kim ola zâhir şubh-ı kâzib
3. Cehennem âteşinden rûz-ı mahşer
Olalar Şadîk'uñ anlar penâhı

4. Şevābına ola mağlūb cürmi
Kaçen kim vezn ola müzd ü günāhı
5. En̄isin hūr idüp Hallāk-ı ‘ālem
Ola Firdevs-i a‘ lā cāy-gāhı
6. Em̄ir-i mesned-i ‘izzet olub ol
İrişe ‘arş-ı a‘ lāya külāhı
7. Ola zikr ile anlaruñ müzekkī
Zam̄irinden gidüp fikr-i melāhı
8. Beyāz-nāme-veş aġ eyle yüzün
Aña ‘arz eyleme haṭṭ-ı siyāhı
9. Ola yār u en̄isi rūz-ı maḥşer
Ebū Bekr ü ‘Ömer ‘Oşmān u Hayder

22

[Mu‘aşşer-i Mütekerrir]

17b **Berāy-ı Şeyḥü’l-Kirām Kerīm Dede Efendi Tābe Şerāhü ve Ce‘ale’l-Cennete Meşvāhü**

fā‘ ilātün fā‘ ilātün fā‘ ilātün fā‘ ilün

1. Ey ğubār-ı ḥāk-i pāyüñ sürme-i ‘ayn’el-yaḳīm¹²⁷
Naḳş-ı cārū-yı serāyuñ şeh-per-i Rūhu’l-Em̄in
Kāmet-i Ṭübā hırāmuñ naḥl-i Firdevs-i ber̄in
Şerbet-i şir̄in kelāmuñ çeşme-i mā’in ma‘im̄¹²⁸
Kāşif-i ‘ilm-i ledün ḥallāl-i ḳufl-ı bāb-ı d̄in
‘Arif-i mā-lem tekün şem‘-i bisāṭ-ı ‘ābid̄in

¹²⁷ “Gözle görülen” anlamına gelir.

¹²⁸ Mülk (67/30): “...temiz su (akarsu)...”

Ah̄ter-i burc-ı şafādur ol meh-i zühre-ceb̄in
Didi envār-ı cemālin seyr idüp Rūhü'l-em̄in
Şu 'le-i şem 'i hidāyet ah̄ter-i burc-ı yak̄m̄
Şeyh-i meydān-ı velāyet mürşid-i erbāb-ı d̄in

2. Çarh-ı ezrak sāye-i 'atf-ı kabāsıdur anuñ
Elde hatt-ı şa' şa' a zerrin 'aşāsıdur anuñ
Ebr-i bārān-ı kazā kuḥli rızāsıdur anuñ
Şekl-i dāl ile kamer tāt-ı fenāsıdur anuñ
Māh-ı nev misvāk-ı pāk-i dil-güşāsıdur anuñ
'İkd-ı Pervin sūbḥa-i vird-i mesāsıdur anuñ
Devr iden eflākı zikr-i hūş-edāsıdur anuñ
'Arş-ı a' lāda melekler mübtelāsıdur anuñ
Şu 'le-i şem 'i hidāyet ah̄ter-i burc-ı yak̄m̄
Şeyh-i meydān-ı velāyet mürşid-i erbāb-ı d̄in

3. Zāt-ı pākin eyledi Dādār-ı iklīm-i ḳadem
Lī-me 'allah¹²⁹ menzilinde şāh-ı kerrübī ḥadem
Gevher-i ma' nāya ḳalb-i pākī deryā-yı hızem
Pertev-i mihr-i zamiri rāfi' -i ebr-i ḳalem
Mākiyān-ı bām-ı ḳadri tā'ir-i 'arş-ı 'azem
Hem-zebān-ı kelb-i kūyī āhū-yı şah̄n-ı ḥarem
Pişvā-yı d̄in ü devlet rehber-i ḥayl-i ümem
Yazdı nūn idüp divātı şafḥa-i nāme ḳalem
Şu 'le-i şem 'i hidāyet ah̄ter-i burc-ı yak̄m̄
Şeyh-i meydān-ı velāyet mürşid-i erbāb-ı d̄in

4. Eyler itdükçe du'ā ol maḥrem-i kerrūbiyān
Her ser-i engüştini miftāḥ-ı ḳufl-ı āsmān
Halka-i zikrinde ḥavrā rakş urur dāmen-güşān

¹²⁹ "Allah'la beraber..."

Zikr-i tevḥīdin ğidā eyler dil-i rūḥāniyān
Oldı ibriḳ-i vüzü destinde mihr-i zer-niṣān
Raşḥa-i cām-ı lebi āb-ı ḥayāt-ı cāvidān
Gūşe-i gerdūnda mişl-i şeb-nişinān-ı zamān
Eyledi bu maṭla‘ ı ḥayl-i melek vird-i zebān
Şu‘le-i şem‘-i hidāyet aḥter-i burc-ı yakīn
Şeyḥ-i meydān-ı velāyet mürşid-i erbāb-ı dīn

5. Yazdı dīvān-ı kazāda ḥāme-i rüz-ı ezel
Nāmını ser-ḥayl-i milk ü millet ü dīn ü düvel
Şu‘le-i şem‘-i hidāyet eyledi vechin milel
Oldı şehd-i la‘l-i cān-baḥşı şifā-sāz-ı ‘ilel
Muṭrib-i çarḥa nevā-yı mihridür şālih‘ amel
Eyledi tiryāke berşin cürm ü ‘işyānı bedel
Pāsbān-ı kasr-ı kadridür anuñ gökde Zuḥal
Şadık ol zāt-ı kerīmü’ş-şāna dirlerse muḥal
Şu‘le-i şem‘-i hidāyet aḥter-i burc-ı yakīn
Şeyḥ-i meydān-ı velāyet mürşid-i erbāb-ı dīn

23

[Müseddes-i Mütেকerrir]

18a

Berāy-ı Gül Baba Sulṭān Ṭābe Meḍcā‘ hü

mefā‘ ilün mefā‘ ilün mefā‘ ilün mefā‘ ilün

1. Velāyet illerinüñ mürşid-i erkānı Gül Baba
Hidāyet yollarınuñ ḥuccet u burhānı Gül Baba
Maḥabbet ‘āleminüñ fāris-i meydānı Gül Baba
Ṭarīkat ḳulzūminüñ güher-i ‘irfānı Gül Baba

Şerî' at çarhınuñ hürşid-i nūr-efşānı Gül Baba
Haķķat milkinüñ sulţān-ı 'ālī şānı Gül Baba

2. Neyistānuñ kenārı pāy-i taht-ı bār-gāhīdūr
Bağ u murğābiyānı göllerüñ hayl-i sipāhīdūr
Cuyüş-ı murğ u mähinüñ şeh-i zerrin külāhīdūr
Çerāğı şu' lesi evc-i süpihrüñ mihr ü mähīdūr
Sevād-ı şeb fetil-i şem' inüñ dūd-ı siyāhīdūr
Haķķat milkinüñ sulţān-ı 'ālī şānı Gül Baba

3. Çerāguñdan yaķar şem' -i sipihri encüm-i rahşān
Yaraşur türbene kandil-i zer olsa meh-i tābān
Süreyyā sübha-i billürin eyler üstüne gerdān
Hilāl-i 'id-i edhādan takunmuş hançer-i bürrān
Felek şevrin diler kaşşāb-ı çarh ide saña qurbān
Haķķat milkinüñ sulţān-ı 'ālī şānı Gül Baba

4. Eger kim olmasa ehl-i niyāza Ka' be-i a' zam
Ziyāret-gāh idünmezdi eşigüñ cümle-i 'ālem
Yanuñda selsebıl ırmağın seyr eyliyen 'Ādem
Harim-i Ka' be-i 'ulyāda şanur çeşme-i zemzem
Mürīd-i 'ışık olup giyse 'aceb mi tācuñı Edhem
Haķķat milkinüñ sulţān-ı 'ālī şānı Gül Baba

5. Olup dāmān-ı küh-sār-ı fenānuñ şir-i ğarrānı
Şikār olmağa bekler şanki etrāf-ı neyistānı
Temür kal' a ider mähilere lahdin zemistānı
Mezārın bekledür düzüp karavul hayl-i murğānı
Olupdur vahş u tayruñ taht-ı kudretde Süleymān'ı
Haķķat milkinüñ sulţān-ı 'ālī şānı Gül Baba

6. Şular dīvānuñ olup beste-i sīmīn selāsildür
Degül berg-i hazān boynındağı zerrīn hamā'ıldür
Ayazmañ ābına havrā-yı cennet haylī mā'ıldür
Gelüp 'ıkd itmege cān riştesin her biri kıtıldür
Çenār üstünde tesbīhüñ okur bir şeyh-i kāmildür
Haķīkat milkinüñ sulţān-ı 'ālī şānı Gül Baba

7. Teb ü tāb-ı maħabbetden olup Şādık kuluñ ĥaste
Yatur ġam tekye-gāhında zelīl ü zār-ı dem-bestem
Şunup āb-ı şifāyı la' lüñ ol ĥumār-ı ser-meste
Demidür eyle meftül-i mihrüñ gerdenin beste
Düşürme himmet idüp sāye-veş bī-çāre-i beste
Haķīkat milkinüñ sulţān-ı 'ālī şānı Gül Baba

- 20b   mef' ülü fâ' ilätü mefâ' ilü fâ' ilün
1. *Sübhâne men tefferrede bi'l- 'ızzı ve'l-beķā* ¹³⁰
Sübhâne men teķaddese 'anı'l-naķşı ve'l-fenā ¹³¹
  2. Beydā-i vaşf-ı bî-ħaddı eyle vüs' dür
Bulmaz berid-i Ĥazret-i Ĥuds aña intihā
  3. *Enfās-ı insü şükr* ¹³² nefisüñ virür feraħ
Ervāh-ı ķudse vaşf-ı cemilüñ olur ğidā
  4. Gencine-i şıfātuñı hıfz için eyledüñ
Müsî elinde çubını biñ başlu ejdehā
  5. Vird-i zebān idüñdi meger nām-ı Ĥayyüñi
Nuṭķ-ı Mesih'ı lutfuñ ider böyle cān-fezā
  6. Ķılduñ yetimi baħr-i vücüduñ dür-i teri
İki cihānı virseler olmaz aña behā
  7. Ta' līm-i 'ilmüñ ile Şadık'a olduñ çü Ādem'e ¹³³
Üstād-ı ders-i '*alleme'l-esmāe küllehā* ¹³⁴

¹³⁰ İzzet ve bekâ sahibi, bir olan Rabb'imi noksan sıfatlardan tenzih ederim.

¹³¹ Fanilik ve noksanlıklardan uzak , kutsal olan Rabbimi noksan sıfatlardan tenzih ederim.

¹³² "Şükreden insanın hayatına..."

¹³³ Beytin ilk mısrasında vezin aksaktır. Muhtemelen mahlas koyma lüzumundan dolayı vezin aksamıştır.

¹³⁴ Bakara (2/31): "Ona (Adem'e) isimleri öğretti."

20b

Der-Tevhîd-i ‘Azze İsmühü

mef‘ ülü fâ‘ ilätü mefâ‘ ilü fâ‘ ilün

1. *Yā men lehū yüsebbihu fi ‘ş-şubhi ve ‘l-mesā*
*Mā kāne fi ‘ş-şerāi ve mā kāne fi ‘s-semā*¹³⁵
2. *Zāt-ı kadīm-i lem yezelet-i pāk şud zi-men*
*Hem-çün şifāt-ı bî- bedelet-i ez-naķiz-i mā*¹³⁶
3. Fehm idemez şifâtını fikr-i zü‘l-‘ uķül
İdrāk ider mi zātını ‘aķl-ı ulü ‘n-nühā¹³⁷
4. Biñ yıl uçarsa deşt-i şifâtında murğ-ı dil
Bulmaz kuyūd-ı dām-ı teselsülden ol rehā
5. Şadık ne yüzden ide şenā-i cemilüñi
*Entellezî tü ‘ācezü ‘an ħamdike ‘l-verā*¹³⁸

20b

Der-Tevhîd-i Bārî ‘Azze

fâ‘ ilätün fâ‘ ilätün fâ‘ ilätün fâ‘ ilün

1. Sāza muṭrib çeng urup çün nağme itdi ibtidā
Veche-i bākî vü fāñi mā‘ adā geldi nidā
2. ‘Aks-i rüy-ı sākî gösterdi çün mir ‘āt-ı cām
Gitdi çeşminden ħabāb-ı bādenüñ naķş-ı sivā

¹³⁵ Ey gökte ve yerde olmayanı (Allah’ı) akşam ve sabah tesbih eden!¹³⁶ Senin idrak edilemez sıfatlarının karşısında benim noksanlığım gibi kadim ve sonsuz olan varlığın bende pak (görünür) oldu.¹³⁷ “Sonsuz akıl sahibi olan bile...”¹³⁸ Sen öylesin ki senin dışındakiler sana hamd etmekte aciz kalır.

3. Aç habāb-āsā gözün mir'āt-ı rüy-ı yāra bak
*Lā yenāmü 'āşıku'l-maḥrūri fī-nāri'l-hevā*¹³⁹
4. Rakş urur ḥayl-i melāik nağme-i ' uşşākdan
İrse gūş-ı hūşına bezm-i felekde bir şadā
5. Devr-i gülde tevbe meyden eyle Şādık gerçi kim
*Mā yakūlü men lehu't-temyēzü ve'l-aḳlü kezā*¹⁴⁰

27

21a **Der-Tevḥīd-i 'Azze İsmühü**

mef' ūlü mefā' ilü mefā' ilü fe' ūlün

1. Ey ravza-i ḥüsünde ḥaṭṭı gülşen-i inşā
*Ḳad ezher envār-ı kemālātike mā-şā*¹⁴¹
2. *Āşār-ı kemālātike fī-küllü mezāhir*¹⁴²
Çün mihr-i ziyā-güster olur 'āleme ifşā
3. Rīk-i ḥaremün zikrine lāyık degül ey māh
Tesbīḥ-i felek olsa eger 'ıḳd-ı Şüreyyā
4. Ser-dīde-i bī-behrede envār-ı cemālün
Ey māh-ı münir ide mi gün gibi tecellā
5. Ḳatl itmek için mışkala-i şubḥ ile ḥalkı
Ḥurşīd-i felek ta' yin ider şāf ü mücellā

¹³⁹ Hürleştirilmiş âşık heva ateşinde uyumaz.

¹⁴⁰ Kendisinde kabiliyet ve akıl bulunan kişi böyle demez.

¹⁴¹ Kemalatının nurlarını dilediğin şeyde ortaya çıkartırsın.

¹⁴² Ortaya çıkan her şeyde senin kemalinin izleri vardır.

6. Virse yoluña cān ile başı n'ola Şādık

El- 'abdü ve mā-yemlikühü kāne li-Mevlā ¹⁴³

28

21a **Der-Tevhīd-i Hudā-yı 'Azze ve Celle**

mef' ulü fā' ilātü mefā' ilü fā' ilün

1. *Yā gāfira 'l-ḥatiyyete yā sāmi 'a 'd-du 'ā* ¹⁴⁴

Fağfir zünüb-i 'abdike bi 'l-lutfi ve 'l- 'aṭā ¹⁴⁵

2. *Entellezī tefferrede zāten 'ani 'l-verā*

Yā men leke 'l-meḥāmidü ve 'l- 'azze ve 'l-beḳā ¹⁴⁶

3. *Åhen iderse keşini deşt-i şifātınũ*

İrmez kemāl-i ḥaddine 'aql-ı ulü'n-nühā

4. *Ṭübā ki zīb-i gülşen-i Firdevs-i enverest*

Der-büstān-ı lutf-ı tū şud kemter m̄ giyā ¹⁴⁷

5. *'Arz eyle çeşm-i Şādık'a nūr-ı cemālũni*

Yā kāşife 'd-damāyiri ke 'l-bedri fi 'd-düca ¹⁴⁸

¹⁴³ Kulun ve onun malik oldukları Mevla'nındır.

¹⁴⁴ Ey hataları bağışlayan ey duaları işiten

¹⁴⁵ Kulunun günahlarını bağışla lutfeden ve karşılıksız veren..

¹⁴⁶ Ey övgü yücelik ve sonsuzluk sahibi olan! Sen kendisi dışındakilerden ayrı, tek olansın.

¹⁴⁷ En yüce Cennet olan Firdevs'in bahçesinin süsü olan Tuba bile senin lütfunun yanında kemter bir bitki kalır.

¹⁴⁸ Bulutlu havada ay gibi gizlilikleri ortaya çıkartan...

Der-Na‘t-ı H̄āce-i ‘Ālem

mef‘ ūlū fā‘ ilātū mefā‘ ilū fā‘ ilün

1. *Yā kāşife ‘l-ğayāhibi ke ‘ş-şemsi fi ‘d-duhā*
*Entellezī tele ‘lee ‘ min nūri Rabbihā*¹⁴⁹
2. Almaz muh̄it-i vaşfuñı eczā-yı ‘aql-ı küll
İrmez kemāl-i zātuña fikr-i ulū’n-nühā
3. Edyān içinde dīn-i şerīfūñ ziyā virür
*Ke ‘ş-şem ‘-i fi ‘l-ğayāhibi ke ‘l-bedri fi ‘d-dücā*¹⁵⁰
4. Eşdāf-ı Hind’e eyledi Hāḫ zāt-ı pākūñi
Dürr-i yetīm-i ma‘ den-i deryā-yı ıştıfā
5. Kılduñ şemā‘-i şer‘ ile ol çār-ı gevherūñ
Rāh-ı hüdāda her birini şem‘-i ihtidā
6. ‘Arşın serine atmağa ol mäh-ı şeb-revūñ
Oldı kemend-i kākūli *Yāsīm ü Tā vü Hā*¹⁵¹
7. Şādık yaraşur eylese ol sidre ḳadd-i ekber
Nergislerine sürme-i *mā-zāğı*¹⁵² tūtiyā

¹⁴⁹ Kuşluk vaktindeki güneş gibi sen Rabb’inin nurunda parlayan kişisin

¹⁵⁰ Zifiri karanlıktaki mum, karanlıktaki ay gibi.

¹⁵¹ Kur’an-ı Kerim’de bir kısım sureler harflerle başlamaktadır. Bunlara mukatta’a harfleri denmektedir. İşte Kur’andaki yirminci sure de (Tâ Hâ suresi) bu harflerle başladığından dolayı şair bu sureye atıfta bulunmaktadır.

¹⁵² Necm (53/17): “gözü kaymadı...”

23a **Der-Na‘t-ı Resülü’s-Şekaleyn**

mef‘ ülü fā‘ ilätü mefā‘ ilü fā‘ ilün

1. *Yā men leke’t-tefāhuru ve’l-‘ızze ve’l-bekā*
*Entellezī teşarrafе an cümlet’il-verā*¹⁵³
2. *Şud nūr-ı mihr-i ‘arız-ı tū ez-fürüg-ı zāt*
*Yā men sirāc-ı vechike lil-hulki mürşidā*¹⁵⁴
3. Çāh-ı belādan eylese cān Yūsuf’ın olur
*Hablü’l-metm*¹⁵⁵ şer‘ -i şerifüñ eger rehā
4. Düşinde çünki gāşiye-i ‘izzetüñ çeker
Faḥr itmesün mi ḥāmil-i *Yāsīm ü Tā vü Hā*¹⁵⁶
5. Yakma caḥīm-i zillete Şādık gibi beni
*Yā şāfi‘a’l-beriyete eşfa‘ zünūbenā*¹⁵⁷

23b **Der-Menākıb-ı Çihār-ı Yār-i Güzīn**

mef‘ ülü fā‘ ilätü mefā‘ ilü fā‘ ilün

1. Rükñ-i serā-yı şer‘ uñe ey serv-i meh-likā
Ol çār-ı yār-ı şun‘ -ı Ḥudā kıldı çār-pā

¹⁵³ Ey övgü, izzet ve bekanın kendisine ait oduğu kişi, sen halkların hepsinden en şerefliisin.

¹⁵⁴ Ey (Nebi) senin zatının ve yüzünün aydınlığı yaratılmışlara rehberdir.

¹⁵⁵ Ali İmran (3/103): "... sağlam bir ip.."

¹⁵⁶ Kur’an-ı Kerim’de bir kısım sureler harflerle başlamaktadır. Bunlara mukatta’a harfleri denmektedir. İşte Kur’andaki yirminci ve otuzaltıncı sureler de (Ta Ha ve Yâ Sîn) bu harflerle başladığından dolayı şair bu surelere atıfta bulunmaktadır.

¹⁵⁷ Ey hümete layık başışlayıcı, bizim günahlarımızı başışla.

2. Biri ‘ atīk-i şānī-i işneyn-i iz-hümā ¹⁵⁸
Fi’l-gār ile şifātını yād eyledi Hūdā
3. Kıldı Hūdā-yı ‘ Azze ve Celle anı luṭf ile
Ser-defter-i ḥalā’if-i sultān-ı enbiyā
4. Şanmañ zebānı şamt için ol tutdğı ḥacer
Oldı dehānı içre anuñ la’l-i zī-behā
5. Dirseñ derūn-ı sīne tolanur şıdk ile
Şadīk’uñ eyle rūḥıma Şadīk du’ā şenā

32

23b Der-Na‘t-ı Fārūḳ ‘ Aleyhi’s-Selām

mef‘ ulü fā’ ilātü mefā’ ilü fā’ ilün

1. Gelmek olaydı belki nebī ba’ de enbiyā
Fārūḳ olurdu didi o faḥr-i ulü’n-nühā
2. Kıldı serā-yı ḥüsnini Kisrā-mişāl zeyn
Zencir-i ‘adl u dād ile ol zülf-i misk-sā
3. Oldı gelince şayd-gehe şīr-i ner gibi
Şayd-ı kemend-i sūre-i *Yā sīm ü Ṭā vü Hā* ¹⁵⁹
4. Deyr-i Ḥoten’de ṭurre-i perçini eyledi
Küfr ü Ḥıtā şālibinüñ aḥvālini hebā

¹⁵⁸ Tevbe (9/40) : “... o ikisi...”

¹⁵⁹ Kur’an-ı Kerim’de bir kısım sureler harflerle başlamaktadır. Bunlara mukatta’a harfleri denmektedir. İşte Kur’andaki yirminci ve otuzaltıncı sureler de (Ta Ha ve Yâ Sîn) bu harflerle başladığından dolayı şair bu surelere atıfta bulunmaktadır.

5. Farq itmeseydi beynini haqqile bātılıñ
Şadıq dimezdi Hazret-i Fārūq aña Hudā

33

23b

Der-Şıfat-ı Zü'n-Nüreyn

mef' ulü fā' ilātü mefā' ilü fā' ilün

1. Derler o şāha şāhib-i nūreyn muṭlaqā
Zāt-ı şerīfī olduğıçün menba' -ı hayā
2. Ger bulmasaydı gözleri ' aynüñ ile nūr
Dimezdi kimse şāhib-i nūreyn aña behā
3. Yire geçerdı görse yüzün haclesinden āb
Gülzāra gelse nāz ile ol serv-i meh-liqā
4. Cem' itdi çünki nāzil olan āyeti tamām
Dirlerse aña cāmi' -i Qur'ān eger sezā
5. Şadıq qarīn-i sa' d idüp ol necm-i ezheri
Rāh-ı hüdāya Hazret-i Haq kıldı reh-nümā

24a **Der-Şıfat-ı Şâh-ı Merdân**

mef^ç ülü fâ^ç ilätü mefâ^ç ilü fâ^ç ilün

1. Şîr-i jiyân-ı vaşf-ı nişân-ı *hel-etâ*¹⁶⁰
Çābüķ-süvār-ı midħat-i meydān-ı *lā-fetā*¹⁶¹
2. Nağme-nümā-yı *lahmike lahmî*¹⁶² ve *lev küşif*¹⁶³
Perde-serāy-ı sırr-ı *selūnî*¹⁶⁴ ve *innemā*¹⁶⁵
3. Zevc-i Betül-i vālid-i necmeyn-i ezhereyn
Dāmād-ı faħr-i ç ālem ü serdār-ı etkiyā
4. Tîğ-i dü-serle şöyle biçer cism-i ç anberet
Ĥayyāt o deñlü biçmeye mikrāz ile kabā
5. Vaşf itdi çünki zātını Haķķ *hel-etā* ile¹⁶⁶
Şādık ola mı menķabetin itmege sezā

¹⁶⁰ “*Geldi mi*” anlamına gelen ifade İnsan suresinden (76/1) iktibastır. Hazret-i Ali’nin bilhassa yiğitliğini övmek amacıyla onun *hel etâ* ayetine mazhar olduğu belirtilir.

¹⁶¹ Arapça, “Lâ seyfe illâ zü’l-fekâr ve lâ fetâ illâ Ali” sözünden iktibasla “Hz Ali gibi yiğit yoktur.” anlamına gelir.

¹⁶² Hz. Peygamber’in Hz. Ali için söylediği rivayet edilen “Eti etimden, kanı kanımdan...” anlamındaki “Lahmike lahmî demmike demmî” sözünün ilk ifadesidir.

¹⁶³ Hz. Ali’ye atfedilen “*Eğer perde açılsaydı kesin bilimde bir artış olmazdı*” manasına gelen sözün ilk kelimesidir.

¹⁶⁴ “*Sorunuz*” anlamına gelen ifade Hz. Ali’nin ilmini övmek için yapılan telmihtir.

¹⁶⁵ “*Sadece, ancak*” gibi anlamlara gelen ifade Hz Ali’nin bilhassa ilminin överken kullanılır ve Fatır suresindeki (35/28) “... *Allah'a karşı ancak; kulları içinden âlim olanlar derin saygı duyarlar...*” ayetindeki anlamla daha çok uyum gösterir.

¹⁶⁶ “*Geldi mi*” anlamına gelen ifade İnsan suresinden (76/1) iktibastır. Hazret-i Ali’nin bilhassa yiğitliğini övmek amacıyla onun *hel etâ* ayetine mazhar olduğu belirtilir.

24a **Der-Şıfat-ı Hâzret-i Hâsan**

mef' ulü fâ' ilätü mefâ' ilü fâ' ilün

1. Ferzend-i dil-pesend-i şeh-i milk-i *lâ-fetâ*¹⁶⁷
Ya' ni Hâsan ki kurre-i 'ayneyn-i murtażâ
2. Şehd-i şehâdet itdi aña zehr-i kâtılı
Ol zü'l-beķâ ki hikmetine yokdur intihâ
3. Burc-ı felekde ol iki necmeyn-i ezhereyn
Hayfâ cihânda toğmaduğa döndiler dilâ
4. Çözsün saçını şivân idüp ebr-i nev-behâr
Girsün siyâha mâtem idüp çeşme-i beķâ
5. Şadık umarın ol ibâdın görünce 'ür
Maşşer güninde püşişin ide baña bir 'abâ

24a **Der-Menķabet-i Hâzret-i İmâm Hüseyin**

mef' ulü fâ' ilätü mefâ' ilü fâ' ilün

1. Şeh-zâde-i güzide-i evlâd-ı Muştafâ
Ya' ni Hüseyin-i şâh-ı şehidân-ı Kerbelâ
2. Ol serv-i bâğ-ı sine-i zevc-i Ebü-Türâb
Ol nür-ı çeşm-i Hâzret-i Sultân-ı Enbiyâ

¹⁶⁷ Arapça, “Lâ seyfe illâ zü'l-fekâr ve lâ fetâ illâ Ali” sözünden iktibasla “Hz Ali gibi yiğit yoktur.” anlamına gelir.

3. Kıabr-i Őerifi űzre melaik evirmege
Tesbiħ itdűr tűrabiını ervah-ı enbiyā
4. ıkısa ‘aceb mi rűd-ı ‘Alı dıdeden ħűn ol
Kandı ħayāt-ı ābına kat‘ eyledi recā
5. Toprak başına āb-ı ħayātuı ki Őadıķā
Dil-teşne ğitdi dimedi bir ķatre āıa mā

37

24b **Der-Na‘ tű’n-Nebiyyi Őalavātullāhi ‘Aleyh**

mef‘ űlű fā‘ ilātű mefā‘ ilű fā‘ ilűn

1. Yazdı ‘ızār-ı levħine ol ħaıı-ı műŐk-sā
*Āmentű billezı ħalaka ‘Ő-Őubħa ve ‘l-mesā*¹⁶⁸
2. Őűbān-ı zűlfi midħati sihr-āferinlerűı
Cādű diŐine her elifin kıldı bir ‘aŐā
3. Mu‘ ciz nűmā-yı vaŐf-ı ħaıı-ı la‘ li eyledi
Nuıķ-ı Mesih-i Meryem’i ‘ālemde cān-fezā
4. ‘ArŐ-ı berine ıkmaĝa ol māh-ı Őeb-revűı
Oldı kemend-i kākűli *Yā sűm ű Tā vű Hā*¹⁶⁹
5. Őadıķ nihāl-i Sidre kıyāmına ol Őehűı
Cibril iŐitdi sűzlerimi didi *műntehā*¹⁷⁰

¹⁶⁸ Sabahı ve akşamı yaratana iman ettim.

¹⁶⁹ Kur’an-ı Kerim’de bir kısım sureler harflerle başlamaktadır. Bunlara mukatta’a harfleri denmektedir. İŞte Kur’andaki yirminci ve otuzaltıncı sureler de (Ta Ha ve Yā Sın) bu harflerle başladığından dolayı Şair bu surelere atıfta bulunmaktadır.

¹⁷⁰ Necm (53/14) : “... en son...”

24b

Der-Şıfat-ı Çār-ı Yār-i Güzin Rıdvanullāhi ‘Aleyhim

mef‘ ūlü fā‘ ilātü mefā‘ ilü fā‘ ilün

1. Şol çār-ı yār-i Hazret-i Sulţān-ı Enbiyā
Oldı ‘imād-ı bār-geh-i dīn-i kibriyā
2. Erkān-ı Beyt-i Mağdis ü pīrān-ı rāh-ı dīn
Fārūķ ü Bū-Türāb u Ebū-Bekr ü Zü’l-ḥayā
3. Her biri evc-i devlete yār-i nümā ḥisāl
Her biri burc-ı ‘izzete bir necm-i ihtidā
4. ‘İzzet anuñ ki eyleye anları şeb-rev
Devlet anuñ ki eyleye anlara iktidā
5. Devlet yeterdi iki cihān içre bunlaruñ
Şādık olaydı işigine ‘abd-i müşterā

25a

Der-Tevḥīd-i ‘Azze İsmühü ve Celle

mef‘ ūlü mefā‘ ilü mefā‘ ilü fe‘ ūlün

1. Enfās-ı lebüñ eyledi ben mürdeyi iḥyā
Gösterdi yine ḥalkā zihī mu‘ciz-i ‘İsā
2. Tūr olsa daḥī nār-ı ḥalālīne yiterdi
Envār-ı cemālīni göreydi yed-i beyzā
3. Bir cām-ı şafā şundi baña sāķī-i bezmüñ
Nüş itdüm anı gökde melekler dedi duḥā

4. Ey mäh-ı siyeh çerde gam dâne-i hâlûñe
Dil hırmenine şaldı yine âteş-i sevdâ
5. Ya kavş-i kızağdur kaşuñ ey mäh-ı dil-firüz
Ya hâme-i kudret ile çekmiş iki tuğrâ
6. Nür âyetini yazmış ezel kâtib-i kudret
Ser-nâme-i hüsnüñde iderken haţtuñ inşâ
7. Çâk olmasa gerdün gibi ger sîne-i Şâdık
İtmezdi senüñ mührüñi ‘ âlemlere ifşâ

40

25b

Der-Tevhîd-i Zât-ı Vâcibü'l-Vücûd

mefâ‘ ilün mefâ‘ ilün mefâ‘ ilün mefâ‘ ilün

1. Zevâyâ-yı felek envâr-ı zikrûñle olup emlâ
Ferîştehler okur tesbîh-i *sübhânellezî esrâ*¹⁷¹
2. Kemâl-i zâtuñı bir nev‘ a ta‘ rif itdi Âdem ki
Dedi Rûhü'l-Kuds güş idüp *âmennâ ve şaddakñâ*¹⁷²
3. Kemâl-i ‘ilmü'l-esmâ ile sâ‘ir behâyimden
Mükerrerrem eyledi insânı teşrifât-ı *kerremnâ*¹⁷³
4. Vücûd-ı nâbite neşv ü nemâya hâkden içre
Hayât-efzâ olur bād-ı şabâ her yıl Mesîh-āsâ

¹⁷¹ İsrâ (17/1) suresinden kısmen iktibastır: “..Bütün noksan sıfatlardan münezzeğ olan (Allah) gece yürüttü...”

¹⁷² İnanđık ve tasdik ettik.

¹⁷³ İsrâ (17/70) suresinden kısmen iktibastır : “...biz yücelttik, şereflendirdik...”

5. İder tāvus-ı zerrīn bālī peydā şubḥ-dem Şādık
Zümürürd āşiyānında sipihrüñ beyze-i beyzā

41

25b **Velehū Eydan Der-Kemāl-i Şun‘ -ı Le‘ ālī**

fā‘ ilātün fā‘ ilātün fā‘ ilātün fā‘ ilün

1. Ey kemāl-i kudretüñ baḥrinde encüm-i cā-be-cā
Oldılar nīlūfer-i pīrūze berg-i sīm-sa
2. Mihr ü māhı kaşr-ı mīnā-fām u gerdūnda ider
Bānī-i kudret iki āyine-i ‘ ālem-nümā
3. Hānesin niş eylemiş zenbūr-ı sürāḥın divāt
Yazmağıçün nāmesine āyet-i fīhi şifā
4. Ca‘ me-i gülde çıkup gūyā ma‘ rifdür oğur
Vaşf-ı tevḥīdüñ nevāza bülbül-i destān-serā
5. Ol meh-i nā-mihr-i bānuñ dest-i şevkiyle çeküp
Şubḥ-veş Şādık ne tañ pīrāhenin itse kabā

42

25b **Der-Kemāl-i Zātuhū Te‘ ālā Ve Teḳaddes**

mef‘ ülü mefā‘ ilü mefā‘ ilü fe‘ ülün

1. Hindü-yı şebi şa‘ bedeler eyleyüp ifşā
Ağ güller ider çinī sifāl içre hüveydā

2. Hengāme idüp nāvek-i dildūz-ı şehā
Bir na^ç l-i zer-endūda doker māh-ı şeb-ārā
3. Kapmağa serer maḥle-i meydānda eşi^ç a
Bir ḥalka-i zer itdi hilāl-i şeb-i İsrā
4. Āh-ı şerer-ālūdeni zerrīn-resen itdi
Ol māh-ı şebi çekmege yerden göge^ç İsā
5. Şādık görüp ol māhı dedi gökde melekler
*El-ḥamdü limen ebda^ç a bi'n-nāri ve bi'l-mā*¹⁷⁴

43

26a

Der-Na^ç t-ı Seyyidü'l-Enām

mef^ç ülü fā^ç ilätü mefā^ç ilü fā^ç ilün

1. Ey vaşf-ı ḥüsn-i^ç ārıẓı ve ş-şemsi ve d-duḥā¹⁷⁵
Şerḥ-i kemend-i kāküli ve l-leyli izā secā¹⁷⁶
2. Mecd ü celāli defterinüñ remzi Yā vü S^ḿ
Luṭf u kemāli muşḥafinuñ ḥarfı Tā vü Hā¹⁷⁷
3. Şadr-ı ḥarīm-i taḥtuña kerrūbiyān-ı ḥadem
Kadr-i refī^ç -i baḥtuña seyyār kân Sühā
4. Esbi Burāk-ı berḳ rüşen-i peyki Cibrīl
Tāc-ı seri le-^çamrük¹⁷⁸ ü evrenği iştifā

¹⁷⁴ Su ve ateşle ilk defa (yoktan) yaratana hamd olsun.

¹⁷⁵ Şems (91/1): “Güneşe ve onun aydınlığına andolsun.”

¹⁷⁶ Duha (44/2): “İyice karadığı zaman geceye and olsun.”

¹⁷⁷ Kur'an-ı Kerim'de bir kısım sureler harflerle başlamaktadır. Bunlara mukatta'a harfleri denmektedir. İşte Kur'andaki yirminci ve otuzaltıncı sureler de (Ta Ha ve Yâ Sîn) bu harflerle başladığından dolayı şair bu surelere atıfta bulunmaktadır.

¹⁷⁸ Hicr (15/72): “Ömrün hakkı için...”

5. Şādık hurûf-ı muḳaṭṭa' dan *Hā vü Mīmle* ¹⁷⁹
Oldı lügāz ü na' t ü mu' ammāsı *Kāf u Hā* ¹⁸⁰

44

26a **Der-Na' t-ı Resülü'ş-Şeḳaleyn**

mef' ülü fā' ilätü mefā' ilü fā' ilün

1. Yazdı çü şekl-i Yūsuf'ı şüret-ger-i ḳazā
Vechüñ numüne eyledi ey mäh-ı sım-sā
2. Vaşf-ı ' ızār u zülfini yazmaḳda mihr ü mäh
Levh-i sipihre nür ile *fi'ş-şubḫ-i ve'l-mesā* ¹⁸¹
3. Ḳoyup maḳām-ı kuḫlī-i cānlar virür şehā
Murğ-ı ḫarımüñ olmaḡa ṭayr-ı güher ḡidā
4. Ser-gevher-i yegānedür ol ḫür Şādıḳā
İki cihānı virseler olmaz aña behā

45

26b **Der-Tevḫīd-i Şāni' -i ' Azze İsmühü**

fā' ilätün fā' ilätün fā' ilätün fā' ilün

1. Ey kemāl-i ḳudretüñ baḫrinde gerdün ser-ḫabāb
Anda ' aḳs-i şu' le-i şem' -i cemālün āftāb
2. Ḳudretüñ izḫār için sultān-ı' ıḫḫa eyledi
Dest-i şun' uñ aṭlas gerdünü çetr-i bī-ṭınāb

¹⁷⁹ Kur'an-ı Kerim'de hurûf-ı mukattaa' harflerinden olup Kur'an'da bu harflerle başlayan yedi sure bulunmaktadır. (Mü'min, Fussilet, Şûrâ, Zuhruf, Duhan, Câsiye, Ahkâf)

¹⁸⁰ Şair bu iki harfle Kurandaki Meryem suresine (ilk ayet) atıfta bulunur.

¹⁸¹ "Sabah ve akşamda..." (Zımnem her daim anlamına gelir.)

3. Nīze-bāz-ı ʿarşa-i mührüñ olub tā şubḥ-dek
Cenk ider cünd-i ʿAzāzil’le feleklerde şihāb
4. Sen o Şāni’ in kemāl-i kudretüñ işbāt için
Hārdan ḥurmā çıkarduñ şun’ ile ḥārādan āb
5. Şun’ ıdur kim kıatre-i nīsānı Şādık eyledi
Kām-ı ef’ide semm ü eşdāfdadur ḥūş-tāb

46

26b

Der-Na’ t-ı Ḥazret-i Nebī

fā’ ilātün fā’ ilātün fā’ ilātün fā’ ilün

1. Kādesin ey çeşme-i mihr ü meh-i gerdün kıbāb
Mezra’ -ı cāne aqıtsun lü’lü’-i engüştüñ āb
2. Sensin ol şāh-ı sitāre ḥayl u gerdün rütbe kim
Kānde gitseñ sāye-bānuñ götürür gökde şehāb
3. Ellerine tır olup tokuz tolandı gökleri
Kābe kavseynüñ¹⁸² görüp imāna geldi çün şehāb
4. Üstine tār-ı ʿanākibden ser-ʿaķıķ itdi şun’
İtmeye āzurde tā kim ol şeker-şiken zebāb
5. Defter-i ʿuşşāķına şebt eyle yā Rab Şādık’uñ
Nāmını Bū Zer temennāsı ile yevmü’l-ḥisāb

¹⁸² Necm (53/9): “... iki yay (kaş) arası..”

27a fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün

1. Leyle-i İsrāda mäh-ı nevle çarh-ı pür-şitāb
Husrevā bir raḥş-ı ezrak-ı zeyndür sīmīn-rikāb
2. Cünd-i yāranda Burāk-ı berķ-i seyrin seyr idüp
Ellerinden hīze-i zerrīni düşürdi şehāb
3. Luṭf ile teşrīf ider ol mäh-i bezm-ārā deyu
Zeyn olur şem' -i nücümüyla bisāt-ı nüh kıbāb
4. Mäh-ı nevden destine bir zer-nişān miftāh alup
Āsmānda komadı fetḥ itmedügi ol gece bāb
5. Şeb-revāne ṭāk-ı ' arşa çıkmağa kesīleri
Eyledi *Yā sīm ü Ṭāhā*'dan¹⁸³ kemend-i müşg-nāb
6. Kuḥl-i *mā-zāg*¹⁸⁴ ile olmuş kūşe-i çeşmin siyāh
Gāze-i havrādan urmuş pāy-ı raḥşına ḥidāb
7. Rif' ati kaşrına hūrşīd oldu bir zerrīn cām
Himmeti cāmına gerdün oldu bir kemter ḥitāb
8. Vār kıyās it kim anı Şādık ne 'ālī şān olur
Çünkü luṭfindan Hudā *levlāk*¹⁸⁵ ile eyler ḥitāb

¹⁸³ Kur'an-ı Kerim'de bir kısım sureler harflerle başlamaktadır. Bunlara mukatta'a harfleri denmektedir. İşte Kur'andaki yirminci ve otuzaltıncı sureler de (Ta Ha ve Yâ Sîn) bu harflerle başladığından dolayı şair bu surelere atıfta bulunmaktadır.

¹⁸⁴ Necm (53/17): "Gözü kaymadı."

¹⁸⁵ Sen olmasaydın bu alemleri yaratmazdım (Levlāke levlāk lemâ halaktu'l-eflak) kutsi hadisinden iktibasla "şayet sen olmasaydın" anlamına gelir.

27b **Der-Na‘ t-ı H̄azret-i Resūl A.M.**

fā‘ ilātün fā‘ ilātün fā‘ ilātün fā‘ ilün

1. Nükte-i h̄āl-i ‘ ızārı *innehū şeyün ‘acīb*¹⁸⁶
Nüşha-i h̄att-ı ğubārı āyet-i *fethun karīb*¹⁸⁷
2. Sürh̄i-i ruhsār-ı ālı nisbet-i reng-i h̄idāb
Çihre-i beyzā mişāli hey’et-i keffü’l- h̄adīb
3. Kaşları mihrāb-ı çinī kirpük altında imām
Minber-i sīmīn bīnī h̄āl üstinde h̄atīb
4. Merdüm-i çeşmi siyeh dil-i ğamze-i mesti katl
Gözleri bīmār-ı ‘ ışk la‘ l-i cān-baḥşı tabīb
5. Gözde seyr-i kıadd u kıamet elde cām-ı h̄uṣ-ğuvā
Hem faķīr u hem zelīl ü hem esīr u hem ğarīb¹⁸⁸

27b **Der-Şıfat-ı Mev‘ ıze**

fā‘ ilātün fā‘ ilātün fā‘ ilātün fā‘ ilün

1. Geçdi āvān-ı şebāb ü irdi çün hengām-ı şeyb
Verziş-i mihr-i cüvānān oldı ey dil saña ‘ ayb

¹⁸⁶ Muhakkak ki şaşılacak bir şeydir.

¹⁸⁷ Saf (61/13): “... *yakın bir fetih...*”

¹⁸⁸ Şiirde mahlas bulunmamaktadır.

2. Halka-i zünnâr-ı zülfin ol büt-i sîmîn-i berg
Kıldı mânend-i keşef zâhid görince ser-be-ceyb
3. Çün dehānuñ fikridür dāyim zamîrinden geçen
Sözlerim olsa ‘acep mi dil-berā ilhām-ı gayb
4. Nokta-i mevhumıdur deyü dehānuñ sırrına
Ehl-i diğkat vâkıf olmadı çok itdi şekk ü rayb
5. Zîb-i gâmdan kösfend-i cānı eylerdüñ hâlâş
Şadıķā Mūsî-veş olsañ rā‘î-i deşt-i Şu‘ ayb
6. Degmesün harf-i elifden gayre engüştüñ ‘aşā
Tā ki Aḥmed gibi keşf ola saña esrār-ı gayb

50

28b

fā‘ ilātün fā‘ ilātün fā‘ ilātün fā‘ ilün

1. Şehr-i dilde ol saçı Leylâtı bol cüyân olup
Gezme vādîlerde Mecnûn gibi ser-gerdân olup
2. Cāme-i zerrînle fikr-i serāy-ı şāhı қо
Hānkāh-ı ‘ışķa gel abdāl-veş ‘urbān olup
3. Bağlanub ser-rişte-i ta‘ lîķe bir āfetüñ
Bendesî olma gezerken başuña sultān olup
4. Maḥpes-i gâmdan çıkan ḥablu’l-metm-i¹⁸⁹ şabr ile
Hüküm ider Mışr-ı vücūda Yūsuf-ı Ken‘ ān olup

¹⁸⁹ Ali İmran (3/130): “... sağlam bir ip...”

5. Olmuşdur Şādīkā mesken ma‘ārif gencine
Yatmayunca hāne-i dil nice yıl vīrān olup

51

28b

Velehū Der-Şıfat-ı Mev‘ıze

fā‘ ilātün fā‘ ilātün fā‘ ilātün fā‘ ilün

1. Leblerüñ ne’yer tabībā Hāzret-i Loḡmān olup
‘Āşıka bir buse ihsān eylemez dermān olup
2. Ḳabre girdüm düşde fikr-i kākülünle her kıllı
Gerden-i cāna tolandı mār-ı müşg-efşān olup
3. Hañcer-i ser-tiz ki gördi çemende berg-i bīd
Düşdi havfindan yere ey serv-i ḳadd lertzān olup
4. Ḳāmetün bir tıbıḳ gösterdi yine reftārda
Serviler hayretde ḳaldı vāleden hayrān olup
5. Cennet-i kūyından ol hūrī-liḳānuñ göñlümi
‘Āḳıbet ayırdı düşmen Şādīkā Şeytān olup

29a

Der-Tevhîd-i ‘Azze İsmühü

mef‘ ülü fā‘ ilātü mefā‘ ilü fā‘ ilün

1. *Ey Mübdi ‘u halā ‘ıku ve Rezzāk u kā ‘ınāt*¹⁹⁰
*Ve ‘y Münşî-i hadā ‘ıku allāk-ı mümkināt*¹⁹¹
2. Miftāh-ı nām-ı Fātiha-i fā‘ izüñ gibi
Olmaz zamîr-i ‘arife hallâl-i müşkilât
3. Sā‘ir nuķuş-ı ‘arızı ko zāt-ı pākinüñ
Besdür şübüt-i vahdetine gökde şābitât
4. Kānı cihānda ehl-i nazar göre ol mehüñ
Nūr-ı kadîm-i *lem-yezeli*¹⁹² toldı şeş-cihāt
5. ‘Adn-i vişāli nisye-i ehl-i şalāt imiş
*Yā ma ‘şere ‘l-eħibbeti hayyū ‘ale ‘ş-şalāt*¹⁹³
6. Yā Rab huzūr-ı kalb ile tevḥîd-i zātuñı
Şādık faķîre eyle münîr dem-i memāt

¹⁹⁰ Ey kainata bol rızık ve yoktan yaratıcı olan (Rabb’im)!

¹⁹¹ Ve ey mümkinatı (imkan dahilinde olan) yaratıp bahçeler inşa eden (Rabb’im)!

¹⁹² “zail olmayan, daimi” anlamına gelen ifade Allah’ı medhü senada kullanılır.

¹⁹³ Ey sevgililer topluluğu, haydi namaza (kurtuluşa)!

29a

Der-Na‘ t-ı H̄azret-i Resūl

fā‘ ilātūn fā‘ ilātūn fā‘ ilātūn fā‘ ilūn

1. Ey yüzüñ nev-rūz u ‘īd u saçlarıñ Kıadr u Berāt
Muşhaf-ı hüsnünde haţtuñ sūre-i *Ve’l-mürselāt*¹⁹⁴
2. Bād-veş çok yeldiler meydān-ı rezm içre velī
İrmedi gerd-i semend-i ‘azmüñe *Ve’l-‘ādiyāt*¹⁹⁵
3. Görmedi burc-ı risāletde saña mānend-i çarḥ
Bir meh-i tābānda manzar-ı aḥter-i ferḥunde-zāt
4. Şöyle çaldurduñ şerī‘ at kūsini āfākda
Kim girivinden anuñ tıldı şımāḥ şeş-cihāt
5. Nāle-i zencīr-i ‘uşşākından ol Leylī-veşüñ
Şādıķā Mecnūn olup gezdi semā‘ a kā’ināt
6. Yüz çevirme ehl-i ‘ışyāndan çü kıldı H̄aķ
Rāḥim-i kavm-i cināyet şāfi‘ -i ḥayl-i ‘uşāt

29b

Der-Tevḥīd-i Celle Zikruhū

fā‘ ilātūn fā‘ ilātūn fā‘ ilātūn fā‘ ilūn

1. Vaḥdet-i zātına H̄aķḳ’uñ yazdılar dürlü nikāt
Kātībān-ı rub‘ -i meskūn u nesīc ü şeş-cihāt

¹⁹⁴ Murselāt (77/1) suresinden kısmen iktibastır: “*Ardarda (marufla, irfanla) gönderilenlere andolsun.*”

¹⁹⁵ Âdiyât (100/1) suresinden kısmen iktibastır: “*Nefes nefese koşanlara andolsun.*”

2. Zerreyi ḥakden nice kim ‘add ider reng-i vācibūñ
Mestindür zātına çün kim vücūd-ı kā’ināt
3. *Lem yekün ḥālin mine’z-zikr’il-ḥafīfi’s-semā*
*Yezkürünallāhe zikran sā’irātı şābitāt*¹⁹⁶
4. Şāni’ uñ āşār-ı şun’ından başiret ehline
Heft ābāyile besdür Sādıkā heşt ümmehāt
5. Emr-i Ḥaḳḳ’ıyla olur hem n’ola Bākī’den şerīf
Şādıkā meşhürdur kim *bākiyātü şālihāt*¹⁹⁷

55

29b **Der-Na’ tu’n-Nebī’ Aleyhi’s-Selām**

fā’ ilātün fā’ ilātün fā’ ilātün fā’ ilün

1. Eyleyen Ḥālīḳ meges cismim gitārın (?) ‘ankebūt
Fikr-i Ḥālīḳ eylemişdür ‘ankebūt-ı ḥāne ḳūt
2. Da’vī-i ḥüsn eyledükçe ruḥların ḥucet yeter
İki şāhidle bulur zīrā ki bir da’vī şebūt
3. Eyledi miḥrāb-ı ebrūsında *Ḥayy-i lā-yenām*¹⁹⁸
Çeşm-i bādāmın dil-i zühhāda ḳūt-ı lā-yemūt
4. Keşf-i esrār-ı femüñ eylerdi aḡzum dürcine
Ḥātem-i la’lün eger kim urmasa mihr-i sükūt

¹⁹⁶ “(Benim zikrim) Onların durarak ve yürüyerek gökte ve yerde yapmış olduğu gizli zikir gibi değildir.”
Nisa (4/141), Mü’min (40/74), Hadid (57/14) surelerinden manen ve kısmen iktibastır.

¹⁹⁷ Kehf (18/46): “...iyi işler kalıcı olur...”

¹⁹⁸ Bakara (2/255): “...O Hayy’dır (ebedi diri), uyumaz...”

5. Her ne deñlü söylesek na‘ t-i şerīfin Şādık
Cümle-i zātın ihāta eylemez anuñ nu‘ üt

56

30a **Der-Na‘ t-ı ‘ Aleyhi’s-Selām**

fā‘ ilātün fā‘ ilātün fā‘ ilātün fā‘ ilün

1. Ğam-ı kıddüñle olursa dil zār u mebhūt
Servden ide melekler aña ey gül tábūt
2. Deyr-i şafā kıla hadīş Cem ü cām ile dilā
Virmesün cāna keder kışşa-i ‘ Ād u Cālūt
3. Āh-ı serdümler toluğdur ğam-ı la‘ lüñden cihān
Oldı efserde o sermā ile cism-i yāķūt
4. Tā’ir-i ‘ ālem-i lāhūt iken ey gül ne ‘ aceb
Tengnāy oldı dile gülşen-i bāğ-ı nāsūt
5. Dām-ı nāsūta şikār olmadı herğiz ey dil
Cān-ı Şādık olalı murğ-ı ħarīm-i lāhūt

57

30a **Der-Na‘ t-ı ‘ Aleyhi’s-Selām**

mefā‘ ilün fe‘ ilātün mefā‘ ilün fe‘ ilün

1. Feraħla ħandeden olmazdı böyle dil mebhūt
Eger ki virmese la‘ lüñ müferriħ yāķūt

2. Olursa Һasret-i Һaddüñle söyle Cibrîl'e
Ki aña tahta-i tûbiden eyleye tâbüt
3. Bulaydı yād-ı lebüñle ağan ciger Һanın
RuҺına ğāze iderdi 'arā'is-i meleküt
4. Gözüñ şu kāfire beñzer ki günde bir bādām
İdüñdi kûşe-i mihrāb içinde kendine Һüt
5. Göreydi Şādık eger ol Һeh-i zenehdāni
Düşerdi aña o sâ' at nigün-i ser-i Hārüt

58

30a

Der-Na' t-ı 'Aleyhi's-Selām

fā' ilātün mefā' ilün fe' ilün

(fā' ilātün) (fa' lün)

1. RuҺlarıñdan cihān Һolar 'alevāt
Dir görenler MuҺammed'e şalavāt
2. Vaşf-ı zülf ü 'ızāruñı şüfī
Zikr ider *fi'l- 'iṣāi ve'l-ğadevāt*¹⁹⁹
3. Geçdi 'ömrüm bahāri geldi Һazān
*Lā- murūr 'uş-şuhūri ve's-senavāt*²⁰⁰
4. Yazdı *mā-fi'z-zamīri*²⁰¹ levhe
'Arz-ı Һāl itmege nigāra divāt

¹⁹⁹ “sabah ve akşam (gece ve gündüz)”

²⁰⁰ “yıllar ve aylar geçmeden”

²⁰¹ “gizlediği şeyleri”

5. Şādıkā ol meh-i nev ki getirür
Ham-ı ebrūların gören şalavāt

59

30b

Der-Şıfat-ı Mev' ıze

fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün

1. Dil serīr-i milk-i istiğnāda sultān oldu tüt
Pādişehler eşigüñde 'abd-i fermān oldu tüt
2. Dūd-ı āhuñ başuñ üzre hayme-i şāhī kurup
Eşk-i çeşmüñ leşker-i bī hadd u pāyān oldu tüt
3. 'Ākıbet zir ü zemīni çünki eylersüñ maçar
Menzilüñ 'İsī gibi gerdün-ı gerdān oldu tüt
4. Dāne-veş ilter zemīne 'ākıbet mūr-ı ecel
Vuşş u tayra sen gerek kendüñ Süleymān [oldı tüt]
5. Çün sevād-ı şı' rüñ olmaz nüşha-i vaşl-ı nigār
Kendüñi Şādık serīr-i nazma Selmān oldu tüt

60

30b

Der-Şıfat-ı Mev' ıze

fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün

1. Göñlüñi şeş-süy u şeş-dāra Süleymān oldu tüt
Vuşş ile tayrı kapuñda 'abd-i fermān oldu tüt

2. Küngüre t̄akuñ olup aşrına h̄urş̄id̄üñ m̄ümās
Şub̄h-dek Hind̄ü-yı çar̄h aña nigeḥ-bān oldu t̄ut
3. Sāgaruñ elde hilāl-i id-i eḡḡādan olup
Hem-demüñ tā şub̄h-dek bir māh-ı t̄ābān oldu t̄ut
4. Merg-i ışka olmaduḡdan şoñra çāre n'eyleyin
Çāre-sāzuñ Ḥazret-i Loḡmān-ı devrān oldu t̄ut
5. T̄ab' uñı Şādıḡ suḡan milkinde h̄üsr ü çar̄z idüp
Ehl-i nazma her sözüñ bir t̄āze d̄ivān oldu [t̄ut]
6. Meclisüñde sāgar-ı zerrin olup her şeb hilāl
Şub̄h-dek māh-ı felek şem'-i şebistān oldu [t̄ut]

61

31a

Veleh̄ü Der-Mev' ıze

mefā' ilün mefā' ilün mefā' ilün mefā' ilün

1. Düşinde görmedi Loḡmān-ı ḡikmet ey per̄i-şüret
T̄ab̄ib-i la' lüñ içürdi dil-i b̄imāra bir şerbet
2. Firāk-ı r̄ik-i rāhuñla olur olursam ş̄iše-sār-ı çar̄h
İde ey 'aynüke d̄ide ḡubārum ş̄iše-i s̄ā' at
3. Taḡammül itdüḡiçün üştür-i ser-mest-veş b̄āra
Getürdi yanına Leylā'yı Ḳays'uñ nāqa-i ḡudret
4. Miyānuñ kıl ḡadar görmek müyesser olmadı cānā
Şu denlü merdüm-i çem-i 'alilem eyledi riḡḡat

5. Sen ol bir Yūsuf-ı Mısr-ı ma‘ānīsın ki ey Şādık
Yetedürmez Züleyhā-yı zamāne almağa kıymet

62

31b **Der-Tevhīd-i ‘Azze İsmühū**

mefā‘ ilün mefā‘ ilün mefā‘ ilün mefā‘ ilün

1. Vücūd-ı Vāhid ‘ālemi ihdāş iden muh̄dis
Ne kāfirdür aña itlāk-ı işneyn ide mā-şālīş
2. Şıfātı bahrinüñ ‘umķına ğavvāş-ı hıred irmez
Nice olsun Aristū himmetinde zātınüñ bāhış
3. ‘Aşā-yı zülfi sevdāsıyla fikr-i dāne-i hāli
Zarūrī Mūsī-i çübānı idüpdür Ādem’i hāriş
4. Ezel deyrinde bir ‘İsī naķş-ı neşş eyledi anuñ
Vücūdı bākī olmışdur hayāt-ı ‘āleme bā‘ iş
5. Nice fehm ide ‘aql-ı bī-şebāt ol zāt-ı niçüni
Kādīm olanı hıç idrāk ider mi Şādıkā hādış

63

31b **Der-Na‘t-ı Resül-i Ekrem**

mefā‘ ilün mefā‘ ilün mefā‘ ilün mefā‘ ilün

1. Vücūdun nūr-ı pākinden çün ihdāş itdi ol muh̄dis
Muhaķķaķ zātuñ olmışdur vücūd-ı ‘āleme bā‘ iş

2. Müfessirler idemez belki ‘aşr-ı ‘āşirin tefsīr
Kaçan Ahzāb-ı hüsnuñ āyetinden olsunlar bāhiş
3. Hevā-yı dāne-i Hālīk-ı cihānuñ kişt-zārında
Çıkarıdı Ādemi cennetden āhir eyledi hāriş
4. Nice karn ile zātuñ Hāzret-i Ādem’den aқdemdür
Göründüñ ‘āleme hikmet yüzinden gerçi kim hādiş
5. ‘Aceb mi ol kadem Leylā’sinuñ dīvānesi olsam
Benim mirāşına Mecnūn-ı ‘işkuñ Şādīkā vāriş

64

32a

Der-Tevhīd-i ‘Azze İsmühū

mefā‘ ilün mefā‘ ilün fe‘ ülün

1. Çün olduñ cümle-i dünyāyı muhdiş
Senüñ āşār-ı zātuñdur havādiş
2. Cihānuñ halkı cümle kullaruñdur
Kimi fāris olupdur kimi hāriş
3. Olupdur baḥs-i ‘işkuñ içre mülzem
Benümle her kim oldu bunda bāhiş
4. Vücūdın Aḥmed-i Muḥtār’uñ itdüñ
Vücūd-ı Ādem ü Havvā’ya bā‘iş
5. İdeyim vahdetinüñ h’ançesinden
Yedi Şādīk dīn-i işneyn ü sālīş

32a **Der-Na' t-ı Ḥabīb-i Ekrem**

mefā' ilün mefā' ilün fe' ülün

1. Olaldan ḥāl-i gendüm-gūnı ḥadīs
Benī Ādem olupdur cümle ḥāriş
2. Yüzüñde dāne-i ḥālüñdür ey ḥür
Cihāndan Ādem'e çıkmağa bā' iş
3. Sen ol şehsin kenār-ı ḥürmenüñde
Olupdur ḥūşe-çinüñ Sām u Yāfeş
4. Umar dāne-i riyāz-ı şefkatüñden
Vücūdına dīn-i işneyn ü şāliş
5. Bulunmaz olalı na' tünle gūyā
Dil-i Şādık gibi 'ālemde bāḥiş

33a **Der-Tevḥīd-i 'Azze İsmühū**

fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün

1. Ruḥları vaşf söyler ol bülend aḥter ḥadīs
Fi'l-meşel şāḥib meşāriḳdür ki naql eyler ḥadīs
2. Zerd-i rüy-ı şūfī-i sālūse aldanma dilā
Çün buyumuşdur Nebī lā-ḥaber fi'l-eşfer ḥadīs²⁰²

²⁰² Yıldızlarda konuşulanlardan haber yoktur.

3. Çok lebi şirin hadîşin istimâc itdüm velî
Görmedüm vaşf-ı lebûñ mânend-i şîrîn-ter hadîş
4. Anuñla işbât-ı hüsnin hattı u la' li ol şehüñ
Biri bir âyet getürdi biri bir eşher hadîş
5. Her sözüñ sihr-i helâl ü her kelâmuñ mu' cize
Oldı Şâdık nitekim her kavlı-i peygamber hadîş

67

33a

Der-Şun' -ı Bârî İsmühü

mefâ' ilün mefâ' ilün mefâ' ilün mefâ' ilün

1. Olaldan Rüm-ı hüsnüñde hattı-ı anber-şiken hadîş
Olupdur milk-i cânuñ fitne vü aşübına bâ' iş
2. Aceb mi ey ey saçı Leylâ cünün milkine şâh olsam
Çün oldum Qays-ı nâşâduñ bugün mirâşına vâriş
3. Sen ol mäh-ı perî ruhsun melâhat kişt-zârında
Hevâ-yı dâne-i Hâlık idüpdür Âdem'i hâriş
4. Ser-â-ser maḥbeş-i ışık içre ilzâm eyledüñ halkı
Qanı sencileyin âdâb-ı ışık-ı yârda bâḥiş
5. Reh-i kehf-i maḥabbet içre Şâdık kelb-i râbi' dür
Tıyalum Vâmık u Ferhâd u Mecnün oldılar şâliş

33a

Der-Şıfat-ı Mev' ize

mefā' ilün mefā' ilün fe' ülün

1. Baña ol dāne-i hāl oldı bā' iş
Olam bu kişt-zār-ı dehre hāriş
2. Baña naql itdi zencir-i cününü
Çün oldum Hāzret-i Mecnün'a vāriş
3. Benümle fenn-i ' ışk içinde kanı
Bugün ' allāme-i dehr içre bāhiş
4. Bu bir fendür ki yokdur merşadın
Anuñ tevcih-i şānī vech-i şālüş
5. Getür nüş idelüm Şādık mey-i telh
Acıtdı cān-ı şirini havādiş

34a

mefā' ilün mefā' ilün fe' ülün

1. Seg-i kūyuñ sıfālin eyleyen tāc
Degüldür efser-i Dārā'ya muhtāc
2. Eşigüñ virmedi ' arş-ı berine
Sevād-ı zülfüñ iden leyl-i Mi' rāc

3. Eger sākī-i bezmūñ şunmasaydı
Ene'l-*Hakk* cāmını içmezdi Hallāc²⁰³
4. Rızāñı gözleyüp Manşūr-veş dil
Kazā tīrine hānın kıldı āmac
5. Ne cevr eylerseñ it Şādık fakīre
Eşigüñde kuluñdur ac u muhtāc

70

34a **Der-Na‘t-ı Hāzret-i Seyyidü’l-Mürselīn**

mefā‘ ilün mefā‘ ilün fe‘ ülün

1. İdenler kūy-ı ‘ışkuñ ‘arş u mi‘ rāc
İdindi seng-i şer‘ uñ dürrer’üt-tāc
2. Moğolçin gözlerüñ iklīm-i hānın
İder ‘ışk ehlünün her laḥza tārāc
3. Kemān-ı müntehā-yi²⁰⁴ hācibeyne
Vücūdın *kābe kavseyn*²⁰⁵ itdi āmac
4. Senünle konmadan şatranc-ı mihri
Felekde māt olupdur deyr-i Leclāc
5. Şefā‘ at eyle Şādık müstemende
Şu dem ki ola ‘ālem saña muhtāc

²⁰³ “Hakikat benim” anlamına gelir. Ünlü mutasavvıf Hallac-ı Mansur’un başı çektiği “vahdet-i vücūd” nazariyesine bir gönderme yapılmıştır.

²⁰⁴ Necm (53/14) : “... en son...”

²⁰⁵ Necm (53/9): “... iki yay (kaş) arası..”

34a

Der-Şıfat-ı Mi' rāc-ı Dil

mefā' ilün mefā' ilün mefā' ilün mefā' ilün

1. Şu kim ḥāk-i ser-i kūyuñ idindi gün gibi ser-tāc
Şikenc-i zülf-i müşgīnūñdür aña leyletü'l-Mi' rāc
2. Yüzinde ḥaṭṭ-ı müşgīn nigār-ı āyāt-ı rahmetdür
Elā ey rahmet-i Raḥmān'a olan cān ile muḥtāc
3. Raḳīb-i ecnebī lāyık degül tīmāre sulṭānum
Anı erbāb-ı ' ışkuñ defterinden idelüm iḥrāc
4. Ben ol nerrādeyüm naṭ' -ı zemīnūñ ' ışk-ı bāzīde
Piyādem olmağa lāyık degüldür ' arşada Leclāc
5. Bugün meydānda bir yāyın çeküpdür ' ışkuñuñ Şādık
Ne anı çarḥ-ı zūr-efgen çeker ' ālemde ne Ḥallāc

34b

mefā' ilün fe' ilātün mefā' ilün fe' ilün

1. Başına tāc-ı le- ' amrük²⁰⁶ çün urdı zerrīn-tāc
Bisāt-ı bezm-i sipihre sirāc olur vehhāc
2. Tutuldu her kılına biñ revān-ı kerrübī
Kaçen ki oldu perişān yüzine ' anber şāc

²⁰⁶ Hicr (15/72): "Ömrün hakkı için..."

3. İřāret eyledi çünki bisāt-ı ezrakda
Benān-ı mu' cizi ile iki řakķ oldu gümāc
4. Dilerdi atı öñince ola silahdārı
Çıķardı kiş ü remādın kemānını Hāllāc
5. Urup Burāķ'ına zeyn-i sa' ādeti řādık
Berīd-i hayl-i melā'ik olur aña sirāc

73

34b

Der-Şıfat-ı Mev' ıze

fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün

1. Tūşe-i fakr u fenāya i' tiyād iden mizāc
Ni' met-i dünyā-yı dūna olsa çekmez ihtiyāc
2. Efser-i zerkūbine Dārā'nuñ itmez ser-fürū
Aşiyān-ı zāğ olursa külbe-i Mecnūn'a tāc
3. Şerbet-i dāru'ş-şifāyı ölse de itmez ķabūl
Mübtelā-yı derd-i ' ışķ-ı yār olan ne'yler ' ilāc
4. Āteş-i ' ışķ ile bulmaz hātır-ı zāhid şafā
Kābiliyyet olmasa bir seng-i taht olmaz zücāc
5. Vaşla irdüñ āh-ı āteş-nāki terk it řādıkā
' Ārif olan çünki yakmaz rüz u şebde zücāc

- 35a   mefā' ilün mefā' ilün fe' ülün
1. Yaraşur küyuñ iden ' arş u mi' rāc
Eşigüñ t̄aş itse dürretü't-tāc
  2. Ruħuñda ħālūñ ol şāh-ı Ĥoten'dür
Ki anuñ taħtı ola taħte-i ' āc
  3. Kōdum ' Aṭṭār-veş yolında varum
Moğolçin̄ gözleri eylerse tārāc
  4. Kālurdı māt olub naṭ' -ı belāda
Göreysi beydağ ħālını Leħlāc
  5. Şabā bir mültezimdür almağ ister
Şemim̄-i sünbül-i dildārdan bāc
  6. Şu kim vaşşāf-ı ħaṭṭ-ı yār olmaz
Anuñ başına Şādık ħāk-i ğam şac

35a   **Velehū Der-Şūret-i Na' tü'n-Nebī**

fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün

1. Şerbet-i la' lüñle itmezsın ' ilāc
*Lā ħalāşa'l-ķalbi min sū 'l-mizāc*²⁰⁷
2. *Her ki mey nūşed şarāb-ı la 'l-i tū*²⁰⁸
Şerbet-i Lokmāna çekmez ihtiyāc

²⁰⁷ Mizaç kötü olduğunda kalp halas bulmaz.

3. ‘Aks-i dildār-ı ziyāfet itmege
Eyledüm evrāk-ı çeşmümden güllāc
4. Dil ene’l-Ḥaḫ dārınuñ Manşūr’ıdur
Yāyını çekmez anuñ degme Ḥallāc
5. Şun şarāb-ı la‘ lüñi Şādık meded
Eylesün bir pāre taḫşil-i mizāc

76

36a **Velehü Eydan**²⁰⁹

mef‘ ülü fā‘ ilātü mefā‘ ilü fā‘ ilün

1. Şatma terāne kovlini ey murğ-ı nağme-senc
Uymaz nevā-yı nālemde bî-hüde çekme renc
2. Lāyık mıdur ki zāğ u zağan eyleye muğām
Murğān-ı ḫudse cāy iken ol zülf-i pür-şikenc
3. Ma‘ mūr olurdu ḫāne-i ḫalbi şu kimsenüñ
Ānda ḫayāl-i sîm-berān ola gizlü genc
4. Ne’ yler serāy-ı şeş-deri ‘ uşşāk-ı bî-nevā
‘ Ömr ise penc-i rûza yeter ḫāne-i sipenc
5. Şādık ne denlü ‘ işret ide şol ki ‘ ömrünüñ
Pencāh u penci geçmiş ola ḫalmış ola penc

---

²⁰⁸ “Kim ki senin dudağın gibi kırmızı olan vuslat şarabını içerse...”

²⁰⁹ Bu şiir Dîvân’da der-kenâr olarak kaydedilmiştir.

- 36b   mefā' ilün mefā' ilün fe' ulün
1. Sen ol şehsin ne tahtuñ var ne hod tãc
İdersin bir kuluña ' arşı mi' rãc
  2. Burãk'a bindürüp anı idersin
Yanınca Hãzret-i Cibril-i sirãc
  3. Kãlurdı zulmet-i maşşerde ' âlem
Sirãc-ı rüy-ı şem' olmasa vehhãc
  4. Öñince tã'ir-i sidre uçardı
Nitekim şãh-bãz öñince dürrãc
  5. Senüñ kapuñ koyup bir yere gitmez
Kuluñdur bende Şãdik ac-ı muhtãc

- 36b   **Der-Na' tü'n-Nebî Şallallãhu ' Aleyh**
- fã' ilätün fã' ilätün fã' ilätün fã' ilün
1. Āsmãn-ı devlete çün ' azz ile itdi ' urüc
Yağdı encüm yollarında ol meh-i bedrüñ sürüc
  2. Na' ller başdı sümm-i esb-i semend-i devleti
İtdi çarhuñ sîne-i pür-dãğını zãtü'l-burüc
  3. Pertev-i mihr-i cemãlin görse ol meh-pãrenüñ
Şu olurdu åheni kãlbi nücümüñ olsa tuc

4. On sekiz bin ‘ālemi seyr eyleyüp eflākde
Turfetü’l-‘aynūñ²¹⁰ içinde eyledi andan ‘urūc
5. Bunca mu‘cizler Şādık̄ ḥadīşinden anūñ
Nice mülzem olmasun yanında Bū-Cehl-i lecūc

79

36b

Der-Şıfat-ı Tevhīd

fā‘ ilātün fā‘ ilātün fā‘ ilātün fā‘ ilün

1. Eyledi zülfūñ hevāsı ḥulķı sevdā-yı mizāc
Vay eger şehd ü şifā-yı la‘ lün itmezse ‘ilāc
2. Gözlerüm naķş-ı ḥayāl-i yār ile oldı dilā
‘Işķ bāzārında ezhārıyla res olmış zücāc
3. İşģüñde şīr-i ğarrān oldı bir kelb-şıfat
Gülşenüñde murġ-ı tayrān oldı miskīn decāc
4. Atmaġa cān gerdenine bād-ı yāy-ı şīveden
Eyledi ol māh-ı şeb-rev saçlaruñ kulaç kulaç
5. ‘Ārızında ḥāl-i ‘anber-şāh-ı Hindī’dür añā
Eylemiş üstād-ı ḥikmet Şādıkā o reng-i ‘āc

---

²¹⁰ “Göz açıp kapayınca kadar...”

37a

mefā' ilün mefā' ilün mefā' ilün mefā' ilün

1. Dilā çün murğ-ı kudsīsın bu hāşākī vaţandan geç
Kenār-ı merg-zarında biten serv ü çemenden geç
2. Bu bāğuñ çeşme-sārında olan āb-ı revānı қо
Bu bāğuñ reh-güzārında olan berg-i semenden geç
3. Nigāruñ ayağı toprağı besdür haţţ-ı sebz ile
Hevā-yı anber-sār ile misk-i Hoten'den geç
4. Ebed naķşında bir vech-i hasen bulmağa sa' y ile
Sen ol āb ile hāke naķş olan vech-i hasene geç
5. Maħabbet kūsini çalmak dilerseñ Veys-veş Şādık
Şütürbān ol bu haristān-ı miħnetde dikenden geç

37a

Der-Şıfat-ı Na' t-ı Şerif

fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün

1. Ey nücüm-ı dağ-ı ışkuñ hāne-i dilde sürüc
Aśmān-ı sine burc-ı şevķ ile zātü'l-burüc
2. Sine-i pür-āteşe girmekden eyle ihtizār
Dirler tır-i nigār evvel hurüc andan vülüc
3. Bir celālīdür haţuñ serħadd-i Rüm içre şehā
Kim cünüd-ı şām ile itmek diler Rüm'a hurüc

4. Zeyn-i himmet ur Burāk-ı berķ-i seyr-i fikrete
Mesned-i mi' rāc-ı ıřķa itmek isterseñ ' urūc
5. Al sevād-ı şi' rüñi řoķ gözlerine řadıķā
Nazm-ı husrev dükelü yoķdur dirse aġyār-ı tūc

82

37a

Der-Kemāl-i şun' -ı Te' ālā ve Teķaddes

fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün

1. Nergisün taht-ı zebercedde koyup başına tāc
Süsenün virdi çemende destine çinī zücāc
2. Tiġ-i zerrin ile fetħ itdüġiçün bāġı çemen
Jāle naķdini virür husrev-i gerdüna ħarāc
3. Muřtular cāna ser-i kūyını gülşende ħired
Peyk-i ħazret nitekim geçse Resül'e mi' rāc
4. Naş' -ı ħāke kıoya ger ruġ ġam-ı sā' idle göñül
Üstüh'ānından ola cümle-i řandūķası ' āc
5. Ğayrıdan derd ü ġam-ı ıřķa müdāvā olmasa
Ki ana dārūyı ecelden olur olursa ' ilāc
6. Naş' -ı ġamda seni bir lu' b ile şah-māt eyler
Ne kıadar kāmil olsañ yine bu dehr-i Leclāc
7. řadıķā ħüşesini tüşe iden Pervin'ün
Kimseye ' İsi-i Meryem gibi olmaz muħtāc

38b **Der-Na‘t-ı Resül-i ‘Aleyhi’s-Selām**

mef‘ ülü fā‘ ilātü mefā‘ ilü fā‘ ilün

1. İhyā-yı la‘ lüñ olduğıçün Husrevā mediḥ
İhyā iderdi mürdeleri Hāzret-i Mesīḥ
2. Çünkü beyān-ı hüsn-i bedī‘ üñ ider senüñ
Nazm-ı kelāmum olsa no’la cümleden faṣīḥ
3. Her kim ki vaṣf-ı la‘ lüñe ṣarf itdi ‘ömrini
Olmaz sözünün ‘illeti sālim olur ṣaḥīḥ
4. Olsa āceb mi sözleri *ke’l-milḥi fi’t-ṭa‘ām*²¹¹
Zirā melāḥat ehlinüñ olur her sözi belīḥ
5. Şādık cihāna na‘t-ı bedī‘ üñ yayup gider
Sevmiş efendi cān u gönülden seni ṣarīḥ

39b **Eyḍan Der-Şıfat-ı Ḥasbü’l-Ḥāl**

mef‘ ülü fā‘ ilātü mefā‘ ilü fā‘ ilün

1. Deyr-i muğanda kıldı nidā nıṣf-ı şebde rūḥ
*Yā ṣaribe’l-müdāmeti kumū ‘ale’s-ṣabūḥ*²¹²
2. Takṣīm olunca *ağdiye-i men lehü’l-ḥayāt*²¹³
Zikr-i dehānuñ eyledi ‘İsī ğidā-yı rūḥ

²¹¹ “Yemekteki yuz gibi...”

²¹² Ey devamlı içenler, (içmekten pişman olanlar) haydi buyrun sabah içkisine! (Haydi kalkın sabah namazına!)

3. Gam ulzümünde ılmış idi cān-ı ‘āşıkān
Cām-ı hilālî ilmese sākī fülk-i Nūh
4. Feth ‘āyetini seyrin ile op-ı abgaba
Buldı bilād-ı hüsñüñ o şeh-fahte-i fütüh
5. Geldükçe ‘aks-i ‘arız-ı cānāne Şādıkā
Ke’n-nāri fi’z-zücāceti ‘aynī bihī yelūc ²¹⁴
6. Ey Yūsuf-ı zamāne lebün vār iken senün
Āb-ı Mesīh’i içmeyeyin tevbeten naşüh

85

39b

Der-Şıfat-ı Tevhīd-i ‘Azze İsmühü

fā‘ ilātün fā‘ ilātün fā‘ ilātün fā‘ ilün

1. Ey cemālün midhatinde cümle-i ‘ālem medīh
Bir avuç hāki beyān-ı lu ile ılduñ faşih
2. Ehl-i ‘irfān olmayanda hüsñ-i ahlāk añlama
Nükte-i meşhürdur dirler ki *el-cehlü kabih* ²¹⁵
3. Merhem-i vaşlına lāyık olmadı yāruñ dilā
Kerem-i amla ılmayan Eyyüb-veş cismin cari
4. Şeyh-i şehruñ bakışuñ fikri dilümden gitmedi
Sālim olmadı vücūdı ‘illet-i amdan şahih

²¹³ “Kendisine hayat veren ıdalar”

²¹⁴ Onun aksi sebebiyle benim iki gözüm camın üzerindeki ateş gibi parlıyor.

²¹⁵ “Cahillik çirkindir”

5. Aldı başuñdan olınca ‘ aklıñı efsün ile
Şadıķā meger oldı saña kaçları fikri şariḥ

86

39b **Der-Şıfat-ı Na‘ t-ı Nebī Şalavātullāhi ‘ Aleyhim**

fā‘ ilātün fā‘ ilātün fā‘ ilātün fā‘ ilün

1. Ey cemālūñ Yūsuf-ı Mısr-ı melāhatden melīḥ
Nuḫ-ı pāki Mūsī-i milk-i feşāhatden faşīḥ
2. Eksük itmez hīne-i ebr-i siyāhı sīneden
Māhı darb-ı ḥançer-i engüşüñ olaldan cerīḥ
3. Gösteren ism-i meh-i Ken‘ ān’ı resmidür ḥasen
Eyleyen fi‘ lin Ebū Cehl’üñ cehāletdür kabīḥ
4. Kuḫl-i mā-zāġa ‘l-başarla²¹⁶ yakşı içre gözin
Nergis-i mu‘ aṭtel şanurdı görse ḥüriler şahīḥ
5. Şadıķā ol ḥuccet-i lā rayb-i²¹⁷ keffinde nişān
Naķş-ı ḥātemdür nübüvvüt-nāme zahrında şariḥ

²¹⁶ Necm (53/17): “ ... gözü kaymadı...”

²¹⁷ Bakara (2/2) : “... şüphe olmayan...”

40a

Der-Şıfat-ı Tevhîd-i Bârî

mef' ülü mefâ' ilü mefâ' ilü fe' ülün

1. Meclisde şürâhîde olan kulqule-i rāh
'Uşşâk-ı nevâ-sâza yeter rāhatü'l-ervāh
2. Keştî-i siyeh qaşı haţtı hıdr demin kesîr
Nūh 'ömri şacı hâli şafâ bahrine mellaḥ
3. Cān mezra'ına turma şacı toḥm-ı belāyı
Şol hâl-i siyeh-kār ki olan ol kara fellāḥ
4. Dîbâce-i ḥüsünde bigi 'arız-ı yāruñ
Bir suḥtedür şanki okur şabū ile mişbāḥ
5. Her kaṭre ki şacı kadeḥi toprağa Şādık
Ol kaṭreleri lâle-i ter eyledi aḳdāḥ

39b

Der-Tevhîd-i Bârî 'Azze İsmühü

mefâ' ilün fe' ilātün mefâ' ilün fe' ilün

1. Yüzüñ şavāmi' -i ḥayl-i melâike mişbāḥ
Dilüñ ḥazāin-i ehl-i ma' āniye miftāḥ
2. Şacıñ delâ'il-i iflāḥ-i ümmete işḥād
Haṭuñ mesâ'il-i işlāḥ-ı 'āleme izāḥ
3. Yaru çıkarmağa dilden o kanlu peykānı
Cihāna gelmedi ḥünî müjeñ gibi cerrāḥ

4. Getürdi keşti-i şabā ile tuhaf sākī
Habāb-ı bādeden ehl-i mecālise aqdāh
5. Şanursa bezm-i lebinde n'ola zenaḥdānım
Olur ziyāde müferraḥ şarāb ile tüffāh
6. Bulur necāh-ı 'uḳāb-ı belāyı kebk-i dil
Hayāl-i nāvek-i ğamzeñ olaydı aña cenāh
7. Murāda aḥşama dimez yetiştürür Şādık
Kadeh du'āsını her kim iderse dürd-i şabāh

89

40a

Velehü Der-Tevhîd-i 'Azze İsmühü

fe' ilātün fe' ilātün fe' ilātün fe' ilün

(fā' ilātün)

(fā' lün)

1. Kūfl-i şāma ki ide dav'-ı cemālin miftāh
Sūzî-i telḥiş idelüm aña ne ḥācib-i mişbāh
2. Jāle inmişdi gice gülşen-i kūyın seyre
Rişte-i şa' şa' a çekdi yine eflāke şabāh
3. Şol kadar kollaruma urdı ḥadengin ol ḥūr
Gülşen-i kūyına uçmağa yeter baña cenāh
4. Māh-ı nev şanma gice açmağa genc-i ğaybi
Aldı gencür-ı felek destine sīmîn-miftāh
5. Ola kim fetḥ ola kūfl-ı ḥarīm-i pîr-i muğan
Gele Şādık diyelüm şıdk ile bir kez Fettāh

40b

Velehū Der-Şıfat-ı Tevhīd

mefā' ilün fe' ilātün mefā' ilün fe' ilün

1. İder bedāyi' -i şun' uñ ḥalā'ıke ızāḥ
Şavāmi' -i cer ü tekyede niçe zer-mişbāḥ
2. İder debūr-ı şimāl ü şabāyile her dem
Ṭavāf-ı Ka' be-i 'ıışkuñ ṭavā'if-i ervāḥ
3. Hilāl-i ' abd-i şerīfi ḥazīne-dāruñ ider
Kilīd-i dürc-i ceberced şı' āra zer-miftāḥ
4. Sen ol Ḥakīm-i ezelsin ki ḥikmetüñ eyler
Zamāne ṭab' ını şehd-i şifāñ ile ıslāḥ
5. Künüz-i ma' rifetinüñ umarın ey Şādık
Müyesser eyleye fethin zamānede Fettāḥ

41a

Velehū Eydan Der-Şıfat-ı Tevhīd

fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün

1. La' lüñüñ āşüftesidür deyr-i ' ālemde Mesīḥ
Ey yüzi günden münevver ḥüsni Yūsuf' dan melīḥ
2. Ruḥları bāğ-ı Na' ĩm ü ḥür-ı Rıdvān' dan vecih
Sözleri murg-ı Kelīm-i gülşen-i cāndan faşīḥ

3. Bir ser-i engüşt ile çün kim işāret eyledüñ
İki şakḳ oldu felekde sīnesi māhuñ şariḥ
4. ‘ Ārızuñ bāğındağı verd-i tarīnūñ her biri
Ey gül-i bāğ-ı letāfet cümleden oldu şabiḥ
5. Ey şeh-i Yūsuf-liḳa bāzār-ı ‘ işkuñda senūñ
Na‘ t-i ḥüsnūñ itmege Şādık gibi olmaz ḳariḥ

92

41a **Der-Şıfat-ı Mev‘ ıze**

fe‘ ilātün fe‘ ilātün fe‘ ilātün fe‘ ilün

1. Ḥaṭ-ı la‘ lüñle dehānuñda olan nuṭḳ-ı şaḥiḥ
‘ Adem’üñ aşl-ı vücūd olduğın eyler taşriḥ
2. Derd-i ‘ işkuñ bula her mafşil-i ‘ uzvında eger
Ḳılsa üstād-ı zamān çeşm-i nizārum teşriḥ
3. ‘ Aceb olmaya ki mizāha urup ehl-i ḥired
Ḥüsnüñi Ḥazret-i Yūsuf’ dan iderse terciḥ
4. Rüz-ı āḥirde nüzül eyleme ḥāke eger
Şübhesüz la‘ l-i revān-baḥşuña dirlerdi Mesīḥ
5. Kesb-i māl eyleme dünyāda ki *el-‘ilmü ḥasen*²¹⁸
Ders-i ‘ işḳı ḳoma ey ḥāce ki *el-cehlü ḳabiḥ*²¹⁹

---

²¹⁸ İlim güzelliştir.

²¹⁹ Cehalet çirkinliştir.

6. Hüb añla ne cefâ itse melâhat ehli
‘ Āşıkā çünki melîh oldı ne kim itse belîh
7. Ders-i ‘ ışkuñ idemez kimse uşūlin îzâh
Şādıkā medresede oқına biñ yıl tanzîh

93

41a **Der-Der-Şıfat-ı Mev‘ ıze**

mef‘ ūlū fā‘ ilātū mefā‘ ilū fā‘ ilūn

1. Virür şalāh-ı pîr-i muğān guşşadan felāh
*Yā ma‘şere l-ehibbeti hayyū ‘ale’s-şalāh*²²⁰
2. Pervāz-ı evc-i vuşlatuñ itmezdi ārzū
Zūlfın hayālin eylemese murğ-ı dil cenāh
3. Hūn-ı sebūyı dökmez idi ayağa müdām
Sākî-i bezme eylemese hūnîni mübāh
4. Sözüñ ma‘ ānî kuflına miftāh ola dilā
Ger Fātiḥā’yla eger eyler iseñ añā iftāh
5. Şādık berîd-i vuşlat itdi Qays-ı ‘ Āmir’e
Tarf-ı cenāb-ı Leylî’den eserse añā eger riyāh

---

²²⁰ Ey sevgililer topluluğu, haydi kurtuluşa..!

41b **Der-Şıfat-ı Tevhîd-i Zât-ı Bârî**

mefâ' ilün fe' ilâtün mefâ' ilün fe' ilün

1. Cihâna ibret için şâni' -i bülend ü efrâh
Düzer bi-gayri âmed şun' ile zümürüd-gâh
2. Nakşî kim kalem kâf u nün ide taħrîr
Ne mümkün ola ki ħarfini neş' ide nessâh
3. Niteki duħter-i ' umrân nesîm-i kudretle
Tevellüd itdi çemende şükûfe tıfleti şâh
4. Anuñ ki ru 'yet-i ħüsnine doymadı ħâre
Diler ki Mûsî-i cân seyr ide zihî güstâh
5. Hevâ-yı ' ışkını ney gibi dil kıomaz Şâdık
İderse bağrını tîr-i elemle şad sürâh

41b **Der-Na' t-ı Resûl-i Şalavâtullâh**

mefâ' ilün fe' ilâtün mefâ' ilün fe' ilün

1. Mişâl-i ħârem-i a' lâ mühendis-i nüh kâh
İder şerî' âti kıaşrın anuñ bülend ü efrâh
2. Ĥuĥûĥ-ı muşĥaf-ı ħüsn ü cemâlinüñ ħaĥtın
Hezâr-ı sa' y ile taħrîre kıâdir olmadı nessâh
3. Ne mu' cize ola yâ Rab öñinde ol servüñ
Ki dökdügi gibi ħurmâ virür kıurumış şâh

4. Hadîş-i şehd-i lebin sîneden çıkarmaz dil
İderse cismini zenbūr-ı ışkî şad sūrāh
5. Bu denlü cürm ile Şādık şefâ' at ister yine
Ne tañ çün eyledi lütfuñ şehâ anı güstāh

96

41b

Der-Şıfat-ı Hasbü'l-Hāl

mefâ' ilün fe' ilâtün mefâ' ilün fe' ilün

1. Başum ki oldı hadeng-i belâyile sūrāh
Hayāl-i kejdüm zülf-i nigāra oldı kâh
2. Yüzinde dāne-i hālî ki bir siyeh cūdur
Getürdi dāmen-i hüsne egerçi haţţ-ı üstāh
3. Yudardı ābına tīgüñ o mäh-ı burc-ı hasen
Getürdi dāmen-i hüsne egerçi haţţ-ı evsāh
4. Başında tırdugı yetmez o kākül-i ber-tāb
Dehānın öpmege şarkar o dil-berüñ güstāh
5. Ne aşşı çeşmüñe tokınsa hançeri yāruñ
Bulur mu neşv ü nemā hasteñ olunca Şādık şah

42a

Der-Şıfat-ı Şanı' -i Te'ālā Şānehū

mef' ūlū fā' ilātū mefā' ilū fā' ilün

1. Şanmañ ağardı berf ile bu ' arşa-i ferāḥ
Şaçdı zemīne sīm varak-ı şāh-ı sīm-kāḥ
2. Daḳīḳ-i nermi yere [dökdi] çarḥ-ı sihr-sāz
Her bir dıraḥtı eyledi āhū-yı sīm-şāḥ
3. Bülbül zücāc-ı ḳalbi nice itmesün şikest
Ḳıldı ḥacerle jāle çemen-zārı senglāḥ
4. Güş eyler idi nāle-i ' uşşāḳı güş-ı çarḥ
Pür olmasaydı penbe-i ebr ile ger şımāḥ
5. Şādıḳ muḥaḳḳaḳ ezber oḳudurdu küfri ger
Vaşf-ı ḥaṭuñda eylese aḡyār ile müzāḥ

42a

Der-Şıfat-ı Şun' -ı Te'ālā

fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün

1. Beñzemez ' uḳāb-ı dūd-ı āhuma deyyār-ı çarḥ
İtse biñ kez māh-ı nevden kendine minḳār-ı çarḥ
2. Naḡme-i dūd-ı sirişkümden olup ḥālet-pezir
Çarḥa girdi raḳş ider ey serv-i meh-i ruḥsār-ı çarḥ
3. Geh mehüñ tācın olur gāhī hilālūñ ḥaṇçerin
' Āleme gelmiş degüldür böyle bir ' ayyār-ı çarḥ

4. H̄āce-i dehr-i denīden tıfl-ı m̄āh-ı enveri
İtmek ister naqd-i encümle gice bāzār-ı çarh
5. Āh kim Şādık ırakdan dūr ider pergār-veş
Uğramaz k̄utb-i murādum üzre kec ref̄tār-ı çarh

99

42a

Der-Şıfat-ı Şānī' -i Te'ālā ve Teķaddes

mefā' ilün fe' ilātün mefā' ilün fe' ilün

1. Göñül ki eyledüñ anı h̄idiv-i deşt-i ferāh
Sipihri eyledi şun' uñ aña zeberced-kāh
2. Degül mi şun' kim olup şitāda s̄im-efşān
Dıraht-ı bāğı idersin ğarrān-ı s̄imīn-şāh
3. Zihī kemān-ı kazā kim ni' āl-i gerdünı
İder hadeng-i şehābıyla her gice sürāh
4. Şular ki kıble-i ehl-i şafā bulur t̄abuñ
Ne yüz ile ide ğayre teveccühi güstāh
5. Ne naqş-ı mu' ciz olur sevād-ı nüshasını
Cihānda almağa h̄iç k̄ādir olmadı nessāh

42b

Der-Şıfat-ı Mev' ıze

fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün

1. Milki ne'ytersin dilā yetmez mi bu deşt-i ferāh
Çünkü bir sırça-serāyüñdür sipihr-i nıl-gāh
2. Sünbül-i hūş-büy-ı dildāruñ hevāsından bezüp
Oldı āhūnuñ başında dūd-ı āhı iki şāh
3. Merkebüm ayağı leng ü taraf-ı mihr teng ü tār
Bār-ı şeb-gāhum zücāc u rāh-ı maqşad senglāh
4. Cānib-i Firdevs-i kūy-ı yāre ac kim revzenüñ
Gūş ide tevḥīd-i hūru'l-ı ayni tā andan şımāh
5. 'Işk-ı yāri bilmeyen nāz-ı beççe-i tıflān şanur
Nitekim zūhhāda eksük Şādıkā eyler mizāh

43a

Der-Şıfat-ı Mev' ıze

mefā' ilün fe' ilātün mefā' ilün fe' ilün

1. Ne deñlü bula keşide kemāl-i 'aql u rüsūh
Olur idünce sevād-ı şıfātını mensūh
2. Cihānda zerrece zāt u şıfāt-ı ef' ālüñ
Çalışsa bilmeye biñ yıl riyāzetiyle sütūh
3. İdünce zerre cemāli tecellī bir şūha
İder cihānı firīfte cemāline ol şūh

- 44a fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün
1. Ey ki zāt-ı dil-pezirüñ *Ḳul hüvallahü aḥed*²²²
Vaşf-ı şān-ı bī-nazirüñ oldı *Allāhü 'ş-şamed*²²³
  2. Sen şāh-ı bī-ḥaşemsin kim ḥıyām-ı ḳadrüñi
Bihter-i şun' uñ ḳorur şāhn-ı hevāda bī-amed
  3. Bilmeyen şanur şihāb atuldı şun' uñ kātibi
Āsmān üzre ḳaçen altun ḳalemle çekse medd
  4. Levḫa-ı ḥamd u şenā ki tıfl-ı ebced-h'ān-veş
Mektebde taḥte-i ta' līm ider pīr-i ḥired
  5. Ḳanḳı birin defter-i a' māle yazsun kātibin
Şādıḳ' uñ yoḳdur Ḥudāyā cürmine ḥadd u 'aded

- 44a **Der-Na' tü'n-Nebī Şalavātullāh**
- fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün
1. Ey cemālün ' aks-i pākī *ḳul hüvallahü aḥed*²²⁴
Yaraşur meşşāte olsa aña *Allāhü 'ş-şamed*²²⁵
  2. Cebheñ üzre ḥācib-i ğarrā degül ḥattāt-ı şun'
Levḫa-ı şimīne çekdi ḥāme-i ḳudretle medd

²²² İhlas (112/1) suresi: De ki: "O, Allah'tır, bir tektir."

²²³ İhlas (112/2) suresi: "Allah Samed'dir. (Her şey O'na muhtaçtır; O, hiçbir şeye muhtaç değildir.)"

²²⁴ İhlas (112/1) suresi: De ki: "O, Allah'tır, bir tektir."

²²⁵ İhlas (112/2) suresi: "Allah Samed'dir. (Her şey O'na muhtaçtır; O, hiçbir şeye muhtaç değildir.)"

3. Muşhafın tefsir iderdi çār-i mekteb-ḥānenūñ
Dimedi ta' līm olup üstād öñinde eb u ced
4. Ey Mesihā-dem ḥayāt-efzā-yı şer' üñ luḫf ile
Gayri edyānuñ içinde rūḫdur şan fi'l-cesed
5. Yolına Bū Cehl-i a' dā ḳurduḡı dām-ı ḥabl
Gerdenine ḥabl olur dūzaḥda Şādık *min mesed* ²²⁶

105

44a **Der-Na' tü'n-Nebī Şalavātullāh**

fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün

1. Muşhaf-ı ḥüsnin nice tefsir ider ehl-i ḫired
Oldı çün ḥaḫḫ-ı ' ızārı *Ḳul hüvallahü aḫed* ²²⁷
2. Nükte-i vaşf-ı cemālin ol meh-i bedrūñ tamām
Kimse idrāk idemez ālā ki *Allāhü 'ş-şamed* ²²⁸
3. Vechi-var şem' -i ruḫ-ı dildāra dirsem Bū Leheb
Çün döker çāḥ-ı zenaḫdāna ḥaḫḫı ḫār-ı ḫased
4. Ṭañ mı Bū Cehl-i rakibe ol güzeller māliki
Dūzaḥ-ı hecrinde zülfin ḳılsa *ḫablün min mesed* ²²⁹
5. Kāküli perçini bir seḫḫāredür kim Şādıkā
Baḡladı efsün idüp siḫriyle gönüm *fi'l- 'uḳad* ²³⁰

²²⁶ Tebbet (111/5) suresi : “Boynunda bükülmüş bir ip olduğu halde (ateşe atılacaktır).” ayetinden iktibastır.

²²⁷ İhlas (112/1) suresi: De ki: "O, Allah'tır, bir tektir."

²²⁸ İhlas (112/2) suresi: "Allah Samed'dir. (Her şey O'na muhtaçtır; O, hiçbir şeye muhtaç değildir.)"

²²⁹ Tebbet (111/5) suresi : “Boynunda bükülmüş bir ip olduğu halde (ateşe atılacaktır).”

²³⁰ Felak (113/4) suresi: “Ve düğümlere üfleyen (büyücü)lerin şerrinden...”

44b

fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün

1. Üstümüzde haşr dek ey gül-i gülzār-ı ebed
Serv-i kıddüñ sāyesi olsun keşende hem-çü medd
2. Hāk-i pāyüñ çeşmine koymazdı keḥḥāl-i şabā
Nergis-i bāguñ eger çeşminde çıkmasa remed
3. Tın-ı kem oldı hevāsından raḳīb-i Bū Leheb
Gerdenine mār olsun kabır içinde *min mesed*²³¹
4. Heykel-i zülf-i süyāhuñ boynuma ta' vīz kııl
Tā ki reşkinden helāk ola görüp ehl-i ḥased
5. Zikrullāhü'ş-şamedle ḳalbüñi pāk eyle kim
Görine Şādık rüsüm-i *Ḳul hüvallahü aḥed*²³²

44b

Der-Na' t-ı Şerif

fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün

1. İtmege ḥattāt-ı çeşmüm nüṣḥa-i ḥattüñ sevād
Aña müjgān-ı ḥāme virdi na' le-i dīdem midād
2. Añılurdum ḥalk içinde kām-baḥş u kām-bīn
Yazsa mektübında nāmum ger *'alā resmü'l- 'ibād*²³³
3. Pāye-i 'uşşāḳa irişmez ḥaḳīḳatde dilā
Her ne deñlü zāhid-i şad-şāle itse ictihād

²³¹ Tebbet (111/5) suresi : "Boynunda bükülmüş bir ip olduğu halde (ateşe atılacaktır)." ayetinden iktibastır.

²³² İhlas (112/1) suresi: De ki: "O, Allah'tır, bir tektir."

²³³ "kulum üzerine"

4. ʿ Āķibet ʿ ayyār-ı çarḥ olur ŧebũnden kisvetũñ
Ya külāh-ı mevlevĩ olmiŧ ya tāc-ı Keykubād
5. Meŧhedũmnden ŧādıkā tozım ḥayāt-ı nev buldı
Ol Mesihā-dem ki bir kez eylese luḥfiyla bād

108

44b

Velehũ Eydan Der-Naʿt

fāʿ ilātũn fāʿ ilātũn fāʿ ilātũn fāʿ ilũn

1. Bũ Cehl dirsem zenaḥdānuñda ḥāle itme redd
Ḥaḥḥ-ı ʿ anberile çĩn pũr itdi çũn ḥār-ı ḥased
2. Levḥ-i ʿ ālemde ḳomaz cānā elif ḳaddũñ görũp
Ḥarf-i keç ũzre ser-i engũŧtini ḥıfl-ı ḥired
3. Ḥācib-i ğarrā degũl alında ḳudret kātibi
Dũde-i mũŧgiyle çekdi āftāba iki medd
4. Defter-i ḥũsnũñde ḥutsaḳ yoḳ ḥisābında nʼola
Olmadı ŧiğar dehānuñ çũnki aʿ dād içre ʿ add
5. Ḥaḥḥ-ı Yeʿcũcĩ ḥayāline nigāruñ gözlerũm
Eyledi mũjğānlarından ŧādıkā rũyın sedd

109

45a

fāʿ ilātũn fāʿ ilātũn fāʿ ilātũn fāʿ ilũn

1. Ey ḳarār-ı taḥt-ı nāsũt eyleyen ŧāh-ı saʿ ĩd
Vʼey ŧikār-ı murğ-ı lāhũt eyleyen bāz-i sefĩd

2. Seng-i rāhuñ gevheridür der-i iklîl-i murād
Hāk-i pāyuñ cevheridür sürme-i çeşm-i ümîd
3. Şaçlaruñ altında vechüñ şu‘le-i şem‘-i berāt
Kaşlaruñ üstinde alnuñ ğurre-i ğarrā-yı ‘îd
4. Kabri üzre ide bir altunlu hācer qor hilāl
Tiğ-i mihrüñle yoluñda her kim olursa şehîd
5. İmtilā-yı hūn-ı lütfuñ eyle Şādık mücrimi
Acığup şol demde kim düzaħ diye *hel min mezîd*²³⁴

110

46a

fā‘ ilātün fā‘ ilātün fā‘ ilātün fā‘ ilün

1. Şol kadar sa‘y-i belîğ itmişdür ey şems-i ebed
Zerrece keyfiyyetüñ fehm itmedi ehl-i hîred
2. Gebr u tersāya simāt-ı lütfuñ olmuşdur güşād
Hem şanem diyen murād alur qapuñda hem şamed
3. Her ne denlü olsa ‘ışyān ehl-i bendüñ serverā
Āstān-ı rahmetüñden eylemezsın yine redd
4. Qalmasun hāk-i mezelletde düşüp zār u zelîl
Dest-gîr ol eyle ben üftāde ki şāhum meded
5. Nice fehm itsin hîred hadd u kıyās ol şehüñ
Ne kıyās olur anuñ evşāfina Şādık ne hadd

²³⁴ Kaf (50/30) : “...*daha var mı*”...” anlamına gelen cehennememin nidasıdır.

46a **Der-Na‘t-ı Resül ‘Aleyhi’s-Selām**

fā‘ ilātün fā‘ ilātün fā‘ ilātün fā‘ ilün

1. Sürdi çün meydān-ı ‘arşa ol meh-i şeb-rū semend
Eyledi Tāhā’yı ²³⁵ zülfīn kaşrına anuñ kemend
2. Ol perī ruḥsārı teşhīr itmege kerrūbiyān
Micmer-i çarḥ-ı mu‘ allāda buḥūr itdi sipend
3. Tāk-ı ‘illiyyīne çıkdı ol meh-i şeb-rev dilā
Sākına ‘arşuñ kemendin itdügi sā‘ atde bend
4. Merḥabāyuñ yā ḥācib-i Ḥazret-i Raḥmān deyu
Her melek kutlayup mi‘ rācını itdi sened
5. Şāh-bāzān-ı burūc-ı enbiyānuñ Şādiḳā
Hiç biri itmiş degüldür böyle bir seyr-i bülend

46a **Der-Şıfat-ı Na‘t ‘Aleyhi’s-Selām**

fā‘ ilātün fā‘ ilātün fā‘ ilātün fā‘ ilün

1. Eylemişlerdür misāfir ḥāne-i dehre sevād
Kim serā-yı ‘āleme cā’iz degüldür i‘ timād
2. Kişt-zār-ı köhnesine bu fenā iḳlīminüñ
Her ne denlü ekse bitmez bir kişi toḥm-ı mezād

²³⁵ Tāhā suresinin (20/1) ilk ayetidir. Hurūf-ı Mukattaa’ denilen bu harfler sureye adını vermiştir.

3. Zār-ı göñlüm şeş-geleden naķş-ı hñsn-i dil-bere
Şeş-der-i miñnetde kıldı bilmedi hergiz kesād
4. Ādem'e virmez murādın itmeyince nice reng
Böyledür Şādık ezelden gāret-i kevn u fesād

113

- 46b   mefā' ilün fe' ilātün mefā' ilün fe' ilün
1. Hārīm-i 'ıŝķuñ olur ise mefāz u me' āz
Yeter cünūd-ı belādan dile me' āz u melāz
  2. Nüfuzı olmaz idi hālk içinde ol deñlü
Eger ki hükmine 'ıŝķuñ yazılmasaydı nefāz
  3. Semā' a eyle muvāfık uşulī şād itme
Kıyāsa her ne ki oldu muhālif oldu [sāz]
  4. Geçerdi cüy-ı 'aselden dehāna almaz idi
Eger ki hūr-ı lebüñden ideydi istilzāz
  5. Dehāna almaya derdüm kelām-ı mevzūnı
İşitse şi' rüñi Şādık eger cebelde Mu' āz

114

- 46b   **Der-Tevhīd-i Bārī 'Azze İsmühū**
- mefā' ilün fe' ilātün mefā' ilün fe' ilün
1. Hārīm-i deyri muğānuñ çün oldu hışn u ma' āz
Yeter 'asākır-i gāmdan dilā mu' āz u melāz

2. Şarāb-ı kevşeri zāhid dehāna almaz idi
İderdi şerbet-i la‘l-i lebūnden istilzāz
3. Elinde sāğar-ı keştī mişāli tuğrādur
Bulursa sākī-i bezmūñ ‘aceb mi hükmi nefāz
4. Dilā haqīkat-i ‘ışka mecāzī kañtara bil
Reh-i kıyāsa muhālif olanı añlama şāzz
5. Kelām-ı Husrev’i yād it ço baht-ı tışe-zeni
Nikāt-ı Şādık’ı gör kim cebelde kıldı Mu‘āz

115

46b

Der-Tevhīd-i Bārī ‘Azze İsmühū

fā‘ ilātün fā‘ ilātün fā‘ ilün

1. Dīv-i a‘dādan dilerseñ isti‘āz
Kūşe-i meyhāne-veş olmaz me‘āz
2. Şehre gelmezdi cebelden haşr dek
Nazm-ı gevher-bāruñı görse Mu‘āz
3. Muṭribā gerçi semā‘īdür uşul
Līk ‘uşşāka muhālif oldı şāz
4. Başuña taḥrīr olan aḥter gelür
Hük-m-i sultāna olup elbet nefāz
5. Kayd-ı ğamdan ğuşşa çekme Şādıkā
Dāmen-i pīr-i müğān olsa ma‘āz

47a **Der-Tevhîd-i Tü'izzü İsmühü**

fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün

1. Ey eşiği cān-ı 'uşşāka mağāz
'Asker-i ğamdan bana sensin mefāz
2. Kaşları tuğrā çeküp te'kîd için
Hüsni menşürına virmişler nefāz
3. Zāhidā şanma semā' idür kıyās
Kim muhālif olanı fikr eyle sāz
4. Kebk-veş çalsa cebelde tablını
İrmese dārāt-ı Mecnūn'a Mu'āz
5. Necd-i ğamda çağırup Şādık dedi
Der-i bî-dermān olandan el-'iyāz

47a **Der-Tevhîd-i Bārī**

mef' ūlü fā' ilātü mefā' ilü fā' ilün

1. *İclī bi-nūri zātike yā hālika 'l-beşer*²³⁶
*Beyne 'l-verā cemālūke fi 'l-leyli ke 'l-kamer*²³⁷
2. *Yā men bedā cemālūke fī-küllü mā bedā*²³⁸
Diyü çemende vaşfuñ oğur bülbül-i seher

²³⁶ Ey insanları Yaratan, zatının nuruyla tecelli et !

²³⁷ Halklar arasında senin cemâlin gecede ki ay gibidir.

3. Yerde ve gökte saña muķırr yoğ iken ‘ aceb
Hikmet nedür ki olmaya sensüz yine maķarr
4. Naķş-ı cemālũñ ĥatem-i meh-likānuñ
Merdümlerine sürme-i *mā-zāğ*²³⁹ ider başar
5. Şādık o nürdı menzil-i maķşūda irmeden
Olmasa idi luţf-ı ezel añā rāh-ber

118

- 47b mef‘ ũlü fā‘ ilātü mefā‘ ĩlü fā‘ ilün
1. Zer gördüğince ‘ āriż u vechũñ ulü’n-nazar
*Āmentü billezĭ ĥalaķa ’ş-şemse ve ’l-ķamer*²⁴⁰
  2. *Ente ’l-ĥabĭbü ĥayyu ĥalĭmüllezĭ* deyü²⁴¹
Tesbĭĥ iderdi kef-i şerĭfündeki ĥacer
  3. Ol şeh öñinde sancaķ-ı İslāmı ķaldırıp
Ente ’r-resũlü neşhedān dedi ‘ Ömer²⁴²
  4. Kuĥl-i ğubār-ı kūyını ol nũr-ı dĭdenũñ
Merdümlerine sürme-i *mā-zāğ*²⁴³ ider başar
  5. Şādık ķuluña eyle deminde şefā‘ ati
*Yā eşrafe ’l-berıyyeti yā seyyide ’l-beşer*²⁴⁴

²³⁸ Ey her yerde görünür olan, cemâlin her yerde zâhir olmadı.

²³⁹ Necm (53/17): “Gözü kaymadı.”

²⁴⁰ Ay ve güneşi yaratna iman ettim.

²⁴¹ Sen diri ve merhametli olan sevgilimsin.

²⁴² Biz ikimiz Senin Resul olduğuna şahitlikte bulunuruz.

²⁴³ Necm (53/17): “Gözü kaymadı...”

²⁴⁴ Yeryüzünün en şereflişi ve insanların efendisi.

47b

Der-Şıfat-ı Na' tu'n-Nebî

fâ' ilâtün fâ' ilâtün fâ' ilün

1. Tîr-i ğamzeñ gelse görmez çeşm-i ter
Çün *izā cāe'l-kazā 'umye'l-başar*²⁴⁵
2. Tâl' atun mirât-ı İskender midür
*Şüretü'l-ekvāni fîhi kad zahar*²⁴⁶
3. Nük-ı hāmumda gören sürhı şanur
Âteşin Mūsāyı ' arz itdi şecer
4. Münşî-i hıttı dehān-ı dil-berün
Şerhini yazdı velî *fîhi nazār*²⁴⁷
5. Hıncer-i dilden gidermez ' ışkını
*Lā yezlū'l-mā 'ü nakşen fi'l-hacer*²⁴⁸
6. Sîrede dağ-ı gam ' ışk-ı nigār
Tîr-i hicrāna yeter Şādık siper

---

²⁴⁵ Allahın takdiri geldiğinde göz kör olur.

²⁴⁶ Kainatın şekli muhakkak ortaya çıktı.

²⁴⁷ Ona bakış vardır.

²⁴⁸ Taştaki nakış su gibi zail olmaz (yok olmaz).

47b

Der-Şıfat-ı Na‘tu’n-Nebî

mefā‘ ilün mefā‘ ilün fe‘ ülün

1. Cebīnūñ ‘ārızuñ üstinde ey hūr
Görülmez dīdeler nūrun ‘alā nūr
2. ‘Izāruñ hırmen-i kāfūr-ı hayydür
Haṭṭuñ eṭrāfin almış ‘anberīn mūr
3. Şūrāhīden işitseñ zikr-i Haḫḫ’ı
İderdüñ dāne-i tesbīhi engūr
4. Dehānuñ vaşfi beyt-i Naḥl elifler
Müjeñ medḥinde oldı niş-i zenbūr
5. Haṭṭ-ı ‘anberle vaşf-ı la‘l-i nābuñ
Şekerdür şanki üşdi üstine mūr
6. Çerāğ-ı mürde-i ‘uşşākı Şādık
Uyarmaz rüz-ı maḥşerde meger şūr

48a

Der-Şıfat-ı Mev‘ize

fā‘ ilātün fā‘ ilātün fā‘ ilātün fā‘ ilün

1. Şol gedā kim faḫr u faḫri nefsine öyün ider
Gökde ‘İsī-veş ğıdāsun hūşe-i Pervīn ider

2. Ben o ʔütīyem ki mir ʔāt-ı hayātdan baña
Mülhem-i gaybi hadīs-i laʿ lūñi telkīn ider
3. Destüñe mir ʔāt alup çok nāzır olma müşgine
Korkarın ey Yūsuf-ı Mıṣrī behā hod-bīn ider
4. Ol perīñüñ vaṣf-ı laʿ lin derd itmişdür gönül
Dilde oradan anıñ-çün sūret-i *Ve't-tīm*²⁴⁹ ider
5. Vaṣf-ı kaddin şöyle aʿ lā yazdı dūd-ı āh kim
Sidrede gördükçe Rūhü'l-Ḳuds anı taḥsīn ider
6. Nev-ʿ arūs olmağ mı ister yoḥsa çarḥ-ı pīr-i zen
Hāl-i zerle Şādīkā her şeb nūrın tezyīn ider

122

48a

Der-Tevhīd-i ʿAzze İsmühū

mefʿ ülü mefāʿ ilü mefāʿ ilü feʿ ülün

1. Biñ yıl ki ide zāt-ı şerīfnde tefekkür
Bir vech ile ʿaql idemiye anı taṣavvur
2. Hark itdi beden kişverini āteş ʿibret
Çarḥ itdi gönül zevraḳını baḥr-i taḥayyür
3. Çü bendelerüñ eylemedi nesne ifāde
ʿAzz eylemeden gayri şehā dest-i taḥayyür
4. Maḥlūḳıñuñ ednāsın ider ḳatline taslīḥ
Anuñ ki işi kīne ile oldı tekebbür

²⁴⁹ Tīm suresinin (95/1) ilk ayetinden iktibastr. “*Ve incire..*” anlamına gelir.

5. İsnād-ı neḳāyıd ide mi zātına noḳsān
Şādıḳ virür mi bahre ḥas u ḥār teḡayyür

123

- 48b mefā' ilün mefā' ilün mefā' ilün mefā' ilün
1. Biz ol sultān-ı ' ışḳuz kim ne ḳavs-i tīrümüz vardur
Umūr-ı salṭanatda başḳa bir tedbīrimüz vardur
  2. İdüpdür on sekiz bin ' ālemüñ şüret-gerin ḥayrān
Göñül deyrinde bir Yūsuf-liḳa taşvīrimüz vardur
  3. Nice fehm ide remz-i nüktemüz ey ḥ'āce ḳāl ehli
Lisān-ı ḥāl ile ta' bīr olur taḳrīrimüz vardur
  4. Maḥalle gelmeyince zāhir olmaz āteş-i dilden
Derün-ı sīnede şemşīr-i ' ālem-gīrimüz vardur
  5. Senüñle sākin-i kühsār olurduḳ ey peleng ammā
Ḥayāl-i kākül-i dil-ber gibi zencīrimüz vardur
  6. Bize nādan dime miḳdārımızdan artıḳ ey ḥ'āce
Kitāb-ı ' ışḳ-ı dil-berde nice taḥrīrimüz vardur
  7. Nişān-ı ḳābe ḳavseyni ²⁵⁰ geḳer menzilde ey Şādıḳ ²⁵¹
Kemān-ı müntehāda ²⁵² gizlü a' lā tīrimüz vardur

²⁵⁰ Necm (53/9): "... iki yay (kaş) arası.."

²⁵¹ Necm (53/9): "... iki yay (kaş) arası.."

²⁵² Necm (53/14): "... en son..."

48b

Der-Şıfat-ı Na‘t-ı Şerif

mef‘ ülü fā‘ ilätü mefā‘ ilü fā‘ ilün

1. Haddüñ beyāz-nāme-i şubḥ-ı yakīndür
Zülfüñ sevād-ı nüşā-i ḥablu’l-met̄mdür ²⁵³
2. Kaşuñ ḥarīm-i Cennetü’l-a‘ lāda fi’l-meşel
Per-i siyāh-ı t̄ā’ir-i sidre-i şebindür
3. Çeşmüñ ḥayāli milk-i dile nāzır olalı
Cān kişveri ḥavāle-i gamdan emīndür
4. İki hilāli pençe-i mihr üzre dā’imā
Devr-i kamerde ‘arz idici meh-cebīndür
5. Evşāf-ı çeşm-i dil-beri şi‘rümde Şādıkā
Gören şanur ki āyet-i sihr-i mübīndür

48b

Der-Şıfat-ı Mev‘ ıze

fā‘ ilätün fā‘ ilätün fā‘ ilätün fā‘ ilün

1. Şol gedā kim bāde-i ‘ışkıyla bezm-i gamdadur
Kimsenüñ ‘aklı irişmez aña bir ‘ālemeddür
2. Perdede ḥālet vīrān üstād-ı ‘ışk oldı velī
Bilmeyen ol ḥāleti şanur ki zīr u bemdedür

²⁵³ Ali İmran (3/130): “... sağlam bir ip...”

3. Naqş-ı mür-ı hattı ҡo ser-dehân-ı mârâ baq
Çün Süleymân Nebî'nün hıķmeti hâtemdedür
4. Hâlet-i şahbâ olınmaz dâne-i engürdan
Mu' ciz-i 'İsâ'yı şanmañ haşret-i Meryem'dedür
5. Pâresidür hil' at-i sulţân-ı 'ışkuñ Şâdıķâ
Câ-be-câ ol jindeler kim hırķa-i Edhem'dedür

126

48b

Velehü

mefâ' ilün mefâ' ilün mefâ' ilün mefâ' ilün

1. Gören gird-i ruķunda bād ile zülf-i bütân oynar
Şanur devr-i ķamerde fitne-i âķir zamân oynar
2. Şanurlar geldi meh-i devr-i ķamerde burc-ı mîzâna
Ķaçen alup terâzûsın o sihr cân-bâz civân oynar
3. Ne dem ol nâvek-i ebrûdaki Tâtâr-ı müjgânuñ
Ķokunsa nâvek-i dil-düzı ķaşr-ı âsmân oynar
4. Ķaçen derdiyle âh itsem bu ' âlem ' arşa-gâhında
Hücüm-ı bād-ı âhumdan zemîn-i âsmân oynar
5. O meh-sîmâlu mevzün-bâz ile bâzâr-ı mihrinde
Ķüñ tãli' i meymün olup şen şâdmân oynar
6. Gören şanur melekdür açdı uçmağa perr ü bâlin
Ķaçen mîzân alup destine ol nâ-mihr-bân [oynar]
7. Elinde halka-i zerrîn kebâde ' arşa-gâh içre
Meh-i nev bir kemân-keş-dâr-ı mâder kim kemân oynar

8. Ne dem ‘ ışkıyla āh itsem cihānuñ zer-mekām̄inde
‘ Izār-ı ıtop-ı āhumdan dil-i kevn ü mekân oynar
9. Dil-i nālānumı şol deñlü ħumār eyledi ‘ ışkuñ
İşidilmez sözi ancak dehānında zebān oynar
10. Kaçen derdiyle āh itsem ten-i zārum olup zerd-reng
Görülmez bād-ı şarşardan şanur berg-i ħazān [oynar]
11. Şanurlar ‘ ankebūt-ı ġār-ı Ahmed’dür ider bāzı
Ne dem ki rīsmān üzre tıfl-ı pehlevān oynar
12. Görenler esb ile sāhān-ı dehri cünd-i bāzide
Şanurlar eşheb-i ħūbiyle tıflān-ı zamān oynar
13. Ayağın yüzine başdukça ol şūĥ-resen peymā
Gelüp şevke o ħāletle vücūd-ı rīsmān oynar
14. Demādem ıtop-ı ‘ ışkı ‘ arşa-i mihrinde ol şehūñ
Çıkup tıflān seher-āsā bezmle aĥterān oynar
15. Kaçen bir nāle kılsam cümleten kevn ü mekân ditrer
Ne dem taşvīrini yazsam zemīn ditrer zamān oynar
16. Göñül şehbāzını pür-çeng bāğa şalmağ olurdu
Havāda rüz-gār ola kaçā şehbāz cihān oynar
17. Vücūdum ditredür zār eyledükçe şarşar-ı āhum
Nitekim bād-ı dey tavķına evrāk-ı ħazān oynar
18. Görenler fark-ı serde zūlfini bādıyla rakş eyler
Şanurlar naĥl-i kāfūr üzre çıkmış bir hilāl oynar
19. İder bir zerrede ‘ ıkd-ı Süreyyā mühresin nihān
Kaçen kim ĥoķķa-i la‘ lin ol üstād-ı zamān oynar

20. Gören şanur güneşden bir şu‘ā ayrıldı bāzīde
Cerīd olup kaçen meydānda ol nā-mihr-bān oynar
21. Görünse nīlūfer cūyı gelüp nermīne gülşende
Nerīmān gibi destine alup gürz-i girān oynar
22. Degüldür māh-ı nev saķfında gerdūnuñ olan gerdān
Ṭavķına nāvek-i āhum bedende üstüñān oynar
23. Dehānumda zebān gūyā ki nāķūs-ı mü’eyyisdür
Ṭokına ḍarb-ı seng-endāz-ı āhum nerdübān oynar
24. ‘Arūs-ı gül ḥaber-dār olmadı aḥvāl-i bülbülden
Şu deñlü tekyesinde goncanuñ naķd-i revān oynar
25. N’ider bāzīçe-i gayri bu gün ḥübān-ı dehr ile
O kim Şadıķ gibi bāzīçe-i peygamberān oynar

127

49b

mef‘ ülü fā‘ ilātü mefā‘ ilü fā‘ ilün

1. Cümle cihān ü cānı dilā gerçi tutdı nūr
Ammā ki kimse bilmedi ķandan ider zuhūr
2. Zikr-i cemālūñ itmede aķşān ile şecer
Vaşf-ı kemālūñ itmede elḥān ile tuyūr
3. Bāĝ-ı cemālūñ istemedede her taraf şabā
Būy-i vişālūñ aramada her yaña debūr
4. Tīĝ-i sitemle cümle cihān-ı şāhib-nişān
Tīr-i elemle pīr ü civān mālīk-i ķubūr

5. Yā Rab biḥakkı nūr-ı Nebī ḥaste Şādık'ıñ
İtsün yatınca arḳasınıñ üstine ḥuzūr

128

49b **Der-Na' t-ı Resül-i Şalavātullāh**

mef' ülü fā' ilātü mefā' ilü fā' ilün

1. Sensin o mäh-ı kevkebe şāh-ı felek serir
Oldı semend-i 'azmüñe 'arş-ı Hudā mesir
2. Evc-i sipihr-i devlete zātuñ gibi şehā
Devr-i kamerde gelmedi bir mäh-ı bī-nazir
3. Seyr eylemezdi peyk-i Hudā saña taḳılup
Fitrāk-ı esb-i himmetüñe olmasa esir
4. Gayri ḥudāya olmadı rāci' zamānede
'Aql-ı cebir u ḳalb-i münirindeki zamir
5. Sultān-ı na' t-ı kişver iken Şādık ol şehün
Pāyini seng-i ḥāre itdi pisteri ḥaşir

129

49b **Der-Şıfat-ı Mev' ıze**

mefā' ilün mefā' ilün mefā' ilün mefā' ilün

1. Eger kim nefsün ıslāḥına eylerseñ dilā tedbir
Sirişküñ ḳatresinden eyle aña bir gümüş zencir

2. Müjmeden kıl kalem eşkünden itdüm aña esrah reng
Kaçen nakkâş-ı çeşmüm aks-i yâri eyledi taşvîr
3. Yine bir gözleri âhû-yı çînüñ deşt-i ‘ ışığında
Göñül âhūsını zülf-i kemendi eyledi naḥçîr
4. Revân oldı sipihre yine ey dil dürlü nâyleyle
Diler kim Zühre’ye âheng ola âh-ı dil-i şeb-gîr
5. Düşürmezdi dilinden şem‘ -i Şâdıķ vaşf-ı cānānı
Dilinde olsa miskînüñ eger kim kuvvet-i taķrîr

130

50a

Der-Şıfat-ı Na‘ t-ı Resûl

fe‘ ilâtün fe‘ ilâtün fe‘ ilâtün fe‘ ilün

(fâ‘ ilâtün)

(fâ‘ lün)

1. Şaçı *Ve’l-leyl*²⁵⁴ ḥatı süre-i *Tâhâ*²⁵⁵ gibidür
Şüreti *Fâtîḥa* ebrûları *Ķul Yâ*²⁵⁶ gibidür
2. Süre-i Ḥazret-i Meryem’de dilâ ol şanemüñ
Nükte-i ḥatṭ-ı lebi mu‘ ciz-i ‘ İsâ gibidür
3. Sîne-i düşmen-i Fir‘avn’i ‘ aşâ-yı zülfi
Yağmağa nâr-ı gama ejder-i Mûsâ gibidür
4. Nice alınmayalum dâne-i ḥâline ki ol
Âdem’i aldanda Ḥazret-i Ḥavvâ gibidür

²⁵⁴ Kur’andaki 92. sureye (Leyl suresi) bir atıf yapılmıştır.

²⁵⁵ Tâhâ suresinin (20/1) ilk ayetidir. Hurûf-ı Mukattaa’ denilen bu harfler sureye adını vermiştir.

²⁵⁶ Kâfirûn suresinden (109/1) iktibas olarak “De ki, ey...” anlamına gelir. Ayetin tamamı şöyledir: “De ki :
“Ey kâfirler!”

5. Yūsuf-ı cānı şalar çāhı belāya āhır
Şādıkā çarḥ-ı sitem-kāre Züleyhā gibidür

131

50a **Der-Mev' ıze-i Tāmāt**

mef' ülü fā' ilātü mefā' ilü fā' ilün

1. Şūfī bu tāk u ḥırқа u şāl u 'abā nedür
Tāmāt u zehr u nişe-i zerḳ ü riyā nedür
2. Şehler olur memālik-i faqr u fenāda kim
Bilmez cihānda ziynet-i tāk u kabā nedür
3. Bir dil-rübāya virdi göñül naqd-i 'ömri kim
Anuñ yanında Yūsuf-ı Mışr-ı behā nedür
4. Sevdā-yı zülf-i yāre düşüp ḥ'āceler müdām
Geçse hevā-yı misk-i Ḥoten'den Ḥıtā nedür
5. Mışr-ı behāda ol şeh-i Yūsuf-liḳāyile
Bir dem muşāhib olmağa Şādık behā nedür

132

50b fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün

1. Göñlüme şol dem ser-i fikr zülf-i Leylālar gelür
Başuma Mecnün gibi çok dürlü gavgālar gelür
2. Gerçi kim semm-i helāhildür gam-ı 'ışk-ı nigār
Līk ben ḥayrāne ol şehd-i muşaffālar gelür

3. Şöyle Mecnûn oldu sevdâ-yı ğam-ı çeşmüñle
Necd-i ğamda seyrine âhû-yı şahrâlar gelür
4. Hırķa vü seccâdesin rehn-i şarâb eyler gider
Küşe-i meyhâneye şüfî temâşâlar gelür
5. Bende oldum bir şeh-i ‘âlî-cenâba Şadıkâ
Yüz sürer ayağı toprağına dârâlar gelür

133

50b

Der-Maķâm-ı İstignâ

mefâ‘ ilün fe‘ ilâtün mefâ‘ ilün fe‘ ilün

1. Maķâm-ı vahdete varduķ ħuzûrumuz vardur
Serâya ‘izzete girdük sürûrumuz vardur
2. Burâķ-ı himmete zeyn ur serîr-i a‘ ladan
Melekler ile bu gice ‘ubûrumuz vardur
3. Livâ u tabl u ‘alemsüz cihâna ħükm idük
Ĥilâf-ı ‘âdet-i şâhî umûrumuz vardur
4. Bisât-ı ‘arşa başarduķ ayağı ammâ kim
Bedende şıķlet-i ğamdan fütûrumuz vardur
5. Tevaķķuf eyle ki şubĥ-ı şafâdan ey Şadık
Kemâl-i mihr ile bir gün zuhûrumuz vardur

Der-Şıfat-ı Na' t-ı Ahlāk-ı Dervīşī

mefā' ilün mefā' ilün mefā' ilün mefā' ilün

1. Öper meclisde la' l-i dil-beri peymāneler vardır
Şunar destin ser-i zülf-i nigāra şāneler vardır
2. Cihāna şavt-ı zencīr-i cünūnı ğulgüle şalmış
Bugün vīrānelerde ey perī dīvāneler vardır
3. Seg-i kūyı sıfālin sāgar-ı Cemşid'e virmezler
Harābāt illerinde sākin meyhāneler vardır
4. Sevād-ı çeşm-i havrāya deġişmez Ādem ey şūfī
Şaçulmuş hırmen-i hüsünde nāzük dāneler vardır
5. Sipihrūñ bu toköz peymānesin bir demde ey Şādık
Maḥabbet meclisinde būş ider mestāneler vardır

50b

Velehū²⁵⁷

fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün

1. Dil ki ol māhuñ ser-i zülf-i perīşānın dutar
Yūsuf'uñ gūyā Züleyhā'dur ki dāmānın dutar
2. Hāl şanman gözde ' aks-i merdüm-i çeşm-i nigār
Zahm-ı tiġ-i ğamzesinüñ daġ ile kanın dutar

²⁵⁷ Bu şiir Dīvān'da der-kenār olarak yazılmıştır.

3. Āb-ı Hızr ile şuarsa şahn-ı bāğ-ı sīnede
Şanmasun ‘ aşık hayāl-i kad-i cānānın dutar
4. Gire deyü kanuma yok yire ‘ aks-i cām-ı mey
Ol gülüñ hınā-şifat dest-i hūn-efşānın dutar
5. Bir kamer yüzlü perestārīdür anuñ bedr-i māh
Meclisinde şubh-dek şem‘ -i şebistānın dutar
6. Sen niçün ol māhı gice halka gösterdüñ deyü
Şubh-dem āhum çıkar çarhuñ girībānın dutar
7. Ditredür cānın hazān toprağı teni ‘ aşıkuñ
Çün teb-tāb-ı maḥabbet cism-i ‘ üryānın dutar
8. Şatmağıçün dil metā‘ -ı mihr-i Leylā’yı bulup
H̄āce Kays’uñ belde-i ḥayretde dükkānın dutar
9. Tevbe-i mey eylemişlük zāhid-i bed-‘ ahdi gör
Hulk-i ‘ ālem günde biñ kez belki nālānın tutar
10. Halka cismin dām idüp kılmış sirişkin dāneler
Güiyā şayyādīdür deştüñ ki murgānın tutar
11. Gün degildür berķ uran çarḥ-ı zeberced-fāmda
Sīnesinde Ḥazret-i Meryem’dür oğlānın tutar
12. Çeşmi pür-hūnī dilāverdür elinde dem-be-dem
Kanlu ‘ uşşāk itmege şemşīr-i bürrānın tutar
13. Yūsuf-ı ḥüsn-i behānuñ devleti iķbāl ile
Şimdi ol ki zādedür āhen ü erkānın tutar

14. Kılıyuz bir şāh-ı Rūm'ūñ ki 'Acem sulţānının
Eñ muhakkir bendesi Īrān'a Tūrān'ın tutar
15. Yazmağa hūsn-i cihān-efrūzını Yūsuf-mişāl
Şa'şa'a naqqāş-veş kilk-i zer-efşānın tutar
16. Tañ mıdur tevĥīd-i zātı bilseler Şādık gibi
Nice yıllardur melā'ik gökde divānın tutar

136

- 51a   mefā'īlün mefā'īlün mefā'īlün mefā'īlün
1. Ne 'ızz ü devlete rāğıblaruz ne mālımız vardır
Ne bir müy-ı miyānı kuçmağ ister ĥālimüz vardır
  2. Şafā kesb ideli enfiye-veş şāfī-i ġamd içre
Temāşā-yı ruĥ-ı yār itmeden ihmālimüz vardır
  3. Şoyınmış dest-i şevĥ-i cezbe-i seyr-i maĥabbetle
Fenā ocağına düşmiş nice abdālımız vardır
  4. Sipihrūñ rismān-ı aţlasından şeh-peri çokdur
Bizüm bir yaķası yok ħara eski şālımız vardır
  5. Behāristān-ı hūsnūñ medĥ ider Şādık gibi da'im
Gūlistānūnda murġ-ı şikeste bālımüz vardır

51a **Der-Şıfat-ı Şun^c -ı Bārī**

fā^c ilātün fā^c ilātün fā^c ilātün fā^c ilün

1. Eşigi altında anuñ çeşm-i gevher-bārı gör
Cennetüñ vaşında *fihā tahtıha 'l-enhārı*²⁵⁸ gör
2. Sebze-i zībāda şekl-i sünbül-i jengārı koy
Künbed-i mināda naqş-ı nergis-i zer-kārı gör
3. Bülbüle şavt-ı nevāda nağmeler ta^c līm iden
Mağdem-i nev-rüz ile naqş-ı benefşe-zārı gör
4. Yazdı küllü men *'aleyhā fān*²⁵⁹ altun celīle
Defter-i evrāk-ı bāğa Münşī-i Qahhār'ı gör
5. İtmege zer şumā^c -ı mihri bāz-i çarhda
Anda şekl-i mäh-ı nevde sīmden minķārı gör
6. Yalñız cennet degül Şādık cihānuñ naqşını
Her yaqamda seyr iden cism-i *ülü 'l-ebşārı*²⁶⁰ [gör]

²⁵⁸ Ali İmran (3/198): “... orada içinde akan ırmaklar...”

²⁵⁹ Rahman (55/26) : “Yeryüzünde olanların hepsi fanidir.”

²⁶⁰ Âl-i İmran (3/13): “... basiret sahibi olanlar...”

51a

Der-Şıfat-ı Şun^ç -1 ‘Azze İsmühümef^ç ülü fā^ç ilātü mefā^ç ilü fā^ç ilün

1. Vech-i şanemde naqş-ı hatt-ı müşg-bârı gör
Āyât-ı şun^ç -1 Münşî-i Zü'l-ıktidârı gör
2. Kâlb eyleyüp ‘anâşırı rây-ı keci gider
Mir’ât-ı dilde şâni^ç -i naqş-ı nigârı gör
3. Gül şâhidine hacle iden gonca-i teri
Anda şabâyı mahrem iden perde-dârı gör
4. Vaşf-ı ‘ızâr u kâmet-i dildâr ise ğaraż
Bağ câmiu’l-letâyife metn-i minârı gör
5. Murğ-ı çemen nesâ’esi şavt u nevâyı ko
Ra^ç d-1 felek terânesi evc ü hişârı gör
6. Od düşmesün mi hırmen-i pür-dâneye gice
Şem^ç -i ziyâ-fikende ruḥ-ı tâb-dârı gör
7. Taqlîd-i na^ç t-1 Bâkî’yi ko Şâdıķâ yürü
Tarz-ı kelâm-ı ḥusrev-i Cem iştiḥârı [gör]

51b

Der-Şıfat-ı Na^ç tmef^ç ülü mefā^ç ilü mefā^ç ilü fe^ç ülün

1. Yâd olsa yüzüñ Ka^ç be-i aşḥâba varurlar
Añulsa kaşun küşe-i miḥrâba varurlar

2. Dil-ḥastelerüñ oldı dime pister-i ğamda
Bir lahza ḥuzūr itmek için ḥ̣āba varurlar
3. Bustān-ı ser-i kūy-ı nigār içre dem-ā-dem
Gūş eyleseler nālemi tūlāba varurlar
4. Varsam ne ʿaceb ḥāl-i zūr itmege yāre
Ḥall itmek için müşkili aḥbāba varurlar
5. Ruḥsārını bir nesneye teşbīh idemezler
Şādık kimisi nāra kimi āba varurlar

140

52a

fāʿ ilātün fāʿ ilātün fāʿ ilātün fāʿ ilün

1. Kiminüñ Mecnün-ı ʿışkı kiminüñ Leylāʿsı var
ʿAşık-ı şādıklarūñ ʿālemde bir Mevlāʿsı var
2. Ey baña sende maʿārif cevheri var mı diyen
Mişlini dünyā götürmez şöyle bir ʿālāsı var
3. Degme bir bāz-ı hümā-pervāza şayd olmaz gönül
Çün senüñ ʿışkuñ gibi yanında bir ʿanķāsı var
4. Gel beri bunda ḥisābuñ defterin eyle beyāz
Kimse dimez ırte bir gün şıʿr ile inşāsı var
5. Kāmet ü zūlfini yazdum dilde müsteḡnālarūñ
Nʿeyleyin ammā ki Şādık ortada illāsı var

52a **Der-Na‘ t-ı Ḥabīb-i Ekrem**

mef‘ ülü fā‘ ilātü mefā‘ ilü fā‘ ilün

1. Didüm şemīm-i vuşlatı ‘ aşık beden bilür
Didi nesīm-i rahmeti ehl-i Yemen bilür
2. Ya‘ kūb-ı ‘ ışık-ı Yūsuf-ı gül-pirehen olan
Gülzār-ı dehri kūşe-i beytü’l-ḥazān bilür
3. Urtukça t̄āga t̄iše-i darbı şadāsına
Raş u terāne eylemegi Kūh-ken bilür
4. Ḥallāc-ı mesti cām-ı ene’l-Ḥaqq’ı nüş idüp
Meydān-ı ‘ ışık içinde kemānın çeken bilür
5. Zevk-i mehār-ı nāka-i mihr-i Muḥammed’i
Şadık cihānda Ḥazret-i Veysü’l-Ḳarān bilür

52a **Der-Na‘ tü’n-Nebī Şallallāh**

mefā‘ ilün mefā‘ ilün mefā‘ ilün mefā‘ ilün

1. Şoyun abdāl-ı ‘ ışık ol kayd-ı şāl u p̄irehen n’eyler
Ḳatīl-i t̄iğ-i ‘ ışık-ı yār olan fikr-i kefen n’eyler
2. Koyup bülbülleri feryād u zār ile çemenlerde
Raḳīb-i ḥarla ol ḡonca-i nāzük beden n’eyler
3. Yanınca şalınur bir serv-i kāmēt olmayan ‘ aşık
Çıkup gül-geşt-i şahrā eyleyüp sebz-i çemen n’eyler

4. İder mi şekker-efşānluqları Mışr-ı melāhatde
K̄abā-yı sebz ile ol tūṭī-yi şekker-şiken n'eyler
5. Şaḫınmaz mı ki bilsem ḥātem-i la^ç l-i lebin Şādık
Yanında ol Süleymān-ı zamānuñ Ehrimen n'eyler

143 ²⁶¹

52a

fe^ç ilātün mefā^ç ilün fe^ç ilün

(fā^ç ilātün mefā^ç ilün fā^ç lün)

1. Feyz-i Yezdān'a i^ç timādum var
Emr-i sulṭāna inḫıyādum var
2. Fi^ç l-i şeyṭāna muḫdarib olmam
İsm-i Sübhān'a istinādum var
3. Naḫş-ı ebrūya ser-fürū itmem
K̄abe kavseyne ²⁶² ittiḫādum var
4. Nefs ü aḡyāre intiḫām itdüm
K̄atl-i a^ç dāya ictihādum var
5. ^ç Arz-ı ḥāl itmek isterin Şādık
Dergeh-i şehde bir murādum var

²⁶¹ Bu şiir Dîvân'ın der-kenâr bölümüne kaydedilmiştir.

²⁶² Necm (53/9): "... iki yay (kaş) arası.."

52b

mef' ūlū fā' ilātū mefā' ilū fā' ilün

1. İrdi çü evc-i ' izzete ol şāh-bāz-ı rāz
Olsa maḳāmı n'ola Hicāzīlerüñ firāz
2. İklīl idünce başına *levlāki*²⁶³ dest-i şun'
*Mā-zāğā*²⁶⁴ 'aynī gözlerine kıldı kuḥl-i nāz
3. Ḳandīl-i mahūn olmağa Şāni' fetīlini
Ḳıldı hilāli Leyle-i İsrā' da sīm-kāz
4. Girdi semā' a şevḳüñ ile māh-ı āsmān
Çeng-i ğamda Zühre idüp şavt-ı cān-güdāz
5. Buldı nişān-ı nā' l-i Burāḳ' uñ melā 'ike
Mihrāb iderler anı kaçen kılsalar nemāz
6. Şādıḳ faḳīri ümmet-i ḥāş it ol Ḥāzret'e
Ey kār-sāz-ı ' ālem ü sulṭān-ı dil-nüvāz

52b

Der-Şıfat-ı Na' t-ı Resūl-i Emīn

fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün

1. Sīm-i nüh ḳalb olmasa bu deñlü dehr-i hiyle-bāz
Püte-i çarḥ içre virmezdi aña sūz u güdāz

²⁶³ Sen olmasaydın bu alemleri yaratmazdım (Levlāke levlāk lemā halaktu'l-eflāk) kutsi hadisinden iktibasla “şayet sen olmasaydın” anlamına gelir.

²⁶⁴ Necm (53/17): “Gözü kaymadı.”

2. Kadrũne dirsem dirah̄t-ı meyve-dār olmaz ‘aceb
Çünkü añā berg-i ŧıve oldı meyde ‘ızz u nāz
3. Ney gibi huşk itdi cismũñ çün ney-i engüşt-i yār
Bezm-i ‘uşşāk içre eylerseñ demidür anı sāz
4. Döndürür bir barmağ üzre yaydı çarhuñ kāsesin
Dūd-ı āhum gibi olmaya felekde kāse-bāz
5. Evc-i ma‘ nāda feşāhat tā’irin şayd itmege
Gelmeye tab‘ uñ gibi Şādık cihāna şāh-bāz
6. Ka‘be-i derd ol fenā vādīsın eyle ihtiyār
Ayağına yüz süre dirseñ eger ehl-i niyāz

146

52b

Ve Eydan Şallallāhu ‘Aleyh

mefā‘ ilün mefā‘ ilün fe‘ ülün

1. Olaldan ‘ilm-i ihyā içre mümtāz
İder ‘aynī-i la‘ lüñ baḡ-ı i‘ cāz
2. Eyle fāş itmede rāz-ı nihānı
Kanı bir zāğ-ı çeşmũñ gibi ğammāz
3. Nigāruñ gözleri vaşfında Şādık
Göñül mānendi olmaz saḡhar-i perdāz

53b

fe' ilātün fe' ilātün fe' ilün

1. Sākin ü deyr ü muķimān-ı Hicāz
Saña eyler rüz u şeb ' arz-ı niyāz
2. Yüz yere koyup ider ' arz-ı kuşūr
İşigünde husrevān-ı ser-firāz
3. ' Āşık u māşūķı temyīz eyledüñ
Kimini Maḥmūd idüp kimin Āyāz
4. Virdi rüy-ı dil-bere ḥusn ü behā
Kalb-i ' uşşāķa viren sūz u güdāz
5. Kısmet-i rüz-ı ezeldür Şādıkā
Kimine zillet kimine ' izz u nāz

53b

Der-Na' t-ı Ḥabīb-i Ekrem

fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün

1. İledür göke Burāķ ol şāhid-i Raḥmān'ı tiz
Nitekim gül bergini eflāke bād kerem-ḥīz
2. Her biri bir necm-i sa' d olurdu evc-i ' izzete
Atı na' linden şererler çıķsa itdükçe gurīz
3. Sünbül-i ' anber şemīminden melā' ik-i ḥaylinüñ
Ceyb ü dāmānın pür eylerdi şabā-yı sebk-i tīz

4. Bilmeyen şanurdu oldu meh-pere kevkeb-feşân
Ebr-veş olsa Burāk-ı berķ-i seyri kaçre-rîz
5. Eyle tıldı ol gice Şādık felekler ğulgule
Bilmeyen şanurdu kim oldu kıyām restāhîz

149

- 54a   mef^ç ūlū fā^ç ilātū mefā^ç ilū fā^ç ilün
1. Ey dil-nevāz-ı mahrem-i ^ç uşşāk-ı perde-sāz
V^çey çāre-sāz u hem-dem-i müştāk-ı ehl-i rāz
  2. Eyler tārīķ-i Ka^ç be-i kūyında her nefes
Āvāzesini nāle-i ^ç uşşākınıñ hicāz
  3. Deryā-yı ^ç ışķa şūfī yūri āşinālūķ it
Yoħsa kişīye mūcib-i cennet degül nemāz
  4. Her ğün sitāre mūhrelerin ğayb ider dilā
Hengāmesinde çarķı idüp mihri ğoķķa-bāz
  5. ^ç Aks-i cemāli yāri ğörüp bil ki Ğaznevî
Şandı ğözinde cilve iden Şādıkā Āyāz

150

54a   **Der-Na^ç t-ı Seyyidü'l-Mürselîn**

mef^ç ūlū fā^ç ilātū mefā^ç ilū fā^ç ilün

1. Cān virmez idi derdile ^ç uşşāk-ı pāy-i nāz
Şehd-i şifā-yı luţfuñ eger olsa çār-sāz

2. Olmaz Burāḳ-ı himmetine hem-cenāḥ anuñ
Seyr-i maḳām-ı sidre iden şāh-bāz-ı rāz
3. Şaḥn-ı ḥarīm-i sidrede ey naḥl-i *müntehā*²⁶⁵
Ḳaddūñ mişāli bitmedi bir serv-i ser-firāz
4. Āyaz'ın yüzinden alduğı dem māh-ı ʿarızın
Maḥmūd olurdu görse eger bir nazār ebbāz
5. Eyler ṭarīḳ-i Kaʿbe-i kūyında Şādıḳ'uñ
Her dem nevā-yı nālesini ol şanem Ḥicāz

151

54a **Velehū Der -Naʿt-ı Faḥru'l-Kirām**

mefʿ ülü mefāʿ ilü mefāʿ ilü feʿ ülün

1. Ṭolaşma ser-i kūyını ey māh-ı şeb-efrüz
Bulur seni geceyle şaḳın āh-ı cihān-süz
2. Zāğ-ı şeb-i yeldāyı uçurdu yuvasından
Açınca kanat uçmağa bāz-ı şeh-i nev-rüz
3. ʿUḳḳāb-ı sipihr ola mülāyim deyü çeşmin
ʿİsī gibi sūzınla döker āh-ı ciğer-düz
4. Baḥş itse gelüp mantıḳ-ı ʿışḳ içre benümle
Yanumda Felāṭun olamaz tıfl-ı nevā söz
5. ʿİşḳıyla olur maṭlūba müşel kişi Şādıḳ
Ḳuş uçmaz eger kim aña olmasa kılağuz

²⁶⁵ Necm (53/14) : “... en son...”

152

54b müstef ilün müstef ilün müstef ilün müstef ilün

1. Biz ol şehüz ki sebzedür deşt-i belāda hāremüz
Kebk-i derī şadāsıdur velvele-i nekkāremüz
2. Dirhem-i eşk-i dīdemüz geçmedi fūls-i aħmere
Veh ki yanında ol mehūñ işlemedi sitāremüz
3. Bu gün ola ki lāle-veş maħv ola dağ-ı sīnemüz
Bir dahı şahn-ı sebzele görmiye kimse kāremüz
4. Sīne çekmege dilā gitdi cedveller olmadı
Destine bir kez öpmege bārī olaydı çāremüz
5. Kāhr-ı sipihre muntazır olmayalum ki Şādıkā
Lūtfına oldı ol mehūñ çünki ezel nezzāremüz

153

54b **Der-Şıfat-ı Mev' ıze**

müstef ilün müstef ilün müstef ilün müstef ilün

1. Esrār-ı ışk-ı illāh ile ser-mest ü hayrān olmuşuz
Bu on sekiz biñ 'ālemūñ milkine sulţān olmuşuz
2. Biz vāşıl-ı cānāneyüz kevn ü mekānı n'eylerüz
Cān u cihāndan geçmişüz şebden şebe cān [olmuşuz]
3. Geh zerre-i nāçiz iken hūrşīd-i 'ālem-tāb olup
Geh Yūsuf-ı handān iken Ya' kūb-ı giryān olmuşuz

4. Biz āb-ı Hızır'ı n'eylerüz āb-ı hayātuñ ' ayniyüz
Ma' nāda rūh-ı a' zamuz şüretde insān olmuşuz
5. Bu hānķāh ' āleminüñ sultān-ı ' ālī şānıyuz
Tāc u ķabāyı terk idüp şevķ ile ' uryān olmuşuz
6. Lāyık mıdur mihmānına i' zāz u ikrām itmeye
Çün pādīşāh-ı ' āleme her gice mihmān olmuşuz
7. Esrār-ı ' ışķı şubķ-veş Şādık ne tañ fāş eyleseñ
Çün tığ-i mihr-i yār ile hāk-i girībān olmuşuz

154

54b

Der-Şıfat-ı Zāt-ı Bārī

mefā' ilün mefā' ilün mefā' ilün mefā' ilün

1. Şular kim zülf-i haţtuñdan şıfātuñ ne'ydügin bilmez
Sevād-ı Leyle-i Kādr u berātuñ ne'ydügin bilmez
2. Şu kim vaşf-ı haţ-ı la' lüñden olmaz haţ-ı revhānī
O tütīdür ğıdā eyler nebātuñ ne'ydügin bilmez
3. Rumüz-ı haţ-ı la' lüñden haber-dār olmayan ' ārif
Nikāt-ı āyet-i mevt ü hayātuñ ne'ydügin bilmez
4. Baş egmez kıble Kābe bāde-i ğamla geķer ' ömri
Mürā' iler olur şavm u şalātuñ ne'ydügin bilmez
5. Fünün-ı ' ışķı Şādık zāhid-i mestāneden şorma
O bir dīvānedür kim kā' inātuñ ne'ydügin bilmez

55a **Der-Şıfat-ı Mev' ıze**

mef' ülü fā' ilätü mefā' ilü fā' ilün

1. Abdāllaruz ki şehir-i fenādur turağımız
Mihri-i sipihre şu' le virür dilde dāğımız
2. Kesdük dıraht-ı mihri ni bāğ-ı zamānenüñ
Ta' n eylese hilāle ' aceb mi nacağımız
3. Biz şol emir-i husrev-i encüm-şaşemlerüz
Çekmez kıtar-ı üstür-i gerdün o bāğımız
4. Yāruñ Hıta-yı zülfine bir demde irişür
İklīm-i ğamda bād-ı şabādur ulağımız
5. Şadık ayağı götürelüm bezm-i fāniden
Sākī-i meclis almadadır çün ayağımız

55a **Der-Şıfat-ı Mev' ıze**

fā' ilätün fā' ilätün fā' ilätün fā' ilün

1. Biz bugün meydān-ı ' ışk içre dilā bir serverüz
Dönmezüz cefāsından nigāruñ ser verüz
2. Dest-i qahrıyla şapıldı bütleri düşmenlerüñ
Gözlerine deyr-i ' ālemde Halil-i Āzer'üz
3. Ne'ylerüz tiryāk-ı Fārūq' ı dilā zehr-i ğama
Ejder-i nefsi bugün katl itmede çün Hayder'üz

4. Hüsünüñi ‘ arz eyle kim bir dahı şehrüñ dil-beri
Dimesün ey Yūsuf-ı Mısr-ı melāhat dil-berüz
5. Her ne deñlü Şādıkā lāyık degülsek de yine
Devlet ü vaşlını dildāruñ Hūdā’ dan isterüz

157

55a

Der-Şıfat-ı Mev’ ize

fā’ ilātün fā’ ilātün fā’ ilātün fā’ ilün

1. Bir yarar keskin dilāverdür şemşīrimüz
Başına per taķınur şāhib-ķırāndur tīrimüz
2. Biz bugün şol ‘ aşık-ı dīvāneyüz kim kā’ ināt
Raķşa girdi işidüp āvāze-i şemşīrimüz
3. Mīşe-i ‘ ışkuñ biz ol ser peleng-endāzıyuz
Kim gazāl-i çarķ olur dāyım bizüm naķçīrimüz
4. Mevlevīler gibi gökde āhımız eyler semā’
Hāzret-i Monlā Celāleddīn olaldan pīrimüz
5. Sırr çaldı Zühre sāzın meclis-i ‘ uşşāķda
İşidüp Şādık nevā-yı nāle-i şeb-gīrimüz

55b **Der-Şıfat-ı Mev' ıze**

fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün

1. Cur' a-veş pā-māl-i devrānüz muhibb-i bādeyüz
Koma ayaklarda sākī bir bölük üftādeyüz
2. Deyr-i ' ışkuñ bir iki rind-i kadeh peymāsiyuz
Biz ne ehl-i hırkayuz ne şāhib-i seccādeyüz
3. Dilde seyr itseñ n'ola ' aks-i cemāl-i dil-beri
Zāhidā āyine-veş gerd-i riyādan sādeyüz
4. Serv gibi hār-ı a' dādan çekelden dāmeni
Bāğ-ı dehr içinde bār-ı guşşadan āzādeyüz
5. Şadıķā her bir gedā-ıtab' a n'ola baş egmeseñ
Pādişāh-ı kişver-i nazm olduķ istiğnādeyüz

55b **Der-Şıfat-ı Şun' -ı Bārī**

fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün

1. Saña mektebde meger ey serv-firāz
Hāzret-i Cibrīl okutdı ders-i nāz
2. Sāye-i devlet midür kaddüñ sürer
Sāyesinde kākülün ' ömr-i dirāz
3. Nāle-i murgān-ı kūy-ı yārda
Ögredür ' uşşāķa āheng-i hicāz

4. Ol mehûñ mihrâb-ı ebrûsın koyup
Gayri yerde kılmadı göñlüm nemâz
5. Pâyine yüz sürmek isterseñ eger
Yerde olsun Şâdıķā rūy-ı niyâz

160

55b

Der-Şıfat-ı Muḥmilü'l-Ḳuds

fâ' ilâtün fâ' ilâtün fâ' ilâtün fâ' ilün

1. Biz mevālî menzilüz şanma ilâhîlerdenüz
Tâbi' -i sulţân-ı ' ışķ olan sipâhîlerdenüz ²⁶⁶
2. Kendüñi kâmil dime bî-' aķl-ı dānāsın henüz
Pîr-i fânî olduñ ammâ tıfl-ı nādānsın henüz
3. Genc-i ' ışķ-ı yâri mesken ideli dîvâne dil
Kendüñi ma' müreyin şanma ki vîrānsın henüz
4. Saña bir ma' cün yedürmişdür ezel bezminde yâr
Neş'esinden ey dil-i şūrîde ḥayrānsın henüz
5. Terk-i zühd idüp olaldan bende-i pîr-i muġān
Bir kadeḥ meyle serîr-i Mışra sulţānsın henüz
6. Hâtem-i cāmı elüñden ḳomıyaldan Şâdıķā
' Ālem-i şevķe emîn olduñ Süleymān'sın henüz

²⁶⁶ Şiirin ilk beyti ile diġer beyitler arasında hem kafiye hem de muhteva aķısından farklılık vardır.

56a

Der-Şıfat-ı Şun^c -ı Bārīmefā^c ilün mefā^c ilün mefā^c ilün mefā^c ilün

1. Zamāne muṭribi k̄ānūna uymaz gördi bir nā-sāz
Yüzine tîğ-i mızrābıyla ^c ūduñ çaldı bir şehnāz
2. Ne kuşdur bülbül ola nāle-i ^c uşşāk ile āheng
Felek evcinde eyler iken nevā-yı nālesi pervāz
3. Gücenmezdi belāgat Mışırınıñ ey dil şeker-ḥāsı
Eger kim tūṭī-i ṭab^c uñ göreydi Sa^c dī-i Şirāz
4. Mezārından çıkardı rakşa rūḥı Kays-ı nā-şāduñ
Derā-yı nāka-i Leylā'dan irse gūşına āvāz
5. Feşāḥat mürğ-zārı içre Şādık gelmedi hergiz
Ma^c ānī ṭā'irin ṭab^c uñ mişālī şayd ider şehbāz

56a

Der-Şıfat-ı Şāni^c 'Azze İsmühūfā^c ilātün fā^c ilātün fā^c ilātün fā^c ilün

1. Dīdedür bezm-i belāda sāğar-ı dem-sāzımız
Çeng-i ğamda nāledür nāy-ı nevā-perdāzımız
2. Yire çalardı felekde berbaṭ-ı zer-tārını
Muṭrib-i gerdūnuñ irse gūşına āvāzımız
3. Şāhid-i berbaṭ dimez çalındığın ^c uşşākda
Perde-i dilde nühüft eyler bizüm şehbāzımız

4. Degmesün feryādını muṭribile ağız bir idüp
Fāş ider bezminde ‘ uşşākuñ feryād-ı zārımız
5. Çenber idüp kāmetin dönmezdi zerrin cām ile
Bezmimizde mäh-ı nevā olmasa mevzün-bāzımız
6. Oldı bāde tã’ir-i murğ-ı şifātuñ şaydına
Destimizde kân ayağlı bir güzel şebbāzımız
7. Vādī-i ‘ışkuñda fāş eyler bizi Mecnün-mişāl
Zāğ-ı çeşmüñ oldı ey Leylī-şifāt şifāt ğammāzımız
8. Nuṭkımız yuḥyi ‘l- ‘ızām²⁶⁷ olmazdı mānend-i Mesīḥ
Rūḥ-ı kudsīler dem-ā-dem olmasa hem-rāzımız
9. Şādıkā bezm-i ḥarābātuñ Cem-i devrānıyuz
Nāledür çeng-i belāda sāz-ı ‘ışret-sārımız

163

56b Der-Şifāt-ı Şānī’-i ‘Azze İsmühū

fā’ ilātün fā’ ilātün fā’ ilātün fā’ ilün

1. Zeyn için zülfin Hümā-yi evc-i evc-i ‘izz ü nāzımız
Yaraşur per-i perestüdan alursa kāzımız
2. Mezra’-ı ‘ömr-i ‘adūyı biçmege meşşāk-vār
Dās ider dūnbālesin dīk-i Hümā pervāzımız
3. Sebzedede mūr u melahlā her kaçen ‘ıyş eyleseñ
Şubḥ-dek şeb-tāb olur meclisde āteş-bārımız

²⁶⁷ Hadid (57/14) suresinden kısmi iktibasla “... kemikleri diriltme...” anlamına gelir.

4. Bir megesdür kim ider Simurğ u ‘ Anķā’ yı Őikār
Kābzā-i bāzū-yı ķudretde dil-i Őehbāzımız
5. El yūze urup meges oķur ğazel nev-rūzda
Her kaçēn olsa çekāvek nāy ile dem-sāzımız
6. Rişte-i cāndan resenler ķurdı fark-ı sebzede
‘ Ankebūt oldu çemen Őehrinde bir cān-bāzımız
7. Hātem-i ‘ iŐķa Süleymān olalı dil Őādıkā
Rūz u Őeb mūr u melaķdur hem-dem-i hem-rāzımız
8. Hātemi zevķ-i mey ü Őādık ğam-ı ‘ iŐķ-ı nigār
Her birimiz ŐalmıŐuz bir nev‘ ile āvāzımız

164

56b

Der-Şıfat-ı Cism ü Zillet

fā‘ ilātün fā‘ ilātün fā‘ ilātün fā‘ ilün

1. Őahñ-ı ğamda oldu ey Őeydā ğoñül bi-ķ-āb-ı ğöz
Ĝarķa-i felek dile deryā ğoñül ğirdāb-ı ğöz
2. Dem-be-dem ebr-i hevā-yı kākül-i dildār ile
Ra‘ d-ı çarķ-āsā olur ğiryān ğoñül ğarķ āb-ı [ğöz]
3. Sākin olmağa ğirüp Őāh ğayāl ğüsn-i dūst
Bir serā-yı ğālet-efzā oldu ğoñül bāb-ı ğöz
4. HāŐıl itdi ‘ ārız-ı la‘ l-i lebi cānān ile
Ĝenc-i ğamda ‘ āŐık-ı Őeydā ğoñül ğün-āb-ı ğöz
5. Oldılar fikr-i miyānuñla dehānuñ itmeden
Vādī-i ğayretde nā-peydā ğoñül bāyāb-ı ğöz

6. ‘ Ālem-i bālāda Şādık āsmān-ı şābitem
Mihr-i ‘ ālem-tābdur baña göñül meh-tāb-ı göz

165

57a

Der-Tevhīd-i ‘ Azze İsmühū

fā‘ ilātün fā‘ ilātün fā‘ ilātün fā‘ ilün

1. Ey ki lütfuñ kişt-zārından Halīl umar ‘ ades
Hırmenüñden Ādem’e gendümdür ancak mültemis
2. Hizmetüñde bağladuñ mūra Süleymānī kemer
Maḥfil-i ‘ işkuñda laḥn ile Zebūr oğur meges
3. Feyz-i ‘ āmmuñ kaçreyi deryādan efrāz eylemez
Gülşen-i Firdevs ile yanuñda birdür ḥār u ḥas
4. Gebr-i nāy-ı hırmenüñ kāmından olmadı ḥayır
Dāne-i lütfuñ hevāsından uçar murğ-ı heves
5. Zaḥmeti rahmete tebdīle Şādık ḥastenüñ
Defter-i cürminde bir noқта kazınsa aña bes

166

57a

Der-Na‘ tü’n-Nebī Şalavātullāh

fā‘ ilātün fā‘ ilātün fā‘ ilātün fā‘ ilün

1. Ey Burāk-ı berķ-i seyr gibi olmaz bir feres
Kākül-i ḥavrādan itse Cebre’īl aña meres

2. Dāne-i gendüm kadar gelmez Hālîl'ün ' aynine
Hāl-i rüyuñsuz tolarsa hırmen-i ' ālem ' ades
3. Şahne-i şeb-gîr u sübhānellezî esrā²⁶⁸ olup
Hāzret-i Cibrîl öñince gezdi mānend-i ' akis
4. Şaldı envār-ı tecellî *naḳtebis min nūrüküm*²⁶⁹
Toldı ervāh-ı melā'ik fevḳ u taht u piş ü pes
5. Çün dedi *mā-cā 'e illā raḫmeten lil- 'ālemīn*²⁷⁰
Raḫmetinden dimezen Şādık ümīdi saña kes

167

57a Der-Şıfat-ı Na' t-ı ' Aleyhi's-Selām

fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün

1. Ey haṭṭuñ h'ān-ı Hālîl ü dāne-i hālün ' ades
Oldı ervāh-ı melāik hūn-ı hūsnūñe meges
2. Murğ-ı gendüm h'āredür anuñla çıḳdı ravzadan
Hāl-i gendüm-günüñe dil n'ola eylerse heves
3. ' Aks-i ruhsāruñla yakma gözde hāşāk-i müjem
Hāne-i merdüm olur içinde yanınca haş
4. Lāle şanma deşt-i Mecnūn içre üstāz-ı ḳazā
Nāḳa-i Leylā-yı ' ışḳa eyledi la' lin ceres

²⁶⁸ İsrā (17/1) suresinden kısmen iktibastır: “..Bütün noksan sıfatlardan münezzeḫ olan (Allah) gece yürüttü...”

²⁶⁹ Hadid (57/13): “nurunuzdan iktibas edelim...”

²⁷⁰ Enbiya (21/107): “O ancak alemlere rahmet olarak gelmiştir.”

5. Naķş-ı ķadd-i zülfüñi peyveste çün lâ eyledüñ
Gayriden cān riştesin ol lâyı miķrāz ile kes
6. Cām içerseñ Şādıkā ħum-ĥāne-i şāhīde iç
Kim ne ĥavf-i şıĥne var anda ne perdā-yı ‘ases

168

57b

Der-Şıfat-ı Şun‘-ı Bārī ‘Azze İsmühü

fā‘ ilātün fā‘ ilātün fā‘ ilātün fā‘ ilün

1. Dürrin içün Nīl-sirişküñ Mısr-ı kūyında ĥavās
Eyledi gözde ĥayāl-i ķāmetüñ ümmü’l-ķıyās
2. Tırmadan saçılmada ĥāke daķıķ-i berf-i çarĥ
Vār ise oldı şikeste ‘ālem-i bālāda ās
3. Ĥāşıl ‘ömr-i ‘azīzin biçmege ‘āşıķlaruñ
Māh-ı nev dihkān-ı çarĥa eylemiş bir sīm-i dās
4. Saķf-ı merfū‘ dan uyanup tarĥ eyledükde Cebre ‘il
Eşigüñ resminde olmuş Beyt-i Ma‘ müre esās
5. Ĥil‘ at-i şāhī yeter Şādık kilābından gelüp
Ka‘be-i kūyında eĥrām itdigüm köhne pelās

57b

Der-Şıfat-ı Na' tu'n-Nebî

fâ' ilâtün fâ' ilâtün fâ' ilâtün fâ' ilün

1. Ey zülâl-i la' lüñe ervâh-ı kudsîler meges
H'ānuña hāl-i ' ızār-ı hūrî-i cennet ' ades
2. Turre-i ğilmān-ı zībā zeynüñe fitrāk-i misk
Zülf-i ' anber-bār-ı havrā esbüñe miskîn meres
3. Murğ-ı cān itmez ruhuñsuz bāğ-ı cennetde qarār
Bāğbān-ı şun' iderse ' anber-i terden kafes
4. Üştür-i hācî-i kūyuñ zeyn idüp üstād-ı şun'
Eyledi her lāleyi yāķūt-ı terden bir ceres
5. Püyede pāy-i Burāk-ı berķ-i reftārın görüp
Şadıķā peyk-i felek peymā-yı hazret didi pes

58a

fâ' ilâtün fâ' ilâtün fâ' ilâtün fâ' ilün

1. Hāşıl ğamzen raķībūñ itmeyüp havf u hirās
Biçmege dūnbālesin ķılmıñ segān-ı kūyı dās
2. Vaşf-ı ' ıyş u ' işretin kāfir raķībūñ eylemiş
Münşî-i ķāhir-i ' azāb āyetlerinden iķtibās
3. Seg raķībūñ nālesin şūfî-i har-gāh itmesün
İşidüp uzun ķulaķdan penc-semā' idür kıyās

4. Müjde-gānı şubḥ-ı rūy-ı yārı gösterdüñ deyü
Dūd-ı āhum çarḥa geydürdi duḥānī bir kumāş
5. Tās gitmiş çarḥ-ı hammāmında ‘ ayyār-ı şebüñ
Şubḥ-ı koynından çıkarmış Şādıkā bir sīm-i tās

171

58b

fā’ ilātün fā’ ilātün fā’ ilātün fā’ ilün

1. Nāka-i Leyliden irdi gūşına bang-ı ceres
Gird-bād-ı āh ile rakş urdı Mecnün hemçü-ḥas
2. Hey ne cādū pīşe-menddür Ḥalīl’üm sihr ile
Yağdurır cān mezra’ına ḥāl-i fettānuñ ‘ ades
3. Raşş-ı dil-i kūyin koyup Firdevs’e döndürmez ‘ inān
Gerdenine taqılar geydi ḥavrādan meres
4. Şād ola rūhum ayağ üzre tırup ta’ zīm ide
Meşhedinde bir du’ ā eylerse ol ‘ İsi nefes
5. Gam yime çün berg-i süsen tīg miğferdür ḥabāb
Berg-i gül bād-ı şabādan üstüne sürse feres
6. Dāne-i ḥāl-i ruḥ-ı dildāra çok meyl itmesün
Kendüni dām-ı belāya uğradur murğ-ı heves
7. Rūḥ-ı Şādık’dur meges-mānend kōnmiş sihr ile
Yoḥsa la’ l-i şekkerā mizanda şanmañuz meges

58b

Der-Şıfat-ı Kadīm-i Bārī 'Azze İsmühü

mef' ülü mefā' ilü mefā' ilü fe' ülün

1. Peyveste cebinünde ol ayurdı muḳavves
Eyvān-ı cemālünde iki ṭāḳ-ı muḳarnes
2. Hākister-i pür-aḫker-i āteşüñe 'ıṣḳuñ
Bīmār-ı şifā-ḫ'āhe yiter bister-i atlas
3. Naḳş u şuver-i ğayri çıkar hān u gönül den
Tā olmaya büt-hāne zevāyā-yı muḳaddes
4. Ber-bād ide şāyed deyü şahrāda vücūdın
Āhum yelinüñ ṭurmadan öñince kaçır ḫas
5. Şādık ḫarem-i vaşlına irişdi nigāruñ
*El-minnetü lillāhi te'ālā ve teḳaddes*²⁷¹

58b

Der-Şıfat-ı Şāni' -i Kadīm

fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün

1. Hün-ı eşkin fūrḳat-i ḫālünde çeşm-i pür-heves
Ḳande kim dökdi Ḥalīl'üm bitdi ol yerde 'ades
2. Ḳalbüm ol āhendür ey Mecnün-ı 'aḳl üstād anuñ
Pāresinden nāḳa-i Leylā'ya itmişdür ceres

---

²⁷¹ Ancak yüce ve kutsal olana minnet edilir.

3. Ellerin birbirine urmuş terennümler ider
Bağlayup bir naqş-ı zībā hāl ü dildāra meges
4. Esb-i Gülgün' uñla irişmez ' ızāruñ luḫfina
Bād-ı şubḫa Ḥusrev-i gül-berg-i ter itse feres
5. Pāyine şarulduğıçün ol sehī ḫaddūñ kaçār
Şarşar-ı āhum öñince Şādıkā şahrāda ḫas

174

59a

Der-Şıfat-ı Mev' ıze

fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün

1. Ḳandesin gel beri ey ṭā'ir-i ferḫunde-nefes
Eyle bu dāmuña sifle-i ḫuvā vech-i heves
2. Cılve-gāh olmış iken saña fezā-yı melekūt
Ne revādur olasin murg-ı giriftār-ı ḫafes
3. Üstüḫ'ān-ı tene ol murğ-ı Hümā-veş ḫāni'
Şunma her dūn u denī-h'ānına mānend-i meges
4. Boğazından n'ola aşarsa şuturbān-ı ḫazā
' Āleme rāz velī çünki ' ıyān itdi ceres
5. Şādıkā ṭarf-ı sirişkümdede degüldür müjgān
Şaldı eṭrāfına ḫāşākini seylāb-ı eres

59a

Der-Şıfat-ı Şāni' -i Kādīm

mef' ūlū fā' ilātū mefā' ilū fā' ilün

1. İrdi meger ki gūşına āvāze-i ħurūs
Sāķī semā' a başladı vaķt-i seher ku 'ūs
2. Göçse ' aceb mi ' asker-i dey çünki şubĥ-dem
Çaldı heyün-ı ' arşa çıkup ra' d-ı çarĥ-ı kūs
3. Gül ğoncasını gevher-i şebnemle zeyn ider
Dāmād-ı çarĥa bād-ı şabā itmege ' urūs
4. Cūy-ı sirişk-i dīde ider ħoynına ħoyup
' Aks-i nihāl-i ħadd-i nigāri kenār u būs
5. ' Aks-i cemāl-i yāre bedel naķş görmedi
Mir'āt-ı dehre baķalı ferzend-i kılaĝus

59a

Der-Şıfat-ı Şāni' -i Perverdigār

fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün

1. Şāh-ı gül taĥt-ı zeberced-fāmda itdi cülūs
Üştür-i ebr üzre çaldı sārbān ra' d-ı kūs
2. Kūhda kebk-i derī çaldı beşāret taĥlīmı
Başladı raķşa fūsün-ı ' arşuñ üstinde ħurūs

3. Bezm-i ' uşşāka getürdi tuḥfe idüp Çin'den
Başına urmuş ḥabāb-ı bādeden sāgar-ı ku'ūs
4. Duḥter-i rez görmesün nā-maḥrem meclis deyü
Başına tutdı zücācī perde çün oldı ' urūs
5. Şādıķā āyine-i ' ālem-nümāy-ı sāgar anı
Vaz'-ı mir'āt eylemezdi görse İbn Kılāgūs

177

59b **Der-Şıfat-ı Şun'-ı Tebāreke ve Te'ālā**

mef' ulü fāi' ilātün mef' ulü fā' ilātün

1. Vesvās-ı cāna itdüñ ey zāhid-i müvesvis
Sen mi āsāsın yutan olduñ dilüñ müdennis
2. Eyvān-ı ḥüsn-i Bārī vaz' eyledükde gūyā
Bir tāk-ı ' anber itmiş ebrūların mühendis
3. Mūr-ı ğamuñla sāķī ' ıyş itse dil çemende
Şeb-tāb-ı deşt-i maḥabbet olur çerāğ-ı meclis
4. Bādām-ı bāğ-ı kūyuñ bergini bulsa gönüm
Şādān olur nitekim bir iki sīm-i müflis
5. Şūfī-i ḥuşk-i serdür a' yār çeşm-i terle
Naşş-ı metīn-i Şādıķ şi' rinde raṭb u yābis

59b **Der-Şıfat-ı Mev' ıze**

fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün

1. Dağ-ı kühenüñ yak serir-i cāna gam itse cülüs
Sikketin tebdil ider şah olsa nev zirā fülüs
2. İtdügin iflāh-ı gamzeñ hātır-ı 'uşşāk ile
Bil ki İslām ehline itmez kırāl-ı Enkirūs
3. Döndi çün şah-ı gazāl sanma berir-i şahsār
Hün-ı hargüşin ile tolsun kandedür sākī kūs
4. Kişt-zār-ı 'ömrini a' dā-yı bed-ḥāhuñ dilā
Biçmege dünbālesin dās eylemiş her bir hurūs
5. Cism-i zerdüñ halka-i zerd ile kim hātem gibi
Ola kim Şādık münir ola bir gün dest-i būs

59b **Der-Şıfat-ı Şun' -ı Bārī 'Azze İsmühü**

fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün

1. Sīmā-yı 'ışk-ı dildār ile 'aql-ı pür-heves
Eyledi kendin zülāl-i la' l-i yāre bir meges
2. Gerçi māhirā beşer derler saña 'aql-ı havās
*İnehüm lā-yeş 'urūna illā takdīre 'l-kıyās*²⁷²

²⁷² Onlar ancak kıyas yoluyla onu bilebilirler (hissedebilirler).

3. Cāmi‘ -i aḥsen-i ḳaṣaṣdur muṣḥaf-ı ḥüsni anuñ
Oldı Yūsuf süresi her āyetden iḳtibās
4. Hāşıl zevḳ ü şafāyı itmege cānā direv
Kışt-zār-ı sīnede her na‘ l-i esbüñ oldı dās
5. Hırmen-i cāne ḥayāl-i zülfüñ aşdı bir zāğ
Ola kim güncişḳ-i derd ü mihnetüñ ide hirās
6. Sensin ol şāḥ-ı gül-ter kim nigārā sünbüle
Sāye-i zülfüñ geyürdi sebzedede miski-libās
7. Seher uğurlar deyü çemenden şabā iḳrār için
Kızdırup Şādık köpürdi şerbetüñ taşıya tās

180

60a

Der-Şıfat-ı Mev‘ ıze

fā‘ ilātün fā‘ ilātün fā‘ ilātün fā‘ ilün

1. Ḳāmetüñ gördüm elif-veş itmedüm ğayre heves
Bu meşeldür kim dimişler ‘ārife yek ḥarf bes
2. Āteş-i sümm-i semendüñden yanar ḳavm-i ‘adū
Berḳ-i lāmi‘ den nitekim tutuşur ḥāşāk u ḥas
3. İremez gerd-i semend-i ‘azmüñe refṫārda
Tünd-i bād-ı şarşarı gül-berg-i ter itse feres
4. Yolum urdı reh-i zen bād-ı şabā deyüp gice
Her ṫarafdan iltimās eyler heres feryād-ı res
5. Menzil-i maḳşūda ıraḳdur ṫurma deyü Şādıkā
Reh-rev-i kūy-ı nigāra çağırur yāḥōd heres

60a

Der-Na‘ t-ı Ḥabīb-i Ekrem

fā‘ ilātün fā‘ ilātün fā‘ ilātün fā‘ ilün

1. Rişte-i tesbīḥ-i tevḥīdi olur mültemes
Māsivā evtārını miḳrāz-ı illāyile kes
2. Nice irişsün ribāt-ı gāyet-i me’ mūline
Reh-rev-i ‘ işka bu yolda dökmedi zād u feres
3. Yüz yere sürüp gelürler nice vādīler geçüp
Ka‘ be-i kūyuñ ziyāret itmege Nīl ü Aras
4. Ey şeh-i milk-i ‘ atā maḥşerde ‘ āşī kullaruñ
Raḥmetuñ deryāsı içre oldı bir kaç ḥār u ḥas
5. Nāfe-i a‘ māl-i ‘ işyān olmağa raḥmet-i Raḥīm
Zā-ı zaḥmından giderse Şādıkā bir noқта bes

60b

fā‘ ilātün fā‘ ilātün fā‘ ilātün fā‘ ilün

1. Ḥınk-ı çarḥa eyleyüp şimşek şu‘ āından kuṭās
Eyledi ‘ azm-i zeberced kaba pīrūze-esās
2. Ol Burāḳ-ı berḳ-i reftār ile vādīler geçer
Kim ḥayāline irişmez tā’ir-i ‘ aql- u ḥavās
3. Es-şalā çağırmadan gökler yüzinde ol gice
Na‘ rası kerrūbiyānuñ ‘ arşa olmışdı mümās

4. İrdüğine irmemişdür t̄ā'ir-i vehm ü ḥayāl
Gördüğünü görmemişdür dīde-i fikr ü kıyās
5. On sekiz biñ 'ālemüñ sulṭānı iken Şādıķā
Geydügi ya bir 'abāyidi ya bir köhne pelās

183

60b

Der-Şıfat-ı Mev' ıze

fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün

1. Şubḥ-dem kebk-i derī çün çaldı kühsār üzre kūs
Kandedür devr eylesün ey sākī-i meclis ku'ūs
2. *Ḳum fe-enzir*²⁷³ eyyühe'l-'atşān deyü bezm ehline
Nışf-ı şebde 'arş-ı a'lādan nidā eyler ḥurūs
3. Ben o rind-i bāde peymānım ḥarābāt içreyim
Cur'a-i cāmum ider öñümde her dem ḥāk-i būs
4. Deyr-i muğanda çekdigüm cām u sebūnuñ sākıyā
Pāresin mir'āt iderdi bulsa İbn-i Ḳılaķūs (?)
5. Tāk-ı ebrūsına dil düzdin çıkarmağa şaçı
Şādıķā bir nerdübān itdi muraşşa' abnūs

---

²⁷³ Müddessir (74/2): “*Kalk ve uyar !*”

61a **Der-Şıfat-ı Tevhîd-i ‘Azze İsmühü**

mefâ‘ ilün fe‘ ilâtün mefâ‘ ilün fe‘ ilün

1. Dilâ o Zât-ı Kerîm’ün şıfâtın iden güş
‘ Aceb mi ‘ ışk ile deryâ gibi iderse cüş
2. Hilâl-i halkasını güşına taķup şâha
Sipihri bende idündük ķapuñda halka-be-güş
3. Oķur leţâyif-i ħüsnüñ cemende cümle tuyūr
İder medâyiĥ-i luţfuñ cebelde ĥayl-i vuhüş
4. Zihî sürâdıķ-ı a‘ lâ serây-ı vaşfuñ kim
Kenâr-ı bāmına irmez ĥayâl-i tâ’ir-i hüş
5. Dilerdi râz-ı dili söyleye eyle Şâdıķ
Nidâ-yı hâtif-i ĥaybi irişdi didi ĥamüş

61a **Der-Na‘ t-ı Ĥabîb-i Ekrem**

mefâ‘ ilün fe‘ ilâtün mefâ‘ ilün fe‘ ilün

1. Eger ki na‘ t-i cemâlin o şâh-ı ĥüsnüñ güş
İdeydi raķşa girerdi felekde cümle sürüş
2. Şarâb-ı kevşeri gözden çıkardı zühĥâd teg
İdeydi cur‘ a-i cām-ı şarâb-ı la‘ lin nüş
3. Çü kaldı güşına gerdün hilâl-i halka-i zer
‘ Aceb mi bendeñ olursa felekde halka-be-güş

4. Öñince H̄azret-i Cibrīl Efendi faħr eyler
Çekerse ġāşīye-i rif^ç atũñ eger ber-dũş
5. Fezā-yı zātına Şādīķ nite ki biñ ħired
H̄arīm-i na^ç tına irmez ħayāl-i t̄ā^çir-i hũş

186

61b

fā^ç ilātũn fā^ç ilātũn fā^ç ilātũn fā^ç ilũn

1. Cāma itmişken ināyet sũz-ı dil itdi fũrũş
İrdi hātifden nidā *yā eyyũh 'el- 'atşān be-nũş*²⁷⁴
2. Ter ider başın ħabāb-ı lāle-gũn ile mũdām
Fikri bũ-rez duħterin mestũre şata mey-fũrũş
3. Bir ġazel-i dīdem idũp iħlāş-ı ħũsnũñ iķtibās
Umarın ki ħaşr dek derd-i zebān ide sũrũş
4. H̄asret-i zũlf-i hũmāyũnuñla ölseķ 'āşīķuñ
Şeh-perin Nāmũs-ı Ekber ide aña ķabr-i pũş
5. Şādīķ'ũñ bezme ŧolu geldũġine ħikmet bu kim
Gelmeġe 'ār eyler ķadd-i çenārum desti buş

---

²⁷⁴ Ey susuzlar, içiniz!

61b **Der-Şıfat-ı Şāni' -i Te'ālā**

fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün

1. Şem' -i ruhsāruñ idelden ey perī dīvāne-veş
Mihir-i 'ālem-tāba oldı şa' şa' a zencir-keş
2. Nükte-i şevküñde gün şan Şeyh Nūreddīn'dür
Elde bir zerrin 'aşā başında bir destār-ı feş
3. Şunma saqqā-yı mihrābuñ zülāl-i hañçeri
Öldürürdi Kerbelā'yı gamda 'uşşāķī 'ateş
4. 'Aks-i hāl-i 'arīzuñ yaşumda görenler şanur
Baħr-i Nīl içre şināverlik ider tıfl-ı Habeş
5. Şubħ-dem dāru'ş-şifā-yı yārdan atmış gezir
Gökde zencirin sürür dīvānedür Şādık güneş

61b **Der-Şıfat-ı Ef'ālehū Te'ālā**

fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün

1. Düşına gīsūların şaldıkça pīr-i mey-fürüş
Şeyh-i sālūse döner gūyā ki seccāde bedüş
2. Dün gice kūy-ı ħarābāt içre zikrullāh ile
Şubħ-dek uyutmadı 'uşşāķı āvāz-ı hurüş
3. Hāl-i rüyın şatmağıçün 'arz ider tebħālesin
Görmedüm hālūñ gibi gendüm-nümā vü cū-fürüş

4. Çokdan eylerdi ile rāz-ı dehānuñ ğonca fāş
Urmasa ger dest-i kudret ağızına mihr-i hamūş
5. Tıfl-ı hāli geldi Şādık şem^ç-i ruhsārın yakmağa
İtmege dil hānesinde gice şayd-ı murğ-ı hūş

189

- 62a   mef^ç ülü fā^ç ilātü mefā^ç ilü fā^ç ilün
1. Anuñ öñince peyk-i Hudā gice bir hurūş
^çAzm-i Cenāb-ı ^çİzzet ider ğāşıye-bedūş
  2. Çarh-ı berine şarşar ile hār u has gibi
Raşşı öñince gitdi semā^ç iderek sürüş
  3. Turmaz çemende silsile-i sım-i nāb ile
La^ç lüñ görelden eyle ider selsebıl cūş
  4. Dürr-i murādı hāzin-i kudret koyup urur
Kıfl-ı dehānı dürcine bir hātem-i hamūş
  5. Şādık derūnı cūşa gelür ham-ı mey gibi
Şüfı hadış-ı Kevşer-i la^ç lin iderse ğuş

190

- 62a   **Der-Na^ç t-ı Habīb-i Ekrem**
- fā^ç ilātün fā^ç ilātün fā^ç ilātün fā^ç ilün
1. Lā-te^ç ayyün ^çāleminden geldi bir gevher-fürüş
Cevher-i ferd-i dehānın seyr iden olur hamūş

2. Ol dehenden gevher-i baħr-i ŧuhūdı gūŧ idūp
Sırru ‘ayni’l- ğaybi tefhīm itdi ervāħ-ı sūrūŧ
3. Kaŧı mihrāba ŧalup ehl-i ŧalībi eyledi
Çeŧm-i kāfir niŧesi zūhhād-ı ŧehri bāde-nūŧ
4. ŧaldı bir būy-ı fenā zūlfı meŧām-ı ‘āleme
Cezbesi kıldı nice ehl-i kabāyı hırka-pūŧ
5. Gevher-i gencīne-i miftāħ-ı ğayb ise ğaraż
Kavlini ŧādık ŧeh-i milk-i Murād’uñ eyle gūŧ

191

62b

fā‘ ilātün fā‘ ilātün fā‘ ilātün fā‘ ilün

1. Sensin ol kim zātuñı fehm itmedi idrāk vūhūŧ
İ‘ tirāf-ı cehl idūp izhār-ı ‘acz itdi sūrūŧ
2. Fehm-i zātūnda olur bī-‘ aql u güng ü deng ü lāl
Her ne deñlü zāhid-i ğodrā olursa ğod-fūrūŧ
3. Ser-i zātuñ gevherin ħıfz itmege erbāb-ı dil
Urdılar dürc-i dehānuñ üstine mihr-i ğamūŧ
4. ŧükr ü ğamduñ itmede eŧyā dehān-ı ğāl ile
Her tarafından iŧidür zikrūñ tutan āfāka meyl-i gūŧ
5. Mest-i cām-ı vaħdet ile ŧādık -ı dil-ħasteyi
Kim ne ‘ aql u fehm kılsun anda ne idrāk-ı vuhūŧ

62b

Der-Na‘ t-ı Ḥabīb-i Ḥudā

mefā‘ ilün fe‘ ilātün mefā‘ ilün fe‘ ilün

1. Sen ol hediv-i cihānsın ki gāşiye bedüş
Olur Burāķ’uñ öñince revāne peyk-i sürüş
2. Sen ol şehenseh-i ‘ ālemsin ey felek rütbet
Meh-i nev oldı kapuñda ‘ abid-i halka-be-güş
3. Benānı sırrını halka idem deyü yakarur
Feminde hātem-i la‘ li tutardı mihr-i hamüş
4. Ḥabīb-i Ḥazret-i Ḥakk’dur deyü ‘ Adeviye’nüñ
Şehādet itdi öñinde gelüp tuyūr u vuhüş
5. Nider kulağına taķup cevāhir-i ğayri
Ḥadiş-i la‘ line Şadiķ tutarsa anuñ güş

62b

Velehū²⁷⁵

mef‘ ülü fā‘ ilätü mefā‘ ilü fā‘ ilün

1. Yāruñ ‘ ızarı muşhaf-ı hüsñ ü bahā imiş
Haṭṭ-ı ğubārı āyet-i mihr ü vefā imiş
2. Ḥāk-i siyāh cismimi hāliş zer eyledi
Tiryāk-ı ‘ ışķ u pāki ‘ aceb kimyā imiş

²⁷⁵ Bu şiir Dîvân’ın der-kenâr bölümüne kaydedilmiştir.

3. Tübā vü Sidre olmadı anuñ berāberi
Yāruñ nihāl-i kām̄eti hūş *müntehā*²⁷⁶ imiş
4. Gösterdi ‘aks-i ‘ālem-i hūsnin o meh-veşüñ
Mir’āt-ı bāde vār ise ‘ālem-nümā imiş
5. Genc̄ine-i cemāline zūlf-i siyāh-ı düst
Şādık tılsım-ı ejder-i merdüm-rubā imiş

194

- 63a fā‘ ilātün fā‘ ilātün fā‘ ilātün fā‘ ilün
1. Gördiler rāz-ı ğam-ı Leylā’yı Mecnūn itdi fāş
Her yañadan urdılar eţfāl-i mekteb aña tāş
  2. Müşteri gördi metā‘ -ı hūsn-i Leylā’yı dedi
Bu mıdur ol h̄‘āce Kays’uñ ögdügi zībā kumaş
  3. H̄‘āce Kays ol nükteden rencide olup didi kim
Ol kumāşuñ ülkeridür çeşm-i pür-hūnumda yāş
  4. Şan‘ atın başa iletdi tīşe-i Ferhād-veş
‘Işk-ı Şir̄in içre her kim eyledi kesb-i ma‘ āş
  5. Nakş oladursuñ eger eşkāl-i ‘ayn u şın u kâf
Gayr-i nakşı levh-i dilden eyle ey Şādık tırāş

---

²⁷⁶ Necm (53/14) : “... en son...”

63a

Der-Şıfat-ı Şun^ç -ı ‘Azze İsmühümefā^ç ilün mefā^ç ilün mefā^ç ilün mefā^ç ilün

1. Dehān-ı āhı kim nār-ı derūnum pür-şerār itmiş
Maḥabbet āsmānında kevākib āşikār itmiş
2. Degül ḥamret-i sirişk dīde-i pür-ḥūnımuñ ‘aksi
Kenār-ı gülşen-i sebz-i sipihri lāle-zār itmiş
3. İrişeyüm gird-bād ile deyü kūyına Leylā’nuñ
Vücüdün vādī-i ‘ışk içre Mecnūn ḥāk-sār itmiş
4. Kazā bezm-i gama çevgān-ı sīnem cenk idüp yürir
Eliflerden aña ey muṭrib-i gül-çehre tār itmiş
5. Çeküp eyletmege her bir maḳāma nāḳa-i cengi
Felek ḥunyā-geri enfīye tārından behār itmiş
6. Ḥas u ḥāşāk-ı gayri urmağ içün rāh-ı Leylī’den
Sirişkin vādī-i Mecnūn-ı mihnet cūybār itmiş
7. Daḥi gülzārını tıfl-i nazardan şaḳınup Şādık
Ḥoten’den bāğbān-ı ḥüsn aña ḥavli-i ḥār itmiş

63a

Der-Şıfat-ı Şun^ç -ı ‘Azze İsmühüfā^ç ilātün fā^ç ilātün fā^ç ilātün fā^ç ilün

1. Tās-ı nerrād-ı felek ‘arz itdi bir şāhāne naḳş
Geçmege bir la^ç b ile bin zār u ser-gerdāne naḳş

2. Yazmadı nağşun gibi bir nağş u dil-keş dest-i şun^ç
Nağş-ı insānı idelden şafha-i devrāne nağş
3. Yād-ı haţtuñla terennüm eylesün murğ-ı çemen
Bağladı nālem benefşe-zārda bir dāne nağş
4. Pür-zāğa döndürüp dağ-ı siyehle cismimi
Eyledi bāz-ı belāya kākül-i cānāne nağş
5. Şādık'ı bilmek dilerseñ ey perī kimdür eger
Hüsnuñ evşāfin ider şahışdur dīvāne nağş

197

63b

mefā^ç ilün fe^ç ilātün mefā^ç ilün fe^ç ilün

1. Muhiţ-i vaşfına zātuñ olan kişi gavvāş
Bulursa anda n'ola nice dürlü küm-i hāş
2. Hārīm-i zātına irmek ne mümkin ol şāhuñ
Zamāne şeyhi iderse ne denlü şugl-ı havās
3. ^çAkıde şāf degilse hulūşa nef^ç itmez
Tilāvet eylese günde eger ki biñ ihlāş
4. Kosun mezāri^ç -i dehrüñ hevā-yı dānesini
Dilerse tã'ir-i dil dām-ı gamdan istihlāş
5. Ol āftāb-ı kademdür demādem ey Şādık
Bugün yolına iden mihr ile dili rakķāş

63b **Der-Şıfat-ı Şun^ç -ı Habīb**

mefā^ç ilün fe^ç ilātün mefā^ç ilün fe^ç ilün

1. Kani o zāta mu^ç ādil Hudā'yā^ç abd-i hāş
Oğur serādiķa-i *lī-me^ç allāh²⁷⁷* içre havās
2. Terāne-i ana emlah irişdi gūşına
Olursa Zühre felekde^ç aceb midür rakķāş
3. Olur *denā fetedallāda²⁷⁸* yārına vāşıl
Bulınca kayd-ı bedenden vücūdı istiḥlās
4. Bula muḥīt-i^ç azimde o dürr-i yektāyı
Kani anuñ gibi baḥr-i zamānede gavvāş
5. Hülüş-ı kalb ile Şādık görürse dildarı
^ç Aceb mi derd-i zebān oldu çün aña ḥalāş

63b **Der-Şıfat-ı Şun^ç -ı Habīb**

fā^ç ilātün fā^ç ilātün fā^ç ilātün fā^ç ilün

1. Ey dehānuñ ḥātimine ol ḥaṭ-ı pīrūze faşş
Ve'y cemālūñ muşḥafına ḥarf-i ebrū nūn-ı naşş
2. Dünyede efsāne-i ḥüsn-i cihān-gīrūñ gibi
Olmaz ey Yūsuf-liķa^ç ışķ ehline aḥsen-i ķaşaş

²⁷⁷ “Allah’la beraber”

²⁷⁸ Necm (53/8): “...yaklaştı derken daha da yaklaştı...”

3. Hāne-i albūm hayāl-i arīzuñ eyler sefid
Nitekim bir hāne-i vīrāneye urulsa caşş
4. Gör ne hālet-baħş olur şūfī şarāb-ı dil-güşā
Luţf ile bir kez ayaġuñ meclis-i rindāne baş
5. Çeşm-i şayyādı gönüller murġını şayd itmege
Kākül-i müşġinin itmiş Şādīķā  anber afes

200

64a

fā ilātūn fā ilātūn fā ilātūn fā ilūn

1. Şol adar eyledi üstād-ı dil ü cān taħrīş
İtmedi tıfl-ı ġired luţf-ı dehānın teşġīş
2. Muhtaşar nükte femūñ vaşfı gibi itmedi dil
Ne adar itdi kelām-ı fuşahā-yı telġīş
3. Nice şehd-i lebi şānında şifā var dimeyim
Eyledi *fīhi şefā*²⁷⁹ birle gönül çün tanşīş²⁸⁰
4. Ne revādur ki ile luţfin iderken ta mīm
İde ben  aşīķ-ı dil-ħasteye cevrin taħşīş
5. Yāyına rişte-i zūlfın taķup oynar Şādīķ
Murġ-ı cānı ider ol kūdek-i zībā taġlīş

²⁷⁹ “Onda şifa vardır.”

²⁸⁰ Beled suresine (90/9) manen iktibas yapılmıştır. Ayet şöyledir: “Biz ona iki göz, bir dil, iki dudak vermedik mi; iki apaçık yolu (hayır ve şer yollarını) göstermedik mi?”

64a **Der-Na‘ t-ı Hâzret-i Nebî**

mef‘ ülü fâ‘ ilätü mefâ‘ ilü fâ‘ ilün

1. Kaşı olalı çeşmi ile ehl-i hüsne naşş
Haṭṭ-ı ‘ ızār-ı Yūsuf’ dur aḥsenü’ l-kaşş
2. Hâtem olalı naşş-ı füşüşına ol dehen
Haṭṭ-ı zeberced oldı leb-i la‘ li üzre faşş
3. Çeşmümde ‘ aks-i hâcibi *ke’ l-hūtı fi’ l-muḥîṭ*²⁸¹
Sîne de fikr-i tırrası *ke’ t-tayri fi’ l-kafes*²⁸²
4. Saḥtî-i kavı-i fūrkatüñi dil nice çeker
Bâzularında olmayıcağ kuvvet ü ruḥaş
5. Luṭfuñ kapuñda itlerüñe çünki ‘ âmmedür
Şâdığ kuluñı eyle şehâ cümleden eḥaşş

64a **Velehü Der-Şıfat-ı Resül-i Ekrem**

fâ‘ ilätün fâ‘ ilätün fâ‘ ilün

1. Oldı âyât-ı ḥaṭuñ aḥsen kaşş
Nün ebrü şâd çeşmüñ âña naşş
2. Nükte-i la‘ lüñ gibi olmaz füşüş
Hikmet-i ‘ İsi’ de yazsa nice faşş

²⁸¹ “ okyanusta balık gibi”

²⁸² “ kafesteki kuş gibi”

3. Sünbülünden kesmege cān riştesin
Koparuğan itdi perestū bir maķaş
4. Dürc-i la' lüñ açmasun dirseñ gözüm
Üstine mihr-i lebüñ ' aksini baş
5. Halkı öldürmekden öldür Şādık'ı
Katl-i 'ām itmekden evlādur eħaşş

203

64b

fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün

1. Na' t-i ihlāş-ı haţ-ı rüyuñ gibi olmaz havāş
Derd idenler düzaħ-ı miħnetden olmışdur ħalās
2. Zer gibi ħāş eylemişlerdür riyādan ħalbini
Kāl idenler tevbe-i ' işkuñda mānend-i raşāş
3. Katl-i 'uşşāķ eylemek çün muktezā-yı şer' imiş
Katl-i 'ām it ħayl-i 'uşşāķı *lehüm leyse kışās*²⁸³
4. Kande varsun cünd-i ' işyāndan kaçen ħapuñ koyup
*Leyse li'l- 'uşşāķi ke'l-bāb 'il-mu' allāķi menās*²⁸⁴
5. Ölse de Şādık ħomaz elden şefā' at zeylini
Sen gerek ħışm eyle oda at gerekse dāra aş

²⁸³ Onlar için kısas yoktur.

²⁸⁴ Senin yüce kapından aşıklara kaçış yoktur.

64b

Der-Na‘ t-ı Seyyidü’l-Enām

mef‘ ülü fā‘ ilātü mefā‘ ilü fā‘ ilün

1. Ey kaşı gözi naqş-ı hurūfiler içre naşş
Zikr-i cemīli ehl-i dile aḥsenü’l-kaşaş
2. Çeşmümde ‘ aks-i ḥaṇçeri *fi’l-māi ke’s-semek*²⁸⁵
Gönlümde fikr-i nāveki *ke’t-tayri fi’l-kafeş*²⁸⁶
3. Naqş-ı füşüş-ı ḥüsnini yazdıqda dest-i şun‘
Şerḥ-i dehānı faşlını şerḥiyle kıldı faşş
4. Zülfin şikeste revnaq ider gitse n’ola ḥaṭṭ
İtse zarar ‘ umūma olur çünkü selb-i eḥaşş
5. Zülf-i nigāra beñzedeli kendüni Hümā
Dünbālesini kıldı perestü aña maqaş
6. Çekdi celālī askerini çünkü Rüm’a ḥaṭṭ
Ey zülf-i yāresinde çeküp sancaq anı baş
7. Hisān-ı şehri Ka‘ be-i nazm oldu ol şehüñ
Tomār-ı şî‘ r-i Şādık’ı var gerdenine aş

---

²⁸⁵ Sudaki balık gibidir.

²⁸⁶ Kafesteki kuş gibidir.

64b

Der-Şıfat-ı Seyyidü'l-Enām

fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün

1. Kātil-i aḥbāb olan didüñ olur mı ḥalāş
*Cā 'e nidā 'ün lenā leyse 'aleyhim kışāş*²⁸⁷
2. Menziline āhumuñ tırūñ irişmez senüñ
Kavsüñi ey mäh-ı nev sen gerek eflāke aş
3. *Cā 'e ukūsu'l lehū li-ḥarīk zābe dumū 'u'l- 'uyūn*²⁸⁸
Āteş ile nitekim bir yere gelse raşāş
4. Devlet-i cāvid ise kaşduñ eger ol şehüñ
ğEşiginüñ idegör itlerine ihtişāş
5. Kākülinüñ Şādıkā kaydına düşenlerüñ
*Yahtimū a 'māruhüm lā-yecidūne 'l-menāş*²⁸⁹

65a

Der-Şıfat-ı Seyyidü'l-Enām

fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün

1. Teni girdāb-ı felāketden olur mıydı ḥalāş
Virmese ḥızr-ı ḥayāl-i ḥaṭṭı ger cāne ḥavāş
2. Bulmağ istersen eger gevher-i maşşūda vuşül
Olagör ka' r-ı yem-i ' işşına yāruñ gavvās

²⁸⁷ Bize bir ses geldi ki, onların üzerine kısas yoktur.²⁸⁸ Senin hararetinin aksi geldi de gözlerinin yaşı aktı.²⁸⁹ “Ömürleri bitiyor, ancak kurtuluş bulamıyorlar.” Sad suresinden (38/3) kısmen ve manen iktibastır.

3. Lāleler sāğar-ı yākūt ile ʿıyş eylemege
Al u aladan ider bāğa serā-perde-i hāş
4. Fāhte kıldı terennüm elini urup ele
Bağda şāh-ı çenār oldu sefādan raqqāş
5. Naqd-i cān virmese vaşlına irişmez yāruñ
Şūfī biñ kez oqısa Şādık eger kim ihlāş

207

65a

Der-Naʿt-ı Ḥabīb-i Ekrem

fāʿ ilātün fāʿ ilātün fāʿ ilātün fāʿ ilün

1. Dil oqurdı o perī daʿvetine turma havāş
Neʿydügin bilmez idi dağı melāʾik-i ihlāş
2. Būse virsün deheni katl-i dil eylerse diyet
Yazdı çün müftī-i hatt-ı lebi fetvā-yı kışaş
3. Mākiyān-ı ser-i kūyuñ perini bulsa eger
Nāvek-i fikr-i tene şeh-per iderdi vaqqāş
4. ʿAks-i rüyumla sirişki nʾola zerd eylese ʿışk
Şimdi zerd olmadı iksir ile ʿālemde raşāş
5. Açmağa rāz-ı femüñ dürcini dirseñ Şādık
Mühr-i laʿlün şınma var deheni kuflına baş

66a

Der-Tenşîş-i Vâhidü'l-Vücūd

fâ' ilātün fâ' ilātün fâ' ilün

1. Ey ki vâhid yeküñe keşret-i ' âlem tenşîş
Eyle tevhidüñe cān u dili merdüm taḥrîş
2. Çihl-i cānında nice bir kılsa cān Yūsuf'ı zār
Rişte-i ' ilmile vaḳtidür iderseñ taḥlîş
3. Olmasun Yūsuf gül gibi elinden ḥāruñ
Mışr-ı gülşende mer ü zulmile şad-pāre ḳamîş
4. Muḥtaşar dersimüzi itme muḥavvel yā Rab
Ögred ānı bize kim ola müfīde telḥîş
5. Ḥaşr-dek ' âlemi nūr u fer itsün virme
Şadıḳ' uñ bedr-i kemāline İlahî tenḳîş

66a

Der-Şıfat-ı Na' tu'n-Nebî A.M.

mef' ülü fâ' ilätü mefâ' ilü fâ' ilün

1. Ebrü vü çeşmüñ olalı āyāt-ı ḥüsne naşş
Oldı sevād-ı ḥaḫḫ-ı ruḥuñ aḥsenü'l-ḳaşaş
2. Kıldı ḥayāl-i nāveküñ ey ḳaşları kemān
Ḳandîl-i cevfi-i dîdede *ke't-tayri fi'l-ḳafes*²⁹⁰

---

²⁹⁰ Kafesteki kuş gibidir.

3. Çeşm-i benān-ı tīrūne engüşterin-i sürh
Hatṭūñ hayāli üstine bir sebz-gün faşş
4. Ağzuñ hadīşin açmağa dirseñ göñül eger
Mihr-i dehān-ı la' lūñi dürc-i femine baş
5. Şādık sevād-ı haṭṭuñı nev resme eyledi
Gördi binā-i kâfiye bulmadı ruhas

210

66b

Der-Na' t-ı Ḥabīb-i Ekrem

fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün

1. Feyz-i aqdesinden çün oldı kaṭre-i hūn-āb-ı feyż
Ḥār-ı müjgānum bitürdi dāne-i 'unnāb-ı feyż
2. Nār-ı hirmāndan yiterdi hāṭır-ı maḥrūr eger
Şunmasa aña ṭabīb-i ḥikmetüñ cüllāb-ı feyż
3. Dil çıkarmazdı melāmet gūşesinden raḥtını
Çekmese anı selāmet semtine kullāb-ı feyż
4. Feyz-i ma' nādan muḥāl olmaḥ olurdu müstefīd
Sözlerümden istifāde itmese erbāb-ı feyż
5. Buḥli yoḗdur çünki Feyyāz' uñ teḡāfül eyleme
Sa' y kıl bi'l-fi' lūñ olsun Şādıkā ādāb-ı feyż

66b

Der-Tevhîd-i Feyyâz 'Azze İsmühü

fâ' ilâtün fâ' ilâtün fâ' ilâtün fâ' ilün

1. Ka'be-i hüsnünde kaşuñ olalı mihrâb-ı feyz
Kible-gâh itdi cemâlün zümre-i aşhâb-ı feyz
2. Hâcî-i 'ışkuñ gubâr-ı râh haremin nâk ider
Akıdup zezem reh-i küyuñda gözden âb-ı feyz
3. Lâciverdî çarh-ı sîmîn kûze ile şemsden
Ravzuñ üzre nûr olup saçmağda der-i tolab [-ı feyz]
4. Sensin ol baħr-i haķîkatde emânet zevrakı
Kim çeküp aldı kenâr-ı vahdete kullâb-ı feyz
5. İstifâda kıldı na' tûnden meger Şâdıķ yine
Bir ğazel nazm itdi kim taħsîn ider erbâb-ı feyz

66b

Der-Na' t-ı Şalavâtullâh A.M.

mefâ' ilün mefâ' ilün mefâ' ilün mefâ' ilün

1. Kaçen kim naķd-i cân itse gönül la' lûnden istikrâz
Müjek olur maħabbet riştesin kaç' itmege miķrâz
2. Nesîm-i fazl u cûd üstine nesîm-i feyz aķdesinden
Ki buħl-i feyz itmez cihânda kimseye Feyyâz
3. Mey-i 'ışkuñ baña bir neş'e virmişdür riyâzınla
Düşinde görmemişdür ey perî-ruħ zâhid-i mirtâz

4. Lebūñsüz haṭṭ-ı miskīnūñ nice ‘ arz-ı cemāl itsün
Ne mümkindür kıyām itmek cevāhir olmasa a‘ rāz
5. Görüp şūfī-i gam-h‘ārı dimek Şādık sever yāri
Ki anuñ reng-i ruhsāri mu‘ allil oldu bi’l-ağrāz

213

67a

mef‘ ülü fāi‘ ilātün mef‘ ülü fā‘ ilātün

1. Vechine şem‘ -i meclis öykünmüş idelüm farz
Mihir ile farkı anuñ *beyne ‘s-semā ‘i ve ‘l-arz*²⁹¹
2. Āteşüñe ruḥından tāb oldu şem‘ -i meclis
Günden kamer nitekim naqd-i ziyā olur karz
3. ‘Umķına ol zenaḥdān çānınuñ irmedi dil
Gerçi olup mühendis çok gezdi tül ile ‘ arz
4. Men‘ eylemek zerāfet olsun mı şeyḥe cāmī
Fenn-i zerāfetüñ ol üstādı ola bi’l-‘ arz
5. Zerrīn ruḥıyla Şādık ‘azm itdi kūy-ı yāre
Zer şāḥibine çünkim ḥacc eylemek olur farz

---

²⁹¹ “gökler ve yer arasında”

67a

Der-Şun^ç -ı Zāt-ı Te^ç ālāmef^ç ūlū mefā^ç īlū mefā^ç īlū fe^ç ūlūn

1. Ruḥsāruña ol ḥaṭṭ-ı siyeh olalı ^ç ā'iz
Gösterdi baña perdedeki şüreti ^ç āriz
2. Bir nükte-i ser-beste idi ser-i dehānuñ
Feyyāz-ı ezel oldı anı ḳalbime fāyiz
3. Taḳsīm iderüz cān u dile naḳd-i belātı
Lāzım degül ey ḥ^çāce size fiḳḥ u ferā'iz
4. Aşılmaz idi ey yüzi gün şehrūñ içinde
Meh-i ^ç ārizuña olmasa āyine-i mu^ç āriz
5. Dimezdüm anuñ zūlfine ben ḳābizü'l-ervāḥ
Olmasa eger Şādık'uñ ol ruḥını ḳābiz

67a

Der-Kemāl-i Zātehū Te^ç ālāmefā^ç īlūn mefā^ç īlūn mefā^ç īlūn mefā^ç īlūn

1. Görüp bādām-ı çeşmūñ zāhid-i şehr ide mi^ç rāz
Çıdā-yı erba^ç īn itmişdür anı çünki ol mirtāz
2. Olur cān riştesin kesdükçe ^ç ömrūñ şem^ç -veş rüşen
Zamān sem^ç -i cem^ç i nitekim ḳaṭ^ç eylese mikrāz
3. Yüzin gördükçe yāruñ zāhir olsa n'ola derd-i dil
Behār eyyāmına ḳarşu zuḥūr eyler dilā emrāz

4. H̄ayāl-i la' l-i dil-bersüz kıyām eylerdi cān tende
Eger cevhersüz ey cān kāyim olsa dünyede a' rāz
5. Sūzuñdan rūh-ı a' zam istifāde eyleye Şādık
Eger kim feyz-i aqdesden saña feyz eyleye Feyyāz

216

67b

mefā' ilün mefā' ilün mefā' ilün mefā' ilün

1. H̄ayāl-i çeşm-i bādāmuñla itdi zāhid-i mirtāz
Gıdā-yı kuruş-ı meh ile h̄'uşe-pervinden i' rāz
2. Ziyā-yı mihre döymez dīdesi kuffāşuñ ey meh-rū
Anıñçün yüzüñi gördükçe şeyh-i şehri ider iğmāz
3. Şarāb-ı la' l-i yāruñ neş'esi zātīdür ey h̄'āce
Taşavvur eyleme keyfiyyet bāde gibi a' rāz
4. Murāduñ vird ü esmādan cinānda vaşl-ı h̄ūr ancak
Senüñ a' mālūñ ey zāhid mu' allil oldı mal agraız
5. Riyā-yı zāhid-i hod-rā gibi derd-i ' azīm olmaz
Egerçi Şādıkā çokdur cihānda muhtelif emrāz

217

67b

Der-Şıfat-ı Seyyidü'l-Mürselin

fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün

1. Vaşf-ı hüsnüñ gördi kim hattuñla oldı müntekiz
Ağzına alup divāt itdi ser-i engüşi ' azz

2. Fikr-i la' lüñsüz haṭuñ dilde nice itsün qarār
Çünkü cevhersüz kıyām itmek muḥāl oldu ' arāz
3. Cennet-i vaşlına tutma verziş-i mihrin sebeb
Olmasun zāhid gibi fi' lüñ mu' allil bi'l-araż
4. Aña ne şerbet müfīd olur ne ma' cūn ey ṭabīb
' Işık-ı dil-ber gibi olmaz dünyede çirkin marāz
5. Naḳd-i cānı pendı virmek rāh-ı mihrinde eger
Būse-i la' lin vireydi Şādıkā dil-ber ' ivaz

218

67b

Der-Kemāl-i Şun' -ı Ḥazret-i Bārī

mef' ūlü fāi' ilātün mef' ūlü fā' ilātün

1. Dildāra şem' -i meclis-i ruḥsārın olmasun ' arz
Māh ile farkı mihrüñ *beyne 's-semā 'i ve 'l-arz*²⁹²
2. Çeşmümde ' aks-i rüyın rehne koyup ḥayālī
Ol ḥ'āce işigüm olmak diler benüm qarāz
3. ' Işkuñ esāsı kū ḥadd olmaz kıyās ile ol
' Arz itsen ey mühendis biñ kerre ṭül ile ' arz
4. Sā' illerini çeşmüñ küyında gördi didi
Ṭavf-ı ḥarīm-i Ka' be bunlara olmadı farz
5. Ruḥsār-ı zerde yāzup ḥün-ābe ile Şādık
Ol şāh-ı ḥüsne çeşmüm aḥvālın eyledi ' arz

²⁹² "gök ve yer arası"

68a fe' ilātün fe' ilātün fe' ilātün fe' ilün
(fā' ilātün) (fā' lün)

1. Baḡş-i cevherle ' arazdan ide mi Mesîḡ i' rāz
Bādeyi cevher idüp keyfini tutan i' rāz
2. Rişte-i şirket-i ġayri elif-i zātından
Eyledi lāmelifi kesmege şekl-i miḡrāz
3. Her giyāhı ki teb-i vaḡdetine ola güvā
Āb-ı feyz aḡıda çün gülşen-i cāne Feyyāz
4. Şöyle kim büte içinde o perī-veş dildār
Yetişince ola ḡummā-yı ġama āb-ı ḡıyāz
5. riyāzuñ şüyü kim toḡına bir kez Şādık
Cümleten mihr-i giyāh ola nebātāt-ı riyāz

68a **Der-Şıfat-ı Resül-i Enām**

mef' ülü fāi' ilātün mef' ülü fā' ilātün

1. Māh-ı felek yüzinden nūr almadıysa da ḡarz
Mihriyle farkı anuñ *beyne's-semā' i ve'l-arz*²⁹³
2. ' Umḡına baḡr-i ' ışḡuñ irmek muḡāl olupdur
Çekse eger mühendis biñ kerre tül ile ' arz
3. Şüfī sen ehl-i sünnet olmaḡ gereksen evvel
Ka' be-i kūy-ı yāre varmaḡ saña ola farz

²⁹³ “gök ve yer arası”

4. Alup yetīm-i eşkin dāmāne çeşm-i hūnin
Ol pādişāh-ı hūsne ahvālin eyledi ‘ arz
5. Bīmār-ı ‘ ışık olanuñ timārın oldu Şādık
İklīm-i Rūm’a haṭṭı olalı şāhib-i ‘ arz

221

- 69a   mef‘ ūlū fāi‘ ilātün mef‘ ūlū fā‘ ilātün
1. Bunca delīl-i ehl-i kelām oldu müntakāz
Kimse o zātı bilmedi cevher mi ya ‘ araz
  2. Cevher olursa cism dimeklik olur şāhīḥ
Cism olur ise resmine eb‘ ād olur ‘ ivaz
  3. Yazdukça vaşf-ı zātını engüşt-i ḥāme’ e
Eyler divātı ḥayret olup her zebān-ı ‘ azz
  4. ‘ İlet vücūduñ oldu deyü ey ṭabīb-i cān
Eglence oldu Ḥazret-i Eyyüb’e ol maraz
  5. Zāhid bu kerre Şādık olurdu zamānede
Zühdi mu‘ allil olmasa ‘ ālemde bi’l-farz

222

69a   **Der-Şıfat-ı Mev‘ ıze**

mef‘ ūlū fāi‘ ilātün mef‘ ūlū fā‘ ilātün

1. Dīde gibi eşgi dirhem zer olsa yūzi bi’l-farz
Ka‘ be-i kūy u dil-ber ağıyāre olmaya farz

2. Şaçmağa ayağına ol Müşteri-likānuñ
Bir mişrebe zer oldı günden kamer gece qarz
3. Ol Yūsuf-ı zamānuñ hūrşīd-i āsmān ile
Hüsñ ü behāda farkı *beyne 's-semā' i ve 'l-arz*²⁹⁴
4. Bir baħr-i bī-girāndur ol baħr-i bī-girāne
‘Alemdede bir mühendis bulmadı tül ile ‘arz
5. ‘Işkuñda mācerāsın levh-i ruħına Şādık
Hün-ı cigerle yazdı kim ide kapuña ‘arz

223

69a Der-Şıfat-ı Mev‘ ıze

mefā‘ ilün mefā‘ ilün mefā‘ ilün mefā‘ ilün

1. Derünında eger kim olmasaydı ‘illet-i a‘ rāz
Yüzün böyle şarardur mıydı andan zāhid-i mirtāz
2. Dil ü cān bir nefes olmağa sensüz cānı mı vardur
Efendi zāt ile kāyim olurken dünyede aġrāz
3. Tūalum öldürürsün gördüğün ‘uşşākı āyā kim
Beni gördükçe ey hūnī idersün neyleyin aġmāz
4. Dilā miħrāb-ı ebrūsında her dem ol büt-i hüsñüñ
Gözi bādāmınuñ fikrin ġıdā eyler dil-i mirtāz
5. Neden bu luṭf-ı elfāza olurduñ mālīk ey Şādık
Eger kim feyz-i aḡdesden müfīd olmasa Feyyāz

---

²⁹⁴ “gök ve yer arası”

69b **Der-Tevhîd-i Bârî**

fâ' ilâtün fâ' ilâtün fâ' ilâtün fâ' ilün

1. İki görürse vücūduñ aḥvel-i ṭāġî nemaṭ
Haḫ belā virsün idermiş kâh olur kim ḥüsn-i ğalat
2. Görelî Bağdād-ı ḥüsnüñ kılmayup bir dem qarār
Cüst u cū itmekdedür ol naḥl-i ḥüş-reftârı baṭ
3. Bilmege nāmın bir şekl ile remmāl-i çarḥ
Lāciverdî levḫaya her şeb döker sîmîn nuḫaṭ
4. Merkeb-i nefsum hevā yolında kalmadı geri
Her nice 'azm eyledümse menzile irdi saḫaṭ
5. Şadık' uñ ey zāhid-i pākîze-manzar mā-ḫaşal
İki 'ālemden ümîdi vaşl-ı dil-berdür faḫaṭ
6. Sāde rūya meylümüz bu şāyed ol bedr-i tamām
Arz-ı dîdār eyleye *fî-şūretin şābbin* faḫaṭ²⁹⁵

70a **Der-Na' tü'n-Nebî 'Aleyhi's-Selām**

fâ' ilâtün fâ' ilâtün fâ' ilâtün fâ' ilün

1. Ḥaṭṭ-ı ḥüsnüñ ḥāme-i taḫdîr yazmış bir nemaṭ
Çekmege kâdir degüldür üstine bir kimse ḫaṭṭ

²⁹⁵ “genç görünüşüyle”

2. Başduñ barmaq hurūf-ı kec-nihāduñ üstine
Bārekallāh hūş buyurduñ ‘ārife besdür nūkaṭ
3. Tīg-i İslām’iyle kazarsa n’ola Kitāb-ı Şer‘
Defterüñe çünki vāki‘ oldı küfr ehli ğalaṭ
4. Kākül-i ‘anber mişālūñ nüşha-i mi‘rāc-ı dil
Nükte-i vaşf-ı cemālūñ ma‘nī-i şāb-ı kaṭaṭ
5. Garqa-i baħr-i ‘aṭā kıl Şādık’ı baħri mişāl
Baħr-i ‘ışyānuñ yüzinde gezmesün mānend-i Şaṭṭ

226

70a **Der-Şıfat-ı Mev‘ ıze**

fā‘ ilātün fā‘ ilātün fā‘ ilātün fā‘ ilün

1. Mefreşūñ pür sīm ü zer menzil-gehūñ köhne ribāṭ
Reh-zen-i dehr-i deniden eylemezsın ihtiyāṭ
2. Tīrūñ üzre dil döner bāziçede şol tıfle kim
Yine esb-i cūya şāh oldum deyü eyler neşāṭ
3. Rāh-ı fikr-i mū-miyānuñ kıldan ince zād yok
Vādī-i ‘ışyānda kalduḡ *ihdinā Rabbī şırāṭ*²⁹⁶
4. Şöyle olsuñ muhteliṭ aġyār ile ‘aşıklaruñ
Dimese āh ez-cüvānān-ı perişān ihtilāṭ
5. Şerbet-i Cem’le şifā it rind-i cāma yoħsa ol
Ne cevāriş añlar ey h‘āce ne erez ne betāṭ

²⁹⁶ Fatiha (1/6) suresinden manen ve kısmen iktibastır : “*Ey rabbim bizi kendi yoluna ulaştır...*”

6. Destüñe zerrīn kadeḥ al Şādıkā ferrāş-ı Dey
Şaldı çün minā serirūñ üstine simin bisat

227

- 70b fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün
1. Ger muḥarrif kaṭṭ olup engüşt-i ḥātem yaza ḥaṭṭ
Çizmem oldur ḥaṭṭ-ı yāḳūṭ ola yanında vasat
  2. Vaşf-ı la' lüñ eyledükçe ḥāme ḥün-efşān olur
Cā-be-cā evrāka şanma sürḥ ile kondı nuḳat
  3. Kātib-i ḳudret yazupdur ḥāme-i müşkīn ile
Şafḥa-i māha ruḥuñda nükte-i şāb-ı ḳaṭat
  4. Kej miyān gördükçe dil cismüñde mü şansa n'ola
Çün ḥayāl itmekde ḥass-ı müşterek eyler eyler ḡalaṭ
  5. Dilde naḳş itse ḥayāl-i ḥaṭṭuñı Şādık ne tañ
Yapışur çün zīnet için şafḥa-i divāra ḥaṭṭ

228

70b **Der-Şıfat-ı Mev' ıze**

fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün

1. Reh-zen-i zulmet ḳafa'da öñde yok rāh-ı ribāt
Vādī-i ḥayretde ḳaldım *ihdinā Rabbī şırāt*²⁹⁷

²⁹⁷ Fatiha (1/6) suresinden manen ve kısmen iktibastır : “*Ey rabbim bizi kendi yoluna ulaştır...*”

2. Bir yañadan merkeb-i bār-ı bedenden ihtizāz
Bir yañadan rehber-i nefis-i denīden ihtiyāt
3. Merg-zār-ı dehri çokdan terk iderdi murğ-ı dil
İtmese dām-ı ser-i zülfi nigāra irtibāt
4. La‘l-i şīrīninde hāl-i ‘anberini gūyiyā
Bir megesdür şerbet-i şekkerle itmiş ihtilāt
5. Şöyle inceldi tenüm fikr-i miyān-ı yār ile
Kim vülūc eylerdi Şādık belki *min semm’il-ḥıyāt*²⁹⁸

229

70b

Der-Şıfat-ı Mev‘ ıze

fā‘ ilātün fā‘ ilātün fā‘ ilātün fā‘ ilün

1. Gitdi gül bağda diken olup bir cūy-ı şatt
Şıklıkım dökerdi murğ-ı gülşenüñ āvāz-ı baṭ
2. Şöyle tutmuşdur cihānı nāle-i nāy dū-gūlbang
Kim hevā-yi evcinde eyler sāzda Zühre ğalaṭ
3. Vaşf-ı hālūñde felek mecmū‘ ası içre nücūm
Kāgez zerkāra konmuş sīmle birkaç nuḳaṭ
4. Defter-i çarḥūñ ḥatāsın buldı vaşfuñda şehāb
Āb-ı zerle sifr-i encüm üzre çekdi gice ḥaṭṭ
5. Nitekim la‘l-i leb-i dildāra virdi Şādıkā
Virmemişdür ol kadar yāḳūta şöhret ḥüsn-i ḥaṭṭ

²⁹⁸ Araf (7/40): “... iğne deliğinden...”

230

71a

fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün

1. Gök kenārında dökülmüş bir bādedür gūyā şafağ
Māh-ı nev anda şināverlük ider bir dāne bağ
2. Sākī-i çarhuñ şafağ-gün ebr içinde māh-ı nev
Bir hilāl-i cām-ı zerkārīdür itmezsem ğalağ
3. N'ola gösterse hağğ-ı Tevrāt-ı rüyuñ mu' cize
Çün yed-i beyzā-yı Mūsā'dan olupdur dest-i hağğ
4. Añlamaz Şādık ' aşā-yı zülfinuñ māhiyyetin
Bir cehāletdür çeker sehğār-ı Fir'avn'ũñ fağat

231

71a

Der-Şun' -ı Bārī 'Azze İsmühü

fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün

1. Mu' ciz-i ' İsi yazurken vaşf-ı la' lin yazdı hağğ
Hāmeler ağızın ararken üstine kodı nuğat
2. Kazımış hağğın ' ızārı şafhasından dest-i şun'
Nükte-i hağğın yazurken var ise itmiş ğalağ
3. ' Arz ider mi' rāc-ı zülfinde hağğı imā idüp
Perdeden ' uşşāk-ı zāra hāzihi şāb-ı kuğat
4. Dolanur Bağdād-ı kuyuñ peyk-i ' ışkuñdur şehā
Jengār idüp miyānına habābı cüy-ı Şağğ

5. Bezm-i dīde istemem Şādık nevā-yı bülbüli
Kulḳul-i şavt-ı şurāhīdūr baña āvāz-ı baṭ

232

71a **Der-Şıfat-ı Şun' -ı Harīfehū**

fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün

1. Gözlerüm yaşın ser kūyında itdüm cūy-ı şaṭṭ
Yılda bir eyler gelüp anı ziyāret ḥayl-i baṭ
2. Kulzüm-i Nīl eyledi dünyāyı seyl-i kühsār
Şafḥa-i sebz üzre çekdi cūylar jengārī ḥaṭṭ
3. Taḥta-i remmāle döndi şafḥa-i āb-ı ḥıyāz
Meyl-i bārānı sipihrūñ üstine dökdi nuḳaṭ
4. Şöyle ṭutmışdur gādīr-i dehri āvāz-ı tuyūr
Kim ider evc-i felekde Zühre-i zehrā ḡalaṭ
5. Zāyi' itme Şādīkā faşl-ı ḥarīmūñ zevḳini
Çün buyurmışdur Nebī *lā ḥayra illā fi 'l-vasaṭ*²⁹⁹

233

Velehū Der-Şıfat-ı Mev' ıze

71b fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün

1. Aṭlas-ı gerdün olursa bezm-i a' dāya bisāṭ
Komazam sāḳī ölürsem aña pāy-i inbisāṭ

²⁹⁹ “Ancak orta yolda hayır vardır.” anlamında bir hadisten iktibastır.

2. Ol kerde gam-fezā destinden alup içmeyem
Şöyle kim hürşid olursa sāgar-ı bezm-i neşāt
3. Kūh-ı deşte nice varmasun gönül şehri koyup
Halk ile düşvārdur divāne itmek ihtilāt
4. Oldı gönülüm reh-güzār-ı kūy-ı ışk-ı yārda
Kārbān-ı guşsa vü gam konmağa köhne ribāt
5. Bānī-i kudret ribāt-ı cānı bünyād ideli
Konmadı bir gice Şādık reh-rev-i ıyş u şāt

234

72a mef' ulü fā' ilätü mefā' ilü fā' ilün

1. İdi gönül müderris-i ışka çü irtibāt
Okur hadiṣ-i la' lüñi bī-vehm ü ihtiyāt
2. Bilmez hadiṣ-i hüsnüñi Bū-Cehl-veş rakīb
Baḡ-i süḡanda eylesesün başt-ı inbisāt
3. Şehr ü şāl ü dil-bere irişmeyen ıaynı
Dār-ı cihānı şanur iki kapulu ribāt
4. Ne'yler kemend-i zülfini ḡavrā-yı cennetüñ
Silk-i kilāb-ı kūyuña idenler inḡirāt
5. Kıldı zalām-ı guşsada Şādık gibi gönül
Yā Rab bi-ḡaḡḡ-ı nūr-ı Nebī *ihdina 'ş-şirāt*³⁰⁰

³⁰⁰ Fatiha (1/6): "Bizi doğru yola ilet."

72b

Der-Şıfat-ı Mev' ıze

mef' ūlü fā' ilātü mefā' ilü fā' ilün

1. İrdi zamān-ı 'ıyş u dey-i zevk-i inbisāt
Şaldı zemīne berg-rīzān lāle-gün bisāt
2. Ebr üştürān-ı mest ü şabā sārbān-ı tünd
Reh kehkeşān u tāk-ı felek nıl-gün ribāt
3. Alup metā' -ı bāğ-ı behārı hazān ile
Girdi 'adem vilāyetine 'asker-i neşāt
4. Zülfüñ yüzine halka-i zer eylemezdi yār
Ger itmeseydi nāvek-i āhumdan ihtiyāt
5. Zülfüñ belāsı başumla ilişür velī
La' lüñ hevāsı gönülüm ile itmez ihtilāt
6. Mūy-i miyān-ı dil-beri zāhid görüp dedi
*Yā Hādi 's-sebīli lenā ihdine 'ş-sırāt*³⁰¹
7. Şadık hayāl-i kāküli ol mäh-ı tal' atuñ
Virdi sibāk-ı nazmuña bu deñlü irtibāt

³⁰¹ "Ey doğru yola ileten (Rabbim), bizi de doğru yola sevk et." anlamına gelen ifade Fatıha (1/6) suresinden mülhem ve kısmen ıktıbastır.

72b

Der-Şun^ç -ı Bārīfā^ç ilātün fā^ç ilātün fā^ç ilātün fā^ç ilün

1. Cūybār-ı dehri tıtdı şavt-ı sürh-āb ile bat
Sāķī-i mellāh sorsun kandedür keştī-i şaṭṭ
2. Lāleyi la^ç lin divāt idüp zümürüd levhaya
Yazdı müftī-i rabi^ç ḥall-i mey gül-fāma ḥaṭṭ
3. Cāme-veş tahrīr ide vaşf-ı miyānın sürh ile
Tīg-i mihri şöyle kim kaṭ^ç eyleye başum vasat
4. Harf-i ebrūsına beñzer bu zeberced levhaya
Māh-ı nev altun ile bir nūn yazmışdur faṭaṭ
5. Zūlfine ḥaṭsüz ḥaṭā disem Ḥaṭāyīken n'ola
Bilmeyen i^ç rāb ider çün müştebeh yerde ğalaṭ
6. Saṭr-ı miskīn boynına dīvāne-veş zencīr olur
Zūlfini vaşf eyledükçe ḥāme-i müşgīn nuḳaṭ
7. Kimse bu tarz u bu üslūba ğazel nazm itmedi
Saña maḥşuş oldı ey Şādık bu minvāl-i nemaṭ

73a

fā^ç ilātün fā^ç ilātün fā^ç ilātün fā^ç ilün

1. Ḥaṭṭ-ı müşgīn nitekim eyler ruḥ-ı cānānı hıfz
Eyle küfrinden nifākuñ çehre-i imān-ı hıfz

2. Murğ-ı dil ol verd-i baḥānuñ ‘ızārı yādına
Gūyiyā bir tıfl-ı nāzūkdür ider bustānı ḥıfz
3. Vaşf-ı ḥaṭṭ-ı ‘ārızuñ dil ṭurmadan tekrār ider
Kūdek-i baḥā nitekim Ḥazret-i Kur’ānı ḥıfz
4. Yā İlāhī nūr-ı pāk-i Aḥmed-i muḥtār için
Āteş-i dūzaḥdan eyle bu dil-i nālānı ḥıfz
5. Umarın yarın kıyāmet tā şebinden ol şehūñ
Şādık’uñ ide vücūdın luṭf ile dāmānı ḥıfz

238

73a

Der-Şıfat-ı Na‘tü’n-Nebī

mefā‘ ilün mefā‘ ilün mefā‘ ilün mefā‘ ilün

1. Cemālūñ eyleyenler pertev-i şems-i duḥā melḥūz
‘ızāruñ eyledi āyine-i ‘ālem-nümā melḥūz
2. Şular kim işlerin altun idüpdür ‘ışk-ı dil-berde
İder ḥāk-i der-i devlet-i pāyin kimseye melḥūz
3. Şaçuñ rüyuñda piç-ā-piç ḥam-der-ḥam olup yatur
Gören gencine-i ḥüsnüñde ile ejdehā melḥūz
4. Eñ ednā bende vü efkendesı Dārā vü Cem şimdi
Anı kim gūşe-i fakr içre eylerdüñ gedā melḥūz
5. Vücūd-ı lāğarın seyrān idenler üstüḥ’āniyla
Libās-ı Şādık’ı maḥzūnı eyler būriyā melḥūz

73b **Der-Şıfat-ı Mev' ıze**

fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün

1. Nice kılsun ehl-i ' ışk ile o cānān iḥtilāt
İte iler mü gedālar birle sultān-ı iḥtilāt
2. Çün ğam-ı Leylā ile boldı cihānda muḥālet
Özgelerle kılmadı Mecnūn-ı ḥayrān iḥtilāt
3. Mümteni' dür çün naḳīzın ictimā' ı ey ḥakem
Nice kılsun derd-i cānān ile dermān iḥtilāt
4. Yāri āgyār ile Şādık seyr itib ehlini der
Āh ez dest-i perişān-ı cūvānān iḥtilāt

Der-Şıfat-ı Mev' ıze

fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün

1. Ma' nī-i ' ışka mu' id-i dil idelden irtibāt
Mihnet olmuşdur şerīki dersi fenn-i inbisāt
2. Üstüh'ān-ı kellemi ḥaṭṭuñ hevāsı itdi ḥāk
Reh-rev-i mūrānı dehre eyledi anı ribāt
3. Ser-nigūn bir kāsedür çarḥ-ı hilāl-i encām kim
Görmedi kimse derūnında anuñ āb-ı neşāt
4. Şiḥne-i āhum çıkar bāzār-ı çarḥı tolanur
Çıka bāz-ı māha söyleñ yaymasun gice bisāt

5. Reh-zen-i derd-i belādan rāh-ı' ışk-ı bārda
‘ Āşık-ı ser-bāz olan eyler mi Şādık ihtiyāt

241

- 74b mef' ūlū fā' ilātü mefā' ilū fā' ilün
1. Tıtdum reh-i dālāleti pür-bīm ü ihtiyāt
*Yā Hādi 's-sebīli lenā ihdine 'ş-şırāt*³⁰²
  2. Havrā-yı bāğ-ı ' Adn ile eşmez dil-i imtizāc
Hübān-ı şehir-i hüsn ile eylerken ihtilāt
  3. Başdan düşürdi efserini bād-ı şubh ile
Şahn-ı çemende eylemeden lāle inbisāt
  4. Hayl-i melā 'ik itmege nezzāre hüsününe
Tıoldı çerāğ-ı sīm ile bu ser-nigün ribāt
  5. Vaqt-i şafā vü mevsim-i zevk oldı Şādıkā
Şun cām-ı ' ıyş u işreti *yā ma 'şere 'l-neşāt*³⁰³

242

74b Der-Şıfat-ı Şun' -ı Te' ālā

mefā' ilün mefā' ilün mefā' ilün mefā' ilün

1. İden mir 'āt-ı dilde ' aks-i rüy-ı dil-rubādan hıtt
İder mi ey muşavver şekl-i naķş-ı māsivādan hıtt

³⁰² “Ey doğru yola ileten (Rabbim), bizi de doğru yola sevk et.” Fatıha (1/6) suresinden mülhem ve kısmen iktibastır.

³⁰³ Ey neşe ve keyif topluluğu!

2. Şular kim aḥzen-i let zan iderler devlet-i dehrüñ
Olur mı mesned-i iḳbāl-i ‘ aksin lā-beḳādan ḥaṭṭ
3. Şu kim Eyyüb-veş mu‘ tād olur derdine dildāruñ
Olursa bister-i miḥnetde almaz ol devādan ḥaṭṭ
4. Nice ḥaṭṭ itmesün gönlüm nigāruñ ‘ ışk-ı pākīnden
Cihānda var mı bir ṭālib ki itmez kimyādan ḥaṭṭ
5. Mürīd-i pīr-i ‘ ışk olalı Şādık nükte-i ğamda
Vücūdum itmez oldı şıḳlet şāl-ı ‘ abādan ḥaṭṭ

243

74b

Der-Şıfat-ı Na‘ t-ı H‘ āce-i ‘ Ālem

mefā‘ ilün mefā‘ ilün mefā‘ ilün mefā‘ ilün

1. İder dil remz-i vaşlıyla ḥadīṣ-i dil-rubādan ḥaṭṭ
Nitekim peyk-i vaḥy ile Kelām-ı Muştafā’ dan ḥaṭṭ
2. Şerī‘ at çün devā-yı ‘ illet-i bīmār-ı ‘ ışyāndur
Ṭabībā var mı bir ḥaste ki itmez ol devādan ḥaṭṭ
3. İşin altun idersün ṭālib-i ma‘ nānuñ ey ḥ‘ āce
Kim itmez ‘ ışk-ı pākūñ gibi zībā kimyādan ḥaṭṭ
4. Saña müştāk olan nāzır olur mı ḥūr u ğılmana
Saña ‘ aşık geçen eyler mi ğayri dil-rubādan ḥaṭṭ
5. Göñül levhinde Şādık naḳş idelden şüretüñ resmini
Ḥalīlüm itmez oldı seyr-i naḳş-ı māsivādan ḥaṭṭ

75a

Der-Şıfat-ı Mev' ıze

fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün

1. Gitse ' ıŝkuñ s̄ineden çāh-ı zenaḥdāndan ne ḥazz
Yūsuf-ı Mıŝr olmasa yanuñda zindāndan ne ḥazz
2. Yaḳmasa cān-ı raḳıbi kākülüñ ne fā'ide
Şolmasa āteş dil-i Fir'avn'e şu' bāndan ne ḥazz
3. Subḥa-i billūri ḥūn-ı eşk ile rengin kıl
Yoḥsa mīle sürḥ olan tesbīḥ-i mercāndan ne ḥazz
4. Hūrī vü ğilmānı yok Firdevs'i ne'yler ehl-i zevk
Gonca-i ḥandānı yok şahn-ı gülistāndan ne ḥazz
5. Her kılı biñ cān dökerse ehl-i ' ıŝkuñ Şādıkā
Boynına şarılmayan zülf-i perişāndan ne ḥazz

75a

Der-Şıfat-ı Süḥān-ı Mevzūn

mefā' ilün mefā' ilün mefā' ilün mefā' ilün

1. Olaldan mālīk-i Baḥr-i Aden ṭab' -ı durer elfāz
Olur vaşf-ı leb ü dendān ile nazm-ı güher elfāz
2. Şaçı bir ḥ'āce-i Hindū'dur ol āyine ruḥsāruñ
İder ṭab' -ı dil-i ' uşşākı ṭūṭi-i şekker elfāz
3. Suḥan milkinde ol gül bir şeh-i mevzūn şemā'ıldür
Yaraşur ḳaddine olsa ḳabā-yı mu' teber elfāz

4. Suhan bağında bir yetim dirah̄t-ı meyvedür gūyā
Ki aña noqtalar berg ola bir bir meyveler elfāz
5. Kişi mālīk gerekdür cevher-i iksirine ʿışkuñ
Ki bu meh zer gibi tabʿında Şādīk zīb-i fer elfāz

246

75b

fāʿ ilātün fāʿ ilātün fāʿ ilātün fāʿ ilün

1. Noqtalarla zeyn idüp naʿ tın dilā ser-bār-ı lafz
Çekdi maʿ nī ʿ askerine tīg-i cevherdār-ı lafz
2. Lafzı hūb olmasa maʿ nī şāhid-i bī-cāme
Göstreür maʿ nā ne deñlü hūb olur hār-ı lafz
3. Oldı bīkr-i maʿ nī hāşumda gūyā zeyn için
Hāller yer yer nuqaṭ gīsū-yı ʿ anber-bār-ı lafz
4. Oldı bāğ-ı şīʿ rümün her beyti bir mevzūn nihāl
Kim ser-i şānende anuñ ola şīrīn-bār-ı lafz
5. Şādīkā ağızında baḫ nazm-ı Mesīh āşārına
Görmedünse nice peydā oldı yoḫdan var lafz

247

75b

Der-Şıfat-ı Mevʿ ize

mefāʿ ilün mefāʿ ilün mefāʿ ilün mefāʿ ilün

1. Şabūhı şunsa bir sāgar saña pīr-i muḡān vāʿ iz
Gözünnden refʿ olurdu perde-i kevn ü mekān vāʿ iz

2. Derūnuñ ma‘ bud-ı eşnām iken Beytū’l-Ḥarām itme
Nihān itme ne ḥācet ol ki olmışdur ‘ıyān vā‘ iz
3. Büt-i Ferḥār’ı ceyb-i destānuñdan çıkarmazsun
İdersin Ka‘ be mizābın şarāba nāv-dān vā‘ iz
4. Nedür başında zāğ-ı kişt-zār-ı büm-ı nekbet sen
Ser-i kürsīde ey büm-ı belā-yı nāgehān vā‘ iz
5. Ben Cem-i Şādık’a bir muğbeçe sākīyle kāfīdür
Senüñ olsun yūri ğilmān ile bāğ-ı cinān vā‘ iz

248

75b

Der-Şıfat-ı Mev‘ ıze

mefā‘ ilün mefā‘ ilün mefā‘ ilün mefā‘ ilün

1. Şu kim dārū-yı derd-i ‘ışkı itmişdür devā melḥūz
Olursa itmeye ol şerbet-i dāru’ş-şifā melḥūz
2. Şu kim derd-i ğam-ı ‘ışkını nāruñ ihtiyār itdi
Aña ölmek olupdur ey ṭabībüm ibtidā melḥūz
3. Ṭavāf-ı kūy-ı dildār itmeden ‘āşıklar ey şūfī
Ğarāz bu kim iderler Ka‘ be-i ehl-i şafā melḥūz
4. Ḥarābāt erlerinüñ çıkdı rind-i bād-ı peymānı
Anı kim eyledüñ ‘ālemde merd-i pārsā melḥūz
5. Gedā-yı bī-nevā bulundı Şādık milk-i faqr içre
Şu kim ḥalk-ı cihān eylerdi anı pādişā melḥūz

249

76a

mefā' ilün mefā' ilün mefā' ilün mefā' ilün

1. Dilüñ Bahr-i ' Aden tab' uñ şadef anda durer elfāz
Suhan bahrinde nazmuñ gibi yokdur güher elfāz
2. Suhan bāğında bir naḥl-i ter ekdi bāğbān-ı şun'
Ki aña berg-i ter mu' indür ezhār u semer elfāz
3. Kanı kalbüm gibi bir bülbül-i şavt u şadā perdāz
Kanı tab' um gibi bir tūḫ-i kand u şeker elfāz
4. Mu' aḳkid zülf ile vaf-ı lebüñ bir mi selāsetde
Feşāhatde berāber mi olur ey ḥ'āce her elfāz
5. Şanurlar çeşme-i cāndur ki saçdı kaçreler Şādık
Kaçen ol ḥızr-ı ḥaṭṭ-ı dürc-i dehānından döker elfāz

250

76a

Der-Şıfat-ı Mev' ize

fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün

1. Ehl-i ' işka itmesün ol zāhid-i ' ayyār va' z
Dem-gede gūş itmez ey dil olmayan hüşyār va' z
2. Keşf-i esrār itme ey zāhid dilerseñ vecd-i ḥāl
Kimseye itmez bilürsin şāhib-i esrār va' z
3. Va' z ile bed ḥāl olan ıslāḥ olmaz dem-gede
Gūş idüp ey zāhid nāşih nedür eşrār-ı va' z
4. Rāst söz çün telḥ olupdur vā' izā bī-rayb u şekk
Cānına kec tab' uñ olsa n'ola zehr-i mār va' z

5. Tıfl-ı dil rüsvây-ı mâder-zâdedür çün Şâdıķā
Eyleyüp neylersin ol bed-nâmesin ser-bâz-ı va' z

251

76a **Der-Şıfat-ı Mev' ıze**

fâ' ilâtün fâ' ilâtün fâ' ilâtün fâ' ilün

1. Tıtalum zâhid idersin ' aql-ı ser-gerdâna va' z
Cevherüñ zâyî' olur güş eylemez dīvâne va' z
2. Yoķ yere zaħmet çekersin göñlüme pend eyleme
Hıç ne mümkindür ki şaşırarla oğlana va' z
3. Pend idüp zâhid nidersin ' ışķ içinde göñlüme
Diñlemez çünküm bilürsin ' âşık-ı mestâne va' z
4. Cennet añarsın koyup yāruñ riyāz-ı kūyını
Oldı yanuñda meger kim zâhir-i efsâne va' z
5. Huld-i hüsünde görelden hâl-i gendüm kevnini
Ādem'e kār itmez oldı Şâdıķā bir dâne va' z

252

77a **Der-Tevhîd-i ' Azze İsmühü**

fâ' ilâtün fâ' ilâtün fâ' ilâtün fâ' ilün

1. Kâf u nündan eyledüñ bir nağme-i ter ihtirâ'
Kim anuñ şevķinden eyler Zühre-i zehrâ semâ'
2. Bir şadâ peydâ olur kim irdügi dem güşına
Çeng-i muṭrib eyledi cān riştesine inķitâ'

3. Mālik-i mülk-i ābādsın yok şerīkūñ mā-ḥaṣal
Pādişehlükde senūñle eylemez kimse nizāʿ
4. Vār iken bir ʿışk-ı ğayri dil nice mührūñ diler
Eylemek mümkün degüldür çün naḳīzeyn ictimāʿ
5. Şādık'ı refʿ eylese mihrūñ ḥazīz-i ḥākden
Evc-i usturlāb-ı ḳadrūñde bulurdı irtifāʿ

253

77a

Der-Naʿt-ı Ḥabīb-i Ekrem

fāʿ ilātün fāʿ ilātün fāʿ ilātün fāʿ ilün

1. Yok şuʿā-ı āfītāb olduğına zülfüñ nizāʿ
Ruḥlaruñ nūr-ı saʿādetdür velī taḥte'ş-şuāʿ
2. Sensin ol kim müddeʿī işbāt-ı iʿcāz istese
Ḥaḳ Resūlusin deyü şāhidlük virür saña sibāʿ
3. Zerre-veş cismūñ ḥazīz-i ḥākden refʿ eyledüñ
Gün gibi evc-i saʿādet birle bolduñ irtifāʿ
4. ʿAḳluñı peyvend-i ʿışk-ı yārla pend itmedüñ
Bulmadın göñlüñ ʿalāyık riştesinden inḳıṭāʿ
5. Ḥadd-i varlığıdur dimek olurdu mümkün olsa kim
Küfr ü ĩmān eylemek bir yerde Şādık ictimāʿ

77a

Der-Sıfat-ı Şun^ç-ı Şāni^çfā^ç ilātün fā^ç ilātün fā^ç ilātün fā^ç ilün

1. Hāk-i cismüm eyleyüp deşt-i ^ç anāşırdan vedā^ç
^ç Ālem-i bālāda eyler gird-bādıyla semā^ç
2. Hırka-i tecrīde girdüm süzen-i İsi-mişāl
İdeli cismüm ta^ç alluğ riştesinden inkıtā^ç
3. Kevkeb-i eşküm füzün olmasa çıkmaz göge āh
Müşteri^ç çoğ olmayınca yüksege çıkmaz metā^ç
4. Ehl-i ^ç işkuñ cem^ç ine ağıyār ile sa^ç y itme kim
Eylemez bir yerde ey h^çāce nakīzeyn ictimā^ç
5. Şādıkā her na^ç mesi bir perdeden vürür haber
Şu^ç beler itdüm bugün ^ç uşşāk içinde ihtirā^ç

77b

Der-Na^çt-ı Hazret-i Nebīmefā^ç ilün mefā^ç ilün mefā^ç ilün mefā^ç ilün

1. Şaçuñ mı ya tutunmuş ebr-i müşgīnden kamer burka^ç
Kaşuñ mı ya yazılmış mäh-ı nev vaşfinda bir maṭla^ç
2. Degüldür milk-i hüsnüñ fitne vü āşübdan hālī
İdelden hāl-i haṭṭ devr-i kamerde ^ç arızuñ mecma^ç
3. Ne sihr itmiş yüzünde hāl-i miskīn ey gözi āhū
Siyeh sünbül bitürmüş sünbüle şeklinde ol merta^ç

4. Mekān itmezdi üstinde ḥaṭṭ-ı hıızrı ey Mesīhā-dem
Dehānuñ çeşme-i āb-ı ḥayāta olmasa menbaʿ
5. Şabā-veş her nefesde ṭayy-i evrāk-ı zemīn eyler
Semend olmaz Burāk-ı himmet-i ṭabʿ um gibi esraʿ
6. Dilā sensin bugün dest-i ḥayālāt-ı kemālātıyla
ʿUrūsın maʿnī-i ḥāsuñ yüzinden refʿ iden burkaʿ
7. Gam-ı ḥaṭṭ ile ölsem üstüḥʿānum deşt-i eflāke
Hümā-yı āh iletse tīz iderdi Şādıkā maḳtaʿ

256

77b

Der-Şıfat-ı Naʿt-ı Nebī

mefāʿ ilün mefāʿ ilün mefāʿ ilün mefāʿ ilün

1. Kaçen kim ol güneş-ṭalʿ at yüzinden refʿ ider burkaʿ
Olur şebnem gibi cism-i zaīfüm ḥākden arfaʿ
2. Göñül şeb-dīz-i dūd-ı āh ile almazdı meydānı
Eger kim pūyede raḥş-ı felekden olmasa esraʿ
3. Kaşı vaşfında bir maṭlaʿ didüm ol şāh-ı ḥüsnüñ kim
Yaraşur olsa dīvān-ı hilālīde eger maṭlā
4. Gözüñde merdüm-i ʿālī-nazarlar zeng-i duḥterdür
Ki tutmuş yüzine geryeklerüñden bir siyeh burkaʿ
5. Şu denlü toḥm-ı encüm ekdi diḥkān-ı felek Şādık
Yine bir dāne ḥāşıl itmedi bu ser-nigün mezraʿ

78a

mefā' ilün mefā' ilün mefā' ilün mefā' ilün

1. 'Aks-i nār-ı 'arızuñ eşkümler eylerse nizā'
Tañ degül ey şem' kim itmez naķizeyn ictimā'
2. Levh-i ruhsāruñda yazulsa n'ola resm ü vefā
Kim dimişler külli 'ilmin leyse fi'l kırṭāsi dā'³⁰⁴
3. Cān u dilden geçmegın sırr-ı ḥadeng-i fāş olur
Ey kaşı yā külli sırrın cāveze'l-işneyi şā'³⁰⁵
4. Gerd-i ḥamūn şanmañuz Leylī hevāsıyla çıkup
Ḥāk-i Mecnūn gird-bād-ı āh ile eyle semā'
5. Eyledi sāzende-i gerdūn maķāmın sūnbüle
Nağme kim kıldı hevā-yı kākülünle iḥtirā'
6. Ḥāme-veş Şādık zebānın kesdi kıl ü käldeñ
Bulalı ḥaṭṭ-ı leb-i la' li nigāra iṭṭilā'

78a

Der-Şıfat-ı 'Aleyhi's-Selām

fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün

1. Tīğ-i cevriñ şalsa müjgānuñ eger lā-yenkaṭı'
Rişte-i ta' līķuñ olmaya nazardan münkaṭı'
2. Mīl-i sīm ile zeberced levḥa çok dökdi nuķaṭ
Şekl-i ebrūsına olmadı meh-i nev muṭṭalı'

³⁰⁴ "Kağıt üzerindeki ilim ancak kaybolur." Enam suresinden (6/7) mülhemdir.

³⁰⁵ İki kişiye ulaşan sır, sır değildir.

3. Vākıf-ı sırr-ı dehānuñ ola mı ehl-i nücüm
Sırr-ı ğaybu'l-ı ayni çün bilmek olupdur mümteni^ç
4. Söyledükçe sükker-ālūd olmasa la^ç lüñ eger
Mūr-ı haṭṭuñ üstine olmazdı böyle müctemi^ç
5. Nāzır olduğça seni görmezdi çeşmi Şādık' uñ
Olmasañ āyīne-i ṭab^ç ında cānā münṭebi^ç
6. Zühre-i zehrā gelür ser-vaḫtüme ta^ç līm olur
Sāz-ı ıṣṣāḳ olalı uṣṣāḳ içinde muḫteri^ç

259

78a

Der-Şıfat-ı Na^çtu'n-Nebī A.S.

fe^ç ilātün fe^ç ilātün fe^ç ilātün fe^ç ilün
(fā^ç ilātün) (fā^ç lün)

1. Eyleyen vechüñi dībāce-i ḫüsne maṭla^ç
Eylemiş kaşlaruñı üstine iki mışra^ç
2. Haṭṭ degül māşīte-i ḫāme^ç arūs-ı ḫüsnuñ
^ç Anber-i terden ider vechine ğarrā burḳa^ç
3. Māl-ı dünyāyı unut kesb-i rumüz-ı ıṣṣāḳ it
Lā taḍī'u^ç ömrüke fi'd-dehri bimā lā-yenfa^ç 306
4. Çün şadā-yı pāy-i esbūñ eylediler istimā^ç
Zühre-i zehrā ile eyler ferişteher semā^ç

³⁰⁶ Menfaat vermeksizin, ömrün zaman içerisinde kaybolup gitmez.

5. Berķ ʿ uran ʿ aks-i riķābıdur Burāk-ı himmetüñ
Çarķ-ı mezātında şanma berk-i lāmiʿ den şumāʿ
6. Bu ne cezb-i ķalb olur evce ħazīz-i ħākden
Şaĥre-i şammāyile ʿ azm eyler itdükde vedāʿ
7. Baĥş-i iʿ cāz eyledükde ħaşmuñı ilzām için
Ĥaķ Resülsün yā Nebiyyallāĥ dedi murĝ-ı sibāʿ
8. Şādıkʿuñ yā Rab o şemʿ -i devlete ķandīl-veş
Eksük olmasun dilinden tāb u süz u iltihāb

260

78b

Der-Şıfat-ı Naʿt

fāʿ ilātün fāʿ ilātün fāʿ ilātün fāʿ ilün

1. Naĝme-i nālem idüp Zühre felekde istimāʿ
Çengini çalup zemīne eyler aĝāz-ı semāʿ
2. Naĝmeler kıldı gece şevķ-i ruĥ-ı yārile kim
Nergis bāĝa şadā-yı bülbüle virdi şadāʿ
3. Sāķī-i meclis eger kim ol büt-i ʿ ayyār ise
El-vedāʿ şimdengerü ey zühd ü taķvā el-vedāʿ
4. Ķande eylersüñ vedāʿ ʿ uşşāķile ħaşr olmadan
Rüz-ı maĥşerde dil-i ʿ uşşāķa çün rüz-ı vedāʿ
5. Sırr-ı ʿ ışķı Şādıkā cismüñde cāna açma kim
Çün dimişler *küllü sırrın cāveza 'l-işneyni şā*³⁰⁷

³⁰⁷ İki kişiye ulaşan sır, sır değildir.

78b

Der-Şıfat-ı Na' t

fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün

1. Eyledüm bir nağme-i dil-keş-i gamda ihtirā'
Zühre-i zehrā felekde işidüp eyler semā'
2. Şevk-i nālem virmese ' avvād-ı çarhuñ ey kamer
Sāzına evtār olursa rişte-i şems-i duhā
3. Dildeki sırr-ı nihānı cāna ifşā eyleme
Çün dimişler *küllü sırrın cāveza 'l-işneyni şā'*³⁰⁸
4. Cevher-i ferd-i dehān-ı yāri taksīm itmede
Feylesofān-ı cihān yok yire eylerler nizā'
5. Bu ne hikmetdür iden keşf-i kerāmet Şādıkā
Zerrece sırr-ı dehān-ı yāre bulmaz ' ıttılā'

79a

fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün

1. Sāz-ı ' ışkı olalı ' uşşāk içinde muhteri'
Nağme-i dil-süz-ı mey oldı melekler müstemi'
2. Kāmet-i zülfüñ hayāli gelse müjgānuñ gider
Añladum tenvīn elif lāmile olmaz müctemi'
3. Muṭṭaşıl ursa kemān-ebrūlaruñ cevri oğların
Olmaya şemsīr-i gamzeñden ' alākam münkatı'

---

³⁰⁸ İki kişiye ulaşan sır, sır değildir.

4. Nic mümkündür diyem būs-ı dehān-ı dil-beri
Hāşşa bir nesnenüñ ola vücūdı mümteni^ç
5. Zerrece mihrinden ol māhuñ ifāde itmedüm
Gerçi oldı şubh-veş Şādık giceler mündefi^ç

263

79a

Der-Şıfat-ı Na^ç t A.M.

mefā^ç ilün mefā^ç ilün mefā^ç ilün mefā^ç ilün

1. Ne gevher gözlerüm devr-i lebünde oldılar cāmi^ç
İder merdümlerüm dürr-dişlerüñ baħrinde heb zāyi^ç
2. Müje-i gammāz-ı eşk-i dīdesi hañçerlere şañçır
Niçün rāz-ı derūnum halka eylersün deyü şāyi^ç
3. Hevā-yı sünbülüñde bir Hümā-yı evc-i pervāzem
Geçürdüm ^ç ömrī olup üstüh^çān-ı huşkıma kāni^ç
4. Yüzin naķşı gibi naķş-ı muşanna^ç ey şanem hergiz
Cihān levħinde kaţ^ç an bir kumaşdur cāme-i şāni^ç
5. Yoluñda şubh-veş Şādık kuluñdur her ne eylerseñ
Gerek öldür gerek dirgür elünde emrüne tābi^ç

264

79a

Der-Şıfat-ı Na^ç t A.M.

fā^ç ilātün fā^ç ilātün fā^ç ilātün fā^ç ilün

1. Oldı çünkim destine müjgān-ı tiğ-i inķıţā^ç
El-vedā^ç ey ^ç aql u şabr u dīn ü imān el-vedā^ç

2. Canımı yakduğı bu ol serv-i add ekdue add
Tābını efzūn ider buldua hūrid irtifā
3. Gōzde ekūm vār iken nār-ı ızāruñ aldı  aks
Eylemezkin ey amer-sīmā naizēyn ictimā
4. Penbelerle gūını pūr eylemi derd-i sefid
Nice itsūn nālesin būlbūllerinūñ istimā
5. Nāy-ı nālem mevlevīler gibi ādı gū idūp
āk-i būlbūl gird-bād-ı ehle eyler semā

265

Der-ıfat-ı Tevhīd

80b

fā ilātūn fā ilātūn fā ilātūn fā ilūn

1. Rite-i ta līk o denlū oldı cānda mūctemi
Olmadı mirāz-ı lādan ğayri anı mūnatı
2. açlarınuñ her ılı biñ Leylī-i Mecnūn ider
un ile hūr-ı perī-sīmālar olduñ muteri
3. Dīde-i ğam dīde-i  uāa oldur sūrme-sāz
Nāle vū zār-ı dil-i  uā oldur mūstemi
4. Nāleler ūdūp Hicāz-ı Ka be-i kūyuñ maām
Eyledūñ  ar-ı mu allādan mekānın mūrtefi
5. Gōzine ehl-i yainūñ hāk-i pāyūñ sūrme ıl
Ola kim ādı fairūñ ola andan mūndefi

- 81a fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün
1. Tāk-ı hüsni Yūsuf' uñ gerçi olmışdur refī'
Līk eyvān-ı cemālūñ andın olmıştur bedī'
  2. *Ṭurfetü 'l- 'ayn*³⁰⁹ içre tolanmazdı çarḥ-ı a' zamı
Olmasa raḥş-ı güzīnūñ berḫ-i ḥātı' dan serī'
  3. Bir nefesde ' arşa-i gerdūnı devr itse n'ola
Bir ḫademdür peyk-i ' ālem girdeke arz-ı vesī'
  4. Rişte-i ta' līḫ-i kesmek senden olmışdur muḥāl
Gerçi kim çokdur ḫuluñda ḫired ef' al-i şeni'
  5. Nice olur Şādık faḫīrūñ ḫāli ey ḫayru'l-beşer
Yārın ol bī-çāreye maḥşerde olmazsañ şefī'

81a **Der-Tevḫīd-i Bārī**

fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün

1. Āteş-i mihrūñ ki yaḫdı sīne-i eflāke dāğ
Her birin kıldı başiret ehli bir rüşen çerāğ
2. Şu' le-i şem' -i cemālūñ pertevi ' āşıḫlaruñ
Cānına virdi fūrūğ-ı mihr-i ' ālemden ferāğ
3. Çekmege cünd-i şeyātīne şehābuñ tīgini
Eyledūñ gökde melā' ik ḫayline hālik yerāğ

³⁰⁹ "Göz açıp kapama anı"

4. udretüñdür micmer-i yāūt-1 nābile iden
Gonca-i řahñ-1 emende ıtr-sāy-1 bezm-i bā
5. Rūz-1 mařşerde umarın řubh-veř řādık senüñ
Eyleye Bārī Teālā alnuñ aık yüzüñ a

268

81a **Der-Na t-1 Resūl**

fā ilātün fā ilātün fā ilātün fā ilün

1. Ey ki yaduñ tekye-i arř üstine bir şeb-erā
āmetüñ kılduñ ārām gülzārı ire serv-i bā
2. Mikhel-i ünzur ileyk³¹⁰ birle ekdüñ eřme kuhl
Āteř-i innī enallāh³¹¹ ile yaduñ cāna dā
3. Tūře-i tevīdi kılduñ ruhuña zād u zevāt
Lī-maallāhi³¹² idindüñ albüne cāy-1 ferā
4. Hāce-i atār-1 zūlfuñ adı bir ter nāfe kim
Būy-1 lutfından muatar oldu anuñ her dimā
5. Verziş-i ıřkuñda řuī řādık'a öykünmesün
Bir degüldür řīve-i reftārda kebkile zā

---

³¹⁰ "kendine bak"

³¹¹ Taha (20/14): "şüphesiz ki ben Allahım."

³¹² "Allah'la beraber"

- 81b   mefā' ilün mefā' ilün fe' ülün
1. Aşup bāğ-ı ruḥına şeh-per-i zāğ
Çeker nergisler yine kuḥl-i *mā-zāğ*³¹³
  2. Olup murgān-ı kudsilerle maḥrem
İder seyr-i çemen ol bülbül-i bāğ
  3. Fūrūğ-ı şem' -i hūrşid-i ruḥından
Yağar māh-ı sipihruñ bağrına dāğ
  4. İrişüp mi' raz-ı hüsn-i ḥiṭāba
İder aḥvālini dergāha iblāğ
  5. Olur şubḥ-ı sa' ādet gibi Şadık
O günde ḥ'āce dehrüñ yüzi ağ

- 82a   **Der- Na' tu'n-Nebī A.M.**
- mefā' ilün fe' ilātün mefā' ilün fe' ilün
1. Muḥit-i ' işkuñ ezelde egerçi şandum şığ
Görince aña velīkin başumdan aşdı dirig
  2. Ḥabīb-i Ekrem'i günden şakınup eyler idüñ
Başınuñ üstine cevfi hevāda çetr-i miğ

³¹³ Necm (53/17): "Gözü kaymadı..."

3. ‘Adūsı gözine karşı cidāl-ı mu‘cizede
Şakḳ itdi ḥabbe-i māhı benānı hemçü-tiġ
4. Okutmadan aña ḥarfi belāġat ehli kamu
Feşāḥat kelimātın görince dedi belīġ
5. Daḥi kemāl-i bülūġa irişmeden Şādık
İderdi ‘āleme ḥükm-i belāġatin teblīġ

271

82b   mefā‘ ilün fe‘ ilātün mefā‘ ilün fe‘ ilün

1. ‘Aceb mi sürmesin itse gözinüñ ol *mā-zāġ*³¹⁴
Gubār-ı pāyini itdi çü cāna ‘ıtr-ı dimāġ
2. Ne ṭañ müşerref olursa felek şebistānı
Şerār-ı sümm-i semendi sipihre yaġdı çerāġ
3. Felekde şanma görinen ḥusūf iren mehdür
Firāḳ-ı ḥāl-i ‘ızāruñla yaġdı sīne dāġ
4. Sen ümmetüñe o zāhri mühürlü mektübsın
Şefā‘ atıçün idüpdür seni Ḥudā iblāġ
5. İren vişāline Şādık cihānı terk eyler
Gören cemālini ṭañ mı cināndan itse ferāġ

---

³¹⁴ Necm (53/17): “Gözü kaymadı...”

82b

Ḥasbū'l-Ḥāl

fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün

1. Dāğ-ı mihrüñden göñül kim sīnede yaqar çerāğ
Rište-i cānın fetīl eyler sirişkin aña bāğ
2. Qadd u ḥaddüñ ḥasretinden bāğ-ı tende ' aşıka
Her elif bir serv oldı lāle-i ter kanlu dağ
3. Al fānūsum tutar öñümde ey gül lāleler
Şevk-i ruḥsāruñla her şeb eylesem gülgeşt-i bāğ
4. Tutamazdı kimse Qays'ı vādī-i hicrānda
Eşk-i çeşm ü devrānı olmasa zencir ü bağ
5. Bāğda sevdā-yı zülf-i Leylī iki de bir
Başına kaqardı ey dil Qays-ı maḥzūnın kelāğ
6. Kesret-i eşgāl-i a' dādan ḥayāl-i Leylī'ye
Dīde-i Mecnūn gibi olmazdı bir cāy-ı ferāğ
7. Merdüm-i dīdem ḥayāl-i yāri'le ' ıyş itmege
Bāde-i eşkümile taldurdu yine iki kabāğ
8. Eyleyüp gözden ḥabāb-ı mey gibi ref' -i ḥicāb
Qabgab-ı la' li dil-i ' aşıka oldı yaşağ
9. Çīn-i zülfinden ḥaber almağa āhū-veşlerüñ
Ḥusrev-i gül bād-ı şubḥı eyledi çābük ulağ
10. Gözde ' aks-i zülfī içinde ḥayālī çeşminüñ
Şol gazāle döndi sünbül-zār ola aña turağ

11. Zülf-i Leylā'nuñ ğamından Şādıkā dūd-ı siyeh
Seyr iden başında Mecnūn'uñ şanurdı anı dağ

273

83a

fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün

1. Kūh-ken-i miskini gör kim itdügi sa' y-i belīg
Cān Şirīn'inden çıkardı 'ākıbet anı dirīg
2. Mevc-i teşvīr-i belā başından aşdı gerçi kim
Ol ğariķ-i baħr-i minnet şandı ol deryāyı sığ
3. Bir muşanna' kıt' a didüm tīg ü tīr-i dil-bere
Baş egüp ehl-i belāğat didiler ğaķķā belīg
4. Geçmek-içün yāre ğalka kīşine şokuldı yığ
Kesmek-içün ehl-i 'ışkı yanına taķıldı tīg
5. Her seher dūd-ı dil-i sūzānıdur yerden çıkar
Ķabr-i Ferhād üzre şanmañ görinen tağlarda miğ
6. Berg-i sūsendür kıyās itme melekler Şādıkā
Dest-i ğudretle mezārından çeker a' dāya tīg

274

83a

Der-Şıfat-ı Mev' ize

fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün

1. Sāhil-i baħr-i ğamı eţfāl-i eşküm şandı şığ
Heb ğabāğ idüp ğabābı aldanan gitdi dirīg

2. Bî-sütün-ı ‘ âlemüñ Ferhād’ ı mı oldı ‘ aceb
Külbe-i kühsārda mātem libāsın geydi miġ
3. Hindî-i āteş-perest olmışken ey dil bilmezen
Başı üstinde çelîpā götürür ne’ yler ki tiġ
4. Şol-ķadar vaşf eyledüm ħüsn-i bedî‘ -i dil-beri
Husrev ü milk-i feşāhat işidüp didi belîġ
5. Kān-ı imkān içre sen bir gevher-i yek-dānesin
Şādıkā şarrāf-ı ‘ âlem bilmedi ķadrüñ dirîġ

275

- 83b   mefā‘ ilün fe‘ ilātün mefā‘ ilün fe‘ ilün
1. Dilüñde var ise fehm ü ferāset ü inşāf
Şıfāt u zāt-ı Ĥudā’ dan gönül gel urma lāf
  2. Şenāda ‘ acz idüp Aĥmed deyince *lā uĥşî*³¹⁵
Kemāl-i zātını kimdür olan anuñ vaşşāf
  3. Ne ķudret olur İlähî ki emr-i olda
Getürdi cümle vücūda nün ile ķāf
  4. Zihî ‘ ināyet-i luţfuñ ki perveriş birle
İçinde ķatre-i bārānı dürr ider eşdāf
  5. İlähî nāmuñı Şādık faķire ĥırz eyle
Ki mekr-i nefsi deniden anuñla bula mu‘ āf

³¹⁵ Yasin (36/12): “ Ben sayamam...”

83b

Der-Na‘tü’n-Nebī A.M.

mefā‘ ilün fe‘ ilātün mefā‘ ilün fe‘ ilün

1. Getürmedi bu cihāna gel idelüm inşāf
Saña mu‘ ādile dürr-i yetimi hīç eşdāf
2. Nedür bu mu‘ cize Yā Rab ki tīg-i engüşti
Felekde sine-i mäh-ı tamāmı kıldı şikāf
3. Nedür bu luṭf-ı Hudā kim öñinde a‘ dānuñ
Elinde senüñ ola zāt-ı şerifi vaşşāf
4. Na‘ im-i dehri gönülden çıkardı bi’l-cümle
İderdi hūşe-i zikr-i Hudā’yı cāna kefāf
5. Ayağı tozın o şāhuñ ‘ aceb mi ey Şādık
Bāşına tāc-ı le-‘amrük³¹⁶ iderse ger eşrāf

83b

Der-Na‘tü’n-Nebī A.M

fā‘ ilātün fā‘ ilātün fā‘ ilātün fā‘ ilün

1. Zülmet-i küfr açmada ey mäh-ı tal‘ at şem‘ -i şāf
Urmasun her gün öñüñde Bū-Leheb mānend-i lāf
2. Sensin ol şeh kim hilāl-i ‘ id-i eḏhā şāmdan
Tuḥfe iletdi saña bir ḥançer-i simin-ğılāf

---

³¹⁶ Hicr (15/72): “Ömrün hakkı için...”

3. Hün-ı lütfuñdan kaçen küfr ü dalâlet ehlünüñ
Başını tîğ-i nedâmet şakķ ider mánend-i kāf
4. Sâye-i sünbüllerüñ düşdügi cüdan aħmer
Böyle olmazdı gazâlân-ı Hóten müşgîn-i nâf
5. Şadıķa eyle şefâ' at *yā şefî'a 'l-müznibîn*³¹⁷
Nâr u düzahdan ola kim idesün anı mu'âf

278

84b **Der-Tevhîd-i Bārî 'Azze İsmühü**

fâ' ilâtün fâ' ilâtün fâ' ilâtün fâ' ilün

1. Bār-ı ısyân ki işledüñ çekmez anı yüklense ķāf
Nice çeksün merkebüm zâr u za'îf u ten-şikāf
2. Hiç gönül emmāre-i nefse muķābil ola mı
Mür dahi ejdehāyile nice itsün maşāff
3. Māh-ı nevden çarķ-ı merdüm-keş olup mest ü ğurūr
Destine almış tutar bir hañçer-i sîmîn ğilāf
4. Bir Kerîmü zü'l' aţāsın āsitān-ı lütfuña
Gelmişüm cürmüm bilüp kıldum haţāma i' tirāf
5. Geldi biñ havfıyla Şadıķ kapuña yüz sürmege
*Yā ğıyāşe 'l-müsteġisîn neccinā mimmā neħāf*³¹⁸

³¹⁷ Ey günahkarlara şefa'at eden!

³¹⁸ Ey bereketi bol olan Rabbim, bizi korktuklarımızdan korusun!

84b **Der-Na‘ t-ı Ḥabīb-i Ekrem**

mefā‘ ilün fe‘ ilātün mefā‘ ilün fe‘ ilün

1. Nedür bu rûḥ-ı mücessem nedür bu cism-i laṭîf
Senüñle rûḥ-ı melâ’ik ‘aceb mi olsa ḥarîf
2. Kapuñda Mekke şerîfi Hicâzî bendendür
‘Aceb mi olsa Kureyşî kabâ’il içre şerîf
3. Düvâl olam eyü eyler ḥayâl na‘ linüñ
Anıñ-çün oldı meh-i nev felekde böyle naḥîf
4. Cihâna egnine fâḥir libâsı geymezi
Vücûdı gibi yoğiken dilâ zarîf ü laṭîf
5. Efendi Şadık’a eyle şefâ‘ at ü şefkat
Ki nâr u düzaḥa döymezi o nâtuvân u zaîf

85a fâ‘ ilātün fâ‘ ilātün fâ‘ ilātün fâ‘ ilün

1. Nükte-i rāz-ı dehānuñ ey dürr-i Baḥr-i Necef
Oldı ‘aql-ı ḥurde-bîne sırr-ı ‘ilm-i men ‘aref³¹⁹
2. Naḥl-i şāḥ-ı kâf u nūnı āb-ı cūy-ı hel etā³²⁰
Vird-i gülzār-ı selūnī³²¹ murğ-ı bāğ-ı lev-küşif³²²

³¹⁹ “Kendini bilen Rabbini bilir.” (Men arefe nefsehû fe-kad arefe Rabbehû) olarak bilinen hadisten iktibas olarak alınmıştır.

³²⁰ İnsan (76/ 1): “İnsan (henüz) anılır bir şey değilken (yaratılmamışken) üzerinden uzunca bir zaman geçti.” ayetinden iktibasla Hz. Ali övgüsü için kullanılmıştır.

³²¹ “Sorunuz” anlamına gelen ifade Hz. Ali’nin ilmini övmek için yapılan telmihtir.

3. Dürr-i zātuñ besledi oyunında m nend-i yetim
Mihr   m hi eyleyen bar-i ademde bir adef
4. Bildi remz-i *innem da*³²³ neydügin alb-i elem
Fikr-i   aks-i l -beada eyleyen    mrin telef
5. unsa bir c m u l  s f -i bezm-i *l -fet *³²⁴
Biñ af  v  zevile n ş eyle adık l -teaf

281

85a Der-ıfat-ı Kerremall h

f  il t n f  il t n f  il t n f  il n

1.  f -i s l se kef olmaz rum z-ı *lev k if*³²⁵
Baını ekse burka  ire m nend-i keef
2. Hıdmet-i rind n gerek k y-ı ar b t ire kim
N kte-i tevidile kef ola sırr-ı *men  aref*³²⁶
3. Nu u pendin p r-i deyr n g ş-ı c nile iit
Z hid n g ft   firibin dileme ey n -alef
4. Kef geup dery  gibi derr  zre ne'ylers n dil 
 n geersen b r  ge mey  zre ey ey  v re kef

³²² Hazret-i Ali'nin ilmini  vmek amacıyla "*Eğer perde aılsaydı kesin bilimde bir artı olmazdı*" manasına gelen ve Hz. Ali'ye atfedilen s z n ilk kelimesidir.

³²³ "*Sadece, ancak*" gibi anlamlara gelen ifade Hz Ali'nin bilhassa ilminin  verken kullanılır ve Fatır suresindeki (35/28) "... Allah'a karı ancak; kulları iinden  lim olanlar derin saygı duyarlar..." ayetindeki anlamla daha ok uyum g sterir.

³²⁴ Arapa, "L  seyfe ill  z 'l-fek r ve l  fet  ill  Ali" s z nden iktibasla "Hz Ali gibi yiit yoktur." anlamına gelir.

³²⁵ Hz. Ali'ye atfedilen "*Eğer perde aılsaydı kesin bilimde bir artı olmazdı*" manasına gelen s z n ilk kelimesidir.

³²⁶ "*Kendini bilen Rabbini bilir.*" (*Men arefe nefseh  fe-kad arefe Rabbeh *) olarak bilinen hadisten iktibas olarak alınmıtır.

5. Zülf-i dildârı görüp zâhid kaçarsa n'ola kim
Sünbül-i bâğı ne bilsün Şâdikâ gāv-ı 'alef

282

85a **Der-Menķabet-i Emîrû'l-Mü'minîn**

fâ' ilâtün fâ' ilâtün fâ' ilâtün fâ' ilün

1. Ey dehānuñ nokta-i tevḥīd-i sırr-ı men 'aref ³²⁷
Sürme-i ḥaṭṭ-ı gubāruñ nūr-ı çeşm-i lev-küşif ³²⁸
2. Çîn-i ebrū-yı cebinüñ mevc-i āb-ı selsebîl
Dürr-i dendān-ı güzīnüñ gevher-i Baḥr-i Necef
3. Kimseler görmüş degül baḥr-i leṭāfetde şehā
Ne dişüñ mānend-i lü'lü' ne femüñ gibi şadef
4. Merdüm-i çeşmüñ Ḥabeş sultānınuñ ferzendidür
'Asker-i nīze güzārīdür o müjgān iki şaff
5. Sem' -i cāna ireli şavt u şadā-yı hel etā ³²⁹
Girmez oldı gūşuma Şâdik nevā-yı çeng ü def

³²⁷ Kendini bilen Rabbini bilir.

³²⁸ Hz. Ali'ye atfedilen "Eğer perde açılsaydı kesin bilgimde bir artış olmazdı" manasına gelen sözün ilk kelimesidir.

³²⁹ İnsan (76/ 1): "İnsan (henüz) anılır bir şey değilken (yaratılmamışken) üzerinden uzunca bir zaman geçti." ayetinden iktibasla Hz. Ali övgüsü için kullanılmıştır.

85b **Der-Şıfat-ı Na‘t**

fā‘ ilātün fā‘ ilātün fā‘ ilātün fā‘ ilün

1. Hāme kim bunca kemālâtıyla oldı münsif
Yazmadı levh-i vücūda kıdd ki mānend-i elif
2. Māh-ı burc-ı hūsn iken Yūsuf cemāli naqşına
Görse hūsn-i ‘ālem-efrūzuñ olurdu mu‘terif
3. Cebhe-i ğarrāsı üzre қаşların seyr eylesün
Görmeyen bir levhada iki hilāl-i münhasif
4. Çeşm-i bīmāruñ firākından olupdur bāğda
Nergis-i maħmūruñ ey gül-ruħ mizācı munharif
5. ‘Ārife keşf olmasa remz-i nukāt-ı *lev küşif*³³⁰
Şadıķā sırr-ı dehān-ı yār olmaz münkeşif

85b **Der-Şıfat-ı Na‘t**

fā‘ ilātün fā‘ ilātün fā‘ ilātün fā‘ ilün

1. Olmadan genc-i ğam-ı ‘ışkuñda göñlüm mu‘tekif
Olmadı kıfl-ı tılsımāt-ı hakāyık münkeşif
2. Ğamze kıtil çeşm hūnī hāl fitne zülf düzd
Kıldı Hakk bunca kemālâtıyla zātuñ muttaşif

³³⁰ Hz. Ali’ye atfedilen “Eğer perde açılsaydı kesin bilgimde bir artış olmazdı” manasına gelen sözün ilk kelimesidir.

3. Sen leb-i engür-ı havrâ dil sever rez duhterin
Hâl-i ‘âlem böyledür şüfî tabî‘ at muhtelif
4. Tās-ı yâkūtla gül şunmazdı jâle şerbetin
Nergis-i bîmāruñ olmasa vücūdı munharif
5. Baħr-i vaşf-ı kadd ü zülfî ğarķ ider Şādık velî
Çünki istiġrāk-ı hüsniçün olur lâm u elif

285

- 86a fâ‘ ilâtün fâ‘ ilâtün fâ‘ ilâtün fâ‘ ilün
1. Bulmaĝ isterseñ eger nām-ı halef
Koma elden rāh-ı pîrān-ı selef
  2. Hıvı iderdüm cām-ı gül-fām itmege
Bir nidā geldi ki *işrab lâ-teħaf* ³³¹
  3. Sāĝar-ı gül-gūnda āvāreler
‘Aks-i la‘l-i nārı ğördi ĝeçdi kef
  4. La‘l-i nārı tırmadan öpmekde cām
Aña karşı sînesin dökmekde def
  5. Kālb-i ‘uşşākile Şādık ol şehün
Baĝlamış cenk itmege müjĝanı şaff
  6. Ğördi vaşf-ı hāl-i ruhsārın meĝes
Hayretinden her birine urdı keff

---

³³¹ İç, korkma!

86a

Der-Şıfat-ı Hasb-i Hāl

fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün

1. Berg-i bīdi beñzedenler hānçere itmiş hılāf
Kāmetüñ sev olduğında yok maḥall-i iḥtilāf
2. Mūrlar peydā olur sevdā-yı hāttuñla olan
‘Aşıkuñ ḥak-i mezārın tīg-i mihritse şikāf
3. Düzdi etrāfına ‘anberden çeküp bir dā’ire
Merdüm-i cādū-yi çeşmüñ hānçer-i müşgīn ğılāf
4. Naḥs-i tālī‘ den çıkup eflāke şanma göz şehāb
Āteş-i āhum ider ḥayl-i melā’ike muşāf
5. Na‘re-i āhum yanında şā‘iḳa çatlatmasun
Hīn-i bārān-ı sirişkümde benüm iñende lāf
6. Mu‘ciz-i la‘lin göreydi ol büt-i çinüñ eger
‘Aczine ‘İsī-i Rūḥullāh iderdi i‘tirāf
7. Māsivā naḳşın gönülden maḥv kıl kim Şādık
Şüret-i ma‘nī görünmez olmasa āyīne-i şāf

86a

Der-Şıfat-ı Hasb-i Hāl

fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün

1. Her ne deñlü ‘asker-i ğam bağlasa alāy-ı vaşf
Tağıdur meydāne gelse muḥribā kānūn-ı def

2. Tut selef bendin şafâ vü ‘ ıyşa şarf it ‘ ömrüñi
Diye pîrân-ı tarîkat nâmuña hayru’l-halef
3. Bende-i mîr-i Necef-i *lev küşif*³³² milkinde kim
Keşf ola ey dil saña ‘ âlemde sırr-ı *men ‘aref*³³³
4. Eyleme rāh-ı riyāda zāhid-i şad-sāle-veş
Ey dil-i āvāre şakun naqdini ‘ ömrüñ telef
5. Bir gice deyr içre terdid eyledüm cām içmege
Hâtif-i gayb-i nidâ itdi ki Şādık *lā-teḥaf*³³⁴

288

86b **Der-Tevhîd-i Bârî ‘ Azze İsmühü**

mef‘ ülü fā‘ ilātü mefā‘ ilü fā‘ ilün

1. Ey Rabbi cinn u nās u güşâyende-i felak
Hırz eyle cāna ismüñi *min şerri mā ḥalāk*³³⁵
2. Şun‘ uñ yiter ki kıatre-i māh-ı mehîñüñin
İnsānı kıldı aḥsen-i şüretde *min ‘alak*³³⁶
3. Şekl-i elifde olmasa destüñdeki ‘ aşā
Göstermez idi Mūsî‘ye i‘ cāz-ı *fe’n-felak*³³⁷

³³² Hz. Ali’ye atfedilen “Eğer perde açılsaydı kesin bilgimde bir artış olmazdı” manasına gelen sözün ilk kelimesidir.

³³³ “Kendini bilen Rabbini bilir.” (*Men arefe nefsehü fe-kad arefe Rabbhü*)” olarak bilinen hadisten iktibas olarak alınmıştır.

³³⁴ Korkma!

³³⁵ Felak (113/2): “Yarattığı şeylerin şerrinden...”

³³⁶ Alak (65/ 2): “...kan pıhtısı (aşılanmış yumurta)...”

³³⁷ “(Fe-in felak) şafağın sökmesi”

4. Rif' at virünce bendeñe ıak-ı felek degül
Evvel kademde ' arş-ı berine başar ayak
5. Şādık şıfāt-ı Hakk'ı nice medh ide meger
Yaza ne gelse hātırına keyf-i ma't-tefak³³⁸

289

86b

Der-Na' tü'n-Nebī Şalavātullāh

mef' ülü fā' ilātü mefā' ilü fā' ilün

1. Vaşf-ı ' izār u zülfüñ ider cān u dil sebak
*Şubhı izā teneffes ve leylen izā ğasak*³³⁹
2. Germ eyledi tennürını engüşt-i mu' cizeñ
Germiyyetiyle kuruşu mehüñ olmasun mı şakķ
3. Bāğ-ı ' izārı olsa güneşden ' arak-feşān
Güller olurdu hāke düşen dāne-i ' arak
4. Kitāb-ı dehre yazmağa na' t-i cemālini
Kāğıd getürdi zāl-ı felek mā'ı nüh tabak
5. Üstā öñinde okumadan harf-i ebcedi
Şādık virürdi ma' nı-i devrāne ol sebak

³³⁸ Mā'i't-tefak: "görüş birliğine varılan şey"

³³⁹ Felak (113/3) suresinden manen iktibastır: "...iyice karardığında geceye..."

86b **Der-Tevfîk-i Bârî 'Azze İsmühü**

fâ' ilâtün fâ' ilâtün fâ' ilâtün fâ' ilün

1. Çünkü tevfiğin ider rāh-ı hidāyetde refîk
Kesme ümmîdüni Allāh veliyyü't-tevfîk
2. Pîr ü ol maşşada irmek dilerseñ ey dil
Pişer ü saña yeter küfte-i pîrān-ı tarîk
3. Katre-i hūnî düzer rişte-i müjgāna gözüm
Ki ide derd-i lebūñ itmege tesbîh-i 'aķîk
4. Mîl-i kuhl ide göze her elifin bulsa hıred
Düzem ol müy-ı miyāna yine bir şî'r-i daķîk
5. Dil-i āvāreyi hūş tutmağa bezm-i ğamda
Sāgar-ı mey gibi Şādık kanı bir yār-ı şefîk

87a **Der- Şıfat-ı Hābîb-i Ekrem**

mefâ' ilün mefâ' ilün mefâ' ilün mefâ' ilün

1. Olaldan şem' -i ruhsârı o māhūn mihr-veş bārik
*Mine 'z-zulumāti yünc iküm bi-dūni 'ş-şemsi ve 'ş-şārik*³⁴⁰
2. Firâkından meges yaşın dökerse dest-i hasret ile
' Aceb mi kande var la' lūñ gibi şehd ü şeker fâ 'ik

³⁴⁰ Bakara (2/257): "Işık ve güneş olmaksızın sizi karanlıklardan kurtarıyor."

3. İki tilmîz kâbildür debistân-ı maḥabbetde
Oḡur mihr ü vefâ ʿ ilmin dilâ Mecnûn ile Vâmık
4. Nebât-ı laʿ li her derde devâyum dirse tañ mıdur
Aña benzer kanı ḥikmetde bir Loḡmân-şıfat ḥâzık
5. Elüнден Leylî-i zülfin ḡoma Mecnûn-şıfat yâruñ
*Ḥibâlü 'l-menâ lâ-takṭa ʿ illâ yâ eyyühe 'ş-Şâdıḡ*³⁴¹

292

87a

Der-Naʿ t-ı Resûl-i Ekrem

mefâʿ ilün mefâʿ ilün feʿ ülün

1. Muʿ ammâdur fem-i dildâr-ı muḡlaḡ
Ḡubâr-ı ḡaṭṭı reyḡândur muḡaḡḡaḡ
2. Olurdum ḡayd-ı zülfüñle muḡıd
Kemâle munşarif olmasa muṭlaḡ
3. Gözüñdür maşdar-ı nâz u girişme
Ki fiʿ l-i fitne andan oldı müştak
4. Meh-i ruḡsâruñ altında sanasun
Olupdur ḡabḡabuñ âb-ı muʿ allak
5. Olup engüşt-i muʿ ciz ḡonca Şâdıḡ
İşâretle ider verd-i mehi şakḡ
6. Viren heb ol büt-i ʿ İsi-nefesdür
Bu deyr-i ʿ âleme ḡün gibi revnaḡ

---

³⁴¹ Ey Sadık, sakın kaderin iplerini kesme!

293

87b

fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün

1. Ey Burāk-i 'azmüñe bir pāye çarḥ-ı nüh tabak
Pāre-i perde-serādur ḥayme ki gül-gün şafaḳ
2. Her seher elde tutar altun ḳalemlerle şehā
Na' t-ı ḥüsnüñ yazmaḡa mihr-i mu' allā zer-varaḳ
3. Sensin ol tıfl-i sebaḳ-āmüz mekteb-dar-ı ḡayb
Tıfl-ı ebced-ḥ'ānuñ olmaz ḥ'ācegān-ı mā-sebaḳ
4. Ḥ'ān-ı ḥüsn açsa ḳaçen mu' ciz numāyān-ı cihān
Bir ser-i engüştüñ eyler ḳurş-ı māhı iki şaḳḳ
5. Vaşf-ı rūy-ı kākülüñ düşmez dilinden Şādıḳ'ıñ
Şubḥ itdüḳçe teneffüs leyl ḳıldıḳça ḡasaḳ

294

88b

fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün

1. Dīde-i 'ibret-nümā aç gülşen-i imkāna baḳ
Cāy-ı bülbülde ḳarār-ı zümre-i zaḡāne baḳ
2. Raḡş-ı bādile gelen berg-i gül-i ḥandānı gör
Bād-ı peymāya süvār olmuş şeh-i devrāna baḳ
3. Şarşar-ı bād-ı hevāyile reh-i dildārda
Niçe döküldi şaçıldı ḡonca-i ḥandāna baḳ
4. Berg-i zer ḫolmuş basīḫ-i ḥāke itdüñse nazār
Zerle pür olmuş bisāḫ-ı meclis-i sultāna baḳ

5. Per ü bālin kesmege minķārımı zāg u kelāg
Nice miķrāz eylemişdür bülbul-i nālāna baķ
6. Çözüp evrāk-ı kitāb-ı ğoncanuñ řirāzesin
Nice tağutdı řabā eķrāf-ı naķlistāne baķ
7. Behmen-i dīden kaçup Đaķķāk-ı mārī-veş yine
Yerlere girdi ğorinmez sünbül ü reyķāna baķ
8. Sünbülü jülīde-mū itmiř řaçuñ anıñ-çün ol
Ayağına yüz urup řimřāduñ ister řāha baķ
9. Virdiğiçün zāğlar eřvāt-ı münkirle řadā^ç
Farķına dağ urdı řādık nergis-i mestāne baķ

295

88b

Der-Tevķīd-i Bārī

mef^ç ülü fā^ç ilātü mefā^ç ilü fā^ç ilün

1. Cām-ı řarāb u nāy-ı zen ü bāde-i ^ç atīķ
Bezm-i belāda oldı baña hem-dem ü řefīķ
2. Şüfī ğerekmez olmayıcaķ cām-ı la^ç l-i yār
Ħavrā řunarsa kāse-i yāķūtla raķīķ
3. Raķt-ı ümīdi itse beķā menziline ol
Rāh-ı fenāda ^ç iřķuñ olursa eger refīķ
4. Remz-i miyānın añlayamaz ^ç akl-ı mū-řikāf
Fikr ü ğayāli her ne ķadar eylese daķīķ

5. Kimdür dir ise Şādık'ı ol şem' -i t̄ab-dār
Bir cānın oda atıcı pervāne-i ḥarīk

296

89a

Der-Şıfat-ı Şun' -ı Bārī

mefā' ilün fe' ilātün mefā' ilün fe' ilün

1. Ḥamīde kaşların eyler o mehveşüñ Ḥallāk
Cemāli kaşrına garrā iki mu' anber t̄āk
2. Femini maşdar-ı mīmi kıyās idüp yāruñ
Gözini mazhar-ı fitne şanur gören müştāk
3. Ma' ānī baḥrine şıgmaz beyān-ı dürr-i femi
Meger ki na' t-i bedī' i ola anuñ iğrāk
4. İderse şuḥ-ı zamāne nigāh-ı bikr olmaz
Cihānda duḥter-i rez gibi tayyibü'l-a' rāk
5. Bileydi mazmaza sende ne ḥāleti var
Mey-i muğanla şūfī iderdi istinsāk
6. Dehānı ḥalka-i mīm-i yem-i mukāşefedür
' Aceb mi zülfine dilerse lām-ı istiğrāk
7. ' Arūs-ı ḥüsnin o māhuñ görince şeyḥ-i ' Arab
Didi ' acūze-i dehre 'aleyke elfü talāk³⁴²
8. Hicāz-ı kūy-ı nigārı oñince mişl-i ceres
Şimāḥ-ı dehri pür eyler nevāyile ' uşşāk

³⁴² Senin üzerine bin talak (boşanma) gerekir.

9. Maḳām-ı dil-beri Şādık ʿ Acem kıyās idüp
Ne İşfahān'ı ḳodı seyrin itmedük ne ʿ Irāk

297

89b

Der-Tevhīd-i Bārī

fāʿ ilātün fāʿ ilātün fāʿ ilātün fāʿ ilün

1. Ol kim itdi hāmesin şābün-ı taḫrīrile aḳ
Çarḫ-ı çārümde anı ḥürşīde itdün hem-vesāk
2. Ol kim urmuşdur Burāk-ı himmete zeyn ü licām
Cilve-gāḫ olmuşdur aña māverā-yı nüh revāk
3. Ol kim oldı rāʿ ī-şerʿ -i şerīfün gün gibi
Geşt iderdi tih-i ʿ işkuñ baş açık yalın ayak
4. Ol kim oldı ḥātem-i ʿ işka emīnün murg-veş
Uçururdu anı gökde mesned-i gerdün niṭāk
5. Tāzelükde öykünüp bunlara Şādık-ı ḥaste dil
Kaʿbe-i ʿ işkuñ ziyāret eyledi varup yayak

298

89b

Der-Naʿ tü'n-Nebī Şalavātullāhi ʿ Aleyh

mefʿ ülü mefāʿ ilü mefāʿ ilü feʿ ülün

1. Ey evc-i hidāyetde yüzi mihr-i müberraḳ
Atuñ ayağı oynağıdur çarḫ-ı muṭabbak

2. ‘İşkuñ haremî üzre yedi çarh-ı nigün-sār
Gök taqlacılarıdır ki eşer tırma mu‘ allak
3. Mey-keşlerüñe kāseleri çarhuñ olupdur
Memlū mey-i mihrile yedi cām-ı muravvak
4. Fetḥ eylemesek kufı-ı dür-i künc-i maḳālî
Ḳalurdı ebed dürc-i mu‘ ammā gibi muḡlak
5. Şādık kuluña rüz-ı kıyāmetde şefî‘ ol
Ey hāl-i dil-i ümmetine cümleden eşfaḳ

299

89b

Der-Menḳabet-i Ḥazret-i Şadık

mefā‘ ilün fe‘ ilātün mefā‘ ilün fe‘ ilün

1. Ḥabīb-i ḥayy-i güzine enīs ü yār u şefīḳ
Bisāt-ı ğār-ı fezāda Ebū Bekr-i Şadık
2. Emīr-i milk-i şadāḳat delīl-i rāh-ı hüdā
Meh-i sipihr-i hidāyet şeh-i reh-i taḳḳīḳ
3. Çün oldı ğār-ı sa‘ ādetde iz-hümā işneyn
Biri birinden ayırmaḳ o şehleri tezrīḳ
4. Ruḳūm-ı fazl u meḥāsın olınsa cümle eger
Ḍurüb-ı ğayriden eyler vücūdını tefrīḳ
5. Zalām-ı şebde fūrūĝ-ı mehi yandur Şadık
Eger o şem‘ -i hidāyet olursa ana refīḳ

300

- 90a mef' ülü fā' ilātü mefā' ilü fā' ilün
1. Cām-ı lebünden ol kim içer bāde-i ' aķık
Havrā elinden imesün ol sāķiyā raķık
  2. Esbāb-ı ' ıyş-ı Kevşer ü hür u İrem-i şır
Fazl-ı rabī' u yār-ı cedīd ü mey-i atık
  3. İki elüñle dāmen-i pır-i muġanı tüt
Şüfī dilerseñ olmaġa ger sālik-i arık
  4. Eyle hayāl-i hıızr-ı haıı-ı yāre āşinā
Felek vücūduñ eylemeden ey gönül ġarık
  5. Bezm-i cihānda Şādık-ı āvāre göñline
Olmaz mı muġāne gibi hem-dem ü şefık

301

- 90a **Der-Şıfat-ı Pend ü Naşihat**
- fe' ilātün fe' ilātün fe' ilātün fe' ilün
(fā' ilātün) (fā' lün)
1. Ol kim rīşi aġarup halka ider ra' nāluk
Olmaya böyle cihān içre büyük rüsvāluk
  2. Dökesün rīşe-i kāfūra dem-i ġarguş
İdesün müy-ı sefidile kadeġ peymāluk
  3. Hıı inşāf ola mı bir kişi pinhānın geçüp
Koya ā' at-i Ĥudā'yı ide bezm-ārāluk

4. Zâ' f-ı pîri kıomayup dilde şafâ lâyıķ mı
İdesün vâsıta-i meyle neřâť-efzâluķ
5. Eylemez ĥavf-ı Ĥudâ ĥunki o maĥrem-i řâdıķ
Eyle İslâm'dan ise yekdür aña tersâluķ

302

90a

Der-Tevĥîd-i Ĥazret-i Bârî

mefâ' îlün mefâ' îlün mefâ' îlün mefâ' îlün

1. Ne gevherdür ki zâtuñ itmeyüp ' aķl-ı beşer idrâķ
Dediler kim seni fehm-i ĥired idrâķ ide ĥaşâķ
2. Ne şun' olur bu kim yâ Rab olur tâ ĥaşr dek ķâ'im
Ĥabâb-âsâ hevâ üzre mu' allaķ ķubbe-i eflâķ
3. Ne mümkindür ki ire ġâyet beydâ-i zâtına
Ne denlü olsa bu vâdîde peyk-i ' aķl-ı küll ĥâlâķ
4. Sen ol maĥbûb-ı ' âlemsün ki niĥe niĥe ' âřıķlar
şehîd-i ' iřķ olup yolında cânlar virdiler bî-bâķ
5. Yoluñda ĥarĥ-veş mihrüñle ser-gerdânuñ olmuşdur
Ne tãñ řâdıķ iderse her ġün yaķasın ĥâķ

303

- 90b mefā' ilün mefā' ilün mefā' ilün mefā' ilün
1. Hün oldı menzil-i zāt-ı şerīfūñ taht-ı *erselnāk*³⁴³
Geyürdi başuña dest-i sa' ādet efser-i *levlāk*³⁴⁴
  2. Helāk eylerdi zehr-i gussa-i a' dā-i dīn halkı
Hadīş-i la' l-i şirinūñ eger kim olmasa tiryāk
  3. Aña aşılmadı rüh-ı melek qalmazdı esrāda
Eger kim 'arız-ı Gülgün'a kılsañ zülfüñi fitrāk
  4. Düşürmişdür aña 'aks-i leb-i la' lüñ nemek-dānın
'Aceb mi dīde-i zemzem olursa haşr dek nemnāk
  5. 'İmād-ı çār-ı zekī olmasa ger çār-ı yār anuñ
Nizāmı bozulup yere düşerdi Şādıkā eflāk

304

90b **Der-Şıfat-ı Na' tu'n-Nebī** A.M.

fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün

1. Gerd-i ğamdan hāne-i dil oldı pāk
*Leyse fī kalbī velīkin sivāk*³⁴⁵
2. Sözün müjgān-ı bülbüldür diken
İtse gül hār-ı elemle sine çāk
3. Kande kim bakşam hayālūñ düş olur
*Mā yerā 'aynāyi fi'd-dehri sivāk*³⁴⁶

³⁴³ "Biz sana gönderdik." (Bakara 2/151; Enbiya 21/107)

³⁴⁴ Sen olmasaydın bu alemleri yaratmazdım (Levlāke levlāk lemâ halaktu'l-eflāk) kutsi hadisinden iktibasla "şayet sen olmasaydın" anlamına gelir.

³⁴⁵ Senden gayri hiç bir şey kalbimde yoktur.

4. Cism-i ‘ aşık mi şūd zān rüy-ı zerd
Zer-i koned hāk-i siyeh-rā ‘ ışk-ı pāk
5. Ol halīl-i cānuñ ey Şādık dedi
Tiğ-i hūn-rīzin gören rūhı fidāk

305

- 91a   mefā‘ ilün mefā‘ ilün mefā‘ ilün mefā‘ ilün
1. Düşürse zerrece sümm-i semendüñ kabrüm üzre hāk
Çubārum eyleye ehl-i başiret sürme-i idrāk
  2. Gözüm sürāh-ı gamdur deşt-i miñnetde degül müjgān
İçine şarşar-ı āh-ı dilüm pür eyledi hāşāk
  3. Hābāb-ı cūy-ı eşküm habs ider ey serv-i sīm-endām
Eger kim itmege bād-ı şabā ‘ ışkuñda bulan pāk
  4. Züleyhā-yı şabā uyup hevāya şunmasa destin
Neden olurdu ya gül Yūsuf’ inuñ dāmeni şad-çāk
  5. Ten-i hāki yere gökden Mesīh indi şanur Şādık
Mezārum üzre indükçe atından ol büt-i çālāk

---

³⁴⁶ Senden gayrisini hiç bir zaman gözüm görmüyor (görmedi).

91a **Der-Na‘ t-ı Ḥabīb-i Ekrem**

mefā‘ ilün mefā‘ ilün mefā‘ ilün mefā‘ ilün

1. Çün olduñ şāh-bāz-ı murğ-zār-ı ‘ālem-i *levlāk*³⁴⁷
Nice pervāz ide vaşfuñda ey meh t̄a’ir-i idrāk
2. Ten ḥāşākümi berbād iderse rūzgār-ı ğam
Seni ey ğonca leb bāġ-ı cihānda terk idem ḥāşāk
3. Gülābuñda şikest olmış ‘işāmuñ pāresin bulınsa
İderdi şeyḥ-i şeh̄r anı şeh̄a dendānına misvāk
4. Gazāli kılmadı deştinde çinüñ olmadı naḥçir
İdelden rişte-i zülf-i siyāhın ‘anberin fitrāk
5. Eger kim ‘aşikuñ olmasa ey meh dest-i mihrüñle
Giribānın çeküp Şādık gibi şubḥ eylemezdi çāk

91a **Velehū Der-Şıfat-ı Ḥazret A.M.**

mef‘ ülü mefā‘ ilü mefā‘ ilü fe‘ ülü

1. Ey ḥāk-i deri efser-i şāhān-ı memālik
Evşāfuñ ider yerde perī gökde melā’ik
2. Müfti-i ezel ol leb-i ‘İsī-i zamānuñ
Maḳtül-i ğam-ı ğamzesini yazmadı Hālik
3. Göz luţfuña nāzır dehenüm zikrüne zākır
*El-ḳalbü leke ’t-tālibü ve ’r-rūḥu kezālik*³⁴⁸

³⁴⁷ “Sen olmasaydın bu alemleri yaratmazdım (Levlāke levlāk lemā halaktu'l-eflāk)” kutsi hadisinden iktibasla “şayet sen olmasaydın” anlamına gelir.

4. Ādāb-ı ser-i kūyuñı bilmek dile vācib
Hācī-i reh-i Ka‘be’ye niteki menāsik
5. Kōmaz pey-i aşhāb-ı hūdāyı dil-i kıtmır
Müfliḥ olalı cümleden ey ḥāce ülä’ik

308

91b

mefā‘īlün mefā‘īlün mefā‘īlün mefā‘īlün

1. Nice āyīne-i pūlād olur bu çarḥ-ı minā-reng
Şikest olmaz şu deñlü urdı seng-endāz-ı āhum seng
2. Kiminüñ pāyine bu gülşen-i dünyāyı eyler ḥār
Kiminüñ başına bu kend-i ḥazrāyı eyler teng
3. Şikār-ı māhī-i ‘aql itmekiçün Baḥr-i Nīlī’de
İder ḳullābına bu mihr-i zerrīn-tārı bir ḥarçeng
4. Basīt-i ḥāke bir naqş-ı mūnaqqaş şaldı kim anuñ
Eñ ednā bir günü taḥrīre ḳādir olmadı Erzeng
5. İrilmez māverā’yı ḥikmet-i Yezdān’a ey Şādık
Bu yollarda olupdur bād-ı pāy-ı ‘aql-ı insān leng

---

³⁴⁸ Kalp de ruh da sana taliptir.

309

91b **Der-Şıfat-ı Mev' ıze**

fā' ilātün mefā' ilün fe' ilün

(fe' ilātün) (fa' lün)

1. Şayha eyler miyān-ı şebde dīk
Şubh-ı hayr ol ki *bārekallāhü fik* ³⁴⁹
2. *Yek kadeh bāde-i şabūhı dih*
Şubh-ı şādık çü mi şūd nezdik ³⁵⁰
3. Cām-ı 'ālem-nümā-yı şun sākī
Hāne-i 'aqlı eyleme tārīk
4. Atlas-ı ebyad içre mūy-ı miyān
Silk-i lü' lü' de rişte-i bārīk
5. Ahsenü'l-Hālik'ına der Şādık
Görse hüsnuñ *tebārekallāhu fik* ³⁵¹

310

91b **Der-Na' t-ı Resül-i Ekrem**

fā' ilātün mefā' ilün fe' ilün

(fe' ilātün) (fa' lün)

1. Sīm-i pergārla çizdi meh-i nev taşvīrūñ
Hāme-i zerle şehāb itdi gelüp taħrīrūñ

³⁴⁹ Allah seni mübarek kılsın.

³⁵⁰ Bir kadeh sabah içkisi iç ki şafak vakti yaklaşmakta...

³⁵¹ Allah seni mübarek kılmıştır.

2. Cān-ı Ādem'le sirişt itdi melā'ik bil ki
Ey perī'ālem-i fiṭratde senūñ taḥmīrūñ
3. Vāḳı' amda seni bir ḥüsnile seyr itdüm ki
Hele ben ey meh-i Ken'ān ideyüm ta'birūñ
4. Vaşf-ı ruḥsāruña cānın eridür ammā kim
Ṭolaşıkdur dili şem'ūñ idemez taḳrīrūñ
5. Geçer ey meh bu toḳuz çenber-i jengārīden
Her ki Şādık gibi ḳapuñda ola ḳıtmīrūñ

311

93a

Der-Na' t-ı Şerīf

fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün

1. Ey firāḳ-ı ḥaṇçerūñden ravzada süsen ḳatīl
Çeşm-i bīmāruñ ḡamından nergis-i ḡülşen' alīl
2. Bir' adesdür ḥāl-i rūyuñ ḥırmen-i ḥüsnüñde kim
Ḥasretinden cānını otlara yaḳmışdur Ḥalīl
3. Zaḥm-ı ḡamzen işler o ḡülmezdi sīnemde eger
Tīrūñ ey ḳaşı kemānum olmasa aña fetīl
4. Şād ider ḡönlüm peyām-ber-i ḥaṭṭuñla şabā
Āyet-i raḥmetle aşḥābı nitekim Cebre'īl
5. Tīr-i āh-ı āteşīnüm gibi olmazdı Şādıkā
Ka'be-i kūyında yāruñ her gece rüşen delīl

93a

Der-Şıfat-ı Na' t

fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün

1. Tağılur bād-ı şabādan cūya berg-i verd-i al
Nitekim Cebre 'il'den şuya Kitāb-ı Danyāl
2. Dūd-ı āhumdan şererdür düşdi āb-ı rūyuña
Bilmezler ey perī-peyker şanurlar anı hāl
3. Ni' met-i hüsnuñde hāl-i müy-dāruñ fi'l-meşel
Bir megesdür ' anber-i terden uçupdur perr ü bāl
4. Tarf-ı la' lüñde görenler hāl-i ' anber-bāruñı
Didiler zezem kenārında vüzü' eyler hilāl
5. Luţf-ı rüyından şu deñlü Şadıķā şerm idi kim
Yerlere geçerdı sūrāh olsa yer āb-ı zülāl

93b

mef' ulü fā' ilātü mefā' ilü fā' ilün

1. 'Azm-i Hümā iderken o şāh-ı melek hışāl
Düşürdi na' l-i esbini gökde degül hilāl
2. Miski libāsile o meh-i burc-ı saltanat
Şahñ-ı ' ızār-ı çarha olur ' anberin hāl
3. Evvel nefesde ' arşa çıkar emr-i Haķ ile
Yerden Burāk-ı berķ-i şitābı açınca bāl
4. Fānūs-ı çarhı alup ele pāsban olur
Atı öñince ol gice Hindü-yı köhne sāl

5. Şādık kemāl-i şun^ç ile meşşāṭṭa-i ezel
Mā-zāḡa³⁵² ile çeşmin o şeb eyler iktiḡāl

314

93b

Der-Na^ç t-ı Şerīf

fā^ç ilātün fā^ç ilātün fā^ç ilātün fā^ç ilün

1. H̡usrevā milk-i sūḡanda saña yok diye bedel
Lafz-ı şīrīnūñi gūş itse Mu^ç āz Bin Cebel
2. Eyleme mantık-ı ^ç ışkuñda beni ḡayre kıyās
Yok yere ehl-i cidālile nider baḡş u cedel
3. Gūşına irse nidā-yı ^ç Arafāt-ı kūyuñ
Kūhlar raḡş ide ey şeh yalñuz şanma cebel
4. Gele ey ḡāce tereccī vü temennī bilmem
Dehen-i ^ç āşıka şun la^ç lūñi kavliyyāt-ı la^ç l
5. Bilmezen nice şikār eyleye göñlüm Şādık
Fā^ç ide eylemez ol çeşm-i ḡazālāne ḡazel

315

94a

fā^ç ilātün fā^ç ilātün fā^ç ilātün fā^ç ilün

1. Ravza-i ḡusnūñde kaşuñ mı āyā ḡūr-ı cemil
Şeh-perin düşürdi ya perdāz iderken Cebre^ç il

³⁵² Necm (53/17): “Gözü kaymadı.”

2. Haṭṭ-ı hüsnüñ içre ḥālüñ ‘arza kıl kim serverā
Bî-‘ ades olmak münāsib olmadı çün Ḥalīl
3. İtdi ol ruḥsāre-i al üzre zülf-i tāb-dār
Nitekim faḥr-i cihāna Ḥazret-i peyk-i Celīl
4. Yūsuf-ı gül ḥasretinden giryeden nergislerüñ
Dīde-i gam dīdesi Ya‘ kûb-veş oldu ‘alīl
5. Gözlerüm çıksun o Yūsuf çehrenüñ Şadık eger
Nīl-i eşküm ayağı tozına itmezsem sebīl

316

94a

Der-Şıfat-ı Mev‘ ıze

fā‘ ilātün fā‘ ilātün fā‘ ilātün fā‘ ilün

1. Māsivā naqşın gider dilden ḥarīf-i sāde ol
Lā-yı mıkrāz ile kes cān riştesin āzāde ol
2. Geç hevā-yı ğayrīden fikr-i ‘aşā vü tācı қо
Ne emīr-i kişver ü ne şāḥib-i seccāde ol
3. ‘Uzlet eyle Qays-ı ‘Āmir gibi şehr-i yārdan
Geh hilāl-i necde çık geh dāmen-i şahrāda ol
4. Cevher-i zāta nazār kıl naqş-ı a‘ rāzı gider
Şūret-i ribāya bakma gevher-i ma‘ nāda ol
5. Her neye olsa kanā‘ at eyle ‘arz-ı faqrı қо
Pādişāh-ı ‘āleme baş egme istignāda ol

6. Mest ü hayrân ol müdâm esrâr-ı ‘ışk-ı nâr ile
Ne esîr-i berş ü kahve ne muhibb-i bâde ol
7. Kılma ayaklarda düşüp merdüm-i eşküm misâl
Nâvek-i âhum gibi çık ‘âlem-i bâlâda ol
8. Kim bilür nâke irişe kaşid-ı ceşş-i ecel
Sen hele âlât-ı istiğfâr ile âmâde ol
9. ‘Gayri dil-berden seni böyle kesmezdi şeyh-i şehîr
Kâdir olmasa eger kim Şâdıkā irşâde ol

317

94a

Der-Şıfat-ı Mev‘ ize

fâ‘ ilâtün fâ‘ ilâtün fâ‘ ilâtün fâ‘ ilün

1. İçmeden cām-ı şarâb-ı nâbdan keyfiyyet al
‘Ârif ol âvâze-i perr-i megesden hâlet al
2. ‘Âlem-i keşfe kadem başmak dilerseñ cur‘ a-veş
Ayağına düş muğân-ı deyrüñ andan himmet al
3. Bûse-i cām-ı lebüñle ‘âşık-ı dil-ğastenüñ
Nağd-i cânın sâkiyâ meclisde destüñ debret al
4. Ehl-i diller turma derd-i ‘ışk-ı yâr olmağdadur
Sen gerek fûrkat gerek hasret gerekse vuşlat al
5. Nağd-i cânile bugün yâruñ metâ‘ -ı vuşlatı
Şâdıkā bâzâr-ı ‘ışk içre yiterse kudret al

94b

Der-Şıfat-ı Nuş u Pend

fe' ilātün fe' ilātün fe' ilātün fe' ilün

(fā' ilātün) (fā' lün)

1. Hücre-i albüñi şüfî hele bir alvet bul
Soñradan 'ıyş u şafâ itmege hem-şoñbet bul
2. Düş ayağına muğānuñ saña himmet itsün
Bir iki cām-ı şafâ bahşile hüş-ālet bul
3. Bizden artu çekesen belki de zer duterini
Hele bir meclis-i tenhâ düşürüp fırsat bul
4. Şarf idüp nergis-i mu' tel gibi nad-i albüñ
Bāğ-ı ğamda şararup geçdüğüñe ' illet bul
5. Cennet-i kıyına gelmiş aramış dildārı
Şadıā zāhide nice diyelüm rahmet bul

94b

Der-Şıfat-ı Na' tu'n-Nebî

fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün

1. Baqladı sinemde arb-ı seng-i miñnet reng-i nîl
Cüy-ı eşküm oldu ' aksinden anuñ mānend-i Nîl
2. Bamasunlar diyü ol māhuñ arîm-i üsnine
Perde tıtdı dîde-i a' dāya perr-i Cebre 'îl
3. Gözlerüm ol ızr-ı aı-ı dildāra düş olam deyü
Hün-ı eşki sa' dî-i saā gibi eyler sebîl

4. Her biri uçup iderdi Ka' be-i kûyın maḳām
Tıynetüm taḥmîr idüp perr nice murğ itse Ḥalîl
5. Bilmediler Şādıkā zevḳ-i zülâl-i ḥaṇçerin
Teşne diller olmayınca rişte-i ğamla ḳatîl

320

95a

Der-Şıfat-ı Bārî 'Azze İsmühü

mefâ' ilün fe' ilâtün mefâ' ilün fe' ilün

1. Fünün-ı 'ışḳa ne lâzım reh-i ḥurûc u duḥûl
Benî müfîd olur ey ḥ'âce 'illet ü ma' lül
2. Şarâb-ı 'ışḳı nigâruñ ğarîb-i mışğaledür
Anuñla sâġar-ı ḳalbüm olur müdâm maşḳûl
3. Güzel seven kişi girmez cinâna derse eger
Olur bu nev' a sözi ṭab' -ı zâhidüñ menḳûl
4. Zamân-ı şâh-ı gül irdi revâ mı ey sâḳî
Mu' âşirân-ı çemen-zâr ola bugün ma' zül
5. Şarâba tevbe idersüñ revâdur ey Şādık
Yanında ehl-i kirâmuñ çü ğadr olur maḳbûl

321

95a

Der-Şıfat-ı Na' t

mef' ülü fâ' ilätü mefâ' ilü fâ' ilün

1. Ḳadd-i elif mişâlüñe ey ser ü perr uşûl
Açdukça 'ayn-i ibreti ḥayrân olur 'uḳûl

2. Gamzeñ hadengi oldu meger hemze-i vaşl
Ten kalıbına rūḥ gibi eyledi duḥūl
3. İtdükçe zülfi ayağına ‘ akl-ı ḥurde-bīn
Şanur zemīne Ṭā‘ ir-i Nesr eyledi nüzūl
4. Mektüb-ı ḥüsni olmadı maḳbūl ins ü cān
Tā urmayınca naḳş-ı femi ḥātem-i ḳabūl
5. ‘ Arz eyle ḥāl-i Şādıḳ’ı ol şāha ey şabā
Meşhūr nüktedür kim *belāḡı ‘ale’r-resūl*³⁵³

322

95a

Der-Şıfat-ı Na‘t

fā‘ ilātün fā‘ ilātün fā‘ ilātün fā‘ ilün

1. Zülfüne oldur dimek olurdu ey ḥūr-ı cemīl
İnmiş olsa Muştafā’ dan şöıra yire Cebre ‘ıl
2. Sāfī-i la‘ lūñ İrem bezminde olup cur‘ a-rīz
Ḳatresinden eyledi ‘*aynen tüsem mā selsebil*³⁵⁴
3. Ol şeh-i ḥüsnuñ ḥarīm-i ḥāşına baḳduñ deyü
Gözlerine encümüñ çekdi şihāb-ı çarḥ-ı mīl
4. Kendine nā-maḥrem dünyāyı oynaş itmese
Pīr-i zen çarḥuñ ḳaşa ruḥsārına sürmezdi tīl
5. Sūz-ı ‘ ışḳ-ı Şādıḳā işbāt için pervāneye
Şem‘ -i meclis her gece eş‘ ār ider rüşen delīl

³⁵³ “Peygamber’e bildirilmesi...” (Maide 99/5)

³⁵⁴ İnsan (76/18) suresi : “Orada bir pınar ki ona selsebil adı verilir.”

323

96a

Velehū³⁵⁵

fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün

1. Ben dedüm baña büt-i ' ayyār-ı sīm̄n sâ' id ol
Ol dedi ayyāre kim bu kāfir oldu şāhid ol
2. Kes ' alākañ māsivādan şirket-i gayri gider
Ko ' inādı terk-i işneyniyyet eyle vāhid ol
3. Ben Ebū Bekr'üm Resül-i Ekrem'i taşdıķde
Sen gerek Zeyd ol gerek ' Amr ol gerekse Hālid ol
4. Kays'a virmez mi hayāl-i zülfi Leylā'dan haber
Bād-ı şubha kim dedi sen ara yerde fāşid ol
5. Cürm-i ' işyānile irdüm ben Cenāb-ı Hāzret'e
Sen gerekse ' ābid ol şūfī gerekse zāhid ol
6. Şimdi ey h̄'āce kumaş-ı ehl-i zerķūñdür revāc
Kesb-i ' irfān itme kim oldu meṭā' kāsıd ol
7. ' Ārif olanlar n'ider bir daḫı şem' ü şāhidi
Ehl-i bezme Şādıķā yetmez mi şem' ü şāhid ol

324

96b

fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün

1. Gice kim ol şeb-rev-i ' ayyāre bulmışdı delīl
Şeh-perin mirķāt iter ṭāk-ı sipihre Cebre'ıl

³⁵⁵ Bu şiir Dīvān'ın der-kenār bölümüne kaydedilmiştir.

2. Öñine düşüp Burāk-ı berk-i seyrinüñ dilā
Tārem-i a' lāya toğrı kehkeşān oldı delīl
3. Çeşme-i la' lin görelden şöyle giryān oldı kim
Bāğ-ı Firdevs'üñ görenden çıkdı āb-ı Selsebīl
4. Mu' ciz-i engüşt-i destüñ bedri idüp zaħm-nāk
Sürme-i māzāğ-ı çeşmüñ nergisi eyler katīl
5. Destin ol Şādık faķirüñ yā şāfi 'a' l-müzñib ĩ³⁵⁶
Āsitān-ı devletünde kalmasun böyle zelīl

325

96b

Der-Vaşf-ı Sünbül

mefā' ilün mefā' ilün mefā' ilün mefā' ilün

1. Eger kim ' ilm-i hafā bilmese ey naħl-i cān sünbül
Vücūdın yılda bir ħāk içre itmezdi nihān sünbül
2. Felekden indürür siħrile jāle kevkebin her şeb
İdelden derdini gülşende āyāt-ı duħān sünbül
3. Benefşe şanma etrāfında bāğūñ yılda bir ey gül
Yazar jengārile evrāk-ı sebze gülsitān sünbül
4. Şanurlar ħūşe-i Pervīnile şems iķtirān itdi
Kaçen destārına taķınsa ol meh zer-nişān sünbül
5. Benefşe lāciverdile yazup menşür-ı gülzārı
Çeker jengār-ı misk-ālūdile garrā-nişān sünbül

³⁵⁶ “Ey günahkarlara şefaāt eden...”

6. Gerekmez ŧemme-i zülf-i nigār olmasa ŧādık
Olursa gülŧen-i ‘ālemdē ‘ōmr-i cāvidān sūnbül

326

97a

Der-ŧıfat-ı ŧun‘-ı ‘Azze

mefā‘ īlün mefā‘ īlün mefā‘ īlün mefā‘ īlün

1. Güneŧ evrākını berf-i ŧitānuñ eylemekden ħall
Murādı bu ki eṭrāf-ı gülistāne çeke cedvel
2. Ser-i kuh-sār-ı ‘anber-fāmı kāfūr itdi çün gerdün
Elinden ħūn-ı ħargūŧı kıomaz her kim ola a‘kal
3. Olur niŧfi enāruñ dāne-i ser-ħayle meclisde
ŧafā ehline aħkerle tolu yāķūtdan menķal
4. ħalāŧ eylersün ‘ālām-ı ħam-ı girdāb-ı miħnetden
Eger bezm ehline ‘ūduñ iderseñ muṭribā ŧandal
5. ŧabā kim ķāfile çekdi ħicāz-ı kūy-ı dildāra
Öñince āteŧ-i āhum götürdi zer-niŧān meŧ‘al
6. Kalem kezmezdi zencirin sürüyüp deŧ-i nazmumda
Dimāħın nāfe-i sevdā-yı zülfüñ itmese münħall
7. Hidāyet mürŧidi olmazsa Hādī kār-ger olmaz
Ṭotalum dirseñ ey ŧādık ħüdāya ola yā ekmel

327

- 97b mef' ülü fā' ilātü mefā' ilü fā' ilün
1. *Yā hālika 'l-beriyyeti yā vāhibe 'n-ni 'am*
*Ente 'l-lezī teferrede bi 'l-luṭfi ve 'l-kerem*³⁵⁷
  2. Nuṭḡ-ı lisān-ı nāṭıka der-zıkr-i tū kelīl
Vaşf-ı beyān-ı 'ākile der-fıkr-i tū 'adem
  3. Vaşf-ı cemīlūñ itmege münşī-i 'aql-ı küll
Almaz eline mu' terif 'acz olup ḡalem
  4. Taḡrīr olalı defter-i mevcūd kāf u nūn
Taḡyīr-i ḡükme yazmadı kilik-i ḡazā raḡam
  5. Şādıḡ faḡīre eyle naḡar ḡoma yaluñ ac
*Yā şāhibe 'l- 'aṭıyyeti yā vāhibe 'n-ni 'am*³⁵⁸

328

97b **Der-Na' t-ı Resül-i Enām**

mef' ülü fā' ilātü mefā' ilü fā' ilün

1. *Yā dāfi 'a 'l-beliyyeti yā şāfi 'a 'l-ümem*
*Ente 'l-lezī teferrade bi 'l-luṭfi ve 'ş-şiyem*³⁵⁹
2. *Kilk-i zebān-ı berīde dehān key tevān ḡüşād*
Çün der- ḡadıṡ-i vaşf-ı tū levlāk-ı zerd raḡam

³⁵⁷ Ey halkların yaratıcısı, ey nimetleri hibe eden! Sen, lütuf ve keremde tek olansın.

³⁵⁸ Ey verilenlerin sahibi, ey nimetleri bağışlayan!

³⁵⁹ Ey belaları def eden ve ey ümmetlere şafaat eden, lütuf ve ahlakta sen teksin!

3. Fikr-i miyānuñ eylemede ‘ aql olur hayāl
Zikr-i dehānuñ eylemede fikr olur ‘ adem
4. Añlar kemāl-i zātını ol gevherüñ faķat
Gevher-i ſinās-ı yārūñe ‘ ālem ķadem
5. Fikr it kemāl-i haddüñi ſādık gözet edeb
Na‘ t-i Resül-i Hazret-i Bārī’ den urma dem

329

97b **Der-Şıfat-ı Na‘ tu’n-Nebī A.M.**

fā‘ ilātün fā‘ ilātün fā‘ ilātün fā‘ ilün

1. Ey sevād-ı haţţ-ı la‘ lüñ āyet-i yuhyi’ l- ‘ıţām ³⁶⁰
Nüşha-i zülf-i siyāhuñ halka-i Beytü’ l-Ĥarām
2. Leblerüñ altında haţtuñ sebze-i ‘ ayne’ l-ĥayāt
Ķāmetüñ üstinde zülfüñ tã’ ir-i sidr-i kıyām
3. Sırr-ı ğaybi’ l-ğayb dinmek āġzına zibā velī
Zerre-i nāġız dinmekdür aña *mā-lā kelām* ³⁶¹
4. Bir sebū eyleñ türāb-ı meşhedümden ey refīķ
Tā ićenler ol sebūdan olalar mest-i müdām
5. Vaşf iderdüm ben dür-i dendānı vaşfın ſādıkā
Bulmadan ‘ ıķd-ı Şüreyyā’ nuñ nizāmı intizām

³⁶⁰ “Kemikleri diriltir” anlamına gelen ifade Yasin (36/78) ve Müminün (23/14) surelerinden iktibastır.

³⁶¹ Bu şey üzerine söz söylenmez.

330

98a

mef' ūlū fā' ilātū mefā' ilū fā' ilün

1. *İnnī ra 'eytü vecheke yā eşrafe 'l-enām*
*Ke 'ş-şem 'i fi 'l-ğayāhibi ke 'l-bedri fi 'z-zalām*³⁶²
2. Z̄ulmet içinde almıř idi cümle-i vücūd
Şem' -i cemālūñ itmese bu ' arşada hırām
3. Hıaıı-ı benefşe böyle ey sākī-i behişt
Oldı raĥīk-i la' l-i lebüñ ' anberīn-ĥitām
4. Naıd-i ĥayātı bezmine şarf itmeyenlere
Sākī řarāb-ı cām-ı lebin eylemiş ĥarām
5. Bir bādedür ki ĥün-ı dili kaıresin anuñ
Tesbīĥ iderdi řādık eger bulsa řeyĥ Cām

331

98a

Der-Şıfat-ı 'Azze İsmühū

fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün

1. Ĥarem-i Ka' be yüzi gözleri āhū-yı Ĥarem
Zemzem-i řīve lebi ġabġabı çāh-ı zemzem
2. Bu ne ĥikmet ola ki Münřī-i divān-ı ezel
Küfri vechüñde ider defter-i ĩmāna raam
3. Ģabġabuñ sāġar-ı billürını ' arz itse eger
Eline sāġar-ı ' ıyş almaz idi bir daĥı Cem

³⁶² Ey yaratılmışların en şerefliyi, karanlıklar içindeki mum, zulmetler içindeki dolunay gibi olan yüzünü gördüm!

4. Bu hevādan kişi uçmakdur eyā dil yoħsa
Serkeřidür Harem-i kũyına dildāruñ İrem
5. Benim ol muṭrib-i nũrānī-sirişt ey řādık
Eylese rişte-i cānumdan olur sāzına bem

332

98a

Der-şifat-ı şun^ç -ı Bārī

fe^ç ilātũn fe^ç ilātũn fe^ç ilātũn fe^ç ilũn

(fā^ç ilātũn)

(fā^ç lũn)

1. Vaşf-ı la^ç lũñde kemāle irişelden suħanũm
Her kişi derd-i zebān eyledi şi^ç r-i ħasenũm
2. Ĥırķa-i cismine sũzın ide bulursa Mesīħ
Pāyũme rāh-ı tecerrũtde batan her dikenũm
3. Mũ-miyānuñ ħamı öldürse beni ħũrĩler
Dikeler rişte-i zũlfiyle nigārā kefenũm
4. Ĥasret-i nergis-i mestũñle ölüsem sākĩ
Ĥabrũm üstinde koķan mest ola berg-i çemenũm
5. Gird-bādıyla irem deyũ nigārā řādık
Rāh-ı ümmĩd ü viřālinde ħubār oldu tenũm

99a **Der-Menkabet-i Fārūḳ A.M.**

fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün

1. Dīn iline 'adlile viren nizām
Ḥazret-i Fārūḳ 'aleyhi's-selām
2. Nāmı olur Ḥazret-i Fārūḳ anuñ
Bātlı haḳḳdan idicek farḳ-ı tamām
3. Ṭurre ile cismini eyler fikār
Ehline eşnāmuñ idüp intikām
4. İtse gaḏab düşmene rüz-ı kıtāl
Mūları cisminde olurdı sihām
5. Muḥtesib-i dīn olalı şer' üñ ol
Eyledi mizānını Şādık tamām

99a **Der-Menkabet-i Zü'n-Nüreyn**

mef' ülü fā' ilätü mefā' ilü fā' ilün

1. Ḳumrī-i serv-i besmele-i gülşen-i ḳadīm
Ṭüṭī-i bāğ-ı ḥamdele-i Cennet-i Na'im
2. Ziver-fezā-yı gevher-edā-yi Kelām-ı Ḥaḳ
Mu' ciz nümā-yi nazm-ı girā-yi dürr-i yetīm
3. Gencūr-ı naḳd-i maḥzenü'l-esrār-ı elif ü lām
Maḳbül ü yār-ı şālīs-i muḥtār-ı ḥā vü mīm

4. Sırr-ı nizām-ı kālīb-ı fersūdeye Mesīh
Tūr-ı kelām-ı Hāzret-i Zü'l-‘Azze’ye Kelīm
5. Şādık burūc-ı şāhib-i nūreyn-i ve'l-ḥayā
Şalli ve şāhibūhū muḥtārūni 'l-Kerīm³⁶³

335

99b

fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün

1. Olmağ isterseñ eger şadr-ı kerāmetde muḳīm
Genc-i ğamda ğitmesün dāyim dilüñden yā Kerīm
2. Mekk-i şeytāna firifte olma mir'āt-ı ḥiyel
Gösterür nār-ı Caḥīm'i Ādem'e bāğ-ı Na'īm
3. Heb berāber tutmağıçün bāde-i nūşān ğamı
Oldı ol cām-ı şafā-güster 'alā ḥulkin 'azīm³⁶⁴
4. Ayırur cānı cihāndan ḥalkāhā-yı zülf-i düst
Nitekim naqş-ı aḥedden Aḥmed'i ayurdı mīm
5. Fā'ide itmez saña māl u benānuñ keşreti
Şadıķā ḥālī olınca kīse-i ḳalbin selīm

³⁶³ Dua et,onun arkasında dur. Çünkü onun arkadaşı Kerim olan Allah'ın seçtiğidir.

³⁶⁴ Kalem (68/4) suresi : “*Sen elbette yüce bir ahlāk üzeresin.*”

99b **Der-Şıfat-ı Mev'ize**

fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün

1. *Eyyühe 's-sākī' lenā hāti 'l-müdām*
*Min rahīki 'l- 'Adn-i miski 'l-ḥitām*³⁶⁵
2. Şun dil-i Ferhād'a ḥelvā-yı lebün
İtmeden dehrün ' acüzı telḥ-i kām
3. Vaḳtidür mā'e'l-girevī şun bize
Sākiyā luṭf ile *min ke 'si 'l-kirām*³⁶⁶
4. Ḥırmenüñde murğ-ı dil olmazdı şayd
Zülf-i müşgînün eger olmasa dām
5. 'Üd-ı ḥālin vaşf ider dil-berlerün
Şi'r-i Şādık tañ midur olursa ḥām

99b **Der-Mu'cize-i Ḥüsn**

fe' ilātün fe' ilātün fe' ilātün fe' ilün

(fā' ilātün)

(fā' lün)

1. Vaşf-ı nārenc-i zenaḥdānuña başladuğı dem
Kesdi engüştini ey Yūsuf-ı gül-çehre kalem

³⁶⁵ Ey sākī, bize devamlı Adn içkisinden ve Hitām miskinden getir!

³⁶⁶ İnsan (76/17) suresinde geçen, cennette inananlara ikram edilecek olan cennet iççeğine telmih yapılmıştır

2. Lāleler kim çemen geldi lebüñ yādına
Her birin eyledi erbāb-ı çemen sāğar-ı Cem
3. Şöyledür zīr-i qabāda o miyān-ı nāzük
Olmaya ‘ūdına ‘avvād-ı sipihr eylese bem
4. Beyze-i jāle-i cem‘ eyledi güller tā kim
Bülbülün sīne-i mecrūhına ide merhem
5. Cism-i hākī ola iksīr-i sa‘ ādet Şādık
Şöyle kim kūy-ı ma‘ nāda olasın hāk-i qadem

338

99b

Pādişāh Lehū³⁶⁷

fā‘ ilātün fā‘ ilātün fā‘ ilün

1. Kevkeb-i burc-ı tarab encüm-ḥaşem
Husrev ü milk-i ‘Arab şāh-ı ‘Acem
2. ‘Izz u naşruñ mū gibi *ve’l-‘ādiyāt*³⁶⁸
Tīr ü qavsūñ midḥati *nūn ve’l-ḳalem*³⁶⁹
3. Zāğ-ı zāğūñ bülbül-i bāğ-ı belāğ
Şayd-ı gāhuñ gülbini āhū-yı Harem
4. Nāle kılmaz kimse rüzında şehā
Çeng-i muṭribde meger kim zīr u bem

³⁶⁷ Bu şiir Dîvân’ın der-kenâr bölümüne kaydedilmiştir.

³⁶⁸ Kur’an’daki 100. sureye (Adiyat suresi) atf yapılmıştır. Bu kavramın çeşitli anlamları olmakla beraber koşmak, yorulmak, nefes nefese kalmak gibi anlamlara gelir.

³⁶⁹ Kur’an’daki 68. surenin adıdır.

5. Destine almazdı Şādık olmasa
Ger seg-i kūyuñ sıfāli cām-ı Cem

339

- 100a fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün
1. Geçse kabrümnden eger espile mānend-i nesīm
Rağş ura hāk-i mezārumda olan 'azm-i Rahīm
  2. Bezmine her ki meges-rān ide fikr-i zūlfūñ
Yaraşur olsa aña Hāzret-i Cibrīl-i nedīm
  3. Gözleri nüshā yazar teshīrle bādām üzre
Her ki nergis gibi baħrinde ola zār u saķīm
  4. Kaşı yāyını görüp muşhaf-ı rūyında göñül
Bildi Kur'ān'ı şifā eyledügin aña Hākīm
  5. İsmi yād ola o māhuñ gider aġyār bu kim
Kānde añıla melek nāmı kaçār dīv-i racīm
  6. Kıldı nağşın görüp üstād-ı zamāne 'āciz
Yazdı bir nüshā ruħ-ı dil-bere üstād-ı kadīm
  7. Şādık ol çeşm-i du'ā-pişe muķāmīr diyişüñ
Sāmiri siħri şanurdu Şādıkā görse Kelīm

340

100a **Der-Şıfat-ı Mev' ıze**

fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün

1. Oldılar devr-i lebüñde lāle-i hamrā bezm
Bezmimüzde sāḳiyā rind-i ḳadeḫ-peymā bezm
2. Bir çerāḡ-ı zer-niṣāndur nār-ı fürḳatinsüz
Ḥānḳāh-ı ravzamuzda nergis-i ṣehlā bezm
3. Ḥaṭṭ degül a' mālümüz menşürmuñ çekdi bilk
Üstine kilik-i sevād-ı cürmile tuḡrāmuz
4. Zülf-i perçininde şordum ḥaṭṭ-ı müşḡ-āsā dedi
Bir ḥaṭāyī bendemizdür ' anber-i sārā bezm
5. Şişe-i billūra girmiş bir meḡesdür Şādıḳā
Dīdemüz içinde ' aks-i ḥāl-i ' anber-sā bezm

341

100a **Der-Şıfat-ı Dilīrī**

fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün

1. Geh fezā-yı ḳudretüñ şīr-i pelenk-endāzıyem
Geh semā-yi rif' atüñ bāz-ı Hümā-pervāzıyem
2. Şehperin çeksem n'ola ' Anḳā-yı ' ālī-hümmeṭüñ
Nefs-i kāfir kişi ḳatlı itmiş dilāver ḡāzıyem
3. Başımı çevḡān-ı zülf-i yāre ṭop itsem n'ola
' Arşa-i mihr ü vefānuñ ben de bir ser-bāzıyam

4. Murğ-zār-ı ʿālem-i ʿıṣkuñ hümālarla müdām
Evc-i istignāda pervāz eyleyen ṣehbāzıyam
5. Nazm-ı gevher-bārumı Şādık kemāle irgürüp
Milket-i ʿOṣmān içinde Hāfız-ı Şīrāz'ıyam

342

100b

Der-Şıfat-ı Mev' ıze

fe' ilātün fe' ilātün fe' ilātün fe' ilün

1. Nice bir genc-i belāda ğam u miḥnet çekelüm
Bezm-i ʿuṣṣāka gelüñ cām-ı maḥabbet çekelüm
2. Tīğ-i ṣevkiyle açup kişver-i endūh u ğamı
Kal' a-i cān u dile ʿasker-i ʿişret çekelüm
3. Ola kim menzil-i maḫşūda ire pāy-ı ümīd
Rāh-ı miḥnetde hele bār-ı meşakket çekelüm
4. Ayağı tozın alup bād-ı şabādan yāruñ
Dīde-i cānumuza kuḥl-i başīret çekelüm
5. Māsivā naḫşı Şādık kazıyup ḥātırdan
Şafḥa-i ḳalbimüze kilik-i meveddet çekelüm

343

100b **Der-Şıfat-ı Mev' ize**

mefā' ilün mefā' ilün mefā' ilün mefā' ilün

1. Seni sevdüm belā vü derd-i maḥabbet ihtiyār itdüm
Geyüp şāl u ' abāyı faqr u zillet ihtiyār itdüm
2. Ben ol kaç' -ı ta' alluḡ eylemiş abdāl-ı ' ışkam ki
Unutdum şehr-i yāri derd-i ğurbet ihtiyār itdüm
3. Ben ol ḥākister olmuş bir belālı bülbülem ey gül
Kānā' at gülşeninde ḥār-ı ḥasret ihtiyār itdüm
4. Kābā vü tācı terk itdüm maḥabbet ḥānḳāhında
Mürīd-i pīr-i ' ışkam genc-i ' uzlet ihtiyār itdüm
5. Tecerrüd ' āleminde bir Mesīḥā meşrebem Şādık
Koyup zevḳ-i vişāli nār-ı fürḳat ihtiyār itdüm

344

101a mefā' ilün mefā' ilün mefā' ilün mefā' ilün

1. Cihānda āferīniş mihrini seyr itmege ' ālem
Düzetdi dest-i şun' ı bir mu' allaḳ nil-gün ṭārem
2. Cemāli ḥürmeninden aña çün bir dāne gösterdi
Koyup Fidevs'i derūndan anuñ dihkān olur Ādem
3. Şifā-sāz olmada ol bir *Ḥakīm-i lem-yezeldür*³⁷⁰ kim
Aristūlar olupdur ḥikmetinde elken ü ebkem

³⁷⁰ "zail olmayan, dāimi" anlamına gelen ifade Allah'ı medhü senada kullanılır.

4. Gelüp gencür-i *küntü kenz*³⁷¹ anı miftāh ile açdı
Bi-ḥamdullāh tılsımāt-ı ḥaḳāyık ḳalmadı mübhem
5. İderdi şubḥ-veş Şādık cihāna mihrini ifşā
Dehānı dürcine destüñ eger kim urmasa ḥātem

345

101a

Der-Na‘tü’n-Nebī A.M.

fā‘ ilātün fā‘ ilātün fā‘ ilātün fā‘ ilün

1. Ey ki meddāḥ-ı cemālün ḥubbī dādār-ı ḳadem
Mālik-i milk-i ‘Arabī şāh-ı iḳlīm-i ‘Acem
2. Ḥusrev-i encüm ḥaşemsün dāfi‘ -i renc ü ‘anā’
Vālī-i vālā ‘alemsün rāfi‘ -i zılm ü sitem
3. Mānī-i naḳş-ı ḳadīm ü ḳānī‘ -i faḳr u fenā
Şānī-i şun‘ -ı Kerīm ü Bānī-i ḳaşr u şiyüm
4. Mā’il-i mihrün bulur dünyāda *cāy-ı zü’l-‘ulā*³⁷²
Düşmen-i dīnün bulur ‘uḳbāda ecr-i Bü’l-Ḥakem
5. Rüz-ı maḥşerde görüp zār u ḥazın ü derd-nāk
Ḳıl şefā‘ at Şādık’a yā Şāfi‘ -i ḥayl-i ümem

³⁷¹ “Ben gizli bir hazine idim..” anlamına gelen ifade “Küntü kenzen mahfiyyen..” ile başlayan kudsi hadisten kısmen iktibastır.

³⁷² “ululuk makamına sahip olanların makamı”

346

102b **Der-Tevhīd-i Hāzret-i Muḥavvin**

mef^ç ülü fā^ç ilātü mefā^ç ilü fā^ç ilün

1. Gam zulmetinde şem^ç -i ruḥuñ eyle reh-nümün
Mā-ya ‘rifüne ṭālibeküm eyne tezhebün ³⁷³
2. İrmez nikāt-ı kudretüñe fikr-i mü-şikāf
Bilmez rumüz-ı hikmetüñi ‘ aql-ı zü-fünün
3. Şun^ç uñ hilāl-i çarḥ-ı nigün-sārı eyledi
Ferhād-ı ‘ işka tīşe ile kūh-ı Bī-sütün
4. Devr-i kamerde şafḥa-i ibdā^ç a şun^ç ile
Bir çihre yazdı ḥāme-i nakḳāş kāf u nün
5. Şadık görince mu^ç cize-i ḥüsnin ol şehūñ
Kible idindi vechini ser-cümle-i ‘ ābidün

347

102b **Der-Na^ç t-ı Seyyidü'l-Mürselīn**

fā^ç ilātün fā^ç ilātün fā^ç ilātün fā^ç ilün

1. Deyr-i cihānda şüretüñi kilik-i kāf u nün
Taḥrīr idünce oldı melek cümle sācidün
2. Hāli n’ olurdu şām-ı kıyāmetde ‘ āşıkuñ
Şem^ç -i cemālüñ olmasa ger aña reh-nümün

³⁷³ Tekvir (81/26) suresinden iktibas içeren (*Nereye gidiyorsunuz!*) ifadenin anlamı şöyledir : “*Sizin isteğinizi O biliyorken siz nereye gidiyorsunuz!*”

3. Geldi kıyām-ı kıaddüñe çün emr-i *festakim* ³⁷⁴
Olsa elifde ey kaşı yā n'ola ger sükün
4. Cibril zülfüñ eylemeden vahy kalbine
Āyāt-ı ' ışkı añlamadı ' akl-ı zū-fünün
5. Devlet yeterdi leyle-i esrāda Şādıkā
Ol meh diyeydi ' aşıkına *eyne tezhebün* ³⁷⁵

348

102b

Der-Na' t-ı Resül-i Ekrem

fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün

1. Gözlerüñ āhū-yı misk ü ruhlaruñ gülzār-ı çin
Vaqtüdür gelseñ mu' attar eyleseñ gülzār için
2. Şubh-dek gitmez Şüreyyā' nuñ elinden subhası
Bir gedādur hırmen-i mihrüñde ey meh hūşe-çin
3. Hār-ı küyuñ ' aşıkun pāy-ı fikārında bulup
Gözlerine ey perī müjgān iderdi hūr-ı ' in
4. Dürc-i ğaybü'l-ğaybdür rāz-ı dehānuñ sinede
Barışur Cibril-i ' akl olsa eger aña emin
5. Şādıkā zerrin kadeh tüt kim bisāt-ı ' işrete
Al otağıyla çıkdı lāle-i sahrā-nişin

³⁷⁴ Hûd (11/112): "Dosdoğru ol!"

³⁷⁵ Tekvir (81/26): "Nereye gidiyorsunuz?"

103a

Der-Na‘ t-ı Seyyidü’l-Mürselin

fā‘ ilātün fā‘ ilātün fā‘ ilātün fā‘ ilün

1. Kaşlaruñ ‘aksi gözinde ey meh-i Zühre-ceb̄in
İki nesne içre konmuş iki zevrağdur hem̄in
2. S̄ineden olur hayāl-i haṭṭ-ı ruhsāruñ h̄ired
Nitekim āyāt-ı Haḫḫ’ı levhadan Rūhū’l-Em̄in
3. Nāme-i a‘ mālimumdür defter-i haṭṭ-ı nigār
Ki sevād-ı haṭṭile yazar Kirāmen Kātib̄in
4. Çeşm-i h̄ünin la‘ l-i h̄ātemdür hayālün şāhına
Seng-i bī-dād-ı nişānı aña p̄irūze-niḡin
5. Haşret-i la‘ lünle gözden dökülen yaşı revān
Eyledi hayl-i melā’ik ravzada *mā’in ma‘m̄*³⁷⁶
6. Şöyle sürh̄ itdi sirişküm ‘aks-i la‘ l-i yār kim
Yazdı ‘İsā’nuñ lebin ol sürh̄ile naḫḫāş-ı Ç̄in
7. Haşr-dek ol haṭṭ-ı ‘anber-būyla rūy-ı nigār
Oldı ey Şādık benüm kabrümde şem‘-i ‘anber̄in

---

³⁷⁶ Mülk (67/30): “...temiz su (akarsu)...”

103a **Der-Na‘t-ı H‘āce-i ‘Alem**

müstef ilün müstef ilün müstef ilün müstef ilün

1. Kaşrına ‘arş-ı a‘zamuñ çıkmağa büne āsmān
Oldı murassa‘ pāyelü bir lāciverdī nerdubān
2. Çün *müntehā*³⁷⁷ kıaddın geçüp ol *ķābe ķavseyni*³⁷⁸ görür
Hayret fezāsında ķalur ķehbāz-ı sidre ‘aşıyān
3. Raķş-ı Hümā-pervāzla ‘azm-i semāvāt eylese
Altunlu dībālar düşer pāyine anuñ keķķeķān
4. Sīmīn rikābı ‘aynīdür hūrşīd-i ķarķ-ı ķārūmin
Na‘l-i semendi resmidür naķş-ı hilāl-i zer-niķān
5. Çün kuķl-i *mā-zāĝ*³⁷⁹ eyledi Şādık ğubār-ı ravzasın
Öldükde havrā eylesün her üstüh‘ānum bir murān

103b **351**

mefā‘ ilün fe‘ ilātün mefā‘ ilün fe‘ ilün

1. Şafā sürer eşiginde maķam iden miskīn
Erā’ikinde behiştüñ nite ki mütteki ’in
2. Müllekkīn hākūñe *ħudrin ve ‘abķarī*³⁸⁰ bestür
Muķīm-i kūyuña mesken-i maķām-ı ‘illiyin

³⁷⁷ Necm (53/14): “... en son...”

³⁷⁸ Necm (53/9): “... iki yay (kaş) arası..”

³⁷⁹ Necm (53/17): “Gözü kaymadı.”

³⁸⁰ Rahman (55/76): “yeşile ve döşemelere...”

3. İderdi Meryem elinde şemāme-i ‘ anber
Bulaydı nāfe-i zülfin eger ki tek bir ç̄in
4. Gözümden akduğı hūmı behišt-i kūyında
Göreydi destine hınā iderdi *hūri’l-‘in*³⁸¹
5. Bu deñlü tūṭi-i cān söylemez şekker-i güftār
Meger kim mülhem-i gaybi ide aña telķin
6. Oķunsa sāğar-ı bezm üzre vaşf-ı dendānı
Şaçardı zer gibi ‘ aksini üstine Pervīn
7. İnanma dehre ki telḥ-i mezāk iken Şādık
Şekker dehānını Pervīz’e eyledi Şīrīn

352

103b

Der-Şıfat-ı Mev‘ ıze

fā‘ ilātün fā‘ ilātün fā‘ ilātün fā‘ ilün

1. Sīnesin nāḥunla pūr-naķş itdi ‘ aql-ı zū-fünün
Tā gele ders-i maḥabbet ala eṭfāl-i cünün
2. Āb-ı sīmiyle yazulmuş taḥte-i ta‘ līmdür
Mekteb-i mihrinde ol māhuñ bu çarḥ-ı nıl-gün
3. Çeşm-i maḥmūruñ gibi baḥtum olupdur ḥ‘āb-nāk
Zülf-i şeb-gūnuñ gibi ‘ aqlum olupdur vājgün

³⁸¹ Duhān (44/ 54) : “... iri gözlü ...”

4. Şām-ı ğamda ħargeh-i Leylā'ya ʿazm itdükde Ƙays
Şuʿle-i āh-ı derūn olmışdı aña reh-nümün
5. Dūd-ı āhı tīşe-i derkār-ı göñli Kūhken
Şīne-i Şādık olursa n'ola kūh-ı Bī-sütün

353

Der-Tevhīd-i Bārī

fāʿ ilātün fāʿ ilātün fāʿ ilātün fāʿ ilün

1. Sensin ol ʿallāme-i mā-lem tekūnū ta ʿlemūn ³⁸²
Zātuñi pāk eyledüñ ʿammā teḳülü ʿz-zālimūn ³⁸³
2. Meyl idenler sübḩa-i mercāna laʿ lüñ terk idüp
Oldılar bezm-i nedāmetde *ve-hum yestağfirūn* ³⁸⁴
3. Ehl-i ʿışyāna dök *lā-taḳneṭū min-raḩmetī* ³⁸⁵
ḩʿān-ı luṭf-ı bī-girānuñdan *izāḩüm yaḳneṭūn* ³⁸⁶
4. ʿArz-ı dīdār eyleseñ ʿuşşāḳa şummün bükm olup
Münker-i ru ʿyet ḳalur ʿumyun *fe-hüm lā yunşarūn* ³⁸⁷
5. Şubḩ-veş Şādık ḳuluñdur şıdḳına rüşen delīl
ḩucet-i şādık yiter *innā naḩnü ʿş-şādıkūn* ³⁸⁸

³⁸² Bakara (2/251) suresinden iktibasla “... sizin bilmediğinizi size öğreten...” anlamına gelen ayetin tamamı şöyledir: “Nitekim kendi aranızdan, size âyetlerimizi okuyan, sizi her kötülükten arındıran, size kitap ve hikmeti öğreten, ayrıca bilmediklerinizi de öğreten bir peygamber gönderdik.

³⁸³ Zalimlerin söylediği şey.

³⁸⁴ Onlar istiğfar ediyorlar (af diliyorlar).

³⁸⁵ Zümer (39/ 53): “Allah’ın rahmetinden ümit kesmeyin!”

³⁸⁶ Rûm suresinden (30/36) iktibasla “... ümitsizliğe düşerler...” anlamına gelir. Ayetin tamamı şöyledir: “İnsanlara bir rahmet tattırdığımız zaman ona sevinirler. Eğer kendi işledikleri şeyler sebebiyle başlarına bir kötülük gelirse, bir de bakarsın ki ümitsizliğe düşerler.”

³⁸⁷ Bakara (2/18) : “ ... onlar sağır, dilsiz ve a’mâdır, yardım olunmazlar.”

mefā' ilün mefā' ilün mefā' ilün mefā' ilün

1. Şafā bezminde sākīler nigārā devr-i Ādem'den
Seg-i kūyın sıfālin yeg tutarlar sāğar-ı Cem'den
2. Görüp hıtt-ı nigīn-i la' lūñ a' dā kaçsa tañ mıdur
Süleymān'um kaçarlar deyü onlar ism-i a' zamdan
3. Eşer kıлмақ vücūdından kişinüñ āvāyimiş bildüñ
Eger bu nükteyi fehm eyledüñse naqş-ı hātemden
4. Şurāhī dest-i Cāmī'den irādet alduğın bilmem
Habāb-ı cām-ı mey ammā ki tācın geydi Edhem'den
5. Sipihri Zāl'uñ ey Şādık kemān-ı cevriñi çekmek
Benüm yanumda ortaқdur bahādırluқda Rüstem'den

Der-Şun' -ı Bārī 'Azze İsmühü

fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün

1. Āb-ı luţfin kimseye göstermez ol çāh-ı zeқан
Tırra-i müşğinden olmış tıtalum aña resen
2. Ol büt-i simin-teni vaz' eyledükde dest-i şun'
Sözün 'asāyile itmiş aña cāy-ı dehen
3. Menba' -ı dilden tereşşuğ itdi dil bir çeşmedür
Hıtt-ı müjgān şanma etrāfında bitmişdür çemen

³⁸⁸ Şüphesiz biz tasdik edenleriz.

4. Seyr iden yerde nişān-ı pāy-ı kelb-i kūyuñı
Kevkeb-i eşküm arasında şanur ʿıkd-ı peren
5. Eyleyen cāna zenehdānuñ çin-i dāru'n-neşāt
Eylemiş peygüle-i zülfüñ dile beytü'l-ḥazān
6. Beñleri bir Hindī-kāfirdür ki itmiş sihri kār
Gözleri bir rengi sāhirdür ki kılmış mekri fenn
7. Mihr-i dünyāyı çıkar dilden Mesīḥā-meşreb ol
Kaʿbe-i ʿulyāyı Şādık eyleme cāy-ı vatan

356

104b

Der-Şunʿ-ı Celle Celālühü

mefāʿ ilün mefāʿ ilün mefāʿ ilün mefāʿ ilün

1. Yüzüñ mirʾatını ʿarz eyle ey hürşid-i meh-rüyān
Ki kand-i laʿlüñi vaşf ide tūḫ-i şeker-güyān
2. Nişān-ı laʿl-i esbūñdür reh-i ʿışkuñda buldum ben
Anı kim gökde isterdi dem-ā-dem mäh-ı nev-cüyān
3. Dil-i dīvāne uşlanmağ olurdu ey tabīb-i şehri
Eger kim aña zencir olsa zülf-i ʿanberin müyān
4. Şemim-i nāfe-i zülfüñ arar ey gözleri āhū
Nesim-i şubḥ olup vādiler içre her yaña büyān
5. Nemāzuñ ol zamān maḳbül olur ʿālemde ey Şādık
Vuzūʾ almağa zarfuñ ola ibriḳ-i kadeḥ şüyān

mef' ūlū fā' ilātū mefā' ilū fā' ilün

1. Da' vī iderse şirket-i zātın eger 'adū
Yiter güvāh-ı vaḥdeti tevḥīd-i zāt-ı hū
2. Zī-şāni' i ki ḳudret-i ḥod te'kīd bedīd
Ṭās-ı sipihr-i şun' ile ṭurgurdı ser-fürū
3. Ḳudret degül mi ḥikmetinle ide ta' yīn
Der-şān-ı şehd-i lezzet [ü] der-ṭab' -ı misk-i bū
4. Ḳapuñ koyup şu kim vara bir ğayre meh gibi
Layık eline ṭāsın alup gezse kū-be-kū
5. Nār-ı caḥīme yaḳma dil-i Şādık'ı müdām
Anuñ ḥefī ki oldı cihān içre āb-ı rū

Der-Na' t-ı Ḥabīb-i Ekrem

mef' ūlū fā' ilātū mefā' ilū fā' ilün

1. İnkār iderse mu' cizüñe gözgüde 'adū
Gelsün şehādet eylesün āhū-ı misk-i bū
2. Şāyed ki zarf-ı zemzem-i vaşluñ ola deyü
Ḥāk-i vücūdın ehl-i şafā eyledi sebū
3. Üstād-ı şun' seyr ide ol māh-veş deyü
Ṭop-ı sipihri ḳodı mu' allakda ser-fürū

4. Şahn-ı felekde eyledi hürşid-i enverî
Bustân-ı kıadr u cāhına bir ser-nigün kedü
5. Şadık fakîri âteş-i düzaḥda yakma çün
Kıldı vücūd-ı pākūñi çün ḥalka āb-ı rû

359

105a

Der-Şıfat-ı Şalavātullāhi A.M.

mefā' ilün fe' ilātün mefā' ilün fe' ilün

1. Göreydi mihr-i cemālin o mehveşüñ Hindü
Diyeydi eşhedü en lā-ilāhe illā hū³⁸⁹
2. Göründi ehl-i recāya seḥāb-ı zülfinden
Fürüg-ı mäh-ı ' ızārı ke-mā hüve'l-mercü³⁹⁰
3. Ne sihr ider yine bilsem o çeşm-i seḥḥāruñ
Ki aldı nāfe-i terden ele siyeh cārū
4. Ne düzd olur ser-i zülfin kemend idüp yāruñ
Ḥarīm-i ḥüsnine şarḳar giceyle ol Hindü
5. Düşürdi nāfını deşt-i Ḥoten'de ey Şadık
Belāy-ı sünbül-i dildār-ı çekmeden āhū

---

³⁸⁹ “Ben şehadet ederim ki ancak O vardır.” Kelime-i şahadetten iktibas ve mülhemdir.

³⁹⁰ Nitekim o ümit edilendir.

mefā' ilün mefā' ilün mefā' ilün mefā' ilün

1. Şalaldan hırmen-i cāna fūrūg-ı āteşüñ pertev
Görünmez çeşmine erzen kadar bu kā'ināt-ı cev
2. Ben ol derviş-i dil-rişüm işigüñ komazan ey şeh
Eger biñ kez seg-i kūyuñ iderse üstüme 'av 'av
3. Ben ol şāha kul odum ki bugün sīm-i semendine
Degül na'l olmağa lāyık felek evcinde māh-ı nev
4. Tururken hāl-i ferzīnūñ revā mıdur benüm rūhum
Bisāt-ı hüsne şāh olamak ser-i zülfüñ gibi kec-rev
5. Nihāl-i kadd-i dildāra cihān bağında ey Şādık
Ne endāmıyla öykünmişdür ol 'ar'ar diyen lülü

Der-Şıfat-ı Mev' ıze

fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün

1. Destine dās-ı zer-endüdan ki ala māh-ı nev
Kışt-zār-ı 'ömre ol-dem hātıra olur direv
2. Hayl-i eşküm menzil-i maşşūda oldukça revān
Ey kemān-ebrü hadeng-i āhum oldu peşrev
3. Şol kadar dihkān-ı dil ekdi ümīdi tohumını
Mezra'-ı 'ālemde hāşıl itmedi bir dāne cev

4. Nār-ı āhum yaqdı andīlin felek ebvābınuñ
Māh-ı nevdür Şanma peydā oldı andan bir alev
5. Ol perīden ğayri sevmez Őādık ey Şeyh-i Şehr
Sen gerek hūr-ı behiřt ü ravza-i Rıdvān'ı sev

362

105b

Der-Şıfat-ı Habīb-i Ekrem

mefā' ilün mefā' ilün fe' ulün

1. Izāruñ vařfına ey serv-i dil-cū
Çeker bustān-ı nazma gözlerüm Şu
2. Kese miqrāz-ı ğam dāmān-ı ömrin
O zülfe kim diye per-i perestū
3. Nebī hürmāsınuñ veznine ol Őuħ
Mu' anber qařların itmiř terāzū
4. Miyān-ı beste perestāruñdur ey Şeh
Harīm-i Ka' be-i kūyuñda cārū
5. Bilāl-i Ka' be-i ehl-i Őafādur
Yüzinde Őādıkā ol zülf-i hūř-bū

363

106b **Der-Tevhîd-i ‘Azze İsmühü**

mefâ‘ ilün fe‘ ilâtün mefâ‘ ilün fe‘ ilün

1. Ne berg-i tâze ki hâk-i zemînden açdı rû
İtdi eşhedü en lâ-ilâhe illâ hû³⁹¹
2. Çü yaqdı ebr-i keremden cihâne-i nîsânı
Bütürdi cevfi-şadefde cevâhir-i lü’lü’
3. Şemîm-i hikmetidür kim Hoten fezâsında
Ki virdi nâf-ı gazâle şemâme-i hûş-bû
4. Tutar şemâyim-i ihsânı bâğ-ı imkânı
Tutar nesâyim-i luftiyle şeş-der ü şeş-sû
5. Ecel füsûnla Şâdık lisânı bağlamadan
Zebân-ı şıdkile bir kez diyelüm illâ hû³⁹²

364

106b **Der-Na‘t-ı Hâbîb-i Ekrem**

mefâ‘ ilün fe‘ ilâtün mefâ‘ ilün fe‘ ilün

1. Görünce mu‘ciz-i çeşmin dedi anuñ âhû
Hâbîb-i Hâzret-i Raḥmân degüldür illâ hû
2. Muḥîṭ-i hûn-ı şehîdân bir oldı baḥrinden
Düşer dehân-ı şadefden meger ki bir lü’lü’

³⁹¹ “Ben şehadet ederim ki ancak O vardır.” Kelime-i şahadetten iktibas ve mülhemdir.

³⁹² “Ancak O...”

3. Ni'derdi şem' i cinān gevherini dendānuñ
İdeydi ' arza cihāna eger ki ol mehrū
4. Ni'derdi şehd-i şifāyı o cān tabībi eger
Marīz-i cürme ideydi şefā' atin dārū
5. Olalı şāh-ı hākīkat zamānede Şādık
Tolar şeri' ati kūsiyle şeş-der ü şeş-sū

107a

365

mefā' ilün mefā' ilün mefā' ilün mefā' ilün

1. Görince mu' ciz-i hüsniñ Hōten'de beççe-i āhū
Dedi *leyse'r-resūlü hāliku'l-kevneyni illā hū* ³⁹³
2. Güneşden gevher-i dendānını ağzında hıfz itdi
Anıñ-çün ebr-i nīsānuñ virür hāşiyet-i lü'lü'
3. Meger İsrī şebinde sünbülünden bir ' arak tımdı
Ki ol demden ' aṭīr eyler dimāğ-ı bāğı her şeb bū
4. Dediler hātem-i milk-i Süleymān-ı zamān kimdür
Görüp zahrındağı mihri dedi cān horhori bu bu
5. O mäh-ı şeb-revün ' arş-ı berīne çıkmaga Şādık
Kemend-i *Yā vü Sīm* ³⁹⁴ olmuş yüzinde ' anberin gīsū

³⁹³ İki cihanı Yaratan'a elçi değil, ancak O'dur.

³⁹⁴ Yâsîn suresinin (36/1) ilk ayetinde geçen kelimelerdir.

107a **Der-Şıfat-ı Hazret-i Ekrem**

mefā' ilün mefā' ilün fe' ulün

1. Ne sihr eyler 'aceb ol çeşm-i cādū
Ki şeklüñ gösterür dehānında āhū
2. Siyeh peşmīne geymiş zülf-i dil-ber
İki şeyh-i 'Arab'dur ser-bezānū
3. Hālāş olmazdı ol çāh-ı zeķandan
Sebeb olmasa ol zencīr-i gīsū
4. Leged-küb-i zamāne oldu başum
Nişān na' l-i esbi-i ğamdur ebrū
5. Şeb-i hātında artar būyı Şādık
Disem zülf-i nigāra n'ola şeb-bū

107a **Der-Na' t-ı Habīb-i Bārī**

fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün

1. Nikhet-i zülf-i semen-sāñ eyler ey meh arzū
Bād-ı şubhuñ yeldügi vādī-i hayretlerde bū
2. Böyle ol çāh-ı zenaḥdānda ne hikmet var ki anūn
Hayretinden nice Bābiller idüpdür ser-fürū
3. Görmediler kāmētüñ mānend-i serv-i ser-bülend
Cūylar vādīleri şol deñlü eyler cust u cū

4. Āb-ı rūy-ı hayl-i hūbān olsa Yūsuf n'ola kim
Reşha-i çāh-ı zenaḥdānuñdan oldı āb-ı rū
5. Şihne-i sāğar-şiken başın şikest itsen n'ola
Eyle farz āyet şıduñ meyḥāne içre bir kedū

368

107b

Der-Şıfat-ı Şun' -ı Bārī

mefā' ilün mefā' ilün mefā' ilün mefā' ilün

1. Göreydi vaşf-ı naḥl-i kāmētüñde şı' rüm ey gül-rū
Diyeydi bāğ-ı nazmuñ naḥl-bendisin baña ḥ'acū
2. Ḥayāt-ı nev bulur ey ḥıdr-ı ḥaṭṭ nüş eyleyen andan
Meger kim çeşme-i āb-ı beḳādur ol leb-i dil-cū
3. Görenler gözde müjgān içre 'aks-i çeşm-i dildārı
Şanurlar mīşe-zār içinde yatur bir siyeh āhū
4. Behişt-i cāvidān içre meger Meryem'dür ey dil kim
Mesīḥā-yı lebin örter siyeh dāmenle ol gīsū
5. İştise dişleri vaşfında Şādık nazm-ı dürr-bāruñ
Ḥasedden hirre-i gamla delerdi bağrını lü'lü'

107b

Der-Şıfat-ı Ḥabīb-Ḥayy-i Ekrem

mefā' ilün mefā' ilün mefā' ilün mefā' ilün

1. Nihāl-i serve çıkmış mār-ı meşk-efşāndur ey gül-rū
Degüldür kâmet-i dil-cūyuñ üzre kākül-i hūş-bū
2. Ḥayāl-i zülfüñ içre gözde 'aks-i çeşm-i fettānuñ
Gören şanur ki sünbül-zār içinde beççe-i āhū
3. İki şaf kirpigüñ anda nemāz-ı nāza tırmazdı
Eger kim cāmi' hüsñ içre mihrāb olmasa ebrū
4. Şanurlar kim çekildi tāk-ı nīlī üstine ejder
Ayağından çekile kaşı üzre 'anberīn gīsū
5. Ḥicāz-ı vaşlına müştāk olan dil-teşneye Şādık
Zenaḥdānı çeh-i zemzem Harīm-i Ka'be'dür ol rū

107b

Der-Şıfat-ı Şun'-ı Ḥudā-yı 'Azze İsmühū

mefā' ilün mefā' ilün mefā' ilün mefā' ilün

1. Ne merta' kim şala sāye dilā ol zülf-i sünbül mū
Ola ol merta' uñ āhūlarınuñ nāfesi hūş-bū
2. Düşürmiş bir çekirdek miski ḥālī-nār-ı sūzāna
'Izārında tutan oldur degüldür 'ḥāl-i 'anber-mū
3. Olurdı saña fi'l-cümle meşābih ey kamer-ṭal'at
Eger kim çihre-i hūrşīde olsa māh-ı nev ebrū

4. Degül hâşâk-i müjgânile cismüm hâne-i serde
Yapılmış anda güncişk-i hayâle âşiyândur bu
5. Düşeydi ‘ aks-i hatt-ı sâkî cām-ı bādeye Şadık
Olurdu haşr-dek ol cām içinde bāde ‘ anber-bū

108a

371

mef‘ ūlū fā‘ ilātū mefā‘ ilū fā‘ ilün

1. Yerde nebāt u āb u hācer gökde mihr ü mäh
Virdi kemāl-i vaḥdetine zātınūñ güvāh
2. Çekdi şebini hırkaya şeyḥ-i ecel dedi
Yokdur *vücūd-ı ‘āriye fī-cennetī sivāh*³⁹⁵
3. Her berg-i sebze vaḥdet-i zāta güvāhdur
Açsañ nebāt-ı bāğa eger çeşm-i intibāh
4. Her lālenūñ ki Şadık içinde ola elif
Nefy-i vücūd-ı ğayre olur şekl-i *lā-ilāh*³⁹⁶

372

108a

Der-Na‘ t-ı Resūl-i Ekrem

mef‘ ūlū fā‘ ilātū mefā‘ ilū fā‘ ilün

1. Olduñ serīr-i kişver-i *levlāke*³⁹⁷ pādişāh
Sensin habīb-i Ḥāzret-i Bārī yok iştibāh

³⁹⁵ Ondan başka benim cennetimde arınmış varlık yoktur.

³⁹⁶ “... ilah olmadığına şahitlik ederim...” Kelime-i şehadetin ilk bölümünden iktibas olan ifade, beyit bütünlüğünde anlam kazanır..

³⁹⁷ Sen olmasaydın bu alemleri yaratmazdım (Levlāke levlāk lemâ halaktu'l-eflāk) kutsi hadisinden iktibasla “şayet sen olmasaydın” anlamına gelir.

2. Olsa kemend-i sūre-i Ṭāhā³⁹⁸ ‘aceb degül
‘Arş-ı berīne çıkmağa ol turre-i siyāh
3. Gitdi Burāk ‘ışkile çün rāh-ı Ḥazret’e
Kıldı öñince Ḥazret-i Cibrīl peyk-i rāh
4. Sen şabī-i ekrem idüñ girye eyleseñ
Mehdüñ şalardı yire inib dāne gibi māh
5. Şun dāmen-i şefā‘ atüñi baħr-i guşşada
Şādık faķiri koma ola ğarķa-i ğünāh

373

108a Der-Şıfat-ı Na‘t A.M.

mefā‘ ilün mefā‘ ilün mefā‘ ilün mefā‘ ilün

1. Siyeh ebrū degül alnuñda kudret-i kāhī ey māh
Midād-ı meşķile yazar kitāb-ı hüsne *bismillāh*³⁹⁹
2. Kemüñ ser-nokṭa-i ğayb oldı remmāl-i hıred cānā
Anuñla genc-i nihān vaşluñdan olur āĝāh
3. Ne yaña ‘azm iderse zulmet-i ğamdan ħalāş olmaz
Nişān-ı kebkebüñ necm-i hidāyet bilmeyen ğüm-rāh
4. Sümm-i esbüñ nişānı şerḫa-i tab‘ uñla sinemde
Dil-i āşufte hāle şehvārum oldı şekl-i āh
5. Ṭulū‘ itmez murādum miħri Şādık şubḫ-ı devletden
Ne kara ğünler kıldı dil-i sevdā-zede eyvāh

³⁹⁸ Ṭāhā suresinin (20/1) ilk ayetidir. Hurūf-ı Mukattaa’ denilen bu harfler sureye adını vermiştir.

³⁹⁹ “Allah’ın ismiyle...”

fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün

1. Ğabġabuñ çāh-ı leṭāfetdür resen zülf-i siyāh
Bir içim şuya dimezsın teşne diller olsa āh
2. Bir raşīd perdār-ı Hindū-yı siyeh dildür o ḥāl
Eylemiş çāh-ı zenaḥdānda yāruñ cāy-gāh
3. Üstine ḥaṅçer çeküp süsen çemende ḥışm ider
Çeşm ü nergis kāmētūñden ġayre eylerse nigāh
4. 'İşkuma yaşum şehādet eylese tutmaz ḥıred
Şābit olmaz müddeā' zīrā ki tıfl olsa ġüvāh
5. Nāfe-i zülfüñ ġamından Şādık ey miskīn ġazāl
Ḥaksār itdi vücūdın *tayyeballāhu serāh*⁴⁰⁰

Der-Şıfat-ı Bārī

mef' ülü mefā' ilü mefā' ilü fe' ülün

1. Gel eyle 'iyādet ġetürüp ḥasteñi bāde
*Men e 'āde merīḍan felehū ecru şehāde*⁴⁰¹
2. Üftādesinüñ ġamla ḥayāl oldı tenidür
Ḥāk-i ḳademe sāye degül rüy-ı nihāde
3. Ğöñlümde 'iyān olsa n'ola mihr-i ruḥ-ı yār
Cām olsa zücācī ġorinür cevher-i bāde

⁴⁰⁰ Toprağı bol olsun.

⁴⁰¹ Kim hastayı ziyaret ederse şehit sevabı vardır.

4. Mihrāb-ı kaşuñ gördi gece kıbleye karşı
Yöneldi du'āya meh-i nev dest-i küşāde
5. İrdi kemān-dārına aḥsenet nigāruñ
Kim tīr-i gamı cāne urur zaḥmı ziyāde
6. Bir naķış idüpdür kalem-i şun' -ı cemālūñ
Kim mişlin anuñ görmediler Çin ü Hıtā'de
7. Ol māh-ı sîm-ber seg-i kıtmîrine Şādık
İtse yaraşur 'ıkd-ı Süreyyā'yı kılāde

376

108b

Der-Şun' -ı 'Azze İsmühü

mef' ulü fāi' ilātün mef' ulü fā' ilātün

1. Ham riştesine piçān-ı cism 'anā' keşide
Bir 'ankebūta beñzer evtār-ı tenide
2. Zülf-i nigāra hem-ser olur mı nāfe-i ter
Ol bir Hıtā-yı duḥter gīsūları beride
3. Sürhile dest-i kudret İsi lebin yazurken
La' li o sürh-i terdür bir kaçredür çekide
4. Bād-ı şabā Züleyhā-mānend olur mıydı fāş
Dāmān-ı Yūsuf-ı gül ger olmasa beride
5. Çeşmüñ hayāli midür cān riştesinde yāḥōd
Dām-ı kazāya düşmiş āhūmıdur remide
6. Cān çeşme-sārı üzre bitmiş nebāt-ı nevdür
Ey Hızr-ı piy lebünde ol ḥaṭ-ı nev-demide

7. Nakş-ı nigârı kudret bir tuhfe yazdı Şâdık
Görmüş degül cihânda mişlini âferide

377

109a **Der-Şıfat-ı Şun' -ı Bâri**

mefâ' ilün mefâ' ilün mefâ' ilün mefâ' ilün

1. Zamân-ı hâr-ı gam geçdi çün oldı ' ahd-i gül tâze
Demidür bülbüle bülbül gibi ' arz ide âvâze
2. Sırışkin târ-ı ibrişim idüp müjgânını süzün
Diler gül defterine bülbül-i ' ızâr ide terâze
3. ' Aceb küteh nazardan himmet olur ey gül-i ra' nâ
Nihâl-i kâmetüñ teşbîh iden serv-i ser-efrâze
4. Nevâ-yı nâleye gönlüm çü âheng oldı ey muṭrib
Demidür sen de ' uşşâk içre çeng ursañ eger sâze
5. ' Urüs-ı tâzeye güller ' aceb mi bülbül eylerse
Ciger kânından ey Şâdık ruḥ-ı zîbâsına gâze

378

109a **Der-şıfat-ı Şâni' -i ' Azze ve Celle**

fâ' ilâtün fâ' ilâtün fâ' ilâtün fâ' ilün

1. ' Aks-i müjgânuñ şehâ ol çeşm-i ezrak-fâmnda
Yazılır Hümâ-yı ' ışka nüşhadür bādâmda
2. Devr-i la' lünde müşennâ ḥaṭṭuñ ey sâkı-i bezm
Beyt-i Câmî' dür ki nakş olmuş kenâr-ı câmnda

3. Zār olur ol çeşm-i hayādan hām-ı zülfinde dil
Nitekim bir murğ-ı nā-beste miyān-ı dāmda
4. Maṭla‘ -i şubḥ-ı şafāda şanuram toğdı güneş
Her kaçen ol māhı seyr itsem kenār-ı tāmda
5. La‘ l-i şīrīnūñdeki ḥābb-i benānı sākīyā
Dil ḥabāb-ı mey şanur cām server-i encāmda
6. Şem‘ dān şem‘ -i kāfūrīde semen-i kāzdur
Ḥançer-i zerrīn gılāf ol serv-i sīm-endāmda
7. Ḥaṭṭı içre ḥālī ol miskīn gazālūñ Şādıkā
Bir ‘ Arab’dur misk-i ter satur nūr u şāmda

379

109b

Der-Tevḥīd-i ‘Azze İsmühū

mefā‘ ilün fe‘ ilātün mefā‘ ilün fe‘ ilün

1. Yüzinde zülfi içinde yazuldu ḥaṭṭ-ı siyāh
Libās-ı Ka‘ be’de gūyā ki *lā ilāhe illallāh*⁴⁰²
2. Cebīni üzre degül kāş o şafḥa-i sīme
Çeküldi ḥāme-i kudretle medd-i *bismillāh*⁴⁰³
3. Gelince la‘ line ḥaṭṭı gönül Sikender-vār
Şanur ki Ḥazret-i ‘İsā’ya Ḥızr olur güm-rāh
4. Lebinde Ḥızr-ı ḥaṭ itse dehāmı sırrın fāş
Rumüz-ı ‘ ilm-i ledünden olur gönül āgāh

⁴⁰² “Hiçbir ilah yoktur, ancak Allah vardır...”

⁴⁰³ “Allah’ın adıyla” demektir.

5. Turıncı kesdügini gör murād görmek ise
Benān-ı mu‘ cizle nice şaqq oldu māh
6. Seḥāb-ı sünbüli gözden oğutduğı bārān
‘ Izār-ı dā ’iresine bitürdi mihr-i giyāh
7. Mezārı üzre biten Şādık’uñ ola nergis
İderse ol gözi mestāne bir kez aña nigāh

380

109b

Der-Na‘ t-ı Resül-i Ekrem

mef‘ ülü fā‘ ilātü mefā‘ ilü fā‘ ilün

1. Geydi deḥān-ı āteş-i cāndan gece siyāh
Urdı şumā‘ -ı sūz-ı nihān nidd kamer külāh
2. Çekdi öñince āh-ı dil-i nīkūvān-ı (?) ‘ alem
Oldı yanuñca ḥayl-i şikeste dilān sipāh
3. Bir pādişehsün ey meh-i ḥūrşīd-i menzilet
İtseñ yaraşur atlas-ı gerdūnı bār-gāh
4. Giryān olurdu zülfüñle ebr-i nev-behār
Ḥandān olurdu vechüñ ile mihr-i şubḥ-gāh
5. İde zebān-ı ḥālile vaşf-ı ḥaṭṭ-ı nigār
Şādık mezārūm üzre biten dāne giyāh

109b **Der-Tevhîd-i Zâtühü Te'âlâ**

fâ' ilâtün fâ' ilâtün fâ' ilâtün fâ' ilün

1. Keşf iderseñ bāga nergis gibi çeşm-i intibāh
Vaḥdet-i zātına Ḥaḳḳ'ıñ her giyāh olmış güvāh
2. Ḥarf-i vaḥdetinüñ ḳalbinde her bir lālenüñ
Oldı nefy-i māsivā naḳşına şekl-i *lā-ilāh*⁴⁰⁴
3. Ḥasret-i ḥaṭṭuñla cān virsem du'ā-yı Ḥızır okur
Ḥaşr olunca ḳabrüm üstinde biten her giyāh
4. Her kim āzād iken ḳul oldı ey serv-i sehî
Geydi sūsen başına bir lāciverdî şeb-külāh
5. İşini altun iderdüñ Şādık nergis misāl
Kūşe-i çeşmile bir kez ḥāline itseñ nigāh

110a **Der-Şıfat-ı Şun'-ı Bārî**

fâ' ilâtün fâ' ilâtün fâ' ilâtün fâ' ilün

1. Çekse bir kez sürme-i ḥāk-i rehüñ ey yüzi māh
Çekmege ḥavrā-yı cennet bir daḥı ḳuḥl-i siyāh
2. Niçe yıllardur ümîd-i sāye-i luṭfuñ idüp
Eyledüm ey serv-i ḳadd cism-i nizārı ḥāk-i rāh

⁴⁰⁴ "... hiçbir ilah olmadığına şahitlik ederim..." ifadesi kelime-i şehadetin ilk bölümünden iktibas olup beyit bütünlüğünde anlam kazanır..

3. Ger vire kıadd-i zenaıdānuñ çehī mihrinde cān
Ola sūrāı ü şikāf-ı kabır-i ‘āşık şekl-i āh
4. Dāğlarla cism-i lāğar bāğ-ı mihr-i yārda
Bir dıraııt-ı huşke benzer kim kıona zāğ-ı siyāh
5. Tağılur esb-i çemen hümāsı öñinde ‘adū
Bād-ı şarşardan nitekim Şādıkā berg-i giyāh

383

110a **Der-Tevhīd A.M.**

mefā‘ ilün fe‘ ilātün mefā‘ ilün fe‘ ilün

1. Uşanma her ne kıadar çoğ olursa ceşş-i günāh
Penāhuñ olsa eger lā-ilāhe illallāh
2. Ne kıorķu nefis-i ‘adūdan tarīķ-i ‘ışk içre
Olursa hançer-i ser-tiz elüñde şu‘le-i āh
3. Kayurma cünd-i zulümden eger ki merdüm-i çeşm
İderse kevkeb-i eşkin saña delil-i rāh
4. Zālām-ı şām-ı kıyāmet ola saña rüşen
Eger ki luıfile ‘arz-ı cemāl ide ol [İlāh]
5. Ne kıorķu şevr u şağabdan lülüde ey Şādık
Saña kim Hāzret-i Nebi ola hem-rāh

110a **Der-Na‘t-ı Resūl A.M.**

mefā‘ ilün fe‘ ilātün mefā‘ ilün fe‘ ilün

1. Çün oldı zāt-ı şerīfūñ iki cihāna penāh
‘ Aceb mi zātuña olsa cihān şefā‘ at-ḥ‘āh
2. Görüldi mesned-i *levlāk*⁴⁰⁵ şānına lāyık
Olursa tāc-ı *le-‘amrük*⁴⁰⁶ başına tañ mı külāh
3. Elinde nāmesi ağ olmuş iken ihvānuñ
Vay aña kim ola anuñ elinde nāme siyāh
4. İşāret eyledi çünkim ser-i benān ile
Çeküp buķāsını çāk itse tañ mı şevķāne māh
5. Yeterdi Şādık’a ol cān ṭabībi raḥm idüp
Eger ki sürmelü kıara göziyle itse nigāh

111a fā‘ ilātün mefā‘ ilün fe‘ ilün

(fe‘ ilātün) (fa‘ lün)

1. Zātuñı ‘ azze şānühū ve ‘ alā⁴⁰⁷
Kaldı ḥayretde belde-i ‘ uķalā
2. Şayķal-i nefy-i lā ile ismūñ
Virdi āyīne-i zamīre cilā

⁴⁰⁵ Sen olmasaydın bu alemleri yaratmazdım (Levlāke levlāk lemā halaktu'l-eflak) kutsi hadisinden iktibasla
“şayet sen olmasaydın” anlamına gelir.

⁴⁰⁶ Hicr (15/72): “Ömrün hakkı için...”

⁴⁰⁷ “Şanı şerefi yüce ve aziz olan”

3. Senden ey cān ṭabībi kābildür
Gelse Eyyüb-i cāna her ne belā
4. Ni‘ met-i luṭfuña nihāyet yok
Eyledüñ cümle-i cihāna şalā
5. Oldı Şādık ümīd-i fazluña
Bende-i istibāne-i fuzelā

386

112a

Der-Na‘ t-i Şerīf

fā‘ ilātün mefā‘ ilün fe‘ ilün
(fe‘ ilātün) (fa‘ lün)

1. Zātuñı ol Hudā-yı ‘ ızz u ‘ alā
Eyledi cümleden senüñ a‘ lā
2. Şaykal-i nūr-ı pākile Bārī
Ḳalbüñ āyīnesine virdi cilā
3. Se ne kānuñ cevāhirindsün
Ḳaldı hayretde bilmede ‘ uḳalā
4. Hırmenüñ hūşe-çīnīdür ey şeh
Yoḫsa Şādık ḳuluñ gibi fuzelā

112a **Der-Şıfat-ı Mev' ıze**

mef' ülü fā' ilätü mefā' ilü fā' ilün

1. Hālũñ gamıyla hākī tenüm üstüh'ān ola
Hür-ı cināna her biri bir sürme-dān ola
2. Ölseme haddinũñ 'ıŝkıyla sūrāh-ı meşhedüm
Gam tã'irine her biri bir āşiyān ola
3. İterse cism-i zārı kubbūra hadeng-i 'ıŝk
Seng-i mezāruñ ehl-i dile bir nişān ola
4. Baḥş-i rumüz-ı 'ıŝkile ilzām ise ğaraż
Ey müste' id benümle gele imtiḥān ola
5. Şadık belā-yı ğayri nidersün çeküp bu ğün
Teg sen kemān-ı ğayreti çek Pehlevān ola

112b fā' ilätün fā' ilätün fā' ilätün fā' ilün

1. Hāk-i pāyuñdur viren çün dīde-i cāna cilā
Minnet-i kuḥl-i cilā çekmek ya 'āşık ya belā
2. Kāse-i serden olur Mecnün-ı 'ıŝkuñ kāsesi
Hün-ı vaşla her kaçen Leylā-yı ḥüsn itse şelā
3. Rişte-i ta' līki zülfinden perestü kesmege
Şüfiye dūnbālesin mikrāz ider mānend-i lā

4. ‘Işk şahrāsın tolanur haşr-dek Mecnūn-miṣāl
Gird-bādiyle gezen ḥākī vücūdumdur dilā
5. Derdümi қаpuñda taqrīr eyledüm Qays’a dedi
Olmasa bencileyin Şādık bu derde müptelā

389

112b

Der-Şun‘-ı ‘Azze İsmühü

mefā‘ ilün mefā‘ ilün mefā‘ ilün mefā‘ ilün

1. Te‘ ālallāh ne tūbī serv olur ol kāmēti bālā
Aña mānend-i naḥl-i ter getürmez ‘ālem-i bālā
2. Kul oldum lü’lü’-i lālāyı mengūşin görse ey dil
Baña ol lāle-ruḥsārum ‘aceb midür dise lā lā
3. Senüñ esbāb-ı ḥüsnüñ cümleten a‘ lādur ammā kim
Baña ol kākül-i müşgīn göründi cümle-i a‘ lā
4. Şifāt-ı çeşm-i şūḥuñ misk-i terle ey gül-i nāzük
Mükeḥḥel çeşmi evrāqına yazdı nergis-i şehlä
5. Şikest itse urup sünbül ‘aceb mi lāle-i bāğı
Ki Qays’uñ kāse-i ‘arzın şımışdur Şādıkā Leylā

112b **Der-Şıfat-ı Recā 'yı Raḥmet**

mef' ulü fā' ilātü mefā' ilü fā' ilün

1. Şanmañ ki degme ' ıtrile ḥāṭır ' aṭır ola
Yāruñ gubār-ı kūyı meger kim ' abır ola
2. Añlar şu kimse devlet-i ' ışkuñda ḥālümü
Bālini seng ü pisteri köhne ḥaṣır ola
3. Dil-ber oldur ki mihr ü vefā dersin okuyup
' Işkuñ rumūzın añlaya ḥālüñ ḥabır ola
4. Her kim alursa destümi sāğar gibi aña
Bezm-i cihānda luṭf-ı Ḥudā dest-gır ola
5. İrdi kemāle sözleri ammā ki Şādık'a
Milk-i süḥanda kimse bulunmaz Zahır ola

113a fā' ilātün mefā' ilün fe' ilün

(fe' ilātün) (fa' lün)

1. Ey ki zātuñ Ḥudā-yı ' ızz u ' alā
Ḳadrile cümleden ider a' lā
2. Ḥāk-i pāyüñ bulaydı rüḥ-ı melek
Gözlerine iderdi kuḥl-i cilā
3. Baḥr-i zātuñ dürr-i yetimi sen
Bulmadı şānuña bedel ' uḳalā

4. İki şakḳ eyledi komāc-ı mehi
Mu' ciz-i ḥānına idünce şelā
5. Almadan bir sebaḳ mu' allimden
Oldı saña di cümle-i fuželā
6. Meyl-i ' uḳbāya itdügi bu kim
İntizāru 'l-beḳā li-men 'uḳalā ⁴⁰⁸
7. Terk-i dünyā idüp dedi Şādıḳ
İ'tiyāru 'l-fenā li-men cühelā ⁴⁰⁹

392

113a **Der-Na' t-ı Ḥabīb-i Ekrem**

fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün

1. Ey nihāl-i ḳāmetüñ cāna belā
Ḥāk-i pāyüñ dīdeme kuḥl-i cilā
2. Ḳays-ı bülbül ḳandedür kim eyledi
Leylī-i gül ḥün-ı vaşlına şelā
3. Eyle ' uşşāḳile āheng-i Ḥicāz
Ka' be-i kūyında dildāruñ dilā
4. Ruḥları zer-gün olur mıydı mehüñ
Ḥāk-i pāyüñ itmese her şeb tılā
5. Şādıḳā zülf ü ḳadd-i dildārimuñ
Naḳşına kimdür diyen ' ālemde lā

⁴⁰⁸ Ölümsüzlüğü beklemek akıllıların işidir

⁴⁰⁹ Yok olmayı beklemek ise cahillerin işidir.

- 113b fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün
1. Göñlüme virür hayāl-i ' arız-ı dil-ber cilā
Nitekim mäh-ı münire pertev-i hāver cilā
  2. Sür yüzüñ ruhsār-ı gerd olur ne ' aşıkıların
Virsun ol āyine-i zībāya hākister cilā
  3. Tütüyā-yı nūr-bağşın İsfahān' uñ ne' ylesün
Buldı hāk-i maqdemüñden çünki çeşm-i ter cilā
  4. Cenk olur nāmiler ile hançer-i dildār için
Çün habābuñ miğferine virdi nilüfer cilā
  5. Püte-i gamda sirişk-i çeşmi hāl it Sādıkā
Oda yanmağile buldı çünki sīm ü zer cilā

113b **Der-Şıfat-ı Hasb-i Hāl**

mef' ulü fā' ilātü mefā' ilü fā' ilün

1. ' İşret odur ki mevsim evvel behār ola
Meclis kenār-ı geşt-i leb-i cūybār ola
2. Evvel yanuñda muṭrib-i berbaṭ seyr ile
Sākī-i gül- ' izār u mey hūş-guvār ola
3. Guşsa harimüñ ola nedimüñ belā vü gam
Şüsen şürāhī şākī-i meclis nizār ola

4. Döne burūca sīm-i bedenlerle her taraf
Gam ʿ askerine halka-i meclis hişār ola
5. Bir serv-i kıadd-i nigār ola sāķi-i sīmīn
Şādık bi-şartı anki feʿimmā kenār ola

395

113b Der-Şıfat-ı Mevʿ ıze

mefʿ ülü fāʿ ilätü mefāʿ ilü fāʿ ilün

1. Bir gün yüzünde ebr-i hatıuñ kim ʿ iyān ola
Ol ebr içinde mihr-i cemālüñ nihān ola
2. Cān bülbüline menzil iken gülşen-i ruħuñ
Zāğ-ı belāya gitdükte āşiyān ola
3. Kaşuñ mişālī cevriile kıaddüñ kemān ola
Sīneñ hadeng-i gamze-i yāre nişān ola
4. Mısr-ı cemāle Yūsuf-ı hüsn olduĝuñ sentüñ
Bir gün hayāl-i hūba döne heb yalan ola
5. Şādık gibi zamānede bir toĝrı yāri sen
Kātlan ezāya bulmayasın pür-zamān ola

396

114-115a mefʿ ülü fāʿ ilätü mefāʿ ilü fāʿ ilün

1. ʿ Āşık odur ki pişe vü kārı enīn ola
Zikri dilinde vaşf-ı Habīb-i güzīn ola

2. Nāzır ide ‘imāretine şāh-ı hūsn anı
Gönlümi belā vü ğuşşa vü ğamdan emīn ola
3. Dilde maķāli zıkr-i leb-i sükkerin olup
Şebde hayāli hāl hıtt-ı ‘anberīn ola
4. Her kim hayāl-i dil-ber ile cān virür anuñ
Bezm-i lahidde hem-ķadehi hūr u ‘īn ola
5. Şādık cihānda hāk-i reh-i dil-ber olanuñ
Hāk-i vücūdı sürme-i ‘ayne’l-yakīm⁴¹⁰ ola

397

114-115a **Der-Resen-bend-i ‘Āmm-i Ma‘rifet**

mef‘ ülü fā‘ ilātü mefā‘ ilü fā‘ ilün

1. ‘Arz it hırām-ı kıddüñi ‘ar‘ar ğulām ola
Ĝüftāre gel ki ğonca-i ter şād-ı kām ola
2. Bir kıavs-i ebruvāne ğöñül vir ki ol şehüñ
Müjğān-ı çeşmi cānuña ‘anber sihām ola
3. Cān murğınuñ şikārına şayyād-veş müdām
Hāl-i siyāhı dāne şacı halka dām ola
4. Bezm-i şafāda sāğar-ı mey sāķiyā eger
Yeter olursa büse-i la‘lün harām ola
5. ‘Ayş u neşāt-ı cāy-ı şafā-bahşı meclisüñ
Şādık behişt-i ‘Adn’e bedel bir maķām ola

---

⁴¹⁰ “gözle görülen”

6. Cāmüñ şarāb-ı la' l-i lebüñ gibi mā-ḥaşal
Ṭa' mı nebāt u şemmesi ' anber ḥitām ola

398

- 116a fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün
1. Geldi bir dem ki şabā gülşende ' anber s̄ir ola
Şāḥ-ı şūḥuñ sāyesinde şubḥ-dem gül-riz̄ ola
  2. Rūḥ-ı baḥş olup ana āheste āheste nesim̄
Kūşesinde bāḡ-ı rāḡuñ sebze-i nev-ḥiz̄ ola
  3. Goncalar çāk-ı giribān eyleye ' uşşāk-vār
Būlbül-i zāruñ nevāsı derd-i ' ışk-āmiz̄ ola
  4. Keh uşūlin fāḥte ḍarb u keḥī devr eyleyüp
Naḡme-i āhengi ya ḡazāl u ya n̄iriz̄ ola
  5. Keh nūḥüft iken açup veche ḥüsninden nuḡāt
Perde-i āḡāzı ki bezm ü ḡarārı tiz̄ ola
  6. Ala s̄im̄in cām eline sāk̄i-i zerrin̄ ḡadeḥ
Lāle-i la' lin ayaḡına benefşe riz̄ ola
  7. Nāle-i murḡ-ı çemenle muṭrib-i ḥuş-ḡūlaruñ
Ḡulḡulinden şaḥn-ı gülşen cāy-ı rüstāḥiz̄ ola
  8. Ālile ' aḡlın ala bezm ehlinüñ peymāne-veş
Nergis maḥmūr sāk̄i şūr-engiz̄ ola
  9. Kāḥ ' ışk eyleye ' uşşāka kāḥī ḥışm ide
Ḡamze-i mesti elinde ḥaṇçer-i ser-tiz̄ ola

10. Kaşları yâyn çeküp bağrın dele bezm ehlinüñ
Oklarınıñ her ser-i peykānı bir nebtiz ola
11. Sā^ç idi sīm ü elinde sāğar-ı zerrin hilāl
Ṭal^ç atı mihr ü dehānı zerre-i nāçiz ola
12. Geçmeye bir Hüsrev ü Şirīn dehen meydānda
‘Aks-i la^ç l-i ‘ārızı Gülgün haṭṭı Şebdiz ola
13. Bezmümüzde söylenen efsāne-i ğayr olmayup
Mācerā-yı Kūhken ya kışsa-i Perviz ola
14. Sen nevāy-ı cengile nūş eyle cāmı cāme-vār
Şāh-ı Rūm’uñ ‘azmi ya Ğazneyn ya Tebriz ola
15. Böyle zībā mevsim ü sākī-i gül-ruḥ olsa hiç
Nūş-ı cām itmez mi kimde ‘aql u nā-temiz ola
16. İhtiyārı kıla mı gördükde böyle meclisi
Ṭotalum zāhidde Şādık ‘iffet ü perhiz ola

399

116a

Der-Tevhīd-i Bārī-i Mağānī ‘Azze İsmühü Ve Celle Zikruhü

mef^ç ülü fā^ç ilātü mefā^ç ilü fā^ç ilün

1. Yapdı kemāl-i şun^ç ile ṭāq-ı zebercedi
Kıldı çerāğ-ı rüşen aña nūr-ı Aḥmedī
2. Zeyn eyledi kevākibüñe saḥḥını tamām
Ehl-i ḍalāle her biri tā ola mühtedī

3. Remz-i sipihri añlamağa müntehî gerek
Virmez haber bu dâ'ireden yoğsa mübtedî
4. Pendüm budur ki ehl-i sa'âdet olanlara
Her kim dilere se dünyede iqbâl-i sermedi
5. Şâdık bahâr-ı mihrini *hablu'l-metm*⁴¹¹ idüp
Tutsun elinde nâka-i şer'-i Muhammedi

400

116b **Der-Na't-ı Resûl-i Ekrem**

mef' ulü fâ' ilätü mefâ' ilü fâ' ilün

1. Çalduñ heyün-ı 'arşa çıkup kûs-i Aḥmed'i
Tutduñ şadâ-yı 'ışkile tāk-ı zebercedi
2. Gökden berid-i müjde-i eflāk alup anuñ
Geldi geyürdi başına iklîl-i sermedi
3. Oldı şumâ'-ı şer' ile ol çâr-ı gevherüñ
Ehl-i dälâle her biri bir necm-i mühtedi
4. Hikmet degül mi oqımadan bir elif yine
'Allâme-i zamâne degül tıfl-ı ebcedi
5. İtsün şalâtı 'âline aşhâbına müdām
Şâdık severse cân ü gönülden Muhammed'i

---

⁴¹¹ Ali İmran (3/130): "... sağlam bir ip..."

116b **Der-Şıfat-ı Mev' ıze**

mef' ülü fā' ilātü mefā' ilü fā' ilün

1. Bezm-i ğamuñ zamānede bir mest-i bī-ḥūdī
Almaz ḥabāb-ı bādeye ṭāk-ı zebercedi
2. Yāruñ kilāb-ı kūyına ḥıdmetler eylesün
Her kim dilerse dünyede iḳbāl-i sermedī
3. ' Işkuñ rumūzın añlamağa müntehī gerek
' Işkuñ yolında her ki diler ola mühtedī
4. Seng-i mezār-ı Kays'a yaşum yazduğı ḥaṭı
Taḥsīn iderdi Şādık eger görse Meşhedī

117b **Der-Na' t-ı Hazret A.M.**

fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün

1. Olalı zülf-i nigāra mübtelā
Oldı ben miskīne her mū şad belā
2. Kāse-i ser aldı Mecnūn destine
Ḥūn-ı ḥüsne Leylī itdükde şalā
3. Çeşmine çekmezdi erbāb-ı nazar
Ḥāk-i pāyüñ olmasa kuḥl-i cilā
4. Pertev-i ḥüsünüle ey meh ṭolmaduḳ
Ne ḥalā ḳaldı cihanda ne melā'

5. Lām-ı zülfüñle elif kıddüñ ğamı
Şādık' uñ cānā vücūdın kıldı lā

403

117b **Der-Na' t-ı Hāzret A.M.**

fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün

1. Ey ' ızāruñ levḥ-i taḫvīm-i belā
Naḫş-ı ḥüsnüñ ḥarf-i ta' līm-i [belā]
2. Beñlerüñ Hindī raḫamdur gözlerüñ
Eyledi ' uşşāka taḫsīm-i belā
3. Tavḫ-ı zülfüñ gerden-i ' uşşāka taḫ
Eylediler çünki teslīm-i belā
4. Derd-i ' ışḫ-ı yārdan zevḫ eyleyen
Rāh-ı ğamda eylemez bīm-i belā
5. Devlet-i ' ışḫuñda kılduñ Şādık' ı
Pādişāh-ı taḫt-ı iḫlīm-i belā

404

118a fe' ilātün fe' ilātün fe' ilātün fe' ilün
(fā' ilātün) (fā' lün)

1. Bezm-i ' ālemde zihī gol zihī taḫ' -ı ' ayni
Beñzeden la' l-i revān-baḫşuñā āb-ı ğaybi

2. Almadı ağızına erbāb-ı şafā mey adın
Bezm-i ʿiṣkuñ olalı leblerüñ āb-ı ʿerebi
3. Nice dil beñzede ruḥsārına şemʿ -i bezmi
Nūr-ı Aḥmedʼle berāber mi ʿutar Bū Lehebʼi
4. Sözüne beñzeye mi naql-i benāt-ı ḥuvī
Lebine öyküne mi bāde-i cām-ı ʿelebi
5. Ceşş-i ḥāl-i Semerkānd-ı lebinüñ vaşfin
Yazmağa kāğıduñı eyleye Şādık ḥaşebī

405

118a

Der-Şanʿat-ı Bārī

fāʿ ilātün fāʿ ilātün fāʿ ilātün fāʿ ilün

1. Yılduzum sevdi yine bir māh-ı ferruḥ aḥteri
Aḥlasın ḥüsnine mihr olmışdur anuñ Müşteri
2. Biz bugün şol pādişāh-ı Kays u ḥaşş-i ḥaşmetüz
Kūs-i şāhımız çalar kühsārda kebk-i deri
3. Biz o mürüz eylerüz bir āhile berbād eger
Olsa dünyāca Süleymān Nebiʼnün ʿaskeri
4. Bāğda serheng-i sultān-ı reyāḥin olalı
Sūsenuñ gitmez elinden lāciverdi şeşş-peri
5. Niçe gündür ol meh-i nā-mihr-bānı görmedüm
Düşse burc-ı didemüñ Şādık ʿaceb mi ol peri

118a

Der-Sıfat-ı Şun^c -ı Bārīmefā^c ilün mefā^c ilün mefā^c ilün mefā^c ilün

1. ‘Ades ḥalūñ nemek la^c lūñ ḥaṭṭuñ ḥ^ān-ı Ḥalīl oldı
Megesrānı ser-i zūlfūñle anuñ Cebre[’]il oldı
2. Dil-i mecrūra çün bir kaṭre degmez ey gül-i cennet
Ṭotalum leblerūñ ‘aynen tūsem mā selsebīl⁴¹² oldı
3. Nişān-ı mār-ı müşg-efşān şaçuñ yollarda ey ḥūrī
Dil-i gümrahına ‘uşşāk-ı mehcūruñ delīl oldı
4. Degül kirpik siyeh baḡladı göz merdümleri gūyā
Çam-ı ḥāl-i ruḥuñla girye itmekden ‘alīl oldı
5. Ben ol şāh-ı Ḥüseyn’uñ ābkeş-i şakḳāsıyam Şadık
Ki eşküm Kerbelā’yı rāh-ı ‘ışkıñda sebīl oldı

118b

mefā^c ilün mefā^c ilün mefā^c ilün mefā^c ilün

1. Kalem naḡş itmeden deyr-i cihānda naḡş-ı ‘İsā’yı
Lebūñ ta^c līm iderdi Ḥazret-i Cibrīl’e iḥyāyı
2. Cemālūñden eşer olmasa ey meh-i ḥüsn Yūsuf[’] da
Bu deñlü kendi kendine ‘āşık idemezdi Züleyḥā’yı
3. Ne ḳorḳu görk-i Fir^c avn-i hevādan kūsfind-i cān
Çü ḥikmet-i rā^c i-i şer^c -i şerīfūñ itdi Mūsā’yı

⁴¹² İnsan (76/18) suresi : “Orada bir pınar ki ona selsebil adı verilir.”

4. Lebinüñ zikri ihyāya iletdi niçe mevtāyı
Şaçınuñ küfri ĩmāna getürdi niçe tersāyı
5. Eger Leylī şaçı āşuftesi olmasa ey Şādık
Düşürmezdi belā kühsārına Mecnün-ı şeydāyı

408

118b

Der-Şıfat-ı Şun^ç -ı Te^ç ālā^ç Azze İsmühū

fe^ç ilātün fe^ç ilātün fe^ç ilātün fe^ç ilün
(fā^ç ilātün) (fā^ç lün)

1. Şaçdı cān mezra^ç ına dāne-i hāl-i adesi
Kırdı murğ-ı dile zülfüñ hamı dām-ı hevesi
2. İrmege gerd-i semendine o verd-i bāguñ
Olsa berg-i semenüñ bād-ı şabādan feresi
3. Bāng-ı ra^ç d urdı yine maħmil-i ebrüñ kūsın
Şavt-ı rüd oldı yine üştür-i bāduñ ceresi
4. Perde-i rāz-ı dilin eyledi^ç uşşākuñ fāş
Göreyin tıtmaya tız günde rebābuñ nefesi
5. Şanma hūnīn-müjedür āteş-i āh-ı dilden
Yandı güncişk-i hayālūñ yuvada hār u hāsı
6. Hem-^ç inān ola mı agyāre dili^ç uşşākuñ
Hem-cenāh eyleye mi kendine^ç Ankā megesi
7. Nev-behār-ı haṭt-ı hūsınin görelı ey Şādık
Şermsār itdi yaşum ırmağı cūy-ı Aras'ı

118b

Der-Şıfat-ı H̄öd Rāstmef^ˆ ūlū fā^ˆ ilātū mefā^ˆ īlū fā^ˆ ilün

1. Açduķ suħan bilādını mānend-i Dihlevī
Şaldı cihāna ṭablımız āvāz-ı Pehlevī
2. Yaķduķ güdāz-ı sūzla sihr-āferinleri
Olduķ sebūķ-i nazmile üzeng-i H̄usrev’i
3. Vaşf-ı lebūñle mürdelere vireli hayāt
‘Arz eyledüñ zamānede i^ˆ cāz-ı İsevi
4. Gūş eyler ise nağme-i nāy-ı iniltimiz
Gire semā^ˆ a ravza-i pākinde mevlevī
5. Görse Ayās-ı nazma sūħanda libāsını
Taħsīn iderdi Şādık’a Maħmūd-ı Ğaznevī

119a

Der-Şıfat-ı Şun^ˆ -ı Bārīfe^ˆ ilātün fe^ˆ ilātün fe^ˆ ilātün fe^ˆ ilün(fā^ˆ ilātün)(fā^ˆ lün)

1. Ey ruħı bezm-i dilüñ şu^ˆ le-i şem^ˆ -i ṭarabı
Nice teşbīh ideyin la^ˆ lūñe āb-ı ‘ayni
2. Dem-i eşgiyle gözüm bezm-i ğamuñda sākī
Mey-i nābıyla ṭolu şişeler midür çeledi

3. Çeh-1 s̄inemde kalur çıkılmaz idi mihr-i giyāh
Olmasa rişte-i bārān-1 sirişkūm sebīli
4. Halka-i zūlfı içinde ruĥ-1 yāri seyr it
Hāle içre gōreyin derseñ eger māh-1 ūebi
5. Beñzeden māh-1 ruĥ-1 dil-bere Őadık ūem‘i
Nūr-1 Aĥmed’le berāber mi tatar Bū Leheb’i

411

119a **Der-Őıfat-1 Őun‘-1 ‘Azze İsmūhū**

mef‘ ūlū fā‘ ilātū mefā‘ ilū fā‘ ilūn

1. Taġlīt-i farĥ-1 mihr ile Maĥmūd-1 Ğaznevī
Kaūın ūanurdı gōrse Ayās’uñ meh-i nevi
2. Meclisde nāy-1 nālūm iūidūp semā‘ ider
Őāġar ĥabāb-1 meyden idūp tāc-1 mevlevī
3. Cān virmez idi mūrdeye ġūftāriile eger
Lā‘l-i lebinde olmasa i‘ cāz-1 ‘İsevī
4. Ĥayrān u zārı olmaz idi ehl-i nuĥk eger
Dürç-i feminde olmasa Esrār-1 Ma‘ nevī
5. Milk-i sūĥanda Ĥusrev olup dehre Őadıkā
Őalduñ nefīr-i ‘āmīle ġūlbang-1 Dihlevī

119a **Der-Şıfat-ı Şun' -ı 'Azze İsmühü**

mefā' ilün mefā' ilün mefā' ilün mefā' ilün

1. Düşürür ğamlara naş-ı haţuñ şüret-ger-i hüsni
Şalar vādilere sünbül şaçuñ āhū-yı miskini
2. Şanurlar havz-ı kevserde iki billür mähidür
Görenler āb-ı hüsni içre ol iki tāk-ı sīmīni
3. Ne gencür-ı letāfetdür lebinde hāl-i Hindūsı
Ki düzd-i dīdeden şağlar o dürc-i Kevser egnini
4. Gice ğam bisterinde şubh olunca merdüm-i çeşmüñ
' Aceb mi kevkeb-i eşküm olursa şem' -i na' leyni
5. Eger tab' ında Ferhād' uñ leţāfet olsa ey Şādık
O seng-i suhte taşvīr eylemezdi naş-ı Şīrīn' i

119b **Der-Şıfat-ı Şun' -ı Te' ālā**

fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün

1. Cām-ı la' lin zāhidā ' arz itmeyelden ol perī
Ehl-i cennet dīde-i terden çıkardı Kevser' i
2. Girmeyem ğīsū-yı dil-bersüz cihānuñ kaşırına
Revzenine hūr-ı zencir itse zülfi ' anberi
3. Maşşer-i gülşende hūnile yazulmuş güllerüñ
Na' me-i a' māl-i bülbüldür elinde defteri

4. Menzil-i kavsin ebrūsina irmez ‘aql-ı küll
Nāvek-i fikrine Cibrīl itse anuñ şehperi
5. Cān meşāmın Şādıkā hūş-būy eylerdi sūzuñ
Olmasa dil fikr-i hāl-i ‘anberinüñ micmeri

414

119b

Der-Şıfat-ı Şun‘-ı Şāni‘

mefā‘ ilün mefā‘ ilün mefā‘ ilün mefā‘ ilün

1. Şeb-i zülfinde çün mihr-i ruḥ-ı dil-ber nihān oldı
Burūc-ı dīdeden seyyāre-i eşküm ‘ıyān oldı
2. Dizildi kaṭre-i eşküm yere dek mūr-ı rāhine
Gözüm kaşırına çıkmaga gümüşden nerdübān oldı
3. El urmasun deyü düzdi şabānuñ gonca kuflına
Serāy-ı gülşene nergis çemende dīde-bān oldı
4. Çemen gülşende bir nev haṭṭ güzeldür bülbül-i zāre
Yüzinde sünbül-i ter kākül-i ‘anber-feşān oldı
5. Elifle na‘l-i sinem zer-nigāh-ı gamda ey Şādık
Sipāh-ı ‘ışkile cenk itmege tır ü kemān oldı

119b

Der-Şıfat-ı Şun^c -ı ‘Azze İsmühüfā^c ilātün fā^c ilātün fā^c ilātün fā^c ilün

1. Kūh-ı ‘ışkuñ olalı Ferhād-ı miḥnet pīşesi
Dīde-i ğam-dīdenüñ gitmez elinden tīşesi
2. Yūsuf-ı cānı çıķarsa çāh-ı ğamdan n’ola Kays
Zūlf-i Leylīdür anuñ çün rişte-i endişesi
3. Dīde bir āhū-yı çeşmüñ ‘aksinüñ yatağıdur
Kim anuñ müjgān-ı eşk-ālūdelerdür mişesi
4. Kūhken veş kana ğarķ olmazdı cismi lālenüñ
Delmese farkın benefşe goncasınuñ tīşesi
5. Şişe-sāz-ı bezm-i şevķüñ oldı Şādık bād-ı şubḥ
Cāmı tennūrı şarāb odı ḥabābı şīşesi

120a

Der-Şun^c -ı Bārīfā^c ilātün fā^c ilātün fā^c ilātün fā^c ilün

1. Bī-sütūna tīşe-i ta^c n urmağ idi pīşesi
‘Āķıbet toķundi Ferhād’uñ başına tīşesi
2. Kūhsār-ı kelleden āhū-yı ‘aql eyler firār
Āteş-i mihr ü maḥabbetle tutuşsa mişesi
3. Ol zeķan çāhı ne çāh olur ki ey Yūsuf-cemāl
İrmedi ‘umķına ‘aķluñ rişte-i endişesi

4. Kūhken-āsā şerer-i peydā olur şanma nücūm
Bī-sütūn-ı çarha toķına hilāluñ tīşesi
5. Şişe-sār olmak gerekdür Şādıkā meclisde bād
Yohsa tāb-ı meyle yapulmaz ħabābuñ şīşesi

417

120a

Der-Şıfat-ı Mev' ıze

fā' ilātūn fā' ilātūn fā' ilātūn fā' ilūn

1. Sākiyā destūñde tut cām-ı meyi Hātem gibi
Ger Süleymān-ı zamān olmaķ dilerseñ Cem gibi
2. Zāl-ı gerdūmı zebūn eyle ħadeng-i āh ile
Koma destūñden kemān-ı himmeti Rüstem gibi
3. Himmetūñ a' lāya eyle zerre gibi çarha çık
Düşüp alçaķlarda ķalma ķatre-i şebnem gibi
4. Geçdi ' ömrüm ħırmen-i ' ālemde bir gün ol perī
Dāne-i ħālin bana göstermedi Ādem gibi
5. Ka' be-i ħüsn-i melāĥatsūn Hālīl'üm Şādık' uñ
Acıdup gözden çıkarma başını zemzem gibi

418

120a

Der-Tevĥid-i Bārī

fā' ilātūn fā' ilātūn fā' ilātūn fā' ilūn

1. Muşĥaf-ı ' ışķuñ dilā fehm eyleyen āyātını
Noķta-i vāĥidūñ eyler cümleñüñ işbātını

2. Şüret-i Rahmân'ı gördi zâhid-i bî-keyf ü kem
Şâf idenler şaykal-ı tevhidle mir'âtını
3. Deyr içinde şüret-i dildârı görse bir nazar
Terk iderdi kâfir-i şad-sâle mihr-i lâtını
4. Kanķı burcuñ kevkebidür bilmedi ol mâhı çün
Odlara yaķsun müneccim 'ilm-i nâr necâtını
5. Künc-i ğamda geçdi 'ömri zâhidüñ esmâyile
Şadıķâ şorsañ nedür bilmez şifâtuñ zâtını

419

120b

Der-Şıfat-ı Na' t A.M.

fe' ilätün fe' ilätün fe' ilätün fe' ilün
(fâ' ilätün) (fâ' lün)

1. Hâtem-i la' lüñle kim bende-i fermân oldu
Mür iken milk-i sa' âdetde Süleymân oldu
2. Olalı kâfile-sâlârı tarîķ-i 'ıŝķuñ
Geldi Veysü'l-Karanî baña şütürbân oldu
3. 'Āŝıķ-ı ĥaste dilüñ derdine dermân itmez
Tutalum la' l-i lebüñ Hâzret-i Loķmân oldu
4. Mâh-ı nev gördi meger mu' cize-i ebrûsın
Kaldırup parmaĝını gice müselmân oldu
5. Şerer-i âteş-i âhum çıķalı eflâke
Şadıķâ her birisi encüm-i raĥşân oldu

120b

Der-Şıfat-ı Hasbü'l-Ĥālmef^ç ülü fâi^ç ilâtün mef^ç ülü fâ^ç ilâtün

1. Rûz-ı ezelde kim dil kûy-ı ĥarāba döndi
Sākî-i gül-ruhıyla cām-ı şarāba döndi
2. Evrād-ı şubĥı şūfî pîr-i muġāna viridi
Zühd ü şalāĥı ĳodı çeng ü rebāba döndi
3. Takşîm idünce evvel ĳassām rûz-ı ĥikmet
‘Āşîĳ şarāb-ı nāba zāhid kitāba döndi
4. Güyā ki bir şererdür ĥāl-i lebi nigāruñ
Ruĥsār-ı āteşînden şıçradı aya döndi
5. Şît ü şadā-yı mihrüñ ĳutsa ‘aceb mi dehri
Şādîĳ nevā-yı nālüñ bu nüh ĳıbāba döndi

121a

fâ^ç ilâtün fâ^ç ilâtün fâ^ç ilâtün fâ^ç ilün

1. ĳaldum ayaklarda cām-ı vaşl-ı yār el virmedi
Dest-gîr olmadı luţf-ı Girdigār el virmedi
2. Pāyine yüz sürdüĳiçün bād-ı şubĥa niçe dem
İtdi serkeşlükleri şāĥ-ı çenār el virmedi
3. İtmeyince erre-i ĳamla vücūdın şāĥ şāĥ
Şāne miskine ser-i zülf-i nigār el virmedi

4. Dehr-i lu^ç bet-bāz elinden bula mı hātır-güşād
Nice demdür şeş-der-i miḥnetde zār el virmedi
5. Zevrāk-ı şahbāya eylerdüm ḥabābı bād-bān
Şādıkā baḥr-i şafāda rüz-i gār el virmedi

422

121b

Der-Şıfat-ı Ḥayy-i Bārī

fā' ilātün mefā' ilün fe' ilün
(fe' ilātün) (fa' lün)

1. Bād-ı şubḥ oldı Sa^ç dī-i şānī
Oқıdur bülbüle Gülistān'ı
2. Vaşf-ı rüyuñ işitdi bülbülden
Çāk ider goncalar giribānı
3. Ḥāk-i pāyüñ yiter gözüm nūrı
Neyleyin sürme-i Şıfāhān'ı
4. Kıldı dil Yūsuf'ı ebed cefā
Ḥüsn idelden çeh-i zenaḥdānı
5. Dil-berinden cüdā düşen Şādık
Ne'ylesün seyr-i bāğ u büstānı

122b **Der-Tevhîd-i Şun^c -ı Bārî**

mefā^c ilün mefā^c ilün mefā^c ilün mefā^c ilün

1. Binā eyler çü kaşr-ı nîl-fāmı şun^c -ı hammārı
Olur şaķında sîm-endüde anuñ fark-ı Mismār'ı
2. Sipîhr-i lāciverdi bir ^cuķāb-ı cān şikār idüp
Meh-i nevdan aña peydā ider bir sîm-minķārı
3. Şabā tüccārı derbend-i fenāyı geçmege bî-bāk
Çalar emn imkân-ı tıblın seherde kebk-i kühsārı
4. Cihānı yaķduđıçün harr u hāver-i şu^c ā^c indan
Çıkar Dahhāk-veş düşinde anuñ āteşin-mārı
5. Taħammül itdüğiçün düzah ķahrına ey Şādık
Halîl-i Āzer'e gülzār-ı cennet eyledi nārı

123a **Der-Na^c t-ı Hāzret-i Resül A.M.**

mefā^c ilün mefā^c ilün mefā^c ilün mefā^c ilün

1. Mūkahhāl itmege kaħhāl-ı şun^c -ı Hāzret-i Bārî
Şeb-i İsrā'da *mā-zāğ*⁴¹³ ile geldi çeşm-i dildārı
2. Meger bir vaķt-i meymün-ı mübārek sā^c at içinde
Yazar meşşāte-i şun^c -ı Hudā ol māh-ı ruhsārı

⁴¹³ Necm (53/17): "Gözü kaymadı."

3. Berīd-i Hāzret-i Bārī o māh-ı ʿālem-ārāya
Getürdi nūr-ı efserle Burāq-ı laʿl-i efsārı
4. Burāq-ı berq-i seyrile kemend-i *Yā vü Sīm*⁴¹⁴ atup
Çıkarđı tāk-ı ʿarşa ol meh-i şeb gerd-i ğubārı
5. Tolanur tārına ayağınıñ içinde Şādık ol meh-rū
Sipenc ü şeş der u şeş süy u heft eflāk ü nüh zārı

425

123a **Der-Şunʿ-ı Hāzret-i Bārī**

fāʿ ilātün fāʿ ilātün fāʿ ilātün fāʿ ilün

1. Nağmeler peydā ider meclisde rüh-efzā-yı ney
Kāleb-i fersüdeler ğuş eyledükçe oldı hayy
2. Dağlar yaqđum ʿışk-ı yār ile
Sīnesün tāc eylerdi anuñ bulsa Key
3. Hūn-ı tehvinile taldur kandedür kandī-cām
Bağrumı āvāz-ı sürh-ābıyla deldi bād-ı dey
4. Ey gül-i bāğ-ı letāfet gonca-i raʿnā gibi
Al kemhālar virür ziynet çemende sāle keyy
5. Şöyle mest oldı mey-i ʿışkile Şādık haste-dil
Ne ümmīd-i sebze eyler ne hayāl-i zıll u fey

---

⁴¹⁴ Yāsīn suresinin (36/1) ilk ayetinde geçen kelimelerdir.

Der-Şıfat-ı Hasb ü Hāl

- 123b mefā' ilün mefā' ilün mefā' ilün mefā' ilün
1. Benüm nazm-ı kelāmuñ dehr içinde nükte-i pervāzı
Olupdur her sözüm güyā Mesīh-i deyrün i' cāzı
  2. Belāgat t̄ā'irin şayd itmege deşt-i feşāhatde
Benüm bu murğ-zār-ı 'ālemün pervāz-ı şebbāzı
  3. Kelām-ı nükte-āmīzin dilā benden suvāl eyleñ
Benim rūh-ı Nevāyī'nün cihānda maḥrem-i rāzı
  4. ' Aceb mi baş açuḫ yaluñ ayaḫ Cāmī-şıfat gitsem
Ḳabā-yı cismi yaḫdı Ḥusrev'ün şı'r-i seher-sāzı
  5. *Ḥusūdu lā-yesūd*⁴¹⁵ içinde Şādıḫ i' tibāruñ yoḫ
Gerekse 'ārif-i Cām ol gerekse rind-i Şīrāzī

Der-Şıfat-ı Hasb-i Hāl

- 123b mefā' ilün mefā' ilün mefā' ilün mefā' ilün
1. Benüm bu Bī-sütün-ı 'ışḫuñ ey dil şimdi Ferhād'ı
Ben oldum fenn-i 'ışḫ-ı Kays'a irşād itmege yādı
  2. Benüm mu'cid bedī'-i nazm içinde böyle tertībi
Ben itdüm terki dīvān eylemekde ḫamse icādı

---

⁴¹⁵ Hased edenler mutlu olamazlar.

3. Ben ol naḳḳāş-ı deyr-i lu‘bet-i Şîrîñ nigārum ki
Ferāmūş itdiler devrümde Şāvur ile Bihzād’ı
4. Vücūdın döne döne şeş-der-i miḥnetde zār itmiş
Benüm bu naḳş-ı tās-ı dehr-i dūnuñ merd-i nerrādı
5. Leṭāfet gülistānında o māh-ı ‘ālem-ārānuñ
Nihāl-i kāmetsi kûl itdi Şādık serv-i āzādı

428

123b

Der-Şıfat-ı Şāni‘ A.M.

mefā‘îlün mefā‘îlün mefā‘îlün mefā‘îlün

1. Melāmet deştinüñ gönülüm olup Mecnün-ı bî-nengi
Āşār-ı etfāli şehrüñ her yañadan üstine sengi
2. Yolña dökülüp saçıldığıçün ey meh-i ğarrā
Süheyl-i ‘arızınun virdi ‘aḳıḳ çeşmüme rengi
3. Kemend almış eline aya karşı gice seyr itdüm
Ḳaşı tākına çıḳmağa nigāruñ zülf-i şeb-rengi
4. Felek ‘avvādı biñ çeksün çevirsün ‘ūd-ı zer-tārın
Nevā-yı āh-ı ruḥ-efzānuñ olmaz yine āhengi
5. ‘Aceb mi nāleler itse belā bezminde ey Şādık
Hevā-yı ‘ışḳı seyr itdi o Zühre ṭal‘atun çengi

124a

mefā' ilün mefā' ilün mefā' ilün mefā' ilün

1. Mey-i cām-ı mürevveğden sebūda var ise bākī
Ürīke 'sen ve mā velehā elā yā eyyühe's-sākī'⁴¹⁶
2. Şabūhı cān-ı maḥmūre elüñde cām-ı raḥşānī
Metā emleyte lā-tümlüü velākin bi-a 'rākī'⁴¹⁷
3. Kaçen ol muṭrib-i ra' nā el ursa çeng-i 'uşşākuñ
İrişür gūş-ı hūşına nidā-i ente Ḥallākī
4. N'ola zülfin idersem düşde şām-ı vaşlile ta' bīr
Düşer rüyā-yı şāliḥ kāh olur enfüsde āfākı
5. Şaçı zencīr-i 'adl aşmış leb-i Nūşu'l-Revānī'nüñ
Ḥam-ı ebrūları çekmiş cemāl-i kaçırına tākı
6. Behāda kesr-i mīzān idicek Mışr-ı melāḥatde
Kalur üstinde naqd-i ḥüsn-i Yūsuf'dan bezer bākī
7. Şifā bulmaz cihānda sine-i pür-derdi 'uşşākuñ
Eger İbn-i Ḥakīm urmazsa aña canlu bir yağı
8. Kō Şādık cām-ı bākīden fenā bezminden kām alsun
Senüñle zāhidā cennetde soñra şöḥbeti bākī

⁴¹⁶ Ey saki, dikkat et, bana onu ve geri kalamı için bir kadeh göster!

⁴¹⁷ Doldurmamayı ne zaman kararlaştırdın, benim şarabım ne olacak?

Der-Şıfat-ı Hasbü'l-Ĥāl

mefā' ilün mefā' ilün mefā' ilün mefā' ilün

1. Dil-i maḥmūmı şafrā-yı ğamuñ öldürmeden sākī
*Hilālū 'l-ke 'si lā tümlī velākin bi-a 'rākī*⁴¹⁸
2. Kaçen ol muṭrib-i dilkeş el ursa çeng-i zer-tāre
*Yaşılū bi 'ş-şimāḥāti nidā 'en ente Ḥallākī*⁴¹⁹
3. Ne māh-ı Zühre ṭal' atsun şafā bezminde ey muṭrib
Nevā-yı nāy-ı dil-sūzuñ semā' a koydı 'uşşākı
4. Şanurlar faşşu'l-elmāsile bir billūr ḥātemdür
'Araqla dest-i sākīde görenler cām-ı Burāk'ı
5. Dem-i şubḥ irdi ey sākī ele al cām-ı raḥşānı
Eger var ise destüñde mey-i rüşeniden bākī
6. Şanurlar çarḥ-ı mīnāda meh-i nev āşikār oldı
Görinse devr-i sāğarda hilāl ebrūlaruñ ṭākı
7. *Ene 'l- 'aṭşānū fī vādīn ize 's-teḳayte ke 'l- 'ayş*
*Bimā 'l-ġayri lā tüşķī velākin bi-a 'rākī*⁴²⁰
8. Ribā'-ı 'ışķı def' içün serāy-ı sīneden Şādık
İder ser-i levḥasın kudret-i hüve 'l-Ḥallāku 'l-Bākī⁴²¹

⁴¹⁸ Ay şeklindeki kadeh dolmuyor. Benim kadehim ne olacak?

⁴¹⁹ Sen benim Yaratıcı'msın nidası kulaklara ulaşıyor.

⁴²⁰ Ben bir vadide susuzum, eğer sen başka bir suyla beni sulamazsan benim şarabım ne olacak ?

⁴²¹ O çok yaratıcı olan Bâkî'dir.

H̄asbū'l-H̄āl-i Gūzešte

fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün

1. Şol zamān kim manzarum zūlf ü ruḥ-ı gül-fām idi
Her gicem ḳadr u berāt her günüm bayrām idi
2. Görmesem ruḥsār-ı zūlfın bir nazār ol meh-veşūñ
Ne günüm gündüz olurdı ne gicem aḥşām idi
3. Devr-i dāyimle virürdi diller neşv ü nemā
Meclisümde māh-ı nev bir sīm-i ḡarrā cām idi
4. Keh femin būs eyler idüm kāh çeşmin dil-berūñ
Bezm-i meyde nuḳl-ı sükker beste vü bādām idi
5. Eylemezdi murḡ-ı dil uçmaḡa kūyında heves
H̄alka-i zūlf-i nigāruñ aña muḥkem dām idi
6. Şalınurdı nāzile yāruñ nihāl-i ḳāmeti
Bāḡ-ı dilde bir nihāl-i serv-i sīm-endām idi
7. 'Iyş iderdüm bezm-i fūrḳatde ḡam-ı cānān ile
Dīde şāḳī hem-demüm cām-ı server-i encām idi
8. Bilmez iken neydüḡin mey Şādıḳā pīr-i muḡān
Kūşe-i meyḫānede dil rind-i derd-āşām idi

125a **Der-Na‘ t-ı Seyyidü’l-Enām**

mefā‘ ilün mefā‘ ilün mefā‘ ilün mefā‘ ilün

1. Lebün kim bāde-i sübhāne *men yuhyi’l-‘ıẓām*⁴²² idi
İçenler cur‘ a-i cām-ı ğamın mest-i müdām idi
2. Şarāb-ı cām-ı la‘ lün āyet-i ħüsn ü cemālünle
Dil-i ‘uşşāk-ı zāra bezm-i vaşluñda ħarām idi
3. Sen ol bāz-ı hümāyün-bāl ü sidre āşiyānsun kim
Kapuñda t̄ā’ir-i ‘ızz ü sa‘ ādet murġ-ı bām idi
4. Ne muṭribdür nevāy-ı nāle-i ‘uşşāk-ı zār kim
Şadā-yı berbaṭı *yaġfir leküm yevmü’l-ḳıyām*⁴²³ idi
5. Segān-ı ‘ārif-i cāmile Şadık hem-sifāl oldum
Biḫamdullāh naşībüm cur‘ a-i *ke şin kirām*⁴²⁴ oldı

125a **Velehü Der-Na‘ t-ı ‘Izzullāh**

mefā‘ ilün mefā‘ ilün mefā‘ ilün mefā‘ ilün

1. Binā-yı ħüsn-i dil-ber devlet ile çün tamām oldı
*Kitābü ḫuldillāhi ilā yevmi’l-ḳıyām oldı*⁴²⁵
1. Ne muṭribdür o mäh-ı Zühre ṭal‘ at gice bezmünde
Nevāsı şubḫ olunca lā-yemüt ve lā-yenām oldı

⁴²² Yasin (36/78) suresinden iktibas olan ayetin tam şekli şöyledir : *Bir de kendi yaratılışını unutarak bize bir örnek getirdi. Dedi ki: "Çürümüşlerken kemikleri kim diriltecek?"*

⁴²³ Kıyamet gününde o sizi bağışlar.

⁴²⁴ İnsan (76/17) suresinde geçen, cennette inananlara ikram edilecek olan cennet içeceği telmih yapılmıştır.

⁴²⁵ Allah’ın ebediliği yazılmış oldu.

2. Şifāhān u ‘Irāk’ı seyr idüp ne’yer dil-i ‘uşşāk
Hicāz-ı Ka‘be-i kūyuñ aña çün-kim maķām oldı
3. Lebüñsüz sākıyā cām-ı meyi humhāne-i dehrüñ
Dil-i āvāze-i bezm-i firāķuñda ħarām oldı
4. Alursun intiķāmuñ ‘ākıbet düşmenden ey Şādık
Ĥudā’nuñ çünki bir adı ‘Azīz’dür intiķām oldı

434

125a

Der-Şıfat-ı Ĥasbü’l-Ĥāl

mefā‘ ilün mefā‘ ilün mefā‘ ilün mefā‘ ilün

1. Göñül mecrūĥ-ı darb-ı ĥançer-i teşvīşdür sākī
Mey-i cān-baĥşı sür kim merhem-i dil-rişdür sākī
2. Geçüp miĥrāb-ı ebrūya içer mey...
‘Aceb ol çeşm-i ĥün-ĥāre ne ķāfir keşīdür sākī
3. Hisāb-ı ķahve bir sīmīn ķadehler ķıldı fincānı
Zamān-ı ķalb-i āteş irdi vaķt-i ‘ıyşdur sākī
4. Benānün gūşına bir ĥalka-i sīmīn idüp ķāse
Lebüñden buse şeyyullāĥ ider dervīşdür sākī
5. Lebüñ nuķlına dendān urmaĥa bezm-i vişālūñde
Ĥabāb-ı ķahvenüñ her dānesi bir dīşdür sākī
6. Leb-i pūstınuñ üzre ĥālūñ ol zenbūr-ı müşĥīndür
Ki anuñ her ser-i müyü dile bir nişdür sākī

7. Elũnden k̄ase içdũkçe diler dil bũse-i la' lũñ
Dil-i Ŗādık gibi ol da muḥāl-endiŖdũr sākĩ

435

21b **Der-Tevhîd-i Şānî' -i Muṭlaḳ 'Azze İsmühü**

mef' ülü fā' ilätü mefā' ilü fā' ilün

1. Ey cümle mezāhirde ruḥ-ı 'aksi hüveydā
Her ismi éter resmi ile 'ayn-i müsem mā
2. Bir zerrega kim cilve éte mihr-i cemāling
Ol zerre étür dīde-i 'uşşāḳıḡa meclā
3. Bir noḡta ḳılup 'ilm-i ebedni vü ezelni
Ol noḡtadın admaḡa bolur 'allemel-esmā⁴²⁶
4. Ol noḡta bolur ḡāl-i dil-i Ḥāzret-i Ādem
Ol noḡta étür merdüming dīde-i Ḥavvā
5. Her yérge tecellī éter ol māh velīkin
Şādıḳ' ḡa ḳıra köz kim étey anı temāşā

436

22a **Der-Na' t-ı Resülü'ş-Şeḳaleyn**

mef' ülü fā' ilätü mefā' ilü fā' ilün

1. *Yā eşrafe'l-beriyyeti yā ekreme'l-verā*
Minnā bi-ke't-taḡiyetü fi'ş-şubḡi ve'l-mesā⁴²⁷

⁴²⁶ Bakara (2/31): "Ona (Adem'e) isimleri öğretti."

⁴²⁷ Ey halkın en şereflişi ve insanların en cömerti! Bizden sana akşam ve sabah saygı ve selam olsun.

2. Bir nükte boldı mu^ç ciz-i engüştige nazar
İ^ç cāz-ı enbiyā vü kerāmāt-ı evliyā
3. Çalgutdı kūs-ı nevbeti çün pençge hüdā
Şalgutdı tās-ı gūşığa nüh tār-ı mīng şadā
4. Na^ç l-i Burāq-ı berķining uçgunları bolurđı
İsrī şebinde her biri bir necm-i ihtidā
5. Meddāhı boldı Şādık anıng çünki *Yā vü S̄m*⁴²⁸
Kays'ı tā Leylā éde ulus vaşfinı edā

437

22a

Der-Tevhīd-i Hazret-i Bārī

fā^ç ilātün fā^ç ilātün fā^ç ilātün fā^ç ilün

1. Çeng kılganda miyāning birle āheng-i nevā
Étti^ç uşşkığa her tārıdın irsāl-i şadā
2. Şām seher anda yol azğanlarğa sāķī bezm-ārā
Her ḥabāb-ı sāgar-ı mey boldı necm-i ihtidā
3. Devr arā éylemeytür érđi reşk-i cām-ı Cem
Bolsa mālīk ger seg-i kūyuñ sıfālīga gedā
4. Hızr-teg hergiz ḥayāt-ı sermedi bolmazdı
Zikr-i la^ç lining bolmasa rūḥ-ı Mesīḥ'ığa ğidā
5. Jeng-i ğamdın qalb-i Şādık sāftur āyine-tég
Bolğalı cām-ı leb-i sāķī-i meclis ğam-zeda

⁴²⁸ Yâsîn suresinin (36/1) ilk ayetinde geçen kelimelerdir.

22a **Der-Tevhîd-i Şâni' 'Azze İsmühü**

mefâ' ilün mefâ' ilün mefâ' ilün mefâ' ilün

1. Émes ruhsâr-ı gül-nâride bârik-i hâl-i ' anber-sâ
Közi efsün étib âteşğa şaldı hâbbetü's-sevdâ
2. Éter kiyn ve 'd-duhâni⁴²⁹ vech-i seb' ile kırâ'at min
Tége ilmesti Mecnün belki ve 'l-leyli izâ yağşâ⁴³⁰
3. Tapuñ ser hayl-i hûbân éylegende kılmış ol Şâni'
Cemâlining gencige kâküllering ming başlu ejdehâ
4. Tang érmes şubh atkunca köz açmas érse ger nergis
Özin çün kevkeb-i çeşmingge teşbih éyledi cânâ
5. Tême Şâdik reh-i ' ışkingda yalguz baş cân sérdi
Fedâ kıldı ayağing tozığa dünyâ vü mâ-fihâ⁴³¹

27a **Der-Tevhîd-i 'Azze İsmühü**

fâ' ilâtün fâ' ilâtün fâ' ilâtün fâ' ilün

1. Kudretüñ bahri üze bu tãrem-i nîlî kıbâb
Vaḥdetüñ cãmı arâ güyâ kim oldı nüh ḥabâb
2. Ḥayretidin çekmeñg arkamı targanda ter
Tüşti elgidin müzehhib ḥâme émestür şehâb

⁴²⁹ Duha (93/1): "Kuşluk vaktine andolsun..."

⁴³⁰ Duha (93/2): "Sükûna erdiğinde geceye yemin olsun..."

⁴³¹ "Onun içinde olan şey"

3. ‘İşmetüñ desti çeker bānū-yı çarhuñ yüzige
Perde-i dībā-yı şebdin her géce kuhli nukāt
4. Sürme yanğlıg reh-rev-i kūyuñ gubār-ı merkebin
Közge altūn mīl ile tartar zemindin āfitāb
5. Zikr-i hamdidin nevā tüzse kõngül ‘uşşāk-ārā
Her kılin bir tél tüzüp āheng éter Şādık rebāb

440

28a

fā‘ ilātūn fā‘ ilātūn fā‘ ilātūn fā‘ ilūn

1. Meni dīvāne-teg kimse pür-şān bolmasun yā Rabb
Esīr-i halka-i zūlf-i perişān bolmasun yā Rabb
2. Teferrüc kılgāç éller ol perinūñ ejdehā yanğlıg
Cemāli gencige zūlf-i nigh-bān bolmasun yā Rabb
3. Cefā kılgāç dil-i miskīn-i ‘āşıkñing o şeh-mānend
Cihānda sevdügi bir nā-müselmān bolmasun yā Rabb
4. Meni üftāde-teg salıp özin tofrağğa bir ‘āşık
Yoluñda sāye-veş hāk ile yeksān bolmasun yā Rabb
5. Ğam-ı vaşlıda bir genc-i murāduñ hāne-i kalbi
Mén dīvāne-tég zulm ile vīrān bolmasun yā Rabb
6. Yağasın şubh yanğlıg çāk idüp bir ‘āşık-ı zāruñ
Eyle Şādık-şifat esrārı destān bolmasun yā Rabb

441

32b

Der-Tevhîd-i Bârî

fe' ülün fe' ülün fe' ülün fe' ülün

1. Kıla pâre-i şad vücûdın havâdiş
Vücûd-ı ahedğa déye her ki şâliş
2. Kılur devr étgen delîlin mu' aţţel
'Ilede teselsülle bolğan mebahîş
3. Kelîm'i étip deşt-i devr içre râ' î
Şeyfîni kılur kişt-zâr içre hâriş
4. Kadîm ol ki boldı vücûdı özidin
Anıng 'aksi bolğan bolur asrû hâdiş
5. Hayf boldı Şâdıķ'ğa vaşf-ı cemîlüñ
Eger rahmetingğa émes érse bâ' iş

442

32b

Der-Na' tü'n-Nebî

mefâ' ilün mefâ' ilün fe' ülün

1. Çü hâlüñ dânesin köz kördi hâdiş
Ulusnı kıldı sevdâsıda hâriş
2. Yüzüñde hâl-i gendüm-günü körgeç
Bolur fellâh-ı 'âlem Sâm u Râfîş

3. Bu yanglıg fitne vü aşüb-ı dehre
Kamer devride hattuñ boldı bā' is
4. Néte mén bolgamaymén kelb-i rābi'
Hayālī Emri Bākī boldı şālis
5. Bola ilmes köngül mānend-i Şādık
Müderris-hāne-i 'ışk içre bāhiş

443

33b

Der-Şıfat-ı Meşnū' āt-i 'Azze İsmühū

mefā' ilün mefā' ilün mefā' ilün mefā' ilün

1. Né aşüb-ı fiten-bārār-ı dehr içre bolur hādış
Bolur 'ışkuñ şarābı sākıyā ol fitnega bā' is
2. Umūr-ı mihri tekmīl étgen üstād-ı maḥabbetdin
Méning teg bolmağaytur mebḥaş-i 'ışk içre bir bāhiş
3. Yüzingde ḥāl-i gendüm-günü körgeç Hazret-i Ādem
Boluptur ey būy bu kişt-zār-ı dehr-arā ḥāriş
4. Cihānda ṭibū'l-a' rāk olur mu duḥter-i zer dīk
Néden ümmü'l-ḥabā'is débsen ey şūfī dégen ḥābis
5. Cünün zenciri Şādık ḥişsi-i Haqq şarr-ı rahmetdür
Çü boldum bu tariḳ-i 'ışk ara Mecnūn'ğa vāriş

444

36a mefā' ilün fe' ilātün mefā' ilün fe' ilün

1. Zihî saçınḡdın alup reng ü bû şeb-i Mi' rāc
Serîğa çarḡ-ı berīn na' l-i espin eyler tāc
2. Rikāb-ı zeyn-i şerīfī o Leyl-i İsrāda
Bisāt-ı kaşr-ı semā' a sirāc érür vehhāc
3. Dem-i ' urūcida urdı burun o şebrevinḡ
Başına na' l-i semendi hilāl-i çarḡuñ kāc
4. Çekildi āh-ı felekdin duḡānı sancaqlar
Kaşıda zümre-i rūḡ-ı Nebī bolup efvāc
5. Şifā' ıninḡ loḡmasın men' kılma Sādıḡ'dın
Ki ol kapuñda sēnūñ bendetür zelīl ü aç

445

36a **Der-Şıfat-ı Na' tu'n-Nebī A.M.**

mefā' ilün mefā' ilün fe' ülün

1. Şeb-i İsrā'da éy māh-ı siyeh şac
Çerāḡ érmes ruḡuñ mānend-i vehhāc
2. Közüñ yanḡlıḡ séninḡ şüret-ger-i Çin
Ne mümkindür yaza bir közni kımāc
3. O himmet kavsi kim tartusın anı
Né Rüstem tarta ilmiştür né Ḥallāc

4. İzing kim devleti bār kıldı başğa
Seg-i kūyuñ sıfālin dürrētü't-tāc
5. Tang érmes kişver-i kalbümni Şādık
Moğolçin közleri kılursa tārāc

446

36a

Der-Şıfat-ı Velehū Eydan

fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün

1. Yok serir-i açğa kapuñda éy şeh ihtiyāc
Barıda kūyuñ sıfāli istemey zerrin tāc
2. 'Aks-i la' ling közde yaşım bérle bolmış muhliṭ
Gerçi kılmās ey perī āteş béle şu imtizāc
3. Lebleringsiz çāre yok dérdimğa ger Loqmān kélip
Şerbet-i şehd-i şifā bérle éter bolsa ' ilāc
4. Eyle kök bolmastı sünbül zülfiğe öykenkeli
Urmasa bād-ı şabā ruhsāriğa gülşende kāc
5. Haṭṭ-ı ' anber-sā kéleldin ol gāzāl-i Çiniğa
Rūm'da misk-i Hıtā'ğa Şādıkā yoktur revāc

38b

Der-Şun' -ı Bārī 'Azze İsmühü

mefā' ilün fe' ilātün mefā' ilün fe' ilün

1. Éter hilālni fetḥ-i künüz üçün Fettāḥ
Gülidür dürc-i zebercedğa bir gümüş miftāḥ
2. Felek ma' ārikide döndürür yed-i şun' ı
Siper-penāḥı üze yaydı āb-gün aqđāḥ
3. Hüner émes mi ki nār u fetīl verd-i ' anber
Yazutdı cāmi' -i şun' ıda munca mīng mişbāḥ
4. Toz itdi Ƙulzüm-i Nīlī' de şun' ı bir gümüş zevraƘ
Gezer cihānı né ālet yesāri (?) né mellāḥ
5. Ola ki bāb-ı ümīd kibi fetḥ éte Şādık
Kele ki cān u köngüldin dégeli yā Fettāḥ

39a

Der-Şıfat-ı Tevhīd-i 'Azze İsmühü

mefā' ilün fe' ilātün mefā' ilün fe' ilün

1. Köngül Ƙuşıǵa oƘıngdın o kim isterse cenāḥ
Bolur ' ıƘāb-ı belādın Ƙazā-yı ğamda necāḥ
2. Sürer şafāsını dehring köngül ' ale'l-ıtlāƘ
Eger ki duḡter-i rezǵa éterse ' ıƘd u nikāḥ
3. Ğarāmī téme körüp ḡün-ı bāde içge yemīni
Ki bāde ehliǵa ḡün-ı şürāḡı boldı mübāḥ

4. Gülüñ kaçıda ‘ızāruñ şıfātıda keşşāf
Benefşe élgide haṭṭuñ nükātıda miftāh
5. Kitāb-ı hüsnini körgeç bu haste dil Şādık
Yüziğa du’ oğur anıñg ‘ızāriğa miftāh

449

39a

Der-Şıfat-ı Hasbü'l-Hāl

mef‘ ülü fā‘ ilātü mefā‘ ilü fā‘ ilün

1. Çékti rüḥ-ı efzāğa muṭrib bezm-ārā çün şedd-i rüḥ
Kāleb-i ‘İsiğa kıldı nevḥasıdın feyz-i rüḥ
2. Baḥr-i gamdın könglümi kırtarğalı mellāḥ-ı dehr
Kıldı ey sāķī hilāli sāğar bigi fülk-i Nüḥ
3. Levḥ-i sīnemniñg kitābı metn-i Şadreddīn’dür
Çizdi Seyfeddīn-i şemşīr anı étgende şurūḥ
4. Tīre şāmımnı yarutmastı méniñg şem‘u ḥayāl
Pertev-i māh-ı ruḥuñdın érmese anğa vüzūḥ
5. Bolsa Yūsuf sāķī-i meclis méni Şādık mişāl
Almağay sénsüz élimge tevbeler bolsun naşūḥ

43b **Der-Tevhîd-i Bārî 'Azze İsmühü**

mef' ülü fâ' ilätü mefâ' ilü fâ' ilün

1. Şekl-i elifde resm-i vücūdı érür ahed
Çeşm-i şuhūda hāl u haṭiden bolur 'aded
2. Aşl-ı vücūd-ı vāhid égen tāhire köring
Ol baḥr boldı ma' beynde bu şürete zubed
3. Né 'aynītür ol aning u né gayri bu aning
Boldı hilāf-ı zāhiri zātıga müstefid
4. Körmez misin ki noḡta-i vāhidni kilik élen
Tüzdiler oldı şedde vü çektiler oldı medd
5. Kılding tılıde dērdni Şādık faḡiring
Bi's-şıdki ve 't-tūbeti yā Hayy u yā Şamed ⁴³²

43b **Der-Na' t-ı Resülü's-Şekaleyn**

fâ' ilätün fâ' ilätün fâ' ilätün fâ' ilün

1. Éy 'ızāringga yazılğan *kul hüvallahü ahed* ⁴³³
Gayrıdın tenzih iter mişlingni *Allāhü 'ş-şamed* ⁴³⁴
2. *Kul e 'üzü hāliḡan min şerri mekrin hāsedin* ⁴³⁵
Kul yā ⁴³⁶ min zār ile körgende meni a' dā ḡased

⁴³² “Ey Hay (diri) ve Samed (varlık sebebi kendisi olan) Allah'ım . Doğruluk ve müjde ile ...” (şair Tuba kavramıyla hem doğruluğa hem de müjdeye atıfta bulunmaktadır)

⁴³³ İhlas (112/1): *De ki: "O, Allah'tır, bir tektir."*

⁴³⁴ İhlas (112/1): *"Allah Samed'dir. (Her şey O'na muhtaçtır; O, hiçbir şeye muhtaç değildir.)"*

3. Cennet-i kŭyın koyup terk-i diyār étem tédŭm
Dédi *fi 'n-nāri cahīmi hālidīn fīhā ebed*⁴³⁷
4. uşsa-i zŭlfīngni koymas ŭn rakīb Bŭ Leheb
Gerdenige kŭreyin *ħabl* ola aning *min mesed*⁴³⁸
5. ıfl-ı ebced yanglıg élerdi elifdin ibtidā
Mekteb-i 'ışkıga kélse řādık ol ıfling ħired

452

- 50a mefā' ilŭn fe' ilātŭn mefā' ilŭn fe' ilŭn
1. Ne zerre ħāke tŭşerse yŭzingdin ey meh-i nŭr
Éter kıyaş kibi ħayl-i mezāhir içre zuhŭr
  2. Aning ki ali'ı şems-i ademden oldı feyz
Bolur kevākib içinde amer kibi meřhŭr
  3. Eger ki bolsa mağārın 'ināyet-i ezeli
Emīn-i ħātem-i devlet olurdı ednā mŭr
  4. Bolaydı bāni'-i luşfi eger nazār-efgen
Bolurdı dŭzaħ-ı yāruñ içinde néce uřŭr
  5. İlahi éyle bu řādık uluñnı āħir dem
Édŭp cemālŭni 'arza cihānda ehl-i nŭzŭr

⁴³⁵ "Hasetinin hilesinin şerrinden Yaratan'a sıgınırım." anlamına gelen ifade Felak suresine manen ve kısmen iktibastır. Surenin (113/1-5) meali şoyledir: "De ki: "Yarattığı şeylerin kŭtŭlŭgŭnden, karanlıgı ŭktŭgŭ zaman gecenin kŭtŭlŭgŭnden, dŭgŭmlere ŭfleyenlerin kŭtŭlŭgŭnden, haset ettiği zaman hasetçinin kŭtŭlŭgŭnden, sabah aydınlıgının Rabb 'ine sıgınırım."

⁴³⁶ Kafirun (109/1) suresinden kısmen iktibastır. Ayetin tamamı şoyledir: De ki: "Ey Kāfirler!"

⁴³⁷ Ahzab (65/33) suresinden kısmen iktibas olan ifadenin anlamı şoyledir: "Ateşdedir ve orada ebedi kalacaklardır."

⁴³⁸ Tebbet (111/5): "Boynunda bŭkŭlmŭř bir ip olduğu halde (ateşe atılacaktır)."

53a

Der-Na' t-ı Resül-i Ekrem

fe' ilātün fe' ilātün fe' ilātün fe' ilün
 (fā' ilātün) (fā' lün)

1. Sénsin ol muḳrī-i ḳumrī çemen-zār-ı Hicāz
Pencgāhingle yedi çarḫa şalıpsın āvāz
2. Pencge yek-dāne demdin ki naḡam-sāz olduñ
Muṭrib-i çarḫ élige almadı ol demdin sāz
3. Baḫt ol şādıḳa kim ḳıldı ḫayāling hem-dem
Devlet ol ' aşıḳa kim boldı ḡamingla hem-rāz
4. Sénsin ol şeh ki fezā-yı felek-i atlasda
Ḳılmadı esbüñ ile ṭā'ir-i sidre pervāz
5. Şādıḳ'a yararḳa ét luṭfuñı āḫir demde
Éy büt-i ehl-i şafā Ka' be-i aşḫāb-ı niyāz

53b

Der-Şun' -ı Bārī

mefā' ilün mefā' ilün fe' ülün

1. Edā ḳatur bāḡ arā murḡ seher-ḫiz
Nevālar ḳılsa ' uşşāḳıḡa engiz
2. Boluptur sāyeside her şecerning
Çemen feraḫ-fezā vü bād-ı gül-biz
3. Özing tüz ile nergisḡa ḳıluptur (?)
Çemennig bergi mīl-i sürme-āmiz

4. O ŝirīn levḥağa oḥşar gül-i sürḥ
Bitülmiş bola anġa naqş-ı pervīz
5. Kıla él Şādīkā cur‘ a feşānlıġ
Şabā érür çemende çünki gül-rīz

455

60b

Der-Tevḥīd-i ‘Azze İsmühū

fā‘ ilātün fā‘ ilātün fā‘ ilātün fā‘ ilün

1. Midḥatüñ bahride bir deryā érür baḥr-i sipās
Kim anıġ ka‘ rıġa érmes rişte-i ‘aql u ḥavās
2. Kudretıġ şahrāsı bir şahrā-yı bī-pāyantur
Ḥadīġa érmek né mémkintür anıġ ḥınk-ı kıyās
3. Dāne-i ‘ömrin beşernıġ dem-be-dem ol étgeli
Bānī-i şun‘ ıġ felekni kıldı yedi közlü ās
4. ‘İbret olsun déb meh-i nevni *ulü’l-ebşārıġa*⁴³⁹
Eyledi germābe-i gerdūnda şāmī sīm ṭās
5. Késme ümīdi nişāb-ı ḥ‘ān-ı Aḥmet’din Şādık ol
Ḥālīk-i ḥūr u melekdür Rāzīk-i cinn ü ve’n-nās

---

⁴³⁹ Âl-i İmran (3/13): “ ... basiret sahibi olanlar...”

456

61a

mefā' ilün mefā' ilün mefā' ilün mefā' ilün

1. 'Urūcınġ şāmīde 'azm-i sipihr étgende ol meh-veş
Melekler deşt-i tārımğa dédiler tüşdi bir āteş
2. Kılup Nāmūs-ı Ekber'ni berīd-i bād-ı peymānı
Éter kerrübīlerni esbi kaçıda 'inānı keş
3. Né hüsn-i bü'l-'acebtür yā Rabb ol hūr-i perī-veşing
Ki naqş-ı şüretin körgeç bolur hayl-i melāik geş
4. Émestür māh-ı nev tüşni gümüştin ol şehing na' li
Kaçan segirtti meydān-ı zeberced üzre ol ebr-veş
5. Evtār-ı menzillerin Şādık néce meyl *kābe kavseyning*⁴⁴⁰
Hadeng-i himmetin pür-tāb étip ol çeşm-i nāvek-keş

457

65b

Der-Şıfat-ı Na' t-ı Resūl-i Enām

mef' ūlü fā' ilātü mefā' ilü fā' ilün

1. Ebrū vü çeşmi naqşın étip nūn u şād-ı naşş
Bérđi benān-ı hūsni uçun ahsenü'l-kaşaş
2. Haţ-ı leb-i ceybi füşüşığa şerh étip
İsmi haţını hātemiğa kıldı naqş-ı faşş
3. Kıldı yetim-i gevhere mekān ara kabūl
Étdi halimi cümle-i hāşān ara ehaşş

⁴⁴⁰ Necm (53/9): "... iki yay (kaş) arası.."

4. Kūyuñ seg-i sıfālını şūn ‘ aşıkıngğa
Fī-meclisi ’l-kirāmi tecerru ‘un mine ’l-kısaş ⁴⁴¹
5. Kūyuñdın ayru cān u dili Şādık’ing bolur
Şaħn-ı ħarīm-i ravzada *ke ’t-tayri fi ’l-kafeş* ⁴⁴²

458

65b **Der-Şıfat-ı Mev’ ıze**

fā’ ilātün fā’ ilātün fā’ ilātün fā’ ilün

1. Pīr-i deyr étgeç télümni parsālıkdın ħalāş
Keyf-i mey kıldı ħiredni ħod-nümālıkdın ħalāş
2. Kimyā-yı vaşlığa ol dil-ber-i sīmīning
Érgürüp könglümni yā Rabb kıl gedālıkdın ħalāş
3. Tīğ-i baħr anıng bedenğa çok aralık tüzdi lık
Kıla ilsem murğ-ı cānnı ol aralıkđın ħalāş
4. Şerbet-i vaşlığa yārıñ lāyık olmas isteseñ
Bister-i hicrānda bulmağ mübtelālıkdın ħalāş
5. Ĥatt’ éter çün bī-nevādın ol gül-i bāğ-ı Murād
Bolma bülbül kibi Şādık bī-nevālıkdın ħalāş

⁴⁴¹ Bu değerli mecliste kıtası hazmetme, içine atma vardır.

⁴⁴² “kafesteki kuş gibi”

65b

Der-Şıfat-ı Seyyidü'l-Enām

fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün

1. Éte ilseng könglümi çāh-ı zenaḥdāndın ḥalāş
Yūsuf-ı Ken'ān'ı kılsanġ ka' r-i zindāndın ḥalāş
2. Murġ-ı zīrek kılmadı bir dāne ḥalīnġ devride
Ḥalka dām olalı ol zūlf-i perişāndın ḥalāş
3. Kaydasın kél tīz yétiş ey hıızr-ı ḥatt-ı dil-rübā
Keştī-i ḳalbümni kıl girdāb-ı 'ummāndın ḥalāş
4. Né saña hicrān yüzün görküz ne hicrānġa méni
Ya anı méndin ḥalāş ét ya méni andın ḥalāş
5. Menzil-i ḳavsini oġarmak bolurdı Şādıkā
Nāvek-i hicrānı kılsam sıkt-ı hicrāndın ḥalāş

68b

Der-Şun' -ı Kemāl-i Bārī 'Azze İsmühū

mef' ülü fāi' ilātün mef' ülü fā' ilātün

1. Māh-ı felek yüzünġdin nūr almadıysa da ḳarz
Meh birle farkı anıġ beyne 's-semāi ve 'l-arz⁴⁴³
2. 'Işkıġ muḥīti 'umḳın bilmeklige mühendis
Mıkyās-ı 'aḳlı birle çok çekdi tül ile 'arz

---

⁴⁴³ “yer ile gök arası kadar”

3. Başı üze melekler tavf étmes érdi küyîng
Ey Ka'be-i melâhat anlara bolmasa farz
4. Kör kâresiyle çizdi yüz safhasığa Şadık
'Âmâl-i seyyiâtın tapuñğa kıлмаğa 'arz
5. Sénsin şefî' i çünkim yâ Şâfi' i kayurmas
Deryâlarınġ kumından köynür günâhı bi'l-'arz

461

68b

Der-Şıfat-ı 'Azze ve Celle

fâ' ilâtün fâ' ilâtün fâ' ilâtün fâ' ilün

1. Ey ġumüm-ı keremüñ cāzıbesi hāmıl-i feyz
Boldı ihsānıñ ulus barçasığa şāmil-i feyz
2. Şādhā-yi himem-i vaşlıġa érdi köngül
Bolmasa ġuşsa-i hicrānuñ eger hā'il-i feyz
3. Tüşmeġey maqşad yem-i eşdāfiġa bir kaçre derd
Bolsa nīsān-tég eger baħr-i dile bārān-ı feyz
4. Fezle'i kirmedi destimge vü kaldım maħrüm
Der-be-der gerçi kim boldum néçe dem sā'il-i feyz
5. Müstefîğ bola mu Feyyāz ezeldin Şadık
Cevher-i zātı ki bolmaytur eşing kâbil-i feyz

72a **Der-Şıfat-ı Mev' ıze vü Münacât**

fâ' ilâtün fâ' ilâtün fâ' ilâtün fâ' ilün

1. Kârbândın ayrılıp mén bilmeyin rāh-ı ribāt
Zār u ser-gerdān alıp mén *ihdinā Rabbī şırāt*⁴⁴⁴
2. Menzil-i aħzān mekānım merkebim zār u zebūn
Yol tola rehzen bolımay rehber-i milk-i neşāt
3. Bir sarı kıtā' -ı rāh-ı dīn ü imāndın hāzer
Bir sarı dīvān-ı nad-i ' al u cāndın iħtiyāt
4. Étleringdin ğayri birle mén gedāĝa bérme gel
Āstān-ı luf u iħsāningda hergiz inħirāt
5. Kédi çün Cāmī Nevāyī nat' -ı nazm üzre şehā
Şādık' ı ferzāne ıl kim almasun ħalī bisāt

72a **Der-Şıfat-ı Mev' ıze**

fâ' ilâtün fâ' ilâtün fâ' ilâtün fâ' ilün

1. Ğam ħumārıĝa cihān deyride ılĝan iħtiyāt
Olmasun bu bezm ara destiĝa ħiç cām-ı neşāt
2. Cur' a yanĝlıĝ çün séni pāmāl éter sākī-i devr
Menziling ya zir-i ħāk olmuş ya ħod zerrīn bisāt

⁴⁴⁴ Fatiha (1/6) suresinden manen ve kısmen iktibastır : “Ey Rabb'im bizi kendi yoluna ulaştır...”

3. Silsile dīvānesi kılmas özin ‘ allāme-tég
Silk-i üstād u fūnūn-ı ‘ ıřka tapġan irtibāt
4. Tartamay térseng eger etfāl-i řehrūñ cevrini
Bar ġazāl-i deřt ile Mecnūn-řıfat kıl iřtilāt
5. Vādī-i hırş u hevāda řādık -ı ġayrān-tég
Vāle vü ġüm-geşte boldum *ihdinā Rabbī řırāt*⁴⁴⁵

464

73a

Der-şıfat-ı Na‘tu’n-Nebī A.M.

mefā‘ ilün mefā‘ ilün mefā‘ ilün mefā‘ ilün

1. Ķanı zātıñ meşel lık dār-ı ġurrā içre bir ġāfız
Kitāb-ı menzil-i ġıfız ile déñġ hiç bolmadın lafız
2. Benāñġ ġoymadın levġine ta‘ līm-i debistānuñ
Bolup sén dört kitābıñġ cevher-i ma‘ nāsı ġāfız
3. Ezel üstādıdın ġıldıñġ te‘ allem ġün ledün ‘ ilmin
Né lāf urġay ‘ aceb séñġle baġř-i ‘ ilm ara lafız
4. Aġaldım közlerıñġni sürme-i *mā-zāġ*⁴⁴⁶ ile ġikmet
Teġāfül bisteri üstide bir şeb bolmadıñġ nāġız
5. Ulu ġikmet émes mü řādıkā deh-sāle tıfl érkin
Ķıġıp kürsī-i va‘ z üzre ulusġa boldı ol vā‘ iz

⁴⁴⁵ Fatiha (1/6) suresinden manen ve kısmen iktibastır : “*Ey Rabb'im bizi kendi yoluna ulaştır...*”

⁴⁴⁶ Necm (53/17): “*Gözü kaymadı...*”

73b

mefā' ilün mefā' ilün mefā' ilün mefā' ilün

1. Köngülning şafhası boldı meger kim levha-i maḥfūz
Bitildi naqş-ı ḥarf-i 'ışkıng anda bolmada melfūz
2. Şadef yanglıg serāpā gūş olarlar baḥr-i 'izzetde
Alar kim cevher-i vaşlıdın aning boldılar maḥzūz
3. Ulus ol Leylī-veşning çün lütfındın yayıb mihre
Şikeste boldı 'arzum kāsesi mén bolmağay maḥzūz
4. Alar kim cām-ı gāfletni içib kéçdi bu meclisdin
Meger maḥşer küni sūr-ı Sirāfil'din bola menkūz
5. Çékerding zeyl ü vaşlıdın elingni ol perī-veşning
Eger kim va'z-ı Şādık'dın bolayding éy köngül mev'üz

73b

Der-Şıfat-ı Mev'ize

fe' ilātün fe' ilātün fe' ilātün fe' ilün

(fā' ilātün)

(fā' lün)

1. Saṅga meyden néce bolur sekenāt ey vā' iz
Kılsa nāz ile o şirīn ḥarekāt ey vā' iz
2. Kılma ḥalī mey-i bī- 'ayş bile bir kıl yoḥsa
Ṭarf-ı ṭāmātı saṅga kim téz uşat ey vā' iz
3. Saṅga bolgay mu naşīb ol ḥaṭ-ı ḥızruñ la' li
Herkes ruzı émes āb-ı ḥayāt ey vā' iz

4. ...⁴⁴⁷
Bunlarıldın ‘acebā yok mı uyat ey vā‘ iz
5. Pend kıl dil-bere Şadık’ğa cefâyı kıoyşun
Bolğa mén tersānuñ eger kub ħasenāt ey vā‘ iz

467

79b

Der-Şıfat-ı Tevhîdü’l-Bārî

fā‘ ilātün fā‘ ilātün fā‘ ilātün fā‘ ilün

1. Çār-ı ezdādı bolup birbirge şun‘ uñ müctemi‘
Boldı ħikmet birle insāning vüçüdün muħteri‘
2. Kéce kündüz zıkr-i mecdüñi éter ins ü melek
Kimi étür yā Başîr u kimi étür yā Semî‘
3. Kāz-ı illā birle éler dest-i lütfuñ her nefes
Rişte-i peyvend-i cānı māsivādın münkıatı‘
4. İsmi Nāfi‘ tür Ħakîmi *lem-yezelning*⁴⁴⁸ tāng émes
Zıkridin bīmār-ı ‘ışkı bolsa aning müntefi‘
5. Ħîfeten pür-zevk-i bir derdüñle Şadık ħasteğa
Bolmasun aħvālîğa bir kimse aning muţtali‘

⁴⁴⁷ Bu mısra muhtemelen unutulmuş ya da boş bırakılmıştır.

⁴⁴⁸ "zail olmayan, daimi" anlamına gelen ifade Allah’ı medhü senada kullanılır.

79b

Der-Şıfat-ı Na‘t

fā‘ ilātün fā‘ ilātün fā‘ ilātün fā‘ ilün

1. Étmegey mén Hâzret-i Hâk қаdî olğanda nizā‘
‘Arz-ı dîdâr éylegey sén ger mangâ ruz-ı vedâ‘
2. Mevlevî-veş nây-ı nâlemdin gîrdâb-ı çarha müdâm
Hâk-i Mecnûn gird-bâd-ı âh ile éyler semâ‘
3. Münhasif mehdür şağınmañ çarh édeli kehğâl
Farķına dağ urdı bérgec nâle-i zârım şadâ‘
4. Cân u dildin onğarıb tîring kılur sirişkni fâş
Hâk tégerler külli sırrın cāveza ‘l-işneyni şā‘⁴⁴⁹
5. Pîne-i jāleyle pür kıldı şimâhın verd-i ter
Nevha-i Leylîni Şâdıķ néce kılsun istimâ‘

80a

fā‘ ilātün fā‘ ilātün fā‘ ilātün fā‘ ilün

1. Şâl vücûdı bār-gāhı isr ü ‘alemdin vesî‘
Kaşr-ı ‘ışkıngnı bisād-ı kâh-ı gerdündin refî‘
2. Sâğar-ı zerrîni koyup koymas nergis-i bâğ élgidin
Sâkiyâ bolsun kerekse bolmasun vaķt-i rabî‘
3. ‘Işķ nâzını koyup zâhidğa uyduñ çün köngül
Né belâğa oğratur âhîrini fi‘l-i kabîh

---

⁴⁴⁹ İki kişiye ulaşan sır, sır değildir.

4. Hınk-ı gerdün şehsüvārım néce tésün gerdığa
Püyede esbing boluptur bād-ı şarşardın serīc
5. Şadıķā mizmār-ı ma^c nāda belāgat hayliġa
Nükte-i vaşf-ı beyān-ı tīġi bolmuştur bedī^c

470

80a

Der-Şıfat-ı Na^ct

fā^c ilātün fā^c ilātün fā^c ilātün fā^c ilün

1. Bolmaġay ger kaşlarınġa ^c aşık-ı pür-tāb-ı şem^c
Tutmaġay zāhid-meşel līk kūşe-i mihrāb-ı şem^c
2. Dürr-i dendāning hayālidin géce pür-şevķ olup
Gözleridin saçtı bezme gevher-i nā-yāb-ı şem^c
3. Çünki mén dék ^c aşık-ı mihr-i ruġuñtur tañġ émes
Rişte-i cānıġa salsa munca piç ü tāb-ı şem^c
4. ^c Aşık-ı mihr-i ruġuñ bolġaç ménġ yanglıġ bolur
Şubġ atġunca külip ki yıġlayıp bī-ġ[~]āb-ı şem^c
5. Bir ışıktur ^c ilm-i aġfāda mükemmel Şadıķā
Bezm ara iler vücūdın her kéce nā-yāb-ı şem^c

80a **Der-Şıfat-ı Na‘t**

mefā‘ ilün mefā‘ ilün mefā‘ ilün mefā‘ ilün

1. Remed çıķğan közümge bolmasa sükker-lebing nāfi‘
Hayāliġa bolurdı kirpigüm ey şem‘ -i ruġ-ı ma‘ ni‘
2. Taġammül kıla ilġey mü ġadeng-i ġamzeġa sīnem
Kazā tiriġa bolmas ey qaşı yā çün siper māni‘
3. Kuyaş körgende encüm ġod ġurūb éyler né ġikmetdür
Yüzüñ körgeç yaşım kevkebleri közdin bolur t̄ali‘
4. Kıraķ érmes alup ġayr bél élige yapmaķ ister köz
Né gevher kim ser-i küyıda yārıng éyledi z̄ayi‘
5. Cefā t̄iġi bile maķbül émes ol bī-vefā Şadıķ
Mēni kat‘ étib él derdiġa dermān éte fi‘l-vāki‘

82a **Der-Na‘t-ı Resūl-i Ekrem**

mefā‘ ilün fe‘ ilātün mefā‘ ilün fe‘ ilün

1. Kéce seririġa çarġuñ ‘urūc étgen çāġ
Kamerni éyledi gerdün atı qaşıda çerāġ
2. Serāy-ı ġāşıda meşşāta-i yed-i ġudret
Çéker o çeşm-i siyāhīġa sürme-i mā-zāġ⁴⁵⁰

⁴⁵⁰ Necm (53/17): “Gözü kaymadı...”

3. Kéce āteş-i mihr-i ruḥıyla ol mehîᅇ
Bedenni éyledi abdāl-ı āsmān pür-dag
4. Ayağı tozını rŭḥāniyān alıp ol ŧeb
Şavāmi' -i melekŭta éter buḥŭr-ı dimāđ
5. Bilād u sıla aradın kėtıp ğıtā Şādık
Éder Cenāb-ı Kerīm'e murādını iblāđ

473

83a

Hasbü'l-Ḥāl

mefā' ilün mefā' ilün mefā' ilün mefā' ilün

1. Élimge kérse ḥāk-i mađdemîᅇ bād-ı ŧabā yanđlıđ
Közüm merdümlerige tār érdim tŭtiyā yanđlıđ
2. Ne ḥācet ḳomıştur ' ışđ ara ḥikmet ki ' aşıkñîᅇ
Zer-i ḥāliş éter ḥākî vücŭdın kimyā yanđlıđ
3. Seg-i kŭyiᅇ gedā bolduğımı añlap ' afā anhüm
Méni körgende istikbāl éterler āşinā yanđlıđ
4. İzi tozını kéltŭr kŭyıdın ey peyk-i āhum tiz
Gözüm merdümlerige kuḥl uçun bād-ı ŧabā yanđlıđ
5. Seg-i kŭyiᅇ sıfālin destige alup néte Şādık
Éşigin tołđanur pŭr-i ḥırāmāñîᅇ gedā yanđlıđ

84b

fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün

1. Cünd-i a' dā gālib ü yok nidā ālāt-ı meşāf
Yā gıyāse 'l-müsteğ'is̄m̄ neccinā mimmā neḥāf⁴⁵¹
2. Hemze-i vaşlığa érmez dil-berün dest-i ümīd
Bār-ı ' ışk altında boldı kāmetim mānend-i kāf
3. Cismini pervāne yanglıg ortuban cān bérmeven
' ışk ara bülbül-şıfat hiç urmasun lāf u güzāf
4. Kūhige érgenleri ' ışk āteşığa yaqma kim
Ka' be'ye bargan bolur çün nār-ı dūzahdın mu' āf
5. Köp kuşuri hıdmetide Şādık -ı āşuftening
Sén saṅga kıl lāyıkın ol cürme kıldı i' tirāf

88a

Der-Na' t-ı Ḥabīb-i Ekrem

fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün

1. Çün felek meydānıda çaptıng sa' ādetle Burāk
Na' l-i semendın zuhūr étgen şerer boldı çırak
2. Yüz kodı ' izzetler étip payğa mānend-i fers
Çün bisāt-ı ' arşa koydı himmeti rahşı ayak
3. Bār-gāh-ı Ḥaqq'ğa élterler o şehni ' izz ile
Esbi kaşıda melā'ik ' askeri bolup yayak

⁴⁵¹ Ey bereketi bol olan Rabbim, bizi korktuklarımızdan korusun!

4. Çarḥ-ı atlasdın tutar ḥayl-i melā'ik üstige
Āsmān-ı dürr-i encümle müzeyyen bir veşak
5. Şun şefā' at ayağın destige Şādık teşnening
Bezm ara kim bir ayağ üstide ola miñg ayak

476

88a

Der-Na' t-ı Resül-i Kibār

fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün

1. Dest-i kudretle isārgan üstümüzğa nüh tabak
Merdüm-i çeşmim ḥayāliñ birle kıldıñ hem-vesak
2. Kaşr-ı cünününñni tā étgende i' mār-ı kazā
Kaşlarıñni kılmış anda abnüsü iki tak
3. Cismide encüm émetür oldı uçgunlar muḥit
Bāliş-i mihrüñle gerdün ile boldı ihtirak
4. Duḥter-i zerga nikāh étdi köngül çün deyr ara
Hall ü 'ıkd étip 'urüs-ı deyrğa vérdi talak
5. Sén o mehveşniñ Hicāz-ı küyıda āhengsüz
Kim 'Acem érmes néter Şādık Şıfāhān ü Hicāz

477

92b

Der-Şıfat-ı Şun' -ı 'Azze

fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün

1. Ḥaңçerñiñ ḥavfidın ol gamze-i cellādiñ
Bir ucı köklerge yétdi nāle vü Ferhād'ing

2. Dāne-i eşki né şaklarsın zühūr-ı vaşlıdın
Kişt-zārından mu aldınġ toħmını Baġdād'ınġ
3. Görse Ĥusrev naķş-ı Şīrīn'inġni taşvīr étgenüm
Otġa salurdı o sâ' at naķşını Bihzād'ınġ
4. Kāmetige öykeneldin bāġ ara zāġ [u] zaġan
Başıġa kâc urmadın ġalī émes şimşādınġ
5. Kārbān-ı 'ömr-i Şādık çün kēlib ötmektetür
Él nésıġa meyl éter kim bu ġarāb-ābādınġ

478

92b

Der-Şıfat-ı Şun' -ı 'Azze

fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün

1. Çün berāt-ı ġüsniġe ġaţţuñı tecdīd éyledinġ
Ebruvānıġ üstige tuġrā-yi te'kīd éyledinġ
2. Ey kamer ruġ köz körüp meclisde bir dil-keş nevā
Nāle-i 'uşşākını āheng-i Nāhīd éyledinġ
3. Āb-ı zer birle çekip bir yā zeberced levġaġa
Ey deyr-i çarġ o meh kaşıġa taklīd éyledinġ
4. Şādıkā mikrāz-ı lā birle ta' alluķ riştesin
Kaţ' étip İsi-şıfat āheng-i tecrīd éyledinġ

Der-Şıfat-ı İ' cāz

- 96a fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün
1. Ey mesīhā né 'aceb izhār-ı i' cāz éyleseng
Mén ulugnı tiz közüp halk içre mümtāz éyleseng
  2. Ey ayakçı könglümi bir cāmile hūş-ḥāl étip
Ey muğannī sénde bir hūş nağme āğāz éyleseng
  3. Būse bérse cām-ı rūḥ-efzānı sunganda lebing
Bir ülügni ma' nī İsi bérle hem-rāz éyleseng
  4. Muṭribā kânün üzre ursang şafā sâzığa çeng
Büselikdin mén niyāz étgende şehnāz éyleseng
  5. Nevḥasığa Şādık'ing tutıp kulak 'uşşāk ara
N'ola bülbül yanlıg ey gül nağme-pervāz éyleseng

- 92b mefā' ilün fe' ilātün mefā' ilün fe' ilün
1. Hıred netice-i zātıng néce éter idrāk
Ki bir şıfatığa dér yok cihānda 'arefnāk
  2. Zücācı sāğar üze şan ḥabāb-ı dānesitür
Muḥit-i 'ışkuñ üze bu kıbāb-ı nüh eflāk
  3. Revā mu garç étesin turalım ki boldı ulus
Muḥit-i kaḥruñ üze bir avuç ḥass u ḥāşāk
  4. Kayan ki kudret-i Ḥakk'ı kıılır tefekkür şeyḥ
Kemāl-i hayretidin barmağın kıılır misvāk

5. Néte bu Şādık-ı zārīng muhibbing eyle ki
Éte yaqasını mihründe şubh yanglıg çāk

481

- 93a   mef' ūlü fā' ilātü mefā' ilü fā' ilün
1. Şūfī' 'aceb mi ehl-i ħarābāta vērse dil
*El-mer 'ü lā yezülü 'aduvven limā cehl*⁴⁵²
2. Tıtdı yüzine perde-i gül-gün ħayādın
Oldı körince la' lini rez duĥter-i ħacl
3. Aşmazdı zülf-i şeb-revi cilā vü ğamzesi
Ĥaṭṭ-ı 'ızārı ilmese tōhmetin sicil
4. Mihr-i 'ızārı ħüsn ile boldıkça irtifā'
'Ömri dirāz ola şaçınıng keyf-i medd-i zıll
5. Bezm-i hevāda olmasa memlü ħabāb-veş
Şādık vücūdı 'āşıkuñ olmazdı müzmaĥil

482

- 96a   fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün
1. Ey cemāliṅ cilve-gāhı bāğ-ı Rıdvān'dın cemīl
Çıkdı la' līngni görüp ħuldıṅ közidin selsebīl
2. Bir eşertür kāküliṅ tārıdın bār-ı Kelīm
Bir şerertür ruĥlarıṅ tābıdın nār-ı Ĥalīl

⁴⁵² Kişi bilmediğinin daima düşmanıdır.

3. Çıkgalı tākıga çarhūñ ol meh-i şeb-rev dilā
Şeh-perin mirkāt éter İsrī şebinde Cebre'îl
4. Kōzlerige mîl-i hikmetle ezel meşşātesi
Kuhl-ı mā-zāga l-başarnı⁴⁵³ tartalı boldı kehl
5. Hākden ref' éyle Şādık bendeñi yā Ze'l-Kerem
Kalmasın rāh-ı cürm ile cevr ü zelîl

483

96a

Der-Tevhîd-i 'Azze İsmühü

mefā' ilün fe' ilātün mefā' ilün fe' ilün

1. Zihî bidāyet-i şun' ing ki yok anğa evvel
Zihî nihāyet luţfuñ mü'eyyed oldı ezel
2. Felekde kehkeşāni hüsām-ı şāmîdür
Éder meh-i nevi açmağıçün aña mışkal
3. Serāy-ı hayl-i melekdür felek şebistāni
Yağar kevākib ü encüm bisāţına meş' al
4. Güneş ki çinî tabağda ézer dilā altun
Kitāb-ı vaşfına anuñ déler çéke cedvel
5. Belā-ı guşşadan ét Şādık'ı rehā yā Rabb
Bi-ħaqqı Ādem ü Havvā bi-ħaqqı Aħmed-i mürsel

⁴⁵³ Necm (53/17): "Gözü kaymadı..."

101a

Der-Tevhîd-i Bârî

mefâ'îlün mefâ'îlün mefâ'îlün mefâ'îlün

1. Çü boldı âferînişğa vücūduñ 'illet-i 'âlem
Tufeylūñ bolsa anuñ érmes eger hâb ile Âdem
2. Ériştürding felek meydāniğa bir top-ı zer-endūd
Ki nūrıdın münevver boldı anıñ nîl-gün tãrem
3. Burāq-ı berk-i seyriğa rikāb olmağ ümîd éylep
Hilāl-i zer-nigār-ı çarğ éter mihrūñle kurs-ı ham
4. Sén ol mektüb-ı irsāl-i Cenāb-ı Kibriyā'sın kim
Urıbtur zahrığa anıñ Hudā-yı Zü'l-Kerem hâtem
5. Dil-i Şādık'ğa ey gonca-dehen dil-i yār-i 'ayn ile
Şu demde ki uyatıdın ola süsen gibi ebkem

101b

mefâ'îlün mefâ'îlün mefâ'îlün mefâ'îlün

1. Dehāniñ sırrığa vākıf élestür cümle-i 'âlem
Bilinmey kaldı ol nükte cihānda mā-ğaşal mübhem
2. O deñlü iştihār étmesti hāşıl 'ilm-i ihyāda
Lebiñ devride kélmiş bolsa érdi 'İsî-i Meryem
3. Midād-ı misk-i terdin bolsa érdi ey meh-i garrā
Ruhiñ hañğığa mikrāz érdi hañğ-ı nîl-gün tãrem
4. Şehā Firdevs-i a'lādın bu 'âlem kişt-zāriğā
Ümîd-i dāne-i hāliñgle keldi Hazret-i Âdem

5. adding orgende aldı serviler ey onca-leb ayran
Feming zikrinde boldı oncalar ey lle-ad ebkem
6. attın mr u zin adık Sleymn-ı zamn eken
Leb-i la' l-i gher-brını ılmış la' lidin atem

486

101b

Der-Na' t-ı Ekrem

mef iln mef iln mef iln mef iln

1. aşın mnend emestr yy-ı şad ry-ı urrem hem
Dehnıng yanlıg ermes nokta-i fem mm-i mbhem hem
2. Kimi sırr-ı İlh tr femıngni kimi ' ayb' l-ayb
Mni gh t andın almasın billh şubhem hem
3. Mn ol um-nening allşı mn kim camıga tapsa
Ferdn tcını rehne oyardı belki Edhem hem
4. Knglni tapsa ıldı mihri bir mh-ı per-veşning
K' anıng ayrnıtur gkde mel' ik yrde dem hem
5. ayli la' lıning tşkende bir r-ı per-zdıng
Kzmdin ıktı Kevşer birle şadık b-ı zemzem hem

487

106a

Der-Na' t-ı Resl-i Ekrem

mef iln mef iln mef iln mef iln

1. şeb-i İsr ki ' azm-i ' arş-ı a' l tdi ol meh-r
O tp ayl-i melek encm şum' ın ıktılar arşu

2. ‘Urūs-ı hüsniğa ziynet uçun meşşāta-i gerdün
Kamer bir şāne-i sīmīn bolurken zer-nişān gözgülü
3. Çéker kudret éli *mā-zāğa*⁴⁵⁴ kuḥlin mīl-i kudretle
Siyeh nerkisleringe kélmesün tép ol kice uyḥū
4. Çü boldı muḳtedā Aḳşā’da ol māh-ı felek munzar
Éterler enbiyā ervāḥı aña iḳtidā üsrü
5. Eger kim bolmasa érdi şefā’ at-nāme-i ümmet
Anıng kudretidin olmas érdi Şādıḳ zahrıda bilgü

488

106b

mefā’ ilün mefā’ ilün mefā’ ilün mefā’ ilün

1. Zemīn ü āsmān Hümā-yı mü kim ma’ şūḳ u ‘āşıḳ mu
Biriside yaḳı bolğaç biriside bolur külgü
2. Qulı boldıgıma ol şehvār-ı milk-i meydāning
Nişān-i na’l-i esbi sīnem üstide éter bilgü
3. Lebūñning derdi bāğing ḡoncasın ile zebūn kıldı
Ki ağzığa koyar oldı mu tép jālening közgülü
4. Közing sevdāsıdın şol denlü bīmār oldı nergis kim
Dehānığa sıḡar yataḳ bile ebr-i behārān su
5. Qalurdı tıfl-ı dil Yūsuf-şıfat çāh-ı zenaḥdānda
Eger kim rīsmān kopmasa érdi Şādıḳ ol gīsū

⁴⁵⁴ Necm (53/17): “Gözü kaymadı...”

110b **Der-Na‘ t-ı Ḥabīb-i Ekrem**

fā‘ ilātün fā‘ ilātün fā‘ ilātün fā‘ ilün

1. Leyl-i İsrā’ da çéker meşşāṭṭa-i şun‘ -i İläh
Közlerige mīl-i hikmet bérle kuḥl-i intibāh
2. Merkeb-i Rūḥullāh olğay mu anıṅla hem-‘ inān
Şāl-ı feres kim menzil-i ‘ arş olğay anğā cilve-gāh
3. Lā-mekānsızığa bolğaç taḫ-ı mīnādın delīl
Sīm-i fānūsın ‘ ases-mānend élige aldı māh
4. Şeb-revāne cāme bérle ol şeh-i Keyvān serir
Boldı eflākūñ közige ol kéce ḥāl-i siyāh
5. Zeyl-i şefkat birle setr ét ‘ ayb-i Şādık’ ı şehā
Mücrim ü āşīler için luṭfuñ olmışdur penāh
6. Toğduğı dem anadan meşşāṭṭa-i ibdā‘ -i kün
Kuḥl-i mā-zāğa ‘ l-başarla⁴⁵⁵ gözlerin éyler siyāh

111b **Der-Şıfat-ı Şāni‘ -i Ezel**

fā‘ ilātün fā‘ ilātün fā‘ ilātün fā‘ ilün

1. Şedd-i rūḥ éylerse muṭrib sāzıñıṅ evtārığa
Uymağay ḥaṭṭ-ı lebiñg naḫş-ı benefşe-zārığa

⁴⁵⁵ Necm (53/17): “ ... gözü kaymadı...”

2. Būy-ı cān bolsa ulūs āhū-yı ç̄ining miskidin
Érmegey rüy-ı nigārning hāl-i ‘ anber-bārıga
3. Hızr yanglıg bolmağan ‘ilm-i ledündin māhır
Vākıf olmay devr-i haṭṭ-ı la‘l-i lebing esrārıga
4. Bolsa ger hāli riyādın rişte-i tesbīh-i zühd
Oḥşaturdım pīr-i deyring rişte-i zünnārıga
5. Perdehā-yı nağme ü ‘uşşāknı fehm éyleding
Baқmadın üstād-ı devring Şādıkā āzārıga

491

114-115a **Der-Na‘t-ı Temennā A.M.**

fā‘ ilātün mefā‘ ilün fe‘ ilün
(fe‘ ilātün) (fa‘ lün)

1. Bile ilmes vücūdnu ‘uқalā
‘Aқlile ‘azze şāne vü ‘ulā
2. Her belāyıga belī dép ‘āşık
Buldı Eyyüb-veş esīr-i belā
3. Hūn-ı hasten çün éçdi Leylī-i ‘ışk
Қıldı Mecnūn-ı ‘ışk olanğa şalā
4. Yā İlāhī bi-Ḥaқkı nūr-ı Nebī
Yā İlāhī bi-hürmet-i fuzelā
5. Éyle ḥāk-i Cenāb-ı Aḥmed’ni
Şādık’ing közlerige kuḥl-i cilā

- 115b fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün
1. Reşk éter ruhsārığa gülberg-i handān ola
Cān sérer reftārığa serv-i hırāmān ola
  2. Kevşeritür çün behişt ara ol hürining
Öykenür mü lebleriğa āb-ı hayavān ola
  3. Kéndüyi şalurdı dildāruñ zenehdānıda ger
Körmüş érseydi o çāhı māh-ı Ken' ān ola
  4. La' lige oşşar anıñ bir gonca-i ra' nāsı yok
Néte öykensin yüzige bāğ-ı Rıdvān ola
  5. Ol şanemning mu' ciz-i hüsniğe yétmez mi delil
Yüzni körgen bolur Şādık müselmān ola

122a **Der-Şun' -ı Şāni' -i Mevlā**

fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün

1. Bolğalı la' l-i lebiñg Rūhü'l-Ḳuds'ing maḥremi
Süre kélgende éter miñg mürde ihyā bir demi
2. Sénsin ol rūh-ı muşavver kim ṭabībā luṭf ile
Tér gözüptür şerbet-i la' ling Mesih-i Meryem'i
3. Murğ-ı dilning şaydığa ruhsārı üze dil-berüñ
Halka-i dām-ı belā boldı saçing bir ḥamı
4. Hoḳka-i yāḳūt ara lü'lü'-yi dendānığa baḳ
Gonca aǵzıda gör āb tēp sēn eger ki şebnemi

5. Ya melectür ya perî nev' -i beşerde Şādıkā
Körmeyüptür bu meşellik kimse nesl-i Ādem'i

494

122a

Der-Na' t-ı Ḥabīb-i Ekrem

fe' ilātün fe' ilātün fe' ilātün fe' ilün

(fā' ilātün)

(fā' lün)

1. Körüñ ol şeb-rev-i mäh-ı felek ü nîm-i şebi
Farğ-ı gerdüna koyar bir géce pây-i tablı
2. Resen ü silsilesi süre-i *Tāhā'* nuñ⁴⁵⁶ o şeb
Ṭāğ-ı ' arş üzre olur çıkmağa anuñ sebebi
3. Kef-i havrāda turur yolları üzre sāğar
Dest-i sāķide tola néteki cām-ı çelebi
4. Şād bağ kör közüp etrāfına ehl-i çarḥıñg
Her sarı yağdı nücüm ol géce şem' -i tarābı
5. Yā İlāhî dil-i Şādık'ğa ' ināyet eyle
Ola kim yaruta envār-ı benî ' Arabî

⁴⁵⁶ Tāhā suresinin (20/1) ilk ayetidir. Hurûf-ı Mukattaa' denilen bu harfler sureye adını vermiştir.

122a

Der-Şun^ç -ı Hâzret-i Bârîmef^ç ülü mefâ^ç ilü mefâ^ç ilü fe^ç ülün

1. Çün yazdı ha^çting şafha-i hürşide rakamni
Âhum fâ^ç iking^ç kal^ç asığa tékdi^ç alemni
2. Dil tâ^ç iriğa dām-ı siyeh turma şaçing^ç dın
Şayd itmek uçun kılma heves murğ-ı haremni
3. Kūyığa koyay dép şanma tıfl-ı hayāling^ç
Göz merdümi harç etdi néçe néçe diremni
4. Êmgen kişi la^ç ling^ç né nétey Kevşer-i huldı
Körgeñ kişi yüzing^ç né kılay bāğ-ı İrem^ç ni
5. Goftum ki çirā pendüm merā gūş-ı nedārî
Güftā ki Moğolçin ni tanur Şādık^ç Acemni

122b

Der-Şıfat-ı Mev^ç ızefâ^ç ilātün fâ^ç ilātün fâ^ç ilātün fâ^ç ilün

1. Kesti Ferhād-ı zamāne Bî-Sütün^ç ing taşını
Kaşr-ı Şîrin^ç ga aqızmağa közing^ç yaşını
2. Şüreting^ç nakşı né mu^ç ciztür ki nakqāşān-ı dehr
Ming^ç Tūmān taḥsîn étibtür köriñen nakqāşını
3. Kūşe-i bām-ı felekdin her sārı salur nazār
Körgemén déb mäh-ı nev ol mehlikānuñ qaşını

4. Kör méning mestāne könglümni muğāning kūyıda
Dehr ara körgey déseng ‘ışk ehlini qallāşını
5. Bāğ-ı ğamda Şādık’uñ eţfāl-i şayyād-ı belā
Bir kedū kılmış hayālūñ murğı için bāşını

497

122b

Der-Şıfat-ı Mev‘ ıze

fā‘ ilātün fā‘ ilātün fā‘ ilātün fā‘ ilün

1. Ruħlaruñsız bāğ ara gülberg-i ħandānı nétey
Yā nihāl-i kāmetsiz naħl-i bustānı nétey
2. Lebleruñsız çünki mén ölmek téler mén Tengri’din
Zulmet-i hicrān ara ser-çeşme-i cānı nétey
3. Boynıma cırmanmağunca gerdenide dil-bering
Her sārı salıngan ol zülf-i perişānı nétey
4. Bolmasa élimde bir naħl-i gül-i ter rāstı
Özgelerle seyr étip şaħn-ı gülistānı n’étey
5. Barıda ol Yūsuf-ı ħüsniñ zeneħdānı çehi
Yūsuf-ı çāhımğa Şādık özge zindānı nitey

125b **Çazel-i Zıllullāh Dāme ‘Izzehū Taḥmīs-i Şādıķu’l-Faķır Tāle Şevķahū**

mefā‘ ilün mefā‘ ilün mefā‘ ilün mefā‘ ilün

1. Ne t̄alib kim derün-ı ķalb-i pāki ma‘ den-i zerdür
Süz-ı gevherdür anuñ ḥāmesi kibrit-i aḥmerdür
Umūr-ı ‘ıķd u ḥall-i salṭanat aña müyesserdür
Şu kim yanında anuñ s̄m ü zer ḥāke berāberdür
Olaruñ ‘ayn-ı enzāri hemān iks̄r-i ekberdür
2. Degüldür ol gedā muḥtāc ola dādile yaluñ ac
Gedā oldur ki yaluñ ac ola dād-ı himmete muḥtāc
Şeh oldur ala bī-ḥayl u ḥaşem milk-i cihāndan bāc
Sen aña dime server kim ola anuñ serinde tāc
Ser̄r-i tācı serden terk idenler bil ki serverdür
3. Yayup keyf-i ğam-ı ‘ışkı muḥarrā oldı şunlar kim
Libāsın cismi selb idüp mücerrā oldı şunlar kim
Açıldı baḥtı verd-āsā muṭarrā oldı şunlar kim
İki ‘ālem na‘īminden müberrā oldı şunlar kim
Fuādınuñ sirācında Ḥudā’nuñ nūrı ezherdür

4. Anı kim eyledi Dādār-ı kudret bende-i maḳbūl
Çeperden ‘ayn-i a‘ dāya görünür cevr ü meḳhūr ol
Eger necm-i sa‘ ādet gösterürse şām-ı ğamda yol
Gel ey zāhid koğıl ta‘nı yūri ol ḫālūñe meşğūl
Güm itmez rāhını her kim hidāyet aña rehberdür
5. Ben üstād-ı ezel şākirdi oldum cümleden esbaḳ
Debistānumda Mecnūn tıfl-i nev-āmūz idi açmak
Kelām-ı Şādıḳ’a nazm-ı şehenşehdür viren revnaḳ
Murād’a ders-i ‘ışkı kimse ta‘līm idemez el-Ḥaḳ
Zamīrinde kitāb-ı ‘ışk anuñ her dayim ezberdür

499

[Taḫmīs]

126a

Ḡazel-i Bāḳī Taḫmīs-i Şādıḳ

mef‘ ülü fā‘ ilātü mefā‘ ilü fā‘ ilün

1. Geç bu vücūd-ı ‘ādiyeden rūḫ-ı a‘ zam ol
İḫyā-yi mürde eylemede İbn-i Meryem ol
Terk it hevā-yi nefis-i denī ṭab‘ı bī-ğam ol
Gülzāra gel nesīm-i şabā gibi ḫūş-dem ol
Açıl derūn-ı ğonca gibi şād u ḫurrem ol
2. Şükrūñ eger ki ‘ālem-i kevn ü fesād ise
Zevḳ-i kemāl-i işretile ittiḫād ise

Rāh-ı talebde nefse ğaraż ictihād ise
Şahn-ı riyāz-ı vuşlata dūşmek murād ise
Evvel şafā-yı tab ‘ile mānend-i şebnem ol

3. Hāk-i keşife meylüñi қо āb-ı ter gibi
Olma füsürde hātır iñende güher gibi
‘Arz itme halka kasve-i қalbüñ Hacer gibi
Kesb-i letāfet eyle nesīm-i seher gibi
Andan derūn-ı perdede esrāra maħrem ol
4. ‘Ömrüñ geçürme bezm-i cehāletde cām ile
Қalma ayakda cur‘ a-şıfat fikr-i hām ile
Vezn-i vücūd-ı nākışı bir tutma tam ile
Aқar şu gibi irmege baħr-i kām ile
Seyr it basīt-i hākde seyyāh-ı ‘ālem ol
5. Bezm-i fenāda қılma dil-i pür-āteş gibi
Vir naқd-i ‘ömri cām-ı meye cur‘ a-keş gibi
Ol necm-i hāl-i sākīye bende-i ceyš gibi
Başuñ gerekse göklere irstün güneş gibi
Dervişlik dilerseñ eger zerrden kem ol
6. Berbať-serāy-ı bezmüñi bir neng-i nām idin
Şavt-ı nevāy-ı sāzuñı yuhyi ‘l- ‘ızām idin ⁴⁵⁷
Pirüñ habāb-ı deyrini Beytü’l-Ħarām idin

---

⁴⁵⁷ Yasin suresinden (36/78) iktibas olan ifade “kemikleri diriltir” anlamına gelir.

*Hāk-i Harīm-i Ka‘be-i kūyin maḳām idin
Erkân-ı Ka‘be gibi mu‘azzez mükerrem ol*

7. Şādık kemāl-i zātına ğayri şuhūdı ҡo
Telbīse uyma ta‘ne-i ҡavm-i ḥusūdı ҡo
Birdür vücūdı ҡible-i ğayre sücūdı ҡo
Bāḳī ḥiṣāl-i merdüm-i nāḳış vücūdı ҡo
İnsân-ı kāmīl olmağa sa‘y eyle Adem ol

500

[Taḥmīs]

126b

**Ĝazel-i Saḥḥaru‘ş-Şi‘r-i Emrī Ćelebī Raḥmetullāh Taḥmīs-i Üstādü‘ş-
şi‘r-i Şādık Sellemehullāh**

mefā‘ ilün mefā‘ ilün mefā‘ ilün mefā‘ ilün

1. Yed-i mu‘ciz nümā ki ḥalk idünce Ƙādir-i muṭlaḳ
Sipihir ü nāme vü levḥ ü şeb ü bāğa virür revnaḳ
Ṭutuşmaz nice fünunda senüñle kimseler el-ḥaḳḳ
Hilāl ü ḥāme vü tomār ü şems ü ğonca-i zanbaḳ
Nice bir ola pençenle düz olmaz elde beş parmaḳ
2. Kef-i simin-i yāri sāğar-ı Cemşid’e beñzetdüm
Ucında nāḥun-ı ğarrāların nāḥide beñzetdüm
Ser-i nāḥunların şekl-i hilāl-i ‘ide beñzetdüm
Ben anuñ pençesini pençe-i ḥürşide beñzetdüm
Niçün el diye bir aya muḳārin beş hilāl ancak

3. Şebinde ol şeh-i Mūsī-veşūñ müşgīñ ‘ alem gördüm
İki sa‘ idlerinde pertev-i şem‘ -i kadem gördüm
Ruh-ı beyzâlarında cā-be-cā kavı-i rakam gördüm
Elinde bir gümiş levhile beş sīmīn kalem gördüm
Düdü bu levhe yaz gönüm dedi bilmem gönül yazmak
4. Aluñ bir verd-i sūrīdür leţāfet haddine yitmiş
Kenārında benānuñ gūyiyā beş goncedür bitmiş
Ezel üstādı vaz‘ itdükde anı diñle-gör n’itmiş
Birisinde iki dördünde üçer kıt‘a derc itmiş
Benānuñ māh-ı nev vashında beş tomār idüp el-hakık
5. Benān-ı simi taķar gerdenine sāgaruñ tavķı
Tutar ‘ aks-i fūrūğ-ı māh-ı hūsni ‘ ālem-i zevķi
Tolar nūr-ı şafā-baħşile bezmüñ tahtile fevķi
Fūrūğ-ı nārsuz rüşen iderler meclis-i şevķi
Ben anuñ pençesin şem‘-i kudretdür disem elyak
6. Ruħuñ bir lāledür rengi fūrūğ-ı māhirin almış
Femüñ bir goncadur şāh-ı gül seyr iden kalmış
Görenler gülşen-i Firdevs-i hūsnuñ hayrete talmış
Ne Tübā serv olur kaddüñ ki sīmīn şāhlar şalmış
Bitürmüş her birinde bir gül ü beş gonca-i zanbak
7. Ne dem ki *len-terānīden* dem ursa la‘ l-i şīrīnūñ q
Koyar Mūsī-şıfat rakşa dili āvāz-ı rengīnūñ
Ne ejderdür ‘ aşā-yi zülfi Şādık ol büt-i Çīnūñ

*Ne mihr olur yed-i beyzāsı ki olmuş her şu ‘ā‘mūñ
Ucı bir māh-ı bedr Emrī‘āña bir māh-ı nev mülhāk*

501

[Taḥmīs]

127a

Ḡazel-i Bāḳī Taḥmīs-i Şādık

mefā‘ ilün mefā‘ ilün mefā‘ ilün mefā‘ ilün

1. Ne dem ki neşve-i cām-ı şarāb-ı nākden geçdüm
Muḳaddem ‘ aḳl u fikr ü dāniş ü idrākden geçdüm
Ḳodum cān gibi ḥālī bu ten-i şad-çākden geçdüm
*İrişdüm bahre cūy-āsā basīt-i ḥākden geçdüm
Bisāt-ı ḳurbe irdüm çenber-i eflākden geçdüm*
2. Ḳaçen bezm-i çemende Cem gibi āyini terk itdüm
Hevā-yi kişt-i rāḡ u lāle vü nesrīni terk itdüm
Çün ol sākī-i sīmīn sā‘ id ü terkini terk itdüm
*Şarāb-ı la‘l-i fām u zevraḳ-ı zerrīni terk itdüm
Ben ol keştī ile ol āb-ı āteş-nākden geçdüm*
3. Çıkup ol şīve-i refṯāruñı her yaña ‘ arz itme
Raḳīb-i bed-fa‘ ālūñ kec nazardur aña ‘ arz itme
Dimem keyfiyyet-i esrār-ı la‘ lūñ saña ‘ arz itme
*Ḡamuñ afyūnını tiryāk diyü baña ‘ arz itme
Yürü şaḡ ol benüm ‘ ömrüm ben ol tiryākden geçdüm*

4. Hārīmdür ki pīr-i muḡāna yüzüñ urduñsa
 Ḡubār-ı maḡdemini dīde-i pūr-ḡūna sürdüñse
 Eger kim güft ü ḡūdan defterüñ billāh dürdüñse
Beni ālūde-dāmen şanma vā 'iz mest gördüñse
Senüñ bezmüñ gibi ben nice cāy-ı pākden geçdüm
5. O kim dāru'l-fenāda baḡlamışdur Şādīkā münzil
 Olur eñ şoñra aña ḡūşe-i deşt-i 'adem menzil
 Kenār-ı vaşla irmekdür 'arīḡ-i fürḡate menkel
Metā'-ı dehr bir puldur aḡar şu 'ömr-i müsta'cel
Aniñçün Bāḡyā esbābdan emlākden geçdüm

502

[Tercī'-i Bend]

127b

Sāḡīnāme Li-Şādīḡ

fe' ülün fe' ülün fe' ülün fe' ül

1

1. Seher-geh ki ḡayr-ı zeberced maḡām
 İder ḡāḡ-ı pīrūze üzre ḡırām
2. Nice ḡayr-ı ḡāvus-ı āteş-cenāḡ
 Olur şu' lesinden müreffa' ḡalām
3. Ḥolar cilve idünce ol meh-sirişt
 Žiyāyile ḡaşr-ı muḡarnes tamām
4. Le 'ālī ki neşr itdi ḡāke felek
 Ḡidā itdi aña Ḥudā-yi benām

5. ‘Ubüset cihānuñ yüzinden gidüp
Olup cilvesinden göñül zevk-i tam
6. *Elümde piyāle yanumda nigār*
Harābāta düşdüm olup bî-ķarār

2

1. İdüp beng ü afyünü bir şeh bedel
Yubüsetle virdüm dimāga hālel
2. Dil-i nātüvāne şuyı k̄ahvenüñ
Olupdur şabūhı şarāb-ı ecel
3. Yanumda celīsüm belā vü nedem
Göñülde enīsüm degā vü dağal
4. Bu ihām-ı şî‘r ü hayālāt-ı hām
Beni itdi halk içre darb-ı meşel
5. Tıttıb gūş-ı cānı şadāy-ı neye
Bilüp k̄avl-i üstādı şālih-i ‘amel
6. *Elümde piyāle yanumda nigār*
Harābāta düşdüm olup bî-ķarār

3

1. Çeküp cünd-i sermā yine şāh vay
K̄omadı cüyüş-ı çemen-zārı hay
2. Nihāl-i dırahtı şabā kıldı ‘ür
Bisāt-ı neşātı çemen itdi tayy

3. Bu hāletde cān-ı füsürdemde hīç
Ne rāy-ı çemen kıldı sākī ne fey
4. Sifāl-i seg-i kūy-ı yār bulup
Sirişkünden itsüm anı ıolu mey
5. Sürür-ı şafādan semā' a girüp
Dil-i zārum idüp terāne çü ney
6. Elümde piyāle yanumda nigār
Harābāta düşdüm olup bī-ķarār

4

1. İrişdi şimāha şadā-yi küleng
Neyistānda oldı keşefler neheng
2. Baı-ı bezmi ıoldur dem-i dīk ile
Sipihri-i zücācīde yokdur direng
3. Elūnden ķo tesbīh-i mercānuñı
Bir eyle ku 'ūsi mey-i lāle-reng
4. Ğınā vü rehāyı ķo rühün-i meye
Eger kim degülseñ ğidā-ħūr-ı beng
5. Nevāy-ı bülendiyle vaķt-i seher
Çü evc-i hevādan nidā itdi çeng
6. *Elümde piyāle yanumda nigār*
Harābāta düşdüm olup bī-ķarār

1. Dilā sāķī-i çarĥ-ı minā-nümün
İder sāğar-ı ‘ömri āĥir nigün
2. Yıķar Kūh-ken-veş bināsın anuñ
Eger kūh-ı çeşmüñ ola Bī-sütün
3. Tıttup sāye gibi dil-i zārı best
Neden bir denīye olursun zebün
4. İdüp tār-ı müyın bedende zebān
Dedi remz-i ‘ışķı baña erğanün
5. Çalup zarf-ı tāmāt u zehri yere
Çün oldı cününüm gönülde füzün
6. *Elümde piyāle yanumda nigār*
Harābāta düşdüm olup bī-ķarār

1. Kıanı dilde zühđ ü vera‘ birle pāk
Kıanı gözde eşķ-i riyā birle ĥāk
2. Celīsüm kitāb ü enīsüm kıalem
Gönülde yoğ-iken Ĥudāyā sivāk
3. Neden düşdi cām-ı mey-i bī-ğışa
Bu deñlü vera‘ ile dil-i ter şibāk
4. Göründi muğāne minberin benüm
Gözüme münevver bu deyr-i meğāk

5. Çeküp dest-i mihr-i ruḥ-ı yār ile
İdüp şubḥ gibi sīnesine çāk
6. *Elümde piyāle yanumda nigār*
Ḥarābāta düşdüm olup bī-ḳarār

7

1. Dilā kısmet olmuş ki rüz-ı elest
Ḳoyup zühdi Şādık ola mı perest
2. Ne deñlü ki sa‘ y-i belīg eyledi
Diriğ ehli olmaz aña hem-neşet
3. Meger tāk-ı zühdi ḥabāb eyleye
Sebū virdi ancak dil-i zāra dest
4. Vuzū ibriğini idüp zarf-ı mey
Ḳılup neng ü nāmuñ zücācın şikest
5. Yine lāle gibi idüp sīne çāk
Yine cām-ı ‘ışḳ-ı nigārile mest
6. Elümde piyāle yanumda nigār
Ḥarābāta düşdüm olup bī-ḳarār

[Tercî-i Bend]

129a **Der-Sâkı vü Muṭrib-nâme-i Ḥazānühü Dāme ‘Ömrîhimā ve Ṭāle Şevķihimā**

fā’ ilātün fā’ ilātün fā’ ilātün fā’ ilün

1

1. Kırdı çün sultān-ı dey şahn-ı çemen-zāra hıyām
Peyk-i sermā virdi āfāka kudūminden peyām
2. Pāyine zer dökmele ile berg-i zerd-i bāğdan
Şāhid-i serv eyledi bād-ı ḥazān ile hırām
3. Seng-i şebnemle şikest oldu gülün peymānesi
Aldı nergis destine gülşende bir zerrin cām
4. Çaldı bülbül peşrevin nāy-ı dühengiyle küleng
Fāhte-i darbı uşul-i devre itdi işmām
5. İtmeden sāza yaşağı ḥusrev-i māh-ı ḥarem
Almadan elden ayağı şıhne-i şehr-i şıyām
6. *Muṭribā çal sāz ki billāhi zü’l-fazli’l- ‘Azīm*
*Şākiyā şun bāde kim yağfir leküm yevmi’l-kıyām*⁴⁵⁸

2

1. Çekdi cūlar şafha-i şahn-ı çemen-zār üzre ḥatt
Dökdi jāle şafha-i zemine gülzāruñ nuḳat
2. Şehr-i Bağdād oldu güyā şāhe-i şahn-ı çemen
Her yañadan ağı şular üstine mānend-i Şatt

⁴⁵⁸ Enfal (29/8) suresinden kısmen iktibas olan ifadenin anlamı şöyledir: “Kıyamet günü size mağfiret eder.”

3. Zāğlar itdi tekellüm bāğ-ı ‘ālemde faşih
Kıldı bülbüller terennüm şahı-ı gülşende galat
4. Oldı āhengi şadā-yı cūlaruñ murgābiyān
Tutdı dehri nāle-i sürhābile āvāz-ı bat
5. Sāzdan bir nağmedür ümmid-i ‘uşşākuñ hemin
Cāmdan bir neşvedür maşşudı müştākuñ fakat
6. *Muṭribā çal sāz ki billāhi zū’l-fazli’l-‘Azīm*
Şākiyā şun bāde kim yağfir leküm yevmi’l-kıyām

3

1. Nağş-ı encümle dili nağçire çarh-ı bī-direng
Kulle-i kūh-ı belāda oldı gūyā bir peleng
2. İtmege bir loğma halk-ı ‘ālemi açmış dehen
Kulzüm-i Nīlīde her bir ebr-i mānend-i neheng
3. Berg-i zerd ü sürh u sebzile bezendi şanmañuz
Pādişāh-ı dey ser-ā-ser bāğa giderdi si-reng
4. Nāyile germ olmadı çün meclis-i kāşānede
Taşra ko sermāda çeksün şūfī-i sālūs çeng
5. ‘Uğde-i endūh açılsun nāhun-ı mızrāb ile
Kalmasun āyīnesinde gönlümüñ āşār-ı jeng
6. *Muṭribā çal sāz ki billāhi zū’l-fazli’l-‘Azīm*
Şākiyā şun bāde kim yağfir leküm yevmi’l-kıyām

1. Virdi çün bār u haberler bāga peyk-i şāh-ı dey
Başladı üfürmege mey-i āteş-i gülşen-i ney
2. Nağme-i dil-süzla öldürdügi ‘ uşşākı ‘ üd
Eylesün āb-ı hayāt-efzā-yile peymāne hayy
3. Rakşa girsün neşveden āvāreler meydānda
Seyr olınsun mışradan Mışr u Hicāz u Rüm-ı dey
4. Pārelensün devrimüzde şīşe-i nāmūs-ı teng
Tāzelensün ‘ ahdimüzde kışsa-i Kāvus u Key
5. Bestedür çün rişte-i sāzile pāy-i murğ-ı cān
Zindedür çün reşha-i cāmile cism-i küll-i şey
6. *Muṭribā çal sāz ki billāhi zü’l-fazli’l- ‘Azīm*
Şākiyā şun bāde kim yağfir leküm yevmi’l-kıyām

1. Muṭribā miftāhına mızrābuñ ur luṭfile al
Tā ki kufl-ı müşkil-i endūh-ı ‘ işkuñ ola hāl
2. Perde-i dilde nühüft it rāzuñı ṭanbūr-veş
Kavl-i üstāda kulak tut naqş-ı pendüm diñle gel
3. Baş açık yalın ayak meydāna gir sāgar mişāl
Ney gibi varuñ hevāya virmeden her pāre yel
4. Naqş-ı rūḥ-efzā-yı la‘ lüñ eyledüñ çün būsülük
Şedde-i evtār-ı ‘ üduñ şedd-i rūḥ olsa muḥal

5. Perde-i nā-sāzı o gzle uşul-i dā'irũn
avl-i ũstāda ulak tut naŐı-ı pendũm diñle gel
6. *MuŐribā al sāz ki billāhi zũ'l-fazli'l- 'Azĩm*
Őāiyā Şun bāde kim yaġfir lekũm yevmi'l-iyām

6

1. Mest-i bĩ-huŐ eyleyũp sāĩ-i bezm-i dehr-i dũn
Sāġar-ı ' mr-i ' azĩzi itmeden bir gũn nigũn
2. Telh-i kām olmadan eyle cān-ı Őĩrĩn'i hāzer
Kũh-ken-āsā ' acũz-ı dehre olmadan zebũn
3. Hurd olur bu bezm-i fānide taħammũl itmeyũp
Đarb-ı seng-i devre adāh-ı sipihr-i āb-gũn
4. Kākũl-i mũŐġĩn-veş mihr-i ruh-ı cānānenũñ
Hā'ıl olmadan dilā seyrine baht-ı vājgũn
5. Bir ayaġ ũzre olansun bezmi cām-ı erguvān
Her ılı bir dil olup gũftāre gelsũn erganũn
6. *MuŐribā al sāz ki billāhi zũ'l-fazli'l- 'Azĩm*
Őāiyā Şun bāde kim yaġfir lekũm yevmi'l-iyām

7

1. urdu cũlar ũstine etr-i hũmāyũnın hābāb
Tĩr-i bārān eyledi cũnd-i emen-zāra seħāb
2. aldı ba-ı nāy-ı dũhengi dkdi ggsin āb-ı rũd
Mevlevĩ-veş ol Őafādan raŐa girdi āsyāb

3. Sebzeler örtüdü gülşende sefidî bir lihâf
Cüylar tokındı vechine zücâcî bir niķâb
4. Bir laţîf âheng idüñ kim küdek-i baţhâ-mişâl
Bir ayag üzre terennüm eylesün anı rebâb
5. Ney gibi dünyâda eyle ķavl-i Şadık'a 'amel
Bulmağ isterseñ eger ' uķbâda ecr-i bî-ķisâb
6. *Muţribâ çal sâz ki billâhi zü'l-fazli'l- 'Azîm*
Şâķiyâ şun bâde kim yağfir leküm yevmi'l-ķiyâm

505

130a

Sâķî-nâme

[Terkîb-i Bend]

fe' ülün fe' ülün fe' ülün fe' ül

1

1. Tolidur meyile ĥum-ı âb-gün
Dimek dest-i devr itdi anı nigün
2. Bu ĥum-ĥâne-i çarĥ-ı kâşî esâs
Mey-i ma' rifetsüz olunmaz ķiyâs
3. Zümürüd tabaķla tolu nuķl-ı mey
Şadâ-yi çekâvek nevâhây-ı ney
4. Şafaķ râh-ı gül-gün meh-i nev ķadeĥ
Müheyyâ müzeyyen bisât-ı feraĥ
5. *Getür bezme sâķî mey-i dil-beri*
Ki endüh-ı ġamdan ola dil beri

2

1. Alup şāhid-i şem^ç -i cem^ç i bile
Ziyā şal simāt-ı bisāt-ı dile
2. İdüp hıdmetünde şürāhī kıyām
Piyāle tolaşa bisātı müdām
3. *Getür meclise rāhat-ı şemīm*
Ola şemme-i şevki nār-ı Kelīm

3

1. Reşh-i zülāl ü mey-i selsebīl
Şalar hırmen-i ‘aqla nār-ı Halīl
2. Kudūminden ol āb-ı Kevşer-i sirişt
İde bezm-i ehl-i şıfātı Behişt
3. *Getür sākıyā rıtl-ı peymān-şiken*
Ki ‘ahd-i elest itdüm anuñla ben

4

1. Sebū gibi koyup ayagına baş
İdem zār-ı şevk-i dili aña fāş
2. İdüp kavlı-i ‘ıyş u şafāyı dürüst
Kılam neng ü nāmuñ bināsını şüst
3. Getür sākıyā rāh-ı rāhat-fezā
Ki mir ’āt-ı dilden ola gam-zedā

5

1. İde Ka‘ be gibi dili pāk ü şāf
Ola mülhem-i gayb idenler tavāf
2. Ola kim o māh-ı sipihr-i niyāz
Derūnında anuñ ola cilve-sāz
3. Getür meclise āb-ı āteş-mizāc
Ki ola füsürde derūna ‘ ilāc

6

1. Şala kişt-zār-ı vücūda ‘ alev
Gide fikret-i kişt ü meyl-i direv
2. Ki ol mūmiyā-yi dil-i ehl-i rāz
Leged-küb-i dehre ola çāre-sāz
3. *Getür sākiyā şehd-i şir̄m̄-mezāk*
Ki telh̄ itdi ‘ıyş-ı dili iftirāk

7

1. Bu çarh-ı bedāyīn ü zenbūr-ı kīş
İder şehd-i nūşın dile zehr-i niş
2. İdüp kahrı luţf u şafāya bedel
Demidür dehāna şunarsañ ‘ asel
3. *Getür bezme sāķī̄mey-i āteşm̄*
Ola rüşen anuñla ‘ayne’l-yakm̄

1. Ki ol maṭla^ç -i mihr-i zāt-ı Hūdā
Ḥabābın ide ^ç aḡla necm-i hūdā
2. Olup zūlmetinde ġamuñ reh-nümün
İre maṭlabına dil-i vājgūn
3. Getür meclise cām-ı ġitī-nümā
Vire ḡāne-i cism ü cāna ḡınā

1. Ele elden ide o sāġar ^ç urūc
Nitekim ḡamer ide seyr-i burūc
2. Oyan ^ç aks-i cānānı dilde ^ç iyān
Ola ḡılaḡūsın cihān-bāniyān
3. *Getür bezme sākī Süheyl-i Yemen*
^ç Aḡıḡ ola reng-i ruḡ-ı ^ç āşıḡān

1. Ki ol kimyā-yı sā^ç ādet-ġüher
İde ḡāk-sārında sūrḡi zer
2. Nitekim ^ç aḡıḡ-i diyār-ı Yemen
Ola ġevheri pāk ü ^ç ālī ḡemen
3. *Getür meclise telḡ-i ḡirīn ġüvār*
Ki telḡ itdi kām-ı dili rüz-ġār

1. Beni Kūh-ken-veş sipihr-i ‘ acūz
Diler kūh-ı ğamda ide tīre-rūz
2. Gelüp H̄usrevāne o ūirīn nihād
İde acılığda baña ‘ adl u dād
3. *Getür sākīyā telh-i bisyār-ı ūūr*
Cihān lezzetinden olam tā ki dūr

1. İder telh-i cām-ı ūabūhı mizāc
Olur telhe telhiyle çünki ‘ ilāc
2. İdüp ūehd-i cāmīle ūirīn mezāk
Göñülde koma zehr-i niş ü nifāk
3. *Getür meclise lāle-i bāğ-ı zevk*
Ki yaksun derūn-ı dile dāğ-ı ūevk

1. İdüp bülbul-āsā dil-i zārı ūād
Vire ğonca-i teng-i k̄albe k̄ūūād
2. Döküp ūaçup ayağına gül miūāl
İdem cur‘ a gibi sīm-i pāy-māl
3. *Getür bezme ol bīkr-i yeksāle ĩ*
Ki nūū ide dil seb‘a-i sāle ĩ

1. Döküp ʿunfuvān-ı şebābı revān
Olam pīr-i şad-şāle iken cūvān
2. Dil ü cānı ol bıkır ü mestūre mest
Hārābātīyāne ide hem-nişest
3. *Getür meclise menşe ʿi her kemāl*
Ola mūcib-i kimyā-yi vişāl

1. Biline anūnla rumūz-ı nihān
Açıla güliz-i bedīʿ u beyān
2. Açup tīg-i maʿnāyile Dihlevī
Eḳālīm-i nazmuñ olam husrevi
3. *Getür sākīyā şayḳal-i jeng-i ğam*
Ki pāk u mūcellā ola cām-ı Cem

1. Gide naḳş-ı ğayri ola şāf u pāk
Zuhūr itmege anda naḳş-ı sivāk
2. Nuḳūş-ı cihānuñ ola mezheri
İdem anı mir ʿāt-ı İskenderī
3. *Getür meclise la ʿl-i yāḳūt-ı reng*
Ki yetmez dile keyf-i afyūn u beng

1. Bizi berşile ahve itdi zebūn
Demidūr Őanursuñ mey-i lāle-gūn
2. Bu zār u nizāruñ o meyden revān
Gele rūy-ı zerdine bir pāre an
3. *Getūr bezme anı o muhliŐ-nivāz*
Ayađına yūz sūre ehl-i niyāz

1. Gōrūp la‘l-i yāri ider anı cūŐ
Tutar Őoĥbetine gelen ĥalkı ĥūŐ
2. Őafā meclisinde o bint-i ‘ineb
Olur merĥabā-yi nigāra sebeb
3. *Getūr sākıyā cevher-i Őāf u pāk*
Ki Őāf-ı zer ola bu terkib-i ĥāk

1. Taleb-kār-ı ‘ıŐkuñ Őerāb-ı Őabūĥ
Olur albine kimyā-yi fūtūĥ
2. Ten-i zerdi kibrīt-i aĥmer miŐāl
İder Őāfī altun gibi sūrĥ u āl
3. *Getūr meclise āteŐ-i āb-veŐ*
Derūnumda almaya āŐār-ı geŐ

1. Yağup hāk u hāşāk-ı ğıll u ğışı
Zer ü hāliş idem cihānda işi
2. Çü zerküb-i dehr anı tertīb ide
Vücūdumdan evrāk tezhīb ide
3. *Getür sākıyā cām-ı āyīne-gūn*
Ki naqş ola anda haţţ-ı kāf u nūn

1. Bulınca şafā cām-ı āyīne-fām
İde ‘arz-ı ruhsār o māh-ı tamām
2. Bulup māsivānuñ nuķuşı fetā
Kıla Hayy u Bākī cemāli beķā
3. *Getür meclise la ‘l-i ‘ālī şemen*
Nigīm eyleye halka-i encümen

1. Kimüñ ki eline ol engüşteri
Varursa ide hükme-i ins ü perī
2. Şafā mesnedine Süleymān ola
Cihān emrine ‘abd-i fermān ola
3. *Getür sākıyā āb-ı yāķūt-ı fām*
İdem şışesini gözüñ aña cām

1. Ne hikmetdür ol āb-ı āteş-mizāc
İder zarf-ı pākini efserde āb
2. Züzācī niķābile ol bikr-i pāk
Çıkar bezm-i rindāna bī-vehm ü pāk
3. *Getür meclise cevher-i bī-bedel*
Vire naķd ü ‘aķl ü dili saña el

1. Eger naķd-i cān ise perrden bāl
Gel ey h̄āce-i milk-i h̄übī meh al
2. Harīdār-ı rüz-ı elestüm aña
Hevādār-ı mest ü ūikestim aña
3. *Getür sākıyā āb-ı endīşe-süz*
İde nūr-ı dīde dil-i tīre-rüz

1. Gidüp sīneden hār-hār-ı ecel
Hayāline yār olsa yāruñ muħal
2. Dil ü cāna vādī-i Eymen mişāl
Ola sīne mücellā-yı nūr-ı cemāl
3. *Getür meclise çeşme-i la‘l-i nāb*
Ki ol Hızr-ı cān u dile viridi tāb

1. İde derd-i teşne dilāna meded
Bula nūş idenler hayāt-ı ebed
2. Olursa eger peşşe-i per şikest
Ola kaçresini içen Nîl-i mest
3. *Getür sâkıyâ cām-ı gîrî-fürüz*
Ola rüşen andan dil-i tîre-rüz

1. Gide sîneden ebr-i zulmet revān
Ola pertev-i mihr-i kudret ‘ıyān
2. Ferinden gönül kesb-i hālāt ide
Çıka seyr-i evc-i semāvāt ide
3. *Getür meclise āfet-i ‘akl u hūş*
Şafāsından anuñ ola dil hamūş

1. Ola nūş-ı dārū-yı haste dilān
Bula nūş iden anı tāb u tevān
2. Şu kim kaçresini anuñ nūş ide
Çam-ı derd-i dūnı ferāmūş ide
3. *Getür bezme sâķî mey-i tevbe söz*
Şikest ide ‘ahdini dil-i tîre-rüz

1. Şalup sūziş-i şevki cām-ı şerāb
Asāsını peymānuñ ide ħarāb
2. İdüp rüz-ı evvelde ħavl ü ħarār
Göñül tevbe-i meyden ide firār
3. *Getür meclise āftāb-ı münîr*
Ki cān u dil andan ola müstenîr

1. Ķalup devr-i dāyim şafādan müdām
Hilāl-i neşātı ide bedr-i tam
2. Güneş bādesine olupdur ħapaĶ
Anuñ ħatresidür felekde şafaĶ
3. *Gel ey muṭrib-i ehl-i rāz u niyāz*
Demidür olursañ dile çāre-sāz

1. İdüp perde-i rāh-ı ğamdan rehā
Dile şavt-ı ħānūnuñ olsun şifā
2. Nühüft eylesün perde-i zîr u bam
Girift itmesün tār-ı evtār-ı ğam
3. *Gele ey muĝannî be-ħaĶĶ-ı Resül*
Ki oldur devā irdede aşl-ı uşül

1. Rehāvī yüzinden olup perde-sāz
Bize eyle keşf-i maḳāmı Hicāz
2. Nevā-yi nevālūñ idüp nuzl-ı rūḥ
İre ḳalb-i ‘uşşāka andan fütūḥ
3. *Gel ey neyzen ur sāz-ı dilsūza çeng*
İdüp şavt-ı āhengi nāy-ı dü-heng

1. Zerāfetden urmaḳ dilersen çü dem
Nevā-büselik eyle muṭrib naḡam
2. Maḳāmāt seyr it hezārān hezār
Gelüp eyle gerdeninde ḳarār
3. *Gele ey muḡannī olup dā ĩre*
Ne āheng-i dilkeş gele ḥātırā

1. Keremden bize eyle takṣīm anı
Ḡam u ḡuşşanuñ itme zīr-efgeni
2. Ḥam-ı zülfe itdi çü beste nigār
Rehāvīden eyle rehāya medār
3. *Gel ey merd-i ‘avvād-ı mızrāb-zen*
Bizi söz ü sāzuñla ḳıl şād u şen

1. Saçı naķş-ı yāruñ bir efşān ola
Görüp fāhte darbı hayrān ola
2. Eger naķş-ı la' linden ola fütūh
Kıl evtār-ı sāzı o dem şedd-i rūh
3. *Gele ey muğannī yiter nāz kıl*
Yine būselükden ser-āğāz kıl

1. Eger kullanursañ hevāyı meded
Bize eyle şavt-ı nevāyı meded
2. Derinden iderseñ eger perde-bāz
Maķāmuñ ide hayy-ı Bāķī hicāz
3. *Gel ey çengi Zühre-i sīma güzel*
Kapuñda tavāşī 'Arab'dur Zühāl

1. Defūñ çenberine kamer sīm-i hul
Cilā çal olursa meh-i nev muħal
2. Saçuñ tārını medd-vār sal kıl
Kıo zīrile bālāyı gezzāl kıl
3. *Gele ey muğannī be-ħaķķ-ı Hudā*
Ser-āğāz gibi eyle nāmın bedā

1. Eger evc-i maqlüb olursa hevā
Maḳām-ı Hüseynīde göster nevā
2. Göge naḳş-ı zülfüñ şalup silsile
Maḳāmun hevāda ola sünbüle
3. *Gel ey merd-i üstād-ı berbaḫ-serāy*
Dile çār-sāz olmadı şavt-ı nāy

1. Yine murğ-ı şeş-perle pervāz kıl
Yine şavt-ı āvāz-ı şehnāz kıl
2. Hevā şeş-derinde gözüm oldu çār
Beni naḳş-ı şeş-hānede kılma zār
3. *Gele ey muğannī-i taşnīf gūy*
Mehi sünbüle burc u mergüle mūy

1. Budur ḳavl-i üstād u şālih ‘amel
Ḳoyup penc-gāhı oḳı ter ḡazel
2. Terennümle bülbülleri kıl ḫamūş
Oḳuyup semā‘iler eyle ḫurūş
3. *Gel ey muḫrib-i yār-ı sanḫūr-zen*
Muḫālīf nuḳūşı çü sensin düzen

1. Semā' ī uşūlüñ ola pesrevi
Nevāda çalarsañ n'ola peşrevi
2. Hıtuñ naqşını göz ki seyrān ide
Sevādını kuhl-ı Şıfāhān ide
3. *Gele ey muğannī-i nağme-serā*
Dil-i zāra kullanma bu kebk-i hevā

1. Terennümde bezm ile āhengüñi
‘Acem naqşı kullan kamu rengüñi
2. Semā' u şafādan tekellümler it
Murabba' lar oqı terennümler it
3. *Gel ey muṭrib-i yār ṭanbūr-ı kebīr*
Nice perde-i ğaybi itdüñ mesīr

1. Disem rūḥ-efzā 'aceb mi saña
Olur rāḥatü'l-ervāḥ nağamuñ baña
2. İdüp ravza-gāh içre gülgulleri
Üşürdüñ yine başa bülbülleri
3. *Gele ey muğannī-i rengīm-nağam*
Olur naqş-ı Rūmīne kâ il 'Acem

1. Țarīḳ-i Ḥicāz'a olup pişrev
Maḳāmātı göster bize nev-be-nev
2. Gehī idüp āheng-i semt-i 'Irāḳ
Hüseynīde vech-i Şıfāhān'a bak
3. *Gel ey muṭrib-i mūsikārī hevā*
İkinci katından kopar bir nevā

1. Nitekim hevā bī-nevāyile 'ūd
Neyistān-ı cāna şalar nağmeñ od
2. Bañglatdı nālem anı muṭribā
Tükürseñ dehānına nāyuñ n'ola
3. *Gele ey muğannī-i zībā-nefes*
Țutar dil hevā ki şimāḥ-ı heves

1. Şadā-yi segāh ile Rūhu'l-Emīn
İşidüp nevā ki dedi āferīn
2. Țımıld itseñ evc-i nevāya Țutaḳ
Felekde meh-i nev çekerdı kulak
3. *Gel ey muṭrib-i merd-i şeştā nevāz*
Bize çārgāh içre göster Ḥicāz

1. Çeküp tār-ı sāzuñ düzülmekler it
Gelüp şöhet ehline şenlikler it
2. Disem tāze-vār sağılar söylese
Hemān bir hevāya bizi yeltese
3. *Gel ey muđannī-i vār sađı gūy*
Dil-i zāruñ Āzer perīsine uy

1. Göñül haylī sāz ehli gūyendedür
Bu vādīler içinde pūyendedür
2. Beyānında bir hod ‘adīmü’l-mişil
Eger var der iseñ cihān içre dil
3. *Gel ey muṭrib-i erđanūn-sāz-ı deyr*
Dilerseñ bu deyr-i cihān içre hayr

1. Dilūñ debret itsūñ nevālar hazīn
İşidüp kıla dil fiđānū’l-enīn
2. Şanemler hayāli ola dilde berk
İdem māsivānuñ hevāsını terk
3. *Gele ey muđannī-i nađme-nümūn*
Ḳulađ tut ne söyler saña erđanūn

1. Olup tār-ı müyın berīde zebān
İdersüñ nice yıl şürūhın beyān
2. Yazup mūsikīde n'idersin kitāb
Bu yelden düğümdür virilmez cevāb
3. *Gel ey muṭrib-i nağme-sāz-ı rebāb*
Terennümler virsün kemānuñ cevāb

1. Bir ayağı üzre kitāb-ı Zebūr
Olup bezme Dāvūd-ı şānī okur
2. Kemāne-şifat dil idüp ḳaddi ḳam
Çekerse n'ola tār-ı ḡamdan nağam
3. *Gele ey muğannī-i Rūmī nejād*
Bizi eyle Türki nevālarla şād

1. Bezm-i aşlımuzda çü yoḳdur 'Acem
Ne ḡam Türki olsa eger kim nağam
2. Eger Türki nağamile itseñ 'amel
Diye ḡuş idenler ki söz yoḳ güzel
3. *Gel ey muṭrib-i söz ü surnāy-ı zen*
Dühülī solāḡına çaldırma şen

1. Tolidur şimāh-ı dil ü cān hevā
Bize tīz-i perdeñde göster nevā
2. Eraqqdan ele çifte şūr-nāyı al
Bize çeng-i harbi naķāriile çal
3. *Gele ey nevā-sāz u perde-nüvāz*
Gele ey hūş-āvāz u hātır-güdāz

1. İdüp rūh-ı üstād getir çün kerem
Ele sāz u def alup eyleñ nağam
2. Def u sāzla zevķ ü ‘ālem idüñ
Dil-i Şādık’ı şād u hurrem idüñ
3. Semā‘ -ı şafāyile idüp güzār
Tutasuz maķām-ı cinānda karar

[Müstezāt]

135a

Der-Şıfat-ı Mev' ıze

mef' ūlü mefā' ĩlü mefā' ĩlü fe' ūlün

1. Abda' ideli nev' -i beşer Mübdi' -i eşyā
Dehr içre muķarrer
Halk eylemedi bencileyin bī-dil ü şeydā
Bir ' ayn u bir aķter
2. Zāğ olmaz imiş bülbül-i gülzār-ı belāgat
Say' itse hezārān
Gülezār-ı na' ĩm olsa aña mevlid ü inşā
Ey merd-i suħan-ver
3. Dil enīsesin tıtmış iken reng-i ta' alluķ
Pāk eylemeyince
Yüz göstere mi cān gözine şāhir-i ma' nī
Olinca ber-ā-ber
4. Mir 'āt-ı dili şu gibi şāf eylemeyince
Eşgāl ü şuverden
Vāmıķ gözine ' arz-ı ' ızār olmadı ' Azrā
Mānend-i gül-i ter
5. Mihr eyler iken saña zen-i çarķ-ı Zuħal kīn
Burcında nifāķuñ
İnib de döner ' arza ider yek-bir-i cevzā
A' dāya ķoşup ser
6. ' İsi-i mücerred geçinen deyr-i kühende
Olursa hevādan

Virmez zen-i dünyāya murād-ı dili kaṭ' an

Mānend-i ƙalender

7. Maḥlaş mı bulur ḥādişeden Dāver-i dehrūñ

Vādī-i miḥnetde

Bāb-ı keremin eylemeyen melce' -i me'vā

Olursa ğazanfer

8. Ref' eyle gözüñden kim olur ḥā'il ü ḥāciz

Bir ebr-i siyehdür

Ḥūrşid-i ezel seyrine ol zūlf-i semen-sā

Gīsū-yı mu' anber

9. 'Āķiller aña menzil-i ' aķreb dedi çünki

Muḥkem nazar eyle

Bulmaz dil ü cān menzil-i ' aķrebde dīv-āsā

Bir mū olur ejder

10. Çekmez elem-i minnetini ğayri şerābuñ

Ḥum-ḥāne-i ğamda

Ḥūn-ābesini eşküñ iden bāde-i ḥamrā

Mey-i mest-i sāğar

11. 'İsī dirilen zāviye-i deyr-i kühende

Açlıkdan ölürse

'Uķūd-ı Süreyyā'yı ider ḥūşe-i ḥurmā

Olmaz ki ide cerr

12. Ḥurd olmadı çün ḥırş u hevā bütleri dilde

Aḥcār-ı himemle

Nef' eylemez ey ḥ'āce saña Mekke vü Baḥḥā

Ḥacc itmeseñ eger

13. Sen beytüñi hâliş idüp eyle teveccüh
Bir nice menâzil
Tâ karşı gele hâzretüñe Mescid-i Akşâ
Hem Ka'be-i enver
14. Müştâk-ı ruḥ-ı dil-ber olan 'aşık-ı zâre
Gülzâr-ı cinânda
Gelmez haram hâtırına cennet ü havrâ
Hem bâde-i Kevşer
15. Mi' râc-ı vişâlinde gubâr-ı hâtt-ı cânân
*Mâ-zâga*⁴⁵⁹ mişâlî
Çeşm-i dil-i 'uşşâka yeter sürme-i İsrâ
Mânend-i Peyâm-ber
16. Şîr itmege meskenetüñ hâkine serde
Fakr ile idüp faḥr
Uruldı Resûl'üñ başına efser-i Tâhâ⁴⁶⁰
Şan pertev-i hâver
17. Meşnû'ı görünmez gözüñe şun'-ı kadîmüñ
Nergis-i 'anberîne
Gayretle nazar itmeseñ ey 'âkil ü dâna
Diḳkatler idüp ger
18. Seyr eyle nuḳuş-ı şuveri deyr-i cihânda
Âşâr-ı Hakk'ı gör
Kim zât-ı mü'eşşir-i eşerinden ola peydâ
Oldı nice peyker

⁴⁵⁹ Necm (53/17): "Gözü kaymadı..."

⁴⁶⁰ Tâhâ suresinin (20/1) ilk ayetidir. Hurûf-ı Mukattaa' denilen bu harfler sureye adını vermiştir.

19. Hāl u diline eyle nazār peşşe-i za‘îfün
‘Uqbāda olursañ
Çün itdi seni pīl-i zamān Hāyy u tevānā
Görmese iki cifr
20. Güncişke haķāretle nazār eyleme Hāķķ’uñ
Ey merd-i Hudā-bīn
Olduñsa eger hikmetinüñ kāfina ‘Anķā
Şal ‘āleme şehper
21. Maķşūd idinüp ismini evrād-ı zebān it
Her şām u seher-gāh
Tā vire murād-ı dilüñi Bārī-i Te‘ālā
Ey merd-i taleb-ger
22. Vird eylemese nāmını ol Hāyy-i kadīmüñ
Bu deyr-i kühende
Virmezdi Mesīh’uñ demi hāşiyet-i ihyā
Emvāta ser-ā-ser
23. Aldanma ser ‘āyine i dil ‘ārife mesken
Bu deñlü ‘ömrle
Püşiş-i dervişsen suda yanar künbed-i mīnā...
Evreng-i Sikender
24. Zeyn olmaduğı şem‘-i şebistānı n’idersün
Zulmet gicesinde
Kandīlile şahn-ı harem-i tarem-i a‘lā
Çün oldı münevver
25. Bī-nār-ı ta‘ab şu‘le virür bezmüñe her şeb
Bedrinden o nürdur

Bir meş‘al-i s̄im oldu saña m̄ah-ı şeb-ārā

Yanında o şehir

26. Baş çekmege sipihr atlasına tel-i cebel-veş

Olduñsa Perviz

Mevvāc-ı yem-i eşk ola ger çeşmüñe hārā

İtmez mi se-ā-ser

27. Zeyn eylemege gerdenini tıfl-ı murāduñ

Meşşāte-i tab‘ uñ

Yetmez mi kıyşuñ katreleri lü’lü’-i lālā

‘Arz itmege ziver

28. Bakma güher-i encüme kim her gice añā

Ey merd-i behā-zer

Yumaz gözünü bakmağa nergis-i şehlä

Ey mesnedi gevher

29. Bir vechile setr eyle dilā hānem-i cismi

Avān-ı şināver

Kār eylemege cān u dile şiddet-i sermā

Bī-kisvet ü āzer

30. ‘Uryānın olursañ dem-i germāde kayurmaz

Şehrüñden ırağ ol

Çün setr-i ‘uyüb eyler imiş dāmen-i şahrā

Seyr eyle ki durur

31. Vir naqd-i dil ü cānuñı Mevlā’ya meşeldür

Meşhūr atalardan

El- 'abdü ve m̄-yemlikehü k̄ne li-Mevlā ⁴⁶¹

Dedi saña iller

32. Şādık ki ola avlüñe vü fi' lüñe şādık

Bī-şebh ü bī-şekk

Ağ ola yüzüñ gün gibi şubh-dem ferdā

Çünki ola maşşer

507

[Müstezāt]

136a **Der-Şıfat-ı Mev' ıze**

mef' ülü mefā' ilü mefā' ilü fe' ülün

mef' ülü fe' ülün

1. Ey hāl ü ham-ı zülfe geçen vāle-i şeydā

Terk eyle bu rāyı

Aç gözünü ol hāl u haṭṭ u zülf-i semen-sā

Arz itdi hüdāyı

2. Tihū-yı dili utmağa şayyād-ı zamāne

Bu deşt-i fenāda

Her birini bir dāne-i dām eyledi güyā

Ol zülf-i dü-tāyı

3. Şūrīde ider bülbül-i şeydā gibi gönlüñ

Ey 'ākıl ü dānā

Alınma o gül ruḫlarınıñ alına yārā

Terk it o nevāyı

⁴⁶¹ Köle ve sahip oldukları efendisine aittir.

4. Haṭṭı gelicek cāna olur semm-i nebātı
Ol la^cl-i şekker
Olsa ne kadar kand-i lebi tu^c me-i yağmā
Dehr ide gıdā
5. Görinmese ortadaki şekl-i elifde
Bu dīde-i cāna
‘Uşşāka belā şeklin ider ol kadd-i bālā
Fikr eyle belāyı
6. Ağyār siyeh dil görünür dīde ki çeşmi
Ol şūḥ-ı cihānuñ
Sen anı kıyās eyler iken nergis-i şehlä
Ol seher-ārāyı
7. Durmaz reh-i ĩmāna döker hār-ı cefāyı
Devr-i ruḥuñda
İbn-i Ebū Cehl’i tıttup ol haṭṭ-ı tersā
Nār ide edāyı
8. Siḥrile koyı kızmadadur tıfl-ı revānı
Ol fitne vü dūnān
Düşürmege ol çāh-ı zekān ey dil-i rüsvä
Sen bī-ser u pāyı
9. Hüsniye dil-i zāra ferişte görünürken
Ol hırd-ı berī zād
Dīv ola aña giderek ol şüret-i dünyā
‘Arz itse ziyāyı
10. Her gānzesi cāna ola bir hañçer-i ser-tīz
Ol çeşm-i lisānuñ

Her şivesi ' aqla görine mekr ü fenn-āsā

Götürse ' itābı

11. Sūd eylemese şaña velī şoñra nedāmet

Ol ' ıyş u hevesden

Aç gözüñi қо gafleti ey ' āķil u dānā

Yād eyle Hūdā'yı

12. Bu dām ki hādiseden murğ-ı revānı

Iṭlāķına sa' y it

Қurtar ki ide menzilini ' ālem-i bālā

Ol murğ-ı hevāyı

13. Her naķşa tama' eyleme kim ola fenāsı

Bāķī'ye nażar it

Bir yāre gönül vire ki aña olmaya hem-tā

Def' eyle belātı

14. Her naķşa ki nażar olasın eyle tefekkür

Kim naķş ider anı

Tā zāt-ı mü'eşşer eşerinden ola peydā

Ol naķş-ı nümāyı

15. Alçaqlara meyl eyle tevāzu' yolın öğren

Gel āb-ı revāndan

Cūlar gibi tā kim olasın Muvşil-i deryā

Bul қalb-i şafāyı

16. Dūn uşmağ ise fikrūñ eger қāfina қurbuñ

Geç seyr-i çemenden

Ey murğ-ı hevā қalbile olur ' Anķā

Bul genc-i beķāyı

17. Aşhâb-ı Kirâmuñ seg-i kûyına sıfâl it
Ey rind-i cihân-sûz
Olursañ eger mâlik-i tâc-ı ser-i Dârâ
Kõo tâc-ı kabâyı
18. Bir dil-ber-i ‘İsî nefesüñ nāmını vird it
Her gice vü gündüz
Tesbihüñ ola gökde senüñ ‘ıkd-ı Süreyyâ
Be-ḥamdi Mesîḥâ
19. Düşürme Mesîḥâ gibi Ḥayy ismini dilden
Kesb eyle seḥerde
Kim vire sözüñ ‘âleme keyfiyyet-i iḥyâ
Ey tûḫ-i güyâ
20. İ‘câz-ı Kelîm it ki ola şîve-i nazmuñ
Menzili sühanda
İlzāmına Fir‘avn-i adūnuñ yed-i beyzâ
Her lafz dil-ārâyı
21. Zahirde olan perdeyi ref‘ eyle ki Şādık
Sa‘yile aradan
‘Arz ide saña şüretini şāhid-i ma‘nâ
Gör nūr-ı Ḥudâ’yı

[Kaside]

136b

Der-Şıfat-ı Mev' ize

mef' ūlü mefā' ĩlü mefā' ĩlü fe' ūlün

1. Nergis gibi aç dideñi baķ şafha-i ğabrā'
Görince nuķuş eyledi ezhār ile peydā
2. Enfās-ı revān-baħşile bād-ı feraħ-āmiz
İhyā-yi memāt eyledi mānend-i Mesihā
3. A' yān-ı şukūfe uyanup ħ'āb-ı 'Aden'den
Naķķāş-ı ezel şan' atı tār ide temāşā
4. Her bir çemen evcinde ider şebnem-i terden
Zeyn itmeğiçün gülşeni bir lü'lü'-i lālā
5. Bezm-i çemene yaķdı gice la'l-i çerāğı
Ezhārile 'ıyş itmeğiçün lāle-i ħamrā
6. Sünbül saçını çözdü ki ide bād-ı şabā
Mecnün gibi şahrāya şalup vāle vü şeydā
7. Kılmağa siyeh dilber-i fettān gibi cismin
Kuħl-i siyehi turma çeker negis-i şehlā
8. Nev-rüz-ı hevāsında çemen bağladı bir naķş
Kim düşde anı görmedi murğ-ı çemen-ārā
9. İdrāk idebildüñ mi ne geldüñ bu cihāna
Çün fehm ü ħired virdi saña Bārī Te'ālā
10. 'İbret gözin aç eyle nazar ħāl-i delīle
Tevhīd-i Ĥudā itmededür cümleten eşyā

11. Yeller yelişür bulmağičün gülşen-i kudsî
Şular akışur olmağičün zāyir-i Baḥā
12. Devr eylemede ‘ālemi hūrşid ü sitāre
Zeyn eylemede giceleri māh-ı şeb-ārā
13. Āyīne-i idrāke nazar kıl göre bir kez
Niçün seni halk eyledi ol Hālik-i yektā
14. Harf itmeyesün ṭā‘ ate maḳdūr-ı vüçüdı
Zikr itmeyesün Hālik’i *sırran ve cihārā*⁴⁶²
15. Seng ü meder ü hāk ü nebātāt u behāyim
Hep Hālik-i yektānuñ ola ḥamdine gūyā
16. Sen bister-i ḡafletde yatasın geçe ‘ömrüñ
Tuymayasın ey ḡāfil ü bī-çāre diriḡā
17. İdrāk idebilmeyesin aḥvālūñi Şādık
Bu deñlü ḥired virmiş iken Bārī Te‘ālā
18. Sa‘y it ‘amel-i şāliḡe şāyed ide bir dem
Āḡir nefesüñde saña ol Ḥayy-i tüvānā

509

[Çazel]

137a

Der-Şıfat-ı Mev‘ ıze

mef‘ ülü mefā‘ ilü mefā‘ ilü fe‘ ülüñ

1. Aç dīdeñi ey ṭālib-i gencīne-i ma‘ nā
Kim kıldı felek halka-i şu‘ bānı saña cā

⁴⁶² “gizli ve aşikar” anlamına gelen ifade Nuh suresinden (71/8-9) manen iktibastır.

2. Cān gözlerine kuhl-i başiretle virüp nūr
Bir mışradan it Mışr-ı diyārını temāşā
3. Jengār-ı ğamı şaykal-ı tevḥīdle pāk it
Mir'āt-ı dili ' aks-i ruḥ-ı yār ide mücellā
4. Bir Dāvūdī laḥnile oḳı ' ışk Zebūr'ın
Ravz üzre felekde işidüp Zühre-i zehrā
5. Çübān-ı Şu' ayb ol ki ' adū gürgene çubuñ
Mūsī gibi ejder ide ol Ḥayy-i tüvānā
6. Zikrile tecerrüdle geçüp Ḥayy u Ḥalīm'i
Tā vire demüñ ' āmile ḥāşiyet-i ' İsā
7. Bir baḥr-i kadīmüñ olagör dürr-i yetimi
Kim zātına olmaya anuñ dünyede hem-tā
8. Miftāḥ-ı der-i ' ālem-i şuġrāyı ele al
Keşf ola saña ḳufl-ı der-i ' ālem-i kübrā
9. Mūsī gibi aç revzenini ḥāne-i ḳalbüñ
Meclā idine tā kim anı nūr-ı tecellā
10. Tā şolmayıcaḳ köhne hilā'sı ten-i Şadık
Göndermedi sulṭān-ı ezel ṭal' at-ı dünyā

[Çazel]

49a

Der-Şıfat-ı Medh-i Pādişāh

mefā' ilün mefā' ilün mefā' ilün mefā' ilün

1. Benim iklīm-i nazma rehberüm eş'ār-ı şāhīdūr
Ānıñ-çün her sözüm erbāb-ı nazm içre penāhīdūr
2. Kılıyum bir şeh-i milk-i Murād' uñ āsitānında
Eñ bendesi çarhuñ şeh-i zerrīn külāhīdūr
3. Melek dergāh-ı a' lāsında huddām-ı du' ā-gūyı
Felek ordu-yı gāzāsında kuḥli bār-gāhīdūr
4. Kevākib ḥaṇçer-i ser-tiri üzre hūş-ter-i zerrīn
Meh-i nev kabza-i şemşirine bir sīm-i māhīdūr
5. Nevā-yı sāzını ehl-i maḳāmāt-ı 'Acem bildi
Kilāb-ı ḥaylinüñ kuḥli Şifāhān ḥāk-i rāhīdūr
6. Göñül piri taḥallüş eylemiş bir tıfldur gerçi
Sūḥan bezminde ammā kim nevā-yı nazmı kāhīdūr
7. Nikāt-ı na' t-ı renginüñ gedā tab' añlamaz Şādık
Senüñ nazm-ı Nevā 'ı'nüñ çü tarz-ı pādişāhīdūr

101b

Der-Medh-i Zıllullāh

müstef' ilün müstef' ilün müstef' ilün müstef' ilün

1. Peyk-i şehe evvel behār oldı nesīm-i şubh-dem
Ehl-i şafā vü 'işrete virdi peyām-ı 'ıyş u dem
2. Görsün kıadd ü ruhsārını fehm eylesün miqdārını
'Arz eylesün ref'tārını nahl-i gülistān-ı İrem
3. Ol gānze-i nāvek fiken kıaşd itmesün cāna igen
Şayd u şikār olmak neden turra kıaşı ya murğ-ı harem
4. Oldukça ol meh hāle-i dökmezdi encüm jāle-i
Nāyuñ nevā-yı nāle'-i 'uşşākdan urmasa dem
5. Kān-ı muhī't-i bī-girān lü' lü'-i genc-i şāygān
Sultān Murād Hān-ı zamān ebr-i semāvāt-ı kerem
6. Hem ahter-i ferhunde-fer hem mihr-i pākīze-güher
Hem maṭla'-ı māh-ı zafer hem husrev-i encüm-ħaşem
7. Zeyn itdi bāğı lāleler bülbüller eyler nāleler
Aldı eline lāleler bezm-i çemende cām-ı Cem
8. Gelsün berü āb-ı 'meb al destüñe cām-ı tarab
Ol demde vir yağmağa heb naqd-i ħayātı lā-cerem
9. Dil naqş-ı ħüsnin bağlasun bülbül çemende söylesün
Şādık terennüm eylesün nev-rüzda şāh-ı 'Acem

102a

Der-Şıfat-ı Zıllullāh

fe' ilātün fe' ilātün fe' ilātün fe' ilün
 (fā' ilātün) (fā' lün)

1. Ey vücūd-ı güheri ıatre-i ' ummān-ı kerem
 Kef-i āyīne mişāli şadef-i kân-ı kerem
2. Güher-i zātuña beñzer senüñ ey Yūsuf-ı ' ahd
 Görmedi Mısr-ı behāda kefi mizān-ı kerem
3. Saña virildi bugün özinde kūy-ı devlet
 Saña şunuldı bugün ' arşada çevgān-ı kerem
4. Kazılır hātem-i ' unvānuña nām-ı ihsān
 Yazılır nāme-i ihsānuña ' unvān-ı kerem
5. Açalı şofra-i ihsānuñı gül gibi şabā
 Şemme-i lütfuñla taldı gülsitān-ı kerem
6. Halka-i mäh-ı nevi güşına taqdı gerdün
 Bende-i halka-begüş olmağa sultān-ı kerem
7. Şubh-veş dest-i melāletle çeküp çāk itme
 Şadıķ' uñ yaķasın ey mihr-i dirahşān-ı kerem

102a

Der-Medḥ-i Zıllullāh

mefā' ilün mefā' ilün mefā' ilün mefā' ilün

1. Yüzüñde ḥāl-i gendüm-günüñ ey ḥūr-i perī-zādem
O gendümdür ki cennetden çıkardı Ḥazret-i Ādem
2. Yüzüñ bir ḥırmən-i mehdür ki olmuş mesken-i Pervīn
Femüñ bir ḡonca-i terdür ki olmuş menzil-i ŧebnem
3. Yaraşur nāme-i a' māline ' uşşāk-ı maḥrūmuñ
Olursa ey melek ḥaṭṭ-ı dehānuñ bir siyeh ḥātem
4. Ne perde kim düze ' uşşāka muṭrib bezm-i ' ışkuñda
Olur ol perdede dil nāle-i ' uşşākile maḥrem
5. Ḥamül ol Şādıkā seng-i cefā-yı yardan kaçma
Binā-yı ' ışk eger olsun der iseñ nesnede muḥkem

[Kasīde]**Der- Medḥ-i Zıllullāh Sulṭān Murād**

mef' ülü fā' ilätü mefā' ilü fā' ilün

1. Zıll-ı ḥümā-yı zülf-i ŧehenşeh gibi dilā
Şahn-ı zemīne düşmedi bir sāye-i Ḥudā
2. ' Aks-i fūrüg-ı mehçe-i rāyāt-ı fethidür
Mıhr-i sipıhrüñ āyīnesinde viren ziyā

3. Māh-ı sipihri encümle na‘l-i miḥ ider
Sümm-i semend-i ‘azmine āhenger-i kaẓā
4. Mānend olurdu ser-i ‘alem tūğına eger
Menzil olaydı māh-ı neve ḥaṭṭ-ı istivā
5. Yüz sürmeseydi mevkībinüñ kebkine ger
Bolmazdı böyle kevkebe-i kevkeb semā
6. İrmez ḥarīm-i sidre nişānına ol şehūñ
El bir iderse ḥaşret-i ḥırmānile şabā
7. Feth ü zafer vilāyetinüñ merdümüñ mişāl
Tutdı ḥayāl-i sāye-i çetri gözinde cā
8. İrişmez idi menziline kilik-i himmetin
Pīr-i ḥıred idinmese ey dil eger ‘aşā
9. Rāyāt-ı ceş-i fursatı rāh-ı hüdā güzīñ
Mir’āt-ı tīğ-i nuşreti rüy-ı zafer-nümā
10. Balsa ğubār-ı sümm-i semendin melā’ik
Göz merdümüne eyler idi kuḥl-i rüşenā
11. Dārā-yı dīn-i devlet-i Sulṭān-ı Murād Ḥāñ
Oldı hedīv-i himmeti şāh-ı cihān-ğüşā
12. Yazdı serāy-ı ḳadrine ḥaṭṭāt-ı lam-yezel
Altun ḳalemle *dāmu leke’l-‘izzü ve’l-beḳā* ⁴⁶³
13. İrmez ḥā’il-i vaḳārına *lev büsseti’l-cibāl* ⁴⁶⁴
Görmez fenā serāyını ve’n-şakḳati’s-semā ⁴⁶⁵

⁴⁶³ “Ölümsüzlük ve izzetin senin için daim olduğunu...”

⁴⁶⁴ Vakıa (56/5): “Dağlar parçalansa...”

14. Rāh-ı ɗarb-ı fezāsına sāğar hilāl-i ‘īd
Bezm-i serāy-ı ‘ıyşına Zöhre ğazel-serā
15. Na‘l-i Burāk-ı himmetinüñ yol azanlara
Her bir nişān-ı mūncī olur necm-i ihtidā
16. Yiter bu deñlü mu‘cize kim kıldı Hāq seni
Kāyim maḳām-ı ḳāfile-sālār-ı enbiyā
17. Şādıḳ du‘ā-yı devletin it çün dedi muḥīb
*İnnī aḥbebtü da‘vete dā‘in izā de‘ā*⁴⁶⁶
18. Virsün esāsın devlet-i ‘ömrine Hāq şebāt
*Mā dāmeti’s-semā ‘ü ve mā dāmeti’s-serā*⁴⁶⁷

515

[Tercī‘ -i Bend]

138a **Der-Şıfat-ı Pādişāh-ı ‘Ālem-Penāh**

fā‘ ilātün fā‘ ilātün fā‘ ilātün fā‘ ilün

1

1. Ey ki zātuñ eylemiş dāver-i iḳlīm-i ḳadem
Husrev-i ḥūrī ḥadem ḥāḳān-ı kerrübī ḥaşem
2. Mecma‘ -ı cūd u mürüvvet-kān-ı luḳf u ma‘ delet
Menba‘ -ı ḥılm ü fütüvvet ma‘ den-i ḥulḳ u şiyem

⁴⁶⁵ İnşıkak: (84/1): “Gök yarılması...”

⁴⁶⁶ “Çağırın çağırıldığı zaman onun çağırmasını severim.” Sad suresinden (38/32) manen iktibastır.

⁴⁶⁷ Gök devam ettiği sürece ve yıldız devam ettiği sürece...

3. Olmasañ kisrî-i ‘adâletde şumâ‘-ı şemsden
Kaşrına zencîr-i zer itmezdi dest-i şun‘-ı şanem
4. Haşr-dek ide meşâm-ı sünbülü ‘anber şemîm
Nâfe-i hulkuñdan irse sâha-i gülzâra şemm
5. Girye itmez kimse devründe meger kim cām-ı mey
Nâle itmez kimse ‘ahdüñde çeker kim zir ü bam
6. Gülşen ola devr-i ‘adlünde bisât-ı ‘işrete
Sâgar eylerdi seg-i küyün sıfâlin şâh-ı Cem
7. Devleti olmasa eger kim kelle-i bî-mağzınıñ
Hâk-i pâyüñ tâc iderdi husrev ü milk-i ‘Acem
8. *Şehriyâr-ı dîm ü devlet şâhib-i seyf ü kalem*
Şeh-süvâr-ı milk ü millet mâlik-i tabl u ‘alem

2

1. Gevher-kân-ı siyâdet ma‘den-i fazl u hüner
Pertev-i şems-i sa‘âdet kevkeb-i burc-ı zafer
2. Âftâb-ı Müşteri-ñ fiñnat meh-i gerdün-ı serîr
Şehriyâr-ı âsmân-rütbet şeh-i encüm haşer
3. Şun‘ile kıldı hilâl-i ‘îdi üstâd-ı zamân
Dest-i peyk-i râh-ı ‘azm-i rezmüne zerrîn teber
4. Tiğ-i kahrüñ ejdehâ ser-‘askerüñ Merrih-i kîn
Bâd-ı peyküñ küh-ı peyker kullaruñ cevzâ kemer

5. Kār-gāh-ı kibriyāda rāyet-i manşūruña
Süre-i *innā fetahnā* yazdı üstād-ı kader ⁴⁶⁸
6. Haṭṭ-ı menşūr-ı cemālūñ ziver-i dīn ü düvel
Hük-m-i tevķī^c-i celālūñ ziynet-i devr-i kamer
7. Şemse-i zerrīne-i şemşīrdür yalungı
Suda ‘ağsin mihre teşbīh eyledi ehl-i nazār
8. Aḥter-i burc-ı sa‘ādet oldı çarḥ-ı devlete
Cā-be-cā na‘l-i semendūñden çıkan her bir şerer
9. Şehriyār-ı dīm ü devlet şāhib-i seyf ü kalem
Şeh-süvār-ı milk ü millet mālīk-i tabl u ‘alem

3

1. Cünd-i bāzīde cirid itseñ kaçen idüp şitāb
Der görenler Hüsrev-i encümden ayrıldı şehāb
2. Hayl-i a‘dānuñ olur tihū-yı aklı tarmār
Gelse tīr-i cān şikāruñ üstine şekl-i ‘ıķāb
3. Katre-i şebnem degül şemşīr-i bürrānuñ görüp
Geçdi süsen kendüsinden saçdı ebr üstine āb
4. Gördi çengüñ enfine kıl taķduğın üstād-ı şer‘
Boynına aşup kemānın gitdi meclisden rebāb
5. Dişlerüñ medḥ itdügiçün ka‘r-i deryāda şadef
Toldurur su büy-ı terle ağzını anuñ şehāb

⁴⁶⁸ Fetih suresinden (48/1) kısmen iktibastır. Ayetin tamamı şöyledir: “Şüphesiz biz sana apaçık bir fetih verdik.”

6. Rif^ç atũñ raḥşına gerdũn-ı āsman zeyndür
Yaraşur olsa hilāl-i ʿid aña zerrin-rikāb
7. Pençe-i mercān olur baḥr-i vefāda ḳollaruñ
Destine ursa ḳaçen kim ḥũn-ı a^ç dādan ḥidāb
8. Ḳadrũñ ordusunda çetr-i nıl-i fām oldı felek
Cā-be-cā taḳdı şumā^ç -ı mihr aña zerrin-ḫnāb
9. *Şehriyār-ı dīn ü devlet şāhib-i seyf ü ḳalem*
Şeh-süvār-ı milk ü millet mālīk-i ḫabl u ʿalem

4

1. Nazm-ı Pervīn añlama cevher-fürüş-ı çarḫ-ı zāl
Raḥş-ı gerdũn seyrũñe ʿarz eyledi ʿıḳd-ı lāl
2. İşigũñ ḫākinde naḳş-ı na^ç l u mih-i esbũñi
Seyr iden şanur miyān-ı aḫterān içre hilāl
3. Kelle-i a^ç dāya tırũñ yaḡdırur bārān-ı ḡam
Bũstān-ı şer^ç a tıḡũñ aḳıdur āb-ı zülāl
4. Oldı sen şāh-ı ḡazanfer ferz-i mānende şehā
Dīdesi şir-i zebānuñ mesken-i ʿaks-i ḡazāl
5. Şunmasın destũm ʿurũs-ı bāḡa devrũñde deyũ
Ḥurmadan gül muşḫafı üzre yemīn eyler şimāl
6. Darbet-i ḳahruñ binā-yı zulme virdi inhidām
Şerbet-i luḫfuñ mizāc-ı ʿadle virdi i^ç tidāl

7. Hikmetüñ medhinde ‘aql-ı kāmile deng ü cünün
Mantıkuñ vaşfında nefsi-i nāṭıka hayrān u lāl
8. Küngür-i eyvānuña yazdı midād-ı sımle
Münşiyān-ı bār-gāh Ḥāzret-i Celle Celāl
9. *Şehriyār-ı dīm ü devlet şāhib-i seyf ü kalem*
Şeh-süvār-ı milk ü millet mālīk-i ṭabl u ‘alem

5

1. Sensin ol sultān-ı encüm haşmet ü gerdün-ı penāh
Çarḫ-ı atlas başuñ üzre oldı kuḫlī bār-gāh
2. Virdi iklīl-i ser-i hūrşīd-i āfāka cilā
Zīr-i pāy-ı mevkib-i ḳadrüñde olan ḫāk-i rāh
3. Ḥusrev-i gerdün olupdur bunca ‘ızz u ferle
Büstān-ı rif‘ atüñde bende-i zerrīn külāḫ
4. Düde-i evşāf-ı ḫaṭṭuñ bulsa ey hūr-ı behişt
Çeşmine ḫayl-i melā’ik eyleye kuḫl-i siyāh
5. Yaraşa gerdün şelātīn öñüñde şubḫ u şām
İki zerrīn tāc urınur peyk olupdur mihr ü māh
6. Eyle a‘ lādur serāy-ı ḳadrüñ eyvānı şehā
Kim düşer māhun külāhı eylese aña nigāh
7. Mā-ḫaşal Şādīḳ faḳīre ey meh-i burc-ı murād
İtlerüñle hem-dem olmaḫ deñlü olmaz ‘ızz u cāh

8. Sensin ol Sulţān Murād ibn-i Selīm Hān kim olur
En muḥakkir çākerüñ iqlīm-i istignāda şāh

516

[Kasīde]

139b **Der-Şıfat-ı Zıllullāh**

fe' ilātün fe' ilātün fe' ilātün fe' ilün
(fā' ilātün) (fā' lün)

1. Ünzürü āyetini okıdı çün bülbül-i zār
Açdı göz rahmeti āşārına Ḥaqq' uñ ezhār
2. İndi çün fa' tebîrû emri ulü'l-ebşāra⁴⁶⁹
H'ābdan dīdesi nergisler oldı bīdār
3. Cennet evşāfını bildürmekiçün gülşende
Okıdı sūre-i Raḥmān' ı müselsel enhār
4. Nefesile tōkınuḡ Ḥāzret-i Cibrīl-şıfat
Eyledi ḥāmile eşcārı nesīm-i eşhār
5. Bulduğı nāmiye-i mürdeyi ihyā ider
İsī-i bād-ı seḡer mu' cize idüp ezhār
6. Şāḡ-ı sebzile gül-i sürḡ ider imā' ḡalkā
Ki budur Mūsā-i cāna şecerü'l-aḡder-i nār⁴⁷⁰

⁴⁶⁹ Âl-i İmran (3/13): “ ... basiret sahibi olanlar...”

⁴⁷⁰ Yasin (36/80) suresinden kısmen iktibastır. Ayetin tamamı şöyledir: “O sizin için yeşil ağaçtan ateş yaratnadır. Şimdi siz ondan yakıp duruyorsunuz.”

7. Destine şāh-ı çenār aldı kalem big tesbīh
Ki aña yüz süriye cürme ide istigfār
8. Yazmağa naqşın benefşe hātını dildak
Sūsen-i çīnī divāt içine koydı jengār
9. Berk-i miqrāzile kesdi varaq-ı jengārı
Ki ide efşān bir sūsen çemeni sūnbül-i zār
10. Levh-i mā'ide döner besmele-i jengāre
Āb-ı gülşende ki serv eyleye ' aksin izhār
11. Çizmege şemse-i gül naqşını ressām-şıfat
Kıldı minķārile murğ-ı çemen-ārā pergār
12. Kaşr-ı gülşende yine bülbüle düşize-i gül
Revzen-i gōncadan itdi gice ' arz-ı dīdār
13. Duhter-i gōnca idüp şāne karanfil bergin
Jāle-i berg-i teri āyīne eylerse ne var
14. Kūfl-ı yāķūta ne ' ıkd eyledi nevmin gōnca
Şubh-dek uyumayup nāle ider bülbül-i zār
15. Bāgda ' arız-ı dildārı görüp şerminden
Āblar bulduğı sūrāha girer nite ki mār
16. Jāleden rişte-i müjgānile çeşm-i bülbül
Taķdı etfāl-i kilik-i gūşına dürr-i şehvār
17. Lāciverd oldı yine kıl kalem ucına dilā
Ki çemen-zār-ı benefşe ide naqş u nigār
18. Gice bādile gezen berg-i semen gülşende
Döndi şol encüme kim ola felekde seyyār

19. ‘Araḡ-ı jāle koyup ŧiŧe-i rengine ider
Nergis-i ḡaste diluñ derdine süsen timār
20. İtmeye fehm-i behāriyye-i bāḡ-ı nazmum
Bülbüle kuŧ dilin ögretse eger kim ‘Atṡār
21. Bir ŧehüñ nāmınadır ki ḡırmeninde nergis
Baḡçe oḡlanı iken geydi külāh-ı zer-kār
22. Devḡa-i bāḡ-ı İrem ḡonca-i ḡülzār-ı murād
Jāle-i ebr-i kerem lāle-i kühsār u ḡar
23. Dürr döker görse ḡayādan yüzini ḡülŧende
Görinen ŧanma ŧecerde ḡatarāt-ı emṡār
24. ŧādıkā yılda bir olmasa eger sım-efŧān
Aña beñzerdi seḡāda ŧecer-i bāḡ u behār
25. Maḡdem-i ŧāh-ı bahāriyle nitekim her yıl
Bezene dürlü ŧüküfeyle ḡarım-i ḡülzār
26. Her ŧecer-i sım ü zern ceyb-i ‘Aden’den ḡıkarup
ŧāhid-i servüñ ide pāyine ḡülŧende niŧār
27. Devlet ü ‘ömri gelen bād-ı ḡazāndan her dem
ŧaklaya sāye-i luṡfında Celil ü Cebbār

[Kaside]

140a

Der-Şıfat-ı Pâdişâh

fâ' ilâtün fâ' ilâtün fâ' ilâtün fâ' ilün

1. Geldi bir dem ki hevâ-yı ' ışk ile faşl-ı bahâr
Şâhid-i serv ayağına eyledi verdin nişâr
2. Hırka-i sebze girüp mânend-i şeyh-i hânkah
Ellerine subha aldı bâğda şâh-ı çenâr
3. Za' file bir iblige döndi vücûdı cûlaruñ
Goncalar açıldı güller şoldı bozuldu bahâr
4. Rûzgâra döymeyüp âhir murûr-ı dehr ile
Bozılır şahn-ı serây-ı sebze de naş u nigâr
5. Hüşe-i Pervîn'i bâğuñ taraf-ı berg-i sebze de
Gösterür ' ıkd-ı Süreyyâ gibi şekl-i tâb-dâr
6. Beñzer ol hûba kabâ-yi sebz ile ' unnâb kim
Güşına taķmış ola yâkût-ı terden güşvâr
7. Çâr-ı süy-ı dehre gelmiş cevheri bir h'âcedür
La' l-i terle hoķka-i zerrini pür eyler enâr
8. Devha-i sebz üstine nârenci seyr it bâğda
Görmek isterseñ eger aħder şecer üstinde nâr
9. Şâh-ı imrûza nazar it kim nice dükkânını
Kûze-i zerrinile zeyn itdi şun' -ı Girdigâr
10. Sîb-i sürh itmiş ' aķik-i ' arızın gülzârda
Câm-ı feyzin şundı güyâ kim Süheyl ü tâb-dâr

11. Duĥter-i dūŝīze-i bāġı g r p zevk  heng
Gitmes n mi dest-i ŝabrından   in n-ı iĥtiy r
12. Eyledi rez-i duĥterin n h ŝe-i zerrinden
G ŝına zer-g ŝv re ŝ ni  -i Perverdig r
13. D ne-i incirden murġ n-ı b ġ alınca k m
S re-i *ve 't-t mi*⁴⁷¹ dilden  omadı leyl   neh r
14. Hindiv ne ŝ yle zeyn olmiŝ  emende j leden
K nbed-i ĥadr  dise n enc mle  na vechi v r
15. Ğabġabu n turuncınu n seyrine ŝ hn-ı b ġda
Toldı ayvayile ey g l-ruĥ ser-a-ser ŝ hs r
16. Sensin ol beste-dehen dild r-ı ŝ rin-k r kim
G zler n b d mi g z  abına  oymuŝdur naz r
17. Be zedird m h ŝe-i ĥurm ya  okdan z lf ni
Ger siyeh-f m olmasa anu n gibi y h d m ŝg-b r
18. Nisbet olurdu ser-eng ŝt ne find k-ı b ġ
Ĥ n-ı   aŝıkdan eger kim olsa p r naĥŝ u nig r
19. M -ĥaŝal olmaz sa na be zer nih l-i b rdur
ŝ yle kim ser ŝ h-ı p r-zeyn olsa elv n-ı ŝem r
20.   met n şol ney-ŝekerd r kim  aŝeb p ŝ n-ı dehr
 gren r ŝ rin revifler andan ey serv-i  en r
21. B ġ-ı    mrin m ve-i ŝıĥhatle ŝ dik zeyn id p
Ol nih l-i b ġı bir ĥ r-d r ide Perverdig r

---

⁴⁷¹ T n suresinden (95/1) iktibastır. Ayetin tamamı ŝoyledir. “*T n'e ve Zeyt n'a andolsun.*”

[Taḥmīs]

140b

fe' ilātün fe' ilātün fe' ilātün fe' ilün
 (fā' ilātün) (fā' lün)

1. Nakş olan 'ālem-i rūyādaki taşvīr nedür
 Görinen devr-i kamerde ḥatt-ı tezvīr nedür
 Gūş-ı uşşāka iren remz-i meh-i zīr nedür
 Zāhidā vākı' a meh söyleye ta' bīr nedür
 Hıdmetimde bileyin ben daḥī ta' şīr nedür
2. Sāye gibi ol elif ḳaddile dā'im ṭurayın
 Vaḥdete varup ayağına yüzümi süreyin
 Güft ü gūdan varaḳ-ı defter-i ' aḳlı düreyin
 Pīrim ol perde-i ney-zāruñı ḳaldur göreyin
 Ḳalmayup ikilik eyle bileyin pīr nedür
3. Dimegör cezbe-i ' ışḳı beni Mecnūn eyler
 Bī-kes ü bī-dil ü bī-ṭāḳat ü maḥzūn eyler
 Şadef-i bahre ḳoyar lü'lü'-i meknūn eyler
 ' Arifūñ ḥōd nazarı ṭprağı altun eyler
 Ṭālibūñ bu ' ameli itdüğü iksīr nedür
4. Ḳoma göñlüñde şaḳın āb-ı revān gibi ḡubār
 Ayağı ṭprağına ehl-i şafānuñ Ṭūr'ı var
 Ne müfīd ola kişi göñlüñi geñ ṭuta ne var

Olacak hōd ezel olmuşdur aña çāre mi var
Ya bu insān-ı zāif itdügi tedbīr nedür

5. Dil mey-i ʿışka kedū gibi mekān olmuş iken
Mişl-i āh üzre işi āh u figān olmuş iken
Bükülüp kāmēt-i ḥam-geşte kemān olmuş iken
Sihem-i ṭaʿn gam-ı aʿdāya nişān olmuş iken
Sīneme ḳavs-i ḳazādan atılan tīr nedür

6. Her ne kim kıldı ʿatā Hazret-i Hāḳ eyle ḳabūl
Niʿmeti şükrini bil itme ḥaṭā olma fuzūl
Gam-ı dünyāyile ṭutma dil-i maḥzūnı melūl
Her işi işleden oldur iden ol itdüren ol
Bī- kitābuñ ṭaḳılan boynına zencīr nedür

7. Genc-i ʿuzletde olaldan beri āmāde-i ʿışk
Curʿa-veş oldı ayaklarda dil üftāde-i ʿışk
Şaldı baḥr-i ḡama Şādıḳ gibi seccāde-i ʿışk
Nice mest eyledi himmeti görüñ bāde-i ʿışk
Bilmedi zevḳ-i cüvānı elem-i pīr nedür

[Kaside]

141a

Şıfât-ı Hazân

fâ' ilâtün fâ' ilâtün fâ' ilâtün fâ' ilün

1. Emr-i Hağ ile yine bād-ı hazân olup vezân
Koydı yüz yire harîm-i bāğda berk-i hazân
2. Bāğlar aldurdı beñzin tîğ-i sermâyı görüp
Zāğlar geydi qaralar oldı bülbüller nihân
3. Tüb-ı şebnemle hişâr-ı bāğı aldı şâh-ı dey
Geydi miğfer başına cenk itmege her aşiyân
4. Berk-i zerden gördiler bîdüñ zırhlar geydügin
Şandı mähîler anı şu içre tîğ-i zer-nişân
5. Oldı şad pâre elinde Husrev-i verdüñ siper
Bād-ı şarşarla şanavber urdı bir gürz-i girân
6. Şâh-ı bîdüñ hançeri düşdi çenâruñ elleri
Şâh-ı dile şöyle cenk itdi dirâht-ı büstân
7. Cenk için geydi habâbuñ miğferin gerçi kim âb
Tîr-i bārânıyla deldi lîk ebr-i âsmân
8. 'Ankebütüñ tārına tağup çenâruñ bez gibi
Bāğda kâğıd uçurmasun ider bād-ı hazân
9. Berg tā ki kıldı şebnem tabla-i hubb-i nebât
Başına urup çemende gezdürür âb-ı revân
10. Havz-ı şad-revâna düşmiş devr ider evrâk-ı zerd
Seyr ider çarh-ı zeberced fâmı güyâ ahterân

11. Zer-niřān evrākını aldı gülřenüñ bād-ı řabā
İlede tā kim riyāz-ı milk-i Çin'e armaġān
12. Zerd-i evrāka yazup hālāt-ı 'ışkı eyledüm
Peyk-i cüy-ı eşkile pāyine ol servüñ revān
13. Berg-i bāġı gördi kūyında ġubār olmış bitür
Hākden ref' eyledi seylāb-ı çeřm-i hūn-feřān
14. Dāġ-ı hūnīmle ten bir řāh-ı huřka döndi kim
Dökülüp üstinde birkaç berki kılmışdur hemān
15. Levha-i zerrīne konmış gevher-i sīr-āb olur
Berg-i zerd-i bāġa olsa katre-i şebnem çeġān
16. Başını alup giderken h'āce-i dīden kaçub
Vādī-i sermāda añsuz tutilur āb-ı revān
17. Berg-i zer şanma reh-i gülşende dey sultānına
Zerrīnūñ dibāyile zeyn oldu ġüyā gülistān
18. Zerd ü sürhile yazup evrāka řāver-i řabā
şüret-i Pervīz'i aşdı řādıkā eřcāre şan
19. Dökülür āhım bülendin berg-i bāġ itsem cūya
Nitekim kopa kıyāmet encüm-i sitāreġān
20. Bir perī řevkūñle bir 'uryān-ı abdāluñ olup
Tekye-i 'ıřkuñda şoyındı dıraht-ı büstān
21. şişe-i çarh içre tursun tāze ter gül-ruhlaruñ
Gülřen-i bāġ-ı cemālūñ görmesün hergiz hazān

[Müsemmen-i Mütekerrir]

141b

Der-Şıfat-ı Bahār

fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün

1. Hāme-i kudretle zeyn oldı yine levh-i zemīn
Reşk iderdi görse naqş-ı bāğ-ı Firdevs-i berīn
Harfını mālīk degüldür yazmağa naqqāş-ı Çīn
Hurdeler geçdi şukūfe naqşına naqş-āferīn
Naqş-ı ğayra nice nispet eyleye 'akl-ı güzīn
Sürhi la'lin oldı ol naqşuñ sevādı 'anberīn
Seyr idüp ol naqşı didi südreden Rūhü'l-Emin
*Hāzihī cennātü 'adnin fe 'dhulūhā hālidīn*⁴⁷²

2. İrdi bāğa çün dem-i 'İsī gibi bād-ı nesīm
Tāze cān buldı kademinden anuñ 'azm-i ramīm
Sebzeler gülzārı itdi reşg-i Cennet-i Na'im
Oldı bülbüller serāy-ı şahn-ı gülşende muķīm
Kıldı sünbüller çemende kākūlin 'anber şemīm
Meyl ider oldı nihāl-i serde tab'-ı müstenīm
Hūrī-i Rıdvān dedi billāhi zū'l-fazli'l-'azīm
Hāzihī cennātü 'adnin fe 'dhulūhā hālidīn

3. Sanma bī-hūde şalar dehre şadā murğ-ı çemen
Hün-ı Leylā'yı güle eyler şıla murğ-ı çemen

⁴⁷² "Bunlar Adn cennetidir. Ebedi olarak oraya girin!" ifadesi Zümer (39/72) ve Mü'min (40/8) surelerinden kısmen iktibastır.

Bir ʿizārī lāle-teg şubḥ u mesā murğ-[1 çemen]
Dāne-i ḥālī ğamın eyler ğidā murğ-1 çemen
Gördi cismin gül ider bād-1 belā murğ-1 çemen
Çıkdı eflāke ide ide kesb-i hevā murğ-1 çemen
Evc-i belādan dedi idüp nidā murğ-1 çemen
Hāzihī cennātü ʿadnin fe ʿdḥulūhā ḥālidīn

4. Bir ʿarafdan akdı cūlar gülşene mānend-i Nīl
Her dirāḥt-1 pūr-şukūfe oldı bir ḥūr-1 cemīl
Midḥat-i bād-1 şabā *innā hedeynāhū ʿs-sebīl*⁴⁷³
Bād-1 gülşen ḥāmil olduĝı oldı mesel-i Cebre ʿil
Düşdi bülbüller arasına hezārān kāl u kīl
Kıldı başın cūylar ʿaynen tüsem mā selsebīl⁴⁷⁴
Şafḥa-i gülzāra yazdı ḥāme-i şun ʿ-1 delīl
Hāzihī cennātü ʿadnin fe ʿdḥulūhā ḥālidīn

5. Lāleler kurdı çemende yine gül-gūnī ḥıyām
Elde nergisler bisāṭ-1 gülde zer-endūde cām
Her şukūfe oldı şaḥn-1 sebzede ʿanber ḥitām
Her nihāl-i tāze eyler bād-1 şubḥıyla ḥırām
Fāḥte darbı uşūl-i devre idüp ihtimām
ʿArz ider bülbül hevā ehline gülşende maḳām
Şadıḳā her berg-i tāze dil olup söyler müdām
Hāzihī cennātü ʿadnin fe ʿdḥulūhā ḥālidīn

⁴⁷³ İnsan (76/3) suresinden iktibas olarak “Muhakkak ki biz onu hidayet ettik, ulaştırdık...” anlamına gelir

⁴⁷⁴ İnsan (76/18) suresi : “Orada bir pınar ki ona selsebil adı verilir.”

[Müseddes-i Mütekerrir]

142a

Eydan Der-Bahāriyye Gūyed

fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün

1. Şādmān ol kim dilā zevk ü meserret vaqtidür
 Sīneden buğz u ḥased gitsün meveddet vaqtidür
 Lāle-ḥadlerle çemen şöḥbetinde şöḥbet vaqtidür
 Bülbüline gonca-i ra' nāya vuşlat vaqtidür
 Mevsim-i zevk u dem-i cām-ı maḥabbet vaqtidür
Nev-bahār eyyāmi geldi 'ıyş u işret vaqtidür

2. Lāleler kurdı çemen şāhına gül-gūnī-ḥiyām
 Serviler kadd-i nihāl-i yāre 'arz eyler kıyām
 Geydi bādām egnine bir ḥil' at-i kāfūr-fām
 Şāḥ-ı gül destine aldı la' l-i terden yine cām
 Sākī-i zerrīn-ḳadeḥle şāḥn-ı gülşende müdām
Nev-bahār eyyāmi geldi 'ıyş u işret vaqtidür

3. Sünbül-i ter zülf-i müşgīnin perīşān eyledi
 Şevke geldi lāleler çāk-ı girībān eyledi
 Gülleri ḥārile gördi bülbül efgān eyledi
 Ḥāline ebr-i bahārı zār-ı giryān eyledi
 Bāgbān-ı şun' dehri bāğ-ı Rıdvān eyledi
Nev-bahār eyyāmi geldi 'ıyş u işret vaqtidür

4. Sāye şaldı bŭstān-ı dehre serv u yāsemen
Başladı şalınmağa bādile naḥl u nārven
Oldı nergis meclis-i gülşende şem^ç -i encümen
Goncalar güftāra gelmek isteyüp açar dehen
Nāle idüp söyler āvāzile murġān-ı çemen
Nev-bahār eyyāmu geldi ‘ıyş u işret vaḳtidür
5. Şubḥ-dem zerrīn ḳadeḥ tut nergis-i gülşen gibi
Başa çıḳmaḳ isterseñ bāde-i rüşen gibi
Sīne-i pür-dāğı eyle cismüñe cevşen gibi
Delmesün baġruñ dem-ā-dem ġoncalar demren gibi
Şādıḳā elden şurāḥī düşmesün süsen gibi
Nev-bahār eyyāmu geldi ‘ıyş u işret vaḳtidür

522

[Muḥammes-i Mütekerrir]

142b

Ve lehū Eyḳan Muḥammes

mefā^ç ilün mefā^ç ilün mefā^ç ilün mefā^ç ilün

1. Gözinde ‘ aks-i ḥālūñ noḳta-i bā^ç-i başāretdür
Fem-i ḥātem-i mişālūñ ḥalka-i mīm-i melāḥatdür
Mürīd-i pīr-i rāh-ı ‘ ışḳ-ı dildāra ‘ alāmetdür
Çemende olsa ḳadem bār-ı ġamdan dāl-ı devletdür
Aḳarsa çeşmüñ ser-çeşmesi ‘ayn-i sa‘ādetdür

2. Ne demden zülf-i kâfir kişine yāruñ esîr oldum
Yitürdüm nakd-i ‘ömr-i nāzenîni bir fakîr oldum
Yaşamağdan gözün ağrıdı dimeñ baña pîr oldum
Çemende olsa kadem bār-ı ğamdan dāl-ı devletdür
Aķarsa çeşmüñ ser-çeşmesi ‘ayn-i sa ‘ādetdür

3. Gece seyrümde bir vādide gördüm Kays-ı bî-pervā
Derün-ı sînedden kebk-i derî mānend ider āvā
Dir idi yaş döküp gözden dökülüp āsiyāb-āsā
Çemende olsa kadem bār-ı ğamdan dāl-ı devletdür
Aķarsa çeşmüñ ser-çeşmesi ‘ayn-i sa ‘ādetdür

4. Yaşum ırmağı üzre iki gözlü köpridür kaşum
Döner āhum yelinden āsiyāyî ğuşşadur başum
Bükülsem n’ola çarḥ-āsā olup seyl-i revān yaşum
Çemende olsa kadem bār-ı ğamdan dāl-ı devletdür
Aķarsa çeşmüñ ser-çeşmesi ‘ayn-i sa ‘ādetdür

5. Ağardı şubḥ-ı şādık gibi rişüm nā-tüvān oldum
Şarardı bāğ-ı cismüm berg-i zerd-āsā ḥazān oldum
Mey-i ‘ışkıyla Şādık pîr iken tāze cüvān olsam
Çemende olsa kadem bār-ı ğamdan dāl-ı devletdür
Aķarsa çeşmüñ ser-çeşmesi ‘ayn-i sa ‘ādetdür

[Taḥmīs]

143a

Gazel-i Bakī Efendi Taḥmīs-i Şadık Beg

fe' ilātün fe' ilātün fe' ilātün fe' ilün

(fā' ilātün)

(fā' lün)

1. Tanıyup mesned-i çāh-ı felek-i 'ızāre
Arқа virmeyelüm sāye gibi dīvāre
Hıdmetinde olalum sübhā gibi yüz pāre
Gelüñüz yüz sürelüm bârgeh-i Gaffāre
Cân u dilden geledüm tevbe vü istigfāre
2. Gelüñüz tutmayalum merd-i melāhī yolını
Ehl-i rızkuñ n'idelüm nā-mütenāhī yolını
Koyalum deşt-i nedāmetde tebāhī yolını
Tutalum Ka'be-i tevfiķ-i İlāhī yolını
Bu beyābānda 'aceb gezinelüm āvāre
3. Resm olup ḥātırına dā'ire-i kevn ü mekān
Eyle tarḥ-ı zemīnile zamānı irgān
Şüretinde nebe-vār hey'etinüñ biñ nokşān
Çarḥ-ı kec-revde kalur 'aql-ı mühendis ḥayrān
Bir yerin uyduramaz cedvelile pergāre
4. Būse-gāh itmiş iken bāb-ı haremnden çıķduķ
Va' demüz yetdi şeh-i milk-i keremden çıķduķ
Eyledük 'azm-i 'adem şeh-i kademden çıķduķ

*Milk-i bâkî dir iken Bâğ-ı İrem'den çıktık
Yine mağrūr olur Âdem bu fenâ gülzâre*

5. Saĥn-ı kâ'il-i nâ-puĥte-i Şem' itdügümüz
Şu'le-i âteş-i dâğ-ı dili lem' itdügümüz
Şeb-çerâğ-ı ruĥ-ı cānāne-i Şem' itdügümüz
*Őulmet-i cehlile cevher deyü cem' itdügümüz
Őorum oldur çıka ol rûzede seng-i ĥāre*
6. Rûy-ı maĥşûda każā ĥā'il olursa nic' olur
Nāvek-i kavS-i belā nāzil olursa nic' olur
NaĥŐ-ı taŐdîk-i rızā zā'il olursa nic' olur
Bu taŐavvurlar eger bâtıl olursa nic' olur
Őatı ġayret yeridür gel gözin aç bî-çāre
7. Eyleyüp 'ıyş u Őafā resmini nefse 'ādet
Kesmege jeng-i ġama sāğarı itdüh ālet
Őonca-veş zerd-i Őabā 'aĥlımuz itdi ġāret
*Őatı el virdi hevā ġāyet açıldık ġāyet
İŐimiz kałdı kemāl-i kerem-i Settār'e*
8. Bilmezüz reh-i hüdā mı çekilüp gitdügümüz
Maĥlab-ı ehl-i Őafā mı giderek yitdügümüz
Őıfl-ı nādān gibi fehmi eylemezüz n'itdügümüz
*'Aceb ol tāt-i takvā deyü zu'm itdügümüz
Varıcaĥ n'olsa gerekdür naŐar-ı Cebbār'e*

9. Şādık'ı kand-i lebūñ fikri gör āhir ne'tdi
Gül yüzūñ āyīnesi gonca-i heft-berg itdi
Şu gibi 'ārīzuñı gördi şafādan gitdi
Bāķī'yi lezzet-i vaşluñ tama'ı söyletdi
Tūī'yi zevk ü şekerdür götüren güftāre

524

[Tahmīs]

143a

fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün

1. Naqş-ı encümle bir olmuş kubb-e-i minā nedür
Şüret-i merdümle tolmış sāha-i gabrā' nedür
Gice gündüz hāy u hūy u kesret-i gavgā nedür
Aç gözün dünyāya bak ey şūfī gör dünyā nedür
Görinen anda bu deñlü muhtelif eşyā nedür
2. Lā-yı mikrāz eyleyüp zünnār-ı mihr-i Lāt'ını
Kaç' idenler eyledi İslām'ınuñ işbātını
Şaykal-ı tevḥīdle açup gönül mir'ātını
'Ayn-ı tāhir gözdür keşf eyle çeşm-i bātını
Gör bu şüretten tecellī eyleyen ma'nā nedür
3. Ehl-i fişk inkārın itse ehl-i zühd ikrārını
Her kişinüñ şahid eyler şānına āşārını
Mü'minüñ təcini seyr it kāfirüñ zünnārını
Zāhidüñ ikrārını gör münkirüñ inkārını
İkisinde muṭlaq olan Vāhid-i yektā nedür

4. Lā-yı şemşîr eyleyüp rāh-ı hüdāya gitmeyen
Menzil-i illāya yetmez ser-i lāya yitmeyen
Mā-ḥaşal bitmez bu yolda dāne gibi yitmeyen
Nefy idüp kendi vücūdın Ḥaḳḳ'ı işbāt itmeyen
Münkir-i Ḥaḳḳ'dür ne bilsün lā nedür illā nedür
5. Añlamayup Şāni'ün sırr-ı kemāl-i zātını
İtmeyenler cümleñün bir noktadan işbātını
Fehm ider mi 'ālemün eczā-yı külliyātını
Oḳumayan vecd idüp de Ḥaḳḳ'ın āyātını
Ḳatre-i nāçizden ḥūş eyleyen dermān nedür
6. Mālik olmaz ḳalb-i emn-i ṭab' ile çün celbe gör
Bir gözi āhū enis olmaz 'adū-yı kelbe gör
Çāre var mı dilde naḳş-ı māsivāyı selbe gör
Ma'rifet 'ilmin dilersün āşinā ol ḳalbe gör
Dīv-i nādāndur ne bilsün 'ilmü'l-esmā nedür
7. Cümleñün mescūdı oldur ḡayri şāhiddür dilā
'Ālemün meşhūdı oldur cümle şāhiddür dilā
Kimi nāmīdür vücūduñ kimi māciddür dilā
Çün ḳamu envāruñ aşlı nūr-ı vāhiddür dilā
Aña ḡayrānem bir arada bu istignā nedür
8. Çünkü 'Azrā mihr iderdi 'āşık-ı şādık gibi
Niçün izhār eylemezdi mihrini Vāmık gibi

Ṭālibe maṭlūbı eylemez dilber-i fā'ik gibi
Müftekirdür çün vücūdında o da 'āşık gibi
Bilmezen şāhide ma 'şūkuñ bu āşnā nedür

9. Çün gedā-yı 'ālem olduñ ṭālib-i dergāhsın
Taḥt-gāh-ı milk-i erselnāya geçdüñ şāhsın
Çeşm-i cāna Leyletü'l-İsrā'da rüşen māhsın
Nuḫ-ı Haḫ oldı kelāmuñ sen kelāmullāhsın
'Arif olduñ añladuñsa sorma evḫā nedür

10. Ehl-i küfrüñ gerçi dünyā gibi zībā deyri yok
Ne'yeyin ammā ki āḫir anuñ aña ḫayrı yok
Sāliküñ rāh-ı hüdānuñ bundan a' lā seyri yok
Yerde gökde secdeye lāyık çü Haḫk'dan ğayri [yok]
Aña ḫayrānam ki zāhid Ka'be-i 'ulyā nedür

11. Sādıḫā 'āyine-i cāndur cemāl-i dil-rübā
Ru'yetinden irişür çeşm-i cihān yine şafā
Zulm-ider ḫürşid-veş āfāka dilerse ziyā
Her biri āyine-i rüy-ı Hudā'dur Fazliyā
'Ayn-i 'ışkile nazar ḫıl ser-milk-i nümā nedür

144a

Ğazel-i Bākī Efendi Tahmīs-i Şādık Beg

mef' ūlū fā' ilātū mefā' ilū fā' ilūn

1. Geç bu vücūd-ı 'ādiyeden rūh-ı a' zam ol
İhyā-yı mürde eylemede ibn-i Meryem ol
Terk it hevā-yı nefis-i denī ṭab' ı bī-ğam ol
Gülzāra gel nesīm-i şabā gibi hūş-dem ol
Açıl derūn-ı ğonca gibi şād u hurrem ol
2. Fikrūñ eger ki 'ālem-i kevn ü fesād ise
Zevk-i kemāl-i işretile ittiḥād ise
Rāh-ı talebde nefse ğaraż ictihād ise
Şahn-ı riyāz-ı vaşlına düşmek murād ise
Evvel şafā-yı ṭab' ile mānend-i şebnem ol
3. Hāk-i keşīfe meylūñi қо āb-ı ter gibi
Olma füsürde-ḥāṭır iñende güher gibi
'Arz itme ḥalka kasvet-i ḳalbūñ Hacer gibi
Kesb-i letāfet eyle nesīm-i seher gibi
Andan derūn-ı perdede esrāra maḥrem ol
4. 'Ömrūñ geçürme bezm-i cehāletde cām ile
Ḳalma ayakda cur' a-şıfat fikr-i ḥām ile
Vezn-i vücūd-ı nākışı bir ṭutma tām ile

*Akarşu gibi irmege bir baħr-i kāmile
Seyr it basī̄-i ħākde seyyāh-ı ‘ālem ol*

5. Bezm-i fenāda kılma dil-i pūr-āteş gibi
Vir naċd-i ‘ömri cām-ı meye cur‘ a-keş gibi
Ol necm-i ħāl-i sākıye bende-i ceşş gibi
*Başuñ gerekse göklere irsün güneş gibi
Dervīşlik dilersen eger zerreden kem ol*

6. Berbať-serā-yı bezmüñi bir nīk-i nām idin
Şavt u nevā-yı sāzını yuhyi’l-‘ıẓām⁴⁷⁵ idin
Pīrūñ ħabāb-ı deyrini Beytü’l-Ĥarām idin
*Ĥāk-i ħarīm-i Ka‘be-i kūyin maċām idin
Erkān-ı Ka‘be gibi mu‘azzez mükerrem ol*

7. Şādık kemāl-i zātına ġayri şuhūdı ċo
Telbīse uyma ťa‘ne-i ċavm-i ħusūdı ċo
Birdür vücūdı kible-i ġayre sücūdı ċo
*Bāċī ħişāl-i merdüm-i nāċız vücūdı ċo
İnsān-ı kāmil olmaġa sa‘y eyle Ādem ol*

---

⁴⁷⁵ “Kemikleri diriltir” anlamına gelen ifade Yasin (36/78) ve Müminün (23/14) surelerinden iktibastır.

Velehü Eydan Tahmîs

mefâ' ilün mefâ' ilün mefâ' ilün mefâ' ilün

1. Quruldu ' işret-i şâh-ı bahâra hayme-i hadrâ
 Eline sâgar-ı zerrînin aldı nergis-i şehlä
 Tolu urmuş gibi döküldi ezhâr-ı çemen-ârâ
Seher bezm-i çemende jâle ile gonca-i hamrâ
Meyile şubha kılmış şîşedür ağzında bir elma

2. O bir mäh-ı kebüter bâz-ı şehbâz-ı hümâ-perdür
 Kebüter hânesi kaçır-ı bülend-i ' arşa hem-serdür
 Meh-i nev sâ' id-i şâmîde şeş-hâne-i zerdür
Maḥabbet burcı üstinde felek bir gök kebüterdür
Aña hürşîdile meh oldu iki beyza-i beyzâ

3. Olaldan şem' -i bezmüñ pehlevân-ı zür-ı pür-kîni
 Tuduşmağ oldu nâr-ı şevkile her gice âyîni
 Virür pür-alile alışduğı dem aña rengîni
Gelüp meclisde yan başı yakarur dâne-i miskîni
'Aceb kan yağı olmışdur anuñla şem' -i bezm-ârâ

4. Dağı mir 'âtını ol Yūsuf-ı Mısr' uñ kamer eyle
 Leb-i şîrîñ ü şehd-âmîzini tung-i şeker eyle
 Dimem ' aksine sözden saña hāmüş ol güzâr eyle

*Görüp kendüñ haṭṭ-ı cānāne beñzetme hazer eyl
Saña āyīne kendüñ gösterür ey tūtī-i güyā*

5. Tīr-i Şādık gibi bezm-i belāda zehr nūş eyle
Dili bir şāh-ı hüsne bende-i halka-begüş eyle
Ne pend eyler saña ol nüktedān-ı dehr gūş eyle
Çam-ı hālūñle olsa Mecdī cānā kabır pūş [eyle]
Mezārı üstine pür megesden bir siyeh hārā

527

145b

Velehū Eydan Muḥammes

fe' ilātün fe' ilātün fe' ilātün fe' ilün

1. Sancaḡ-ı şāhī çeküp Şark'a idelüm seferi
Uralum yine Teberānī'ye tīg-i teberi
Ser-asker idüp Osmān gibi bir şīr-i neri
Hāke yeksān idelüm memleket-i surḡ-seri
Ḳıralum tīg-i velāyetle 'adū-yı 'Ömer'i
2. Sürelüm Şark iline asker-i Osmānile at
İdelüm surḡ-serüñ şāhını la'bile māt
Olalum mālīk-i Tebrīz idelüm azm-i Herāt
Götürülsün aramızdan o küre-i nekābāt
[Ḳıralum tīg-i velāyetle 'adū-yı 'Ömer'i]

3. O siyeh rüy-ı kızılbaş u la' lîn idi
Her biri küh-ı şikānuñ gencūr-ı dīv (?) dedi
Tutmadılar çü yār-i Resūl-i şamedi
Niçün ol şāha idersüz deyü buğz-ı hasedi
Ḳıralum tiġ-i velāyetle 'adū-yı 'Ömer'i
4. Himmət-i hayl-i riḥālî yele hem-rāh idelüm
Vird-i şām u seheri her nefes Allāh idelüm
Şāh-ı şūmuñ ḥaremin bir ulu dergāh idelüm
Bir sipāhîmüzi milk-i Acem'e şāh idelüm
Ḳıralum tiġ-i velāyetle 'adū-yı 'Ömer'i
5. Gün gibi rāyet-i sultān-ı cihān-bānı çeküp
Meh-i nev gibi hisām-ı şeh-i merdānı çeküp
Allah Allah ile gülbāng-ı Murād Ḥān'ı çeküp
Üstine sürḥ-serüñ ' asker-i ' Oşmān'ı çeküp
Ḳıralum tiġ-i velāyetle 'adū-yı 'Ömer'i
6. Çünkü ol ḥayrile yād eylemeyüp ecdādın
Ḳomadı Rāfizi bāñ eylemedi irşādın
Keselüm kendin esîr eyleyelüm evlādın
Çıkarup tācını terk itmez ise ilḥādın
Ḳıralum tiġ-i velāyetle 'adū-yı 'Ömer'i
7. Rūḥ-ı Şiddîk-i Nebî çün bize hem-yār oldu
Nuşret ü 'avn-i 'Alî yār-ı fu'ādār oldu
Şadîkâ surḥ-serüñ bācı şübeh-dār oldu

Çün bize Hâzret-i ‘Osmân ner-i serdâr oldı
Kıralum tîġ-i velâyetle ‘adû-yı ‘Ömer’i

528

[Taḥmîs]

184b **Gazel-i Pâdişâh ‘Ālem-penâh Zıllullâh Sulṭân Murâd Ḥân Ebed
‘Ömrühü ve Ḥuld-ı Salṭanatuhü**

fe‘ ilâtün fe‘ ilâtün fe‘ ilâtün fe‘ ilün
(fâ‘ ilâtün) (fâ‘ lün)

1. Rûz-ı evvelde ol üstâd-ı zamân u fâzıl
Cevher-i zâtum ider şun‘ -ı kemâle kıabil
Tûṭî-i ṭab‘ um olur na‘ t-ı cemâle kıa’ıl
*Rüy-ı dildâra muķâbil yine mirât ey dil
Eyledi sırr-ı ḥaķķatde beni ol kâmil*
2. Olalı bâde-i mihriyle gönül mest-i likâ
Kılmadı levḥ-i zamîrinde anuñ naķş-ı hevâ
Şâni‘ -ı kudret olaldan eşer-i şun‘ -ı nümâ
*Görelî şun‘ını ‘sun‘ında anuñ şubḥ u mesâ
Meh ü mihriüñ ġamını eyledüm ‘âṭıl u bâṭıl*
3. Hiç dimezdüm ki dilüm tîġ-i elem dilmededür
Baḥtuña miḥnet ü ġam pârelerin ilmededür
Gönül âyînesi jengâr-ı ġamı silmededür

*Ne bilürdüm ki benüm bildüğüm ol bilmededür
Bu bilişle kamu bilmekleri kıldum hāşıl*

4. Umarın ric' at idüp mihr ü vefā menziline
Kevkeb-i bahtum ire necm-i hüdā menziline
Gele edbārı koyup bedr-i dücā menziline
*Ola bir gün ki ire luṭf u şafā menziline
Ṭāli 'i sa 'dile sa 'dumda bulunmaz hā 'ıl*

5. Ṭab' -ı Şādık gibi bir genc-i güher bulduñ ise
Naẓm-ı pākinde anuñ 'ıkd-ı dürer bulduñ ise
Saña mānend odur üstād-ı hüner bulduñ ise
*Bu kelāmında Murādī'nüñ eşer bulduñ ise
'Ākil olduñ yūri var nefsüñe olma cāhil*

529

[Taḥmīs]

185b

Ḡazel-i Bākī Çelebī Efendī Taḥmīs-i Şādık Beg Dāme 'Izzehū

fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün

1. Taḥt urup çarḥ-ı zeberced-fāmda sultān-ı 'id
'Ālem-i bālāda encümle ider dīvān-ı 'id
Yazdı menşūr-ı sipihre māh-ı nev 'unvān-ı 'id
*Kıldı āfākı münevver ṭal'at-ı rahşān-ı 'id
Ḥalka dībālar geyürdi māh-ı nūr-efşān-ı 'id*

2. Bir güzel kim geydügi gül gibi sebz ü aldur
Kāmet-i serv olduğına lām zülfi dāldur
Dil ğam-ı sevdā-yı hālile perişān hāldür
Cāme-i dībāyile tāvus-ı zerrīn bāldur
Dil-rübā kim eyler ol tāvus-veş cevlan-ı ‘īd

3. Men‘ idüp hūn-ı vişālūñ ‘āşık-ı ğam-h‘āreden
Merhem-i luţfuñ şaķınma sīne-i şad-pāreden
Cur‘ a-i la‘ lūñ dirīĝ itme dil-i āvāreden
Sāķiyā rıtl-ı girān olmasun eksük aradan
Yahşī ağırlanmaķ ister hāşılı mihmān-ı ‘īd

4. Oldı ifşā ebr-veş mihrūñle giryān olduğum
Tıtdı dehri ra‘ d-veş derdüñle nālān olduğum
Tıydı ‘ālem şubh-veş çāk-ı girībān olduğum
Şimdi tīĝ-i cevriñle öldürme kurbān olduğum
‘īd-i eđhā geldüginde idesin kurbān-ı ‘īd

5. Kılca ihsān görmeyüp Şādık belūñden dūstum
Çekdi destin kākül-i ‘anber telūñden dūstum
Bārī in‘ ām eyle dūşnām it dilūñden dūstum
‘Āşıkā ihsān ise maķşūd elūñden dūstum
Dest-i būsūñdür muhaşşal Bākī‘ye ihsān-ı ‘īd

[Gazel]

181a

Berāy-ı Mehemmed Şāh Kahve-fürüş

mefā' ilün mefā' ilün mefā' ilün mefā' ilün

1. Gör engüşt-i Mehemmed'de o fincān-ı zer-efşānı
Hilāl üzre eger görmek dilerseñ mihr-i raḥşānı
2. Gören ebr-i siyāh içre şanur 'ıkd-ı Süreyyā'dur
Görinse kahve-i nāb içre nāgeh 'aks-i dendānı
3. Degül engüşt-i sīmīni o māhuñ kāse-i bezmi
Ayağına getürmişdür hilāl-i çarḥ-ı gerdānı
4. Sevād-ı kahvede gör 'aks-i la' lin ol ḥaṭ-ı ḥızruñ
Eger kim zulumet içre görmedünse āb-ı ḥayevānı
5. Yanında kahvesi 'aynen tüsem mā selsebīl⁴⁷⁶ olmuş
Yaraşur cennet-i bezminde sāķī itse Rıdvan'ı
6. Eger ol dilber-i kahve-fürüşuñ gelse devrinde
Cem-i devrān olurdu meclisinde kāse gerdānı
7. Yüzi 'aksin derün-ı kahvede seyr eyle ol māhuñ
Siyāh ebr içre görmek isterseñ şems-i tābānı
8. Siyeh künde çeker bir pehlevāndur kāse-i kahve
Elinden koştī-gīr-i çābük aldı darbı meydānı
9. Ne deñlü bunlanursa& yaşışur şanı ısıcakdur
'Acab mi ayağına aķıdursa kahve rindānı

---

⁴⁷⁶ İnsan (76/18) suresi : "Orada bir pınar ki ona selsebil adı verilir."

10. Eger devrinde gelse ol büt-i Çin'ün şeh-i Fağfür
İderdi üstüh'ân-ı kellesin bezminde fincânı
11. Fürûğ-ı ' aks-i mâh-ı ' arızın rüşen ider kahve
Nitekim zulmet-i şeb şu' le-i şem' -i şebistânı
12. Alur Mısr-ı şafâda ihtisâbın kahve-nüşânuñ
Eger ol Yûsuf-ı hüsn ü behâ beklese mîzânı
13. Zülâl-i şehdi n'eylersin Mehemmed Şâh' uñ ey Şadık
Eger şeker katarsa kahveye la' l-i dür-efşânı

531

[Gazel]

181a **Berây-ı Muşlı Şâh Kahve-peymâ**

mefâ' ilün mefâ' ilün mefâ' ilün mefâ' ilün

1. Eline Muşlı Şâh alsa kaçen fağfürî-fincânı
Açılmış bir nihâl üzre gören aq gül şanur anı
2. Yüzinde bunlanur bir Rümeli maħbûbıdur ħâlî
Olursa yaqışur rindân-ı ' âlem kahve-nüşânı
3. Gezer elden ele fincân-ı zer-endüdü ol mâhuñ
Gören seyr-i burüc eyler şanur ħürşid-i rahşânı
4. Yed-i sîmîni üzre kâse-i zer-naqşı seyrân it
Eger mâh üzre görmek isteriseñ şems-i tâbânı
5. Benânı ħalka-i sîmîn taqup güşına fincânıñ
İder bezminde ol şeh bende-i ħalka-begüş anı

6. Başında devleti olsaydı Fağfūr ol büt-i Çīn'ün
Gelürdi bezm-i hāşında olurdu kāse gerdānı
7. Degül qahve qara şu indi çeşm-i kāse-i bezme
Gözetmekden leb-i sāķīde haṭṭ-ı ' anber-efşānı
8. Şanur hūrşīd-i rahşāna muķārin bir meh-i nevdür
Gören peyveste fīncāna benān-ı sīm-i cānānı
9. Ne hālet vardur ol āb-ı siyeh-fāmında sāķīnün
Gice sevdālara şalar uyıtmaz ' aql-ı hayrānı
10. Olaldan bezm-i hūsne ol Selānik dilberi sāķī
Unutdurdı Edirne qahve-nūşānına Rıḍvān'ı
11. Ayağına qara şular iner meclisde ey Şādık
Şu deñlü bekler ol māhuñ turup pāyini fīncānı

532

176a

Nāzīre Li-Dervīş ' Ömrī-i Rūmī Dāme ' İffetehū

fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün

1. Nāzile reftār iden serv-i dilārā sen misin
' Andelībin zār iden gül-berg-i ra' nā sen misin
2. Bülbülin bāğ-ı belāda zār u ser-gerdān idüp
Hārlarla şalınan verd-i muṭarrā sen misin
3. Şu' le-i şem' -i cemāli cānına pervānenün
Āteş-i hasret yaқан māh-ı şeb-ārā sen misin

4. Tūṭī-i Firdevs-i nāza şahṅ-ı bāġ-ı ʿiṣvede
Serzenişler eyleyen serv-i semen-sā sen misin
5. Bahş-i iʿ cāz eyleyüp nuṭḡ-ı ḥayāt-efzāyile
Mürdeler iḥyā iden lāli Mesīḥā sen misin
6. ʿĀşık-ı dīvānesinūñ ide bir zencīrini
Nāzile taḥrīk iden maḥbūb-ı ġarrā sen misin
7. Qays gibi Leylī-i zūlfūñ hevāsına şalup
Ḥalkı Mecnūn eyleyen şol zūlf-i Leylā sen misin
8. Bezm-i ʿ işkında şarāb-ı şevķile Şādık gibi
Eyleyen ʿ āşıkların sermest ü şeydā sen misin

533

176b

Berāy-ı Sūrḥ-Serān Naẓīre Li-Bāķī Çelebī Sellemehullāh

mefāʿ ilün mefāʿ ilün mefāʿ ilün mefāʿ ilün

1. Dilā altun benekler ḥilʿ at-i siyāḥ cihān üzre
Nücümüñ ʿ aksidür mirāt-ı veche āsmān üzre
2. Qızıl bādāmī kemḥā üzre şanur nükte-i zerdür
Görenler ġonca-i zerdi nihāl-i erguvān üzre
3. O kim şemşīr-i şāhuñ görmek ister zer-nişān-ı naķş
Temāşā eylesün nīlūferi āb-ı revān üzre
4. Dökülmüş bād-ı şarşardan çemende lāleler cūya
Görenler surḥ-ser tācı şanur āb-ı revān üzre

5. Ser-i berg-i çemende lāle ‘ aksinden kızıl jāle
Ser-i surh-serāndur dikili nūk-ı sinān üzre
6. Karabāg oldu murġān-ı revān ‘ āşıq-ı zāre
Yüzüñde sūnbül-i zūlfūñ haṭṭ-ı ‘ anber-feşān üzre
7. Ğamuñ hānına haṭṭuñ sine şehrinde hücūm eyler
Nitekim Rūm-nāmuñ ‘ askeri Tebrīziyān üzre
8. ‘ Acem şāhı cevāba oldu mı kādir şeh-i Rūmuñ
Bir ednā kulı ‘ askeri çekdi geldi Naḥçıvān üzre
9. Göñül bir merdūm-efken pehlevāndur tiĝ-i şevkiyle
Nice ter-dāmenler gitdi bu cism-i nā-tüvān üzre
10. Dehānında birer jāle kuşanmış gülşeni lāle
Ķomış ṭop-ı āşaf-ı sultān-ı ‘ ādil şāhki Revān üzre
11. Ruḥ-ı zībāsı üzre haṭṭ-ı müşĝīn ol şeh-i Rūm’uñ
Şanasın ‘ asker-i Rūmīdür Āzerbaycān üzre
12. Ķayurmaz gird-bād-āsā tolaşup deşt-i kuḥāfi
Ķonarsa ‘ asker-i sultān-ı Rūm’uñ Ķūm Keşān üzre
13. Eger beñzetmese ḥak-i sūm-i espine ol şehūñ
Gözüm merdūmleri düşmezdi gül-i İşfahān üzre
14. Nişān-ı pāy-ı esb-i himmetidür ḥusrev-i Rūm’uñ
Degül naḳş-ı per-i Cibrīl māh-ı āsmān üzre
15. Ķoyuldu haṭṭ-ı Rūmī Şādīkā sinemdeki yaşa
Nitekim şāh-ı Rūm’uñ ‘ askeri Tebrīziyān üzre

16. Olupdur Hāzret-i Sultān Murād' uñ devr-i 'adlinde
Memālik-i h̄'āb-ı rāhatda cihān emn-i emān üzre

534

183a

Berāy-ı Gül Nazīre-i Şādık Beg Li-Bākī Çelebī Zīde Fazluhū

fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün

1. Şol sehī kāmēt ki destārında ola tāze gül
Beñzer ol serve ki farkında muşavver yaze gül
2. Kırmızı bādāmī kemhāyile döndi bāğdan
Çeşm-i bülbül cāmesin serv-i ser-efrāze gül
3. Uçurur evrāk-ı surhuñ bādile rummāndan
Döndi kaşr-ı Mışr-ı gülşende kebüter nāre gül
4. Destine gül-güne almış nev 'arūs goncanuñ
'Ārız-ı meşşāte-veş sürhile tā kim yaze gül
5. Yaraşur mecmū' asına hārdan sözin idüp
Eşk-i bülbülden iderse rişte-i şerāre gül
6. Gözde 'aks-i rüyı her dem tāze olsa n'ola kim
Şişede turdukça āb içinde olur tāze gül
7. Döndi bezm-i sebze de başına urmuş tablasın
Katmeri nāzük şatar bir dilberi mümtāze gül
8. Şāh-ı 'ādil devr ider söyleñ ferāgat eylesün
İtmesün bülbüllerine zulm-i bī-endāze gül

9. Her sözün mecmû' asınıñ bir gülistân eyleyüp
Rûm'dan gönderdi Şadık Sa' dî-i Şîrâz'e gül
10. Döndi ağızından çemen etfâline gülzârda
Gonca-veş zer-güster-i pervîz-i şâhid-bâze gül
11. 'Aks-i ruhsârunla bir gedûya döndi
Üstine sürhile üstâd-ı zamâne yaze gül

535

183b **Velehû Eydan Nazîre-i Şadık Beg Li-Bâkî Çelebî Efendi**

fâ' ilâtün fâ' ilâtün fâ' ilâtün fâ' ilün

1. Reng-i oda beñzer ol serv-i ser-efrâze gül
Şöyle kim levh-i gülistâne muşavver yaze gül
2. Gonca-i terden hevâyı âsmânîler düzib
Sebzedede döndi gül-feşânlarla iltisâze gül
3. Bir ser-engüşti üzre kâse-i la' lîn tutar
Beñzedi bir kâse-bâz-ı dilber-i mümtâze gül
4. Şan mecûsî dilberidür lâle-gün destâr ile
Döndi deyr-i sebzedede bir şüh-ı lu' bet-sâze gül
5. Gonca gibi sîneden çözüp ser-â-ser tügmesin
Çeşm-i bülbül câmeler geydi irişüp yâze gül
6. Tağılurdı bâğda gül husrevinüñ defteri
Eşk-i bülbülden eger kim itmese Şîrâz'e gül

7. Çeşm-i pür-eşküm içinde ‘ aks-i la‘ l-i ‘ arızuñ
Şiše-i billūra konmuş oldu iki taze gül
8. Dāmenin Yūsuf-şifat deşt-i şabāya virmese
Bā‘ iş olmazdı Züleyhā gibi keşf-i rāze gül
9. Beñzemişdür gülşen-i ‘ iyş içre söz ü sāzda
‘ Aşık-ı Maḥmūd’a bülbül dilber-i Āyāz’a gül
10. ‘ Aşık-ı rāzuñ dilinden naqd-i şabrın çalmada
Beñzemişdür Şādıkā ol dilber-i ðennāze gül

536

185b

Velehū Eydan Naẓire-i Şādık Beg Dāmet Fezāyilühū

fā‘ ilātün fā‘ ilātün fā‘ ilātün fā‘ ilün

1. Döndi şahñ-ı sebze de bir dilber-i mümtāze gül
Ellerine lāle-ḥınā ruḥlarına gāze gül
2. Çāhdan çıkmasa cāha şabrile Yūsuf-mişāl
Lāyık olmazdı bu deñlü devlet ü a‘ rāze gül
3. Dir gören geçdi Selīm Ḥān taḥtına Sulṭān Murād
Her kaçen itse cülūs evreng-i ‘ izz u nāze gül
4. Añlamazdı ḥāl-i ‘ uşşāk-ı dil-i şeydā seni
Tutmasaydı gūşını murğ-ı nağam-perdāze gül
5. Bir ışıkdur şubḥ-dem la‘ līn çerāğıyla çıkup
Ḥayl-i ezhārile eyler sebze de dervāze gül

6. Olmasa şavt-ı şadā-yı nağme-i ‘uşşākuña
Böyle urmazdı kulağ murğ-ı terennüm-sāze gül
7. Ğabğabı bir topa döndi cāmi‘-i hüsünde kim
Lāciverdile aña naqqāş-ı kudret yaze gül
8. Döndi dükkānında şehr-i gülşenüñ dībāsına
Ğoncalardan tügmeler peydā ider kızare gül
9. Fāris-i merdān-ı meydān u ğamuñ eyledüm
Ğalka her bir naqş-ı na‘l-i esbini bir tāze gül
10. Gül umarken hār u bülbül gülşen eylerken ümīd
Bülbüle gülşen müyesser oldu hāre tāze gül

537

186b

Velehū Eydan Nazīre-i Şādık Beg Tāle Beğāhü Ve Zā‘afe Ğadruhū

fā‘ ilātün fā‘ ilātün fā‘ ilātün fā‘ ilün

1. Ol mehüñ naqş-ı ruhuñ levh-i dilinde yaza gül
Segine mermerde isterse eger kim kıza gül
2. Beñzemez ruhsārına ol ğonca-i nāzük tenüñ
Şöyle kim levh-i gülistāna muşavver yaza gül
3. Hūr elinden dāmeni şad-pāre olmazdı hele
Hem-dem olmasa eger ol hār-veş nā-sāza gül
4. Yıldı bir mısr-ı vücūdın gülşenüñ seyrān ider
Döndi bir Yūsuf-liķā maħbūb-ı ‘izz u nāza gül

5. Çeşme-i la' linde bu ebyātı haṭṭ-ı sebz ile
Yaraşur ol hızr u devrānuñ eger kim tāze gül
6. Şahn-ı gülde şubḥ-dem murğ-ı çemen Hümā gibi
Ṭūṭī-i ser-sebzedür açmış kanat pervāze gül
7. Mālik-i milk-i 'Acem olduḡ Murād Ḥān devridür
Şādıkā gönderseñ olur Rūm'dan Şīrāz'a gül
8. Kırmızı bādāmī kemḥā-yile döndi bāḡda
Çeşm-i bülbül cāme geymiş serv-i ser-efrāze gül

[KIT'A, NAZM VE MET'ALİ']

DER-ŞIFAT-I MEṬ'ALİ' VE KİṬ' AHŪ VE ĞAYRUHŪM

1

[MeṬ'ali']

146b ⁴⁷⁷ meṬ' ūlū meṬ'ā' ilū meṬ'ā' ilū fe' ūlūn

1. Fıṭrat-ı deminde Ādem'e ey ṣāh-ı kibriyā
Oldı ṭībūñ mu' allim-i *esmā' -i küllehā* ⁴⁷⁸
2. 'Acz eyleyüp melā'ike ol dem dedi saña
Sübḥāneke lā 'ilme lenā illā mā ⁴⁷⁹

2

[Kıṭ'a]

147a fā' ilātūn fā' ilātūn fā' ilātūn fā' ilūn

1. Sensin ol ṣāh-ı rūsul kim gerd-i pāy-ı mevkībūñ
Gözlerine eyledi ḥayl-i melā'ik tūtiyā
2. Enbiyā ervāḥı istiḳbāl idüp i' zāz ile
Didiler kim yā Nebī ehlen ve sehlen merḥabā

⁴⁷⁷ Bu bölümdeki şiirlerin yazma nüshadaki yaprak numarası verilirken şiir olarak değil sayfa itibariyle verilmiştir.

⁴⁷⁸ Bakara (2/31): "Ona (Adem'e İsimleri/eşyayı) öğretti."

⁴⁷⁹ Bakara (2/32): "Seni noksan sıfatlardan tenzih ederiz. Senin öğrettiğinden başka bizde ilim yoktur."

3

[Naẓm]

mef' ūlū fā' ilātū mefā' ilū fā' ilün

1. Bezm-i cihāna gelmeye ey ŧem' i-ihtidā
Devr-i amerde sencileyin māh-ı sīm-sā
2. Kāfir görince ' arız u zūlfüñ dedi senüñ
*Āmentü billezī ħalaka 'ş-şubĥi ve 'l-mesā*⁴⁸⁰

4

[Kıt' a]

mef' ūlū fā' ilātū mefā' ilū fā' ilün

1. Ol çār-ı yār-i Aĥmed u maĥbüb-ı kibriyā
Şer' -i şerīfe eylediler çünki iqtidā
2. Didi Ĥabīb-i Ĥazret-i Bārī ki bunlaruñ
Her kim utarsa yollarını ola mutedā

5

[Meālī']

fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün

1. Eyledi dāru'ş-şifā-yı dehr ara Ĥayy-i Mucīb
Ehl-i cürmin ' illet-i ' ıŧyānıġa dāmuñ abīb

---

⁴⁸⁰ Sabahı ve akşamı Yaratan'a iman ettim.

2. Zātıǵa zātın ulusdın eyledi itib ǵarīb
Hem ǵaṭīb ü hem lebīb ham ṭabīb ü hem ḥabīb

6

[Kıṭ‘a]

- 147b fā‘ ilātün fā‘ ilātün fā‘ ilün
1. Gökleri bir nühüft-i ser-āj iden
Eyledi ḥulq-ı cihānı aña fevt
  2. Sensin ol Ḥayy-i ebed kim dünyede
*Ente Bākī külli zī rūḥin bi-mevt*⁴⁸¹

7

[Kıṭ‘a]

- mefā‘ ilün fe‘ ilātün mefā‘ ilün fe‘ ilün
1. Muḥadderāt-ı suḥan kim yüzinden aça niḳāb
Görince ṭaḥa ǵalur *ḥāṭır-ı ülü’l-elbāb*⁴⁸²
  2. Der-ḥazā’in-i ‘Adn’i çü feth ide Fettāḥ
Olur ma‘ ānī-i ṭab‘ uñ kevā‘ ib-i etrāb

⁴⁸¹ Her canlı ölümlü, sadece Bākī olan sensin.

⁴⁸² “Akıllı olanlar”

8

[Kıf'a]

fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün

1. Bir gazel nazm eyledüm vaşf-ı dehānuñda anuñ
Nüktesin fehmi eylemez illā ki 'allāme'l-uyüb
2. Vaşf-ı ruhsāruñda bu āyin-i şı'r-i Şādık'ıñ
Bulsa dīvānın Nevāyī ide Maḥbūbu'l-Kulüb

9

[Meṭālī']

fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün

1. Didi mi' mār-ı şerī' at ya' nī faḥr-i kā'ināt
Bolmağaydı bīne-i İslām uçun hergiz sebāt
2. Çār-ı yār-ı şafā boldı 'imād-ı şeş cihāt
Kim ala birle muḳimlertür binā-yı kā'ināt

10

[Kıf'a]

fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün

1. Naḳş-ı ḥüsnüñ nice mu' ciz naḳş olur
Eyledi şüret-ger-i dünyā-yı mest
2. Gördi ḥarfın yazmağa kādir degül
Ḥāmesin naḳḳāş-ı Çīn itdi şikest

11

[Kıf' a]

mefā' īlün mefā' īlün fe' ūlün

1. Degüldür mäh-ı nev taraf-ı felekde
Görinen ey meh-i burc-ı sa' ādet
2. Kaşuñ i' cāzını ' arz eyledük de
Felek kaldırdı engüşt-i şehādet

12

[Kıf' a]

148a

mefā' īlün mefā' īlün mefā' īlün mefā' īlün

1. Seni ma' būd idünmişdür bu ' ālem ey şanem gerçi
Kimi Mūsī ider ' illet kimi ' İsi ider şüret
2. Saña ser-geşte ey şems-i cihān sen karadur şanma
Seversin nūr-ı pākī Aḥmed'i yetmiş iki millet

13

[Kıf' a]

mefā' īlün mefā' īlün fe' ūlün

1. Vücūduñ aḳdem olmışdur abā'dan
Görinür zāhir egerçi ki ḥādiş
2. Senüñ ol dāne-i ḥālūñ ğamından
Bu mezra' larda Ādem oldı ḥāriş

14

[Kıt'a]

mefā' ilün mefā' ilün mefā' ilün mefā' ilün

1. Senüñ ol dāne-i hālüñ ümīdi oldı ey hūrī
Cināndan Hāzret-i Ādem zemīne çıķmağa bā' is
2. İrem gülzārı içre Hüsrev-i evreng ...
Gelüp bu kışt-zār-ı dehre olduñ gül gibi hādış

15

[Kıt'a]

fe' ilātün fe' ilātün fe' ilātün fe' ilün

(fā' ilātün) (fā' lün)

1. Mezra' -ı dehrüñ édüp dānesiğa meyl-i tama'
Deme Ādem gibi kendümni éter min hāriř
2. H'āce ' aķluñ bār ise hırşı ķo aña zīrā
Dānetür Ādem'e çıķmağa cināndın bā' is

16

[Kıt'a]

148b fe' ilātün fe' ilātün fe' ilātün fe' ilün

(fā' ilātün) (fā' lün)

1. Görinen hırmen-i hüsniñde o māhuñ hālī
Çıķmağa Ādem'e cennetden olupdur bā' is
2. Hāzret-i Ādem'i ol dāne-i gendüm-günüñ
Hevesi eyledi bu devre gelince hāriř

17

[Kıf' a]

fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün

1. Deşt-i ğamda dem-be-dem sevdā-yı zülf-i yāre
Bir hümādur dūd-ı āhum göklere eyler ' urüc
2. Burçlar kesdi o meh tīg-i hilālile baña
Āsmān-ı sīnem oldı Şādıkā zātu'l-burüc

18

[Kıf' a]

fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün

1. Dāne virmez ' aks-i murğ-ı yārdan ğirre gözüm
Murğ-ı zerrīn-bālı çarhuñ hırmenine gelse ac
2. Çün hayāl-i ğamze-i maħmūrı geldi hānegī
Vaqtidür ey merdüm-i dīde zücāc-ı surhı ac

19

[Kıf' a]

fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün

1. Va' de-i vaşluñ açar kufıl-ı dil-i ğam-nākumı
Nükte-i meşhürdur *eş-şabru miftāhu'l-ferec* ⁴⁸³

---

⁴⁸³ "Sabır başarının anahtarıdır." anlamına gelen hadisten iktibastır.

2. Gelmeyince ğam kişiye şādī olmaz ‘ārıza
İ‘ timād itmezseñ aña işte burhān-ı hucac

20

[Kıt‘a]

mefā‘ ilün mefā‘ ilün mefā‘ ilün mefā‘ ilün

1. Mürā’ī ta‘ nesin gūş itme gör hālāt-ı İslām’ı
Reh-i cumhūra uy dālli muḍall olan firaḳdan geḳ
2. Şarābı içme afyūndan kesil esrārı terk eyle
Demem ammā ki ey Şādık seher cām-ı ‘araḳdan geḳ

21

[Nazm]

mefā‘ ilün mefā‘ ilün mefā‘ ilün mefā‘ ilün

1. Dedilerse eger gel ḫalḳa-i bezm-i riyādan geḳ
Saña kim didi var şūfī şarāb-ı dil-gūşādan geḳ
2. Gerek ‘İsā’yile yār ol gerek Mūsā’yı hem-rāz it
Cihānı saña virdüm teg ḫabībüm Muştafā’dan geḳ

22

[Kıf'a]

- 149a fâ' ilâtün fâ' ilâtün fâ' ilün
1. Şubha idüpdür şaňa murğ-ı seher
Destüñe al sâkıyâ cām-ı şabūh
  2. Dil görüp meyḥāneyi beste dedi
*Yā miftah fetḥi ebvābi 'l-fütūh*⁴⁸⁴

23

[Kıf'a]

- fâ' ilâtün fâ' ilâtün fâ' ilün
1. Şer' -i sîmîn-i zeberced kulleden
Açdı pervāz itmege çün zer-cenūh
  2. Sâ' id-i sîmile zerrîn kāseden
*Eyyühe 's-sāķī lenā hāti 'ş-şabūh*⁴⁸⁵

24

[Kıf'a]

- mef' ülü fâ' ilätü mefâ' ilü fâ' ilün
1. Āmed bi-künc-i şavma' a düşem nidā-yı gayb
*Yā eyyühe 'l-müzemmil kûmū 'aleş-şabūh*⁴⁸⁶

⁴⁸⁴ Ey fetih kapılarını açan anahtar!

⁴⁸⁵ Ey saki, bize sabah içkisi getir!

⁴⁸⁶ Ey örtüsüne bürünen, haydi sabah namazına (sabah içkisine)! Bu ifade aynı zamanda Müzzemmil suresinden (73/1) iktibastır.

2. Atup kelīm-i ğafleti başumdan almadum
Hāme şarāba tevbe için tevbeten naşūh

25

[Kıt' a]

fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün

1. Sāķī-i gül-çehreler birle benefşe devride
Boldı tutmaķ rind-i derd-āşāmğa hūn-enin ķadeh
2. Nergis-i mestāne tēg Cem-i vaķt olup gūlzārda
Tūşmesün bir dem elingdin Şādıkā zerrin ķadeh

26

[Kıt' a]

149b

fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün

1. Kiş-t-zār-ı dehr-i dūning dānesiĝa meyli ķoy
Kim aning şayyādıdın cān érmektür haylī güc
2. Bāz-ı āteş na' liĝa merkebūñ taħammül itmeĝey
Bolsa tihū-yı hayātning maħleb ü minķarı tuc

[Kıt' a]

fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün

1. Māh-ı şevvālūñ gıce dürc-i zümürrüd-fāmını
Sīm-i miftāhile kıldı hāzin-i gerdün faḥḥ
2. Siḥr idüp engüştile gökde hilālūñ fetḥini
İtmeyüp deryāda hızbü'l-baḥrile Zü'n-nün faḥḥ

[Kıt' a]

fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün

1. La'l-i rūḥ-efzāsı yanglıg ol nihāl-i nāzening
İşve gülzārīde bolmas gonca-i mey ḥār-ı şūḥ
2. Ala élmesti méning könglümni méng efsün ile
Bolmasa bile eger ol nergis-i ḥān-ḥār-ı şūḥ

[Kıt' a]

fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün

1. Şusmasun mı sīnede kalb-i ḥazīn-i bülbülūñ
Jālelerden vādī-i gülşen olupdur senglāḥ
2. Naqd-i eşgin gūşına koymağla şebnem gibi
Egdi bülbül yoḥsa meyl itmezdi aña degme şāḥ

30

[Kıf'a]

fe' ilātün fe' ilātün fe' ilātün fe' ilün

(fā' ilātün) (fā' lün)

1. Halka-i zülfüne ki el şuna hergiz zāhid
Destine almaya bir daḥī olursa tembīḥ
2. Murg-ı cān itmedi bir daḥi heves 'ālemde
Bāğ-ı cennetden idüp gülşen-i kūyuñ tercīḥ

31

[Kıf'a]

150a mefā' ilün mefā' ilün mefā' ilün mefā' ilün

1. Koyup ruḥsāruñı Yūsuf öñinde eylemiş secde
Ruḥ-ı mehden anuñçün gitmedi bārānile evsāḥ
2. Müselsel kākülün şülşince yoḡ tomār-ı yāḡūtı
Ğubār-ı ḥaṭṭ-ı reyḥānuñ muḥaḡḡaḡ görmedi nessāḥ

32

[Kıf'a]

fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün

1. Eyleyelden dāsın ebrūsı direv yatur dilā
Kākülinden ḥırmenin gülde sīr-ğam şāḥ şāḥ
2. Kuyruğın dās itdügiçün sünbül-i dildāre dīk
Tācını kıldı şebinde erre-i ġam şāḥ şāḥ

[Kıf' a]

fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün

1. Muşhaf-ı hüsnin nice tefsîr̄ ide ehl-i h̄ired
Oldı çün haṭṭı-ı ıẓārı *kul hüvallahü ahed*⁴⁸⁷
2. Nükte-i haṭṭı-ı cemālin ol meh-i bedrūñ tamām
Kimse idrāk itmedi illā ki *Allahu 'ş-şamed*⁴⁸⁸

[Kıf' a]

fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün

1. Vechi-vār şem' -i ruḥ-ı dildāra dirsem Bū Leheb
Çün döker çāh-ı zenehdāna haṭṭı hār-ı ḥased
2. Tañ mı Bū Cehl-i raḳıbe ol güzeller māliki
Dūzah-ı hecrinde zülfin kılsa *ḥablün min mesed*⁴⁸⁹

⁴⁸⁷ İhlas (112/1) : *De ki: "O, Allah'tır, bir tektir."*

⁴⁸⁸ İhlas (112/2) : *"Allah Samed'dir. (Her şey O'na muhtaçtır; O, hiçbir şeye muhtaç değildir.)"*

⁴⁸⁹ Tebbet (111/5): *"Boynunda bükülmüş hurma liflerinden bir ip olduğu hâlde..."*

35

[Kıf'a]

mef'ülü fâ' ilätü mefâ' ilü fâ' ilün

1. Na'1-i Burâk-1 himmetdür ol şehüñ dilâ
Şahñ-1 şafağda zâhir olan şanma şekl-i 'id
2. Yâhüd gılâf-1 hançer-i süsen şî' arıdur
Lâle-sitân-1 taraf-1 semâda olan bedîd

36

[Kıf'a]

mefâ' ilün mefâ' ilün mefâ' ilün mefâ' ilün

1. Eline almaya tâ haşr-dek kilik-i zer-endüdn
Eger nakş-1 cemâlin seyr iderse ol mehüñ hürşîd
2. Harîr-i hâme ki vaşf-1 ruḥ-1 dilberde güş itse
Çalardı sâzını bezm-i felekde pîrlere nâhîd

37

[Kıf'a]

150b mefâ' ilün fe' ilätün mefâ' ilün fe' ilün

1. Cüşîş-i şavt-1 nizârı işitdi şevke gelüp
Çemende rîḥte-i âbîler itdi nâle-i rüd
2. Girihlerini gamuñ rişte-i rev itmeden
Cihânda açmadı muṭrib meger ki zaḥme-i 'üd

38

[Kıt' a]

mefā' ilün fe' ilātün mefā' ilün fe' ilün

1. ' Izārı ' aksini yāruñ görince sāğarda
Şurāhī eyledi bezm-i şafāda aña sücūd
2. Hevā-yı mūy-ı miyānuñla dīdeden akan
Sirişki eylese muṭrib ' aceb mi rişte-i ' üd

39

[Kıt' a]

fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün

1. Naqş iderdi şekl-i ebrūsın gözüm sīm-āb ile
Māh-ı nev resmin nedür bilmezdi çarḫ-ı lāciverd
2. Māh-ı nev şanma ' Utārid yazdı çarḫa ol mehüñ
Vaşf-ı ebrūsında isfidācile bir dāne ferd

40

[Kıt' a]

fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün

1. Vaşf-ı ruşsārın gören nūr üzre rüşen n'ola kim
Āyet-i secde oқuyorlar iderler elbet sücūd

2. Şafha-i āyāt-ı ğamdur levh-i s̄inem ol mehūñ
Đarb-ı seng-i mihri yer yer vađf-ı āyetdūr kebūd

41

[Kış' a]

mefā' ilün fe' ilātün mefā' ilün fe' ilün

1. Niķāb-ı 'ārızı ıaldur ki seyr ide Ādem
Şu deñlü ħayl-i melā'ik niye iderdi sücūd
2. Der-i ħazīne-i ğaybi açar mıduñ ey dil
Geleydüñ olmasa elde eger enāmil-i cūd

42

[Nağm]

fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün

1. Ābda ey nağl-i ter şanma ħabāb oldu bedīd
Açdı cūlar serv-i ıaddüñ seyrine çeşm-i ümīd
2. ħaçerüñ şanup şehā karşı gelürler nāmiyān
Görseler āb-ı revān içinde 'aks-i berg-i bīd

43

[Kıt'a]

151a mef' ulü fâ' ilätü mefâ' ilü fâ' ilün

1. Kilk-i kazâ ki çekdi raqam levh-i ' âleme
Hattüñ mişâlî yazmadı bir hatt-ı lâciverd
2. Resm-i ' ızârın itmeye ol mehveşüñ tamâm
Pergâr iderse mâh-ı nevi çarh-ı tîz-kerd

44

[Kıt'a]

fâ' ilätün fâ' ilätün fâ' ilätün fâ' ilün

1. Ol perî-ruhsârı teshîr itmek-içün şubh-dek
Tutalum yakduñ şafaq nârında encümden sipend
2. Mekk u efsünile zâhid şayd olınmaz ol gazâl
Kehribâ tesbîhi itseñ aña bir zerrîn-kemend

45

[Kıt'a]

fâ' ilätün fâ' ilätün fâ' ilätün fâ' ilün

1. Hattüñ ol beyt-i gülistân-ı haqâyıkdur kim
Gülşen-i zâr-ı haqâyıkdan olupdur me' hüz
2. Kâtl-i ' uşşâka getürmezdi kaşı tuğrâsın
Bulmasa hüsni berâtınuñ eger hükmi ne' üz

46

[Kıt' a]

fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün

1. Rüm-ı hüsnüñ gâret eyler şeh-i ferhunde fâl
Çin-i zülfinüñ iderse ' asker-i haıtuñ ma' āz
2. Mısr-ı hüsnüñ gitdi elden şöyle ey Yūsuf-liķā
Cünd-i A 'rābuñ sevād-ı şāmı eylerse melāz

47

[Kıt' a]

fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün

1. Kaşlaruñ tuğrā çeküp hükm eylemezdi ' āleme
Olmasa hükm-i hümāyünında ol şāhuñ nefāz
2. ' Asker-i endüh-ı gamdan gönlümüz oldı āhen
Eyleyelden āsitān-ı husrev-i dehri mefāz

47

[Kıt' a]

mefā' ilün mefā' ilün mefā' ilün mefā' ilün

1. Görüp çāh-ı zenaḥdānuñ nitekim Bābil'i dehrüñ
Olurdu ḥāl-i sāḥir-pişe ey bī-vefā tilmiz
2. Göreydi gözlerüñ vaşfinda şi' rüm milk-i nazm içre
Olurdu sihr-i efsün itmede Husrev baña tilmiz

48

[Kıf'a]

151b fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün

1. Ta' ne-i ehl-i riyādın éyledim
Éşigin pîr-i harābātuñ mefāz
2. Hağ budur bolmas harābāt ehliğa
Kūşe-i deyr-i muğān yaŋlıg melāz

49

[Naẓm]

mefā' ilün mefā' ilün mefā' ilün mefā' ilün

1. Toğundukça fūrūğ-ı hüsñ olur ol la' l-i leb Mültazz
Nitekim başından kurş-ı hürşidüñ ruṭab Mültazz
2. Ko lezzet bağlasun la' lüñ ' ızāruñ āftābından
Şarābı hūb olur oldukça ey sāķi ' meb-i Mültazz

50

[Naẓm]

fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün

1. Rāh-ı ğamda eylemekden cismini Mecnün-ı gerd
Kūy-ı Leylā'ya irişmekdür dilā' ālemde derd

2. Bir nefesde olanur řaħn-ı fezā-yı  ālemi
Peyk-i āhı gibi Kays' uñ gelmedi řaħrā neverd

51

[Kıı' a]

mefā' ilün fe' ilātün mefā' ilün fe' ilün

1. Baķınca ķaddüñe yerde kıyāma geldi şecer
Görince ķařuñı gökde meh-i nev itdi sücüd
2. Eger ki sürme-i ħāk-i rehüñden olmazsa
Aķaydı dīdeme kuħl-i cilādan olmadı sūd

52

[Kıı' a]

mefā' ilün mefā' ilün fe' ülün

1. Urup göz nūrını bulsa kevākib
Sıphre řüretüñ olmazdı tařvīr
2. Meger dīvānuñ oldı mihr-i ħāver
Ki taķdı şa' şa' a boynına zencīr

53

[Naẓm]

- 152a   mefā' ilün mefā' ilün fe' ülün
1. Ne deñlü eylese 'āķil tefekkür
Bi-vechün mā femin itmez taşavvur
  2. Degül hāme haṭuñ görüp devātuñ
Kıalır ağızında engüşt-i taḥayyür

54

[Kıṭ' a]

- fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün
1. Öldüğümde sonra mihr-i haṭṭ-ı yār
Üstüh'ān-ı cismüm ide cāy-ı mür
  2. Haṭṭ degüldür şafha-i ruḥsāruña
Birdi kıudret kātibi Allāh nür

55

[Kıṭ' a]

- mefā' ilün fe' ilātün mefā' ilün fe' ilün
1. Düşümde oldı müheyyā' göginde bezm-i neşāṭ
Müşerref eyledi geldi şeh-i serāy-ı sürür
  2. Dehān-ı 'āşıkā la' l-i beyānı şundi şeker
Miyān-ı meclise ḥāl-i 'ızārı yağıdı buḥür

56

[Kıt' a]

fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün

1. Tīr-i 'ışkuñ geldügin göz kande görsün ki dilā
Çün dimişlerdür *izā cāe 'l-każā 'umyi 'l-başar* ⁴⁹⁰
2. Bir dilāverdür gönül kim dāğ-ı 'ışk-ı dilberi
Nāvek-i cünd-i każāya sīnede eyler siper

57

[Kıt' a]

1. Şurāhīden işitseñ zikr-i ruḥı
İderdüñ dāne-i tesbīḥi engür
2. Çerāğ-ı mürde-i 'ışkı meger kim
Onara şām-ı maḥşerde dem-i şūr

58

[Kıt' a]

fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün

1. Münşī-i ḥatt-ı dehān-ı dilberüñ
Şerḥini yazdı dili fihi nażar

---

⁴⁹⁰ "Allahın takdiri geldiğinde göz görmez olur." anlamında bir darb-ı meseldir.

2. Hacıer-i dilden gidermez ışkıını

*Lā yüzilü'l-mā ĩ nakşen fi'l-ħacer*⁴⁹¹

59

[Kıı'a]

152b fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün

1. Destine ğisū-yı terden cāme-i miskīn alup
Şafha-i ruhsār-ı yāri her kaçen kākül yazur
2. Şanuram nāmı gelüp Rūm'a sevād-ı misk ile
Levha-i yāķūt-ı nāba hey'et-i sūnbül yazur

60

[Kıı'a]

fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün

1. Didesine nergisün berk-i çemen
Çeşm-i a' dāda çekülmiş mīldür
2. Zīr-i berkinde benefşe sūsenün
Hacıer altında şan İsmā' il'dür

---

⁴⁹¹ Su, taştaki nakşı gidermez.

61

[Kıf'a]

fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün

1. 'Iyş u zevk-i yârdın her dem özüñ mesrūr ét
Bu ħarâb üni şağınma ey köngül cāy-ı sürūr
2. Her néçük kim 'azze bolsañ bezm-i devrānda séni
Cur' a yanglıg 'ākıbet pāmāl éter cāy-ı sürūr

62

[Nazm]

fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün

1. Bir yüzün kevākible zeyn itmezdi ħaşem eşk-i rîz
Olmasa ey dil eger vaqt-i kıyām rustāĥîz
2. Nağme-i 'uşşāka irişmek ne mümkindür dilā
Her ne deñlü perde-i şürn Sirāfil itse tîz

63

[Kıf'a]

mefā' ilün mefā' ilün fe' ülün

1. Tıtalum ġamze-i kıttālün olmış
Senün ey kıtil-i aĥbāb-ı ħün-rîz
2. Velî devr-i kıamerde gelmişdür
Ĥatıñ mānendi bil ki fitne-engîz

64

[Nazm]

153a fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün

1. 'Üd-veş yaşın tütup olmadı kimse çäre-sāz
Beñzi tābuñ sihrile şarardı oldı gerçi sāz
2. Bulunurken bī-nevālar içre köpekde maqām
Muṭribā lāzım degül 'uşşāka āheng-i hicāz

65

[Kıf' a]

mef' ülü mefā' ilü mefā' ilü fe' ülün

1. Merriḥ-i müjeñ ḥançerinüñ çākını ḥürşid
Almış eline dökmek-içün sūzın dil-düz
2. Dökince ğam-ı ḥāl-i 'ızāruñla nigārā
Dāğ urdı dil-i nāme yine āh-ı ciğer-sūz

66

[Nazm]

mefā' ilün mefā' ilün mefā' ilün mefā' ilün

1. Yine Bihzād-veş kilik-i ḥayālüm birle ey vā' iz
Köñülning levḥide bir naqş-zibā éyledüm engiz

2. Néce nîreng ü efsün éyleyüp cânın naqş-ı harfîğa
Utardı cân-ı Şîrî'nî köreydi ger anı Pervîz

67

[Kıf'a]

fâ' ilâtün fâ' ilâtün fâ' ilâtün fâ' ilün

1. Biz ol Mecnûn'uz belâ vâdîsi içre zâhidâ
Leylî-i 'ışkile tıtdı 'âlemi efsânemüz
2. Haşr-dek başına gelmez 'aqlı ser-gerdân olur
Bezm-i gamda nûş idenler cur'a-i peymânemüz

68

[Kıf'a]

fâ' ilâtün fâ' ilâtün fâ' ilâtün fâ' ilün

1. Tıfl iken Mecnûn 'âkil oldı ben pîr-i za'îf
Mekteb-i 'ışk içre kaldım küdek ü nâdân henüz
2. Leylî-i maqşûda irdi Qays'ın 'aqlı nâ-tüvân
Vâdî-i miñnetde kaldı bî-ser ü sâmân henüz

69

[Nazm]

153b

fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün

1. Nısf-ı şebde başladı feryāda 'arş üzre hürüs
Devr-i mükevver-i 'ıyş eylesün sākī kü'üs
2. Vaşfına lāyık olur mı Şādık ol 'İsī femüñ
Gayri zikrinden mücerred olmayınca hiç nüfūs

70

[Nazm]

fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün

1. Buldum ol hāl-i leb-i Şīrīn'e deyü dest-res
El ele urmuş şafādan nağmeler eyler meges
2. Hāl şanma hırmen-i hüsnuñde Ādem ravzadan
Devşirür iltürken İbrāhīm'e bir dāne 'ades

71

[Kıt'a]

fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün

1. Murğ-ı rūhum tırmaya gülzār-ı kūy-ı yārsuz
Eylese 'İsī şumā'-ı mihr-i hāverden kafes
2. Sidre mi kırsa ayağ altına Cibrīl-i Emīn
Bulmaya hürmā-yı naḥl-i kıdd-i yāre dest-res

72

[Kıt' a]

fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün

1. Ben seg-i aşhāb-ı kehfüm cennet-i Firdevs'de
Boynuma havrā iderse n'ola zülfinden ceres
2. Bülbül-i cān gülşen-i kūyuñda kim mesken bula
'Ömri oldukça cihānda itmez uçmağa heves

73

[Kıt' a]

fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün

1. Tağılur a' dā öñinde bād-ı pāy-i rahşīşüñ
Tünd-i bād-ı şarşar öñince nitekim hār u has
2. Gird-bād-āsā göge şavurdı Şādık hırmenin
Düşmen-i bī-hāşılıñ āh eyledükçe her nefes

74

[Nazm]

154a

fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün

1. Midhating̃ baħride yérdür ayırur baħr-i sipās
Kim aning̃ ka' riğa érmes rişte-i ' aql u havās
2. Kudreting̃ şahrāsı bir şahrā-yı bī-pāyāndur
Haddiğa érmek né mümkindür aning̃ kıyās

75

[Naẓm]

fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün

1. Kaṭre kim saçtım közimdin éyleyib yaşım Aras
Boldı her bir dānesidin ey Ḥalīl-i ḥān ' ades
2. Na' leni bolsam ğamım tefsīr üçün Mecnūn tég
Hevdec-i Leylā'y-ı maqşūdumğa éylerdi ceres

76

[Naẓm]

mefā' ilün mefā' ilün mefā' ilün mefā' ilün

1. 'Urūcuñ şāmīde ' aẓm-i sipihr étgende ol meh-veş
Melekler dest-i tāremğa dediler tüşdi bir āteş
2. Kılıb Nāmūs-ı Ekber'ni berīd-i bād-ı hümāyı
Éter kerrūbbilerni esbi qaşıda ' unnābī keş

77

[Kıṭ' a]

mefā' ilün mefā' ilün mefā' ilün mefā' ilün

1. Né ḥüsn-i bü'l-' acebtür yā Rabb ol ḥūr-ı perī-veşning
Ki naqş-ı şüretin körgeç bolur ḥayl-i melā'ik geş
2. Émestür māh tüşitti kümişdin na' li esbining
Kaçan sekr itdi meydān-ı zeberced üzre ol abraş

78

[Kıt' a]

- 154b   mefā' ilün mefā' ilün fe' ülün
1. Büt-i Ferhār'ı naqş-ı dil şayaldan
Derūnum eyledi Beytü'l-Muqaddes
  2. Dil ü cān ravzasına āb-ı hikmet
Akıtdı menfesinden feyz-i aqdes

79

[Kıt' a]

- fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün
1. Tatalum ten riştesi dām oldı dām-ı vaşl için
Dāne-i 'ömrüñ dökütdi neyleyin murğ-ı heves
  2. 'Ankebüt-āsā gönül ten dāmını qur fāriğ ol
Hūn-ı dünyeye düşüp cān virme mānend-i meges

80

[Kıt' a]

- mefā' ilün fe' ilātün mefā' ilün fe' ilün
1. Tecerrüd ehline hem-reh nice olur şūfī
Ki aña bār-ı girāndur o hırqa-i sālūs
  2. Ayağı menziline rind-i mey-keşüñ debrmez
Başında künbedi olursa tāk-ı Keykāvus

81

[Nazm]

fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün

1. Gice yaturdum der-i mey-ḥānede bī-şabr u hūş
Gūş-ı heves eyledi Anḳā bu ma' nāyı sürüş
2. Aç ḥabāb-āsā gözüñ bir cāmile Cemşid ider
Şubḥ-dem ger himmet ide saña sırr-ı mey-fürüş

82

[Kıt'a]

fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün

1. Dün gece mestāne leh kūy-ı ḥarābāta gelüp
Urmış idüm ṭayanup ḥum-ḥānenüñ bābına gūş
2. Sem' -i cāna bir nidā irdi içerden didi kim
Gel-beri görmek dilerseñ nice der 'ıyş-ı sürüş

83

[Kıt'a]

155a

mefā' ilün mefā' ilün fe' ülün

1. Ḥayālün şāhı gelse şehr-i cāna
Segirdür seyrine eṭfāl-veş yaş
2. Serāy-ı ḥüsnüñi eyler şıyānet
Siyeh ḥāciler gider evvel iki kaç

84

[Kıt' a]

fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün

1. Görinen şanmañ şafağ bezm-i ufukda şubh-dem
Döñdürüz sāğarla elden bāde-i aħmer-i keş
2. Bir kadeh hızarıdır almış eline kāsesin
Bāde-i mührüñ ider meyhānelerden ħarr-keş

85

[Kıt' a]

fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün

1. Cem' olup meclis-i inside melā'ik bu gice
İtdüñ ol yār-i perī cemre ile şoħbet-i ħāş
2. Sāz-ı dil-süzünü çalup yere yüz şevk ile
Zühre-i nağme-serā meclise oldu raqkāş

86

[Kıt' a]

mef' ülü fā' ilātü mefā' ilü fā' ilün

1. Her dem vişāl-i yār için ey' aql-ı mū-şikāf
Dehā vü şehre eylemeden mest-i ħavvāş

2. Yegdür saña ki ʔab^ʕ -1 müdekkik zamānede
Vaşf-1 miyān-1 yāre bula bir hayāl-i hāş

87

[Kıf' a]

mefā^ʕ ilün fe^ʕ ilātün mefā^ʕ ilün fe^ʕ ilün

1. Habāb-1 dehr-i muġānda şabāha dek ey dil
Surūş-1 ʕ arşile itdüm bu gice şoġbet-i hāş
2. Akıtdı sāġarına sākī-i melek kevşer
Okıtdı sāzına hunyā-ger-i felek iġlāş

88

[Kıf' a]

fā^ʕ ilātün fā^ʕ ilātün fā^ʕ ilātün fā^ʕ ilün

1. Kes ta^ʕ alluġ riştesin ey ʕ avāmu'n-nāsdan
İdesin ehl-i havvāşa tā ki bir dem iġtişāş
2. İkişi bir pūtede kāl olmaġile sīmle
Sürülür ey dil ber-ā-ber çarġ-1 mef^ʕ üle raşāş

[Kıt' a]

155b fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün

1. Rūm'da dükkān açup bu dīde-i gevher-furūş
Rişte-i müjgāna dermiştür nice lü 'lü 'yi hāş
2. Nice yerlerde çeküpdür ey gönül bīnüm neheng
Ka' r-ı deryādan bulınca ' aql-ı ğavvāş-ı hālās

[Kıt' a]

fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün

1. Deşt-i miñnetde hevā-yı zülf-i Leylā'dan dilā
Gird-bādile ider hāk-i ten-i Mecnūn raşş
2. Nağme-sāz olsa figānum Zühre-i zehrāyile
Belki şevkinden iderdi husrev-i gerdün raşş

[Kıt' a]

fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün

1. Milk-i hüsnüñ fitneden hālī ola derseñ eger
Pendüm işit gūş-ı cāna bu dürr-i şehvārī aş
2. Evvelā haţtuñ diyen ol kāfir-i bed kişi kes
Şāniyen zülfüñ diyen ol zālīm ü tarrārī aş

[Nazm]

fe' ilātün fe' ilātün fe' ilātün fe' ilün

(fā' ilātün)

(fā' lün)

1. Eyledüm bu gice yārile bir şöhet-i h̄aş
Māh-ı nev çengi idi Zühre-i zehrā raqqāş
2. Meh-i şeb dā 'ire-i hāle tütup yüzine
Okıdı evc ü nevāyile bir a' lā ihlāş

[Kıf'a]

mefā' ilün fe' ilātün mefā' ilün fe' ilün

1. Olursa Yūsuf-ı gül-per̄inin n'ola lāle
*Ḳamīşuhū bi-demin*⁴⁹² oldı çün aña tenşīş
2. Şumā' ını resen idüp çemende goncalaruñ
Çemenden itdi güneş jāle Yūsuf'ın taḥlīş

⁴⁹² Yusuf (12/18): "...kanlı gömlekle.."

[Kıt'a]

fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün

1. Matlabına irmedi terk-i tarīķ-i 'ām idüp
Tutmayınca sālīkūñ rāh-ı hüdāda hīç havāş
2. Fi'l-meşel eşdāf içinde gevher seyr ider
Lafz-ı gevher-bāz içinde Şādık ma' nā-yı hāş

[Kıt'a]

156a

fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün

1. Ol perī-veş mén Süleymān mén déyü da' vī éter
Hātem-i yāķūti üzre 'arz étib pīrūze taş
2. Huccetūñ bar mu déyince muşhaf-ı hüsñin açup
Nün-ı ebrū şād-ı çeşmidin mañga körküzdi naşş

[Nazm]

fe' ilātün fe' ilātün fe' ilātün fe' ilün

(fā' ilātün)

(fā' lün)

1. Dilerseñ ki cihānda olasın zer gibi hāş
Püte-i ğamda eriyib hum-gibi mānend-i raşāş

2. Şiḥne-i ğam beni öldürdi dedi müftî-i heves
‘Aşıkun katli helâl oldu degül şer‘ -i kışaş

97

[Nazm]

fâ‘ ilâtün fâ‘ ilâtün fâ‘ ilâtün fâ‘ ilün

1. Göñlümi zülfünde ol ğisû-yı ‘anber-târa aş
Ya‘nî bir Manşûr-ı ‘ışkı kâkülünle dâra aş
2. Şeyḥ Şan‘ân gibi göñlüm kâfir-i ‘ışk oldu çün
Ey büt-i sîmîn-beden bend eyleyüp zünnâre aş

98

[Nazm]

fâ‘ ilâtün fâ‘ ilâtün fâ‘ ilâtün fâ‘ ilün

1. Olmağ isterseñ eger kim ḥöd-nümâluğdan ḥalâş
Eyle ey dil kendüñi dâr-ı parsâluğdan ḥalâş
2. Āşnâ-yı ehl-i deyr olmağ dilerseñ ola
Zâhidân-ı şehriyle ol āşnâlükdan ḥalâş

[Kıt'a]

156b

mefā' ilün mefā' ilün fe' ülün

1. Biz ol zāt-ı kadīmüñ bendesiyüz
Ki yokdur hiç vücūdında naķāyız
2. Bilinmez 'ilmile künh-i şıfātı
Oķına nice yıl fıķh u ferāyız

[Kıt'a]

fe' ilātün fe' ilātün fe' ilātün fe' ilün

(fā' ilātün)

(fā' lün)

1. Rişte-i şirket-i ğayri elif-i zātından
Eyledüm lām elifi kesmege şekl-i miķrāz
2. Her giyāhī ki bite vaħdetine ola güvāh
Āb-ı feyż aķıda ger gülşen-i cāna Feyyāz

[Kıt'a]

mefā' ilün mefā' ilün fe' ülün

1. Hattıñ görüp senüñ ey zülfi ķara
İde mihr-i ruħuñdan her ki a' rāz
2. Bedende rişte-i 'ömrini ķat' a
İde tıĝ-i 'Alī şeklini miķrāz

102

[Kıt'a]

fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün

1. Fikr-i la' linsüz haṭı dilde nice itsün qarār
Çünkü cevhersüz kıyām itmek garaż oldu muḥāl
2. Cennet-i vaşlına tutmasa verziş-i mihrin sebeb
Olmasun zāhid gibi fi' lūñ mu' allil bi'l- 'araz

103

[Kıt'a]

fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün

1. Ḥayme-i çarḥ idebilmezdi kıyām
Dūd-ı āhum olmasa aña 'arüz
2. Āšnā olmazdı baḥr-i 'ışk ile
Tıfl-ı ṭab'um bilmese ey dil 'arüz

104

[Kıt'a]

mefā' ilün fe' ilātün mefā' ilün fe' ilün

1. Gözüñ ki eyledi mesken kenār-ı miḥrābı
Gıdāsın eyledi bādām o zāhid-i mirtāz

2. ‘Uyüb-ı ğayre nazardan keser özin elde
Eger ki lāsını zülfüñ iderse ol miķrāz

105

[Kıt‘a]

157a

mefā‘ ilün fe‘ ilātün mefā‘ ilün fe‘ ilün

1. Umarın ey dil-i miskīn iriše bir dem ki
Müsevedāt-ı huṭūtuñ zamāne ide beyāz
2. Sen iste feyz-i İlähī müfeyyez ola şāyed
Dime ki ey nāķız-ı [‘aql] baḥīl olur Feyyāz

106

[Kıt‘a]

mefā‘ ilün mefā‘ ilün mefā‘ ilün mefā‘ ilün

1. Şarāb-ı ‘ışķ-ı yāruñ neş‘esi zātīdür ey ḥ‘āce
Taşavvur eyleme keyfiyyet-i ba‘ de gibi a‘ rāz
2. Murāduñ vird-i esmādan cihānda vaşl-ı ḥūr ise
Senüñ heb fī‘ lüñ ey zāhid-i mu‘ allil oldı mala ğarāz

107

[Kıt'a]

mefā' ilün mefā' ilün fe' ülün

1. Beni kūy-ı harābāt içre bī-hūş
Görüp lutf eyle ey şeyh itme i' rāz
2. Sebū gibi elüm al dest-gir ol
Habāb-āsā yumup göz itme a' rāz

108

[Kıt'a]

mefā' ilün mefā' ilün mefā' ilün mefā' ilün

1. Kaçen kim hādeden baħr-i cemāli mevc-zen olsa
O hāletle 'ızārı ābına girdāb olur 'ārız
2. Şadef-mānend açılduğça gözüm deryā-yı 'ışk içre
Sirişküm katresinden lü'lü'-yi nāyāb olur 'ārız

109

[Kıt'a]

mef' ülü fā' ilātün mef' ülü fā' ilātün

1. Mihr-i ruħıng bile ay olğay mu hiç ber-ā-ber
Yarutdı bezm-i dehri andağ o dağı bi'l-'arız
2. Māh-ı nevi sipihring kördüm kuyaş évidin
Zer-tās alup élige nūr almağa kéter qarız

110

[Kıt'a]

157b

fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün

1. Zikr-i ḥamdüñ itmese ger murğ-ı zî-bāl-i ḥired
Çokdan olurdu düşüp evc-i hevādan ol nuḳaṭ
2. Fazluña nisbet meḥāmed ḥamdi olmışdur senüñ
Güyyā baḥr-i muḥīṭ-i a' zam içre nāy-ı baṭ

111

[Kıt'a]

fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün

1. Vaşf-ı ḥālünde felek mecmū' ası içre nücüm
Kāğd-ı jengāre ḳonmuş sīmīle bir ḳaç nuḳaṭ
2. Defter-i çarḥuñ ḥaṭāsın buldı vaşfuñda şihāb
Āb-ı zerle şufr-ı encüm üzre çekdi gice ḥaṭṭ

112

[Kıt'a]

fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün

1. Kātib-i ḳudret yazupdur dūde-i İsrā'yile
Şafḥa-i māh-ı ruḥunda nūkte-i şāb-ı ḳıṭaṭ
2. Dil-i miyān şansa nīkde mū görüp olmaz 'aceb
Ki ḥayāl itmekde ḥass-ı müşterek eyler ḡalaṭ

113

[Kıt'a]

fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün

1. Oldı gönülüm reh-güzār-ı kŭy-ı ışk-ı yārda
Kārbān-ı ğuşşa vü ğam ıonmağa köhne ribāt
2. Bānī-i ıudret ribāt-ı cāy-ı bünyād idi
Gönmedi bir gice anda rāh-ı rev'ıyş u neŝāt

114

[Kıt'a]

158a fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün

1. Gerçi kim binā-yı ıudret eylemiş didüm ezel
Kārbān-ı eşküme ey h'āce bir zībā ribāt
2. Giceler tā şubh-dek ammā ki düzd-i h'ābdan
İhtirāz itmek gerek oldı muıill-i ihtiyāt

115

[Kıt'a]

fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün

1. Reh-zen-i zulmet ıafa'da öñde yok rāh u ribāt
Vādī-i hayretde ıaldım *ihdinā Rabbī ŝırāt*⁴⁹³

⁴⁹³ Fatiha (1/6) suresinden manen ve kısmen iktibastır : “Ey rabbim bizi kendi yoluna ulaştır...”

2. Bir yañadan merkeb-i bār-ı bedenden ihtizār
Bir yañadan nef̄s-i denīden ihtiyāt

116

[Kıt‘a]

fā‘ ilātün fā‘ ilātün fā‘ ilātün fā‘ ilün

1. Uçdı bülbül geçdi güller kaldı çün tenhā bisāt
‘Iyş-ı tenhā idelüm sākī getir cām-ı neşāt
2. Kaṭ‘-ı gavgā itdi bülbül çekdi el gülden çenār
Kalmadı havf-i ‘ases zevk idelüm mey-i hayāt

117

[Kıt‘a]

fā‘ ilātün fā‘ ilātün fā‘ ilātün fā‘ ilün

1. Kū muḥarrif kaṭṭ olup engüşt-i hāmum yaza ḥaṭṭ
Cürmüm oldur ḥaṭṭ-ı yāķūt ola yanında vasat
2. Vaşf-ı la‘ lüñ eyledükce hāme hün-efşān olur
Cā-be-cā evrāķa şanma sürḥile konı nuķaṭ

118

[Kıt' a]

fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün

1. N'ola gösterse hatt-ı Tevrāt-ı rüyuñ mu' cize
Çün yed-i beyzā-yı Mūsā'dan olupdur dest-i hatt
2. Añlamaz zülfuñ aşası ejderi mā-seye'tin
Bir hacāletdür çeker sehhārı Fir'avn'ün faqaṭ

119

[Kıt' a]

fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün

1. 'Asker-i şah-ı hevā ṭurmaz konup göçmekdedür
Rāh-ı miḥnetde ser-i bī-devlet oldı her ribāṭ
2. 'Işkile bir hāle vardı ṭālib-i dīdār kim
Ne ümīd-i ravza ider ne çeker bīm-i şırāṭ

120

[Kıt' a]

158b fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün

1. Hāset-i müy-ı miyān-ı yārile cism-i za'if
Şöyle inceldi utardı& bil ki *min semmi'l-hıyāṭ*⁴⁹⁴

⁴⁹⁴ Araf (7/40): "... iğne deliğine girmek..."

2. İncelikde ütilikde şu dek dert eyledüm
Kıl-be-kıl boldı miyân-ı yârile ey dil şırât

121

[Nazm]

fâ' ilâtün fâ' ilâtün fâ' ilâtün fâ' ilün

1. Şafha-i rüyında dildâruñ n'ola qarışa hatt
Vaşf-ı ruhsârın yazurken eylemiş kâtib ğalať
2. Tala gör қа' r-ı yem-i ' ışka dilâ baħri menâl
Gözüme deryânuñ yüzinde dimesünler saña bať

122

[Kıt' a]

fâ' ilâtün fâ' ilâtün fâ' ilâtün fâ' ilün

1. Ser-nigün bir kâsedür çarħ-ı hilâl-encâm kim
Görmedi kimse derünında anuñ âb-ı neşât
2. Reh-zen-i derd-i belâdan râh-ı ' ışk-ı yârda
' Âşık-ı ser-bâz olan eyler mi Şadık ihtiyât

123

[Naẓm]

fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün

1. Mefreşüñ bir sîm ü zer ser-legenüñ köhne ribâṭ
Reh-zen-i dehr-i deniden eylemezsın ihtiyâṭ
2. Râh-ı mekr-i mû-miyânı kıldan ince zād yok
Vādî-i ' ısyānda ƙaldum *ihdinā Rabbi şırâṭ*⁴⁹⁵

124

[Kıṭ'a]

159a mefā' ilün mefā' ilün fe' ülün

1. Yazulmuş ḥaṭṭı ƙaranuñ temāmet
' Izāruñdur meger kim levḥ-i maḥfūz
2. Cemālüñ seyrin itmekden melā'ik
Olupdur ey perî gāyetde maḥzūz

125

[Kıṭ'a]

fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün

1. Ol perî ruḥsār için tîg-i ḥasedle dem-be-dem
Ƙatlüñe ƙaşd eyler ey dil çünki agyār-ı gālîz

⁴⁹⁵ Fatiha (1/6) suresinden manen ve kısmen iktibastır : “*Ey rabbim bizi kendi yoluna ulaştır...*”

2. Olmağ isterseñ Hakk'ıñ hıfz u emānında eger
Künc-i ğamda gitmesün dāyim dilüñden yā Hafız

126

[Nazm]

mefā' ilün mefā' ilün mefā' ilün mefā' ilün

1. Göñül şu derd-i 'ışk-ı Eyyübî'dür itmez devādan hıtt
Gözüm şol hüzn ü ğam u Ya' kubi'dür eyler bükā'dan hıtt
2. Tabi' at olalı derd-i ğam-ı dildārla nuşā nüş
Tabibā itmez oldı şoħbet-i 'ıyş u şafādan hıtt

127

[Nazm]

mefā' ilün mefā' ilün mefā' ilün mefā' ilün

1. 'Aceb mi eylese tab'um dilā ol la'l-i terden hıtt
Ki eyler tūti-i güyā olan elbet şekerden hıtt
2. Görüp sīm-i sirişk ü rüy-ı zerdüm yüzüme bakmaz
Neden ol h'āce-i hüsn itmez ey dil sīm ü zerden hıtt

128

[Kıta]

159b fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün

1. Şanuram cifrūñ buñarından aķar āb-ı hayāt
Ol Mesihā dem feminden eylese izhār-ı lafz

2. Ey dūr-i yek-dāne baħr-i nazm-ı gevh̄er-bārda
Vaşf-ı dendānuñda oldı süph̄atü'l-ebrār-ı lafz

129

[Kıf' a]

mefā' ilün mefā' ilün mefā' ilün mefā' ilün

1. Maħabbetsüze zārīdūr nigārā şafha-i şı' rüm
Ki anda lāleler sürh̄ oldı bir bir sebzeler elfāz
2. Şecerdür bāğ-ı ' ışkuñda ya h̄öd her mışra' -ı beytüm
Ki olmışdur aña ey mīve-i ter bār u ber elfāz

130

[Kıf' a]

mefā' ilün mefā' ilün fe' ülün

1. Olup murğ-ı suħan-perdāz-ı Şırāz
Ne deñlü olsa elfāzında lāfız
2. Bilürdi Ĥusrevā miqdār-ı lafzın
Göreydi nazm-i şı' rüm Ĥāce Ĥāfız

131

[Nazm]

mefā' ilün mefā' ilün mefā' ilün mefā' ilün

1. Derün-ı dilde oldı mihr-i rüy-ı dil-sitān maħfūz
Nitekim h̄āk içinde naqd-i genc-i Şāygān maħfūz

2. Yüzine karşı yāruñ tañ mı eşküm olsa nā-peydā
Olur çün rüz-ı rüşende dilā sitāregān maḥfūz

132

[Kıt'a]

mefā' ilün mefā' ilün mefā' ilün mefā' ilün

1. Beni şanma ümīd-i Kevşer-ü cennet ider zīrā
Muḫīm-i deyr-i ' ışk u ṭālibüm ü imāneyüm vā' iz
2. ' Aceb mi taḫsa ḥavrā boynuma ğayr-ı helāhiller
Ezelden cezbe-i ' ışkile çün dīvāneyüm vā' iz

133

[Nazm]

fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün

1. Ṭotalum zāhid idesin ' aql-ı ser-gerdāna va' z
Cevherüñ zāyi' olur gūş eylemez dīvāne va' z
2. Yok yere zaḥmet çekersin göñlüme pend eyleme
Şeyḥ ne mümkindür ki te ' şir eyleye oğlāna va' z

134

[Kıt'a]

160a

mefā' ilün mefā' ilün mefā' ilün mefā' ilün

1. Ṭavāf-ı kūy-ı dildār itemedin ' aşıkları ey şūfī
Ġaraż bu kim iderler Ka' be-i ehl-i şafā melḥūz

2. Harābāt erlerinüñ çıkdı rind-i bāde-i peymāyı
Anı kim eyledüñ ‘ālemde merd-i pādişā melhūz

135

[Nazm]

mefā‘ ilün mefā‘ ilün mefā‘ ilün mefā‘ ilün

1. Şu kim dārū-yı derd-i ‘ışkı itmişdür devā melhūz
Olursa itmeye ol şerbet-i dāru’ş-şifā melhūz
2. kim derd-i ğam-ı ‘ışkını yāruñ ihtiyār itdi
Aña ölmek olupdur ey tabībüm ibtidā melhūz

136

[Nazm]

mefā‘ ilün mefā‘ ilün mefā‘ ilün mefā‘ ilün

1. Libās-ı faqr içinde şol ki eylersün gedā melhūz
Anı ey hū‘āce irfān ehli eyler pādişā melhūz
2. Olupdur rind-i qallāşı cihānuñ milk-i mu‘inde
Şular kim eylemişdür hulq-ı ‘ālem pādişā melhūz

137

[Kıta]

mefā‘ ilün mefā‘ ilün mefā‘ ilün mefā‘ ilün

1. Üşür başığa a‘ dā zümre-i zāg u zegan mānend
Nédir başıda bir kūf-i melāmetdür meger vā‘ iz

2. ‘İmānsız kimse k ermes d eb Şatar ‘amelġa cenneti
Saġınur anı bir veche em anetd ur meġer v a‘iz

138

[Kıt‘a]

160b

f a‘ il t n f a‘ il t n f a‘ il t n f a‘ il n

1. Şem‘ -i tavh id ola mı  alb nde r Ően olmadan
K az-ı ill yile iden rişte-i Őirk in ıt a‘
2. C anda olan z ar-ı nih anı dile f aŐ eyleme
  n dimişler *k illi s rrın c veza’l-iŐnenyni Ő a‘*⁴⁹⁶

139

[Kıt‘a]

mef a‘ il n fe‘ il t n mef a‘ il n fe‘ il n

1.  ulu a eyle naz r h line tara  um  ıl
   sensin ey Şeh-i ‘ l  BaŐ r   Semi‘
2. Ne ġam ha a v  zeleden bu ‘aŐ  m crime ger
Őif a ‘af sı Mu ammed olursa a a Őef i‘

---

⁴⁹⁶ İki kişinin bildiġi sır deġildir.

140

[Kıt'a]

fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün

1. Gird-bād-ı āhumile hāk-i çeşm-i Mevlevî
Şavt-ı nây-ı nâlemi güş eyleyüp eyler semâ'
2. Ben dedüm böyle semâ' etmek neden döndi dedi
*Küllü 'ömrin lâ-yemürrü fî-semâ' i'l- 'ışkı dâ'*⁴⁹⁷

141

[Kıt'a]

mef' ülü fā' ilätü mefâ' ilü fā' ilün

1. Mürdem zi-havf-i haţteş ez-cân u ...
*Yâ dâfia 'l-belâyâ yâ hâze 'l-hûmi idfa'*⁴⁹⁸
2. Ben teşne hāk-sāre bir kıatre mâ dimez ol
Tütalum oldu la' li āb-ı hayāta menba'

142

[Nazm]

mefâ' ilün mefâ' ilün mefâ' ilün mefâ' ilün

1. Sözüñdür āb-ı Hızr-ı zinde la' lüñdür aña menba'
Yüzüñdür kevkeb-i rahşında zülfüñdür aña maţla'

⁴⁹⁷ Aşk ayininde geçmeyen ömrümün tamamı zayi oldu.

⁴⁹⁸ Ey belaları def eden, bu korkuları da def eyle!

2. Ne mey olur zülalüñ aña cām-ı Cem olur sāğar
Ne mihr olur cemālüñ aña miskīn ebr olur burqa^ç

143

[Kıt'a]

fā^ç ilātün fā^ç ilātün fā^ç ilātün fā^ç ilün

1. Cānumı yaqduğı bu ol mehlikā çekdükçe kıadd
Tābını efzün ider bulduqça hürşid irtifā^ç
2. Gözde eşküm var iken nār-ı ^ç ızāruñ şaldı ^ç aks
Eylemezken ey kamer-sīmā naķiz̄in ictimā^ç

144

[Nazm]

161a mefā^ç ilün mefā^ç ilün mefā^ç ilün mefā^ç ilün

1. Ne kevkeb kim gözüm burcından oldı ey kamer t̄ālī^ç
İder heb devlet-i mihründe merdümler anı şāfī^ç
2. Yüzün etfāl-i eşküñ dīde niçün yumasun kıana
Anuñ rāz-ı dilin heb illere ol eyledi Şā^ç ri^ç

145

[Kıt'a]

fā^ç ilātün fā^ç ilātün fā^ç ilātün fā^ç ilün

1. Pīnelerle gūşımı pür eylemiş derd-i sefīd
Nice itsün nālesin bülbüllerinüñ istimā^ç

2. Nāy-ı nālem mevlevīler gibi gūş idüp yine
Hāk-i bülbul gird-bād-ı āhile eyler semā^ç

146

[Kıt^ç a]

fe^ç ilātün fe^ç ilātün fe^ç ilātün fe^ç ilün

(fā^ç ilātün) (fā^ç lün)

1. Māl-ı dünyāyı unut kesb-i umūr-ı ^ç ışık it
Lā taği^ç 'ömreke fi'd-dehri bima lā yenfa^ç ⁴⁹⁹
2. Zülf-i dilber gibi kaç^ç olmaya derseñ destüñ
Kimsenüñ mālına uzatma şaķın dest-i tama^ç

147

[Kıt^ç a]

fe^ç ilātün fe^ç ilātün fe^ç ilātün fe^ç ilün

(fā^ç ilātün) (fā^ç lün)

1. Bu ne hikmetdür iden keşf-i kerāmet zāhidā
Zerrece sırr-ı dehān-ı yāre bulmaz ittilā^ç
2. Cevher-i ferd-i dehān-ı yāri taķsīm itmede
Feylesüfān-ı cihān yok yire eylermiş nizā^ç

---

⁴⁹⁹ Menfaat vermeksizin ömrün zaman içerisinde kaybolup gitmez.

148

[Naẓm]

mefā' ilün fe' ilātün mefā' ilün fe' ilün

1. Bir ide didi meh-i nev kaçına bir mışrā'
Nice gün oldu güneş idemez anı maṭla'
2. Giyāh-ı miḥnet-i 'ışket zi-ḥāk mī-rūyed
Şumā' -ı şem' a-i şevketi mine's-semā' bi'l-ma'

149

[Kıf' a]

161b

fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün

1. Tutmuşam ülfet bahāyim birle mén mähün ara
Kays yanglıg bolgali sultān-ı 'iklīm-i ferāg
2. Kéceler mūr-ı meleḥla 'ıyş u 'ışret éylesem
Meclisimde şubḥ-dek şeb-tāb olur zerrin çerāg

150

[Kıf' a]

fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün

1. 'Aks-i ruḥsāruñla çeşmüm bir gümüş kandıldür
Rişte-i zülfün fetil oldu sirişküm aña yağ
2. Aşmağıçün cāmi' -i 'ışkuñda üstād-ı każā
Eyledi zencir-i eşkümden aña bir sım-bağ

151

[Kıt'a]

fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün

1. Şu'le-i āh-ı derūnum eylesün aña fetīl
Hānķāh-ı çarķ-ı mīnāda yaķarsa meh çerāğ
2. Şu'le-i āhum ilet ey peyk-i hāzret göklere
Lāzım olursa eger kerrūbiyāna zer-çerāğ

152

[Kıt'a]

fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün

1. 'Aķl-ı küll sevdā-yı zūlfūñle müşevveş hāldür
Kandedür sāķī yetişdür aña bir cām-ı ferāğ
2. Maţla' -i sāğardan itsün āftāb-ı mey tūlū'
Rūşen olsun bezm-i dil 'aķlum söyündürsün çerāğ

153

[Kıt'a]

162a

fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün

1. Dilde dağ üzre hayāl-i ġarażı 'arızda hāl
Oldı dāğ üstinde lāle lālenüñ üstinde dāğ
2. Ucu yanmış her benefşe bir yeşil kibritdür
Lāle ol kibritile ġülzārda baķar çerāğ

154

[Kıt' a]

mefā' ilün mefā' ilün mefā' ilün mefā' ilün

1. Baña bir cām-ı hucūdı yetiřdür andesin sākī
Ola kim ayd-ı 'ālemden ola dil bir zamān fāriĝ
2. Ne hıkmetdür ki ten milkine 'aql u cān u dāĝ itdi
Gōñül mihrūnden olmaz yine ey nā-mihrbān fāriĝ

155

[Kıt' a]

fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün

1. Bezm-i gülşen de benefşe yadı kibritüñ ucın
Tā yaa nergis anuñla bāĝda zerrīn-erāĝ
2. Hüsrev-i gül goncalarla gice işret itmege
Lāleler bezm-i emende yadılar la' līn erāĝ

156

[Kıt' a]

fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün

1. Bir muşanna' kıt' a didüm tīĝ ü tīr-i dilbere
Baş egüp ehl-i belāĝat didiler hāā belīĝ
2. Gemek-iün yāre hālı kīřine şouldu tīr
Kesmek-iün ehl-i ' işı yanına aıldı tīĝ

157

[Kıt'a]

fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün

1. Micmer-i tende hayāl-i hāl-i miskīnūñ yakup
Ehl-i bezme eyledüm derd-i dili 'ıtr u bāğ
2. Nuql-i bağrum yaşı dilde tır-i zer-peykān-ı şem'
Derd-i sākī sāğar-ı pür-bāde hūn-ālūd-ı dāğ

158

[Nazm]

fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün

1. Sīneme zülfūñ ğamı geldükçe yaqsam n'ola dāğ
Şeb irişe hānesine her kişi yaqar çerāğ
2. Ey perī-peyker anuñ çıkmazdı farkından duhān
Hānesinde dergāhuñ [yakmasa] şevküñ ocāğ

159

[Kıt'a]

162b

fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün

1. Rāh-ı Leylī rūşen olmağa çemende lāleler
Yakdılar Mecnūn-ı şeydāya gice la' līn çerāğ
2. Māh şanma virmege Leylā'ya Nevfel'den cüz
Şem' yakdı bir zümürüd mīle gice serv ü bāğ

160

[Naẓm]

fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün

1. Şūfī-i sālūse keşf olmaz rumūz-ı *lev-küşif*⁵⁰⁰
Başını çekse muraqqa' içre mānend-i keşef
2. Hizmet-i ' irfān gerek kūy-ı harābāt içre kim
Nükte-i tevḥīdle keşf ola sırr-ı *men 'aref*⁵⁰¹

161

[Kıṭ' a]

fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün

1. Keh şarāb-ı Kevşer içüp şūfī keh *mā 'in ma 'm*⁵⁰²
Rind-i der āşāma uymazsa ṭabi' at muḥtelif
2. Biz harābāt ehliyüz meyḥāne küncin isterüz
Varsun ol miḥrāb u mescid içre olsun mu' tekif

162

[Kıṭ' a]

fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün

1. Nuşḥ u pendin pīr-i deyrūñ gūş-ı cānile işit
Zāhidūñ güft u firībin diñleme ey nā-ḥalef

⁵⁰⁰ Hazret-i Ali'nin ilmini övmek amacıyla "Eğer perde açılsaydı kesin bilgimde bir artış olmazdı" manasına gelen ve Hz. Ali'ye atfedilen sözün ilk kelimesidir.

⁵⁰¹ "Kendini bilen Rabbini bilir." (*Men arefe nefsehû fe-kad arefe Rabbhû*) olarak bilinen hadisten iktibas olarak alınmıştır.

⁵⁰² Mülk (67/30): "...temiz su (akarsu)..."

2. Kef geçüp deryā gibi dūr ūzre ne'yler sin 'aceb
Çün geçersin bārī geç mey ūzre bī-āvāre kef

163

[Kıı' a]

fe' ilātün fe' ilātün fe' ilātün fe' ilün

(fā' ilātün)

(fā' lün)

1. Çünkü bir ūafderisin ħamuū-künān-ı bezmūñ
Kandesin baėladı meydānda ħabāb-ı mey-i ūaf
2. Ceyū-i endūhile cenk itmege oldı sākī
Miğfer-i bāde ħabāb u siper-i muırib def

164

[Kıı' a]

fe' ilātün fe' ilātün fe' ilātün fe' ilün

(fā' ilātün)

(fā' lün)

1. Bu kadar mu' cize-i ħüsni görürken sende
Gelmez imāna daħi zāhid-i münkir inūaf
2. Baña it nāz u cefāyı anı ko sultānum
Kadrini bilmeyene eyleme lūıfuñ isrāf

165

[Kıf'a]

163a fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün

1. Bulmadılar aşuña m nend-i bir ma' k s y 
Aradı att tlar yaut-ı d rcin muref
2. Eyleye b r-ı ecel tizcek muz ' af addini
Nad-i ' mrin itmeye her kim kem l-i ' ika arf

166

[Nazm]

mef ' il n mef ' il n fe'  l n

1. Olursañ m lik-i milk-i taarruf
Bil rsin neyd gin Őf  taavvuf
2. Olur m ni' bis t-ı urbe ay r
Eger itmezseñ is t-ı tekell f

167

[Kıf'a]

mef ' il n mef ' il n fe'  l n

1. Dimez Őf  riy dan yek mey-i n b
Bil rken nif-ı d n oldum in f
2. Der n n mey gibi Ő f itmeyenler
Taavvufdan iñende urmasun l f

168

[Kıt'a]

fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün

1. Şöyle kızlık itdi dünyâyı bu çarh-ı pîr-i zen
Kim görünmez çarh-ı tennürında ala bir reğif
2. Ayda bir kez görünür güçile halk-ı 'äleme
Cev' ile tıfl-ı hilâli şöyle itmişdür za'if

169

[Kıt'a]

163b

mefā' ilün mefā' ilün fe' ülün

1. Deme 'allāme-i 'aşrım cihānda
Keşef yanglıg geyüp egniñge bir şūf
2. Efendi yine zāg-ı suhtevātı
Üşürdüñ başıga mānende-i kūf

170

[Nazm]

mefā' ilün fe' ilātün mefā' ilün fe' ilün

1. Zihī ki cilde-gehüñ bu revāk-ı nüh eṭbāk
Çubār-ı esbüñe çeşm-i sitāredür müştāk
2. İki ni'āl-i semendüñ düşüpdür eflāke
Anuñla oldı münevver meḥāfil-i āfāk

171

[Naẓm]

fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün

1. Yağdurur gerdün gözinden ıurma bārān-ı firāk
Hîç dimez bir gün yıkılur ansızın bu köhne ıāk
2. Pādişāh-ı 'ışk olan ne'yler ki kuḥli ḳubbe'ı
Bir iki gün aña yetmez mi ki bu kuḥlî veşāk

172

[Naẓm]

fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün

1. Āsmān ḥattı hilāl ebruları la' li şafaḳ
Kāküli ebr u Şüreyyā beñleri encüm-i ' arak
2. Perdesin ref' eyledi çün mäh-ı nev ebrüsünüñ
Seyrine çıkdı melā' ik bām-ı çarḥa mā-ḥalaḳ

173

[Ḳıı' a]

fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün

1. Ḥasret-i āb-ı ' meble cān virürsem eyleñüz
Ḥırḳamuñ bir pāresin bāğ-ı cihānda ḳorḳuluḳ
2. Cūlaruñ vaḳt-i ḥazān şahn-ı çemende Ka' be-veş
Berg-i zerd-i zerle oldı her biri altun oluḳ

174

[Naẓm]

fe' ilātün fe' ilātün fe' ilātün fe' ilün

(fā' ilātün)

(fā' lün)

1. Çünkü tevfiḳ ider rāh-ı hüdā pende refiḳ
Kesme ümidi ki Allah veliyyü't-tevfiḳ
2. Bî-rev ol maḳşada irmek dilerseñ ey dil
Pişer ü saña yeter küfte-i pîrān-ı tarîḳ

175

[Kıṭ' a]

164a

fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün

1. Şol ki 'ışkuñ hāletin fehm itmeyüp
Nefs-i tuḡyānın diye iḡvā-yı 'ışḳ
2. Ol muḍillü bî hayātuñ ḳatline
Virdi fetvā müftî-i a' lā-yı 'ışḳ

176

[Naẓm]

fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün

1. Derdüm iz' ān eylese Mecnün iderdi yād-ı 'ışḳ
Nālem işitse bilürdi ne'ydügin Ferhād-ı 'ışḳ

2. Bir azā-yı āsmāna eylemişler nām-ı mihr
Bir belā-yı nāgehāna eylemişler ad-ı ışk

177

[Nazm]

fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün

1. Sīnede āteř-i ġam dīdede kıldı nem-i ışk
Olalı kūy-ı melāmetde ġoñül hem-dem-i ıřk
2. Tāze ter ola deyü sebze-i sīnem her dem
Üstine ebr-i müjemden şaçılur şebnem-i ışk

178

[Nazm]

fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün

1. Tā ki mirāt-ı dil-i uřřākı peydā itdi ışk
Anda aks-i rūy-ı dildāra temāřā itdi ıřk
2. On sekiz biñ ālemi naķřında ġayrān eyledi
řafħa-i ālemde bir şüret-i pezīr itdi ışk

179

[Nazm]

fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün

1. Bulmadum bir hāne-i rāhat anuñ vīrānı yoķ
Geymedüm bir cāme-i vuşlat anuñ hicrānı yoķ
2. Var mıdur bir ıoğrı 'āşık şıdkile peymānı var
Kānde var bir yār-ı Şādık 'ahdinuñ yalanı yoķ

180

[Nazm]

mefā' ilün mefā' ilün mefā' ilün mefā' ilün

1. Suvār-ı esb-i hicrānuñ olaldan hiç kararum yoķ
'İnān-ı şabrı aldurdum elümden ihtiyārum yoķ
2. Saña taķrır iderdüm ey refik aĥvālini 'ışkuñ
Velī güftāra ġāyet bī-mecālüm iktidārum yoķ

181

[Kıta] a

164b

fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün

1. Zerreye girsem olurdu mihr-i burc-ı salţanat
Şöyle olmuşdur tenüm fikr-i dehānuñla za' if
2. Ğam küymde sāyebān itsem olurdu bir kılı
Eyle oldım ĥasret-i müy-ı miyānuñla naĥif

182

[Kıf' a]

fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün

1. Hınçer idüp berg-i bīdi cūylar gülzārda
Tīğ-i dildār için eyler tırma süsenle mesāf
2. Servler tutup kenār-ı cūybārı didiler
*Yā ğıyāse 'l-müstāğ ism̄ neccinā mimmā neḥāf*⁵⁰³

183

[Kıf' a]

mef' ūlü fā' ilātü mefā' ilü fā' ilün

1. Ben şol ḥarāb-ı mest-i şarāb-ı feşāhatüm
Kaldum ayağda cur' a gibi dest-ğiri yok
2. İrdi kemāle sözleri ṭab' -ı bülendimüñ
Ey ḥusrev-i zamāne hemīn bir zāhiri yok

184

[Kıf' a]

fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün

1. Beççe-i 'ışkı yazur ḥünla üstād-ı müjem
Yüzümüñ yoḥsa kim tıfl-ı sirişk ola sebaḳ

---

⁵⁰³ Ey bereketi bol olan Rabbim, bizi korktuklarımızdan kuru!

2. Lâciverdiyle hatt-ı sebzi gülistân-ı şerhin
Yüzi hâzırladı yazmağa iki al tabak

185

[Nazm]

fâ' ilâtün fâ' ilâtün fâ' ilâtün fâ' ilün

1. Çün dehâni darlığında oldu şübhem ey refîk
Kalmasa hâll eyleseñ bu şübhe mübhem ey refîk
2. Ger vücūdına delîl olur diseñ hâl-i beni
Nokta-i mevhümü tutmazlar müselleme ey refîk

186

[Kıt'a]

mefâ' ilün mefâ' ilün mefâ' ilün mefâ' ilün

1. Gönülde bulduğundan soñra Leylâ'sın koyup şehri
Varup tağlar başında Kays-veş eyler vañan ' aşık
2. O Şirîn şüreti tağlarda levh-i senge yazmazdı
Eger bencileyin olmuş olaydı Kūhken ' aşık

187

[Nazm]

- 165a   mefā' ilün mefā' ilün mefā' ilün mefā' ilün
1. ' Aceb mi cān bedenden ayrılınca olmasa münfekk
Dehānuñ cevheri cāna olupdur cüz'-i lā yūnfek
  2. Belūñ fikr itmede erbāb-ı diḳḳat kıldı lā-yufhem
Femūñ ḥüsn itmede ehl-i başiret oldı lā-yüdreḳ

188

[Nazm]

- mefā' ilün mefā' ilün fe' ulün
1. Elā ey nūr-ı çeşm-i cān-ı ğam-nāk
*Li- 'ömrī lā-yerā 'aynāyi levlāk*⁵⁰⁴
  2. Derūn-ı ḥāne-i ḳalbüm zümürüt
*Münevver sāḥatī Allahü ebḳāk*⁵⁰⁵

189

[Nazm]

- mefā' ilün mefā' ilün mefā' ilün mefā' ilün
1. Hümā-yı faşlı 'ūd-āsā yeter muṭrib aḥbābuñ
Meger kim üstüḥānumdan olupdur elde mızrābuñ

⁵⁰⁴ Ömrümde senden başkasını gözüm görmedi.

⁵⁰⁵ Beni değerli kılan sensin, ölümsüz olan ancak Allah'tır.

2. ‘ Aceb mi secde-i dāyim iderseñ nūr urup hāke
Nişān-ı la‘l-i esbidür senüñ ey sāye mihrābuñ

190

[Kıt‘ a]

mefā‘ ilün mefā‘ ilün mefā‘ ilün mefā‘ ilün

1. Saçuñ zulmet hayāt-efzā-yı la‘lüñ üzre tebhāle
Nişānı oldı ey Hızır-ı zamān ser-çeşme-i cānuñ
2. Ne deñlü tır-i müjgān urşa cāna ol kemān-ebrū
Kayurmaz Şādıkā çün dāğ-ı hicrān oldı kalķanuñ

191

[Kıt‘ a]

fā‘ ilātün fā‘ ilātün fā‘ ilātün fā‘ ilün

1. Kaş degül na‘l-i semend-i ‘ışķuñ urmuşdur ezel
Görinen ey şeh çemende karasıdur anuñ
2. Bir örümcekdür tolaşmış rişte-i cisme göñül
Kim zenāb-ı guşşa-i hālüñ gıdāsıdur anuñ

192

[Nazm]

165b

mefā' ilün mefā' ilün mefā' ilün mefā' ilün

1. Göreydüñ bārī ey Yūsūf bilürdüñ sen de miqdāruñ
Cihānı yalñuz bulduñ n'ola germ olsa bāzāruñ
2. Tefāvüt nicedür mābeyniñüzde gör ki ' aşıklar
Anuñ cānile oldılar senüñ zerle harīdāruñ

193

[Nazm]

mefā' ilün mefā' ilün mefā' ilün mefā' ilün

1. Alup destige misvākı uyub lafzına Şeytān' uñ
Lebine diş bélermişsing eşitdük ol perişānuñ
2. Nigāruñ ' uqde-i zülfini muhkem ' uqdedür şaķın
Taħammül éylemez ol ' uqdeye éy şeyh dendānuñ

194

[Nazm]

mefā' ilün mefā' ilün mefā' ilün mefā' ilün

1. Tefe 'ül eyleyüp nāveklerüñle katline cānuñ
Elifler çekdi sinemde hayāl-i şaff-i müjgānuñ
2. Ecel şeklin dil-i bīmāruma ' arz itmege geldi
Eline şundı ey kaşı kemān enise peykānuñ

195

[Naẓm]

fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün

1. Gerd-i ğamdan ḥāne-i dil oldu pāk
*Leyse fī- kalbī velīkin sivāk*⁵⁰⁶
2. Cism-i 'āşık mi şūd zi in rū-yi zerd
Zer-i kend ḥāk-i siyeh-rā 'ışk-ı pāk

196

[Kıt'a]

mefā' ilün mefā' ilün fe' ülün

1. Hevā-yi dürr-i dendānı iderse
Yolında bu ten-i fersüdemî nāk
2. Umarın ki kazā' her şāhsārın
Dürr-i dendān-ı yāre ide misvāk

197

[Kıt'a]

fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün

1. Sūzen-i müjgān-ı bülbüldür diken
İtse gül ḥār-ı elemle sine-çāk

---

⁵⁰⁶ Senden başka kalbimde hiçbir şey yoktur.

2. Kande kim yaqsam hayālũñ dũş olur
*Mā yerā ʿaynāyi fiʿd-dehri sivāk*⁵⁰⁷

198

[Kıtʿa]

- 166a   mefʿ ũlü fāʿ ilātü mefāʿ ilü fāʿ ilün
1. Ben mürde cismi eyleyüp ihyā Mesîḥ-vār
Ol laʿ l-i nābı muʿ cize-perdāz itmedũñ
  2. KAtl itmeyince gamze-i Mūsā'yile dirîg
Hızr'ı Mesîḥ-i dehrile hem-rāz itmedũñ

199

[Naẓm]

- fāʿ ilātün fāʿ ilātün fāʿ ilātün fāʿ ilün
1. Şüretũñ itse dür-i nābında açar gözlerũñ
Ruhlarũñ gencinedür üstinde ejder-i kākülũñ
  2. ʿĀşıkuñ rüzın kara bahtum gibi eyler siyāh
Her kaçen kim saçsa kâfir urur ʿ anber kākülũñ

---

⁵⁰⁷ Tüm zamanlarda senden başkasını gözüm görmez.

200

[Kıt'a]

mefā' ilün mefā' ilün mefā' ilün mefā' ilün

1. Belā şehbāzı şikestān-serāda āşyān tutmuş
Émes müjgān közümde köz körür ey kebk-i der hāşāk
2. Né şehbāz-ı Hümā-pervāz érür ol murğ-ı ' izzet kim
Anıñ evc-i hevāsığa érişmes tã'ir-i idrāk

201

[Kıt'a]

166b fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün

1. Hāsret-i haţtuñla cān bérgeñlering hāk-i teni
Kāyda kim tüşse béte ol cāyda hār-ı ecel
2. Gülşen-i kūyında körgeç murğ-ı dil cān bérdügin
Ol gül-i bāğ-ı leţāfet dédi vallāhi maħall

202

[Nazm]

fe' ilātün fe' ilātün fe' ilātün fe' ilün

(fā' ilātün)

(fā' lün)

1. Nice bir ide recā ehli temennī vaşluñ
Nice pür ola hadiş-i dehenüñ *leyte le'al*⁵⁰⁸

⁵⁰⁸ Arapçada edat görevinde olan kelime “keşke” demektir.

2. Mantık-ı mihri kıyāsile bilinmez yāruñ
Yoğ yere eyleme nādānlar ile baḡ ü cedel

203

[Naẓm]

fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün

1. Bāğ-ı dehre şol-ķadar bārān-ı eşk aķıtdı seyl
Ol nihāl-i nāz egilüp itmedi bir pāre meyl
2. 'Aks-i ruḡsār-ı sirişküm dīdede rengin ider
Kān-ı imkānda 'aķiķi nite kim tāb-ı Süheyl

204

[Kıṭ'a]

fā' ilātün mefā' ilün fā' ilün

1. Her ne itse olur niğār aḡsen
*Küllü fi 'lin mine 'l-cemāli cemāl*⁵⁰⁹
2. Meyl ider 'aks-i la'li gör teşne
*Küllü māin ile 'l-biḡāru 'l-meyil*⁵¹⁰

---

⁵⁰⁹ Güzelin her yaptığı şey güzeldir.

⁵¹⁰ Suların tamamı denize meyl eder.

205

[Kıf'a]

mefā' ilün mefā' ilün mefā' ilün mefā' ilün

1. Göñüller hürmetine urmağıçün âteş-i şevki
Yine sākī-i bezm almış ele bir lāle-gün meş' al
2. Ğarīk-i baħr-i ' ışk olanları iħrāca ey Sādık
Olupdur kılzüm-i ' ışkında yāruñ kaşları şandal

206

[Meṭālī']

167a mef' ulü fā' ilätü mefā' ilü fā' ilün

1. *İnnī ra 'eytü vecheke yā eşrafe 'l-enām*
*Ke 'ş-şem 'i fi 'l-ğayāhibi ke 'l-bedri fi 'z-zalām*⁵¹¹
2. Zülmet içinde kalmış idi cümle hāss u 'ām
Şem' -i cemālün itnese bu 'arşada hīrām

207

[Kıf'a]

mef' ulü fā' ilätü mefā' ilü fā' ilün

1. Devr-i ruħuñda vaşf-ı ser-i zülfün itmeden
Bildi cihānda baħş-i teselsül nedür ħakīm

⁵¹¹ Ey yaratılmışların en şerefli olan, senin yüzünü gördüm! Dipteki/zindandaki mum gibi ve karanlıktaki ay gibi...

2. Saḥ-ı felekde yād olıcak ḥaṭṭ-ı istivā
Ḳadd-i nihāl-i yāre varur ṭab^ç -ı müstaḳīm

208

[Naẓm]

fā^ç ilātün mefā^ç ilün fā^ç ilün

1. Almazan merd iseñ dilā çünkim
Didi Ḥaḳ inne keydehünne ‘Aẓīm⁵¹²
2. Leyse mekru’n-nisā ĩ maḥfiyyen⁵¹³
İnne Rabbī bikeydihünne ‘Alīm⁵¹⁴

209

[Ḳıṭ‘a]

fā^ç ilātün fā^ç ilātün fā^ç ilātün fā^ç ilün

1. Néydügin fehm étmes irkin Zühre söz ü sâzı
Étmiş irdim mén Ḥicâz-ı kûy-ı dilberni maḳām
2. Sâḳī devrân-ı mey-i mihrüñ ṭola nûş étmege
Ḳıldı éy mihr u hilâl zer-nişâni sîm-i cām

---

⁵¹² Yusuf 12/28 : “Onların (kadınların) tuzağı çok büyüktür.”

⁵¹³ Kadınların tuzağı gizli değildir.

⁵¹⁴ Yusuf 12/34 suresinden manen iktibastır: “Şüphesiz ki benim Rabbim onların tuzaklarını bilendir.”

210

[Kıt'a]

167b

fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün

1. Cur' a-i cāmün ki dökdi hāke sāķī-i ezel
Tıynetinden eyledi üstād-ı hikmet cām-ı Cem
2. Sāz-ı ışka rişte-i cānumdan evtār eyledüm
Neydügin Zühre felekde bilmez iken zīr ü bam

211

[Nazm]

fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün

1. Vaşf-ı la' lüñde kemāle irişelden sühanüm
Her kişi vird-i zebān eyledi şi' r-i şasenüm
2. Kızdurur tīře-i hāmile sühan kühsārın
Küh-ken mi şanur ol Hüsrev şir̄in dehenüm

212

[Nazm]

mef' ülü fā' ilātü mefā' ilü fā' ilün

1. Dehān-ı ğoncayı la' l-i leb-i cānāne beñzetdüm
İçinde kaçre-i şebnemleri dendāna beñzetdüm

2. Muḥannā' elli ' aks-i nigāruñ ešk-i çeşmümde
Muḥiṭ-i a' zam içre nice mercāna beñzetdüm

213

[Kıṭ' a]

mef' ülü fā' ilātü mefā' ilü fā' ilün

1. Tū pādişāh-ı ' ālem u sulṭān-ı yevm-i dīn
Mā bende-i kemīnem ü *ıyyāke nesta' m̄* ⁵¹⁵
2. *Yā Hādi's-sebīli lenā ihdina 'ş-şırāṭ* ⁵¹⁶
' İşyān şebinde ḳoma bizi şöyle *dāllm̄* ⁵¹⁷

214

[Kıṭ' a]

fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün

1. Didi ḥaṭṭuñ yüzde gören ehl-i dīn
Üzliḫeti 'l-cenneti li 'l-müttaḳm̄ ⁵¹⁸
2. Nükte-i esrār-ı ḥaṭṭın ḳıl beyān
Ḳul bi-lisānin 'Arabiyyin mübīm̄ ⁵¹⁹

⁵¹⁵ Fatiha (1/5): "Yalnız senden yardım dileriz..."

⁵¹⁶ Fatiha (1/6): "Bizi doğru yola eriştir..."

⁵¹⁷ Fatiha (1/7): "Dalâlette olanlar..."

⁵¹⁸ Kaf (50/31): "Cennet de takva sahiplerine yaklaştırılır."

⁵¹⁹ Apaçık bir Arapça ile söyle.

215

[Kıt' a]

168a

mefā' ilün mefā' ilün mefā' ilün mefā' ilün

1. Dilā gümrāh-ı ışka her biri necm-i hidāyetdür
Şererler kim olur peydā şehüñ na' l-i semendinden
2. Göñül Behrām-ı Gür'idür bu deşt-i vaşset-ābāduñ
Halāř olmaz ğazāl-ı çarhı anuñ āhī kemendinden

216

[Kıt' a]

fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün

1. Vezn için gül Yūsuf'ın Mıřr-ı çemende güyiyā
Ĝisesin tıldurdu jāle ğoncanuñ dürr-i ' Aden
2. Yūsuf-ı cānı zeķan çāhından itlāk itmege
Kākül-i müřĝin dilber eylemiş ' anber resen

217

[Kıt' a]

mefā' ilün mefā' ilün mefā' ilün mefā' ilün

1. Muřavvel zülfinüñ başşında ' arz idüp teselsüller
Dehānı devrine geldükde başş-i muştaşar itsün
2. Dehānı vaşfına lāyık degüldür ol kilik ey dil
Gerekse ğoncanuñ jāle dehānın pür güher itsün

218

[Kıf' a]

mefā' ilün mefā' ilün mefā' ilün mefā' ilün

1. Eger devrümde gelmiş olsa idi şübhesüz ey dil
Gelüp okurdı hızbü'l-baħri benden Ĥazret-i Zü'n-nün
2. Behāneyle añılur nām-ı Leylī diyü mektebde
Dem-ā-dem süre-i Ve'l-leyl okurdı tıfl iken Mecnün

219

[Kıf' a]

fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün

1. Şafha-i hürşide konmuş sürh ile
Nokta-i leb oldı güyā ol dehen
2. Ğabgab-ı māha aşılmış fi'l-meşel
Bir mu' allak āba döndi ol zeķan

220

[Kıf' a]

mefā' ilün mefā' ilün fe' ülün

1. Dem-ā-dem nār-ı ğamda cism-i ' aşık
*Yezübü fi'l-lezā mislü'l-lüceyn*⁵²⁰

---

⁵²⁰ Gümüş gibi ateşte eriyor.

2. Yine ‘ahde vefāyı itmedüñ sen

Le-ḳad aḥleftü va ‘dī merrateyn ⁵²¹

221

[Ḳıṭ‘ a]

168b mefā‘ ilün mefā‘ ilün mefā‘ ilün mefā‘ ilün

1. Felekden mertebēñ a‘ lā melekden şüretüñ aḥsen
Te‘ ālallāh zihī mesken zihī ḥürşīd-i nūr-efken
2. Hilālün ḥācib-i garrā mişālün mihr-i nūr-efzā
Cemālün mäh-ı şeb-ārā ‘ ızāruñ encüm-i rüşen

222

[Ḳıṭ‘ a]

fā‘ ilātün fā‘ ilātün fā‘ ilātün fā‘ ilün

1. İtmege ta‘ līm-i iḥyā la‘ li üzre ḳaş degül
Şeh-perin açup iner ‘ İsä’ ya Cibril-i Emīn
2. Kātib-i ḳudret ‘ ızār-ı levḥasına bī-ḳalem
Misk-i terle yazdı *hāzā raḥmetün li’l- ‘ālemīn* ⁵²²

---

⁵²¹ Ben vadimden iki defa caydım.

⁵²² Bu alemlere rahmettir.

223

[Kıf' a]

mefā' ilün mefā' ilün mefā' ilün mefā' ilün

1. Kul olurdu aña Yūsuf göreydi hüsni tefsirin
Olurdu Hazret-i 'İsî işitse luḡ-ı tekririn
2. Eline hāme almazdı Nigāristān-ı hüsni içre
Eger bu vech ile Mānî göreydi naḡş u taṣvirin

224

[Kıf' a]

fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün

1. Şanki tūmārında ol vaṣf-ı ḡaṡṡ-ı anber-şiken
Mūr-ı ḡaylīdür ki itmiş üstüḡ'ān içre vaṡan
2. Yūsuf-ı cān çıkmaz ol çāh-ı zenaḡdāndan eger
Riṡte-i zerdin şumā' -ı mihr aña itse resen

225

[Nazm]

mef' ülü mefā' ilü mefā' ilü fe' ülün

1. 'İṡḡuñda bilür ḡālīmi ḡūnīn ciger olḡan
Körgeç ḡamımı fehmi éter ehl-i nazār olḡan

2. Ésib firāķıngı tanur berg-i ĥazān dīk
Tüşüp ayağing tozıgā zīr ü zeber olgan

226

[Kış'a]

- 169a mefā' ilün fe' ilātün mefā' ilün fe' ilün
1. Çü görđi bīni o mu' ciz-likā-yi engüştin
Götürđi didi ŗehā lā ilāhe illā hū
2. Olurđı saña müŗābih eyā kamer şal' at
Olaydı řihre-i ĥürŗide māh-ı nev ebrū

227

[Kış'a]

- mefā' ilün mefā' ilün fe' ülün
1. Eger devründe gelmiŗ olsa dehre
Bu deñlü ĥüsnile ey māh-ı dil-cū
2. Ayağun toprağınun cevherine
İderđi gözlerin Yūsuf terāzū

228

[Kış'a]

- mefā' ilün fe' ilātün mefā' ilün fe' ilün
1. Cenāb-ı muğ saña yetmez mi ey dil tařt-gāh-ı Cem
Ĥabāb-ı mey řafā ehline besdür tāc-ı Keyĥusrev

2. Eger kim ʿ aks-i ebrūsın şalaydı cānuña ol meh
Saʿ âdetle ayagūña gelürdi yerde mäh-ı nev

229

[Kıtʿa]

feʿ ilātün feʿ ilātün feʿ ilātün feʿ ilün

(fāʿ ilātün) (fāʿ lün)

1. Meşʿ al-i nūr-ı hüdāyet gece olup zāhir
Şaldı çün meclisine p̄ir-i muğānuñ pertev
2. Hālet-i bādeden aña olıcağ şeyh-i şeh
Eyledi hırka-i şad-pāre-i hımāre kerev

230

[Kıtʿa]

müstefʿ ilün müstefʿ ilün müstefʿ ilün müstefʿ ilün

1. Aḥşāma karşı kūşe-i bāmına çıkmış gün gibi
Başa külāhı kec geyüp gördüm turur bir mäh-ı nev
2. Baqdum yüzine bir ʿ Acem oğlanı imiş ol meger
Hışmiyla idüp ğamzeler didi ne baqarsın bürev

231

[Kıf'a]

mefā' ilün mefā' ilün fe' ülün

1. Uzatmasun ayağı toprağına
Alın söyleñ ipe çeksün terāzü
2. Firāk-ı sünbülün çekmekden ey dil
Düşürdi nāfe-i miskin̄in āhū

232

[Nazm]

169b mefā' ilün mefā' ilün mefā' ilün mefā' ilün

1. Göreydi vaşf-ı naḥl-i kāmētūñde şı' rüm ey gül-rū
Diyeydi bāğ-ı nazmuñ naḥl-i bendesin baña ḥū
2. Kabāsın çāk iden kimdür deyince Yūsuf-ı cānuñ
Görüp engūr-ı ḥāl̄in tıfl-ı dil Şādık didi bu bu

233

[Kıf'a]

fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün

1. Bāgbān ey serv-i kadd beñzer kaçarmış bāğdan
Kim gezer vādide gördüm sürüyüp zencir-i şu
2. Bāğda şerbetile taldurmuş ḥabābuñ şışesin
Nergis-i bīmāruñ eyler derdine tedbır-i şu

234

[Naẓm]

fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün

1. Bād-ı āhumla çıkar nār-ı şafağdan bir ' alev
Bilemeyen anı şanur taraf-ı ufukda mäh-ı nev
2. Dir saña dās-ı hilālî destine alup felek
Mezra' -ı ' ömrüñ yetişdi geldi hengām-ı direv

235

[Kıt' a]

fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün

1. Ol nihāl-i serv-i gülşende bulup seyr itmege
Dīdeler idüp habābı gitdi eşküm su-be-su
2. Mūya dönmiş cism-i zārum düşdi zūlfî tārına
Bulmadı şāne arayup gice anı mū-be-mū

236

[Naẓm]

mefā' ilün mefā' ilün fe' ülün

1. Yüzüñde olmuş ol hāl-i siyeh mū
Siyeh per taqınur bir tıfl-ı Hindū
2. Ğubārile yazulmuş harf-i rāda
Muşanna' iki mışrā' dur ol ebrū

237

[Kıt' a]

mefā' ilün mefā' ilün fe' ülün

1. Kemer urdı baña raḥşı zamānuñ
Nişān-ı na' lidür elümde ebrū
2. Tolaşdı rişte-i cāna ḥayālūñ
Nitekim dāmene şayyāduñ āhū

238

[Kıt' a]

170a

mefā' ilün mefā' ilün fe' ülün

1. Gözüng 'aksiyle çeşm-i pür sirişküm
Kedūdur kim bitülmiş anda āhū
2. Zücāc-ı kıanda kirgen bir megestür
Lebüñ 'aksiyle gözde ḥāl-i ḥuş-bū

239

[Kıt' a]

mef' ülü fā' ilätü mefā' ilü fā' ilün

1. Biñ yıl gezse deşt-i hevesde peyk-i cān
Keyf ü kemendin almaya anuñ nişān-ı hū
2. Şeh-perlerini döke yine itmeye güzer
Şehbāz-ı 'aql u fikr-teg ey dil fezā-yı hū

240

[Nazm]

mefâ' ilün fe' ilätün mefâ' ilün fe' ilün

1. Midâd-ı miskile taḥrîr ider o ḥaṭṭ-ı siyâh
' Izârı şafḥasına lâ ilâhe illâllâh
2. Giderdi zülmet-i küfri yüzinden imānuñ
Kaçen ki burqa' -i zülfin götürdi ol yüzi mäh

241

[Kıṭ' a]

mef' ülü mefâ' ilü mefâ' ilü fe' ülü

1. Çāk itdügiçün beççe-i mihrgâne yaqasın
Od yaqdı ser-i çarḥa çıkup âh-ı seher-gâh
2. Göstermese bol aña çıkup şu' le-i âhı
Gam zülmeti içinde kalurdi dil-i gümrâh

242

[Kıṭ' a]

fâ' ilätün fâ' ilätün fâ' ilätün fâ' ilün

1. Şâhid-i cāmı gece meydānı gördüm ṭolanır
Başına geymiş ḥabâb-ı aldan la' lîn külâh
2. Kṭube-i eflâke dönmüşdi ḥabâb-ı cām-ı mey
Şu' lesi şem' üñ nūrında görünürdi şekl-i mäh

243

[Naẓm]

170b

mefā' ilün fe' ilätün mefā' ilün fe' ilün

1. Yüzinden ol meh-i bedrüh açıldı taraf-ı külāh
Görindi ma' nī-i esrār şemm-i vechullāh
2. Şokardı şa' şa' a-i gamze gözine hançer
Yüzine her ki o mihr-i cemālüh itse nigāh

244

[Kıt'a]

fā' ilätün fā' ilätün fā' ilätün fā' ilün

1. Hākde bir na' l-i esbüh buldı yıllardur gönül
Küşe-i halvetde anı eylemişdür secde-gāh
2. Dil halāş olmaz kalurdu zulmet-i hicrāndan
Olmasa aña hayāl-i haṭṭ-ı la' lüh Hızr-ı rāh

245

[Kıt'a]

fā' ilätün fā' ilätün fā' ilün

1. Oldı kaşuñ muşhaf-ı ruhsāruña
Lāciverdiyle yazulmuş besmele
2. Müftī-i haṭṭuñ kitāb-ı 'ışkda
'Aşıkun katline bulmuş mes'ele

246

[Nazm]

fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün

1. Gonca-i ğannāc ğunc ider çemende bülbüle
Vaqtidür muṭrib saña kılkul der ise bülbüle
2. Gamze-i ğammāza ğamz itmek dil-i ğam-ḥāre'î
Ṭurre-i ṭarrār-ı dilberden kılupdur silsile

247

[Nazm]

mef' ülü mefā' ilü mefā' ilü fe' ülün

1. Vākıf olamaz daḥı çemen bülbüli ḥāle
Gül den oḳudı gerçi ki bir iki risāle
2. Gökden deheni yādına dildāruñ inerken
Gülşende düşer gice şeb ğoncaya jāle

248

[Kıṭ'a]

mef' ülü fā' ilātü mefā' ilü fā' ilün

1. Geşt eyledügi cūlaruñ ey serv-i ḳadd nedür
Şahn-ı çemende yire düşüp rüy-ı kerdile
2. Saḳf-ı nigārı yazmağa naḳḳāş-ı nev-bahār
Eṭrāf-ı bāğa cedvel ider lāciverd ile

249

[Kıf'a]

mefâ' ilün mefâ' ilün mefâ' ilün mefâ' ilün

1. Gözüm merdümeleri şol rinde beñzer ' aks-i kıaddüñle
Nihâl-i serv-i nakş itmiş ola ey gül kıabağına
2. Kıadeh bir şâhid-i gül-gün kıabâdur bezm-i hâşuñda
Lebüñ bir güşvâr-ı la' l-i ter tıkmış kıulağına

250

[Kıf'a]

fe' ilâtün fe' ilâtün fe' ilâtün fe' ilün

(fâ' ilâtün)

(fâ' lün)

1. Güçile ağzın açup nâvekinüñ peykânı
Koydı bir kıatrece şu oğlarınıñ pâresine
2. Sañma işler geçer ol kemânuñ çeşmi
Şakın inleme göñül oğlarınıñ yâresine

251

[Kıf'a]

mefâ' ilün mefâ' ilün fe' ülün

1. Gerek mihr it gerek kıahr eyle Şadık
İder ey tıfl-ı nürânî yüzüñ mäh

2. Sever bir çār-deh-i sāle cüvānı
Egerçi sāl-i ʿömri oldu pencāh

252

[Nazm]

mefʿ ülü fāʿ ilātü mefāʿ ilü fāʿ ilün

1. Bir āteşin nevādür gül Kays-ı şāh-ı derde
Ol jāle beyzelerdür başundağı bu āde
2. Ol şekl-i bî-nażir-i nakş eylemezdi taşā
Şüret vireydi Şirin Ferhād'a nā-murāde

253

[Kıta]

171b fāʿ ilātün fāʿ ilātün fāʿ ilün

1. Mén kara könglinġ uçun mātem tutup
Dūd-ı āhum cāmesin éter siyāh
2. Tél bolıb söyler zebān-ı hāl ile
Derdümi kabrümde bétgen her giyāh

254

[Kıta]

mefāʿ ilün mefāʿ ilün feʿ ülün

1. Ne hāk olur ayağı toprağı kim
Olur bir sürmesinden dīde iclā

2. Ararsañ bāğ-ı Rıdvān'ı bulunmaz
Kadd-i dildāra beñzer naħl-i bālā

255

[Kıt'a]

fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün

1. Zāl-ı gerdünuñ şebinde sīm-i miğferdür kamer
Şaykal-i āhumla boldı gökde ol miğfer cilā
2. Māh-ı 'idüñ hañçer-i sīmīn ğılāfidur hilāl
Zāğ-ı terle virse gerdün aña n'ola ter cilā

256

[Nazm]

mefā' ilün mefā' ilün mefā' ilün mefā' ilün

1. Nice dil itmesün Mecnün gibi feryād-ı vāveylā
Nice gündüz görünmez oldu aña ol şacı Leylā
2. Degüldür jāle dāmān-ı zümürüd-günini deştüñ
Gözim merdümleri taldurdu ey dil lü'lü'-i lālā

257

[Kıt'a]

mefā' ilün mefā' ilün fe' ülün

1. 'Urūs-ı çarhuñ ey dil gerdenine
Güneş bir levhadur zerle muṭallā
2. 'Izārı ol meh-i Zühre cebinüñ
Gümiş āyinedür gūyā mücellā

258

[Kıt'a]

172a

mefā' ilün mefā' ilün fe' ülün

1. Elif kıddi ile o lām-ı zülf
Olur kıt' -ı ğayre dilā kāzla
2. Çü 'arz itdi sāķi-i meclis kıadeḥ
*Kāle ūi tu fe-eşribü ve illā felā*⁵²³

259

[Kıt'a]

mef' ülü fā' ilātü mefā' ilü fā' ilün

1. Ḥaddüñ ğamıyla her ki öle ey gül-i behişt
Ḥāk-i mezārı üstine anuñ yāsemīn ola

---

⁵²³ Dedi ki: Ben o aşk içkisini içmek zorundayım.

2. Tā haşr olunca hıdmet ide aña cānla
Kabri içinde cāriyesi hūr-ı ʿīn ola

260

[Kıtʿa]

fāʿ ilātün fāʿ ilātün fāʿ ilün

1. Tıfl-ı ebced-hʿān iken üstād-ı ğam
Eyledi ʿuşşāka taḫsīm-i belā
2. Kātib-i ğaybüm cümleden tefrīk idüp
Öğredürdi cāna taḫsīm-i belā

261

[Kıtʿa]

mefāʿ ilün mefāʿ ilün mefāʿ ilün mefāʿ ilün

1. İdüp baħr-i vefāda yādlarla āşnāluḳlar
Kuluñ oldum disem ol dişleri dimez lü ʿlü ʿ-ı lālā
2. Kul olmağa çıḳup Baħr-i ʿAdenʾden İstanponʾa
Dizin dizin gelür ol şāh-ı hūsne lü ʿlü ʿ-ı lālā

262

[Kıt'a]

mef' ülü fâ' ilätü mefâ' ilü fâ' ilün

1. Gamzeñ hayâli olmasa cānā elif-miṣāl
Bālā olurdı cānına 'āşıqlaruñ belā
2. Zülfin cīm ü lām u elif-i kıadd-i hayālidür
Çeşm-i remed girifteye her dem viren cilā

263

[Kıt'a]

fâ' ilätün fâ' ilätün fâ' ilätün fâ' ilün

1. Berk-i mīlin hāk-i pāy-i dilbere çekmiş çemen
Çekmek-içün nergis-i a' mālara kuhl-i cilā
2. H'ānına sultān-ı nevrūzuñ çekāvek bāğda
Eyledi fark-ı menār-ı sebzeden dehre şalā

264

[Kıt'a]

172b

fâ' ilätün fâ' ilätün fâ' ilün

1. Murg-ı cāna tāne étgen hālını
Halka-i zülfin éter dām-ı belā
2. Bérmes érđi derd-i ser-i 'ışk ehline
Bolmasa la' l-i lebing cām-ı belā

265

[Kıf' a]

mefā' ilün mefā' ilün mefā' ilün mefā' ilün

1. Nitekim ni' met-i vaşluñ umar her sākin-i mescid
Ümīd-i cur' a-i luţfuñ ider ehl-i ħarābātī
2. Ümīdi riştesin mikrāz-ı yāsıyla keser yokdur
Kimi mescid kimi mey-ĥānede eyler münācātı

266

[Kıf' a]

mefā' ilün mefā' ilün mefā' ilün mefā' ilün

1. Ĥabāb-ı sāġaruñ virmez kıbāb-ı çarĥa ednāsın
Fenā mey-ĥānesinüñ zāhidā rind-i mey-āşāmı
2. Şarāb-ı la' l-i cān-baĥşunda sāķī vaşf-ı renginüm
Şurāĥī-veş göreydi baş egerdi Ĥazret-i Cāmī

267

[Meţāli']

fe' ilātün fe' ilātün fe' ilātün fe' ilün

1. Nice dil beñzede ruĥsāruña şem' -i ţarabı
Nūr-ı Aĥmed'le berāber mi tutar Bū Leheb'i
2. Sözine beñzeye mi naķl-i benāt-ı ĥuvī
Lebine öyküne mi bāde-i cām-ı çelebi

268

[Nazm]

173a fâ' ilâtün fâ' ilâtün fâ' ilâtün fâ' ilün

1. Bezm-i ' âlemde zihî kûl zihî ṭab' -ı ' ayni
Beñzeden la' l-i revân-bahşuña âb-ı ' ayni
2. Ala mı ağızına erbâb-ı şafâ mey adın
Bezm-i ' ışkuñ olalı leblerüñ âb-ı ṭarabı

269

[Kıt' a]

mefâ' ilün fe' ilâtün mefâ' ilün fe' ilün

1. Meger ki uğradı sünbül saçına bād-ı şabâ
Ki oldu büyı anuñ misk-rîz ü gâliye-sây
2. Çoğ itdi sebze de işgâ nevâ-yı ' uşşâkı
' Aceb mi bülbül-i şeydâ olursa nağme-serây

270

[Kıt' a]

mefâ' ilün mefâ' ilün fe' ülün

1. Nedür virmek saña cân kim vücudı
Yanında ehl-i ' ışkuñ oldu lâ-şey
2. Düşünde görmemişdür Şeyḥ Câmî
Ne hâlet virdi câna neş' e-i mey

271

[Kıt'a]

mefâ' ilün mefâ' ilün fe' ülün

1. Nigāruñ nazm-ı dendānın göreydi
Virürdi aña şen kici Nizāmī
2. Yaşarurmak olurdu leblerinden
Eger kim himmet itse baña Cāmī

272

[Nazm]

mefâ' ilün mefâ' ilün mefâ' ilün mefâ' ilün

1. Şafağdan toğdı şanurlar dilā mihr-i pür-envārı
Görinse bādeden ol māh-ı hüsnuñ 'aks-i ruhsārı
2. Velī 'uşşākı teşhīr itdi ey dil kātib-i kudret
Yazuldu şafha-i simin-i yāre hıttı-ı jengārı

273

[Kıt'a]

fâ' ilātün fâ' ilātün fâ' ilātün fâ' ilün

1. Rişte-i eşkiyle bülbül itmese şirāzesin
Tağılurdu bādden gül husrevinüñ defteri
2. Āsmānuñ 'aynīdür ey dil deḥāmī lālīdür
Jälelerdür güyiyā üstinde anuñ aḥteri

274

[Nazm]

173b mefā' ilün mefā' ilün mefā' ilün mefā' ilün

1. Arasın ey gönül cānile dilden kalb-i virānı
Şu kim bulmak dilerse dünyede ol genc-i nihānı
2. Temāşā eylesün çeşmümde ' aks-i zülf-i dildārı
Serāyında şu kim görmek dilerse şāh-ı mārānı

275

[Nazm]

mefā' ilün mefā' ilün mefā' ilün mefā' ilün

1. Şafağ nārına yakdı na' liecek mihri yeñi ayı
Düşürdi hāke şevk-i kebkebüñ ' ıkd-ı Şüreyyā'yı
2. Hadīs-i la' l-i cān-baḥşuñ suvālin itmege andan
Melekler ey perī yerden göge aldı Mesihā'yı

276

[Kıt'a]

mefā' ilün fe' ilātün mefā' ilün fe' ilün

1. Devātı itmese ḥaṭṭ-ı müselselüñ Mecnün
Zamāne kātibi taḫmazdı aña zenciri

2. Eline çihre-güşâlar kalem mi alurdu
Eger ki milket-i Çîn'e varaydı taşviri

277

[Naẓm]

fâ' ilâtün fâ' ilâtün fâ' ilâtün fâ' ilün

1. Şol gönül kim zülf-i miskînüñ olupdur hem-demi
Beñzer ol sultāna kim Rūḥü'l-Ḳudüs'dür maḥremi
2. Hâl-i hırmen-i sūzı ol māhuñ yüzinde fi'l-meşel
Dānedür kim ravzadan iḥrāc idüpdür Ādem'i

278

[Naẓm]

fâ' ilâtün fâ' ilâtün fâ' ilâtün fâ' ilün

1. Nālemüñ irse eger gūşına bir dem nāyı
Meşhedi içre semā'a koyu Mevlānā'yı
2. Şevḳ-i mirāt-ı aḥīdür o māh-ı tābānuñ
Söyleden nātıka-i tūṭi-i sükker-ḥāyı

279

[Kıt' a]

fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün

1. Rişte-i tevḥīd iderdi ehl-i zühdüñ ol şanem
Gerdenine taḳsa tār-ı zülfinüñ zünnārı
2. Mihr-i ruḥsāruñ gibi şüret ne mümkindür açā
Māh-ı nevdn itse naḳḳāş-ı felek pergārı

280

[Kıt' a]

mef' ūlü fā' ilātü mefā' ilü fā' ilün

1. Biri giderse biñi çıkar burc-ı dīdeden
Devr-i ruḥuñda ' aşıkuñ oñdı şenāresi
2. Gören şanur ki tıldı nücümile āsmān
Āfāḳı tıtsa āteş-i āhum şerāresi

281

[Nazm]

174a

mef' ūlü mefā' ilün mef' ūlü mefā' ilün

1. Penç-yeke dedüm düşde cān Yūsuf'ı zindānı
Gösterdi baña dilber ol çāh-ı zenaḥdānı
2. Didüm ayaḡuñ tozı miskile ber-ā-ber mi
Ḳaşı o meh-i ḥüsnüñ ' arz eyledi mizānı

282

[Kıt'a]

mef' ulü mefâ' ilü mefâ' ilü fe' ülün

1. Basğay mu ayak zühd ü şalâhıng ħarîmiğa
Dil kūy-ı ħarâbâta téküpdür çü ' alemni
2. Bér köhne sıfâlığa eger bérselel almas
Éy ħ'âce şafâ ehli tolan sâğar-ı Cem'i

283

[Kıt'a]

mef' ulü mefâ' ilü mefâ' ilü fe' ülün

1. İçi tek bâde-i şevkile tolsun
Nétersin éy köngül cām-ı hilâli
2. Mānga yéktür Cem'ing cām-ı zeridin
Ĥarâbâtîlerüñ segān (?) sıfâli

284

[Nazm]

mefâ' ilün mefâ' ilün mefâ' ilün mefâ' ilün

1. Ne ħ'ış ü mäder ü ne vâlid ü ħardaşımız ħaldı
Ĥayātuñ muşĥafuñ ħatm itmege bir başımız ħaldı
2. Yanayum eşküme mātem-serāy-ı dehr-i fānide
Hemîn bir açar ağlar dide-i ħün-pāşımız ħaldı

285

[Kıf'a]

Luğaz

174b mefā' ilün mefā' ilün fe' ülün

1. Nice meşşâtdür ol tã'ir-i münîr
İder bir kerre yılda Rüm'a pervâz
2. Ser-i zülf-i nigârı ziynet için
İder dñnbâlesinden 'anberin kâz

286

[Kıf'a]

Luğaz

mefā' ilün mefā' ilün fe' ülün

1. Ne murğ-ı bü'l-'acebdür kim çemende
İder zâg u zeğanla şöhet-i hâş
2. Egüp şâh-ı güli çeng itse murğân
İderler bezm-i 'ıyşa anı rakķâş

287

[Nazm]

Luğaz

mefā' ilün mefā' ilün fe' ülün

1. Bugün bir turfe kuş gördüm seni yār
' Aceb halk itmiş anı şun' -1 Cebbār
2. İki biçer yapuşduğın dehānı
Qanadınıñ ucında gözleri var

288

[Kıf'a]

Mu' ammā Berāy-ı Aḥmed

fe' ilātün fe' ilātün fe' ilātün fe' ilün

(fā' ilātün) (fā' lün)

1. Görmedi bir leb-i dilber gibi şīrīn-kārı
Yayılı şu' bedde sāzı felegūñ dehre bisāt
2. Haqq'a yaz dehenī qalbin idüp sihrile kim
Mey gibi zarfa girüp mühresin itdi isqāt

289

[Kıf' a]

Berāy-ı Hasan Hüseyin

mefā' ilün mefā' ilün fe' ülün

1. Hayāl-i zülfini ta' vîz-i cân it
Saña kâr itmeye tâ şerr-i hannās
2. Giderdi ol perî hâl-i 'ızârın
Ayak başdı meger kalbine vesvās

290

[Kıf' a]

fā' ilātün mefā' ilün fe' ilün

(fe' ilātün) (fa' lün)

1. Fazl-ı Hağ ile nitekim hürşid
Virdi dehre şeref togup bir mäh
2. Hâtif-i gayb idüp o dem târih
Kodı ismin anuñ fazîlullāh

291

[Kıf'a]

175a fā' ilātün mefā' ilün fe' ilün
(fe' ilātün) (fa' lün)

1. Feyz-i Hâk ile nitekim hürşid
Virdi dehre şeref toğup bir mäh
2. Hâtif-i ğayb idüp o dem târih
Kodı ismin anuñ fazîlullâh

292

[Kıf'a]

mefā' ilün mefā' ilün fe' ülün

1. Sitârem görse mihrinde hilâli
İder bir zerrenüñ içinde nihân
2. İrişdi zerrece feyz-i hilâle
Ferahdan raqşa girdi mihr-i raşşân

293

[Meţâli']

mef' ülü fā' ilātü mefā' ilü fā' ilün

1. *Yā fāṭira 'l-ḫalāyıkı fi 'l-'arḍi ve 's-semā*⁵²⁴
Bilmez kemâl-i zātuñı 'aql-ı ulü'n-nühâ

⁵²⁴ Ey gökte ve yerde yaratılmışları yaratan Rabbim!

2. *Sübḥāne men te‘azzeme bi’l-‘izz u ve’l-bekā*⁵²⁵

*Sübḥāne men tenezzehe ‘an-naḳṣi ve’l-fenā*⁵²⁶

294

[Meṭāli‘]

mef‘ ülü fā‘ ilātü mefā‘ ilü fā‘ ilün

1. Ey yār-1 ğār-1 Ḥazret-i Sultān-1 Enbiyā
Serdār-1 çār-1 yār u ser-efrāz-1 kibriyā
2. Fāruḳ-1 nīk ü bed serdār-1 ḥayl-i iştifā
Şāriḳ-i ‘adl ü cedd ü seyyāre-i burc-1 seḥā

---

⁵²⁵ Ölümsüz ve ulu olduğundan büyük olan Rabbimi tenzih ederim.

⁵²⁶ Fanilik ve noksanlıktan uzak olan Rabbimi tenzih ederim.

[MÜFRETLER]

175b mef' ülü fâ' ilätü mefâ' ilü fâ' ilün

1. Bālā-niṣīn ü cāmi' -ķırān-ı kibriyā
Husrev-niṣān u ṣāhib-i nūreyn-i zü'l-ḥayā

fâ' ilätün fâ' ilätün fâ' ilätün fâ' ilün

2. Husrev-i Düldül-süvār-ı 'arṣa-gāh-ı *lā-fetā*⁵²⁷
Zaygem-i pīl-efgenānan [u] ṣīr-i zār-ı *hel etā*⁵²⁸

mef' ülü fâ' ilätü mefâ' ilü fâ' ilün

3. Kerb-i belāda yaķdı dile āteṣ-i belā
Ya' nī Hüseyn-i ṣāh-ı ṣehīdān-ı Kerbelā

mef' ülü fâ' ilätü mefâ' ilü fâ' ilün

4. Kanlu kefenle lāle-i ṣahrāyı Ṣādīķā
Gören ṣanur ki ṣāh-ı ṣehīdān-ı Kerbelā

⁵²⁷ Arapça, “Lâ seyfe illâ zü'l-fekâr ve lâ fetâ illâ Ali” sözünden iktibasla “Hz Ali gibi yiğit yoktur.” anlamına gelir.

⁵²⁸ İnsan (76/ 1): “İnsan (henüz) anılır bir şey değilken (yaratılmamışken) üzerinden uzunca bir zaman geçti.” ayetinden iktibasla Hz. Ali övgüsü için kullanılır.

fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün

5. Bāde-i cām-ı murādı tırmasun sürsün dilā
Hāzret-i Sultān-ı Murād Hān husrev-i giti-güşā

mefā' ilün mefā' ilün mefā' ilün mefā' ilün

6. ' Aceb mi itmege la' lüñ temāşā ey büt-i tersā
İnerse nerdübān-ı dūd-ı āhumla yere ' İsä

mefā' ilün mefā' ilün mefā' ilün mefā' ilün

7. Peyāmın cünd-i şāhuñ itmege şevk ehline inhā
Yağar sīmīn-sütün üstinde āteş şem' -i bezm-ārā

fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün

8. Sensin ol şāni' ki çarḥ-ı lāciverd ü nüh kıbāb
Kudreti deryāsı üzre oldı bir kemter ḥabāb

fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün

9. Okımağa şāh-ı gül nāmına ḥuṭbe ' andelīb
Minber-i şāḥ-ı zümrüd üzre olmışdur ḥaṭīb

177a

fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün

10. ' Aks-i ḥālūñ gözlerinde dir gören ey cāna kūt
Bir ḥarābe revzen içre ḥāne yapmış ankebüt

mefā' ilün mefā' ilün mefā' ilün mefā' ilün

11. Başın bir şakḳ iderse hāmenüñ tīg-i ğam u miḥnet
Öñünde ser koyup ider yine baş üstine ḥıdmet

mefā' ilün mefā' ilün mefā' ilün mefā' ilün

12. Şaçarlar dāneyi çarḥa dükel encüm olan ḥādiş
Göreliden ḥāl-i ruḥsāruñ melekler oldılar ḥāriş

mefā' ilün mefā' ilün fe' ülün

13. Mey-i la' l-i nigāra gelse mebhāş
Müderris ' arz ider şekl-i müselleş

mefā' ilün mefā' ilün mefā' ilün mefā' ilün

14. Ḳalurdı goncanuñ cāmında şebnem ' āciz ü muḥtāc
Şu' ā' ın rismān idüp eger mihr itmese iḥrāc

fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün

15. Çāre yokdur dünyede ḥummā-yı hicr-i yāre ḥiç
Yazduġuñ ol nüşhanuñ ey ḥ' āce var ez şuyın iç

fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün

16. Göñlin açar ' ālemüñ ' arz ide çün dīdār-ı şubḥ
Nitekim nūr-ı cemāl-i Aḥmed-i muḥtār-ı şubḥ

mefā' ilün mefā' ilün mefā' ilün mefā' ilün

17. Dehānum dürcini fetḥ eylemek olur şehā fettāḥ
Zebānuñ şöyle kim fetḥine anuñ idesüz miftāḥ

mefā' ilün mefā' ilün mefā' ilün mefā' ilün

18. Ezülmiş ol leb-i şehd-i muşaffāya şeker güstāḥ
Köln tolamış ol serv-i semen-sāya kemer güstāḥ

177b

mefā' ilün mefā' ilün mefā' ilün mefā' ilün

19. Başında sünbülin şāneyle itmiş ol gül-i ter şāḥ
Gören şanur ki āhū-yı Ḥoten başında müşgīn-şāḥ

fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün

20. Tob-ı ğamla yakdı gönülüm kal' asın çün ceş-i derd
Dūd-ı āhum şanma andan āsmāna çıkdı gerd

fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün

21. Ḥançer-i dildāra bergin beñzedüp verd-i sefid
Her kaçen baḥş eyledi taraf-ı ḥilāfin tutdı bīd

fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün

22. Ben eşigün ideyin hışn u mefāz
Turmasun seyr-i cebel itsün Mu' āz

mefā' ilün mefā' ilün mefā' ilün mefā' ilün

23. Gelince nicedür cāna hayāl-i la' l-i ter Mültazz
Fırāk-ı ' aşık-ı hayrāna gelmez mi şeker Mültazz

fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün

24. İsmile olmaz müyesser mīve-i la' l-i nigār
Hüşe-i engürü tesbīh eyleseñ mānend-i nār

fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün

25. Tūtalum irdi kemāl-i nazm-ı şı' r-i dil-pezir
Lütüfün olmaz neyleyin ey husrev-i ' ālem zahīr

mefā' ilün mefā' ilün mefā' ilün mefā' ilün

26. Alur çünkim ele ol misk-i bñ anı idüp a' rāz
Sirāyet itdü mi bñyü deyü pāyin koçar şebbāz

mefā' ilün mefā' ilün mefā' ilün mefā' ilün

27. Nesīm-i ' ātıfet oldı çemen bezminde çün gül-riz
Ele al şubh-dem cām-ı neşātı sākıyā bir hīz

178a fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün

28. Bulmadum şehd-i leb-i dildāra deyü dest-res
Tūrmadan iki eliyle başını döger meges

fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün

29. Üştür-i ebr üzre çaldı sârbân r' ad-ı kūs

Qande dövünsün piyāle üstine çeşm-i hūrūs

mef' ülü mefā' ilü mefā' ilü fe' ülün

30. Şimşād-ı kıddüñ naḥl-i kemer bend ü kabā-pūş

Piçide saçuñ ḥalka-i gīsü-yi zere pūş

mefā' ilün mefā' ilün mefā' ilün mefā' ilün

31. Eger abdāl-ı dil olmaḳ dilerseñ ' işkile dervīş

Dil-i mecrūḥuña kıl ḥançer-i hicrānla şad riş

müstef' ilün müstef' ilün müstef' ilün müstef' ilün

32. Gözleri kıtilin nice diyebilür saçları aş

Yazdı ḥaṭ-ı la' l-i lebi *leyse* 'aleyhümā kaşāş

müstef' ilün müstef' ilün müstef' ilün müstef' ilün

33. Vaşla Züleyḥā-yı şabā olduḡına böyle ḥariş

Bilmez idük Yūsuf-ı gül olmasa ger çāk-ı kāmīş

fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün

34. Ruḥları ol māh-ı ḥüsnüñ olduḡın enām-ı beyz

Mülhem-i ḡayb eyledi ' uşşākına ilhām u feyz

fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün

35. Aña öykünmek muhāl eyler dil-i 'uşşāk farz
Kāmetüñden şāh-ı gül biñ kez olursa şive qarz

fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün

36. Yazdı teshîre dil-i 'uşşākı ey dil bî-nuqat
Hâtem-i yâkûta ol la' l-i şeker güftâr-ı hıtt

178b

fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün

37. Çarh-ı zamānı şehāb-ı zerle idüp nice hatt
Sîmden levh-i zeberced-fāmına dökdi nuqat

fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün

38. Kār ider şanur dil-i 'uşşāk-ı ser-gerdāna va' z
Turma eyler ehl-i 'ışka zāhid-i dīvāne va' z

mefā' ilün mefā' ilün mefā' ilün mefā' ilün

39. Çü yokdur itdügüm cürmile 'ışyāna 'aded vā' iz
Baña rüz-ı hisābı aña luţf eyle meded vā' iz

fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün

40. Ey melek hüsnuñ beyānın eylesem n'ola bedi'
Himmetüm eyvānı olmışdur felekden çün refi'

fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün

41. Yakmazan cān riştesin şevk odına mānend-i şem'
Olmayınca ol kamer-ruhsārla meclisde cem'

fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün

42. Lāle-i pervīşi şanmañ sīnesine yakdı dāğ
Belki hūn-ālūde görüp penbesine kondı zāğ

fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün

43. Her kelām-ı nā-sāza kim ola 'ālemde dūrūğ
Beñzer ol şem' a kim anda olmaya aşlā fūrūğ

fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün

44. Şöyle olmışdur gam-ı haţtuñla bu çeşmüm nañif
Üstine düşse yakardı sāye-i mūr-ı zaif

fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün

45. Kadd-i yār-içün dıraşşān itmege ey dil muşaf
Berg-i zerden hañçer itdi bīd itmezsem hilaf

179a

fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün

46. Bu reh-i pūr-guşşada 'uşşāka ey yār-ı şefik
'Işk-ı pākūñ gibi olmaz dünyede na' mu'r-refik

fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün

47. ' Aks-i rüyuñ çeşmüme şal ey dürr-i Baħr-i ' Amîķ
Nice olur rengi Süheyl'üñ pertevinden gör ' aķıķ

mefā' ilün mefā' ilün mefā' ilün mefā' ilün

48. Diñüz kim Zühre urmasun felek bezminde sāza çeng
Nevā-yı nāleme zirā ki olmaz ol bīm-i āheng

fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün

49. Başına bir şāne şoķmıř dimek-içün lā-şerīķ
Meyyit-i aģyāre gelmiş kim mü 'ezzin ola dīķ

mefā' ilün mefā' ilün mefā' ilün mefā' ilün

50. Şarāb-ı ' işveden sāķī şadā' hācil idüpdür gül
Kosun hārile ğavģāyı şemāte itmesün bülbül

fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün

51. İçmeyem cām-ı lebüñsüz ey ķamer-ruħ selsebīl
Sāģar-ı hūrşīdle şunsa felekden Cebre 'il

fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün

52. Ger seg-i kūyuñ sıfālin bulsa ey şāh-ı kerem
Sāģar-ı meclis iderdi Ğazret-i Cemşīd ü Cem

fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün

53. Oldı devlet taht-gāhında muķīm
Hāzret-i Sulţān Murād İbn-i Selīm

fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün

54. Ben didüm eyle cefāya tevbe ey şāh-ı Kerīm
Nāzile geldi dedi *estagfirullāhe 'l- 'azīm*⁵²⁹

179b fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün

55. Hün-ı baţla tırmasun eş' ar gözi tıolsun hemān
Başladı güllerde efğān itmege murgābiyān

fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün

56. Dāğ yakmak istedükçe lāle-i bezm-i çemen
Bir fetil ihşār ider meclisde aña yāsemen

mefā' ilün mefā' ilün mefā' ilün mefā' ilün

57. Gelüp çeşmüñ hayāli gice ey mäh-ı hilāl-ebrü
Gedü-yi çeşm-i 'ālem beynüme naķş itdi her āhü

---

⁵²⁹ Ulu olan Allah'tan affımı isterim.

fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün

58. Şöyle bīmār itdi la' lüñ ḥasreti ey mäh-rū
Nergisüñ ebr aǵzına tebsile şıkar oldı şū

mefā' ilün fe' ilātün mefā' ilün fe' ilün

59. Cemālüne nazar iden dedi senüñ ey mäh
Nedür bu ḥüsn ü behā lā ilāhe illallāh

fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün

60. Düşdi āteş-i şeh-r-i gülzāra meger gice dilā
Kim minār-ı şāḥdan bülbüller eylerdi şalā

mefā' ilün mefā' ilün mefā' ilün mefā' ilün

61. Cihān naqqāşı yazdı gerçi nice nergis-i şeh-lā
Şaf-ı müjgānını bir kıl kadar beñzetmedi aş-lā

mefā' ilün mefā' ilün mefā' ilün

62. Şu deñlü bī-vücüd eyler ḥatṭı ben zār u mehcūrı
Gören çeşm-i ḥayāl eylerdi Şādık sāye-i mūrı

mefā' ilün mefā' ilün mefā' ilün mefā' ilün

63. Eger sünbül saçınuñ olmasa Mecnün-ı dil-gīri
Nihāl-i gülşene āb-ı revān urmazdı zencīri

mefā' ilün mefā' ilün fe' ülün

64. Dilerseñ pertev-i nūr-ı hüdāyı
Düşürme Şādıkā dilden Hūdā'yı

mef' ülü fā' ilätü mefā' ilü fā' ilün

65. İtdi Hūdā'yı ' azze ve celle ' ināyeti
Pāyāna vardı Şādık zāruñ hikāyeti

mefā' ilün mefā' ilün mefā' ilün mefā' ilün

66. Bi-ḥamdullāh ḥazāna irmeden ' ömr-i gülistānı
Hele bir yire cem' itdüm bu evrāk-ı perişānı

mefā' ilün mefā' ilün fe' ülün

67. Olnca sāl-i ' ömrüm penc ü ḥamsīn
Tamām oldu bu dīvān-ı tevvābīn

mefā' ilün mefā' ilün mefā' ilün mefā' ilün

68. Niçün çok böyle yüz virdüñ deyü zülf-i siyeh-rū (?)
Külāhī gūşesi zülf-i nigāra itdi bir gūşe ...

SONUÇ

Çalışmaya konu teşkil eden Sâdık mahlaslı, bazı kaynaklarda Sâdık Bey, Sâdık Edirnevî ve Sadık Çelebi olarak da geçen Osmanlı şairi, devrin büyük ve yetkin şairlerine nazaran daha az tanınan bir şairdir. Bu zamana kadar üzerinde herhangi bir çalışma yapılmamış olması onun Dîvân'ının Türk kütüphanelerinde bulunmamasına bağlanabilir. Sâdık Dîvân'ının şimdilik bilinen tek nüshası, Suudi Arabistan'ın Medine şehrinde, Melik Abdülaziz Kütüphanesinde, Şeyhü'l-İslâm Ârif Hikmet Efendi Kütüphanesi bölümünde 155/811 sıra numarası ile kayıtlıdır.

Sâdık'ın Dîvân'ında 736 adet Anadolu Türkçesi, 89 adet Çağatay Türkçesi, 85 adet Farsça, 44 adet Arapça ve 36 adet Arapça-Farsçayla (mülemmâ) yazılmış toplam 990 şiir bulunmaktadır.

Sadık'ın Divan'ında üslup olarak âşıkane bir tarzdan ziyade ilmiye sınıfına mensup bir şairde görülebilecek derecede ilmin, nüktenin ve anlam inceliğinin ağır bastığı görülür. Bu anlayışa uygun olarak yazılmış Divan'ında tevhit ve naat türündeki şiirlerin çokluğu dikkat çekicidir.

Sâdık Dîvân'ında 163 gazel, 1 terki-i bend, 1 tesmin ve 1 muhammes olmak üzere toplam 166 adet tevhit türünde şiir bulunmaktadır. Ayrıca 185 gazel, 2 terciibent, 1 muhammes, 1 muaşşer şeklinde toplam 189 adet naat bulunmaktadır. Geriye kalan şiirlerin büyük çoğunluğu ise yine tevhit ve naat muhtevası dairesinde yazılmış olan mevize, hasb-i hâl ve menkıbe türündeki şiirlerdir. Şair daha dünyevî olarak nitelendirilebilecek şiirleri Dîvân'ının sonuna yerleştirmiştir.

Sâdık gerek Dîvân'ında Nevâî'den övgüyle bahsetmesiyle ve gerekse de Çağatayca yazmış olduğu 89 adet şiirle iyi bir Ali Şîr Nevâî takipçisidir. Sâdık'la ilgili zikredilen temel kaynaklardan hiçbiri onun Çağatayca şiirler yazdığından bahsetmez. Oysa şairin bahsedildiği gibi 89 adet Çağatayca yazılmış şiiri bulunmaktadır ve bu sayı diğer Osmanlı sahası şairleriyle kıyas edildiğinde önemli bir rakamdır.

Sâdık, bilhassa ayetler olmak üzere hadisleri ve Arapça ibarelere şiirinde oldukça fazla yer vermiş bir şairdir. Öyle ki şiirlerinin bazılarını ayetlerden yapılan iktibaslarla oluşturan şair bu vadiye oldukça maharetlidir. Şair, genellikle kısmî iktibaslar yapma

yoluna gider. Kimi durumlarda ise manen iktibas yaparak telmihle birlikte anlamı zenginleştirir. Şairin Kur'an'dan bu kadar çok iktibas yapması ve bunları ustalıkla şiirinde kullanabilmesi onun ilmî seviyesini göstermektedir.

Dîvân'da geçen naatlar incelendiğinde bazı hususların şair tarafında daha belirgin kullanıldığı tespit edilmiştir. Bu hususların başında Hz. Peygamber'in mi'racı, bütün yaratılmışların en şerefli oluşu, makamının bütün peygamberlerden daha üstün olması, şefaathane ediciliği, parmağı ile ayı ikiye ayırma mucizesi, bir sevgili olarak cemalinin tavsifi gibi hususlardır.

Sâdık Dîvânı'nda bütün şiirlerde aruz vezni kullanılmış, aruzun en çok remel, hezec ve muzâri' bahirleri tercih edilmiştir. Dîvân'daki muhteva hususiyetleri; din, tasavvuf, cemiyetle ilgili hususlar, tipler, tabiatla ilgili hususlar olmak üzere değerlendirilmiştir.

KAYNAKÇA

Kitaplar

- Abdurrahman Hibrî, **Enîsü'l-Müsâmirîn** (Edirne Tarihi 1360/1650), çev. Ratip Kazancıgil, Türk Kütüphaneciler Derneği Edirne Şubesi Yayınları Nu.24, Edirne Araştırma Dizisi: 14, Edirne, 1996.
- ALBAYRAK Nurettin, “İbrahim b. Edhem”, **T.D.V. İslam Ansiklopedisi**, C. XXI, İstanbul, 2000, ss. 295-296.
- Ak Coşkun, **Muhibbî Dîvânı**, İzahlı Metin Kanuni Sultan Süleyman, Trabzon Valiliği Yayınları, Trabzon, 2007.
- AK Coşkun, **Şair Padişahlar**, Kültür Bakanlığı Yayınları: 2725, Sanat Edebiyat Eserleri Dizisi/359-114, Ankara 2001.
- AKKUŞ Metin, **Klasik Türk Şiirinin Anlam Dünyası Edebi Türler ve Tarzlar**, 3.b., Fenomen Yayınları, Türk Edebiyatı Dizisi:1, Erzurum, 2013.
- AKTAŞ Hasan, **Klasik Türk Şiirinde Edebî Sanatlar**, 1.b., Yort-Savul Yayınları 12, Karşılaştırmalı Edebiyat Araştırmaları: 2, Edirne, t.y.
- AYDEMİR Abdullah, **İslamî Kaynaklara Göre Peygamberler**, 7.b., TDV Yayınları 90, Kaynak Eserler Serisi:6, Ankara, 2012.
- BELVİRANLI Ali Kemal, **Osmanlıca İmlâ Lugati**, Nedve Yayınları 14, Dil Yayınları Serisi: 2, Konya, t.y.
- CANIM Rıdvan, **Latifi Tezkiretü's-Şuara ve Tabsırat'un-Nuzama (İnceleme-Metin)**, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu AKM Yayını: 225, Tezkireler Dizisi: 7, Ankara, 2000.
- CENGİZ Halil Erdogan, “Divan Şiirinde Musammatlar”, **Türk Dili Türk Şiiri Özel Sayısı II (Divan Şiiri)**, S. 415-416-417, Temmuz-Ağustos Eylül 1986, s. 340
- ÇAVUŞOĞLU Mehmet, **Necati Bey Divanı'nın Tahlili**, Kitabevi Yayınları Nu.152, İstanbul, 2001.
- DİLÇİN Cem, **Türk Şiir Bilgisi**, TDK Yayınları 517, Ankara, 1983.
- DİLÇİN Cem, **Yeni Tarama Sözlüğü**, 2.b., TDK Yayınları: 503, Ankara, 2009.

- DURMUŞ İsmail, Mürsel Öztürk, İskender Pala, “Kafiye”, **T.D.V. İslam Ansiklopedisi**, C.XXIV, ss.149-153.
- ERASLAN Kemal, **Mevlana Sekkaki Divanı**, Atatürk Kültür ve Tarih Yüksek Kurumu TDK Yayınları: 720, Ankara, 1999.
- EYDURAN Aysun Sungurhan, **Beyânî Tezkiretü’ş-şu’arâ** , AKM Yayınları, Ankara, 2008.
- EYDURAN Aysun Sungurhan, **Kınalızâde Hasan Çelebi Tezkiretü’ş-Şu’arâ**, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu AKM Yayınları, Ankara, 2009.
- FAYDA Mustafa, “Hülefâ-yi Râsidîn”, **T.D.V. İslam Ansiklopedisi**, C. XVIII, İstanbul 1998, s. 324-325.
- FIĞLALI Ethem Ruhi, “İsnâaşeriye”, **T.D.V. İslam Ansiklopedisi**, C. XXIII, İstanbul 2001, ss. 142-147.
- Gelibolulu Mustafa Âlî, **Mevâidü’n-Nefâis fî Kavâidi’l-Mecâlîs**, haz. Orhan Şaik Gökyay, İstanbul, 1978.
- GENÇ İlhan, **Esrar Dede, Tezkire-i Şuarâ-yı Mevleviye, İnceleme Metin**, Atatürk Yüksek Kurumu AKM Yayınları, Ankara, 2000.
- GÖLPINARLI Abdülbaki, **Tasavvuftan Dilimize Geçen Deyimler ve Atasözleri**, İstanbul, 2004.
- İNALCIK Halil, Devlet-i Aliyye, 36. b., Türkiye İş Bankası Yayınları, Seçme Eserler-II, Osmanlı İmparatorluğu Üzerine Araştırmalar-I, İstanbul, 2009.
- İPEKTEN Haluk vd., **Tezkirelere Göre Divan Edebiyatı İsimler Sözlüğü**, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara 1988.
- İPEKTEN Haluk, **Eski Türk Edebiyatı Nazım Şekilleri ve Aruz**, 1.b., Dergâh Yay., İstanbul,1994.
- İSEN Mustafa, **Gelibolulu Âlî Kühü’l-Ahbâr’ın Tezkire Kısmı**, Atatürk Kültür Dil ve Tarih Yüksek Kurumu AKM Yayını, S.93, Tezkireler Dizisi S.2, Ankara, 1994.
- KAÇALİN Mustafa S., **Niyâzî Nevâyî’nin Sözleri ve Çağatayca Tanıklar**, El-. Lugatu'n-Nevâ'iyye ve'l- İstişâdatu'l-Çagata'iyye, 1.b., Atatürk Kültür Dil ve Tarih Yüksek Kurumu TDK Yayınları:1027, Ankara, 2011.
- KAÇALİN Mustafa S., “Gülbaba”, **T.D.V. İslam Ansiklopedisi**, C.XIV, İstanbul, 1996, ss. 227-228.
- KANAR Mehmet, **Farsça Türkçe Sözlük**, 2.b., Say Yayınları, Ankara, 2010.

- KANAR Mehmet, **Osmanlı Türkçesi Sözlüğü**, 1.b., C. I-II, Say Yayınları, İstanbul, 2009.
- KARAAĞAÇ Günay, **Lutfî Divanı**, Atatürk Kültür ve Tarih Yüksek Kurumu TDK Yayınları: 687, Ankara, 1997.
- KAYA Önal, Ali Şîr Nevâyî, **Fevâidiü'l-kiber**, Atatürk Kültür ve Tarih Yüksek Kurumu TDK Yayınları: 670, Ankara, 1996.
- KURNAZ Cemal, **Türkiye-Orta Asya Edebî İlişkileri**, Akçağ Yayınları, Ankara 1999.
- KUT Günay, Ali Şîr Nevâyî, **Garâibü's-sıgar**, Atatürk Kültür ve Tarih Yüksek Kurumu TDK Yayınları: 818, Ankara, 2003.
- MACİT Muhsin, **Divan Şiirinde Ahenk Unsurları**, Ankara, Akçağ Yayınları, 1996.
- Mehmed Süreyya, **Sicilli Osmanî**, C.V, haz. Nuri Akbayar, Eski Yazıdan Yeni Yazıya 1, Tarih Vakfı Yurt Yayınları 30, İstanbul, 1996.
- Muallim Nâci, **Lugat-ı Nâci**, 5.b., Çağrı Yayınları: 6, Lugatler Dizisi:2, İstanbul, 2006.
- Mütercim Âsım Efendi, **Burhân-ı Kâti**, 2.b., haz. Mürsel Öztürk-Derya Örs, TDK Yayınları, İstanbul, 2009.
- ONAY Ahmet Talat, **Eski Türk Edebiyatında Mazmunlar**, 2.b., haz. Cemal Kurnaz, MEB Yayınları, İstanbul, 2004.
- ÖZALP M. Nazmi, **Türk Mûsikîsi Tarihi I**, MEB Yayınları, Araştırma-İnceleme Dizisi, İstanbul 2000.
- PALA İskender, **Ansiklopedik Dîvân Şiiri Sözlüğü**, 19. b., Kapı Yayınları, İstanbul 2010.
- Riyâzî, **Tezkire-i Riyâzî**, Millet Kütüphanesi, Nu:765, vr.83a.
- SARAÇ M.A. Yekta, **Klâsik Edebiyat Bilgisi, Belâgat**, Gökkuşbu Yayınları, 3.b. İstanbul, 2004.
- Sehi Bey, **Tezkire-i Sehi**, Matba'a-i Âmid, İstanbul, 1325.
- SOLMAZ Süleyman, **Ahdî ve Gülşen-i Şu'arâsı (İnceleme-Metin)**, Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları, AKM Yayını 330, Tezkireler Dizisi 10, Ankara, 2005.
- Şemsettin Sami, **Kâmûs-ı Türkî (Latin Harfleriyle)**, 1.b., haz. Raşit Gündoğan vd., İdeal Kültür-Yayıncılık, İstanbul, 2011.
- Tâhirül Mevlevî, **Edebiyat Lügati**, haz. Kemal Edip Kürkçüoğlu, Enderun Kitabevi, Enderun Yayınları:3, İstanbul, 1994.
- TARLAN Ali Nihat, **Fuzûlî Divanı Şerhi**, 4.b., Akçağ Yayınları 235, Kaynak Eserler: 50, Ankara, 2005.

- TARLAN Ali Nihat, **Şeyhî Divanı'nı Tetkik**, Akçağ Yayınları, Ankara 2004.
- TAŞAĞIL Ahmet, "XV. ve XVI. Asırlarda Türk Dünyasının Coğrafyasına Genel Bir Bakış", ed. Abdulkadir Özcan, **XV. ve XVI. Asırları Türk Asrı Yapan Değerler**, Tartışmalı İlmî Toplantılar Dizisi 26, Milletler Arası Toplantılar Dizisi 3, Ensar Neşriyat, İstanbul, 1997.
- TOLASA Harun, **Sehi, Latîfi ve Âşık Çelebi Tezkirelerine Göre 16. Yüzyılda Edebiyat Araştırma ve Eleştirisi**, Akçağ Yayınları, Ankara, 2002.
- TÖKEL Dursun Ali, **Divan Şiirinde Mitolojik Unsurlar Şahıslar Mitolojisi**, 1.b., Akçağ Yayınları 309, Kaynak Eserler :85, Ankara, 2000.
- TUMAN Mehmet Nail, **Tuhfe-i Naili Divan Şairlerinin Muhtasar Biyografileri**, c.II, haz. Cemal Kurnaz, Mustafa Tatçı, Bizim Büro Yayınları, Ankara, 2001.
- TÜLÜCÜ Süleyman, "Hâteme't-Tâî", **T.D.V. İslam Ansiklopedisi**, C. XVI, İstanbul 1997, ss. 472-473.
- TÜRKAY Kaya, **Ali Şîr Nevâyî Bedâyiü'l-vasat**, TDK Yayınları, Ankara, 2002.
- ULUDAĞ Süleyman, "Âl-i Abâ", **T.D.V. İslam Ansiklopedisi**, C. II, İstanbul 1998, ss. 306-307.
- ULUDAĞ Süleyman, **Tasavvuf Terimleri Sözlüğü**, Kabalcı Yayınevi: 185, Sözlük Dizisi:5, İstanbul 2001.
- UZUN Mustafa, "Muhammed (Türk Edebiyatı)", **T.D.V. İslam Ansiklopedisi**, C. XXX, İstanbul 1998, s. 457.
- ÜNLÜ Suat, **Çağatay Türkçesi Sözlüğü**, Eğitim Yayınevi, Konya, 2013.
- ÜNVER İsmail, "Mesnevî", **Türk Dili Türk Şiiri Özel Sayısı II (Divan Şiiri)**, S.415-416-417, Ağustos-Eylül 1986.
- ÜZÜM İlyas, "İsnâaşeriye", **T.D.V. İslam Ansiklopedisi**, C. XXIII, İstanbul 2001, ss. 147-149.
- YENİTERZİ Emine, **Türk Edebiyatında Na'tlar**, TDV Yayınları 99, Dini Edebiyat Serisi: 7, Ankara, 1993, s. XXII.
- YILMAZ Mehmet, **Edebiyatımızda İslami Kaynaklı Sözler**, Enderun Kitabevi, Enderun Yayınları 35, İstanbul-1992.
- YILMAZ Mehmet, **Kültürümüzde Arapça Farsça Asıllı Veciz Sözler Sözlüğü**, İstanbul, 2009.
- YILMAZ Zeki, **Türk Mûsikîsi Dersleri**, Kardeşler Matbaası, İstanbul 1988.

Sürelî Yayınlar

- KAHRAMAN Bahattin , “Burhaneddin-i Belhî'nin Çağatayca Şiirleri”, **Turkish Studies**, V. 4/2, 2009, ss. 672/704.
- MENSUROĞLU Mecdut, “Şeyyad Hamza'nın Doğu Türkçesine Yaklaşan Manzumesi”, **TDAY-Bellekten**, 1956 ss.125-144.
- SERTKAYA Osman Fikri, “Osmanlı Şairlerinin Çağatayca Şiirleri I”, S. XVIII, **Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi**, İstanbul, 1970, ss. 133-138.
- SERTKAYA Osman Fikri, “Osmanlı Şairlerinin Çağatayca Şiirleri II”, , S. XIX, **Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi**, İstanbul, 1971, ss. 171-184.
- SERTKAYA Osman Fikri, “Osmanlı Şairlerinin Çağatayca Şiirleri IV”, S. XXII, **Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi**, İstanbul, 1977, ss. 169-189.
- TUNÇ Semra, “Divan Şiirinde Hz. İbrâhîm ve Ades (Mercimek) Kıssasına Dâir”, **Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi** 17, 123-131, 2005, s.127
<http://www.turkiyat.selcuk.edu.tr/pdfdergi/s17/tunc.pdf> (11.03.2014)

Diğer Kaynaklar

- ADIGÜZEL Niyazi, Ahmet Bâdînin Riyâz-ı Belde-i Edirne Adlı Eserinin Tezkire Kısmı, Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Edirne, 2008.
- KAYABAŞI Bekir, Kafzâde Faizî'nin Zübdetü'l-Eş'ârı, İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Malatya, 1996.
- KIRKKILIÇ Ahmet, Sultan III. Murâd (Murâdî), Hayatı, Edebî Kişiliği, Eserleri ve Dîvânının Tenkidli Metni, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Erzurum, 1985.

ÖZGEÇMİŞ			
Adı, Soyadı	Arif SUNAL		
Doğum Yeri ve Yılı	01.06.1977		
Bildiği Yabancı Diller	İngilizce		
ve Düzeyi	Orta		
Eğitim Durumu	Başlama - Bitirme Yılı		Kurum Adı
Lisans	1995	1999	On Dokuz Mayıs Üniversitesi
Yüksek Lisans	2000	2002	Dumlupınar Üniversitesi
Doktora	2010	2014	Uludağ Üniversitesi
Çalıştığı Kurum (lar)	Başlama - Ayrılma Yılı		Çalışılan Kurumun Adı
1. MEB	2000	2002	Şaphane Cumhuriyet Ç.P.L. /Kütahya
2. MSB	2002	2003	Argıl İ.Ö.O./ Şanlı Urfa (Yedek Subay Öğretmen)
3. MEB	2003	2006	Çankırı Süleyman Demirel Fen Lisesi
4. MEB	2006	2014	Balıkesir T.C. Ziraat Bankası Fen Lisesi
Üye Olduğu Bilimsel ve Mesleki Kuruluşlar			
Katıldığı Proje ve Toplantılar	Türk Edebiyatı İsimler ve Yazarlar Sözlüğü Projesi		
Yayımlar:	<p>1. Türk Edebiyatı İsimler ve Yazarlar Sözlüğü, Sâdık maddesi</p> <p>2. 16. Asır Divan Edebiyatının Bilinmeyen Bir Şairi: Sâdık (Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi Haziran-Temmuz 2014)</p>		
Diğer:			
İletişim (e-posta):	arifsunal@hotmail.com		
	Tarih İmza Adı Soyadı		Arif SUNAL

